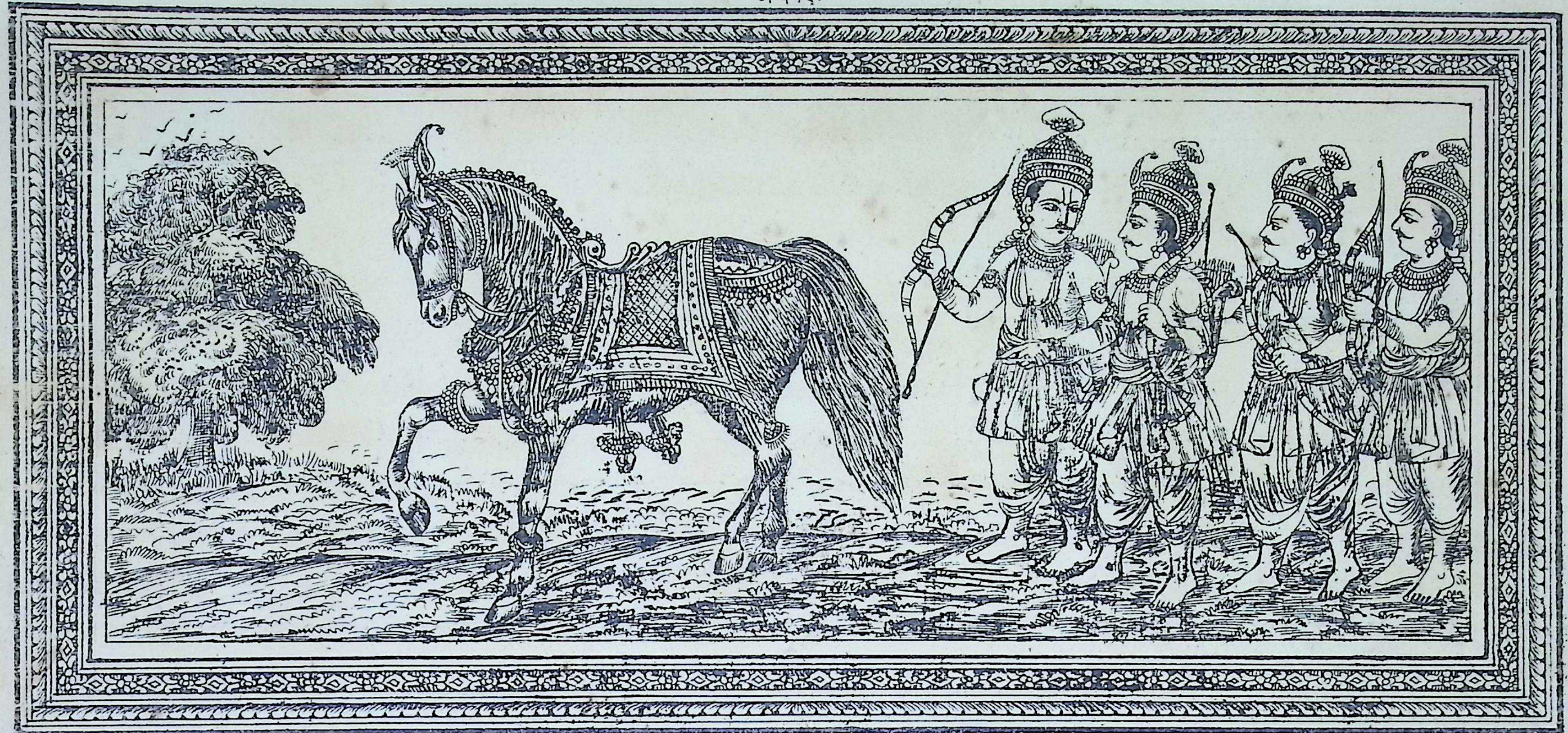
9

अश्वमेध
जैमिनी

॥ अथ जैमिनिकृताश्वमेधप्रारम्भः ॥

जनकराज १९६७

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीवेदव्यासायनमः ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततो
जयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ जनमेजयउवाच कथंयुधिष्ठिरःप्रीतोममपूर्वपितामहः ॥ हयमेधंक्रतुवरंचक्रेबंधुभिरन्वितः ॥ २ ॥ जै
मिनिरुवाच शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिधर्मराजस्यचेष्टितम् ॥ दिवंपितामहेयातेधर्मपुत्रोऽतिदुःखितः ॥ ३ ॥ यदृच्छयाचसंप्राप्तंव्यासं
पप्रच्छसादरम् ॥ केनोपायेनमेब्रह्मन्गोत्रहत्याकृतंभयम् ॥ ४ ॥ ध्रुवंविनाशमाप्नोतितन्मेब्रूहितपोधन ॥ विनाभीष्मेणकर्णेनत
थाद्रोणेनवर्जितम् ॥ ५ ॥ नमेप्रीतिप्रदंराज्यंयत्प्राप्तंपूर्वजार्जितम् ॥ कर्णस्यमंदिरंरम्यंब्रह्मघोषसमन्वितम् ॥ ६ ॥ मयाशून्यंकृतंतच्च
सांप्रतंदानवर्जितम् ॥ यत्रार्थिनांगणानित्यंलब्ध्वामानंतथाधनम् ॥ ७ ॥ हर्षादश्रूणिमुंचंतितत्रमुंचंतिशोकजम् ॥ धिङ्मदीयमि
दंराज्यंयत्रभीष्मोनभानुजः ॥ ८ ॥ ताभ्यांविरहितंतद्वद्देहंचक्षुर्विवर्जितम् ॥ बहुधाशासितस्तेनभीष्मेणामितबुद्धिना ॥ ९ ॥ नजहा
तिचमांशोकोघातयित्वातथाविधान् ॥ त्यक्त्वाराज्यंगमिष्यामिराज्यंभीमःकरोतुवै ॥ १० ॥ यानितीर्थानिदानानितथायज्ञक्रि
याःशुभाः ॥ कृत्वापूतोभविष्यामिनपश्यामिहिसांप्रतम् ॥ ११ ॥ व्यासउवाच माभयंकुरुराजेंद्रनदोषस्तेभविष्यति ॥ तमुपा
यंकरिष्यामियेनपूतोभविष्यसि ॥ १२ ॥ यथागोत्रकृतांहिंसामपहास्यसिपांडव ॥ अश्वमेधंक्रतुवरंयजस्वकुरुनंदन ॥ १३ ॥
रामेणापिपुरावीरहयमेधत्रयंकृतम् ॥ यज्ञंकृत्वातथापुत्रराज्यंपालयमारिष ॥ १४ ॥ राजधर्मेणयल्लब्धंशासनान्माधवस्यतु ॥
तद्राज्यंतुपरित्यज्यकस्माद्गंतुमिहेच्छसि ॥ १५ ॥ इहलोकेपरांकीर्तिंकुरुपुत्रकसुस्थिराम् ॥ यावत्तेबांधवाःसर्वेवशगाःसंतिसां
प्रतम् ॥ १६ ॥ शरीरंदोषरहितंतावच्छ्रेयःसमाचर ॥ दिवंप्राप्ताहिराजानःकृत्वापुण्यादिकाःक्रियाः ॥ १७ ॥ जैमिनिरुवाच
एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यव्यासस्यामिततेजसः ॥ उवाचदीनयावाचाधर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ १८ ॥ युधिष्ठिरउवाच नवित्तंविद्यते
मह्यंविनावित्तेनवैक्रतुः ॥ जायतेममविप्रर्षेनचपीडयितुंप्रजाः ॥ १९ ॥ नशक्नोमिनृपान्हंतुंपितृमातृविवर्जितान् ॥ दुर्योधने

नक्षपितापृथिवीवित्तकारणात् ॥ २० ॥ तांकथंपीडयिष्यामिधरणींकांचनेच्छया ॥ साहाय्यंनैवपश्यामिसुहृदःसमरेहताः ॥
॥ २१ ॥ तस्माद्राज्यंपरित्यज्यगमनंममरोचते ॥ किमत्रानंतरंकार्यंतन्मेगदितुमर्हसि ॥ २२ ॥ व्यासउवाच मरुत्तेनकृतोया
गस्तुष्टाःसर्वेद्विजोत्तमाः ॥ तैस्त्यक्तंबहुलंभूमौकांचनंनृपनंदन ॥ २३ ॥ हिमाचलेतिष्ठतितत्पतितंत्वंसमानय ॥ यन्नेतुमसम
र्थास्तेविप्राराज्ञासमर्पितम् ॥ २४ ॥ मरुत्तेनवदान्येनद्रविणंशतधामखे ॥ युधिष्ठिरउवाच धन्योऽसौमरुत्तोराजायेनयागस्त
थाविधः ॥ २५ ॥ कृतोबहुसुवर्णाढ्योयत्रविप्रास्तुतर्पिताः ॥ त्यक्त्वासुवर्णंचगताःकथंतदहमानये ॥ २६ ॥ ब्राह्मणानांविशे
षेणवित्तंदुःखतरंमम ॥ मत्तःपरोननिंद्योऽन्योभविष्यतिनराधिपः ॥ २७ ॥ ब्रह्मस्वेयस्यनृपतेर्मतिर्भवतिदारुणा ॥ ग्रहणान्मज्ज
यत्येनंशिलेवांभसिदुस्तरा ॥ २८ ॥ प्रहसिष्यंतिमांविप्राममयज्ञेतथाविधे ॥ अस्मदीयंधनंराजाप्रयच्छतिहिनःकरे ॥ २९ ॥
तस्मान्नकुत्सितंकर्मकरिष्यामिकथंचन ॥ एकात्रपामेमहतीयन्मयासंगरेहताः ॥ ३० ॥ कुरवोगुरवश्चैवसुहृत्संबंधिबांधवाः ॥
संमार्जयितुमेकांहिनसमर्थोऽस्मितांत्रपाम् ॥ ३१ ॥ द्वितीयैषामहाभागविप्रद्रव्याद्भविष्यति ॥ व्यासउवाच धन्योऽसिनृपशा
र्दूलसम्यगुक्तंत्वयावचः ॥ ३२ ॥ ब्रह्मस्वंप्रतियांशंकांप्रकरोषिवृथाहिसा ॥ यदात्यक्तंधनंतैर्हिस्वाम्यंतेषांतदागतम् ॥ ३३ ॥ रा
मेणभूःपुरादत्ताकश्यपायमहात्मने ॥ कथंगृह्णंतिचमहींराजानःपापभीरवः ॥ ३४ ॥ दैत्यैर्जिताधराचेयंदैत्येभ्यःक्षत्रियैर्जिता ॥
गतंस्वाम्यंचविप्राणांतस्माद्दोषोनविद्यते ॥ ३५ ॥ यदाधराधिपत्यंहिप्राप्तंयेननृपेणच ॥ तदातस्याखिलंवित्तंजायतेनात्रसंश
यः ॥ ३६ ॥ तद्धनंत्वंसमानीयकुरुयज्ञंचपांडव ॥ श्रुत्वाव्यासवचोराजात्यपृच्छद्यज्ञसाधनम् ॥ ३७ ॥ युधिष्ठिरउवाच ब्राह्म
णाःकतिसंख्याकादक्षिणाकीदृशीकृतौ ॥ हयश्चकीदृशोभाव्यस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३८ ॥ व्यासउवाच द्विजाविंशति
साहस्रामखादौसंप्रकीर्त्तिताः ॥ कुलीनाःसंमताःप्राज्ञावेदशास्त्रार्थपारगाः ॥ एकैकस्मैद्विजायात्रदक्षिणांप्रवदामिते ॥ ३९ ॥

प्रत्येकंगोसहस्रंचरत्नप्रस्थंसकांचनम् ॥ ४० ॥ भारंश्चकांचनस्यैकःप्रदेयाद्दक्षिणाम
एकोगजोरथश्चैकोहयश्चैकःसकांचनः ॥ दक्षिणाकथितारम्यातुरगंकथयामिते ॥ गोक्षीरसमवर्णंचकुंदेंदुहिम
खे ॥ यस्मिन्दिनेहयोराजन्मुच्यतेप्रथमाहिसा ॥ ४१ ॥ श्यामंचापिमहीपालयज्ञेऽस्मिन्तुरगंविदुः ॥ ४३ ॥ चैत्रमासस्यरा
सन्निभम् ॥ ४२ ॥ पीतपुच्छंश्यामकर्णंसर्वतोगतिमुत्तमम् ॥ पुत्रोवाबांधवःशूरोरक्षणार्थंनियोज्यते ॥ स्वयंयः
कायांमोच्योऽयंतुरगोनृप ॥ वर्षमात्रंरक्षणीयःसर्वयोधैर्महाबलैः ॥ ४४ ॥ इष्टभोगान्वर्षमात्रंसेवन्नारीविवर्जितान् ॥ ४६ ॥
कुरुतेयज्ञमसिपत्रव्रतंचरेत् ॥ ४५ ॥ नियतःसचराजेंद्रनात्रकार्याविचारणा ॥ तावत्प्रयत्नवान्कर्त्तानिवसेद्धैर्यसंयुतः ॥
एकत्रशयनंकार्यंपत्न्यासहनराधिप ॥ यावदागमनंतस्यपुनरेवप्रजायते ॥ ४७ ॥ पूजनीयाश्चतेविप्रादक्षिणाभिर्नसंशयः ॥
हयःपुरीषंमूत्रंवाकुरुतेयत्रयत्रच ॥ ४८ ॥ गोसहस्रंप्रदेयंहिकर्तव्यंहवनंद्विजैः ॥ कथनीयमिदंवाक्यंमयायं
॥ ४९ ॥ ललाटेतुरगस्यापिपत्रंसंलिख्यकांचनम् ॥ बद्धास्वनामसंयुक्तंस्वप्रतापसमन्वितम् ॥ ५० ॥ अनेनविधिनावी
तुरगोत्तमः ॥ विमुक्तोऽस्तिनृपःकश्चित्प्रतिगृह्णातुचेद्बली ॥ ५१ ॥ यस्तुतंप्रतिगृह्णातिसजेतव्योबलात्स्वयम् ॥ देवेंद्रत्वमवा
रक्तुरेषप्रजायते ॥ ५२ ॥ असिपत्रव्रतयुतोबहुपुण्यफलप्रदः ॥ एवमेवपुराशक्रश्चक्रेहयक्रतोःशतम् ॥ ५३ ॥ ससर्वपापनिर्मुक्तां
प्याऽसौमोदतेचत्रिविष्टपे ॥ हयमेधशतंचक्रेदेवेंद्रोव्रतवर्जितम् ॥ ५४ ॥ यस्तुव्रतयुतंकुर्यादश्वमेधंमहाक्रतुम् ॥ यदिते
प्रकरोतिवसुंधराम् ॥ ५५ ॥ अनंगंकोभवेज्जेताविनाभीष्मंहिमानवः ॥ तस्माद्व्रीतानकुर्वंतिव्रतयुक्तंमहामखम् ॥ ५६ ॥ युधिष्ठिरउवाच सर्वथाहयमेधेऽहंशोच्योऽस्मिमुनि
विद्यतेशक्तिरनंगंप्रतिभारत ॥ विजेतुंकुरुयज्ञस्यप्रारंभंकुरुनंदन ॥ ५७ ॥

१ रामाश्ववमवोरुद्राःसूर्योभूमिस्तथैवच ॥ ध्रुवश्चमुनयश्चैवभारसंख्याऽभिधीयते ॥ १ ॥ २ दर्शनंस्पर्शनंक्रीडाशृंगारोगुह्यभाषणम् ॥ मृष्टान्नंमियमेकत्रशयनंभार्ययासह ॥
निर्विकारंमनःकुर्यादसिपत्रव्रतंत्विदम् ॥ २ ॥

 सत्तम ॥ नचद्रव्यंनचहयोनसहायाश्वसंतिमे ॥ ५८ ॥ भीमादयोऽपिचमयाक्लेशितावहवोरणे ॥ कर्णस्यपुत्रोबलवान्वृषकेतु
रुदारधीः ॥ ५९ ॥ बालःषोडशवर्षीयोधर्मतस्तंनयोजये ॥ घटोत्कचसुतंचैकंमेघवर्णंनयोजये ॥ ६० ॥ पिताऽस्यनिहतोरा
 त्रौमदर्थैभानुसूनुना ॥ यस्यप्रसादात्सततंपांडवःपृथिवीपतीन् ॥ ६१ ॥ जितवान्केशवश्चापिसदूरेमधुसूदनः ॥ एतावदु
क्त्वावचनंसमाहूयवृकोदरम् ॥ ६२ ॥ प्रत्युवाचमहाबुद्धिर्भीमसेनमिदंवचः ॥ भीमभीममहाबाहोकथंयज्ञःप्रजायते ॥ ६३ ॥
गोत्रहिंसांकथंभीमनाशयिष्येहितद्वद ॥ वद्धुविघ्नकरोयागस्तस्माच्छोचामिपांडव ॥ ६४ ॥ उपहास्यपदंयास्येयद्यपूर्णोभविष्य
ति ॥ भीमउवाच हयोनविद्यतेराष्ट्रेनवित्तंभवतोदितम् ॥ ६५ ॥ नसमीपेहृषीकेशःकस्मात्प्रोक्तंहितद्वचः ॥ समीपस्थःसदाकृ
ष्णोविद्यतेतवमारिष ॥ ६६ ॥ सर्वाश्वसंपदःसंतियदिकृष्णःसमीपगः ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तायन्नामग्रहणेनच ॥ ६७ ॥ नराभवंति
राजेंद्रसमीपस्थस्यकिंफलम् ॥ नपातकंतेनृपतेगोत्रहिंसाकृतंभुवि ॥ ६८ ॥ विनापिमाधवोयज्ञंपावयिष्यतिमेमतिः ॥ पूर्वंमे
वहिराजेंद्रयुद्धकालउपस्थिते ॥ ६९ ॥ नोदिताःस्मोवयंतेनकृष्णेनामितबुद्धिना ॥ कुर्वंतुयुद्धंसततमितितेविस्मृतंकथम् ॥ ७० ॥ रा
जसूयाश्वमेधानांपुण्यंपावयितुंजनम् ॥ नसमर्थंमहाराजविनातंयज्ञनायकम् ॥ ७१ ॥ व्यासंपृच्छस्वराजेंद्रक्रतुयोग्यंतुरंगमम् ॥
कुत्रापिवर्तमानंमेशंसत्वेषमहामुनिः ॥ ७२ ॥ जैमिनिरुवाच एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यभीमस्यामिततेजसः ॥ प्रत्युवाचपुनर्व्यासोध
र्मराजमिदंवचः ॥ ७३ ॥ व्यासउवाच धन्योऽसिवीरभद्रंतेरुचिरंतवभाषितम् ॥ हयस्तुविद्यतेदूरेपुरींभद्रावतींप्रति ॥ ७४ ॥ यौ
वनाश्वेनवीरेणरक्ष्यमाणोदिनेदिने ॥ अक्षौहिणीभिर्दशभिःपाल्यतेधर्मनंदन ॥ ७५ ॥ पवनेनापिसंपर्कोलभ्यतेनास्यवाजिनः ॥
मानवस्यवराकस्यसंख्याकाग्रहणेनृप ॥ ७६ ॥ कृपणेनयथावित्तंपाल्यतेतुरगस्तथा ॥ राजारक्षापरोनित्यंबलात्तंकःसमानये
त् ॥ ७७ ॥ तुरगंयज्ञसिद्ध्यर्थंधर्मराजस्यपांडव ॥ ७८ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेयज्ञप्रारंभोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

जैमिनिरुवाच ततोऽब्रवीद्भीमसेनःप्रहसन्निवभारत ॥ अहंहयंतंतुबलादानयिष्यामिमारिष ॥ १ ॥ एकाकीतत्रयास्यामिजि
त्वातंबलिनंनृपम् ॥ ससैन्यंयातुतेराजन्संशयःसुमहानपि ॥ २ ॥ वासुदेवंचिंतयानोनरःकर्मकरोतियः ॥ सर्वार्थसिद्धिंलभतेस
त्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ ३ ॥ वासुदेवमनादृत्यतपोयज्ञादिकंचयत् ॥ निष्फलंजायतेसर्वंयथाऽभाग्यस्यचेष्टितम् ॥ ४ ॥ नानयेतुरगंचाऽ
हंगतिंघोरामवाप्नुयाम् ॥ येलोकामातृहंतॄणांयेचैवपितृघातिनाम् ॥ ५ ॥ तेलोकाममजायेरन्यदितंनानयेहयम् ॥ एककूपोदकग्रा
मेयेवसंतिद्विजातयः ॥ ६ ॥ नवेदाध्ययनंयत्रयत्रनोशिवपूजनम् ॥ तत्रक्षणंनिवसतांलोकायेममसंतुते ॥ ७ ॥ इत्येवमुक्त्वावच
नंभीमस्तूष्णींस्थितस्तदा ॥ युधिष्ठिरउवाच भीमसेनमहाबाहोग्रहणंतुरगस्यमे ॥ ८ ॥ विषमंभातिहृदयेत्वयैकेनवृकोदर ॥
यौवनाश्वोऽपिबलवान्बलिनस्तस्यसैनिकाः ॥ ९ ॥ एकाकीतत्रगंतासिचिंतातुमहतीमम ॥ जैमिनिरुवाच धर्मराजस्यतद्वा
क्यंश्रुत्वाकर्णात्मजोऽब्रवीत् ॥ भीमसेनद्वितीयंमांसहायंनयमाचिरम् ॥ १० ॥ भीमसेनउवाच पितातवहतोऽस्माभिर्यदाप्रभृ
तिपुत्रक ॥ विलोक्यत्वन्मुखंलज्जाजायतेमहतीहिनः ॥ ११ ॥ वृषकेतुरुवाच उपकारःकृतःसम्यग्जनकोमेरणेहतः ॥ भव
द्भिःक्षात्रधर्मेणकुत्सितंतस्यनाशितम् ॥ १२ ॥ दुर्योधनस्यभृत्योऽसौयावज्जीवंधरातले ॥ संजातोधर्मविद्वेषीसमलोऽनंतवर्जि
तः ॥ १३ ॥ क्लिश्यंतीचसभामध्येद्रौपदीयोषितांवरा ॥ तेनकर्णेनसादृष्टायथातुविजनेसती ॥ १४ ॥ गोसहस्राणिमत्स्यस्यगृही
तानिमयाश्रुतम् ॥ मत्पित्रापांडवेनापिमोचितानीतिचिंतये ॥ १५ ॥ अत्यंतमल्पपूर्णायकर्णाययुधिपातनम् ॥ कृतंतुपांडवैर्वीरैः
शुद्ध्यर्थंदानमुत्तमम् ॥ १६ ॥ कश्चिद्वृद्धातिहिकराल्काचंवापिवराटिकाम् ॥ दत्त्वाचिंतामणिंयद्वदर्जुनेनतथाकृतम् ॥ १७ ॥ गृहां
गणेवर्तमानंकस्यचित्त्वफलंतरुम् ॥ समुन्मूल्यनयेत्कश्चित्संस्थाप्यसुरपादपम् ॥ १८ ॥ तदाऽपराधःकिंतेनब्रूहिभीममहामते ॥
भवत्प्रसादात्कर्णोऽसौप्राप्तवान्भास्करंपदम् ॥ १९ ॥ अपकीर्तिस्तुतस्येयंवर्ततेऽद्यापिभूतले ॥ तामस्मिन्यज्ञकालेतेनाशयि

 ष्यामिपांडव ॥ २० ॥ यौवनाश्वस्यनृपतेर्निर्मथ्यबलसागरम् ॥ तुरंगंभीमसेनस्तुसमानयतुसत्वरम् ॥ २१ ॥ जैमिनिरुवाच
भीमस्तस्यवचःश्रुत्वासमालिंग्याथकर्णजम् ॥ समीपस्थंनिजंपौत्रमिदंवचनमब्रवीत् ॥ २२ ॥ घटोत्कचेनतेपित्रातारिताःसर्व
 पांडवाः॥ स्वपृष्ठंतान्समारोप्यनीतावैगंधमादनम्॥ २३॥ तथात्वंधर्मराजानंवीरपालयपृष्ठतः॥ अहंतुकर्णपुत्रेणसहितोहयमा
नये ॥ २४ ॥ पार्थेनचत्वयाराजारक्षणीयःप्रयत्नतः ॥ यावद्गृहीत्वातुरगंपुनरायामिसत्वरम् ॥ २५ ॥ मेघवर्णउवाच तवगात्रा
त्समुत्पन्नोधीरःसचघटोत्कचः ॥ पवित्रंतत्कृतंकर्मतेनकश्चात्रविस्मयः ॥ २६ ॥ तावद्रथ्याजलंहीनंयावत्सुरनदीगतम् ॥ नजा
यतेपुनःप्राप्तंवारितत्पातकापहम् ॥ २७॥ सतांसंगाच्चदुष्प्राप्तंकिंचनैवास्तिदेहिनाम्॥ शिलारामपदंप्राप्यकिंनपूतापुराऽभवत्॥
॥ २८ ॥ पुरींभद्रावतींवीरगमिष्यस्यमुनासह ॥ तत्रमांनयभद्रंतेहयंतमहमानये ॥ २९ ॥ भवान्युद्धगतस्थोहियुद्धंकर्तातुकर्ण
जः ॥ अहंस्वपृष्ठमारोप्यतुरगंतमिहानये ॥ ३० ॥ शीघ्रंनिर्गच्छभीमाद्यनमस्कृत्यनराधिपम् ॥ ध्रुवस्तेविजयःपार्थभविष्यतिम
हद्यशः ॥ ३१ ॥ नमस्कारोहरेःपुंसांकिंकिंनकुरुतेबत ॥ पुत्रमित्रकलत्रार्थराज्यस्वर्गापवर्गदः ॥ ३२ ॥ हरिस्त्वघंध्वंसयतिव्याधी
नाधीन्निरस्यति ॥ धर्मंविवर्धयन्नित्यंप्रयच्छतिमनोरथम् ॥३३॥ किंचिन्नदुष्कृतंपार्थहरिंप्रणमतांनृणाम्॥ भीमउवाच धन्योऽ
सिपुत्रकुशलंभाषसेपरमंहितम्॥ ३४ ॥त्वमागच्छमयासार्धंवृषकेतुरयंतथा ॥ साहाय्यार्थंमहावीरतथात्वमपिपुत्रक ॥ ३५॥
त्रयोवयंगमिष्यामःपरराष्ट्रेनसंशयः ॥ जैमिनिरुवाच एतत्तयोःशुभंवाक्यंनिशम्यकुरुनंदनः ॥ ३६ ॥ महताचैवहर्षेणप्रत्यु
वाचवृकोदरम् ॥ मुनिनाभाषितंकार्यंतत्सर्वमवधारितम् ॥ ३७॥ क्रियतेभवतासर्वमावाभ्यामपिपांडव ॥ रात्रिर्जातातुमहती
गंतुकामस्तपोधनः ॥ ३८ ॥ तस्माद्गच्छामहेसर्वेऋषिंभावयितुंगृहात् ॥ व्यासस्ततोनिर्जगामगृहात्संपूजितस्तुतैः ॥ ३९ ॥ गते
व्यासेधर्मराजःपुनश्चिंतापरोऽभवत् ॥ कंचपृच्छामिसुहृदंकथंवित्तसमागमः ॥ ४० ॥ भ्रातृभिःसहितोरात्रौदुःखितोवाक्यम

ब्रवीत् युधिष्ठिरउवाच कथंहयस्यानयनंकथंयज्ञक्रियाभवेत् ॥ ४१ ॥ सर्वांस्त्वापत्सुनःपातिसर्वदामधुसूदनः ॥ सदूरेदेव
कीपुत्रःकोहितंमेकरिष्यति ॥ ४२ ॥ हानिमग्नोऽस्मिगोविंदगोत्रहिंसार्णवेऽप्लुवे ॥ कथंयज्ञंकरिष्यामित्वंचेत्त्रातानजायसे ॥४३॥
यथालज्जार्णवेमग्नाद्द्रौपदीतारितात्वया ॥ तथातारयमामस्माद्वृजिनान्मधुसूदन ॥ ४४ ॥ एह्येहिकृष्णगोविंददामोदरदयार्ण
व ॥ त्वंचेत्त्रातानचास्माकंतर्हिह्येषविधिश्च्युतः ॥ ४५ ॥ जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंपुनःकृष्णकथामृतम् ॥ यावत्स्मर
तिगोविंदंतावद्द्वारेसमागतः ॥ ४६ ॥ स्वयंसकृष्णोभगवान्सर्वव्यापीरमापतिः ॥ अब्रवीच्चप्रतीहारंमांनिवेदयभूपतेः ॥ ४७॥
समयेनैवराजानोद्रष्टव्याविदुषांमतम् ॥ तत्केशववचःश्रुत्वाद्वारपोवाक्यमब्रवीत् ॥ ४८ ॥ प्रतीहारउवाच सर्वदातवगोविंद
समयोधर्मनंदने ॥ कथितोधर्मराजेनममाग्रेसमयस्तव ॥ परापवादनिरताःपरद्रव्यापहारिणः ॥ ४९ ॥ परस्त्रीकामुकायत्रतत्र
नावसरस्तव ॥ नायंपरद्रव्यरतोनापवादीनकामुकः ॥ ५० ॥ तस्माद्विलोकयनृपंकुरुचास्यमनोरथम् ॥ अर्जुनंपुरतःकृत्वाभी
मसेनसमन्वितः ॥ ५१ ॥ त्वांचिंतयतिगोविंदतस्याशांपरिपूरय ॥ जैमिनिरुवाच एवंतुकथ्यमानंतंप्रत्युवाचजनार्दनः
॥ ५२ ॥ राजानंयाहिभद्रंतेशासनान्ममसत्वरम् ॥ इत्युक्तोवासुदेवेनत्वरितोधर्मनंदनम् ॥ ५३ ॥ प्रत्युवाचहसन्वाक्यंगत्वाधर्मं
न्यवेदयत् ॥ कृष्णश्चैवागतोद्वारिप्रवेशंकर्तुमिच्छति ॥ तच्छ्रुत्वाभाषितंतस्यधर्मराजस्त्वरान्वितः ॥ ५४ ॥ विहायचासनंभी
मंप्रत्युवाचमहामतिः ॥ युधिष्ठिरउवाच भीमब्रूतेप्रतीहारःकृष्णमत्रसमागतम् ॥ ५५ ॥ अर्धरात्रेमत्प्रियार्थंमखनिष्पत्तयेऽ
थवा ॥ त्वमायाहिमयासार्धंयामियत्रसमेप्रियः ॥ ५६ ॥ निर्ययौधर्मराजोऽथभ्रातृभिस्तंहरिंप्रति ॥ तावत्तेनापिहरिणाशिर
सासनमस्कृतः ॥ ५७ ॥ समुत्थाप्यकराभ्यांतंमूर्ध्निचाघ्रायपांडवः ॥ समालिंग्यस्थितःकृष्णंनेत्रांभःशिरसिक्षिपन् ॥ ५८ ॥
कृष्णबाह्वंतरेलीनःसतद्दोरंतरेहरिः ॥ भीमार्जुनौहरिपदेसंलग्नौपुरतोयमौ ॥५९॥ अर्घ्यादिक्रिययाऽभ्यर्च्यपांडवाविस्मयंययुः॥

जै० द्रौपदींतंनमस्कृत्यहसंतीवाक्यमब्रवीत् ॥ ६० ॥ द्रौपद्युवाच किमर्थंक्रियतेवीरैर्विस्मयःकेशवंप्रति ॥ अर्धरात्रेपुराप्राप्तोय अ०
दादुर्वाससोभयम् ॥ ६१ ॥ आजगामभयत्रातायुष्मान्समधुसूदनः ॥ वस्त्ररूपीसभामध्येमिषतांवःपुराहरिः ॥ भक्तानामनु
४ कंपार्थंनस्याविर्भावइष्यते ॥ ६२ ॥ यस्मिन्कालेनजननीनपितानचबांधवाः ॥ भर्तारोनभवंतश्चगुरवोनपितामहाः ॥ ६३ ॥
रक्षितुंमांसमर्थाहितदासंरक्षिताऽमुना ॥ दुर्योधनेनप्रहितोदुर्वासामुनिपुंगवः ॥ ६४ ॥ शिष्यायुतैःपरिवृतोवनेनिवसतांयदा ॥
तदामेमनसाध्यातोदयासिंधुर्जनार्दनः ॥ ६५ ॥ प्रियामंकगतांत्यक्त्वावायुवेगःसमागतः ॥ स्थाल्याःकोणेऽवशिष्टंतुशाक
पत्रंनराधिप ॥ ६६ ॥ भुक्त्वामुनिगणाःसर्वेनीतास्तृप्तिंकृपालुना ॥ यदायदासतांग्लानिर्जायतेभुविभारत ॥ ६७ ॥ तदातदास्वयं
कृष्णस्त्राताभवतिसंस्मृतः ॥ जैमिनिरुवाच इत्थंस्तुतस्तयादेव्यातुतोषनिषसादच ॥६८॥ ततःपरंधर्मराजोवचनंचेदमब्रवीत् ॥
युधिष्ठिरउवाच अधुनैवस्मृतोऽसित्वंक्लेशितेनमयाहरे ॥ ६९ ॥ सफलंकार्यमेतन्मेभविष्यतिजनार्दन ॥ हयमेधेमतिर्जाताहि
तंप्रब्रूहिकेशव ॥ ७० ॥ यदियज्ञंप्रतिविभोसमर्थोऽस्मिधरातले ॥ श्रीकृष्णउवाच त्वयाकर्तुंनशक्योऽस्तिसमयेधर्मनंदन ॥
यागोऽयंसहसाभूमौवीराणांतपतामिह ॥ ७१ ॥ भीममंत्रेणराजेंद्रक्रियतेशोभनामतिः ॥ नायंजानातिबह्वाशीकंचिन्मंत्रंत
थामतिम् ॥ ७२ ॥ स्थूलोदरःपरंमंदोजायतेनात्रसंशयः ॥ विवर्णाराक्षसीभार्याविद्यतेऽस्यगृहेसदा ॥ ७३ ॥ तयाहृतामति
श्चास्यतस्माद्वेत्तिनपांडवः ॥ ईदृशस्याल्पबुद्धेश्चभवान्मंत्रंकरोतिचेत् ॥ ७४ ॥ तर्हिजातःपरोयागोमंत्रीयस्यवृकोदरः ॥ व्यंगांग
हीनाबधिराःकुयोनिषुरताश्चये ॥ ७५ ॥ तेषांमंत्रोत्यसुखदःप्रोक्तःकविभिरेवच ॥ कामुकानांजडानांचस्त्रीजितानांतथैवच
॥ ७६ ॥ श्वशुरस्यगृहेनित्यंजामाताकर्मकारकः ॥ तस्यापिनभवेन्मंत्रःकार्यसिद्धौकदाचन ॥ ७७ ॥ भीमोवेत्तिजरासंधंहि ४
डंबंबकमेवच ॥ सांप्रतंयेतुसंजाताःक्षत्रियाःसुमहाबलाः ॥ ७८ ॥ येनदृष्टाराजसूयेभीमसेनादिभिर्नृपाः ॥ धर्मिष्ठाःसुमहावी

र्यावदान्याश्च जितेंद्रियाः ॥ ७९ ॥ तान्नजानातिभीमोऽसौसुबहून्बलदर्पितान् ॥ अर्जुनेनप्रतिज्ञातंजयद्रथवधंप्रति ॥ ८० ॥
अनामंत्र्यमयासार्धंतत्साहसतरंमहत् ॥ अधुनापिमहाराजभीमसेनबलेनच ॥ ८१ ॥ कथंयास्यसियज्ञस्यपारंपांडवभूमिप॥
यज्ञेऽस्मिंश्चमहीपालतत्साहसतरंमम ॥ कथंसंपाल्यतेघोटोदिक्षुसर्वासुभारत ॥ ८२ ॥ सर्वत्रपरिगंताऽसौदेवगंधर्वमानवा
न् ॥ तेऽपिवीराविजेतव्याधारयंतिचयेहयम् ॥ ८३ ॥ असिपत्रव्रतंकार्यंप्रथमंदीक्षितेनहि ॥ पुरारामेणरक्षार्थंतुरगस्यमहाबलः
॥ ८४ ॥ नियुक्तोभरतोवीरोबद्धःसचहयान्वितः ॥ वीरेणसुरथेनैवपुरींशुक्तिमतींप्रति ॥ ८५ ॥ पश्चात्सराघवेणापिमोचितःपौरु
षेणसः ॥ हयंतपांडवःपार्थःपालयिष्यतिमत्सखा ॥ ८६ ॥ कस्त्वामत्रास्थितंत्राताकस्तुमोचयिताऽर्जुनम् ॥ गृहीतंतत्रकेनापिवी
रेणहयरक्षकम् ॥ ८७ ॥ एषमेसंशयस्तीव्रोजायतेधर्मनंदन ॥ ८८ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनिकृतेश्रीकृष्णोक्तिश्रवणं
नामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच वासुदेवस्यवाक्यानिश्रुत्वाभीमोऽब्रवीद्वचः ॥ मेघगंभीरयावाचाप्रहसन्निवकेशवम् ॥ १ ॥ भीमउवाच रम्योऽ
यंसमयःश्लाघ्यःसहसावीरपूजितः ॥ धर्मराजेनवैकृष्णकर्तुंशक्योमहाक्रतुः ॥ २ ॥ प्रत्युत्तरंमयादत्तंत्वांविचिंत्यजनार्दन ॥ स
त्यंस्थूलोदरादेवजायंतेमतिवर्जिताः ॥ ३ ॥ त्वयोदितंचबह्वाशीमतिहीनश्चजायते ॥ एतत्सर्वंत्वच्छरीरेमयैवचनिरीक्षितम् ॥ ४ ॥
तत्रोदरेविश्वमिदंभातिसर्वंचराचरम् ॥ स्थूलोदरःकस्त्वदन्योबह्वाशीकस्तवाधिकः ॥ ५ ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेसरितःसागराद
यः ॥ सर्वाधरादिशश्चैवकिन्नमातितवोदरे ॥ ६ ॥ त्वत्तःस्थूलोदरःकश्चिन्नभूतोनभविष्यति ॥ सभवान्मामकंभोज्यमुदरंचज
नार्दन ॥ ७ ॥ शंसन्लज्जांनचाप्नोषित्वंवैमांभाषसेमृषा ॥ करतुजांबवतींभार्यांवानरींमाधवंविना ॥ ८ ॥ कुरुतेरुक्मिणींप्राप्य
गुणज्ञःखलुकेशवः ॥ वराहमत्स्यकूर्माणांयोनिःप्रियतमातव ॥ ९ ॥ वामनस्त्वंपुराजातस्तस्माद्वक्रंप्रभाषसे ॥ लज्जाश्रयस्तेस

जै० ततंकामःपुत्रपदंगतः ॥ १० ॥ स्त्रीजितोनत्वदन्योऽस्तिदेवानांत्वंमहातरुम् ॥ पारिजातंसमुत्पाट्यस्त्रीनिमित्तमिहानयेः ॥ ११ ॥ अ०
क्षीराब्धौसततंवासःश्वशुरस्यगृहेतव ॥ एतेरम्यगुणाःप्रोक्ताबहवोऽन्येपितैरलम् ॥ १२ ॥ कस्माद्धृष्यसेयज्ञंभीषयन्वैनराधिपम् ॥
५ येहताःक्षत्रियाःपूर्वंजरासंधमुखामया ॥ १३ ॥ भवंतंपुरतःकृत्वातथैवारीन्जयामहे ॥ बाहुभ्यामुद्धरेचोर्वींविकिरन्सर्वपर्वतान्
॥ १४ ॥ कारयिष्याम्यश्वमेधंनान्यथानृपचिंतितम् ॥ आगमिष्यतिमेकृष्णःकरिष्यतिचमत्प्रियम् ॥ १५ ॥ इत्थंविचिंत्यचास्माभिः
समागत्यान्यथाकथम् ॥ करोषिदेवकीपुत्रसफलोऽस्तुतवाश्रयः ॥ १६ ॥ पिपासयापीड्यमानोबहुकालेनचातकः ॥ मेघस्योदय
मुद्ग्रीवःसाभिलाषंनिरीक्षते ॥ १७ ॥ तादृशस्यगलेदृष्टिंखदिरांगारपूरिताम् ॥ यदिपातयतेमेघस्तेनकिंक्रियतेतदा ॥ १८ ॥ पंके
मग्नांहिगांत्रातुंप्राप्तोनाथःसुहर्षिता ॥ धेनुर्भवतिगोविंदसचतांचेन्निमज्जयेत् ॥ १९ ॥ तयाकस्यैवपुरतःकथनीयंजनार्दन ॥ अ
स्माकमपिसाऽवस्थात्वामाश्रित्यात्रदृश्यते ॥ २० ॥ जैमिनिरुवाच भीमस्यवचनंश्रुत्वाप्रत्युवाचजनार्दनः ॥ हर्षेणमहतायुक्त
स्तेजःसवर्धयन्निव ॥ २१ ॥ श्रीकृष्णउवाच धन्योऽसिभीमभद्रंतेदीयतांपरिरंभणम् ॥ त्वद्वाक्येनामुनावीरसंतुष्टंममानसम्
॥ २२ ॥ एकंपृच्छामिराजानंकिमर्थंभयविह्वलः ॥ करोतिहयमेधंहिघातयित्वारणेकुरून् ॥ २३ ॥ द्रोणंभीष्मंतथाकर्णंसुहृत्सं
बंधिबांधवान् ॥ मन्यतेपातकंजातमात्मनस्तुकलेवरे ॥ २४ ॥ प्रददातुचतत्सर्वंमत्करेकिल्बिषंनृपः ॥ नाशयिष्येऽखिलंपापंपूत
स्तिष्ठतुधर्मजः ॥ २५ ॥ भीमउवाच त्वत्करेचार्पितंदेवस्वल्पंतद्बहुलंभवेत् ॥ वस्तुजातंनृपोवेत्तिनददातिहिदुष्कृतम् ॥ २६ ॥ य
ज्ञजंसुकृतंहस्तेतवदास्यतिपांडवः ॥ अहंतत्रगमिष्यामितुरगार्थंरमापते ॥ २७ ॥ भवान्रक्षतुराजानंयावदागमनंमम ॥ सुर ५
क्षितेनृपेचैवसफलाःसर्वसिद्धयः ॥ २८ ॥ धर्माभवंतिदेवेशसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ सुकृतेनविनाजीवानराजंतेकथंचन ॥ २९ ॥
सर्वंसुकृतिजंपुण्यंभवान्गृह्णातुनःकरात् ॥ फलार्थीनैवराजाऽसौनचाहंदेवकीसुत ॥ ३० ॥ हरिंविनानतेलोकावैकुंठप्रमुखाहि

नः ॥ प्रियाभवंतिसुखदासंगतिश्चास्तुतेसदा ॥ ३१ ॥ जैमिनिरुवाच ततोयुधिष्ठिरःप्रीतोबभूवजनमेजय ॥ बुभुजेकृष्णसहि
तःसुष्वापभवनेसुखम् ॥ ३२॥ प्रभातसमयेजातेभीमःकर्णात्मजस्तथा ॥ मेघवर्णोमहाबाहुस्त्रयस्तेनिर्गतामुदा ॥ ३३ ॥ कुंतीं
युधिष्ठिरंकृष्णंनमस्कृत्यतथाऽपरान् ॥ ददौकुंतीमोदकांस्तान्पाथेयान्पांडवायसा ॥ ३४ ॥ जननीकरसंस्पृष्टांस्तृप्तःप्राश्यवृकोद
रः ॥ मोदकैस्त्वन्यथातृप्तिर्जायतेनकथंचन ॥ ३५ ॥ तथाऽन्यान्मोदकान्भीमोमेघवर्णकरेददौ ॥ समालिंग्यार्जुनंतत्रइदंवचन
मब्रवीत् ॥ ३६ ॥ पार्थपालयराजानंब्राह्मणान्प्रतिपालय ॥ प्राप्तंमांमंदिरंविद्धिगृहीत्वातुरगंप्रति ॥ ३७॥ प्रसन्नंकेशवंपश्य
नृसंतुष्टंममानसम् ॥ सहायौचापिहृषितावुद्योगंप्रतिपांडव ॥ ३८ ॥ स्मरणाद्वासुदेवस्यलयंगच्छंत्युपद्रवाः ॥ पातकानियथा
पार्थविद्रवंतितथाऽहिताः ॥ ३९ ॥ यौवनाश्वंसतुरगंप्राप्तंविद्धिससैनिकम् ॥ प्रसादात्केशवस्यास्यसंशयोमेनविद्यते ॥ ४० ॥
जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंपुरींभद्रावतींप्रति ॥ ययौताभ्यांयुतोधीमान्पदातिःप्राङ्मुखस्तदा ॥ ४१ ॥ लंघयित्वासवि
षयान्तृतीयेऽहनितांपुरीम् ॥ प्राप्तःकतिपयैर्वीरैःपुरींरम्यांकुरूद्वह ॥४२॥ ददर्शपर्वतारूढांयौवनाश्वेनपालिताम् ॥ काननानांसह
स्रैस्तुसमंतात्परिवारिताम् ॥ ४३ ॥ संपूर्णसरसैर्युक्तांभूषितांनगरींशुभाम् ॥ यूपैर्नलभ्यतेमार्गोहोमधूमैर्नदृश्यते ॥४४॥ नचहिः
श्रूयतेशब्दोवेदघोषैर्धनुःस्वनैः ॥ नगर्यास्तोरणैरम्यैःप्रासादैर्मंडपैर्मठैः ॥ ४५ ॥ सत्रैस्त्रयस्तेसंतुष्टाःप्राकारैःपरिखादिभिः ॥ दद
र्शभीमसेनोवैवनंचैवद्रुमैर्युतम् ॥ ४६ ॥ फलितायत्ररंभास्ताःस्वफलैर्भांतिभूरिशः ॥ नम्राःफलातिभारेणसुगुणैःसज्जनाइव
॥ ४७ ॥ सुवृत्तैःसरलादीर्घानारिकेलद्रुमाःफलैः ॥ दृश्यंतेबहुलायत्रवंशाःसत्पुरुषैरिव ॥ ४८ ॥ रक्षंतिस्वफलैर्नित्यंनरवाक्या
निसर्वदा ॥ सर्वकार्याणिकुर्वंतितत्रवैक्रमुकद्रुमाः ॥ ४९ ॥ सकंटकैःफलैर्नित्यंपनसाःपरतृप्तये ॥ स्थिताःसर्वांगजैस्तत्रदृष्टा
भीमेनभारत ॥ ५० ॥ अनंतत्वंगतावृक्षाःखर्जूराणांसहस्रशः ॥ फलैःसंकुचितैरेवनृणांतापापहारिणः ॥ ५१ ॥ विदीर्णैर्यत्रदा

डिंब्यःस्वफलैःशुकसंयुतैः ॥ बीजपूरैःसरागैस्तैःकुर्वंतिहिहितंजने ॥ ५२ ॥ रसालाःकोकिलैर्लुब्धैःसारंगैश्चशिखंडिभिः॥ सेव्यंते
माधवस्येवगुणाःसद्भिर्निरंतरम् ॥ ५३ ॥ पंचधैवत्वचाऽत्यंतांफलानिकरमर्दिनाम् ॥ प्रयच्छंतिरुचिरम्यांनामानीवहरेर्गतिम्
॥ ५४ ॥ वहतांजलयंत्राणामुदकंसरसीगतम् ॥ प्रीणातिविविधान्वृक्षानतिथीनातिथेयवत् ॥ ५५ ॥ बीजपूरकनारिंगजंबी
६ रामलकद्रुमाः ॥ जंबूनिंबकदंबाश्चवादामाक्रोडकावने ॥ ५६ ॥ चिंचिणीवदरीशालापुष्पिताशोकचंपकाः ॥ नागकेसरपु
न्नागाबकुलाःपाटलाःशुभाः ॥ ५७ ॥ चिंचिरीकाःशुकाबर्हिसारिकारुतनादिताः ॥ सुवर्णकेतकीजातीयुवतीमोगरादयः
॥ ५८ ॥ शतपत्रीसुपत्रीचकर्णिकाश्चापिपुष्पिताः ॥ विलोक्यभीमःसंतुष्टोवनंसुरभिपादपम् ॥ ५९ ॥ वीरायकर्णपुत्रायदर्श
यित्वामहद्वनम् ॥ नगरींचसुरम्यांतांवाजिपानंसरःशुभम् ॥ ६० ॥ रत्नालयंरौप्यशिलाबद्धंशीतजलंशिवम् ॥ नानासत्वसमा
कीर्णंकेशवस्येवमानसम् ॥ ६१ ॥ अब्रवीद्वृषकेतुंतंकिंकर्त्तव्यंमयाऽधुना ॥ मध्याह्नेतुरगस्यात्रभविष्यतिसमागमः ॥ ६२ ॥
रक्ष्यमाणःसुबलिभिर्वीरैःसंग्रामकोविदैः ॥ नमुंचंतिहयंवीराःकृपणाःस्वधनंयथा ॥ ६३ ॥ त्रयोवयंपर्वतेऽस्मिन्लतावृक्षस
माकुले ॥ तावत्तिष्ठामहेसर्वेयावद्धयसमागमः ॥ ६४ ॥ पाल्यमानोऽपितुरगोग्रहीष्यामोनसंशयः ॥ अहमादौगमिष्यामिर
णमध्येमहाबलः ॥ ६५ ॥ मत्पृष्ठपालकौवीरौभवंतौभवतांप्रभू ॥ एवंमंत्रस्तुसुखदोभविष्यतियशःप्रदः ॥ ६६ ॥ इत्याश्वमेधि
केपर्वणिजैमिनीयेभीमवाक्यंनामतृतीयोऽध्यायः॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच भीमस्यवचनंश्रुत्वाप्रत्युवाचसकर्णजः ॥ अक्षौहिणीनांदशकंश्रूयतेचास्यभूपतेः ॥ १ ॥ तन्मध्येहयरक्षार्थं
मागमिष्यंतिकेचन ॥ त्वद्बाहुबलमाश्रित्यनभवंतिरणेजनाः ॥ २ ॥ गंगातटनिवासाद्यपातकानांगणान्नृणाम् ॥ विनाशंचैवग ६
च्छंतितथाभीमनवाहिताः ॥ ३ ॥ कालकूटंविषंतावत्परितापेनदारुणम् ॥ रुद्रस्यपुरतोनैवयावद्भवतिसंगतम् ॥ ४ ॥ कामुका

विषयैस्तावद्बाध्यंतेप्राणिनोभुवि ॥ यावद्वस्तुविचारेणसंगतानभवंतिते ॥ ५ ॥ गमनागमनंतावद्देहिनामिहजायते ॥ स्मरणंवा
सुदेवस्ययावत्तेषांनरोचते ॥ ६ ॥ पितॄणांबंधनंतावन्नरकेपतनंतथा ॥ नयावत्कुलजःपुत्रोगयापिंडप्रदोभवेत् ॥ ७ ॥ धर्म
राजनिमित्तंचकृष्णप्रीत्यैवृकोदर ॥ तुरगग्रहणेनूनंसिद्धिरत्रविलोक्यते ॥ ८ ॥ एतेपश्यगजाःप्राप्ताःसमदामधुपैर्वृताः ॥ करे
णवश्चकरभाःकज्जलस्येवपर्वताः ॥ ९ ॥ जलपानंनकुर्वंतिनिर्मलंकलुषंजलम् ॥ उन्मज्जंतिनिमज्जंतिमहामात्रैरधिष्ठिताः ॥ १० ॥
प्रीताःप्रेमजलैःस्त्रीणांकामुकाःपुरुषाइव ॥ जलेनयेनजीवंतिसरागंकुर्वतेचतत् ॥ ११ ॥ सिंदूरेणातिरागेणस्वकपोलच्युतेनच ॥
नागकुंभान्दानहीनान्मधुपानलिनीवने ॥ १२ ॥ प्रविष्टास्तान्परित्यज्यमलिनेषुनसौहृदम् ॥ मृणालानिमरालाश्चगृह्णंतिकृपया
न्विताः ॥ १३ ॥ षट्पदेभ्यःप्रयच्छंतिभूतसाम्यंगताइव ॥ उच्छलंतिजलेमत्स्याधनंप्राप्ययथाऽधनाः ॥ १४ ॥ चक्रवाकाश्चक्र
वाक्यःसंगताःप्रेमपूरिताः ॥ दृश्यंतेऽस्मिन्हिसरसिभीमसेनमहाबल ॥ १५ ॥ अतःपरंहितुरगाःसमागच्छंतिसत्वराः ॥ गोक्षीर
हिमवर्णाश्चरक्ष्यमाणामहारथैः ॥ १६ ॥ रेणुःसमुत्थितोभूरिःपश्यपांडववाजिभिः ॥ वादित्राणांतथाघोषःपताकागगनंगताः
॥ १७ ॥ धूयंतेचमहाबाहोकालजिह्वायथास्थिताः ॥ यौवनाश्वोनृपःप्राप्तोभविष्यतिनसंशयः ॥ १८ ॥ वीराणांपश्यधीरा
णांमंडलानिसहस्रशः ॥ ध्वजाग्रेविद्यतेगृध्रःकस्यतंचनविद्महे ॥ १९ ॥ शुकोभातिध्वजस्योऽपिरोरवीतिचदुंदुभिः ॥ एनंहिब
हवोयांतिवीरारणविशारदाः ॥ २० ॥ एवंविलोक्यतेयत्रतत्रवीरसमागमः ॥ जैमिनिरुवाच इत्थंवदतिवीरेतुवृषकेतौमहाब
ले ॥ २१ ॥ तुरगाजलपानार्थंयौवनाश्वस्यमारिष ॥ मध्याह्नेतत्रसंप्राप्तानानावर्णाःसहस्रशः ॥ २२ ॥ त्रिभिस्त्रिभिस्तेविधृता
दशाध्रुवकमंडिताः ॥ मंदुरैर्वलिभिश्चित्रगतयःशिक्षिताश्चये ॥ २३ ॥ धाराभिःपंचभिर्युक्ताश्चलत्प्रोथाःसुकंधराः ॥ मुखेभ्यो
निःसरंतीवदृश्यतेखुरसंततिः ॥ २४ ॥ द्विजाननेभ्योहियथानिर्यातिपदपद्धतिः ॥ मायूरींतैत्तिरीमौष्ट्रींकुर्वतोगतिमुत्तमाम् ॥ २५ ॥

 नाकुलींगतिमास्थायसमायांतिमहत्सरः ॥ आकंठंविनिमग्नास्तेपपुस्तोयंसनिःस्वनम् ॥ २६ ॥ आगतानिर्गताश्चान्येदृष्टाभीमे
नभारत ॥ वृषकेतुंप्रत्युवाचभीमोवचनमुत्तमम् ॥ २७ ॥ भीमउवाच प्राप्ताहयाश्चबहवःसहयोनैववीक्ष्यते ॥ यन्निमित्तमि
 हप्राप्तावयंतावन्नयोजनाः ॥ २८ ॥ किंवानृपगृहेश्वद्धःसजलंपरिपास्यति ॥ हरिंविनानैवगतिर्धर्मराजस्यमंदिरे ॥ २९ ॥
अस्माकंविद्यतेतातभवान्जानातिनेतरः ॥ अपुत्राणांयथालोकाभवंतिनसुखप्रदाः ॥ ३० ॥ अदातॄणांयथाकामाब्रह्मच
र्यवतांयथा ॥ बंधूनांचयथासंगोजितस्त्रीणांविलोक्यते ॥ ३१ ॥ नृपतीनाममंत्राणांचिरंराज्यंनसुस्थिरम् ॥ नयशःपुण्यही
नानांनसुखंपरिवादिनाम् ॥ ३२ ॥ नमोक्षोभक्तिहीनानांविष्णोरमिततेजसः ॥ वैभवंहियथानॄणामनाराध्यचशंकरम्
॥ ३३ ॥ तथाहयंविनाऽस्माकंगमनंनगजाह्वये ॥ भीमस्यवचनंश्रुत्वायावद्वदतिकर्णजः ॥ ३४ ॥ तावत्सतुरगःप्राप्तोरथि
भिःपरिवारितः ॥ महागजैश्चसमदैःसादिभिःपत्तिभिस्तथा ॥ ३५ ॥ चामरैर्वीज्यमानस्तुसबलोबद्धचामरः ॥ श्वेतातपत्रैःसं
छन्नःक्षुद्रघंटाभिरन्वितः ॥ ३६ ॥ चंदनेनसुगंधेनकुंकुमेनापिचर्चितः ॥ तरुणीकरचिह्नानिधारयन्स्वतनौहयः ॥ ३७ ॥
धृतमाल्योविचित्रांगोमालाभिश्चविभूषितः ॥ उभाभ्यांसंगृहीतश्चजयशब्दैःसुमंगलैः ॥ ३८ ॥ कृष्णागुरुमुखैर्धूपैर्धूप्यमा
नःपुरोगमैः ॥ स्पृशतेनखुराग्रैश्चधरणींबहुवल्लभाम् ॥ ३९ ॥ नानावादित्रनादेनवीराणांगर्जितेनच ॥ हयहेषणनागानांबृंहिते
नचभोहयः ॥ ४० ॥ भाविदर्शनपुण्येनश्रीकृष्णस्यनसंशयः ॥ पूज्यतेतुरगोनानाधूपैर्दीपैःसुमंगलैः ॥ ४१ ॥ तंविलोक्यतथा
रूपंरक्षितंसुमहारथैः ॥ बालस्तद्ग्रहणेबुद्धिंसचक्रेभीमनंदनः ॥ ४२ ॥ उत्सुकंतंतथालोक्यभीमसेनोऽब्रवीत्सुतम् ॥ भीमसे
नउवाच किंचिकीर्षसिवत्सत्वंब्रूहिसत्यंममाग्रतः ॥ ४३ ॥ उवाचभीमंतरसामेघवर्णोऽथराक्षसः ॥ मेघवर्णउवाच त्वयाज्ञप्तो
भीमसेनतुरगंपर्वतोपरि ॥ ४४ ॥ गृहीत्वावत्सवद्वीरतिष्ठामीतिमतिर्मम ॥ सर्वेषांपश्यतांवीरवीराणांगणनानमे ॥ ४५ ॥ तं

हरिंप्रसमीक्ष्याथवायुजंसमयाचत ॥ अनुज्ञांदेहिमेस्वामिन्योवनाश्वंसपुत्रकम् ॥ ४६ ॥ बद्धानयामिपश्यत्वंवृषकेतुश्चकर्ण
जः ॥ अथवाक्षात्रधर्मेणयुद्धेजित्वामहारिपुम् ॥ ४७ ॥ तुरंगमानयिष्यामिसंभूतोयद्यहंत्वया ॥ स्वभृत्येविद्यमानेकिंस्वामीयु
ध्यतिमारिष ॥ ४८ ॥ आनीयाहंचतुरगंकरिष्येवृक्षसंयुतम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंप्रययौराक्षसस्तदा ॥ ४९ ॥ भूधरात्खंसमु
त्पत्यमायांकुर्वन्सराक्षसीम् ॥ अंधकारस्तदात्यासीत्कालमेघइवोदितः ॥ ५० ॥ स्फुरंतिविद्युतोऽजस्रंस्फूर्जथुश्चमुहुर्मुहुः ॥
तन्मध्येसिंहनादंचसचकारपुनःपुनः ॥ ५१ ॥ व्याकुलाश्चदिशःसर्वानप्राज्ञायतकिंचन ॥ देवासुरमनुष्याणांमहद्भयमुपाविश
त् ॥ ५२ ॥ मेघनादस्यरूपेणव्याप्तंतद्व्योममंडलम् ॥ विमानानिचसर्वाणिभ्रमंतिस्मइतस्ततः ॥ ५३ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवःक
श्चिदागत्यसत्वरः ॥ उवाचशक्रमासीनंसभामध्येतिदुःखितः ॥ ५४ ॥ देवउवाच भोभोस्वामिन्नजानीषेत्वात्मनश्चशुभाशु
भम् ॥ दैत्यःकश्चिदिहागत्यकुरुतेलोकयातनाम् ॥ ५५ ॥ मायांविकुरुतेऽत्यंतंलोकक्षयचिकीर्षया ॥ तंत्वंजहिमहाबाहोलोकानांर
क्षकोत्यसि ॥ ५६ ॥ इतिश्रुत्वामहेंद्रोऽसौरोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ उवाचसकलान्देवान्जानीध्वंकोऽयमागतः ॥ ५७ ॥ समागत्य
प्रपश्यंतिदेवादूरस्थिताःस्मतम् ॥ दूतस्तुतैःसमाहूतःपृच्छगत्वाचकोभवान् ॥ ५८ ॥ सदूतस्तत्रगत्वावैपृष्टवान्मेघवर्णकम् ॥
देवदूतउवाच कस्त्वंवीरसमायातःसत्यंब्रूहिममाग्रतः ॥ ५९ ॥ त्वयिदृष्टेमहावीरदेवानांभयमाविशत् ॥ दूतोहंप्रेषितस्तैस्तु
किंतवात्रचिकीर्षितम् ॥ ६० ॥ मेघवर्णउवाच नभेतव्यंसुरैःक्वापिनाम्नाऽहंमेघवर्णकः ॥ भीमस्यपौत्रोहैडिंबिर्द्विजसाहाय्य
कारकः ॥ ६१ ॥ हयंग्रहीष्येराज्ञोऽहंयौवनाश्वस्यभोसुर ॥ संभ्रमस्तुतदर्थंमेधर्मयज्ञार्थसिद्धये ॥ ६२ ॥ इतिश्रुत्वासदूतस्तुह
र्षनिर्भरमानसः ॥ इंद्रायसर्ववृत्तांतंधर्मराजार्थमुत्तमम् ॥ ६३ ॥ कथयामासहृष्टास्तेदेवाइंद्रादयस्तदा ॥ अपश्यन्कौतुकंतत्रमे
घवर्णस्यसंयुगे ॥ ६४ ॥ मेघवर्णोऽपितंदृष्ट्वाहयंचांबरमाश्रितः ॥ जिहीर्षुराव्रजत्तत्रयत्राऽसौयज्ञियोहयः ॥ ६५ ॥ मोहयित्वा

 तुतान्सर्वान्भूमौपात्याथवायुना ॥ रजउद्धूयचबलात्सैनिकाभयविह्वलाः ॥ ६६ ॥ केचिद्गृहीतशस्त्रास्तेकेऽप्यधावन्नितस्ततः ॥
एवंतुव्याकुलीकृत्यशिलावर्षेणवायुना ॥६७॥ सिंहनादंप्रकुर्वाणोहरिंतंजगृहेमुदा ॥ खमुत्पतंतंददृशुर्नीलमेघाकृतिंजनाः॥६८॥
 कुंडलांगदकेयूरमुकुटाद्यैर्विराजितम् ॥ कोऽयंकोऽयंकुतश्चायंछिंधिभिंधीतिवादिनः ॥ ६९ ॥ इतिजल्पंतितेवीरावीक्षंतःखंसमा
श्रितम् ॥ साश्वंव्रजंतंतंदेवाःपुष्पवृष्ट्यासिषेविरे ॥ ७० ॥ हैडिंबेकृतकृत्योऽसौधर्मराजोऽनुजैःसह ॥ त्वादृशोयस्यपौत्रोऽभूद्धर्म
साहाय्यहेतवे ॥ ७१ ॥ इतिस्तुत्वातुतंदेवाजग्मुस्तेस्वमथालयम् ॥ मेघनादोऽपिहंसंतंगृहीत्वाशीघ्रमागमत् ॥ ७२ ॥ आकाशस्थं
समालोक्यसाश्वंतौहर्षपूरितौ ॥ सिंहनादंप्रकुर्वंतौवीक्षंतौचमुहुर्मुहुः ॥ ७३ ॥ अत्रांतरेमहानासीद्गतेहंसेरवस्तदा ॥ यौवना
श्वबलेतस्मिन्नन्योन्यंजघ्नुरुद्भटाः ॥ ७४ ॥ गत्वातेकथयामासूराज्ञेवृत्तांतमादितः ॥ तच्छ्रुत्वासहसाराजापुत्रैःसहसमागतः
॥ ७५ ॥ गतंहंसंतुतंश्रुत्वादुःखक्रोधसमन्वितः ॥ उवाचकेननीतोऽयंहंसोह्यल्पायुषामम ॥ ७६ ॥ सदेवानपिनेष्यामिमान
वान्यमसादनम् ॥ इत्युक्त्वासहसाराजाक्रोधेनव्याकुलीकृतः ॥ ७७ ॥ आजुहावरथान्दिव्यान्नाघ्नाकालांतकोपमान् ॥ आ
यातास्तेरथाःशीघ्रंनमस्कृत्यचतंप्रभुम् ॥ ७८ ॥ आदेशोदीयतांस्वामिन्कोऽद्यप्राणैर्वियोज्यताम् ॥ राजोवाच वियन्नीतोहरिर्वी
राःशीघ्रंधावतमाचिरम् ॥ ७९ ॥ इत्युक्ताःसहसोत्पत्यसहस्राणांचतुष्टयम् ॥ तरसागगनेतंतुरुरुधुर्मुमुचुःशरान् ॥ ८० ॥ मेघ
नादस्तुतान्वीरान्प्रहसन्वाक्यमब्रवीत् ॥ मेघनादउवाच यमलोकेहिगंतव्यंभवद्भिर्नात्रसंशयः ॥ ८१ ॥ इत्युक्त्वातान्जघाना
शुतलमुष्टिभिराशुगान् ॥ शिलामादायतान्सर्वान्पोथयामासराक्षसः ॥ ८२ ॥ तेहताभीमकर्माणःकायंत्यक्त्वादिवंगताः ॥
शापान्मनुष्यजन्मानःप्राप्तास्तेवैसुरालयम् ॥ ८३ ॥ सतान्निर्मथ्यसंग्रामेयत्रतौवृषपांडवौ ॥ विहायसातत्रगंतुंमेघवर्णःप्रच
क्रमे ॥ ८४ ॥ सैनिकाश्चापरेराज्ञोयुद्धायैवमनोदधुः ॥ हाहाकारोमहानासीत्संगृहीतेहयेतदा ॥ ८५ ॥ गृहीतस्तुरगोयेनतंगृह्णी

तेतिवादिनः ॥ क्वगतःकेननीतोऽसौकुतोयास्यतिनःपुरः ॥८६॥ नूनमात्मविनाशायजहारतुरगंहियः ॥ अमर्त्यमपिनेष्यामोमृत्यु
लोकंनसंशयः ॥ ८७ ॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवंतस्तेसर्वेगगनेराक्षसेनहि ॥ नीयमानंचददृशुर्हरिंकोपसन्विताः ॥ ८८ ॥ मु
मुचुःशरवर्षाणिरुरुधुस्तेदिशोदश ॥ बाणैर्व्याप्यनभःसर्वंपातयंतिस्मराक्षसम् ॥ ८९ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुवृषकेतुर्महाबलः ॥
उवाचभीमंप्रहसन्प्राप्तोऽसौमेघवर्णकः ॥ ९० ॥ वृषकेतुरुवाच धन्योऽसौराक्षसोभीमश्लाघ्यंकर्माऽमुनाकृतम् ॥ गृहीत्वातुर
गंप्राप्तःसकथंपात्यतेपरैः ॥ ९१ ॥ एतान्पश्यरणेप्राप्तान्वीरान्रणविशारदान् ॥ धारयामिसमक्षंतेपातयिष्येनसंशयः ॥ ९२ ॥
एतावदुक्त्वावचनंगृहीत्वापरमंधनुः ॥ पदातिःप्रययौधन्वीभीमसेनस्यपश्यतः ॥ ९३ ॥ पिनाकपाणिर्भगवान्यथादैत्यगणां
स्तथा ॥ अधुनाचरणेवीरास्तिष्ठध्वमितिचाब्रवीत् ॥ ९४ ॥ निवर्त्तध्वंवृथाप्राणान्मात्यजध्वंममांतिके ॥ तेतुश्रुत्वावचस्तस्य
विस्मयोत्फुल्ललोचनाः ॥ ९५ ॥ कोऽयंकस्यात्मजोवीरःकिंवाज्ञापयतिस्वयम् ॥ अस्माकंपुरतःस्थित्वासमाह्वयतिकालवत्
॥ ९६ ॥ प्रब्रुवंतोक्वचश्चैवंपुनस्तेरुरुधुस्तदा ॥ तंकर्णपुत्रंसमरेऽवर्षयंस्तेयथाघनाः ॥ ९७ ॥ सतान्बाणगणैर्घोरैःपातयित्वाध
रातले ॥ ननादसिंहवद्वीरःसिंहस्कंधोमहाभुजः ॥ ९८ ॥ महारथाःशरैश्छिन्नानदृश्यंतेनराधिप ॥ गजाविदारिताबाणैःपतिता
धरणीतले ॥ ९९ ॥ सादिनःपत्तयःसर्वेविनष्टाःशतशोरणे ॥ तानिसैन्यानिभग्नानितस्मात्कर्णात्मजात्तदा ॥ १०० ॥ स्मरणा
द्वासुदेवस्यपातकानीवसर्वशः ॥ तत्रकेचित्पुरींप्राप्ताःकथयंतिहिवैक्षयम् ॥१०१॥ हयोनीतःपरैराजन्नयुतंविदलीकृतम् ॥ वीरा
णांरणधीराणांयौवनाश्वंनृपंप्रति ॥ १०२ ॥ जैमिनिरुवाच यौवनाश्वोमहाबाहुर्विस्मयंपरमंगतः ॥ तच्छ्रुत्वाभाषितंतेषांमहा
कोपेनपूरितः ॥ १०३ ॥ निर्ययौस्वबलेनैवनिखिलेनजनाधिपः ॥ पप्रच्छकतितेप्राप्ताःसंतिवीराःकियद्बलम् ॥ १०४ ॥ ऊचुस्तेऽ
पित्रयोदृष्टाश्चतुर्थोनसमागतः ॥ एकेनगगनेराजन्नीतःसतुरगस्तव ॥ १०५ ॥ यूनापरेणसैन्यंतुपातितंचापरःस्थितः ॥ यथा

ष्यवैष्णवःपुत्रःस्वकुलंनिरयेऽशुचौ ॥ १०६ ॥ यौवनाश्वउवाच त्रयोदेवाश्वतेनूनंगृह्णंतितुरगंमम ॥ नमानुषैःशक्यतेऽसौह
योनेतुंकथंचन ॥ १०७ ॥ नयंतिमानुषाहंसंयदितेनैवमानुषाः ॥ रणयज्ञेहितान्देवांस्तोषयिष्येऽहमद्यवै ॥ १०८ ॥ जैमिनि
रुवाच इत्युक्त्वाप्रययौराजासैन्येनमहतावृतः ॥ प्रथमंराजशार्दूलस्तंददर्शवृकोदरम् ॥१०९॥ वृषध्वजंस्थितंयुद्धेविलोक्यहृ
षितोऽभवत् ॥ धन्योऽसौबालकश्चैकोवोक्ष्यतेमांसमागतम् ॥११०॥ नभयंविद्यतेचास्यन्नगराडिवलक्ष्यते ॥ मृत्योर्भयंनकुरुते
यथायोगीतथाशिशुः ॥ ११ ॥ तस्मात्सर्वेममैतस्यपश्यंतुबलमुत्तमम् ॥ जैमिनिरुवाच तंतथाभाषमाणंतुससैन्यंहिसमागतम्
॥ १२ ॥ निरीक्ष्यभीमस्तरसायोद्धुंप्रायाद्गदान्वितः ॥ वारयन्कर्णपुत्रंचपातयन्निवतद्बलम् ॥ १३ ॥ प्रत्युवाचतदाभीमंवृषके
तुर्मुदावचः ॥ त्रैलोक्यंयदिसंप्राप्तंसंग्रामेकुंतिनंदन ॥ १४ ॥ तदातवभवेद्युद्धंस्वल्पंसैन्यंचमामकम् ॥ सेनेयंतुवृतातातप्रथमं
पुत्रकेणते ॥ १५ ॥ मयाभीममहायुद्धेवर्जनीयात्वयाऽद्यसा ॥ इमांनिर्मथ्यसकलांयशःपैत्रंतुतेकरे ॥ १६ ॥ समुत्पाद्यप्रदा
स्यामिमात्वंक्रीडयमारिष ॥ नस्थिरःसर्वदादेहस्तारुण्यंचंचलंतथा ॥ १७ ॥ स्थिरारमानकस्यापिदृश्यतेमंदिरेविभो ॥ तस्मा
द्यशःस्थिरंकार्यंप्राणिभिर्भूतलेऽखिले ॥ १८ ॥ विपरीतःपरोधर्मःकविभिर्भाषितःक्षितौ ॥ परसेनामतिप्रौढांनानामुखविलो
किनीम् ॥ १९ ॥ निर्मथ्ययेनरायांतिप्राप्नुयुस्तेयशःस्थिरम् ॥ वधूस्तेममसेनास्त्रीसभावंमांनिरीक्षते ॥ १२० ॥ कर्तुंचसुक्षतं
वक्षःशस्त्ररूपैर्नखैर्दृढम् ॥ सेनामुखंममसुखेसंगतंपश्यपांडव ॥ २१ ॥ भवंतंश्वशुरंवीक्ष्यविमुखाहिभविष्यति ॥ पताकापल्लव
वृतंनमुखंदर्शयिष्यति ॥ २२ ॥ तस्मात्त्वयाचस्थातव्यंयावद्भवतिसंगतम् ॥ ममाद्यसंगरेतातसेनायास्तावदेवहि ॥ २३ ॥
भीमसेनउवाच भवान्प्रयातुप्रथमंसेनामेनांविलासिनीम् ॥ वधूजितंयदावीक्ष्येत्वांतुपुत्रकसंगरे ॥२४ ॥ तदावधूंशाययिष्ये
गदादंडेनदूरतः ॥ शासिताहिवधूःपुत्रसफलातेभविष्यति ॥ २५ ॥ गुरुभिःशास्यतेनैवस्नुषायदिधरातले ॥ तस्यादुर्वृत्तभावेन

तेषांहिपतनंध्रुवम् ॥ २६ ॥ एतत्समीक्ष्यगंतव्यंत्वयावीरमहाचमूम् ॥ पदातिस्त्वंरथस्थास्तेपरेप्राप्ताहिकर्णज ॥ २७ ॥ एका
किनंप्रेरयितुंनक्षमोऽस्मिमहाबल ॥ जैमिनिरुवाच ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्वृषकेतुरुदारधीः ॥ २८ ॥ भीमंप्रदक्षिणीकृत्यनि
र्ययौसचमूंप्रति ॥ कामीवारुणनेत्रोऽयमबलांवरवर्णिनीम् ॥ २९ ॥ श्रीखंडघनसारेणकटदानेनवासिताम् ॥ बिभेदवाहिनीं
मध्येगजकुंभपयोधराम् ॥३०॥ बाणैस्तीक्ष्णैर्महाबाहुर्वीक्षमाणःपितामहम् ॥ वीरान्पातयतेरोषान्नरोषस्तस्यशाम्यति ॥३१॥
मद्बाणैःपातितावीरारणमध्येविदारिताः ॥ शत्रुतांनैवमुंचंतिकिंकर्त्तव्यमितोमया ॥ ३२ ॥ एवंसचिंतयानोऽपिपुनःशत्रून्व्य
पोथयत् ॥ चंदनागुरुगंधीनिरणेराज्ञांमुखानिसः ॥ ३३ ॥ विच्छिन्नानीवपद्मानिनिरीक्ष्यसमरेहसन् ॥ एतानिजलहीनानिन
म्लायंतिममाग्रतः ॥३४॥ मत्वाबिभेदराजेंद्ररणेगजघटाःपुनः ॥ मौक्तिकानिसुवृत्तानिगजकुंभच्युतानिच ॥ ३५ ॥ शूरकंठेषुचि
क्षेपमंडनानिसकर्णजः ॥ तंतथासमरेवीरंसंहरंतंनिजंबलम् ॥३६॥ यौवनाश्वोगजारूढःसमागत्येदमब्रवीत् ॥ यौवनाश्वउवाच
रथंगृहाणवीरत्वंमयादत्तंसमारुह ॥ ३७ ॥ भूमिस्थेनसमंयुद्धंनप्रशंसंतिसूरयः ॥ परदेशात्पुरंप्राप्तंबालंश्रमसमन्वितम् ॥ ३८ ॥
योधितंबहुभिःसार्धंविरथंयोधयेकथम् ॥ तवनामनजानामिनगोत्रंजनकंचते ॥३९॥ विष्णोरिवजगत्पूज्यंनवेद्मिकुलनिर्णयम् ॥
तस्मात्प्रब्रूहिसमरेयथायुद्धंकरोमिते ॥४०॥ धन्यस्त्वमपरोधन्यस्त्वत्तोनास्तीतिमेमतिः ॥ वृषकेतुरुवाच कुलंकश्यपसंभूतंमामकं
रविभासितम् ॥ ४१ ॥ पृथिव्यांनापरोदातायंविनाजनकःसमे ॥ सभामध्येद्रौपदीचक्लिश्यंतीयेनवीक्षिता ॥ ४२ ॥ धर्मादयोनग
णितादुर्योधनहितैषिणा ॥ विनानतंस्थितोयस्तुतस्यपुत्रंनिबोधमाम् ॥ ४३ ॥ अर्जुनेनैवनीतोऽसौपरमंपदमव्ययम् ॥ कर्णःपि
तामेसंग्रामेवृषकेतुरहंस्थितः ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरस्ययज्ञार्थंतुरगोनीयतेमया ॥ नरथंचत्वयादत्तंप्रतिगृह्णामिसंगरे ॥ ४५ ॥ युद्धे
जितंतुगृह्णंनिनदत्तंवैनराधिप ॥ ४६ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनिकृतेयौवनाश्ववृषकेतुवाक्यवर्णनंनामचतुर्थः ॥ ४ ॥

 यौवनाश्वउवाच धन्योऽसिकर्णपुत्रत्वंप्रथमंप्रहराशुमाम् ॥ बालंचपलमालोक्यतस्मान्नप्रहरामिते ॥ १ ॥ वृषकेतुरुवाच
बहुपुत्रोसिराजेंद्रमत्तोवृद्धतरोभवान् ॥ कृष्णदर्शनहीनोऽसिनसमोमद्बलेनवै ॥ २ ॥ त्वच्छरीरेमहाराजविद्यतेनबलंकचित् ॥
 अहंतावद्युवाराजन्भवान्वृद्धतरोमम ॥३॥ जैमिनिरुवाच तच्छ्रुत्वावचनंतस्यनृपतिर्दशभिः ॥ शरैःताडयामासहृदयेवृषकेतुं
हसन्निव ॥ ४ ॥ सतांश्छरांस्त्रिधाचक्रेनृपकोदंडनिर्गतान् ॥ बाणेनैकेनतरसाछित्त्वातंत्रिभिरार्दयत् ॥ ५ ॥ तस्यबाणानृपंवि
द्धाप्रविष्टाधरणीतलम् ॥ पूर्वजाःकूटसाक्ष्यंहिब्रुवतोयांत्यधोयथा ॥ ६ ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदकोदंडंनृपतेःपुनः ॥ सगुणंचातप
त्रंचचामरव्यजनानिसः ॥ ७ ॥ चक्रवाकेनतीक्ष्णेनच्छिद्यंतेप्रीतिजागुणाः ॥ यथाचैकेनबालस्यबाणेनैकेनतत्तथा ॥ ८ ॥ नि
खिलंभूपतेस्तत्रपातितंधनुरादिकम् ॥ सोऽन्यत्कार्मुकमादायसज्जंकृत्वामहाबलः ॥ ९ ॥ विव्याधकर्णजंषष्ट्याशराणांनतपर्व
णाम् ॥ तेतस्यहृदयंभित्त्वापपुःशोणितमाहवे ॥ १० ॥ जीवनंभानु[1]किरणाःपिबंतितरसायथा ॥ तथासभिन्नहृदयोबहुभिःप
रिवारितः ॥ ११ ॥ चकारयुद्धंसुमहन्नृपतिंपरिपीडयन् ॥ चतुर्भिस्तुरगांस्तस्यशरैर्निन्येयमक्षयम् ॥ १२ ॥ सारथेश्वशिरःका
यात्पातयामासभूतले ॥ अदृश्यंनृपतिंचक्रेयोधानांपश्यतामपि ॥ १३ ॥ हतोराजेतिशब्दोऽभूत्तस्मिन्युद्धेतथाविधे ॥ बाणां
धकारेचकृतेकर्णपुत्रेणलीलया ॥ १४ ॥ पितामहस्यस्वस्यैवनाशंयुधिरिपोःपुरः ॥ लज्जितःसंदधेघोरंपावकास्त्रंसमंत्रकम्
॥ १५ ॥ प्रकाशमकरोत्तेनवह्निनानृपसत्तम ॥ वारुणेनाथराजाऽपिशमयामासपावकम् ॥१६॥ पवनास्त्रेणबलवान्कर्णपुत्रोऽ
पिवारुणम् ॥ विध्वंसयित्वाव्यनदन्महानादंरणांगणे ॥ १७॥ यौवनाश्वस्तदाक्रुद्धोदृष्ट्वाऽमानुषपौरुषम् ॥ रथमन्यंसमारुह्यप
र्वतास्त्रेणसंहरन् ॥ १८ ॥ मारुतास्त्रंचराजेंद्रकर्णपुत्रमपीडयत् ॥ शिलाःसहस्रधाऽऽकाशादपतन्भुविभासुराः ॥१९॥ तस्योपरि
शरास्तीक्ष्णाःपतितानृपहस्ततः ॥ शरैर्नदृश्यतेवीरःसंग्रामेलोमहर्षणे ॥ २० ॥ तंवीक्ष्यकुपितोभीमःपुत्रंमोचयितुंययौ ॥ तंवि

१ सूर्यस्य.

लोकयरणेप्राप्तंभीमंकर्णात्मजस्त्वरन् ॥ २१ ॥ प्रमथ्यशरवृष्टिंतांनृपमुक्तांहसन्निव ॥ पर्वतास्त्रंचचक्रेणविनाश्यव्यचरद्र
णे ॥ २२ ॥ यौवनाश्वेनवीरेणतदस्त्रंचवृथाकृतम् ॥ भल्लेनहृदयंतस्यभिन्नंतेनमहात्मना ॥ २३ ॥ मूर्छितोनिपपातोर्व्यां
वृषकेतुर्महाबलः ॥ कर्णपुत्रेचपतितेभीमःकोपसमन्वितः ॥ २४ ॥ चिंतयित्वास्वहृदयेकिंवदिष्यामिधर्मजम् ॥ कुंतींकृष्णांचपा
र्थंतंविनाकर्णसुतंगतः ॥ २५ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुगृहीत्वामहतींगदाम् ॥ तद्बलंपोथयामासवेगाद्रुद्रइवाहरत् ॥ २६ ॥ गज
कुंभान्सगदयाविदार्यचबहून्क्षणात् ॥ रथानश्वानपिनरान्पातयामासभूतले ॥ २७ ॥ जानुभ्यांभीमसेनस्यपवनस्तुसमुत्थि
तः ॥ भ्रामितास्तेनमातंगागगनेसरथाहयाः ॥ २८ ॥ नराभ्रमंतेराजेंद्रमुक्तकेशायथाऽसुराः ॥ गजागजैर्नीयमानाःसंप्रापताव
सुधातले ॥ २९ ॥ भ्राम्यमाणंचतत्सैन्यमितश्चेतश्चदृश्यते ॥ वासुदेवस्यमाहात्म्यमश्रुत्वाचयथाजगत् ॥३०॥ ऊर्ध्वपादावस्त्र
हीनानानालंकारवर्जिताः ॥ अधोवक्त्राःसरुधिराःशुष्कास्यागजसादिनः ॥ ३१ ॥ राजपुत्राभिन्नगात्राःस्रवंतोरुधिरंमुखात् ॥
गगनाद्भूतलंप्राप्ताःक्षीणपुण्यायथानराः ॥ ३२ ॥ नराश्वगजदेहेभ्यःशोणितौघाःसहस्रशः ॥ प्रावर्त्तंतमहाराजभीमेयुध्यतिभू
तले ॥ ३३ ॥ ततोनृपसुतःप्राप्तःसुवेगोनामवीर्यवान् ॥ भीमंयोधयितुंक्रोधादिदंवचनमब्रवीत् ॥ ३४ ॥ सुवेगउवाच यौ
वनाश्वसुतंविद्धिसुवेगंमांमहाबलम् ॥ तिष्ठयुद्धंकुरुमयासार्धंयास्यसिवैकुतः ॥ ३५ ॥ इत्युक्त्वासरथंत्यक्त्वागृहीत्वामहतीं
गदाम् ॥ भीमंजघानगदयामूर्ध्निवक्षस्थलेतदा ॥ ३६ ॥ वृकोदरस्तंगदयाजघानसमरेबली ॥ तावन्योन्यंगदाभ्यांचजघ्नतुः
क्रोधमूर्छितौ ॥ ३७ ॥ ततोभीमःसमुत्थाप्यसुवेगंगगनेऽक्षिपत् ॥ भ्रामयित्वाशतगुणंनिष्पिपेषधरातले ॥ ३८ ॥ सुवेगःपुन
रुत्थायगृहीत्वापवनात्मजम् ॥ भूमौममर्दराजेंद्रतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ३९ ॥ भीमोगजंगृहीत्वैकंसुवेगोपरिचिक्षिपे ॥ समायांतं
गजंतंतुचिक्षेपपवनात्मजे ॥ सगजःप्रेरितस्ताभ्यांयातायातंचकुर्वते ॥ ४० ॥ मुष्टिभिर्जानुभिर्घोरैःप्रहारैस्तौचजघ्नतुः ॥ उभौ

तौमर्दितौतत्रपतितौधरणीतले ॥४१॥ जैमिनिरुवाच वृषकेतुस्ततोमूर्छांत्यक्त्वाराजानमाहवे ॥ पंचभिस्ताडयामासशरैःसन्नत
पर्वभिः ॥ ४२ ॥ तैर्बाणैर्मूर्छितोराजायौवनाश्वोमहाबलः ॥ विसंज्ञंसमरेवीक्ष्यवृषकेतुःसमीपगः ॥ ४३ ॥ वस्त्रवातेननृपतिं
वीजयन्वाक्यमब्रवीत् ॥ वृषकेतुरुवाच यत्किंचिद्विद्यतेपुण्यंकृष्णाराधनसंभवम् ॥ ४४ ॥ सर्वेणतेनराजाऽसौपुनर्जीवतुसंगरे ॥
पौरुषंवेत्तिमेकस्तुचेन्नजीवतिपार्थिवः ॥ ४५ ॥ मूर्छांविहायराजाऽपितिष्ठतिष्ठेतिवैपुनः ॥ उत्थायचरणेप्राहतंददर्शतथाविधम्
॥ ४६ ॥ कर्णपुत्रंसमालिंग्यचेदंवचनमब्रवीत् ॥ यौवनाश्वउवाच प्राणदस्त्वंमदीयोऽसियत्त्वयापरिभाषितम् ॥४७॥ तच्छ्रुत्वा
क्रियतेयुद्धंननिंद्योऽस्तिहिमांविना ॥ गृहाणराज्यंसकलंजीवितंवशगंतव ॥४८॥ त्वत्प्रसादाद्धरिंवीक्ष्येभीमंदर्शयमारिष ॥ मर्त्ये
कर्णःसदादातादातृत्वंतस्यदर्शितम् ॥ ४९ ॥ त्वयापुत्रेणवीरेणपालयित्वाहिमांरणे ॥ त्वमायाहिमयासार्धंयत्रतौबलिनौरणे ॥
सुवेगभीमौपतितौमूर्छिताविवलक्षितौ ॥ ५० ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनिकृतेयौवनाश्वपराजयोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥
जैमिनिरुवाच ततोबुद्धौमहावीरौयौवनाश्वेनवारितौ ॥ संस्तूयभीमंतरसापुरींप्रावेशयत्स्वकाम् ॥ १ ॥ मेघवर्णस्तुतुरगंगृ
हीत्वाभीमसन्निधौ ॥ स्थितःप्राहहसन्वीरःकिमिदंभाग्यकारितम् ॥ २ ॥ चिंतयन्बहुधादेवमनंतंसर्वतोमुखम् ॥ ततोनृपःप्रस
न्नात्मावचनंचेदमब्रवीत् ॥ ३ ॥ प्रशंसन्पांडवंवीरंवृषकेतुंचमारिष ॥ यौवनाश्वउवाच भीमपश्यकुमारस्यवृषकेतोर्महद्बलम्
॥ ४ ॥ संजीवितोऽस्म्यनेनाजौदयायुक्तेनसाधुना ॥ प्राणदेनकथंयुद्धंपुनरेवप्रजायते ॥ ५ ॥ तस्मान्मांनयभद्रंतेगोविंदंप्रति
पांडव ॥ मदीयंमानसंचाद्यत्वरतेधर्मदर्शने ॥ ६ ॥ यस्यकृष्णेपराभक्तिर्मुक्तेरपिगरीयसी ॥ यत्किंचिद्विद्यतेवित्तंपुत्रपौत्रा
दिकंमम ॥ ७ ॥ शरीरमपिराज्यंचसर्वंकृष्णवशंकुरु ॥ गजानांममशुभ्राणामयुतंविद्यतेशुभम् ॥ ८ ॥ इदंशिरस्तथावीरधर्म
राजार्थमाहवे ॥ पातयिष्यामियज्ञेऽस्मिंस्तुरगस्यापिरक्षणे ॥ ९ ॥ शुभ्रेगजेभीमसेनमयासार्धंसमारुह ॥ सुवेगकर्णजावे

तौगजेमत्तेसकांचने ॥ १० ॥ आरूढौमत्पुरींरम्यांप्रविशेतांममाज्ञया ॥ नगरींतुजनायांतुकिंचिच्छोभयितुंपुरः ॥ ११ ॥ प
ताकाभिर्विचित्राभिश्चंदनोदकशीतलाम् ॥ प्रभावतीभीमसेनंनीराजयतुभामिनी ॥ १२ ॥ लाजाभिश्चैवमालाभिर्भावयंतुहि
कन्यकाः ॥ एवमादिश्यनृपतिःप्रविवेशसपांडवः ॥ १३ ॥ मेघवर्णेनसहितोमुदायुक्तोनराधिपः ॥ राजमंदिरमायांतंभीमंदेवीद
दर्शसा ॥ १४ ॥ सुवर्णपात्रेदीपंतुकृत्वापंचशिखंशिवम् ॥ कर्पूरपुलकोद्भूतंस्त्रीभिर्युक्तासमाययौ ॥ नीराजयित्वातान्वीरानिदंव
चनमब्रवीत् ॥ १५॥ प्रभावत्युवाच येनमेकंठसूत्रंहिसुश्लथंपरिरक्षितम् ॥ कर्णजेनाद्यतस्याथकीर्तिःस्थूलाभविष्यति ॥ १६॥ जै
मिनिरुवाच जातेनोराजनेराजन्नुपविष्टावरासने ॥ ततोनानाकथाःकृत्वाभुक्त्वाचशयनंगताः ॥ १७ ॥ प्रभातसमयेजातेकृत
कार्योनराधिपः ॥ उपविष्टःसभामध्येसहभीमेनभारत ॥ १८ ॥ आदिदेशजनंसर्वंपुरस्थंधर्मकोविदः ॥ सर्वेगच्छंतुवैतत्र
यत्रतौकृष्णपांडवौ ॥ १९ ॥ यःकश्चिन्मामकेराष्ट्रेचातुर्वर्णोऽत्यजोऽपिवा ॥ नगच्छेत्कृष्णसान्निध्यंसवध्यश्चोरवन्मया
॥ २० ॥ इत्याघोष्यतदातेनभेरीदुंदुभिनिःस्वनैः ॥ सदाराःपुत्रकैःसाकंसधनास्तुममाज्ञया ॥ २१ ॥ निर्यांतुद्रौपदींद्रष्टुंरुक्मि
णींचयशस्विनीम् ॥ प्रभावतीचनारीणामयुतेनविभूषिता ॥ २२ ॥ वधूवृंदेनसंयुक्ताधर्मराजपुरंप्रति ॥ मदीयोवीणकश्चायमयु
तस्तंभमंडितः ॥ २३ ॥ पश्चिमाशामुपाश्रित्यदीयतांगमनायमे ॥ दुंदुभिस्ताड्यतांघोरोमेघरावोगजोपरि ॥ २४ ॥ सुवर्णपूरि
तायांतुकरभाःशकटावृषाः ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनमदीयंवसुयद्भवेत् ॥ २५॥ तत्सर्वंकृष्णसान्निध्येनीयतामात्मकारिणः ॥ यत्रभा
गीरथीगंगायज्ञेशोभगवान्हरिः ॥ २६ ॥ संयोगश्चैवसर्वेषांकस्यचित्तंनतोषयेत् ॥ सुदेवंचसमाहूयसंदिदेशनराधिपः ॥ २७ ॥
वसुवृंदेनसंयुक्तोनानासज्जनसंयुतः ॥ त्वमस्माकंपुरेश्रीमान्संत्यन्येसधनाजनाः ॥ आत्मनासहतान्सर्वान्धर्मराजपुरंनय
॥ २७॥ जैमिनिरुवाच एवंतेनसमादिष्टोजनंप्राहपुरःस्थितम् ॥ भवद्भिर्गम्यतांतत्रयत्रतौकृष्णपांडवौ ॥ २९ ॥ युधिष्ठिरस्या

जै० श्वमेधोभविष्यतिसुशोभनः ॥ एवमुक्ताजनाःसर्वेंहृष्टाजाताःसुखान्विताः ॥ ३० ॥ सुदेवोमातरंप्राहराजामांनेतुमिच्छति ॥ अ०
यत्रधर्मसुतोराजायत्रतौकृष्णपांडवौ ॥ ३१ ॥ जननीस्वसुतस्येदंवाक्यमाकर्ण्यचाप्रियम् ॥ प्रोवाचवचनंपुत्रंनगंतव्यंकदाचन
१२ ॥ ३२ ॥ ॥ वित्तव्ययोनकर्त्तव्योमयिजीवतिपुत्रक ॥ वित्तहीनाह्यहंतातनजीवितुमिहोत्सहे ॥ ३३ ॥ पुत्रउवाच तत्रभागी
रथीगंगानानासंतःसमागताः ॥ स्वयंसभगवान्यत्रकृष्णास्तिष्ठतिसाग्रजः ॥ ३४ ॥ युधिष्ठिरस्ययज्ञेऽन्येऋषयोऽपिसमागताः ॥
उत्तिष्ठजननित्वंहिगोविंदंपश्यसाग्रजम् ॥ ३५ ॥ वृद्धोवाच मैवंवदसुदेवत्वंनागमिष्याम्यहंपुरम् ॥ नदेवोनचधर्मोऽपिश्रुतपूर्वःक
दाचन ॥ ३६ ॥ भर्त्रानैवकृतोधर्मोमत्पित्रातुकदाचन ॥ कस्योपदेशात्त्वंपुत्रप्रवृत्तोऽसिधनक्षये ॥ ३७ ॥ सर्वप्रतारणंमन्येय
ज्ञदानादिकाःक्रियाः ॥ अर्थवादोमतोवेदोब्राह्मणालोकवंचकाः ॥ ३८ ॥ प्राणव्ययेनयल्लब्धंधनंतत्कोनुनाशयेत् ॥ अस्माकं
चकुलेधर्मोनकस्यापिसुखप्रदः ॥ ३९ ॥ वृद्धाऽहंसांप्रतंजाताकथंधर्मंसमाचरे ॥ अकृतंनकरिष्यामित्येतत्सत्यंवचोमम ॥ ४० ॥
जैमिनिरुवाच एतच्छ्रुत्वावचस्तस्याःसुदेवोनृपतिंययौ ॥ प्रत्युवाचवचोरम्यंनृपहास्यकरंपरम् ॥ ४१ ॥ सुदेवउवाच नायाति
जननीदेवमयासहमहाक्रतुम् ॥ धर्मराजस्यतंद्रष्टुंनगृहंपरिमुंचति ॥ ४२ ॥ राजातस्यवचःश्रुत्वासमानीयजरद्गवाम् ॥ प्रोवाचव
चनंरम्यंहितंतस्याययथाभवेत् ॥ ४३ ॥ राजोवाच सर्वेलोकास्तत्रयांतियत्रतौधर्ममाधवौ ॥ मयैवसहितायाहिकुरुपुण्यंगजा
ह्वये ॥ ४४ ॥ तत्रतिष्ठतिकृष्णोऽपिरुक्मिणीचवधूवृता ॥ अन्याश्चपावनानार्यस्तत्रमातःसमागताः ॥ ४५ ॥ सतांदर्शनमात्रे
णविलयंयांतिदेहिनाम् ॥ पातकानिसमग्राणिनात्रकार्याविचारणा ॥ ४६ ॥ वृद्धोवाच नागमिष्यामिराजेंद्रद्रव्यंममगमिष्य
ति ॥ वधूगणश्चमेदुष्टोनाशयिष्यतिमद्गृहम् ॥ ४७ ॥ गोधूमाःपरिपक्वामेक्षेत्रेतिष्ठंतिसांप्रतम् ॥ नवनीतंचगोपावैसंक्षयिष्यंतिमाम १२
कम् ॥ ४८ ॥ दासदासीगणोरौद्रोगमिष्यतियथागतम् ॥ मदाधारंगृहमिदंस्थितंराजन्नसंशयः ॥ ४९ ॥ ममकृष्णेनकिंकार्यंनमे

धर्मेणसांप्रतम् ॥ यथास्वकर्मण्यव्यग्राःकृष्णधर्मादयःस्थिताः॥ ५० ॥ तथास्वगृहकार्येषुसावधानाऽस्मिभूमिप॥ भवान्राज्यंप
रित्यज्यवृथागच्छतितत्पुरम् ॥ ५१ ॥ बालोऽसिद्रव्यहानिस्तेभविष्यतिनसंशयः ॥ गताःप्राणावरंमन्येनधनंभूपतेक्वचित् ॥ स
र्वलोकस्यसंक्लेशोभविष्यतिनराधिप ॥ ५२ ॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवाणांनृपतिर्गृहीत्वातांजरद्गवाम् ॥ बद्धातत्ररुदंतींचदोला
मारोप्यतांययौ ॥ ५३ ॥ प्रहसन्विस्मयन्नेवतृष्णांगर्हन्पुनःपुनः ॥ भीमायकथयामासचरितंचित्तविभ्रमम् ॥ ५४ ॥ तस्याजर
द्गवायास्तुततोनागपुरंययौ ॥ आशाबलवतीभीमकाचिदाश्चर्यशृंखला ॥ ५५ ॥ ययाबद्धाःप्रधावंतिमुक्तास्तिष्ठंतिपंगुवत् ॥
जीर्यंतिजीर्यतःकेशादंताजीर्यंतिजीर्यतः ॥ ५६ ॥ चक्षुःश्रोत्रेचजीर्येतेतृष्णैकानतुजीर्यते ॥ तृष्णायाःपरमंदुःखंतत्त्यागात्परमं
सुखम् ॥५७॥ एतावदुक्त्वावचनंसभीमंपरितोषयन् ॥ न्यवसत्पंचरात्रंचपश्चाद्वीरोविनिर्ययौ॥५८॥बलेनमहतायुक्तोधर्मराजपु
रंप्रति ॥ योजनानांस्थिताभूमिर्यत्रविंशतिरेवसः ॥ ५९ ॥ पप्रच्छभीमोराजानमहंयास्येऽग्रतोनृपम् ॥ त्वांनिवेदयितुंदेवसंप्रा
प्तंबलसंयुतम् ॥ ६० ॥ कर्णजस्तवशुश्रूषांकरिष्यतिगतेमयि ॥ एवंनिरूप्यतरसासजगामयुधिष्ठिरम् ॥ ६१ ॥ ततोददर्शरा
जानंभ्रातृभिःपरिवारितम् ॥ नमस्कृत्यमहाबुद्धिर्धर्मराजंवृकोदरः ॥ समालिंग्यजनान्सर्वानिदंवचनमब्रवीत् ॥ ६२ ॥ भीमउ
वाच तवप्रसादान्नृपतेवयंकुशलिनःसदा ॥ समायातःसतुरगोयौवनाश्वेनसंयुतः ॥६३॥ कर्णपुत्रेणसंग्रामेराजासपरितोषितः॥
बलेनमहताराजासदारःससुहृद्वृतः ॥६४॥ प्रभावतीतस्यभार्याद्रौपदींद्रष्टुमागता ॥ महत्यासाश्रियायुक्तास्त्रीसहस्रैर्विलासिनी
॥ ६५ ॥ विष्णुभक्तिर्यथाराजन्शांतिक्षांतियुतानृप ॥ ६६ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेभीमागमोनामषष्ठोऽध्यायः॥६॥
जैमिनिरुवाच समागतंनृपंश्रुत्वाधर्मोवचनमब्रवीत् ॥ भीमसेनंप्रतितदाहर्षेणमहतायुतः ॥ १ ॥ युधिष्ठिरउवाच
गच्छत्वंद्रौपदीपार्श्वेकथयैतद्वृकोदर ॥ यथाकरोतिवैभूषांप्रभावत्याश्चदर्शने ॥ २ ॥ जैमिनिरुवाच जगामभीमसेनोऽथय

जै० त्रसापार्षतात्मजा ॥ विलोक्यभीमंसंप्राप्तंपार्षतीहर्षपूरीता ॥ ३ ॥ तस्थौभीमंशशिमुखीस्वागतंचेतिवादिनी ॥ ददर्शगा अ०
त्रंसंभिन्नंनानाशस्त्रैश्चमुष्टिभिः ॥ ४ ॥ ददौनिजासनंदेवीपप्रच्छकुशलंपुनः ॥ वृषकेतुंमेघवर्णंतदाकुशलिनंसती ॥ ५ ॥ भीम
१३ उवाच राजासमागतोदेविसभार्यःससुतःस्वयम् ॥ यौवनाश्वोमुदायुक्तःसमृद्धबलवाहनः ॥ ६ ॥ तस्यभार्याविशालाक्षीस्त्री
सहस्रैःसमन्विता ॥ वीक्षितुंत्वांचमानार्हामिहचायातिसुंदरी ॥ ७ ॥ तस्माद्भूषांकुरुशुभेस्वनारीगणसंयुता ॥ सहितास्तत्रवै
यांतुसर्वैर्देविनृपंप्रति ॥ ८ ॥ कृष्णोदेविकुतोयातस्त्वंविनातवमंडनम् ॥ नपश्यामितथारूपंसंभवेन्ममविस्मयः ॥ ९ ॥यदि
द्वारवतींकृष्णःपरित्यज्यनृपंगतः ॥ भवित्रीतवकाशोभाप्रभावत्यासहाधुना ॥ १० ॥ वित्तेनमहताचासौपूरितानृपतेःप्रिया ॥
द्रौपद्युवाच अंतर्गृहेनिवसतिगोविंदःकिलपांडव ॥ सर्वंसुमंडनंमत्यंनिर्गच्छामोवृकोदर ॥ ११ ॥ जैमिनिरुवाच ततःकृष्णः
समागत्यसहधर्मात्मजेनवै ॥ यौवनाश्वंभावयितुंसपुत्रंप्रययौमुदा ॥ १२ ॥ चंपकायत्रबहुलाःपुष्पितास्तत्रसंस्थिताः ॥ यौव
नाश्वोऽपितुरगंपुरस्कृत्यतुकर्णजम् ॥ १३ ॥ संमुखंस्थितएवासौवीक्षमाणोनृपागमम् ॥ नानावाद्यनिनादेनकंपयन्वसुधातल
म् ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुधर्मपुत्रःसमागतः ॥ ददर्शनृपतिंपार्श्वेसर्वसैन्यसमन्वितम् ॥ १५ ॥ उत्तीर्यवाहनात्तस्मादा
लिंग्यवसुधाधिपम् ॥ नमस्कृतःसतेनापियौवनाश्वेनधीमता ॥ १६ ॥ तमुवाचसधर्मात्मायथाभीमादयोमम ॥ तथात्वमसि
राजेंद्रनात्रकार्याविचारणा ॥ १७ ॥ पश्यकृष्णंमहाबुद्धेसहायंममभूपते ॥ प्रभावतींद्रौपदींचकुंतींपश्यतुसत्वरा ॥१८ ॥ जैमि
निरुवाच यौवनाश्वोऽच्युतंकृष्णमनंतंप्रणतोऽब्रवीत् ॥ प्रहृष्टवदनोभूत्वाधर्मपुत्रस्यशृण्वतः ॥ १९ ॥ यौवनाश्वउवाच धन्योऽ
स्मिदेवतुरगोधन्योऽयंयस्यकारणे ॥ भीमादयस्त्रयोवीराःसंप्राप्तामत्पुरंप्रति ॥ २० ॥ वृषकेतुरयंधन्योममात्मायेनरक्षितः ॥ १३
कृपाविष्टेनमनसायुद्धभूमिगतेनच ॥ २१ ॥ कृपार्थस्तेसखाकृष्णवैष्णवानांसदाऽग्रणीः ॥ येनत्वंदर्शितोलोकेसर्वपापप्रणाश

नः ॥ २२ ॥ जितवान्वैकुरुक्षेत्रेयस्त्वयासहितोरणे ॥ जैमिनिरुवाच प्रभावतीचतांकुंतींपार्षतींचैवसात्वतीम् ॥ २३ ॥ समा
लिंग्यनमस्कृत्यतस्थौहर्षपरायणा ॥ तथाब्रुवंतंनृपतिंनमस्कृत्वार्जुनोऽब्रवीत् ॥ २४ ॥ अर्जुनउवाच यथायुधिष्ठिरोऽस्मा
कंतथात्वंहिनराधिप ॥ वृद्धोमान्यश्वसततंदृष्टोदैवात्समागतः ॥ २५ ॥ सुवेगोऽपिहितान्सर्वान्नमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ प्रोवाच
वचनंतत्रधर्मराजंमहामतिम् ॥ २६ ॥ किंवर्णयामिराजेंद्रवृषकेतोर्महात्मनः ॥ महिमानमतीवास्ययत्कृष्णोदर्शितोऽमुना ॥
॥२७॥ विनाकृष्णंहियद्राज्यंशरीरंचतथाधनम् ॥ धार्यतेमानवैर्भूपतत्सर्वंप्रेतभूसमम् ॥ २८ ॥ अतःपरंहृषीकेशनमोक्ष्येतेपदांबु
जम् ॥ विसर्जयाशुतुरगंयज्ञार्थंवैनृपस्यहि ॥ २९ ॥ जैमिनिरुवाच ततोहरिस्तुष्टमनास्तद्वाक्येनचभारत ॥ सहैवसंस्थितंवीरमालिं
ग्यरविपौत्रकम् ॥ ३० ॥ प्रविवेशपुरींकृष्णोधर्मपुत्रेणसंयुतः ॥ उषित्वामासमेकंतुप्रत्युवाचयुधिष्ठिरम् ॥ ३१ ॥ श्रीकृष्णउवाच
चैत्रीगतामहाराजपौर्णमासीहपृष्ठतः ॥ यज्ञस्यावसरोदूरेमासिचैकादशेनृप ॥ ३२ ॥ तस्माद्गच्छामिनगरींद्वारकांयादवाश्र
याम् ॥ नान्योऽस्तिरक्षकस्तस्यांमांविनापांडुनंदन ॥ ३३ ॥ अतोऽहंत्वरितोयामिपृच्छेत्वांगंतुमुत्सुकः ॥ गतेमयिभविष्यंतियादवा
हर्षनिर्भराः ॥ ३४ ॥ तावत्त्वंयौवनाश्वेनसहपालयवाजिनम् ॥ तवयज्ञेवयंसर्वेत्वश्वमेधेनिमंत्रिताः ॥ ३५ ॥ आगमिष्याम
हेनूनंतथाकार्यंविधीयताम् ॥ जैमिनिरुवाच तच्छ्रुत्वावासुदेवस्यवचनंधर्मनंदनः ॥ अनुज्ञांदत्तवांस्तस्मैज्ञात्वाकृष्णस्यमा
नसम् ॥ ३६ ॥ केशवेतुगतेराजाव्यासेनहिसमन्वितः ॥ तुरगंपालयामासयौवनाश्वेनचानुजैः ॥ ३७ ॥ सभांचकारयामास
मंडपंसमकारयत् ॥ द्वैपायनंततोऽपृच्छन्मरुत्तस्यविचेष्टितम् ॥ ३८ ॥ व्यासश्चकथयामासमरुत्तस्यमहाध्वरम् ॥ मरुत्तेनवृतःपूर्वं
यज्ञार्थेजीवएवहि ॥ ३९ ॥ इंद्रस्तंवारयामासनयाज्योजीवमानवः ॥ ततोनृपोऽपिसंवर्तंनारदादश्रृणोन्मुनिम् ॥ ४० ॥ प्रार्थयि
त्वाक्रतुंचक्रेसंवर्त्ताद्धिकृपावकौ ॥ स्तंभयित्वावरंप्राप्यक्रतुंकृत्वाचशोभनम् ॥ ४१ ॥ यथागतंगतोराजापूतःस्नात्वादिवंययौ ॥

 जैमिनिरुवाच युधिष्ठिरोऽपिपप्रच्छव्यासंधर्मान्पुनःपुनः ॥ यथामतिश्रुतान्सर्वान्कथयामासपावनान् ॥ ४२ ॥ इत्याश्वमे
धिकेपर्वणिजैमिनीयेमरुत्तयज्ञकथनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 जैमिनिरुवाच श्रुत्वाव्यासमुखाद्धर्मान्धर्मराजोयुधिष्ठिरः ॥ पप्रच्छचापरान्धर्मान्सर्वलोकहितावहान् ॥ १ ॥ भगवन्किन्न
रैःकार्यंसंसारभयभीरुभिः ॥ कथमत्रभवेत्कीर्तिःपरत्रचकथंसुखम् ॥ २ ॥ वासुदेवःकथंतुष्येत्तत्तद्ब्रूहियथातथम् ॥ व्यासउवाच
ब्राह्मणोधर्मशास्त्राणिसम्यग्ज्ञात्वानकुत्सितम् ॥ ३ ॥ प्रकरोतिशुभंकर्मचेहकीर्तिंसुखंपरे ॥ परापवादाद्भीतश्चपरद्रव्यंपरस्त्रियम्
॥ ४ ॥ नकामयेन्नगृह्णातिनश्टणोतिहितद्वचः ॥ क्षत्रियःसर्वधर्मज्ञोदातायुद्धपरायणः ॥ ५ ॥ आत्मवित्संगरेप्राणान्संमुख
स्त्यजतेयदि ॥ संप्राप्नोत्यमलांकीर्तिमिहलोकेपरत्रच ॥ ६ ॥ वैश्योधनसमृद्धस्तुसत्यवादीप्रियातिथिः ॥ शुश्रूषणंगवांकुर्यात्त
त्परःप्राणिनांहितम् ॥ ७ ॥ प्राप्नोतिविमलांकीर्तिंगतिंकृष्णनिषेवणात् ॥ शूद्रस्तुसेवतेविप्रान्श्रद्धयानावमन्यते ॥ ८ ॥ यशः
परमवाप्नोतिध्यात्वानारायणंविभुम् ॥ विधवायाभवेन्नारीकामासक्तासुभोगिनी ॥ ९ ॥ गुरुवादकरीदुष्टाहृष्टापरनरंप्रति ॥ ध
नयुक्तारागपरासर्पिणीवसपक्षिणी ॥ १० ॥ आत्मानंपातयेदाशुपत्यासहमहीपते ॥ तांयःकामयतेमंदोदुष्टात्मासनराधमः
॥ ११ ॥ सोऽपिवैनारकींयोनिंप्राप्नोतीहनसंशयः ॥ सारंडाद्दुर्गतिंयातिशरीरस्यचविक्रयात् ॥ १२ ॥ शुद्धस्नानंचतांबूलंचंद
नंचासनानिच ॥ इच्छाभोज्यंतथापेयंपतेरिच्छाविहारिणी ॥ १३ ॥ नित्यंधर्मपरायातुगृहकार्यकरीतथा ॥ श्वश्रूश्वशुरयोश्चैव
पादवंदनतत्परा ॥ १४ ॥ ज्येष्ठदेवरयोश्चापित्यनुवृत्तिपरायणा ॥ प्राप्नोतिसद्गतिंकीर्तिमिहलोकेपरत्रच ॥ १५ ॥ प्राक्कर्मयो
गजंचिह्नंबिभ्रतीलक्षणंत्विदम् ॥ कृष्णवर्णातालुजिह्वांस्वांगुल्यास्पृशतेभुवम् ॥ १६ ॥ एतैश्चलक्षणैर्युक्ताभर्तृसंबंधघातिनी ॥ स्व
कर्मवशतस्तेतुतस्यावैसंगतिंगताः ॥ १७ ॥ तयास्थेयंपितुर्गेहेनपरेषांगृहंव्रजेत् ॥ जटिलापंकबहुलाभोजनेलुब्धमानसा

॥ १८ ॥ अनाचारवतीयातुसासुखंनैवविंदति ॥ बालत्वेरक्षतिपितायौवनत्वेनिजःपतिः ॥ १९ ॥ वार्धकेरक्षतेपुत्रोनस्वतंत्रा
हियोषितः ॥ स्वतंत्रतायोषितांहिनशुभायोपकल्पते ॥२०॥ कृच्छ्रातिकृच्छ्रपाराकैःपरंशोषयतेतनुम् ॥ विधवासासुखंजीवेत्प
रलोकेचमोदते ॥२१॥ नव्रजेत्तीर्थयात्रांहिनकदाचिच्छुभव्रतम् ॥ करोतिविधवानारीसागच्छेन्नरकंध्रुवम् ॥२२॥ कर्तव्यंतुत
याराजन्शरीरपरिशोषणम् ॥ उपवासादिभिर्नित्यंशमःकार्योनसंशयः ॥२३॥ शीलभंगेतुनारीणांदोषास्तुबहवोनृप ॥ स्त्रीणां
नैवतुविश्वासःकर्तव्यस्तुकदाचन ॥ २४ ॥ अन्याश्रितान्यचित्तानांविश्वासोनसुखप्रदः ॥ बहुधाहसतेयातुबालंचपरिचुंबति
॥ २५ ॥ दृष्ट्वापुमांसंत्वरिताप्रस्खलंत्यनुधावति ॥ गायंतीसुस्वरंहृष्टाकर्णकंडूयतेकटिम् ॥२६॥ अचैलंमस्तकंस्वंतुहासंचकुरुते
वृथा ॥ ईदृशीयाभवेन्नारीविज्ञेयाबंधकीनरैः ॥२७॥ वृथापरगृहंयातिवृथापश्यतितंजनम् ॥ दूतिकांजननींवेत्तितत्संगेऽतीवला
लसा ॥ २८ ॥ मालाकारीनापितीचनटीप्रव्राजिकातथा ॥ फणिव्रततिपत्राणिविक्रीणातितुयाभुवि ॥ २९ ॥ सैरंध्रीचापिदा
सीचतथापतिविवर्जिता ॥ सूतिकाधवहीनाचतथाकापालिनीतुया ॥ ईदृशीनांसंगमेनयस्यारतुष्यतिमानसम् ॥३०॥ स्वैरिणी
नांतुसाराज्ञीविज्ञेयाधर्मनंदन ॥ तस्माद्रक्षेत्स्त्रियंपार्थदुष्टसंगाद्विशेषतः ॥ ३१ ॥ असूयकोऽथपिशुनोनास्तिकोधूर्तकोनरः ॥
समीपेसंस्थितोराज्ञांप्रजानांदुर्लभंसुखम् ॥३२॥ प्रजाःपालयभद्रंतेतासुनष्टासुनश्यति ॥ नाचरंतितुयेधर्मान्नृपतेब्राह्मणादयः
॥ ३३ ॥ नचिंतयंतिदेवेशंदेवकीनंदनंहरिम् ॥ नास्तिकास्तेनराज्ञेयाःसर्वधर्मबहिष्कृताः ॥ ३४ ॥ एतैःसहासनंस्पर्शंमनसाऽपी
हनाचरेत् ॥ आराधयंतिदेवेशंप्राणिनांमुक्तिदंहरिम् ॥ देवतुल्याश्चतेज्ञेयाश्चांडालोऽपिहरेःप्रियः ॥३५॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणि
जैमिनीयेव्यासवाक्यंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
युधिष्ठिरउवाच कथंलक्ष्मीःस्थिरातातप्राणिनांजायतेगृहे ॥ गोविंदेनसहावासःकथंजायेततद्वद ॥ १ ॥ व्यासउवाच श्रृ

णुवत्सप्रवक्ष्यामियथालक्ष्मीःस्थिराभवेत् ॥ सत्यंशौचंविशेषेणप्राणिनांशिवचिंतनम् ॥२॥ तत्रस्थिरायतेलक्ष्मीस्तत्रनाराय
णोहरिः ॥ मातरंपितरंपुत्रोभ्रातरंज्येष्ठमेवच ॥ ३ ॥ मन्यतेबांधवगणंतत्रलक्ष्मीःस्थिरायते ॥ भार्यापतिपरायत्रपतिःक्रोधव
 शोनचेत् ॥ ४ ॥ कृतंजानातियोमानीकूटसाक्षंनयोवदेत् ॥ श्राद्धंनवंचयेद्यस्तुवित्तशाठ्येनपैतृकम् ॥ ५ ॥ श्रद्धावान्कुरुतेक
र्मदत्त्वादानंनयोवदेत् ॥ कृत्वाशूरत्वमाजौहिनभवेद्योविकत्थनः ॥ ६ ॥ परस्त्रियंहिवंदेतमातृतुल्यांमहीपते ॥ आरामकारकश्चै
ववापीकूपमठादिकृत् ॥ ७ ॥ तडागसत्रप्रासादविप्रमंदिरकारकः ॥ कन्यादानंचयोदद्यात्सदातीर्थावगाहकः ॥८॥ सदादानप
रोतीतःपापाच्चैवनरोत्तमः ॥ एवंविधंनरंपार्थरमासंश्रयतेभुवि ॥ ९ ॥ दुष्टात्मानंत्यजेल्लक्ष्मीःपिशुनंवृषलीपतिम् ॥ तथाचद्यूत
कर्तारंद्यूतंचतवसुप्रियम् ॥१० ॥ प्रथमंवारितश्चासिसर्वैःपार्थिवबंधुभिः ॥ दुर्योधनादिभिःसार्धंकृतंद्यूतंवराटकैः ॥११॥ अक्षै
श्चतुर्भिर्भवताक्रीडितंनचशोभनम् ॥ जितमित्येवशकुनिःसहताताधमैर्नरैः ॥१२॥ मयातदैवविज्ञातंकौरवाणांध्रुवंक्षयः ॥ सत्वं
श्रियापरित्यक्तोद्यूतदोषेणभारत ॥१३॥ त्यज्यतेसश्रियानित्यंपरान्नेयस्तुलंपटः ॥ मदिरापानमत्तोयोमृगयासक्तचेतनः ॥१४॥
साधुनिंदाकरोयस्तुयस्त्वारामादिभंजकः ॥ तस्करःकांचनादीनांधातूनांचतथानृप ॥ १५ ॥ रसानांचैवधान्यानांपुस्तकस्याप
हारकः ॥ तृणकाष्ठसमूहानांफलादीनांनराधिप ॥ १६ ॥ स्तेनोपिवस्तुजातानांसश्रियात्यज्यतेनरः ॥ अमायांरविसंक्रांतौ
व्यतीपातेचवैधृतौ ॥१७॥ पितृक्षयाहेतीर्थेयोमैथुनीनरमास्पदम् ॥ इतितेकथिताधर्माअतऊर्ध्वंनिशामय ॥१८॥ समानयत्वं
गोविंदंयथायज्ञःप्रजायते ॥ विनातुवासुदेवंतेनहिवासःसुखावहः ॥ १९ ॥ जैमिनिरुवाच एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यमुनेरमिततेज
सः ॥ प्रत्युवाचततोराजाभीमंविनयतत्परम् ॥२०॥ युधिष्ठिरउवाच भीमयाहिमहाबाहोकृष्णंप्रतिममाज्ञया ॥ तमानया
शुगोविंदंपुत्रपौत्रसमन्वितम् ॥ २१ ॥ यशोदांदेवकींदेवींसत्यभामांचरुक्मिणीम् ॥ एतच्छ्रुत्वाथवचस्तस्यधर्मराजस्यधीमतः

॥ २२ ॥ नमस्कृत्यचतंभीमःप्रतस्थेद्वारकांप्रति ॥ मार्गेबहुविधान्देशानतिचक्रामसत्वरः ॥ २३ ॥ नानाविधानिरम्याणिना
नावृक्षयुतानिच ॥ वनानिसमतिक्रम्यचचारपवनात्मजः ॥ २४ ॥ पर्वतान्विविधान्रम्यान्शिखरैरतिशोभितान् ॥
अतिवेगवतीश्चैवसरितोविपुलाःपथि ॥२५॥ अतिक्रम्यददर्शासौदूरात्कृष्णपुरींतदा ॥ सुवर्णकलशोपेतांतोरणैरतिशोभिताम्
॥ २६ ॥ चंदनोदकसेकेनसिक्तमार्गांतथैवच ॥ हृष्टपुष्टजनोपेतामुग्रसेनेनपालिताम् ॥ २७ ॥ नानावृक्षसमाकीर्णैर्नानावल्लिविरा
जितैः ॥ क्रीडावनैर्विराजंतींप्राकारैःपरिखावृताम् ॥ २८ ॥ अक्रूराद्यायत्रभक्ताःसेवंतेगरुडध्वजम् ॥ रुक्मिणीसत्यभामाद्याःस्त्रि
योभगवतश्चयाः ॥ २९ ॥ ताःसर्वाभगवत्प्रीत्यायस्यांसेवंतितंहरिम् ॥ एवंविधांद्वारकांतांदृष्ट्वाभीमोमहाबलः ॥ ३० ॥ हर्षेणमह
तायुक्तोबभूवजनमेजय ॥ द्वारकायाबहिर्देशेमहासरसिशोभने ॥ ३१ ॥ स्नात्वासर्वविधिंकृत्वाप्रवेशायोपचक्रमे ॥ परद्वारेणसं
प्राप्यद्वारवत्यांवृकोदरः ॥ ३२ ॥ यदाप्रवेशंकुरुतेमंदिरेमाधवस्यसः ॥ तदासकुरुतेकृष्णोभोजनंबहुभिर्वृतः ॥ ३३ ॥ रम्यंतु
देवकीदत्तंपात्रेवैकांचनेशुभे ॥ कचोलानांचतुःषष्टिन्यस्तेसुघटितेहरिः ॥ ३४ ॥ पायसंचंद्रसंकाशंसितशर्करयायुतम् ॥ भक्तंकुमु
दवर्णाभंमुद्गदालिस्तथैवच ॥ ३५ ॥ नानाव्यंजनसंयुक्तंत्रिभिःपंक्तिभिरेवच ॥ निंबूरसेनसार्द्रेणफलमूलयुतेनच ॥ ३६ ॥ वि
कृतानिकृतान्येवशतशोभोजनेविभोः ॥ मरीचंपिप्पलीचार्द्ररंभाशर्करयायुता ॥ ३७ ॥ सितयासहितेनाथदुग्धेनक्वथितेनच ॥
घृतंसितायुतंदेव्यादत्तंप्रीत्यायशोदया ॥ ३८ ॥ पूरिकाश्चतथाक्षीरविकाराश्चप्रसाधिताः ॥ द्राक्षाचशिंशपाचूतकरमर्दकृताः
शुभाः ॥ ३९ ॥ मरीचपिप्पलीयुक्ताएलाचंद्रकसंयुताः ॥ क्वथिताःकथिकायास्मिन्भोजनेभूरिशोहरेः ॥ ४० ॥ प्रलेहिकाःकृता
यत्रकचोलेरससंयुताः ॥ नानाकुसुमसंमोदयुक्ताःसूदैःकृताहिते ॥ ४१ ॥ मंडकावर्तुलारम्याःसमाःसर्वत्रबिंबवत् ॥ मधुयुक्ते
नगव्येनयुक्तेतस्मिन्सुभाजने ॥ ४२ ॥ कांचनेतुकचोलेवैस्थितंकांचनसुप्रभम् ॥ घृतंसुवासितंप्रीत्यादत्तंदेव्यायशोदया ॥ ४३ ॥

 तत्रगोधूमचूर्णेनचंद्रकेणविलोडितम् ॥ घृतंनदृश्यतेतत्रकांचनप्रभयान्वितम् ॥ ४४ ॥ सौहालिकाःपूरिकास्तुशतच्छिद्रास्तुवेष्टि
काः॥ पूपिकास्तुतथाक्षीरविकारास्तुप्रकाशिकाः ॥४५॥ मणयःसूत्रसंघाश्चमालतीकुसुमादयः॥ पर्पटाःकर्बुरारम्यामाषकूष्मांड
 संयुताः ॥ वटकान्विविधान्रम्यान्भुंजतेदेवकीसुतः ॥ हिंगुजाजीरमरिचैःपूरितार्द्रेणतेशुभाः ॥४७॥ शुक्लेनलवणेनापिशुद्धतै
लेनपूरिताः ॥ कुंकुमाभाःस्नेहहीनाःसक्षताइवदुर्जनाः ॥ ४८ ॥ दधिदुग्धयुताःकेचिच्चिंचिणीचूतसंयुताः ॥ द्राक्षारसयुताःकेचि
त्तथान्येकथिकायुताः ॥ ४८ ॥ राजिकाजलमध्याश्चशुभान्येसितयायुताः ॥ रसैश्चतुर्भिश्चैवान्येवटकानवधास्थिताः ॥ ५० ॥
वज्रप्रभास्तुकनकाश्चारबीजसुखारिकैः ॥ शकलैर्नारिकेलस्यलवंगशतसंयुतैः ॥ ५१ ॥ घृतक्षीरसितान्यस्ताःकटाहेतुप्रलोडि
ताः ॥ लब्ध्वासितास्तुकृसरंरम्यास्तत्रैवफेनिकाः ॥५२॥ पेडारिकास्तुवैबह्व्यःकृताराजन्कवोष्णिकाः॥ मोदकास्तत्रसंभूताश्चा
रबीजभवाःपरे ॥५४॥ सितयातुकृताश्चान्येदुग्धाज्येनविनिर्मिताः ॥ नारिकेलफलैश्चान्येवृक्षनिर्यासनिर्मिताः ॥ ५४ ॥ चणकै
श्चशुभाश्चान्येतिलैश्चणकबीजकैः॥ ईदृशान्मोदकान्रम्यान्कृष्णस्यार्थेतुभोजने ॥ ५५ ॥ मांसंतुसंस्कृतंसूदैर्मृगवाराहसंभवम् ॥
शाशिकंरौह्निकंचैवचैत्तलंमेषसंभवम् ॥ ५६ ॥ मत्स्यमांसंलाविकंचतैत्तिरंरुचिदायकम् ॥ नानारसयुतंरम्यंबुभुजेदेवकीसुतः
॥ ५७ ॥ अर्शोघ्नंमानिनीकंदंसिंधुवारेंद्रवाहकम् ॥ नारिंगंचिंचिणीकंदंकौकुरीफलमेवच ॥५८॥ दशारंकर्कटीजातंशुभंनिंब
फलंशिवम् ॥ टिंटाफलंलवंगंचश्रीफलंनीरकल्ककम् ॥ ५९ ॥ वल्कलंवंशकारीरंतथाकायफलंनवम् ॥ द्राक्षाफलंचूतफलंरम्यं
कंटकितंफलम् ॥ ६० ॥ धात्रीफलंशुक्तिभवंफलमंबाडकंतथा ॥ रंभाफलंपिप्पलीचमरीचाश्चमनोहराः ॥ ६१ ॥ शुद्धसर्षप
तैलेनलवणेनचवेष्टितम् ॥ तथाराजिकयाविद्धंत्रिभिर्वर्षैर्घटेस्थितम् ॥ ६२ ॥ भुंजतेभगवान्तत्रदेवकीवाक्यतोषितः ॥ समी
पस्थारुक्मिणीतुलक्ष्मणाचारुलोचना ॥ ६३ ॥ सत्यभामाजांबवतीव्यजनेनसमन्विताः ॥ चारुनूपुरसंरावारणद्वलयमेख

लाः ॥ ६४ ॥ हारकेयूरशोभिन्यःकृष्णपार्श्वेसुसंस्थिताः ॥ पृथक्पृथक्निरीक्षंत्योवीजयंत्योहसंतिच ॥ ६५ ॥ कथयंत्यःकथाः काश्चिन्निरीक्षंत्योजगत्प्रभुम् ॥ पारिजातभवान्यानिबिभ्रत्यःकुसुमानिताः ॥ ६६ ॥ सत्यभामास्मितंकृत्वाकृष्णंवचनमब्रवीत् ॥ सत्यभामोवाच सांप्रतंभोजनंकृष्णसमीचीनंसुशिक्षितम् ॥ ६७ ॥ गोपालत्वंपरित्यज्यतक्रपानंतथोदकम् ॥ ईषन्नघोभवान्भूत्वादुग्धंपक्वंतुःय पुरा ॥ ६८ ॥ पीत्वाचधावसेऽरण्येकालिंदीतीरसंस्थितः ॥ गोपालानांयदन्नानिहरसेतत्तुविस्मृतम् ॥ ६९ ॥ इदानींमानुषंधर्मंजानातिसकलंभवान् ॥ धर्मपुत्रस्यसंगत्याविज्ञातंभवताखिलम् ॥ ७० ॥ चामरैर्वीज्यतेदिव्यैःपश्यरुक्मिणिवैभवम् ॥ अस्याश्रयेणमेनाशःकर्मणांसंभविष्यति ॥ ७१ ॥ मत्तोन्यांपट्टमहिषीमात्मानंचसुशोभनम् ॥ नमांपश्यतिकल्याणिभुंजानांकर्मणःफलम् ॥ ७२ ॥ आयामियामिपुरतोनमांवारयतेहरिः ॥ वेदभाषितमाकर्ण्यकृष्णोमेरमतेमनः ॥ ७३ ॥ तस्मान्मयाऽपिक्रियतेसेवनंसर्वदाक्षितौ ॥ देवक्युवाच नलज्जसेकथंत्वंतुब्रुवतीकेशवंप्रति ॥ ७४ ॥ अहंतथाऽस्यजननीवसुदेवोऽस्यवैपिता ॥ उभाभ्यांक्रियतेकर्मकृष्णतुष्टिकरंपरम् ॥ ७५ ॥ निखिलोऽयंपुरादेहेविधृतस्तुमयालघुः ॥ अहंकरोम्यस्यकर्मब्रुवतीत्वंनलज्जसे ॥ ७६ ॥ ममोदरेयदाप्राप्तस्तदाप्राप्तंसुबंधनम् ॥ वसुदेवेनवीरेणपश्यत्वंकर्मणोगतिम् ॥ ७७ ॥ अलक्ष्यलक्षणश्चायंसंवृतःशत्रुसूदनः ॥ तस्मान्माताचास्यपितानभार्याप्राप्नुतेसुखम् ॥ ७८ ॥ सर्वेस्वकर्मणाभद्रेजीवंत्येवहिमानवाः ॥ येभजंतिहरिंकृष्णंप्राप्नुयुस्तेसुखंशुभे ॥ ७९ ॥ सत्यभामोवाच भवत्यासाधुवचनंप्रोक्तंकृष्णस्यसन्निधौ ॥ तत्कथंवैप्रशंसंतिसर्वेविप्राजनार्दनम् ॥ ८० ॥ एनंहितावकंपुत्रंविस्मयस्तत्रमेऽपरः ॥ कर्मणांनाशकृद्देवोमहतांदेवकीसुतः ॥ ८१ ॥ अस्मिन्देहेमहत्कष्टंकुर्वाणंवेत्तिमानवः ॥ हृदयेतुधृतःपूर्वंत्वयानैवनिरीक्षितः ॥ ८२ ॥ मयातुधार्यतेभद्रेहृदयेपरिदृश्यते ॥ तस्मात्तेकर्मणांनाशःक्रियतेअमुनाशुभे ॥ ८३ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाप्रसन्नवदनोहरिः ॥ यावद्वदतितांदेवींतावद्भीमःसमागतः

 ॥८४॥ दृष्ट्वातदासमायांतंहृषीकेशोवृकोदरम् ॥ वारयामासहितदासैरंध्रीवचनेनतम् ॥ ८५ ॥ किंवदिष्यतिभीमोसावितिबुद्ध्या
नराधिप ॥ कौतुकीभीमवचनश्रवणेसर्वदाहरिः ॥ ८६ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेभीमागमोनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥
 जैमिनिरुवाच निवारितंतुकृष्णेनज्ञात्वाऽत्मानंवृकोदरः ॥ प्रहसन्नब्रवीद्राजन्मेघगंभीरयागिरा ॥ १ ॥ भीमउवाच माम
वज्ञायकृष्णोऽसौभोजनंकुरुतेयदि ॥ सैरंध्रिवददेशेऽस्मिन्किंचिकीर्षतिमाधवः ॥ २ ॥ मृताकिंदेवकीदेवीसत्यभामाऽथवामृ
ता ॥ महर्घंकिलधान्यानांमेघोराष्ट्रेनवर्षति ॥ ३ ॥ किंचपुत्रास्तथापौत्राराक्षसेनहताबलात् ॥ किंवास्त्रीभिःसहैवायंभोजनंकुरुते
हरिः ॥ ४ ॥ जैमिनिरुवाच एवंवदतिभीमेतुकौतुकार्थंमहीपते ॥ कृष्णश्चवादयामासफेनिकाचर्वणस्वनम् ॥ ५ ॥ पर्पटा
नांमहच्छब्दस्तत्रकृष्णेनवैकृतः ॥ प्रपिबन्कथिकांशब्दंघंटिकाघटनिःस्वनम् ॥ ६ ॥ कुर्वन्नोष्ठपुटंरम्यंभीमसेनंप्रकोपयन् ॥ वृको
दरस्तुतच्छ्रुत्वावाक्यंप्राहहसन्निव ॥ ७ ॥ तक्रंपिबतियःपूर्वंसांप्रतंक्कथितंकथम् ॥ सूतिकांतांनजानामिययाकंठोऽस्यवर्धितः
॥ ८ ॥ नासाच्छेदोवधोन्याय्यःपापिष्ठायास्ततोऽधिकम् ॥ किमंगुष्ठेनजनितामुसलेनहलेनवा ॥ ९ ॥ नशृणोतियदाशब्दंपुनरे
वाहपांडवः ॥ वटकःकिंगलेलग्नोगदयापोथयाम्यहम् ॥ १० ॥ धिग्धिक्तर्कोमदीयोऽयंयस्यकंठेमहीधराः ॥ दृश्यंतेप्रलयेनित्यंविश
मानानिर्गलम् ॥ ११ ॥ वटकस्यवराकस्यगणनाकात्रकीर्त्यते ॥ तेनाभ्यासेनगोविंदमाकुटुंबंप्रभक्षय ॥ १२ ॥ दूरदेशात्स
मायातंमामाभक्षयमामितः ॥ भक्षितोनैवसुखदोभविष्यामिहरेतव ॥ १३ ॥ अधोनगमनंमत्थ्यमूर्ध्वंगंताऽस्मितेशिरः ॥ य
त्रप्रविष्टेनमयादृश्यतेसचराचरम् ॥ १४ ॥ कुत्सयिष्यंतिवैलोकास्त्वामेवपुरुषोत्तमम् ॥ आशयापरयाप्राप्तंभक्षमाणंहिपांडवम्
॥ १५ ॥ एकाकिनंभीमसेनंनृपवाक्यप्रणोदितम् ॥ किंकरिष्यतिकुंतीसाविनाभीमंरसातले ॥ १६ ॥ तस्मात्पुत्रयुतांकुंतींभक्ष
यित्वासुखीभव ॥ पालितंधर्मराजेनत्वयाचाद्यनिपातितम् ॥ १७ ॥ श्रुत्वातुभगिनीभद्रामन्यतेत्वांतुराक्षसम् ॥ कथयिष्यतिक

स्मैसाबालापुत्रवियोगिनी ॥ १८ ॥ सर्वान्संहरसेत्वंचतवदोषोनजायते ॥ सर्वान्सृजसिपश्चात्त्वंभीमसेनंतुमासृज ॥ १९ ॥
सृजसेयदिमांनाथस्वदासंनवृथासृज ॥ जैमिनिरुवाच एतद्वृकोदरवचःश्रुत्वाविस्मितमानसः ॥ २० ॥ उवाचदेवकीपुत्रो
भीमसेनंस्मयन्निव ॥ श्रीकृष्णउवाच भीमसेनस्वागतंतेकुशल्यास्तेयुधिष्ठिरः ॥ २१ ॥ मयात्वंसहितोवीरभोजनंकुरुमान
द ॥ भीमउवाच तृप्तोऽसिकृष्णपश्चान्मांपरिपृच्छसिसादरम् ॥ २२ ॥ तृप्तेत्वयिजगन्नाथेपरांतृप्तिंगतोस्म्यहम् ॥ श्रीकृष्णउ
वाच भुज्यतांभवताभीममयादत्तंमहाबल ॥ २३ ॥ नचमेऽस्तिप्रियंकिंचिद्विनापार्थाद्धनंजयात् ॥ नदारानचपुत्रोवानमि
त्राणिनबांधवाः ॥ २४ ॥ कश्चिद्वान्यःप्रियतमःकुंतीपुत्राद्धनंजयात् ॥ एतावदुक्त्वावचनंगृहीत्वादक्षिणेकरे ॥ २५ ॥ भीमसे
नंभोजयित्वासहसैवसमुत्थितः ॥ फणिव्रततिपत्राणिफालेयंस्निग्धशालयः ॥ २६ ॥ दिव्यचंदनकर्पूरमुखामोदसमन्वितम् ॥
गृहीत्वाभीमसेनायददौदेवोजनार्दनः ॥ २७ ॥ उवाचचतदाऽक्रूरंसांबंजांबवतीसुतम् ॥ प्रद्युम्नमनिरुद्धंचनिशठंशठमेवच
॥ २८ ॥ उवाचकृतवर्माणंदुंदुभिंताडयाशुवै ॥ यथामहाजनःसर्वोधर्मराजपुरंव्रजेत् ॥ २९ ॥ मदाज्ञयावाजिमेधंप्रयांत्वेते
यथासुखम् ॥ देवकीप्रमुखाश्चैवमातरोममयांतुवै ॥ ३० ॥ रुक्मिणीसत्यभामाद्याःसर्वावध्वस्तथैवच ॥ एकएवपुरेरामोव
सुदेवसमन्वितः ॥ ३१ ॥ पालयन्द्वारकांरम्यांतिष्ठत्वत्रयथासुखम् ॥ अतःपरंधर्मपुत्रोहयमेधंकरिष्यति ॥३२॥ यत्किंचिद्विद्य
तेवित्तंशकटैःकरभैश्चतत् ॥ अश्वैरश्वतरैर्यातुधर्मराजनिकेतनम् ॥ ३३ ॥ सुवर्णमणिमाणिक्यरूप्यमुक्ताफलानिच ॥ यत्राहं
तत्रदारिद्र्यंकथमेतद्भवेत्क्षमम् ॥ ३४ ॥ जैमिनिरुवाच कृतवर्मातदाराजन्समाहत्याथदुंदुभिम् ॥ प्रोवाचस्वजनान्सर्वान्कृ
ष्णादेशेनयादवः ॥ ३५ ॥ सर्वाःप्रकृतयश्चैवनिर्गच्छंतुममाज्ञया ॥ श्रुत्वाऽक्रूरवचःसर्वेद्वारकावासिनोजनाः ॥ ३६ ॥ द्रष्टुंतम
श्वमेधंचधर्मराजस्यमंदिरे ॥ विनिर्गताद्वारकायागंतुंतन्नागसाह्वयम् ॥ ३७ ॥ पुरेकौतुकयुक्तास्तेकृष्णादेशेनभूपते ॥ येयेवि

 निर्गताराजनूतांस्तांश्चकथयामिते ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणावेदनिपुणाःसर्वशास्त्रविशारदाः ॥ धर्मज्ञाःकर्मनिपुणाःशुचयःसमदर्शि
नाः ॥ ३९ ॥ भार्यापुत्रयुताःसर्वेशिष्यैर्बहुभिरन्विताः ॥ वैश्याधनसमृद्धाश्चविनिर्यातास्तदाज्ञया ॥ ४० ॥ शूद्राविनिर्गताःस
 र्वेद्विजसेवारताःस्वयम् ॥ कांस्योपजीविनःसर्वेबहुभाजनसंयुताः ॥ ४१ ॥ परीक्षकाश्चरत्नानांमणीनांचैवसर्वशः ॥ मुक्ताफ
लानांचतथासाधकाःस्वर्णकारकाः ॥ ४२ ॥ गोविंदपुरवासाद्वैसाग्रयोनिर्ययुश्चते ॥ मणीनांजन्मकर्त्तारःपूरकास्त्रपुजीविनः
॥ ४३ ॥ धान्यविक्रयिणश्चैववस्त्रनिर्णेजकास्तथा ॥ पूगीफलयुताश्चान्येवरतांबूलजीविकाः ॥ ४४ ॥ मालाकारास्तैलकाराः
सहयंत्राविनिर्ययुः ॥ तंतुवायास्तथैवान्येवरसूत्रधराश्चये ॥ ४५ ॥ कोष्ठिकाःकर्मनिरतामार्ष्टिकाःक्षौमवाससाम् ॥ कर्मणोगुर
वःसूत्रवर्धकारास्तथैष्टिकाः ॥ ४६ ॥ आंत्रिकाःशस्त्रकर्त्तारःकुलालाश्चांबुवाहकाः ॥ निर्णेजकाःसरजकानटास्तत्रैवसूचकाः
॥ ४७ ॥ नापिताभित्तिकर्त्तारश्चित्रकर्मरतास्तथा ॥ तथासुराप्रकर्त्तारोध्वनीनश्चर्मजीविनः ॥ ४८ ॥ मृगयाजीविनश्चैवगो
विंदेनप्रणोदिताः ॥ कुट्टिनीगुरवोवेश्यानानाभावप्रवेदकाः ॥ ४९ ॥ नृपमंडनकर्त्तारोमल्लाभट्टाश्चिकित्सकाः ॥ शैलूषामागधा
श्चैवसर्ववर्णोपजीविनः ॥ ५० ॥ तथेंद्रजालकाराश्चकथकाःपाठकाःपरे ॥ तथाजांगलिकाभूपक्षुरकर्मोपजीविनः ॥ ५१ ॥
व्याधाःसपंजराश्चैवकृष्णंसंवाहयंतिये ॥ घटकाश्चांबुवाहाश्चतृणवाहास्तथाऽपरे ॥ ५२ ॥ सैरंध्र्यासंगतादास्यस्तथायेसौवि
दल्लकाः ॥ सूतिकाःशस्त्रवैद्याश्चजलौकाजीविनश्चये ॥ ५३ ॥ अन्येकृष्णाज्ञयाप्रीताद्वारकायाविनिर्ययुः ॥ निर्गतंबहुधासैन्यं
चतुरंगंमहत्तदा ॥ ५४ ॥ नदृश्यतेतदासूर्योरजसासंवृतंनभः ॥ महारावस्तदात्यासीत्तस्मिन्सैन्येविसर्पति ॥ ५५ ॥ वणिजा
नांतुशकटैर्नानावीथिवहैस्तथा ॥ द्वीपिवाहैःपक्षिवाहैर्मार्गोनैवतुलभ्यते ॥५६॥ शंभल्येकातदावृद्धाप्रहसंतीसखीजनैः ॥ प्रोवा
चधावमानासात्वथाकिंक्रियतेश्रमः ॥५७॥ अविवेकीहरिश्चायंनधनंसंप्रदास्यति ॥ संतुष्टोहिभवेद्येषांतेषांहरतिवैधनम् ॥ ५८ ॥

वृषभेसासमारूढायावद्यातिस्वलीलया ॥ तावत्तस्याश्चवृषभोदृष्ट्वादासैरकंपथि ॥ ५९ ॥ पलायनपरोभूत्वापातयामासशंभ
लीम् ॥ पतितांतांसमालोक्यग्रहसंतिस्मसैनिकाः ॥ ६० ॥ श्रीकृष्णस्यकृतानिंदासांप्रतंदुष्टयाऽनया ॥ स्वकर्मणेयंवृषभात्पतिता
धरणीतले ॥ ६१ ॥ नूनमेतत्तुसंभाव्यंपापिनांपतनंभुवि ॥ साचतेषांवचःश्रुत्वाशंभलीपुनरुत्थिता ॥ ६२ ॥ कथयंतीशुभंवा
क्यंसैनिकान्प्रतिभारत ॥ कृष्णमत्रविलोक्याहंपुनरेववृषस्थिता ॥ ६३ ॥ तस्मान्मूढानजानंतिस्मरणंकेशवस्यवै ॥ पतितानां
पावनंहिनान्यंपश्यामिकेशवात् ॥ ६४ ॥ जैमिनिरुवाच कृष्णस्ततोहयंशुभ्रंसमारुह्याग्रतोययौ ॥ मध्याह्नसमयेसर्वैर्दृ
ष्टस्तुस्वपुराद्बहिः ॥ ६५ ॥ कशामादायतत्रैवद्विगुणंदर्शयत्यसौ ॥ धर्मराजस्यतंमार्गंयथालोकाव्रजंतिते ॥ ६६ ॥ कोटिको
टिसहस्रैस्तुरथानांदंतिनांतथा ॥ खर्वसंख्यैर्महासैन्यैर्वेष्टितोदेवकीसुतः ॥ ६७ ॥ भीमसेनयुतोभूपस्वदारपरिवारितः ॥ कृष्णंवि
नानतिष्ठंतिद्वारकावासिनोजनाः ॥ ६८ ॥ सर्वेविनिर्गताहर्षात्स्वेच्छयाकौतुकेनतु ॥ मालाकारीहरिंवीक्ष्यहृष्टावचनमब्रवीत्
॥ ६९ ॥ मालाकार्युवाच कथंमध्यंदिनेकृष्णनिर्गमिष्यंतिमानवाः ॥ सर्वेगच्छंतिदेवेशस्ववस्तुधनजीविनः ॥ ७० ॥ व
यमत्रपरंशोच्याःसुमनोभिश्चजीविनः ॥ त्वदर्थेसंगृहीतानिसुमनांसिमयाऽच्युत ॥ ७१ ॥ नम्लायंतुचतान्येवममदेयंचमौ
क्तिकम् ॥ छत्रच्छायासमुदितंवदनंतवमाधव ॥ ७२ ॥ तापपूर्णाकथंयामिदेवकृष्णपदानुगा ॥ गुणयुक्तानिमाल्यानिगृहाणत्वं
जनार्दन ॥ ७३ ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाकृष्णःप्रोवाचसस्मितः ॥ श्रीकृष्णउवाच दास्यामिभद्रेसर्वंतेवांछितंमौक्तिकंधन
म् ॥ ७४ ॥ धर्ममाश्रयमद्वाक्याद्यथातुष्यतिमेमनः ॥ जैमिनिरुवाच एवंवदतिवैयावत्तावत्तैलान्वितापरा ॥ ७५ ॥ उवा
चवचनंदेवश्रूयतांक्रियतांविभो ॥ तैलंनिःसरतेकृष्णभित्त्वाजीर्णघटंमम ॥ ७६ ॥ व्यथांनकृष्णजानासिमदीयांयंत्रसंभवाम् ॥
अधुनैवसमुत्तीर्यगृहीत्वास्नेहमेवच ॥ ७७ ॥ मार्गोनलभ्यतेनाथशकटैस्तैलपूरितैः ॥ चलितुंनैवशक्नोमितयानीतिर्विधीयताम्

॥ ७८ ॥ इत्याश्वमेधिकपर्वणिजैमिनायेश्रीकृष्णप्रयाणंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ७ ॥ ॥ ॥ ७ ॥
भीमउवाच कृष्णकृष्णमहाबुद्धेपश्यैतास्तवसुप्रियाः ॥ आतपम्लानवदनाविश्रामयययथासुखम् ॥ १ ॥ विश्रामंकृतवान्कृ
 ष्णोप्यदूरेस्वपुरात्ततः ॥ तंभीमसेनःसंप्राहवासुदेवंविनोदकृत् ॥ २ ॥ कृष्णकृष्णमहाबाहोममचेतसिभासते ॥ सर्वासांयोषि
तामासांत्वमेवप्रायशःपतिः ॥ ३ ॥ मालाकारीतैलकारीनापितीशंभलीचसा ॥ त्वामेवखलुजानंतिस्वपतिंनतथाहृदि ॥ ४ ॥
श्रीकृष्णउवाच भवान्गृह्णातुसततंपौरुषंचेद्वृकोदर ॥ स्थूलोदरंभीमसेनंवरंवरयशोभने ॥ ५ ॥ त्वंतुशंभलिगच्छाशुभीमंदंत
विवर्जिते ॥ भीमस्तुप्रत्युवाचेदंराक्षसीमेगृहेप्रिया ॥ ६ ॥ वारयिष्यतिमायातुभक्षयिष्यतितांहिसा ॥ तस्मात्कृष्णगताःसंतुस
र्वादंतविवर्जिताः ॥ ७ ॥ कृष्णाभिसक्तचित्तानांसर्वत्रसुखमेवहि ॥ रुक्मिणीप्रमुखाभार्याःसाध्व्यःकृष्णैकमानसाः ॥ ८ ॥
यत्रनेर्ष्यांकरिष्यंतिप्रीयतांतेनकेशवः ॥ अन्योन्यंचसपत्नीनांक्रोधश्चात्रनदृश्यते ॥ ९ ॥ यत्रजांबवतीभार्यासेर्ष्यानैवप्रजाय
ते ॥ त्वामाश्रित्यप्रवर्त्ततेयेजनाःसर्वतःसुखम् ॥ १० ॥ संभवंतिकथंभूमौपुनस्तेगतिवर्जिताः ॥ श्रीकृष्णउवाच स्थानभ्रष्टा
न्जनांश्चैवकर्तातुपवनात्मजः ॥ ११ ॥ तस्माद्याहिभीमसेनंसमानयममांतिकम् ॥ एवंतांतुसमादिश्ययावद्गच्छतिकेशवः ॥ १२ ॥
सूतिकापातितातावत्करभेणातिगामिना ॥ साचाहदेवकीबालंसूतिकांमांसमुद्धर ॥ १३ ॥ वसुदेवादयोयेचयादवाःसंतितेऽ
नघ ॥ तेषांमांसूतिकांविद्धित्वन्मातृपरिवंचिता ॥ १४ ॥ देवकीत्वांतुसुषुवेनाहूताऽस्मितदैवतु ॥ आत्मानमात्मनादेवसृजस्ये
तेचयादवाः ॥ १५ ॥ तथासृजंतिनात्मानंतेनजीवामिमाधव ॥ सूतिकावचनंश्रुत्वाकृष्णःप्राहवृकोदरम् ॥ १६ ॥ श्रीकृष्णउ
वाच उत्थापयाशुभीमैनांवसुदेवंविलोकय ॥ संप्राप्तंददृशेभीमःसमुत्थाप्यहिसूतिकाम् ॥ १७ ॥ वसुदेवंनमस्कृत्यकृष्णभी
मौमहामती ॥ बद्धांजलिपुटावग्रेप्रोचतुर्वचनंशुभम् ॥ १८ ॥ गच्छामोधर्मराजानंत्वयाज्ञप्तौपरंतप ॥ वसुदेवस्तुतत्रैवप्रा

गात्कृष्णंसमादिशत् ॥ १९ ॥ वसुदेवउवाच गच्छगच्छहृषीकेशमयाज्ञप्तोगजाह्वयम् ॥ पुनरागमनंतेऽस्तुकुरुवाक्यंममा
च्युत ॥ २० ॥ येवेदनिरताविप्राःशास्त्राध्ययनतत्पराः ॥ दानंतेभ्यस्त्वयादेयंसदाचारपरेषुच ॥ २१ ॥ परापवादविमुखाःशि
ष्टाचारपरास्तथा ॥ नेतव्याःसहितास्तेवैसमलोष्टाश्मकांचनाः ॥ २२ ॥ नवस्त्रमलिनेदानंनैवाचारविवर्जिते ॥ देयंत्वयाचरा
ज्ञावैसत्पात्रंपूज्यतेयतः ॥ २३ ॥ क्षत्रियाश्चापिनेतव्यादानधर्मपरायणाः ॥ युद्धेकुशलिनःशूराःक्षत्रधर्मरतास्तथा ॥ २४ ॥ वृ
थाभिमानिनोयेचस्त्रीजितादुष्टसंगिनः ॥ विकत्थनाश्चसंत्याज्यास्तथाऽऽत्मस्तुतिकारकाः ॥ २५ ॥ परोपतापिनोयेचसदाकामपरा
जनाः ॥ एवंविधानसंग्राह्याःश्वशुराहृतवृत्तयः ॥ २६ ॥ जामातृजेनवित्तेनयेजीवंतिनराधमाः ॥ अपुत्रस्यमृतस्येहयेगृह्णंति
धनंछलात् ॥ २७ ॥ द्यूतकर्मरतानित्यमपरीक्षितकारिणः ॥ गुर्विणींयेऽभिगच्छंतिसुपर्वविमुखास्तथा ॥ २८ ॥ ऋतुकालंसं
त्यजंतियेवैमोहपरायणाः ॥ नारीभिःसहिताश्चैवयेप्रकुर्वंतिभोजनम् ॥ २९ ॥ तथोत्सृजंतियेवीर्यंकुयोनौपापबुद्धयः ॥ परस्त्रि
याऽभितृप्यंतेपिशुनाःपापबुद्धयः ॥ ३० ॥ तथाऽन्येपापिनोयेचयेचसज्जननिंदकाः ॥ महापातकिनोयेचविशुद्धान्दूषयंतिये
॥ ३१ ॥ मासोपवासिनींसाध्वींकामयानाहिपापिनः ॥ अर्थिनंधनसंपन्नोविमुखंयःकरोतिवै ॥ ३२ ॥ दरिद्रस्तपसाहीनःका
तरोबहुजल्पकः ॥ पापिष्ठाचापियानारीपतिवंचनतत्परा ॥ ३३ ॥ गृहकार्येषुविमुखासत्यशौचविवर्जिता ॥ ननेतव्यात्वया
सार्धंकदाचिन्मधुसूदन ॥ ३४ ॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवंतंपितरंनमस्कृत्यजनार्दनः ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यस्फुटंवचनमब्रवीत्
॥ ३५ ॥ श्रीकृष्णउवाच सर्वंतातकरिष्यामित्वयोक्तंपरमंहितम् ॥ महापातकिनस्त्यक्त्वायाम्यहंतंयुधिष्ठिरम् ॥ ३६ ॥ भीमउ
वाच वसुदेवेनवृद्धेनयदुक्तंवचनंतव ॥ त्याज्याःसर्वेजनाभूमौतत्साहसतरंमम ॥ ३७ ॥ साधवोयत्रतिष्ठंतितत्रवासश्चतेसदा ॥
किमत्रचित्रंगोविंददुष्टेचित्तंनिवेशय ॥ ३८ ॥ उपकारिषुयःसाधुःसाधुत्वेतस्यकोगुणः ॥ अपकारिषुयःसाधुःससाधुःसद्भिरु

 च्यते ॥ ३९ ॥ समदृष्टिर्भवाशुत्वंसर्वभूतेषुकेशव ॥ भीमसेनवचःश्रुत्वावसुदेवादयस्तथा ॥ ४० ॥ साधुसाध्वितिसंवाच्यनि
र्ययुस्तेपुरींप्रति ॥ रामेणसहितोगच्छन्वसुदेवोमहामनाः ॥ ४१ ॥ उवाचवाक्यंगोविंदंविह्वलःस्नेहलालसः ॥ वसुदेवउवाच
२० किंकरोमिहृषीकेशत्वद्वियोगेनजीवितम् ॥ ४२ ॥ नसमर्थोधारयितुंयथादशरथःपुरा ॥ सम्यक्त्यजामिकार्यंचेत्सर्वंनष्टंभविष्य
ति ॥ ४३ ॥ राज्ञादशरथेनैववियोगाद्राघवस्यहि ॥ शोकभावेनसंत्यक्तंजीवितंसुप्रियंभुवि ॥ ४४ ॥ एतावदुक्त्वावचनंपरि
ष्वज्यात्मजंततः ॥ विससर्जाशुगमनेपरिवारसमन्वितम् ॥ ४५ ॥ जैमिनिरुवाच ततःकृच्छ्रेणमहतावसुदेवःपुरंययौ ॥ भी
मेनसहितःकृष्णस्तथांऽतःपुरसंयुतः ॥ ४६ ॥ यावद्गच्छतिमार्गेऽसौतावद्दृष्टंमहत्सरः ॥ हंसकारंडवाकीर्णंचक्रवाकोपशोभित
म् ॥ ४७ ॥ अम्लानपंकजांतत्रददर्शपद्मिनींततः ॥ समाहूयाऽब्रवीत्तत्ररुक्मिणींभीष्मकात्मजाम् ॥ ४८ ॥ वासुदेवउवाच इ
मांत्वंपश्यसुभगेरविभार्यामनिंदिताम् ॥ गजैर्गृहीतांमुक्तांचमरालैर्विदलीकृताम् ॥ ४९ ॥ चंचरीकद्वयवृतांस्त्रीणांचित्तंतुचंच
लम् ॥ निजंनाथंवंचयित्वारमयंतिपरंजनम् ॥ ५० ॥ अविलोक्यनिजंकांतंम्लायंतिचनिशागमे ॥ हृदयेकलुषंगृह्यषट्पदंप्र
स्वपंतिच ॥ ५१ ॥ नाथागमेप्रहृष्यंतिचित्रंमेयोषितांमनः ॥ पद्मिनीनांसंभवस्तुपंकादिहविलोक्यते ॥ ५२ ॥ कलुषंमानसंस्त्री
णांनिदानादेवदृश्यते ॥ चंचलेनपरामृष्टादिवाकंपत्यहर्निशम् ॥ ५३ ॥ प्राणनाथभयाद्भीतालक्ष्यतेसधनायथा ॥ वासुदेवव
चःश्रुत्वारुक्मिणीवाक्यमब्रवीत् ॥ ५४ ॥ स्मितंकृत्वाविशालाक्षीवक्रोक्त्याकेशवंप्रति रुक्मिण्युवाच हरिंजानातिनाथंवैप
द्मिनीपद्मलोचन ॥ ५५ ॥ स्वसुतानागतान्मत्वापुष्णात्येषागृहागतान् ॥ पुत्रपौत्रादिकान्नाथषट्पदादीन्जनार्दन ॥ ५६ ॥ २०
स्तनौरुदंतौपद्मिन्याःपिबेतेभ्रमराविमौ ॥ प्राणनाथसमीपेतुषट्पदौबालकाविव ॥ ५७ ॥ दोषःकश्चात्रगोपालरुचिरंक्रियतेऽ
नया ॥ दूरेप्रियंतथावीक्ष्यकुरुतेचंचलंमनः ॥ ५८ ॥ नतुनाथंवंचयतिरममाणापरात्परम् ॥ एतत्सतांमतंनाथपद्मिन्याश्चरितं

महत् ॥ ५९ ॥ कथंनम्लायतेकृष्णनारीनाथःपरांव्रजेत् ॥ रात्रौविरहिणीबालंगृहीत्वापश्यषट्पदम् ॥ ६० नित्यंनिद्रांचकुरुते
ह्येषधर्मःसनातनः ॥ पद्मिनीकुचमादायतमोलिर्विरहाग्निना ॥ ६१ ॥ कुर्वन्कृष्णंमुखंप्राप्यमृतोऽसौषट्पदोयदि ॥ येकृष्ण
हृदयादेवतेतिष्ठंतिकथंविभो ॥ ६२ ॥ प्रियोदयेविकसितायदिगोविंदपद्मिनी ॥ जायनेकमलंचास्याःसमारोहतिशंकर
म् ॥ ६३ ॥ विलोक्यनलिनींनाथविस्मितोऽसिवदाधुना ॥ धराहरिपदक्षुण्णासरजाहिपुराऽभवत् ॥ ६४ ॥ तस्यारजस्तु
पतितंजलेहरिपदच्युतम् ॥ ततोजलरजोभ्यांहिजातःपंकःकिलाच्युत ॥ ६५ ॥ पंकंविलोक्यनचिरान्निदानंतुनिरीक्ष्य
हि ॥ ज्ञायतेतववाक्येनभीमसेनस्यशृण्वतः ॥ ६६ ॥ यथासर्वगतस्त्वंमांनतथावेत्तिकिंभवान् ॥ स्त्रियस्तुबह्व्यःसंत्य
न्यामांजानासिदिनेदिने ॥ ६७ ॥ नत्वदन्यंहिपश्यामिचिंतयंतीजनार्दनम् ॥ यत्किंचिद्दृश्यतेलोकेत्वयाव्याप्तंविभाति
मे॥ ६८ ॥ जैमिनिरुवाच इतितस्यावचःश्रुत्वाकृष्णस्तोषसमन्वितः ॥ समुत्तीर्यहयात्तस्मात्समाहूयबलाधिपम् ॥ ६९ ॥
अब्रवीत्केशवस्तंवैभेरींवादयमाचिरम् ॥ कृतवर्मातथाचक्रेगोविंदवचनान्नृप॥ ७० ॥ रात्रौपरिजनेनाथसहितोन्यवसद्धरिः ॥
कृताह्निकःसुप्रभातेसैन्यंनिजमचोदयत् ॥ ७१ ॥ शनैःशनैश्चसंप्राप्तोदेशंधर्मेणपालितम् ॥ मार्गेयांतंहरिंवीक्ष्यपामराःपशुपाल
काः ॥ ७२ ॥ व्रजौकसश्चपश्यंतिकृष्णंदधिभृतःपरे ॥ गोपालावंशहस्ताश्चगुंजाभूषणभूषिताः ॥ ७३ ॥ वादित्राणिस्वकान्येव
वादयंतिपुनःपुनः ॥ मुख्योस्माकमसौगोपोनंदपुत्रोनसंशयः ॥ ७४ ॥ इतिब्रुवंतस्तेकृष्णंसमालिंग्यपथिस्थिताः ॥ पृच्छंतिचवह
संत्यन्येसाट्टहासंमुकुन्दंनृप ॥ ७५ ॥ दध्योदनंप्रयच्छंतिप्रणिपातपुरःसरम् ॥ पश्यकृष्णाद्यमेवंशंवीणामतिमनोरमाम् ॥७६॥ गा
वोमयारक्ष्यमाणादेवयांतिइतस्ततः ॥ इदानींताःस्वयंप्राप्तास्त्वांविलोक्यातिदुर्धरम् ॥ ७७ ॥ भीतायस्ताधुनाव्याघ्रैर्लोभमोह
मयैर्हरे ॥ मोचितामममगोविंदत्वयामित्रेणसांप्रतम् ॥ ७८ ॥ कथंहयंसमारूढःस्त्रीभिश्चैवसमन्वितः ॥ कुतोमणिस्त्वयालब्धः

जै० कौस्तुभः कुंजराइमे ॥ ७९ ॥ क्कयासिकृष्णपादांकंकुतोलब्धंत्वयाद्धदि ॥ तत्रापरोऽब्रवीद्वाक्यंमूढवेत्सिनकेशवम् ॥ ८० ॥ या अ०
वद्धृदिपदंलग्नंश्रीवत्संचद्विजन्मनः ॥ तावच्छ्रीमानयंजातःसर्वंचलभतेहरिः ॥ ८१ ॥ जैमिनिरुवाच गोपानांतद्वचःश्रुत्वा
२१ प्रहृष्टोभगवानभूत् ॥ सर्वान्संपूज्यचापश्यत्स्त्रियश्चैवसमागताः ॥ ८२ ॥ पात्रहस्ताःसदीपास्ताःकृष्णदर्शनलालसाः ॥ सत्वरं
माधवंद्रष्टुमाव्रजंतिनिजाद्गृहात् ॥ ८३ ॥ काचिद्गृहेप्रकुर्वाणामथनंसाप्रधाविता ॥ गोमयेनापिलिप्तांगीकाचित्कृष्णंसमाग
ता ॥ ८४ ॥ एकाकृष्णस्यकेशेस्वांस्रजंचप्रददौनृप ॥ सर्वकर्माणिसंत्यज्यकाचित्प्राप्ताहरिंप्रति॥८५॥काचिद्रजोवतीगोपीचचा
लकृष्णसन्निधिम् ॥ अपराप्राहतांयांतींरजःप्रक्षाल्यगम्यताम् ॥ ८६ ॥ सरजाचाद्यवैसुभ्रुगच्छतीकिन्नलज्जसे ॥ गोप्युवाच
रजःप्रक्षालितंमूढेनतुतत्परिशाम्यति ॥ ८७ ॥ कर्मणामलिनंगात्रंक्षालितुंवैनशक्यते ॥ जीवितंक्षपितंगेहेशेषंचकलुषंस्थि
तम् ॥ ८८ ॥ तस्माद्गच्छामिगोविंदंरजसाचावृताधुना ॥ मलिनैर्गम्यतेतत्रजलंयत्रहिपुष्कलम् ॥ ८९ ॥ शिलातलेवापीठे
वाक्रियतेमलनाशनम् ॥ पादपीठेऽद्यकृष्णस्यमलयुक्तंकलेवरम् ॥ विरजस्कंकरोम्यद्यलज्जांसंत्यज्यसंसदि ॥ ९० ॥ इत्यु
क्त्वाप्रययौचाथश्रीकृष्णस्यसमीपतः ॥ उवाचकेशवंचान्याप्रहसंतीपुनःपुनः ॥ ९१ ॥ नवनीतंगृहाणत्वंकर्मणायन्मयाहृतम् ॥
यशोदात्वन्मुखेदेवनवनीतंददौपुरा ॥ ९२ ॥ तयादृष्टंजगत्सर्वंतमहंत्वांविलोकये ॥ तयायथापुरादृष्टंतथाहमवलोकये ॥ ९३ ॥
त्वदन्यःकश्चगोविंदजगदास्येप्रदर्शयेत् ॥ तावच्चान्यासमागत्यदृष्ट्वाकृष्णंचहर्षिता ॥ नमस्कृत्यस्थिताराजन्सर्वंविस्मृत्यकर्म
जम् ॥ ९४ ॥ भयंगोविंदमासाद्यतदद्भुतमिवाभवत् ॥ जैमिनिरुवाच ततःप्राप्तोमहाबुद्धिर्भगवान्देवकीसुतः ॥ ९५ ॥ का
लिंदीतीरसान्निध्येयत्ररम्यंमहद्वनम् ॥ संस्थाप्यवीणकंरम्यंसैन्यंतत्रन्यवेशयत् ॥ सुहृज्जनंसमाहूयवचनंचेदमब्रवीत् ॥ ९६ ॥ २१
श्रीकृष्णउवाच देवकींमातरंप्राहयशोदांरुक्मिणीमपि ॥ ९७ ॥ कार्याभवद्भिःकुंत्याश्चपरिचर्यादिनेदिने ॥ भगिनीवसुदेव

स्यजननीचार्जुनस्यच ॥ ९८ ॥ अन्याश्चह्युत्तमाःप्राप्ताःसेवनीयाःप्रयत्नतः ॥ अनसूयाऽरुंधतीचऋषिभार्याश्चशोभनाः॥९९॥
प्रद्युम्नप्रमुखाःसर्वेशृण्वंतुवचनंमम ॥ धर्मराजस्यचपुरेबहुलोकसमागमे॥१००॥बहुवीरयुतेरम्येयज्ञोत्सवविनोदिते॥ गुरूणां
चप्रकर्त्तव्यंभवद्भिःपूजनंतथा ॥ १ ॥ तावत्तेजांसिवीराणांयावत्पार्थोनदृश्यते ॥ सर्वतीर्थानिगर्जंतितावत्पापप्रणाशने ॥२॥
यावन्नसिंहगेजीवेदृश्यतेगौतमीनदी ॥ प्रद्युम्नेनयथाराष्ट्रेस्थीयतेराजलीलया ॥३॥ तथाऽत्रशक्यतेनैवस्थातुंधर्मपुरेऽधुना ॥
नकदाचिद्भवान्प्राप्तःपुरेहिगजसाह्वये ॥ ४ ॥ यत्रभीमोविद्यमानोमहाबुद्धिःसदाशुचिः ॥ जननीभवतांदेवींपार्षतींभगिनीं
मम ॥ ५ ॥ संभावयतुयज्ञेऽस्मिन्भामयासहिताशुभा ॥ आयुनेनापिनारीणांसदातिष्ठतुसावृता ॥ ६ ॥ दीपहस्तायज्ञकाले
भावयंतुचपार्षताम् ॥ अहंतत्रगमिष्यामिप्रथमंधर्मनंदनम् ॥ ७ ॥ सत्कर्त्तुंस्वजनंतंतुयूयंगच्छथपृष्ठतः॥एवंसंदिश्यतान्सर्वान्
भीमंसंस्थाप्यवीणके ॥ ८ ॥ एकाकीहयमारुह्यप्रययौहास्तिनापुरम् ॥ वासुदेवोमहाबुद्धिःपरिमेयपुरःसरः॥ ९ ॥ प्रविशंतंहरिं
वीक्ष्यनगरस्थोमहाजनः ॥ हर्षेणमहतायुक्तःसंमुखोऽभूज्जनाधिप ॥१०॥ब्राह्मणायाज्ञिकाःसर्वेवचनंचेदमब्रुवन् ॥ अस्माभिः
क्रियतेकर्मभुविस्वर्गेच्छयासदा ॥ ११ ॥ अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैःस्वर्गास्तेहरिणाकृताः ॥ यज्ञभुग्यज्ञकर्त्ताचफलदाताचकर्मणाम्
॥ १२ ॥ सोयमायातियज्ञेशोऽनेकयज्ञफलप्रदः ॥ कथंधूमांधयादृष्ट्यादृश्यतेयज्ञनायकः ॥ १३ ॥ यथाभक्तेनपार्थेनदर्शि
तोऽयंजनार्दनः ॥ नतथापावकेनापिबहुसंतर्पितेनच ॥१४॥ कृष्णंनवेत्तिकिंवह्निःसप्तजिह्वोऽपिविश्रुतः ॥ क्षीरंपिबतिवैसाक्षाद्वि
जिह्वःकुरुतेविषम् ॥ १५ ॥ सप्तजिह्वःकथंकृष्णंदर्शयेत्कृष्णवर्त्मना ॥ तत्राब्रवीद्द्विजःकश्चिन्नदोषःपावकस्यसः ॥ १६ ॥ अस्मा
कंचास्तिदोषोऽयंकर्मादीनामनर्पणात् ॥ ततोऽन्यःप्राहतान्सर्वान्पश्यतांदेवकीसुतः॥ १७ ॥ यज्ञजंसुकृतंचास्मैकृष्णायाशु
प्रदीयताम् ॥ तेनस्वर्गेणकिंकार्यंयस्मात्पतनजंभयम् ॥ १८ ॥ निर्भयंविचरिष्यामःसांप्रतंहरिणावयम् ॥ जैमिनिरु ाच

जै० एवंब्रुवंतस्तेन्योन्यंनिरीक्ष्ययदुनंदनम् ॥ १९ ॥ ऊचुःकृष्णंतदासर्वेयदादेवेनवंदिताः ॥ चराचरस्यदेवत्वंगमनागमनादिकम् अ०
॥ २० ॥ छिंधिविप्राशिषःप्राप्यस्वस्तितेऽस्तुजगत्पते ॥ जैमिनिरुवाच वृष्णिवीरंहिदद्दशुस्तदासंन्यासिनोहिते ॥ २१ ॥ पादा
२२ नतंप्रब्रुवाणानमोनारायणेतिच ॥ संन्यासिनऊचुः नारायणस्त्वमात्मानमात्मनाऽसिनमस्कृतः ॥ २२ ॥ नारायणेतिहिगि
राऽस्माभिर्वक्तुंनपार्यते ॥ यतोवाचोनिवर्त्ततेसभवान्पादयोर्नतः ॥ २३ ॥ वेदांतवेद्यमभयंप्रत्यक्षंत्वामुपास्महे ॥ द्वेरूपेवासुदे
वस्यचलंचाचलमेवच ॥ २४ ॥ चलंसंन्यासिनांरूपमचलंप्रतिमादिकम् ॥ प्रणवाभ्यासनिरताःप्रणवोऽपिपदांबुजम् ॥ २५॥
त्वदीयंचिंतयत्येवसदाऽद्यापिनवेत्तितत् ॥ श्रीकृष्णउवाच कर्मफलस्यसंन्यासात्पुष्टंविष्णोःकलेवरम् ॥ २६ ॥ भवद्भिर्ध्यान
संयुक्तैर्विश्वरूपमयंकृतम् ॥ हंसायथाभवंतश्चतथाकृष्णोऽस्मिभूतले ॥ २७ ॥ आवयोःसंगतिश्चास्तुरम्येधर्मपुरेसदा ॥ जै
मिनिरुवाच अनुज्ञातस्ततःकृष्णोराजमार्गेजगामसः ॥ २८ ॥ प्रासादस्थाश्चपश्यंतियोषितश्चारुलोचनाः ॥ पण्यांगनाश्च
गोविंदंविलोक्येदमथाऽब्रुवन् ॥ २९ ॥ पण्यांगनाऊचुः कथमायातिगोविंदोगृह्णीतेतिसकृच्छुभः ॥ दाताहिकामुकोधूर्तःकृ
ष्णःकमललोचनः ॥ ३० ॥ पेशलःसबलःश्रीमान्लुब्धःस्त्रीषुनिरंतरम् ॥ शंभल्युवाच एवंपुराणपुरुषंवृथानारीजनोहृदि
॥ ३१ ॥ धर्तुंप्रयत्नंकुरुतेनायंधर्त्तुंभवेत्क्षमः ॥ समुक्तस्तत्कथंमुग्धेमुक्तोधर्तुंनशक्यते ॥ ३२ ॥ षोडशस्त्रीसहस्राणियेनभुक्तानि
भूतले ॥ यूनापुराद्यवृद्धेनवहुपुत्रेणकिंफलम् ॥ ३३ ॥ तथाऽपिकारणंत्वेकंकेशवग्रहणेहिनः ॥ मुक्ताःसर्वाभविष्यामःसकामास्ते
नसंगताः ॥ ३४ ॥ तस्मात्पुराणपुरुषात्परमार्थोहिगृह्यताम् ॥ पुमान्युवाऽस्तुवृद्धोवानसंगेसस्पृहावयम् ॥ ३५ ॥ युवतीभिर्न २२
वृद्धाभिर्मोचनीयोजनार्दनः ॥ कृष्णाद्वृद्धोनवैकश्चिद्दृश्यतेऽत्रमहाजनः ॥ ३६ ॥ नूनंमहाजनोमंदःसांप्रतंदेवकीसुतम् ॥ जाना
म्यहंयथाचास्यचेष्टितंवेत्तिनापरा ॥ ३७ ॥ कुब्जाचकामिनीयेनतथावानरकन्यका ॥ स्त्रीसमूहमिमंरम्यंसकथंपरिहास्यति ॥

॥ ३८ ॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवाणासाकृष्णंसर्वाभिःसहिताग्रतः ॥ नमस्कृत्यास्थिताहृष्टादेवेनापिप्रतोषिता ॥ ३९ ॥ ततः
कृष्णस्यपुरतःस्थितोबंदिगणोमहान् ॥ तेषांवृद्धनमःप्राहसंस्तुवन्श्रीपतिंमुहुः ॥ ४० ॥ बंदिराजउवाच प्राप्तोऽयंदेवकी
पुत्रःकृष्णःकंसनिषूदनः ॥ अद्यार्थिनांचसर्वेषांभवदैन्यंगमिष्यति ॥ ४१ ॥ इदंममेतिजल्पंतोजनामोहरुजाऽऽवृताः ॥ कृष्णवैद्ये
नतेसर्वेस्वनामौषधदायिना ॥ ४२ ॥ सत्यंवच्मिनसंदेहोभवंतिचनिरामयाः ॥ व्याधयःकामजाःसर्वेसंक्षयंयांतिचिंतनात्
॥ ४३ ॥ ब्रह्मायुरितिशब्दोऽयंकथंब्रूमोहरिंप्रति ॥ नाभिपंकजमध्यात्तुसमुत्पन्नःपितामहः ॥ ४४ ॥ पितापितामहःकोऽस्यवर्त
तेतन्नविद्महे ॥ नामग्रहणमेवास्यकर्त्तव्यंकिलसिद्धये ॥ ४५ ॥ महिमानंनजानामिनाम्नोऽस्यगदितुंभुवि ॥ नामानिसुबहू
न्यस्यप्रतापजनितानिच ॥४६॥ नीतंनिगममालोक्यशंखेनादिझषोऽभवत् ॥ मानुषाणांकथंमध्येवर्ण्यतेमीनजन्मतत् ॥४७॥
कूर्मःकोलोऽयमभवत्श्रुतंमेतस्यपौरुषम् ॥ अर्धकेसरिवेषोऽयंविप्रोऽभूच्चैववामनः ॥ ४८ ॥ एतानिकिलजन्मानिश्रुत्वाचास्य
महात्मनः ॥ सर्वसंपत्समायुक्तोभविष्यतिनसंशयः ॥ ४९ ॥ मन्मुखाद्गतदोषस्तुकिंचित्परमुखात्तथा ॥ भविष्यतिनसंदे
हःकृष्णःकोपंकरिष्यति ॥ ५० ॥ बंदिनाममजन्मानिकथितानिजनंप्रति ॥ कुरूपाणिध्रुवंमत्वाजिह्वांकिंमेहरिष्यति ॥ ५१ ॥
सर्वंहरतिगोविंदःशरीरंमानसंमम ॥ नामानिकीर्त्तयिष्येऽहंरामरामेतिवैपुनः ॥ ५२ ॥ रामनाम्नाऽपिसर्वज्ञःशंकरःकिलतुष्यति॥
तेननाम्नानकिंतुष्येद्देवोगोपालमूर्तिमान् ॥ ५३ ॥ जैमिनिरुवाच एवंहिचिंत्यमानंतंवारयामासकेशवः ॥ प्रददौमुक्तमालां
स्वांतस्मैकंठविलंबिनीम् ॥ ५४ ॥ मुक्ताफलानिसर्वेषांदत्वासप्रययौनृप ॥ धर्माधिकारिभिर्दृष्टःसर्वैस्तैःपरिवारितः ॥ १५५ ॥
इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेश्रीकृष्णहस्तिनापुरप्रवेशोनामएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥
जनमेजयउवाच ततःपरंकिमभवत्स्मार्तभाषितमादरम् ॥ किंजगादसगोविंदस्तन्मेब्रूहितपोधन ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच

शृणुराजेंद्रगोविंदमब्रुवंस्तेचयद्वचः ॥ महतचैवहर्षेणधर्मराजपुरेतदा ॥ २ ॥ स्मार्ताऊचुः सम्यगाचारकरणाद्वर्त्तनात्स
म्यगेवनः ॥ संप्रायश्चित्तदानाद्वैत्वमस्माभिर्विलोक्यसे ॥ ३ ॥ नृपाज्ञयाजनाःसर्वेधर्ममार्गेनियोजिताः ॥ धर्मसंरक्षणार्थंहि
 त्वयाजन्मकृतंभुवि ॥ ४ ॥ कुर्वंतिपातकंयेचब्रह्महत्यादिकंहरे ॥ ब्रह्महाहेमहारीचसुरापोगुरुतल्पगः ॥ ५ ॥ तत्संसर्गीपंचम
स्तुमहापातककारकाः ॥ त्वन्नामग्रहणादेवपूताःकृष्णभवंतिते ॥ ६ ॥ एतेपृच्छंतिसर्वेऽस्मान्प्रायश्चित्तंहिकीदृशम् ॥ कृपया
दीयतेऽस्माभिस्तेभ्योनामाधिकंनहि ॥ ७ ॥ पातकेनसमंवीक्ष्यप्रायश्चित्तंप्रयोजयेत् ॥ एतानिपातकान्येवस्वल्पानिहरिनाम
तः ॥ ८ ॥ द्वादशाब्दमुखंतस्मात्तेषुतेषुममंभवेत् ॥ द्वादशाब्दमुखंकृत्वागात्रंतेषांतुतिष्ठति ॥ ९ ॥ हरिनामप्रगृह्णंतिनतिष्ठ
तिकलेवरम् ॥ नपापानिवसंत्येवतास्मिन्देवजनार्दन ॥ १० ॥ एकस्तुसंशयोघोरोनकथंचनगच्छति ॥ प्रायश्चित्तप्रदानेनसदाऽ
स्मच्चित्तसंस्थितः ॥ ११ ॥ विष्णोर्नामानियेमूढानस्मरंतिविमोहिताः ॥ तेषामिहात्महंतॄणांप्रायश्चित्तंनविद्महे ॥ १२ ॥ धर्म
शास्त्राणिसर्वाणिवीक्षितानिपुनःपुनः ॥ प्रायश्चित्तानिदृष्टानिसर्वपातकहानितु ॥ १३ ॥ नश्रुतंनचदृष्टंहिप्रायश्चित्तंजनार्दन ॥
त्वत्संस्मृतिविहीनानामधमानांकथंचन ॥ १४ ॥ जैमिनिरुवाच एवंविधंवचःश्रुत्वाप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ सहैवतैःप्रयातोऽग्रेद
दृशवान्नर्तकीगणान् ॥ १५ ॥ प्रवर्त्तमानान्नृत्येषुकृष्णागमनकांक्षया ॥ षड्विधातालकेनाथतमस्तेनचकेशवः ॥ १६ ॥ ततोमाध
वमालोक्यनर्त्तकीचकरंविना ॥ वल्लीवनंदनेरम्येसुमनोभिरलंकृता ॥ १७ ॥ नेत्राभ्यांषट्पदाभ्यांचभ्रममाणापुनःपुनः ॥ वंशकी
चकनादेनमृदंगकलनिःस्वनैः ॥ तोषयंतीहृषीकेशंमधुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ १८ ॥ नर्त्तक्युवाच मांभ्रमंतींजनावीक्ष्यप्रहसंति
तवाग्रतः ॥ नविंदंतिपरंमूढामद्भ्रमात्तुष्यतेहरिः ॥ १९ ॥ किंध्यानंकिंतपस्तीव्रंकिंदानंकिंचतद्व्रतम् ॥ यस्मिन्कृतेनगोविंदोदृश्य २३
तेभुविचक्षुषा ॥ २० ॥ ध्यानेनयोगिनांनैवलीलयादृश्यतेहरिः ॥ संस्थितंमद्भ्रमेणात्रसर्वेपश्यंतुयोगिनः ॥ २१ ॥ नृत्यतांगाय

तां१वैवनानावाद्यंप्रकुर्वताम् ॥ यथासंतुष्यतेदेवोनध्यानाद्यैरितिश्रुतम् ॥ २२ ॥ एकंसुदर्शनंचक्रंतवहस्तेजनार्दन ॥ पश्यमत्पाणिपद्योर्धृतंचक्रचतुष्टयम् ॥ २३ ॥ त्वयापादेधृतागंगाकपोलेशिरसामया ॥ अचलस्त्वंहृषीकेशचंचलाऽस्मिसदाऽचला ॥ २४ ॥ त्वय्यैकंचाल्यतेकृष्णश्रूयतेब्रह्मगोलकम् ॥ चाल्यंतेपुरतस्तेऽद्यमयैतेसप्तगोलकाः ॥ २५ ॥ षड्विंशत्संख्यकाभावास्तवदृष्टेरुदाहृताः ॥ क्रियंतेनमयातेऽत्रपश्याम्येकेनकेशवम् ॥ २६ ॥ नेत्राभ्यांकुसुमेकृष्णगृहीतेद्वेमयाभुवः ॥ पश्यामित्वांतथैवात्रविस्मयःपरमोहिमे ॥ २७ ॥ श्रीकृष्णउवाच पदानिममगायंतीनृत्यस्वत्वंवरानने ॥ नगंतव्यंत्वयाकापिस्थातव्यंमद्गृहेसदा ॥ २८ ॥ जैमिनिरुवाच ततःप्रविष्टोभगवान्धर्मराजस्यमंदिरे ॥ ददर्शधृतराष्ट्रेणविदुरेणमहात्मना ॥ २९ ॥ कृपेणसहितंवीरंकुंतीपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ नमस्कृत्याथतान्सर्वानुपविष्टोवरासने ॥ ३० ॥ आलिंग्यपांडवंवीरंमाद्रीपुत्रौतथापरान् ॥ नमस्कृतश्चपार्थेनसर्वैस्तैर्जगतःपतिः ॥ ३१ ॥ धर्मराजेनचाघ्रातोमूर्ध्निसंतोषितोबहु ॥ कुंतींहृष्टांचसंवीक्ष्यद्रौपदींसात्वतीमपि ॥ युधिष्ठिरोपिसंहृष्टःकृष्णंवचनमब्रवीत् ॥ ३२ ॥ धर्मराजउवाच कुशलंदेवकीपुत्रवसुदेवमुखाजनाः ॥ त्वंतुभीमेनचानीतोयज्ञेऽस्मिन्मामकेशुभे ॥ ३३ ॥ देवकीचयशोदाचरोहिणीचैवकेशव ॥ मातरस्तेनसंप्राप्तानरानार्यश्चमारिष ॥ ३४ ॥ श्रीकृष्णउवाच वसुदेवश्चरामेणसहितःस्थापितःपुरे ॥ अन्येसर्वेचसंप्राप्तानरानार्यश्चमारिष ॥ ३५ ॥ भीमेनसहिताःसर्वेसंतिगंगातटेशुभे ॥ अहमग्रेचसंप्राप्तस्तवदर्शनलालसः ॥ ३६ ॥ धर्मराजउवाच पश्यपार्थयथाकृष्णोब्रूतेप्राप्ताहियादवाः ॥ नाथेनानेनहिवयंनूनंधन्यतराःक्षितौ ॥ ३७ ॥ निर्गच्छामोऽद्यवैतत्रयत्रतेसुहृदःस्थिताः ॥ कुंतीचसौबलेयीचद्रौपदीसहिताऽधुना ॥ ३८ ॥ देवकींसम्मुखंयांतुसत्कर्तुंस्वजनंचनम् ॥ महाजनाश्चसर्वेवैनिर्गच्छंतुममाज्ञया ॥ ३९ ॥ जैमिनिरुवाच एवंसंदिश्यधर्मात्मा

१ यथानेत्रयोःभ्रुवःसकाशात्कुसुमग्रहणमविषयंतथवैतवमत्यक्षत्वमितिभावः

सहकृष्णेननिर्ययौ ॥ यौवनाश्वेनवीरेणसबलेनपुराद्बहिः ॥ ४० ॥ वादित्राणितुसर्वाणिजघ्नुस्तस्मिन्समागमे ॥ द्रौपदीकेशवे
नाथस्वयंसामंडितायर्यौ ॥ ४१ ॥ तुरंगंपुरतःकृत्वासमेतंभूरिचामरैः ॥ गायंतिगायकास्तत्रनृत्यंतिकुशलानटाः ॥ ४२ ॥ बं
दिनःप्रतिगर्जंतिस्तुवंतःसूतमागधाः ॥ तस्मिन्बलेप्रचलितेशंखदुंदुभिनादिते ॥ ४३ ॥ चक्रुर्नानाविधाश्चेष्टाःसर्वेलोकाश्चहर्षि
ताः ॥ प्रभावतीद्रष्टुकामादेवकींरुक्मिणीमपि ॥ ४४ ॥ मणिरत्नान्युपादायबंधुभिःसहितायर्यौ ॥ अपरंचायुतंस्त्रीणांनानालं
कारभूषितम् ॥ ४५ ॥ एतैःपरिवृतोराजासकृष्णःप्राप्तवान्स्वयम् ॥ ततस्तेयादवाःसर्वेसेनांव्यूह्यव्यवस्थिताः ॥ ४६ ॥ देवकी
प्रमुखानांहिशिबिकाःसमलंकृताः ॥ सुवर्णमणिसन्नद्धाश्चित्रकौशेयसंवृताः ॥ ४७ ॥ एकातुशिबिकायत्रतत्रनारीशतंनृप ॥
चामरव्यजनेगृह्यहयारूढंप्रसर्पति ॥ ४८ ॥ ततोयुधिष्ठिरःप्रीतोविलोक्यजननींहरेः ॥ नमस्कृत्यस्थितश्चाग्रेभृत्यवज्जनमेजय
॥ ४९ ॥ भीमोयुधिष्ठिरंवीक्ष्यगजाद्भूमौस्थितंगुरुम् ॥ स्ववाहनात्समुत्तीर्यपपातनृपपादयोः ॥ ५० ॥ प्रद्युम्नप्रमुखैर्वीरैर्धर्म
राजोनमस्कृतः ॥ अर्जुनाद्यैःपांडवैश्चदेवकीसानमस्कृता ॥ ५१ ॥ गृहीत्वावरवासांसियशोदादेवकीतथा ॥ सौबलेयींपृथांत
त्रनमस्कृत्यकरेददौ ॥ ५२ ॥ प्रभावत्यान्वितादेवीपार्षतीकृष्णमातरम् ॥ नमस्कृत्याखिलंतस्यैवस्तुजातंददौनृप ॥५३॥ स्त्रियः
कृष्णस्ययाःसर्वारुक्मिणीप्रमुखाःशुभाः ॥ तस्थुःकुंतींपुरस्कृत्यप्रणिपत्यददुर्धनम् ॥५४॥ रुक्मिणीप्रमुखास्तत्रद्रौपदींद्रष्टुमाग
ताः ॥ चंदनंरत्नजातानिवासांसिविविधानिच ॥ ५५ ॥ प्रणम्यभामाप्रददौनथासर्वाश्चयोषितः ॥ प्रददुश्चाब्रवीत्सत्याद्रौपदीं
स्मितपूर्वकम् ॥५६॥ सत्यभामोवाच कथंत्वयाकृताःपंचवश्याभूमौनिरंतरम् ॥ एकोनशक्यतेऽस्माभिर्वशीकर्तुंजगत्पतिः॥५७॥
तमेवहित्वयामन्येगृहीतंद्रुपदात्मजे ॥ भगिनीभवतीतस्यत्वद्दयंतेकथंहरिः ॥ ५८ ॥ नमुंचतिक्षणमपितंविनात्वंनजीवसि ॥ अंतः
स्थानेसंवृतानांपंचानामपिसन्निधौ ॥५९॥ कथंगृह्णासिगोविंदंतमुपायंहिमेवद ॥ ईदृशंकर्मकुर्वाणालज्जसेनमहाजनात् ॥६०॥

भयंनकुरुषेऽस्मत्तोमान्यसेधर्मकर्तृभिः ॥ द्रौपद्युवाच त्वदीयंमानसंसत्येसपत्नीमधिगच्छति ॥ ६१ ॥ त्यक्त्वाकृष्णंत्रिलोकेशंज्या
यसःकर्मणःफलम् ॥ त्वयाऽपमानितःकृष्णःसमागत्यसमाश्रये ॥ ६२ ॥ दर्शयत्येवसकलमात्मनोहृदिसंभवम् ॥ लज्जामदीयाज
गतिकृष्णेनैकेनरक्षिता ॥ ६३ ॥ दुर्योधनसभामध्येवस्त्रंदत्त्वाऽक्षयंमम ॥ त्वयानशक्यतेदातुंचैलंकार्पासकादिकम् ॥ ६४ ॥ ममभ्रा
त्रात्वांप्रतार्यदत्तानिवसनानिमे ॥ बहूनांपश्यतांदेविधर्मज्ञःसतथाविधः ॥ ६५ ॥ नारदायत्वयादत्तोमाधवःपतिरात्मनः ॥ पा
रिजातस्तुदेवानांमंडनंयत्पुराहृतम् ॥ ६६ ॥ देवद्विजगुरूणांहिवित्तंनैवात्रपंडिताः ॥ प्रतिगृह्णंतिसुभगेत्वंगृहीत्वानलज्जसे
॥ ६७ ॥ नारदंचैवगर्हामिप्रतिगृह्यजनार्दनम् ॥ प्रदत्तवान्कथंमंदस्तवहस्तेजगत्पतिम् ॥ ६८ ॥ कृष्णादभ्यधिकंत्वत्तःकिंल
ब्धंतेनधीमता ॥ ब्राह्मणानांमतिर्यस्मात्पश्चादुत्पद्यतेऽनघे ॥ ६९ ॥ जैमिनिरुवाच एवंविधंब्रुवाणांतांद्रौपदींबाणनंदिनी ॥
नमस्कृत्यपृथांप्राप्तानमस्कर्तुंविशांपते ॥ ७० ॥ प्रणिपत्यार्पयामासवासांसिमणिकांचनम् ॥ उपविष्टावीणकेतुसखीभिःपरि
वारिता ॥ ७१ ॥ ततोऽब्रवीत्सत्यभामातुरंगंवीक्षयामहे ॥ देवकीसहिताःसर्वाःकौतुकंममविद्यते ॥ ७२ ॥ तच्छ्रुत्वाभाषितंत
स्याःकृष्णोराजानमब्रवीत् ॥ श्रीकृष्णउवाच तुरंगंद्रष्टुकामापिदेवकीवर्त्ततेनृप ॥ ७३ ॥ युधिष्ठिरउवाच सर्वेतिष्ठंतु
वैवीरारथस्थागजमस्तके ॥ सादिनश्चभवंत्वत्रपत्तयःशस्त्रपाणयः ॥ ७४ ॥ यथानारीगणश्चायंहयंपश्यतिहर्षितः ॥ धौम्यःपू
जांकारयतुहृष्यंतुपरमाःस्त्रियः ॥ ७५ ॥ जैमिनिरुवाच सर्वाभिःपूजितश्चाश्वोवीराःसर्वेबलेस्थिताः ॥ आरूढायोषितस्तत्र
गवाक्षंवीणकस्यतु ॥ ७६ ॥ पश्यंतितुरगंतत्रनृत्यमानंमहीतले ॥ तस्मिंश्चसमयेराजाप्राप्तवाननुशाल्वकः ॥ ७७ ॥ महताप
रिवारेणश्रीमताजनमेजय ॥ शाल्वस्यसंस्मरन्वैरंवीक्षमाणोजनार्दनम् ॥ ७८ ॥ धर्मराजपुरेदृष्ट्वाहर्षितोऽभूत्सभारत ॥ नृत्यं
तंहयमालोक्यजग्राहप्रहसन्निव ॥ ७९ ॥ पृष्ठेसंस्थापयित्वातुगृध्रव्यूहमथाकरोत् ॥ सुरथंसचिवंतत्रसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ ८० ॥

जै० अनुशाल्वउवाच भ्रातामेसौभमारूढःकृष्णेननिहतोजले ॥ शाल्वोनाममहाबाहुःसदेवोत्रविलोक्यते ॥ ८१ ॥ सपुत्रपोत्रो अ०
यज्ञार्थंसदारःपांडवंप्रति ॥ निमंत्रितोहिसंप्राप्तोमाऽद्यगच्छतुकेशवः ॥ ८२ ॥ गृध्रंविलोक्यगरुडःस्थिरःस्थास्यतिसंगरे ॥ इमां
२५ मदीयांसेनांहितथापालयमारिष ॥ ८३ ॥ यथागृद्धामिगोविंदंपार्थंचरथिनांवरम् ॥ भीमादयश्चयेवीराःप्रद्युम्नसहिताअमी
॥ ८४॥ पालयंतिबलंसर्वंधर्मराजस्यपश्यतः॥ तस्मान्मदीयैःसंग्रामेसर्वैरपिनकेशवः॥ ८५ ॥ मोचनीयःप्रयत्नेनधारणीयःसबंधु
हा ॥ यस्यहस्ताद्रणेकृष्णोगमिष्यतिविलोकितः ॥ ८६ ॥ तंदुष्टंपातयिष्येऽहंयःकृष्णधरणेऽक्षमः ॥ भ्राताचाऽस्तुसुतोवाऽस्तुसुहृ
न्मित्रंचवासखा ॥ ८७॥ वासुदेवविहीनोयोनमेभ्रातासुहृत्सखा ॥ किंगजैःकिंरथैश्चैवपत्तिभिःकिंहयैरपि ॥ ८८ ॥ येचप
श्यंतिसंग्रामेनगृह्णंतिजनार्दनम् ॥ कृत्वातुकुत्सितंकर्मराजवित्तापहारकम् ॥ तत्सर्वंक्षमितंमेऽद्ययदितैर्ध्रियतेहरिः ॥ ८९ ॥ सर्वे
तिष्ठंतियदिमेभृत्याहिनिखिलाःक्षमाः ॥ नापराधोध्रुवंतेषांयेकृष्णंसंमुखारणे ॥ ९० ॥ योधयंत्यरिभिःसार्धंतेषांदास्याम्यहंवसु॥
नापराधोध्रुवःकार्योमदीयैराजशासनात् ॥ ९१ ॥ भृत्यैस्तैःकृष्णविमुखैर्यथाभवतिमेप्रियम् ॥ कुलीनाधर्मकुशलावीरायुद्धप
रायणाः॥ ९२ ॥ दत्त्वाऽऽत्मनस्तुसर्वस्वंस्थाप्यायुद्धेमहीभुजा ॥ तेजयंतिरणेशत्रून्राज्ञामिहयशस्विनः॥ ९३ ॥ नास्माकंकेश
वादन्योविद्यतेसुखनाशनः ॥ तस्मादेकंहिबहवोधारयंतुरमापतिम् ॥ ९४ ॥ नदोषश्चात्रभविताधर्मएषसनातनः ॥ दाताऽयंया
चितानैवविमुखःसम्मुखःसदा ॥ ९५ ॥ शस्त्रपाणिरयंनित्यंसरथोऽपिविहंगमः ॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽयंनिरंतरम
॥ ९६ ॥कथमेकेनसंग्रामेसंधर्तुंशक्यतेहरिः ॥ कृष्णस्यग्रहणंवेत्तित्युत्तानचरणात्मजः ॥ ९७ ॥ सदूरेविद्यतेबालःपातालेब
लिरेवच॥ किंचिद्विभीषणोवेत्तिप्रह्लादःसम्यगेवहि ॥ ९८ ॥ ग्रहीतारंनारदंतुवंदत्यन्येमृषावचः ॥ सत्यभामार्पितंकृष्णंपरिजाने २५
क्रागतम् ॥ ९९ ॥ संधर्तुमसमर्थोऽसौनारदोदत्तवान्यतः ॥ नान्यंतस्माद्द्यपश्येसमर्थंहरिधारणे ॥ १०० ॥ स्वपौरुषेणगो

विंदंधारयिष्येससैनिकम् ॥ जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंसराजासंस्थितोरणे ॥ १०१ ॥ गृध्रव्यूहेमहावीर्यःश्वेतच्छत्त्रोररा
जह ॥ बबृंहिरेगजामत्ताहयाःपुष्टाजिहेषिरे ॥ १०२ ॥ रथाश्वकैःप्रणेदुश्चपदाताश्चडिंडिंबिरे ॥ दृश्यंतेतस्यतेवीरानानालंकार
मंडिताः ॥ १०३ ॥ दिव्यांबरधराःसर्वेसंवर्त्तेभास्कराइव ॥ क्वपार्थःक्वचगोविंदइतिजल्पंतिचेर्ष्यया ॥ रक्षंतस्तुरगंसर्वेपश्यंतः
कृष्णवर्त्मच ॥ १०४ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेअनुशाल्वागमनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥१२ ॥ ॥ ७॥
जनमेजयउवाच नीतेहयेकिमभवत्कथंकृष्णेनमोचितः॥ युद्धार्थंप्रेषिताःकेऽत्रतन्मेब्रूहितपोधन ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच शृणुरा
जेंद्रवक्ष्यामितदाकृष्णेनयत्कृतम् ॥ पांडवानांहयंनीतंविलोक्यहृदिलज्जितः ॥ २ ॥ आरूढःस्वेरथेदिव्येदारुकेणनियंत्रिते ॥
पांचजन्यंपूरयित्वाधर्मराजमथाब्रवीत् ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णउवाच अनुशाल्वेनवीरेणतुरगस्तेऽधुनाहृतः ॥ पश्यतांयदुवीराणांपां
डवानांतथाऽग्रतः ॥ ४ ॥ स्त्रियश्चैवात्रपश्यंतिजातामेमहतीत्रपा ॥ भवान्रथस्थःसंग्रामेपश्यत्वत्रकुतूहलम् ॥ ५ ॥ सात्यकिः
कृतवर्माचप्रद्युम्नतनयस्तथा ॥ यौवनाश्वोमेघवर्णोमाद्रीपुत्त्रौतथैवच ॥ ६ ॥ एतेचान्येचबहवस्त्वरक्षंतुमंडलम् ॥ अहंवको
दरःपार्थःप्रद्युम्नःसुजयस्तथा ॥ ७ ॥ वृषकेतुरयंबालःसांबोनिःशठएवच ॥ एतेपरेचतुरगंमोचयामोमहाबलाः ॥ ८ ॥ कश्चि
त्करस्थितंवारोगृह्णातुममवीटकम् ॥ जैमिनिरुवाच पुनरेवाब्रवीद्वीरःशृण्वंतुबलिनोनराः ॥ ९ ॥ समानयतियश्चाश्वंसहि
गृह्णातुवीटकम् ॥ तेसर्वेकृष्णवचनंश्रुत्वावीरास्तुदारुणम् ॥ १० ॥ तस्थुर्विगतसंकल्पाश्चिंतयंतःपुनःपुनः ॥ मुहूर्त्तमात्रंकृष्ण
स्यस्थितःपाणौसवीटकः ॥ ११ ॥ ततःकृष्णसुतःश्रीमान्प्रद्युम्नोहस्तसंस्थितम् ॥ जग्राहवीटकंतंतुवचनंचेदमब्रवीत् ॥ १२ ॥
प्रद्युम्नउवाच ॥ आनयिष्यामितुरगंशाल्वसैन्यगतंत्वहम् ॥ इत्युक्त्वाप्रययौकार्ष्णिःसन्नद्धःस्वरथेनतम् ॥ १३ ॥ अनुशाल्वंतृ
णीकृत्यतस्मिन्वीरसमागमे ॥ पारावतनिभैरश्वैर्मणिकांचनभूषितैः ॥ १४ ॥ उह्यमानंरथंदिव्यंमीनकेतोःसुतस्यतम् ॥ निरी

क्ष्यभगवानेवंपुनरेवाऽब्रवीद्वचः ॥ १५ ॥ श्रीकृष्णउवाच द्वितीयश्चात्रगृह्णातुमत्करार्द्वीटकंनरः ॥ प्रद्युम्नसहितोयातुपौरुषंय
स्यविद्यते ॥ १६ ॥ जैमिनिरुवाच तच्छुत्वावासुदेवस्यवचनंवीक्ष्यवीटकम् ॥ वृषकेतुरुवाचेदंतच्छृणुष्वविशांपते ॥ १७ ॥
वृषकेतुरुवाच अहमेनंसहायार्थंप्रद्युम्नंयामिसंयुगे ॥ अनुशाल्वंमहावीरंगृहीत्वाकृष्णसन्निधौ ॥ १८ ॥ नानयेयदिगोविंदप्रति
ज्ञांशृणुमेप्रभो ॥ ब्राह्मणीगमनाच्छूद्रोलभतेदारुणांगतिम् ॥ १९ ॥ प्राप्नुयांतामहंनूनंमहानरकदायिनीम् ॥ श्राद्धभुग्ब्राह्मणो
मंदोमैथुनंकुरुतेयदि ॥ २० ॥ सयांगतिंयातिदेवप्राप्नुयांतामहंध्रुवम् ॥ ऋतुकालेतथाभार्यांपरित्यजतिमंदधीः ॥ २१ ॥ त
स्यापिगतिमार्गंतंसोऽहंगच्छेन्नचानये ॥ त्यक्त्वाविष्णुंवासुदेवंयोभजेदन्यदैवतम् ॥ २२ ॥ तस्यापियागतिःस्वामिन्सामेस्या
द्दुःखदायिनी ॥ दीयतांवीटकंमह्यंनाऽनृतंममभाषितम् ॥ २३ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ तांबूलंकर्णपुत्रायमुदितःप्रददौतदा ॥
प्रययौतंनमस्कृत्यवृषकेतुरुदारधीः ॥ २४ ॥ सहैवकार्ष्णिनायुद्धेदर्शयन्पौरुषंतदा ॥ प्रविश्यसैन्यंतद्घोरमनुशाल्वेनपालितम्
॥ २५ ॥ शंखंचपूरयामासनामविश्राव्यचात्मनः ॥ ततोरणेकृष्णसुतंवृषकेतुसमन्वितम् ॥ २६ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिभाषंतमिदंवच
नमब्रवीत् ॥ पातयंतंनिजंसैन्यंवीक्ष्यतस्मिन्महाहवे ॥ २७ ॥ अनुशाल्वउवाच कथंभवान्संगरेऽस्मिन्त्यक्त्वारम्यांपुरीं
निजाम् ॥ प्राप्तोममसपींपद्यमत्वाशत्रुंहिमांपुनः ॥ २८ ॥ त्वमनंगःपुष्पबाणस्त्रिनेत्रनयनार्चिषा ॥ कृष्णह्रदेप्रविष्टोऽसिदग्धःपूर्वं
मयाश्रुतम् ॥ २९ ॥ तपस्विनोयत्रसंतियत्रचैवपतिव्रताः ॥ विवेकरहितालोकाःपौरुषंतत्रतावकम् ॥ ३० ॥ जैमिनिरुवा
च तच्छुत्वावचनंतस्यप्रद्युम्नःपंचभिःशरैः ॥ ताडयामाससहसारणेशाल्वानुजंबली ॥ ३१ ॥ अनुशाल्वोऽपितान्बाणान्म
ध्येचिच्छेदवेगतः ॥ बाणेनैकेनहृदयंबिभेदास्यत्वरन्निव ॥ ३२ ॥ सभिन्नहृदयःकार्ष्णिःकश्मलंचाविशन्महत् ॥ भ्राम्यमाणः
शरेणाजौपतितःकृष्णसन्निधौ ॥ ३३ ॥ मूर्छितंवीक्ष्यकृष्णोऽपिप्रद्युम्नंलज्जितोहृदि ॥ समुत्तीर्यरथाद्भूमौगृहीत्वानंदनंकरे

॥ ३४ ॥ ताडयित्वापदापुत्रमिदंवचनमब्रवीत् ॥ क्रोधेनमहतायुक्तोभर्त्सयामासभारत ॥ ३५ ॥ श्रीकृष्णउवाच उत्ति
ष्ठोत्तिष्ठरेमूढनेयंद्वारवतीपुरी ॥ यत्रत्वयाक्रीड्यतेहिस्थानमेतत्सुदारुणम् ॥ ३६ ॥ मयैतच्चिंतितंनित्यंप्रद्युम्नस्यप्रभावतः ॥ नभ
यंनत्रपाक्कापिभविष्यतिरणेमम ॥ ३७ ॥ लज्जामयाऽत्रसंप्राप्ताप्राप्तंचापिमहद्भयम् ॥ त्वयापुत्रेणदुष्टेनवीराणामत्रपश्यताम्
॥ ३८ ॥ किमर्थंरक्षितश्चासिबालत्वेशंबरेणहि ॥ त्वंदुरात्मन्पुरानीतोगृहान्ममनिशागमे ॥३९॥ वनंयाहिपुरींत्यक्त्वामुनिर्भूत्वा
फलान्यद ॥ जनमध्येनवैवासस्तवयोग्योभविष्यति ॥ ४० ॥ निजंशत्रुंहिमुनयस्त्वांनिरीक्ष्यसमागतम् ॥ कुशाग्रबुद्धयःसर्वेक
रिष्यंतिचभस्मसात् ॥ ४१ ॥ भवान्बाणपुरेयातुतत्रत्यायेमहाजनाः ॥ भग्नंसंबंधिनंमत्वापालयिष्यंतिनाऽपरे ॥ ४२ ॥ शिवपूजा
परालोकास्त्वांशत्रुंशंकरस्यहि ॥ ज्ञात्वातेस्वामिनोवैरंघातयिष्यंतिमेमतिः ॥ ४३ ॥ गर्भेनगलितश्चासिरुक्मिण्याजातएवकि
म् ॥ अत्रप्रतिज्ञायामूढनकृताजीवसेकथम् ॥ ४४ ॥ करान्ममनगृह्णंतियत्रवीरामहाबलाः ॥ पत्राणितत्रप्रथमंकथंगृह्णासिता
निहि ॥ ४५ ॥ जैमिनिरुवाच एवंवदंतंवसुदेवनंदनंजग्राहभीमोमतिमान्महाबलः ॥ सुकोपितंकोपहराणितानिवैजगाद
भीमोवचनानिमारिष ॥ ४६ ॥ भीमउवाच मैवंवदहृषीकेशप्रद्युम्नंमानिनंप्रति ॥ नायंभग्नोभयाच्छत्रोर्बाणघातात्समा
गतः ॥ ४७ ॥ पदासंताडितोबालःक्रोधेनमहतात्वया ॥ पौरुषंहृदयेमत्वामिथ्यादत्तंनिजंपदम् ॥४८॥ जरासंधभयात्कृष्णत्व
यात्यक्तंनिजंपुरम् ॥ सागरस्यैवतीरेहिपुरीद्वारवतीकृता ॥ ४९ ॥ परदुःखंनजानासिसर्वेषांसुखदोभवान् ॥ कस्मात्पलायसेकृ
ष्णकस्त्वदन्योऽधिकःपुमान् ॥ ५० ॥ तच्छ्रुत्वाभीमसेनस्यवचनंकेशवोऽब्रवीत् ॥ श्रीकृष्णउवाच भीमगच्छरणेयोद्धुमनुशा
ल्वंमहाबलम् ॥ मयाऽस्यक्षामितंपश्यकर्णपुत्रस्यपौरुषम् ॥५१॥ जैमिनिरुवाच ततोभीमोरणश्लाघीप्रद्युम्नसहितोययौ ॥
पातयामासतत्सैन्यंगदयाक्रोधमूर्छितः ॥५२॥ पदातिरेवराजेंद्रविष्णुवाक्यैःप्रणोदितः ॥ गजाभिन्नाद्विधायुद्धरथाश्चविदलीकृ

ता: ॥ ५३ ॥ हयाहताश्चूर्णितांगानरारोषेणमर्दिताः ॥ गजंजग्राहहस्तेनचिक्षेपगगनेपुनः ॥ ५४ ॥ रथास्तुतुरगैःसार्धवीराःसार
थिभिःसह ॥ गृहीत्वाभीमसेनेनजीवग्राहंविपोथिताः ॥ ५५ ॥ गजंरथंहयंभीमोगृहीत्वालीलयाकरे ॥ भूमौचिक्षेपरुषितोनिष्पिपे
षपदापरान् ॥ ५६ ॥ विशीर्णगात्राबहवोमुखाच्छोणितमुद्वमन् ॥ बाहवःपतितारेजुःपंचास्याइवपन्नगाः ॥ ५७ ॥ भीमपादप्रहा
रेणभिद्यतांशिरसांरवः ॥ भिन्नानामिवभांडानांधरणीचलनेनहि ॥ ५८ ॥ श्रूयतेयादृशोराजन्तस्मिन्वीरमहाक्षये ॥ ध्वजाःकण
कणायंतेवातेनाभ्युत्थितेनहि ॥ ५९ ॥ गजानांरथिनांयुद्धेसादिनांपत्तिनांतथा ॥ मांसमेकत्रभीमोऽसौपञ्चांसंघट्टयन्ययौ ॥ ६० ॥
तावन्निरीक्षितस्तेनकर्णपुत्रेणपांडवः ॥ अब्रवीद्भीमसेनंतंतोषयन्निवभारत ॥ ६१ ॥ वृषकेतुरुवाच भीमसेनमहाबुद्धेबाल
केनफलंयदि ॥ अनेनसंगृहीतंहिसंग्रामाख्यंपरंतप ॥ ६२ ॥ त्वदन्यःकःपितालौल्यात्स्वयंगृह्णातिबालकात् ॥ अनेनसंगृहीतेनन
तत्वमिर्भविष्यति ॥ ६३ ॥ ईदृशानांसहस्राणियदिप्राप्तानिमारिष ॥ तवाग्रेऽल्पानिमन्येऽहंकिमेकंसंमुखेस्थितम् ॥ ६४ ॥ अपकीर्त्ति
श्चतेतातभविष्यतिधरातले ॥ पुत्रहस्तात्फलंचैकंगृहीतंपांडवेनहि ॥ ६५ ॥ वदिष्यंतिजनाश्चैतत्तस्मात्त्याज्यंत्वयाऽधुना ॥ अल्पा
मिषंभीमसेननगृह्णातिचकेसरी ॥ ६६ ॥ क्षुधातुरोगजंहंतिनैवसर्पमुखेस्थितम् ॥ महतांपौरुषंलोकेहितंभवतिदेहिनाम् ॥ ६७ ॥
जैमिनिरुवाच ततोभीमोऽब्रवीद्वीरंवृषकेतुंमहाबलम् ॥ फलंनिष्पीड्यबालस्यपित्राहस्तेप्रदीयते ॥ स्वयमेवरणेवीरयदिगृह्णा
तितत्फलम् ॥ ६८ ॥ गृह्णातुयाम्यहंवीरमनुशाल्वंनराधिपम् ॥ एतावदुक्त्वावचनमनुशाल्वंसमाययौ ॥ ६९ ॥ अनुशाल्व
स्तमायांतंबाणेनैकेनवक्षसि ॥ ताडयामासवेगेनमूर्छितोनिपपातसः ॥ ७० ॥ मूर्छितंभीममालोक्यकृष्णःकोपसमन्वितः ॥
स्वयंयोद्धुंययौराजन्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ७१ ॥ दारुकेणरथोनीतःकृष्णस्यगरुडध्वजः ॥ अनुशाल्वस्ततोवीक्ष्यगोविंदंगरुड
ध्वजम् ॥ ७२ ॥ प्रत्युवाचमहाबाहुस्तिष्ठतिष्ठजनार्दन ॥ त्वयाममहतोबंधुःसौभंमध्येचपातितम् ॥ ७३ ॥ एतस्मिन्समयेपा

श्वेस्थितोऽहंनंदनंदन ॥ पश्यतस्तवगोविंदपुत्रकःपातितोमया ॥ ७४ ॥ द्वितीयःपांडवोभीमश्चित्रमेतत्प्रदर्शितम् ॥ अहंन
संमुखस्त्वांहियस्मान्मेपातितानराः ॥ ७५ ॥ पूर्वजाःकृष्णजानामित्वदीयौपातिताविमौ ॥ ब्रूतेमहाजनःसर्वःपतनंनकथंचन
॥ ७६ ॥ जायतेसंमुखानांहिकृष्णस्यपुरतःसकृत् ॥ अहंयुवारणगतःपुराणपुरुषोभवान् ॥ ७७ ॥ कथंस्थास्यसियुद्धेऽस्मिन्स
मत्वंनैवदृश्यते ॥ मद्बाणैःपंचभिर्भिन्नःक्वगमिष्यसिकेशव ॥ ७८ ॥ पलायितस्यदेवस्यस्थानंवेद्मिसतांमनः ॥ तदेवतावकंदुर्ग
मन्यैर्जेतुंनशक्यते ॥ ७९ ॥ लोभयंत्रादिभिर्घोरैःप्रपंचादिपदातिभिः ॥ स्वसंगत्यादर्शयंतिलीनंत्वांहृदयेऽखिलम् ॥ ८० ॥ तए
वनित्यंगोविंदतवगुणप्रकाशकाः ॥ नतेषांसंगतिंभूमौकुर्वंत्यत्रविमोहिताः ॥ ८१ ॥ सन्मंत्रवर्जितानूनंराजानस्तेनसंशयः ॥
जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंविव्याधतुरगान्शरैः ॥ चतुर्भिस्तेहयाराजन्त्रस्ताभिन्नकलेवराः ॥ ८२ ॥ सदूरमगमद्यु
द्धात्तस्मिन्कालेविशांपते ॥ नदृष्टःकेशवस्तेनपुनःप्राहानुशाल्वकः ॥ ८३ ॥ अनुशाल्वउवाच कस्माद्विलोकितःकृष्णोग
तश्वादृश्यतांरणे ॥ दुष्कृतंस्वंनपश्यामिनेतरेषामिहाधुना ॥ ८४ ॥ किंवामदीयेराष्ट्रेहिशूद्रोवाब्राह्मणींगतः ॥ उतपित्राऽपिक
न्यायाधनंस्वीकृत्यमंडले ॥ ८५ ॥ मामकेकेनदुष्टेनदत्ताकन्याधनेनच ॥ अथवारजसायुक्ताद्दुहितानिजमंदिरे ॥ ८६ ॥ वि
नाविवाहंविधृताजनकेनाल्पमेधसा ॥ किंवाकोशेमदीयेऽत्रपुत्रहीनस्यपातितम् ॥ ८७ ॥ धनंमृतस्यदुर्वृत्तैर्मद्भृत्यैःपापकारि
भिः ॥ अथवाब्राह्मणानांस्वंस्वीकृतंकुत्सितैर्जनैः ॥ ८८ ॥ रजस्वलांप्रियांमूढादिवाकिंसंगतिंगताः ॥ सुस्नाताकैश्चसंत्यक्तानि
शामध्येतुकामिनी ॥ ८९ ॥ भ्रूणहत्याभवत्येवसकामानांधरातले ॥ षष्ठेनांशेनवैतेषामहंपापेनकेशवम् ॥ ९० ॥ दृष्टमत्रन
पश्यामिकंपृच्छामिरणेहरिम् ॥ मामकंसुकृतंकिंचिद्विद्यतेयदितत्त्वतः ॥ ९१ ॥ तत्तस्मैसंप्रयच्छामियोमेदर्शयतेहरिम् ॥ किंप
श्चात्तेनपुण्येनकार्ययेनक्षितौहरिः ॥ ९२ ॥ नदृश्यतेजगन्नाथःसर्वपापापनुत्तये ॥ जैमिनिरुवाच हंसतीर्थोदकंपीत्वास

र्वपापक्षयोभवेत् ॥ ९३ ॥ पूतोयथानरोराजन्हरिंवीक्ष्यतथाभवेत् ॥ एवंवदतिवीरेतुपुनःप्राप्तःस्वयंहरिः ॥ ९४ ॥ अनुशाल्वंत्रि
भिर्बाणैर्जघानसमरेहसन् ॥ बाणेनैकेनानुशाल्वस्तान्शरान्माधवस्यतु ॥ ९५ ॥ मध्येचिच्छेदतरसावचनंचेदमब्रवीत् ॥
 अनुशाल्वउवाच पश्यमाधवमद्वीर्यंत्रिभिर्विरहितोभवान् ॥ ९६ ॥ मयाकृतोहिसंग्रामेत्वाशुगेनाशुपातिना ॥ मदीयमा
शुगंचैकंनभवान्पातितुंक्षमः ॥ ९७ ॥ सहस्वत्वंशरंचैकंस्थिरोभूत्वामहाहवे ॥ ततोमुमोचनाराचंवासुदेवस्यवक्षसि ॥ ९८ ॥
तेनचास्यप्रहारेणसंतुष्टइवमूर्छितः ॥ दारुकोवीक्ष्यगोविंदंसंतुष्टंतस्यतेजसा ॥ ९९ ॥ रथंरणादपोवाहयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥
हाहाकारोमहानासीत्कृष्णंवीक्ष्यतथाविधम् ॥ १०० ॥ पलायितंबलंसर्वंपांडवानांचपश्यताम् ॥ हतान्पुत्रान्पितॄन्बंधून्सुहृ
त्संबंधिबांधवान् ॥ १ ॥ उत्सृज्योत्सृज्यगच्छंतिवदंत्येकेपरस्परम् ॥ पुत्रमांनयसंग्रामात्पिताहंपतितस्तव ॥ २ ॥ पुत्रःप्रोवा
चपितरंपलायित्वाजवात्स्थितः ॥ तवश्राद्धंगयाशीर्षेकरिष्यामीतिनिर्गतः ॥ ३ ॥ तावदन्योजनःप्राप्तोभयाद्दैत्यानुशाल्वकात् ॥
ततःसदारुकोधीमान्माधवंवीणकेऽनयत् ॥ ४ ॥ तंप्राप्तंमूर्छितंदृष्ट्वाहाहाकृत्वाप्रधाविताः ॥ कृष्णस्यनार्यःसकलारुक्मिणीप्रमु
खाःकिल ॥ ५ ॥ सत्यभामाहरिंवीक्ष्यप्रबुद्धंवाक्यमब्रवीत् ॥ सत्यभामोवाच समागतंरणात्पुत्रंप्रद्युम्नंरणकोविदम् ॥ ६ ॥
उक्तवानसिरूक्षाणिबहुदुःखकराणिच ॥ भवान्प्राप्तःकथंयुद्धादनुशाल्वभयार्दितः ॥ ७ ॥ पलायंतेजनाःसर्वेमृत्योर्भीताजगत्प
ते ॥ स्वयंगच्छामिकिंनाथचंडीभूत्वामहाहवे ॥ ८ ॥ हंतुंतमनुशाल्वंहियस्माद्भीतःसमागतः ॥ नत्वांछिंदंतिशस्त्राणिनत्वांदह
तिपावकः ॥ ९ ॥ कथंपलायितोऽसित्वंकृष्णदेवकिनंदन ॥ त्वयापादप्रहारेणपुत्रोवैताडितोभृशम् ॥ वसुदेवस्तुदूरेवैयस्त्वांता
डयतेतथा ॥ १० ॥ यद्गतंगतमेवास्तुशेषंचिंतयकेशव ॥ यथायातिहयोराज्ञअनुशाल्वात्सुधीमतः ॥ ११ ॥ इत्याश्वमेधिकेप
र्वणिजैमिनीयेसत्यभामावाक्यंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

जैमिनिरुवाच इतितस्यावचःश्रुत्वानिर्ययौभगवान्पुनः ॥ अनुशाल्वंरणेयोद्धुंतस्मिन्कालेजनाधिप ॥१॥ तंवीक्ष्यचरणेप्राप्तं वृषकेतुर्महाबलः ॥ अनुशाल्वंसमाहूयतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ २ ॥ जघानसप्तभिर्बाणैर्दैत्यराजंहसन्निव ॥ अनुशाल्वोऽपिसंविद्धोद्वादशभिःकर्णनंदनम् ॥ ३ ॥ विव्याधहृदयेघोरैःसायकैर्निशितैस्तथा ॥ चतुर्भिस्तुरगानस्यपातयामासभूतले ॥ ४ ॥ सारथेश्चशिरःकायात्क्षितौक्षिप्रमपातयत् ॥ विरथंवृषकेतुंतंसमीक्ष्यरविसारथिः ॥ ५ ॥ योजयित्वारथंदिव्यंद्वितीयंसमुपागतः ॥ तस्मिन्रथेसमारुह्यपुनःकर्णसुतोबली ॥ ६ ॥ दैत्यराजंशरैस्तीक्ष्णैःसमंताद्व्यकिरद्रणे ॥ सारथिंपातयित्वाऽस्यहयानपिमहाबलः ॥ जघानसमरेभूपलीलयाप्रहसन्निव ॥ ७ ॥ दैत्यनाथश्चतरसारथस्थंकर्णनंदनम् ॥ समुत्थाप्यभुजाग्रेणभूमौचिक्षेपकोपतः ॥८॥ सोऽप्येनंसरथंक्रुद्धोभूमौचिक्षेपकोपतः ॥ गृहीत्वापुनरेवैनंनिर्ययौकृष्णसन्निधौ ॥९॥ ददौकृष्णकरेदैत्यंवचःप्राहसुशोभनम् ॥ वृषकेतुरुवाच एनंपश्यहृषीकेशतुरगग्रहणेक्षमम् ॥१०॥ त्वत्प्रसादेनसंप्राप्तंप्रतिज्ञासफलाऽस्तुमे ॥ श्रीकृष्ण उवाच धन्योसिकर्णपुत्रत्वंभाषितंसफलंकृतम् ॥ ११ ॥ अनुशाल्वंकस्त्वदन्योरणादिहसमानयेत् ॥ एवंवदतिगोविंदेप्रबुद्धोदैत्यनायकः ॥१२॥ यादवेंद्रंददर्शाग्रेघनश्यामंजगत्पतिम् ॥ उवाचवचनंवाग्मीकर्णपुत्रंमहामतिम् ॥१३॥ जितस्त्वयाऽहंवैवीरपातितःकृष्णपादयोः ॥ नपिताजननीनैवनगुरुर्नचबांधवाः ॥ १४ ॥ नदेवास्त्वरितंदेवमनंतंदर्शयंतिच ॥ शत्रुणासत्वयाजित्वादर्शितोमधुसूदनः ॥१५॥ येनमेबांधवाःसर्वेगमिताःपरमंपदम् ॥ संगतिंतेनसंप्राप्यकृष्णेनममविस्मयः ॥१६॥ जायतेकर्णपुत्राद्यसंतोषश्चशुभावहः ॥ ययोर्वैरंतयोर्मैत्रीसंजातापौरुषेणते ॥१७॥ प्रभूणांहिप्रभावेणसंगतासंगतंसमम् ॥ दृश्यतेशंकरेवीरविषंचैवामृतंसदा ॥ १८ ॥ दातारोदर्शयंत्येवजगन्नाथपदांबुजम् ॥ त्वत्समोनास्तिदाताऽन्यःकाश्यपात्मजनंदन ॥१९॥ वृषकेतुरुवाच भवान्कृष्णपदंप्राप्यब्रूतेहिममविस्मयः ॥ संजातःसांप्रतंवीरमूकत्वंयत्रयोगिनः ॥ २० ॥ गच्छंतिशेषप्रमुखा

विलोक्यमधुसूदनम् ॥ तवभाषितमाकर्ण्यविस्मयोऽतीवजायते ॥ २१ ॥ अनुशाल्वउवाच वाक्प्रवृत्ताहरिंवीक्ष्यमदी
याकर्णनंदन ॥ ध्रुवस्येवामुनादत्तालोकास्तुहरिणाशुभाः ॥ २२ ॥ सौमित्रात्रहृषीकेशंसमक्षंतवमारिष ॥ मत्प्रहारेणसंत्य
 क्त्वाजगामरणमंडलम् ॥ २३ ॥ यःपांडवस्यपुरतोविश्वस्तकृशास्त्रधृग्घरिः ॥ किंपीड्यतेऽस्यशस्त्रेणविष्णोर्विश्वमयंवपुः ॥ २४ ॥
चतुर्भुजाश्चजायंतेस्मरणाद्यस्यमानवाः ॥ वैनतेयंसमारूढाःशंखचक्रगदाधराः ॥ २५ ॥ सस्वयंजायतेमत्स्यःकूर्मःकोलोनृके
सरी ॥ प्रसादाद्यस्यदेवेंद्रोविविधास्ताःसुरांगनाः ॥ २६ ॥ संप्राप्नोतिस्वयंप्राप्तःकुब्जिकांगोपवेषधृक् ॥ पुष्णातिकृष्णोविश्वंयो
नानारत्नचयेनहि ॥ २७ ॥ सभोक्ताद्रौपदीदत्तंशाकपत्रंनिशागमे ॥ सक्तून्सुदाम्नःस्वल्पांस्तान्संप्राश्यप्राप्तवान्मुदम् ॥ २८ ॥
नंदनादीनिदिव्यानिवनानिप्राप्नुवंतिते ॥ स्वयंहिकृष्णतुलसीकाननेरमतेहरिः ॥ २९ ॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवंतंनृपतिंसमा
लिंग्यस्थितोहरिः ॥ गृहीत्वादक्षिणेहस्तेदर्शयामासधर्मजम् ॥ ३० ॥ ततोयुधिष्ठिरंराजानमस्कृत्यास्थितोऽग्रतः ॥ उवाचधर्म
राजस्तंसांत्वपूर्वमिदंवचः ॥ ३१ ॥ भीमादीनांपंचमस्त्वंबांधवोऽसिममाधुना ॥ यज्ञंपालयमेनित्यंयथाकृष्णेनपाल्यते ॥ ३२ ॥
अनुशाल्वस्ततःसर्वान्भीमसेनमुखांस्ततः ॥ समालिंग्याऽब्रवीद्वाक्यंधर्मराजंमहामतिम् ॥ ३३ ॥ अनुशाल्वउवाच अहं
बाहूशिरश्चैवस्वकीयंरणमंडले ॥ युधिष्ठिरार्थंकालेनयत्रतत्रप्रपातये ॥ ३४ ॥ एतावदुक्त्वावचनंविररामसपार्थिवः ॥ ततोवि
जित्यसर्वांस्तान्पार्थिवान्कर्णनंदनः ॥ ३५ ॥ आनयामासतुरगंयत्रराजायुधिष्ठिरः ॥ हृष्टोयुधिष्ठिरःप्राहधन्यस्त्वंकर्णनंदन
॥ ३६ ॥ प्रतिज्ञासफलावीरतवजाताममाग्रतः ॥ अनुशाल्वोऽपिबंधुत्वंगमितःपुण्यसंग्रहात् ॥ ३७ ॥ दिष्ट्यासर्वंसुखाकारं
संजातंकार्यमद्यमे ॥ युवांकुशलिनौप्राप्तौप्रियौमेकृष्णकर्णजौ ॥ ३८ ॥ एवंप्रशस्यतौवीरौमुदितोधर्मनंदनः ॥ पुरस्कृत्यहयं
वीरैःप्रविवेशगजाह्वयम् ॥ ३९ ॥ उपविष्टःसभामध्येसहकृष्णेनसद्द्विजैः ॥ देवकीचयशोदाचकुंतीचैवाथरोहिणी ॥ ४० ॥ रु

क्मिणीसत्यभामाचतथैवान्याश्चयोषितः ॥ अरुंधतीचानसूयापूजयंत्यस्तथाशुभाः ॥ ४१ ॥ परस्परंभावयंतिराजानस्तेसमा
गताः ॥ भोज्यैश्चविविधैःपेयैश्चंदनागुरुधूपितैः ॥ ४२ ॥ वासोभिर्मृदुभिश्चैवरांकवैर्भावसंयुताः ॥ वराश्वगजदानैश्चयज्ञारं
भेचमारिष ॥ ४३ ॥ समागतेहृषीकेशेदिनानांविंशतिर्गता ॥ चैत्रीप्राप्तापौर्णमासीदीक्षितोऽभूद्युधिष्ठिरः ॥ ४४ ॥ द्रौपदीस
हितोरौद्रमसिपत्रव्रतंचरन् ॥ संस्थाप्यतुरगंतत्रपूजयित्वायथाविधि ॥ ४५ ॥ ब्राह्मणान्वेदसंपन्नान्वित्तेनमहतानृपः ॥ गीत
वादित्रनादेनब्रह्मघोषैःसुमंगलैः ॥ ४६ ॥ हयंसपत्रंयज्ञार्थेकुंकुमेनाभिचर्चितम् ॥ चंदनेनापिमालाभिर्वरधूपैश्चधूपितम्
॥ ४७ ॥ मुमोचधर्मराजोऽसौतुरंगंबद्धचामरम् ॥ पालनार्थहयस्याथप्रेषयामासफाल्गुनम् ॥४८॥ सुस्नातंशुभ्रवसनंदूर्वाचं
पकनिर्मिताम् ॥ मालांकंठेप्रोथयित्वादधानंचकिरीटकम् ॥४९॥ गांडीवहस्तंसोत्साहंछत्रचामरशोभितम् ॥ पांडवंप्राहराजाऽ
सौपार्थपालयवाजिनम् ॥ ५० ॥ वासुदेवप्रसादेननिर्विघ्नंतेऽस्तुपांडव ॥ शिवास्तेसंतुपंथानोजयंप्राप्नुहिभारत ॥ ५१ ॥ कुश
लीपुनरागच्छससहायपरिच्छदः ॥ अनाथान्दीनवदनान्सद्वृत्तांश्चतथैवच ॥ ५२ ॥ कृतांजलीन्सशरणान्तवास्मीतिचवादि
नः ॥ पितृहीनान्बालकान्मारणेपातयमारिष ॥ ५३ ॥ ततोधनंजयःश्रुत्वाभ्रातुर्ज्येष्ठस्यभाषितम् ॥ नमस्कृत्यचतंप्रायात्कुंतींप्र
ष्टुंचदेवकीम् ॥ ५४ ॥ प्रणम्यकुंतींतांदेवींदेवकींकृष्णमातरम् ॥ अरुंधतींचानसूयांतथातांरुक्मिणीमपि ॥ ५५ ॥ गांधारींधृत
राष्ट्रंचप्रत्युवाचव्रजाम्यहम् ॥ भ्रात्रादिष्टोरक्षणार्थहयस्येतिप्रहर्षितः ॥ ५६ ॥ ततोऽर्जुनंपरिष्वज्यकुंतीवचनमब्रवीत् ॥ धर्म
राजनिमित्तंहियदियासिधनंजय ॥ ५७ ॥ केसहायाश्चतेदत्ताःसैन्यंचविविधंकियत् ॥ दत्तंयुधिष्ठिरेणाद्यतन्मेब्रूहिपरंतप
॥ ५८ ॥ अर्जुनउवाच कृष्णेननोदितःकार्ष्णिःस्वपुत्रस्तद्बलंस्वकम् ॥ समर्पयित्वाप्रोक्तोयोरुक्मिणीनंदनःस्वयम्
॥ ५९ ॥ रक्षार्थपुत्रगच्छत्वंममादेशाच्चसांप्रतम् ॥ धनंजयस्यरक्षार्थममप्राणोहिपांडवः ॥ ६० ॥ रक्षितुंतुरगंचैवसम्यक्कृपा

जै० लयमांयथा ॥ पित्रास्वकीयंसर्वस्वंपुत्रहस्तेप्रदीयते ॥ ६१ ॥ सद्वृत्तोरक्षतेवीरअसद्वृत्तोनपालयेत् ॥ तथाकर्णसुतंप्राहदेवकीनं अ०
दनोहरिः ॥ ६२ ॥ सर्वस्वंपुत्रकंसैन्यंतुरगंवृषभध्वज ॥ महासैन्यगतंपाहिमयादिष्टोऽसिभारत ॥६३॥ अनुशाल्वंसुबलिनंयौव
३० नाश्वंसपुत्रकम् ॥ मत्सहायार्थमादिश्यततोऽहंप्रेषितःपृथे ॥ ६४ ॥ त्वयाचिंतानमेकार्याप्रसन्नःकेशवःप्रभुः ॥ कुंत्युवाच वृ
षकेतुस्त्वयापाल्यःसर्वयुद्धेषुभारत ॥ क्रतुस्तेसर्वथाशोच्यःसमागच्छेच्चतंविना ॥ ६५ ॥ लब्ध्वाजयंसमायाहिपालयित्वातुरं
गमम् ॥ हरिणामार्यतेजंतुर्हरिणारक्ष्यतेपुनः ॥ ६६ ॥ सर्वदातंहरिंपार्थस्मरञ्जयमवाप्स्यसि ॥ इत्युक्त्वापुत्रकंकुंतीसाबाष्पंप्र
मुमोचह ॥ ६७ ॥ ततःपार्थोहरिंवीक्ष्यनमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ आरुरोहरथंदिव्यंप्रययौसैन्यसंवृतः ॥ ६८ ॥ नानावादित्रनादेन
होमधूमेनधूपितः ॥ रथारूढःकुमारीणांलाजैर्माल्यैःकरच्युतैः ॥ ६९ ॥ संछन्नांगोजयाशीर्भिःपौराणांचारुवीक्षितैः ॥ मध्याह्न
समयेकृष्णस्तंमुमोचतुरंगमम् ॥ ७० ॥ हयोगतोदक्षिणाशांप्रेरितःकृष्णवीक्षणैः ॥ वृषकेतुर्जनान्वृद्धान्प्रणम्यस्वगृहंगतः
॥ ७१ ॥ एकःपत्नींतदाप्रष्टुंवीक्ष्यवाक्यमुवाचताम् ॥ वृषकेतुरुवाच एषगच्छामिसुभगेपांडवेनान्वितःपुरात् ॥ ७२ ॥ एताः
कुंतीमुखानार्यःसेवनीयाःप्रयत्नतः ॥ श्वश्रूणांचैववृद्धानांसेवनात्परमंफलम् ॥ ७३ ॥ सतांसंपूजनाद्देवलभंतेपरमंस्त्रियः ॥ स्म
र्तव्यावयमप्यत्रभवत्याकिलभामिनि ॥ यस्मात्स्त्रीणांपरोधर्मोभर्तुःस्मरणमेवच ॥ ७४ ॥ भद्रावत्युवाच मदीयंमानसं
त्यक्त्वात्वांकदाचिन्नगच्छति ॥ त्वदीयंमानसंत्यक्त्वामांचेद्गच्छतिगच्छतु ॥ ७५ ॥ त्वंयथावदसेनाथतत्करोमिनचान्यथा ॥
स्त्रीणांभर्तापरोदेवइतिशास्त्रविनिर्णयः ॥ ७६ ॥ अर्जुनस्यहयोनाथरक्षणीयःप्रयत्नतः ॥ युद्धंहिसंमुखंकार्यंविमुखंनकदाचन ३०
॥ ७७ ॥ संतिकृष्णस्यनार्यस्तुमंडलेऽस्मिन्सुकोविदाः ॥ स्मिताननाभविष्यंतिमांविलोक्यतवप्रियाम् ॥७८ ॥ श्रुत्वाभवंतंविमु
खंकुत्रापिसुमहद्रणात् ॥ कयातच्छक्यतेहास्यंश्रोतुंस्त्रीमुखसंभवम् ॥ ७९ ॥ एतासांप्राणनाथोहिविमुखोऽपिहिसंमुखः ॥ ए

एतत्संचिंत्यसकलंगम्यतांकार्यसिद्धये ॥ ८० ॥ जैमिनिरुवाच ततःप्रियांकर्णसुतःप्रत्युवाचस्मयन्निव ॥ त्रैलोक्यमपिसं
प्राप्तंसंग्रामेममसंमुखम् ॥ ८१ ॥ पांडवार्थेमयाभीरुश्चोष्यसेविदलीकृतम् ॥ यदिकर्णसुतश्चायंविमुखोजायतेरणात् ॥ ८२ ॥
वासुदेवस्यमाहात्म्यंविफलंसकलंतदा ॥ काश्यांहिमरणान्मोक्षोगयायांपिंडदानतः ॥ ८३ ॥ विपरीतमिदंश्राव्यंमाघेवेणीनिम
ज्जनात् ॥ प्रियेऽहंयदिसंग्रामेभविष्यामिपराङ्मुखः ॥ ८४ ॥ बिंबाधरंतेवदनंनपश्यामिपुनस्त्वहम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंप्रय
यौबद्धुभिर्वृतः ॥ ८५ ॥ ब्राह्मणांश्चगवांयूथंहोमद्रव्यंचयाज्ञिकम् ॥ पुरस्कृत्यतदाराजन्वृषकेतुर्महाबलः ॥ ८६ ॥ कृष्णभीमा
दयःसर्वेप्रविष्टास्तेगजाह्वयम् ॥ अर्जुनस्यहयोराजन्पुरींमाहिष्मतींययौ ॥ ८७ ॥ नीलध्वजेनवीरेणरक्षितांदुर्गमंडिताम् ॥ नाना
जनपदाकीर्णांनित्योत्सवविलासिनीम् ॥ ८८ ॥ नर्मदाजलपानेनलिंगाकारांहिभारत ॥ मदनःकिंशिवाद्भीतःप्रविष्टस्तांविभाति
मे ॥ ८९ ॥ नराणामपिनारीणांवेषैर्दिव्यैर्मनोरमाम् ॥ नीलध्वजस्यपुत्रोऽपिरममाणस्तुकानने ॥ ९० ॥ स्त्रीसहस्रेणसहितःपु
ष्पितासुलतासुच ॥ प्रवीरश्चंपकस्याधःस्थितस्तत्रवरासने ॥ ९१ ॥ सेव्यमानस्तुनारीभिर्गौरीभिर्जनमेजय ॥ श्यामाभिर्वरवर्णा
भिर्विशालनयनःप्रभुः ॥ ९२ ॥ उवाचवचनंवीरस्तदामदनमंजरीम् ॥ भूषितांरत्नमालाभिर्विचित्राभिर्विशेषतः ॥ ९३ ॥ गृह्णंतुनार्यः
सकलालताभ्यःसुमनांसिहि ॥ ततस्तास्तद्वचःश्रुत्वारणद्वलयभूषिताः ॥ ९४ ॥ सुस्मितास्तानिमाल्यानिजगृहुःरूपयान्विताः ॥
सहिताःप्राणनाथेनगायंत्यःसुस्वरंमुदा ॥ ९५ ॥ ततःप्रवीरमहिषीवनमध्येतुरंगमम् ॥ ददर्शस्वेच्छयाप्राप्तंस्थितंमदनमंजरी
॥ ९६ ॥ भूषितंरत्नमालाभिर्बद्धपत्रंसुचर्चितम् ॥ नारीणांकुंकुमकरैर्माल्यैश्चविविधैरपि ॥ ९७ ॥ अर्जुनस्यहयंवीक्ष्यप्रवीरंवा
क्यमब्रवीत् ॥ मदनमंजर्युवाच गोक्षीरवर्णंतुरगंनाथपश्यसमागतम् ॥ ९८ ॥ ताम्राधरंरक्तशफंपीतपुच्छंसुकंधरम् ॥ कृष्ण
कर्णंकृष्णनेत्रंमुक्तंकस्यकरादमुम् ॥ ९९ ॥ भालेपत्रंसुलिखितंबद्धंवाचयमारिष ॥ नाथधारयमद्वाक्यात्तुरंगंकुरुमेप्रियम्

१ अज्ञातेरजसिश्यामासंप्राप्तेवरवर्णिनी ॥ अप्रसूताभवेद्गौरीप्रसूताचैकदैवसा

जै० ॥ १०० ॥ जैमिनिरुवाच ततःप्रवीरस्तंवीक्ष्यप्रियावाक्येननोदितः ॥ हयंजग्राहकेशेषुमाल्यवत्सुसहर्षितः ॥ १ ॥ वाचया अ०
मासतत्पत्रंधर्मराजेनयत्कृतम् ॥ युधिष्ठिरस्यतुगरंयज्ञार्थैकिलमोचितम् ॥ २ ॥ रक्ष्यमाणंतुपार्थेनगृह्णंतुस्वबलान्नृपाः ॥ इति
३१ ज्ञात्वाप्रवीरोथप्रेरयामासतंहयम् ॥ ३ ॥ स्त्रियःसर्वाःपुरींधैर्यात्स्थितोयुद्धेस्वयंतदा ॥ सैन्येनमहतातत्रतृणीकृत्यधनंजयम्
॥ १०४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेमाहिष्मतीप्रवेशेतुरगग्रहणंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच ततःपार्थस्तुसंप्राप्तोवीक्षमाणस्तुरंगमम् ॥ अनुशाल्वेनसहितोरुक्मिणीनंदनेनच ॥ १ ॥ यौवनाश्वेनराजें
द्रकर्णपुत्रेणधीमता ॥ सर्वेषामग्रतःप्राप्तोवृषकेतुर्महाबलः ॥ २ ॥ ददर्शाग्रेप्रवीरंहिस्वसैन्यव्यूहसंस्थितम् ॥ तिष्ठतिष्ठेतिभाषंतं
गृहीत्वावरकार्मुकम् ॥ ३ ॥ नीलध्वजस्यपुत्रेणप्रवीरेणमहाहयः ॥ पुरींप्रवेशितःकोपान्मोचयत्वद्यपांडवः ॥ ४ ॥ प्रवीरंतत्र
प्रोवाचकर्णपुत्रःसमागतः ॥ प्रथमंयोधयत्वंमांपश्चात्पार्थंधनंजयम् ॥ ५ ॥ प्रवीरःपंचभिर्बाणैर्विव्याधवृषभध्वजम् ॥ चतुर्भिश्च
तुरोवाहान्बाणेनैकेनसारथिम् ॥ ६ ॥ सप्तभिःकर्णपुत्रस्तंनिजघानहसन्निव ॥ शुकपिच्छनिभानस्यहयान्निन्येयमक्षयम्
॥ ७ ॥ चतुर्भिःसायकैःकोपात्सिंहनादमथाऽकरोत् ॥ प्रवीरःकर्णिनाकर्णेकर्णपुत्रमताडयत् ॥ ८ ॥ तेनबाणेनमूर्च्छांहिवृषके
तूरणेययौ ॥ बाणेनैकेनानुशाल्वस्तेनविद्धःप्रतापिना ॥ ९ ॥ अनुशाल्वशरैर्घोरैःप्रवीरोनैवदृश्यते ॥ हाहाकारोमहानासीत्त
योर्वीरसमागमे ॥ १० ॥ नीलध्वजोऽथसंप्राप्तःपावकेनसमन्वितः ॥ अक्षौहिणीभिस्तिसृभिर्वेष्टितःसंगरंप्रति ॥ ११ ॥ मोच
यामासतंपुत्रमनुशाल्ववशंगतम् ॥ ससर्वान्परिविव्याधदशभिर्दशभिःशरैः ॥ १२ ॥ जैमिनिरुवाच नीलध्वजोजघा
नाशुतदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ तेनविद्धंबलंवीक्ष्यसव्यसाचीरुषान्वितः ॥ नीलध्वजंसमासाद्यतिष्ठतिष्ठेतिचाऽब्रवीत् ॥ १३ ॥ जघा ३१
नपंचभिर्बाणैरणेमाहिष्मतीपतिम् ॥ सोऽप्यर्जुनस्यतान्बाणांश्चिच्छेदतरसाहसन् ॥ १४ ॥ छिन्नान्शरान्स्वकान्दृष्ट्वापार्थ

श्चक्रेऽतिपौरुषम् ॥ सरथंसध्वजंसाश्वंससूतंसबलंरणे ॥ १५ ॥ अदृश्यंबाणसाहस्रैर्नीलकेतुंतदाऽकरोत् ॥ यमदूतंशुभैस्तोत्रै
र्विष्णोरिवभयंकरम् ॥ १६ ॥ करोतिवैष्णवःकोपान्मूर्छितंमदगर्वितम् ॥ ततोमूर्छांविहायाशुपुनरेवोत्थितस्तदा ॥ १७ ॥
नामगर्जितमालोक्यजनंदूतगणोयथा ॥ जामातरंपावकंहिसंदधेकोपपूरितः ॥ १८ ॥ नीलध्वजकरान्मुक्तःपावकोऽप्यदह
च्चमूम् ॥ विशालैरर्चिभिर्दग्धाःपलायंतेमहाजनाः ॥ १९ ॥ तुरगारथिनोराजन्पत्तयःशस्त्रवर्जिताः ॥ करभाश्ववृषादग्धा
भारंत्यक्त्वावनंगताः ॥ २० ॥ वामीगणाश्वशकटाःपूरिताधनसंचयैः ॥ चामराणिचदह्यंतेछत्राणिकवचानिच ॥ २१ ॥
मेदोधातुंसमासाद्यपुनरेवप्रदीप्यते ॥ कृष्णवर्त्माक्षयेप्राप्तेभूतानांचयथाऽभवत् ॥ २२ ॥ तथापार्थबलंसर्वंसमंताद्धुभुजेर
णे ॥ ततोऽर्जुनोरणश्लाघीवारुणास्त्रंसमादधे ॥ २३ ॥ मुमुचेवह्निनाशायनशांतस्तेनपावकः ॥ अर्जुनःप्रत्युवाचाथपावकं
परिदीपितम् ॥ २४ ॥ अर्जुनउवाच त्वमेवसर्वदेवानांमुखंतुभ्यंनमोऽग्नये ॥ त्वत्प्रीतयेवाजिमेधंप्रकरोतियुधिष्ठिरः
॥ २५ ॥ त्वयादत्तंहिगांडीवंरथोदिव्यस्तथैवच ॥ परमंसौहृदंदिव्यंसर्वदाक्रियतेविभो ॥ २६ ॥ बलंहतंहयोनीतस्त्वमतीवप्र
दीप्यसे ॥ किंकरोमिभवान्प्रीतिंपरित्यज्यप्रवर्त्तते ॥ २७॥ जनमेजयउवाच कथंजामातरंवह्निंलब्धवान्समहीपतिः ॥
काचकन्यापावकायदत्तातेनमहात्मना ॥ २८ ॥ एतत्सर्वंसमाचक्ष्वमयापृष्टोऽसिजैमिने ॥ कौतुकंवर्त्ततेऽस्माकंश्रुत्वापार्थबलं
हतम् ॥ २९ ॥ जैमिनिरुवाच नीलध्वजस्यमहिषीज्वालानाम्नीसुमध्यमा ॥ स्वाहांकन्यांप्रसूतासासुंदरींधर्मतत्पराम्
॥ ३० ॥ सर्वलक्षणसंपन्नांकुमारींलोकसुंदरीम् ॥ वर्धमानांपितृगृहेसुंदरींबंधुपूजिताम् ॥ ३१ ॥ अतीवरूपसंपन्नांत्रैलोक्य
स्यापिमोहिनीम् ॥ नीलध्वजस्तुतांवीक्ष्यकालेनकियतासुताम् ॥ ३२ ॥ कस्मैप्रदेयाकन्येयमितिचिंतापरोऽभवत् ॥ पप्रच्छतां
चारुनेत्रांभर्त्ताकस्तवरोचते ॥ ३३ ॥ राजानोराजपुत्राश्चसंतिपुत्रिसहस्रशः ॥ पट्टस्थान्पश्यवीरांस्तांस्ततोब्रूहिस्ववल्लभम्

॥ ३४ ॥ स्वाहातंप्रत्युवाचाथपितरंलज्जितासती ॥ स्वाहोवाच नमानुषंकाययेऽहंलोलुपंमोहवेष्टितम् ॥ ३५ ॥ देवव
र्यंवरंतातममयोग्यंविचिंतय ॥ नीलध्वजउवाच देवराजंमहाबाहुंवरंवरयशोभने ॥ ३६ ॥ आगमिष्यतिलोकेऽस्मि
न्मानुषीकामुकःस्वयम् ॥ मत्तेगजेसमारूढःशक्रःसोऽनंतलोचनः ॥ ३७ ॥ पितुर्वाक्यंसमाकर्ण्यस्वाहावचनमब्रवीत् ॥ स्वा
होवाच इंद्रंनकामयेतातसर्वदोषस्यकारणम् ॥ ३८ ॥ परोद्यंनसहतेतपसादानकारितम् ॥ देवराजोगौतमस्यप्रियांकाम
यतेयदि ॥ ३९ ॥ अनुजःकेशवोयेनकृतःकातंहिकामयेत् ॥ लघीयांसंजगन्नाथंविष्णुंचक्रेऽतिमोहितः ॥ ४० ॥ पदंयस्मान्म
हत्वासंकृतघ्नःकिलवासवः ॥ मानुषायेमयात्यक्तास्तत्रमेकारणंश्रृणु ॥ ४१ ॥ स्त्रीणांशरीरंसमलंप्रथमंतातजायते ॥ एकंनरंपतिं
प्राप्यद्वितीयंकुरुतेऽत्रया ॥ सायातिनरकंघोरंशीलभंगान्मयाश्रुतम् ॥ ४२ ॥ मृतेभर्त्तरिगात्रस्यस्पर्शंपश्चात्करोतियः ॥ सपा
वकोदेवमुखंभर्त्तामेताततरोचते ॥ ४३ ॥ नान्यंदेवंनासुरंवाकिन्नरंवामहोरगम् ॥ वरयामिवरंलोकेविनातंहव्यवाहनम्
॥ ४४ ॥ यद्यायातिस्वयंवह्निरर्थयिष्यतिमामिह ॥ तन्मांतातमहाबुद्धेतस्मैत्वंदातुमर्हसि ॥ ४५ ॥ जैमिनिरुवाच एवंवि
धंवचःश्रुत्वास्वाहाप्रोक्तंसुभाषितम् ॥ नीलध्वजस्तदाहृष्टोविस्मितोऽभून्महाबलः ॥ ४६ ॥ प्रहसंत्यःस्त्रियोराजन्परुषंवाक्यम
ब्रुवन् ॥ किमिदंभाषसेबालेविपरीतंनृपंप्रति ॥ ४७ ॥ वह्निंवरंकथंब्रूषेदाहकंसर्वभक्षकम् ॥ तथाहिकृष्णवर्त्मानंमेषवाहनमातुरम्
॥ ४८ ॥ सप्तजिह्वंधूम्रमुखंहाकष्टंसंस्थितंत्विदम् ॥ स्त्रीणांचित्तंकुरूपेहियातिमंदजनेतथा ॥ ४९ ॥ उच्चान्नीचंगतागंगापावनी
याजगत्त्रये ॥ स्वाहातेषांसमाकर्ण्यवचनानित्वरान्विता ॥ ५० ॥ स्नातासाशुभ्रवसनास्थापयित्वाहुताशनम् ॥ ब्राह्मणैःसहिता
नित्यंध्यायंत्युपवनेस्थिता ॥ ५१ ॥ अगुरुंचंदनंविप्राघृतंरम्यंचपायसम् ॥ शर्करामिक्षुखंडांश्चक्षौद्रंद्राक्षास्तथातिलान् ॥ ५२ ॥
कर्पूरंवरतांबूलंलवंगंजातिजंफलम् ॥ रंभाफलानिजुहुवुस्तयावह्नौप्रणोदिताः ॥ ५३ ॥ मुक्तामालांगृह्यबालारणद्वलयनूपुरा ॥

सखीपरिवृतास्वाहाशुश्रूषंतीहुताशनम् ॥ ५४ ॥ ततःकालेनमहतानारदेनप्रबोधितः ॥ पावकोविप्ररूपेणप्राप्तोनीलध्वजंप्रति ॥ ५५ ॥ विप्रंपूजितमेवादौदत्त्वाऽर्घंस्वासनेस्थितम् ॥ पप्रच्छसादरंराजाकुनःप्राप्तोऽसिवैमुने ॥ ५६ ॥ आदेशोदीयतांमह्यंकिमाज्ञप्तःकरोम्यहम् ॥ विप्रउवाच कन्यार्थिनंविद्धिराजन्विप्रंशांडिल्यगोत्रजम् ॥ ५७ ॥ त्वद्गेहेविद्यतेबालामह्यंतांदेहिकन्यकाम् ॥ राजोवाच नमानुषंवरयतेपावकेसस्पृहासुता ॥ ५८ ॥ अन्यांकन्यांप्रयच्छामियदितेरोचतेद्विज ॥ विप्रउवाच मांविद्धिपावकंराजन्विप्रवेषेणसंस्थिम् ॥ ५९ ॥ स्वाहासत्येनगुरुणासंतुष्टंकामपूरितम् ॥ जैमिनिरुवाच एतत्तस्यवचःश्रुत्वासस्मेरवदनोजनः ॥ ६० ॥ प्रत्युवाचाथनृपतिंतत्रस्थंविस्मितोऽपिसन् ॥ कन्यानिमित्तंविप्रोऽसौजायतेयदिपावकः ॥ ६१ ॥ विनापावकनाथेनस्वाहादेयानकस्यचित् ॥ सचिवःकिंनजानातिविप्रंसम्यक्परीक्षितुम् ॥ ६२ ॥ प्रधानउवाच नजानीमोवयंसर्वेभवंतंपावकंस्थितम् ॥ आत्मानंदर्शयविभोरम्यंपावकरूपिणम् ॥ ६३ ॥ ततोविप्रमुखादग्निर्ज्वालामालीविनिर्गतः ॥ कूर्चंहिसचिवस्यापिददाहकुपितस्तदा ॥ ६४ ॥ प्रधानेदह्यमानेचसर्वेलोकाश्चकंपिरे ॥ राजातंशमयामासवह्निसूक्तेनतत्क्षणात् ॥ ६५ ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्विनोदःसुमहानभूत् ॥ मातृष्वसाथकन्यायाराजानंवाक्यमब्रवीत् ॥ ६६ ॥ नदातव्यात्वयाकन्याब्राह्मणायकथंचन ॥ इंद्रजालिकवद्वह्निंदर्शयत्येवभूसुरः ॥ ६७ ॥ राजातांप्रत्युवाचाथशालिकांप्रहसन्निव ॥ स्वगृहंनयभद्रंतेममजामातरंशुभे ॥ ६८ ॥ परीक्षयविशालाक्षिविप्रोवापावकोऽपिवा ॥ ततोगृहंगतादेवीब्राह्मणेनसमन्विता ॥ ६९ ॥ प्रत्युवाचपरीक्षांमेदेहिविप्रसनातनीम् ॥ अग्निर्ददाहकुपितोमंदिरंवरचित्रितम् ॥ ७० ॥ तस्याश्चगोपुरंरम्यंवासोरत्नविचित्रितम् ॥ तिष्ठतिष्ठेतिवचनंजगादचधनंजयः ॥ ७१ ॥ प्रच्छादनंचतस्याश्चपटवस्त्रंसुशोभनम् ॥ दह्यमानंपरित्यज्यनग्नासाप्राद्रवद्भृशम् ॥ ७२ ॥ कोलाहलश्चतत्रैवसंजातोहिनरेश्वर ॥ दुद्रुवुश्चजनाःसर्वेतत्रवह्निभयार्दिताः ॥ ७३ ॥ साप्राप्ताराजभवनंरुदंतीसुस्वरंतदा ॥

नृपवारयतंवह्निंज्वालयंतंगृहान्मम ॥ ७४ ॥ राजोवाच परीक्षितस्त्वयाभद्रेकालेनाल्पेनपावकः ॥ क्षणंप्रतीक्षविप्रस्यप
रीक्षालभ्यतेयथा ॥ ७५ ॥ शालिकोवाच त्वयासाधुकृतंराजन्जामातातवतिष्ठतु ॥ एतस्मिन्नंतरेराजासमाहूयविभाव
 सुम् ॥ ७६ ॥ समयंवह्निनाचक्रेनगंतव्यंहिमत्पुरात् ॥ ततःकन्यांप्रदास्यामियदितेरोचतेविभो ॥ ७७ ॥ आगमिष्यंतियेराष्ट्रेम
दीयेतेत्वयारणे ॥ दाहनीयाःशत्रवस्तुमयाऽऽज्ञप्तेनपावक ॥ ७८ ॥ ततःप्रधानोनृपतिंप्राहकिंक्रियतेत्वया ॥ गृहेजामातरंवह्निंस
र्वदापरिरक्षसि ॥ ७९ ॥ स्वाहांगृहीत्वाव्रजतुयथास्थानंनराधिप ॥ प्रधानवचनंश्रुत्वाराजावचनमब्रवीत् ॥ ८० ॥ यावन्नगृ
हजामाताजायतेममपावकः ॥ तावदेवमहत्तेजोदृश्यतेऽस्यनसंशयः ॥ ८१ ॥ जामातरिगृहेजातेक्षीणतेजाभविष्यति ॥ त
थाऽपिपुररक्षार्थंसंश्रयामिधनंजयम् ॥ ८२ ॥ प्रदत्ताऽस्मैमयाकन्यास्वाहासचिवसांप्रतम् ॥ जैमिनिरुवाच ततोददौनि
जांकन्यांसुलग्नेसोऽग्नयेतदा ॥ ८३ ॥ जातेपाणिग्रहेवह्निःस्थितोराजगृहेसुखम् ॥ तंवह्निंसंदधेराजास्वजामातरमाहवे ॥ ८४ ॥
कारणंकथितंसर्वंयत्पृष्टोऽहंजनाधिप ॥ जनमेजयमहाबुद्धेशृणुचाग्रेकथानकम् ॥ ८५ ॥ अर्जुनस्यवचःश्रुत्वापुनर्वह्निःप्रदीपि
तः ॥ चिंतयामासपार्थोऽपितथानारायणास्त्रकम् ॥ ८६ ॥ ततोनारायणास्त्रंतत्संधितंवीक्ष्यपावकः ॥ शांतिंजगामपार्थस्यपुर
तःस्थितवानसौ ॥ ८७ ॥ उवाचतत्रबीभत्सुंस्वकीयंकारणंचतत् ॥ दंडस्तुपातितःपार्थतवोपरिमयाऽधुना ॥ ८८ ॥ अश्वमे
धेननृपतिंकरोषियदिपावनम् ॥ समीपेपुंडरीकाक्षेस्थितेतवधनंजय ॥ ८९ ॥ नयागोनैवदेवावामंत्रास्तेहरिणाविना ॥ सम
र्थाःपावनंकर्त्तुंविश्वासस्तेनमाधवे ॥ ९० ॥ क्षीरार्णवंभवान्प्राप्यकिमजांदोग्धुमिच्छति ॥ परित्यज्योदितंसूर्यंखद्योतंकांक्षते
कथम् ॥ ९१ ॥ सखाऽसिममवीरत्वंनकृतघ्नोऽस्मितेऽर्जुन ॥ सैन्यंमयासमासाद्यत्वदीयंपातितंरणे ॥ ९२ ॥ नारायणास्त्रंप्रथ
मंसंधत्सेयदिपांडव ॥ नतेसैन्यंमयाग्रस्तंजायतेऽत्रकथंचन ॥ ९३ ॥ संसारतापहीनास्तेयेस्मरंतिजनार्द्दनम् ॥ तस्मात्तवबलं

सर्वंपुनास्तिष्ठतुदंशितम् ॥ ९४ ॥ प्रयुज्यमांगतोराजास्वगृहंतन्निबोधये ॥ यथाऽऽनयेत्सतुरगंसंबद्धंमंदुरोदरे ॥ ९५ ॥ एतावदु
क्त्वावचनंक्षमयित्वाधनंजयम् ॥ नीलध्वजसमीपेऽग्निर्गत्वासंस्थितवानयम् ॥ ९६ ॥ समागतंवीक्ष्यहुताशनंतंप्रोवाचराजा
मदगर्वितोऽसौ ॥ दग्धंबलंतस्यधनंजयस्यत्वयाविभोसाधुकृतंरणेऽद्य ॥ ९७ ॥ नवेत्तिपार्थोममबाहुवीर्यंबलात्तुरंगंकिमसौ
विनेता ॥ जामातरंचापिभवंतमीदृशंविजित्यवैयास्यतिमंदबुद्धिः ॥ ९८ ॥ जैमिनिरुवाच एवंनृपस्यवचनंनिशम्योर्जि
तमाहवात् ॥ प्रत्युवाचहसन्वह्निस्तंहर्षात्प्रत्यषेधयत् ॥ ९९ ॥ केनास्यशक्यतेसैन्यंदग्धुंचपरिपातितुम् ॥ सर्वपापहरोदेवोय
स्यचेतसितिष्ठति ॥ १०० ॥ उत्तिष्ठनरशार्दूलपरिशामयपांडवम् ॥ दीयतामस्यतुरगोयथाभद्रंभवेत्तव ॥ १ ॥ कोऽहंधनंजय
स्याऽग्रेहरिमित्रस्यधन्विनः ॥ खांडवंपूरितंबाणैर्यस्यवज्रपतेर्वनम् ॥ २ ॥ गृहजामातृभावेनविस्मृतंसौहृदंमया ॥ जैमिनिरु
वाच ततोनीलध्वजोराजामत्वातद्वचनंहितम् ॥ ३ ॥ स्वांप्रियांप्राहतुरगोह्यर्जुनस्यार्प्यतेमया ॥ ज्वालोवाच किमर्थं
दीयतेहंसःसतिसैन्येभयानके ॥ ४ ॥ पुत्राःपौत्राश्चसुहृदोविद्यंतेतवबांधवाः ॥ भवान्शूरतरोनित्यंवित्तंकोशेनमातिते ॥ ५ ॥
क्षत्रियोऽसिविशेषेणनित्यंनृणांनजीवितम् ॥ अद्यवाऽब्दशतांतेवामृत्युर्वैप्राणिनांध्रुवः ॥ ६ ॥ पराक्रमःप्रकर्त्तव्योनदेयोऽश्वः
कथंचन ॥ प्रियावचनमाकर्ण्यहृतबुद्धीरणेययौ ॥ ७ ॥ पुनःससैन्यकोहृष्टःकर्णहंतारमाहवे ॥ ततोऽर्जुनोनृपंवीक्ष्यकोपादश्रू
ण्यमोचयत् ॥ ८ ॥ जघानतीक्ष्णैर्नाराचैस्तस्यसैन्यमनेकधा ॥ बाणैःसंछादयामासतदद्भुतमिवाभवत् ॥ ९ ॥ पुत्रास्तस्यहता
युद्धेभ्रातरश्चमहाबलाः ॥ नृपस्यचरथोभग्नःसारथिश्चनिपातितः ॥ १० ॥ पार्थेनतरसायुद्धेस्मरतापूर्वकारितम् ॥ नीलध्वज
श्चपतितोमूर्छितःस्यंदनोपरि ॥ ११ ॥ सारथिस्तमपोवाहकश्मलेनावृतंरणात् ॥ ततोरात्रिःसमभवद्गृहंप्राप्तोनराधिपः ॥ १२ ॥
ज्वालांप्राहाथकुपितोभर्त्सयन्निवभारत ॥ नीलध्वजउवाच त्वयादुष्टमतिर्दत्तायथामेसुहृदोहताः ॥ १३ ॥ गच्छवाति

जै० श्वदुष्टेत्वंप्रयच्छामितुरंगमम् ॥ इत्युक्त्वावचनंराजागृहीत्वायज्ञवाजिनम् ॥ १४ ॥ प्रधानेनान्वितःशीघ्रंरत्नान्यादायभूरिशः ॥ अ०
कांचनंस्त्रीसहस्रंचवस्त्राणिविविधानिच ॥ १५ ॥ प्रययौयत्रपार्थोऽसौनमस्कृत्यव्यवस्थितः ॥ पार्थंचक्षमयामासवचनंचेदम
३४ ब्रवीत् ॥ १६ ॥ पार्थपार्थमहाबाहोकिंकरोमितवप्रियम् ॥ अर्जुनस्तंप्रत्युवाचवीरस्त्वमसिभूपते ॥ हयंपालयवर्षेऽस्मिन्माम
कंसहितोमया ॥ १७ ॥ जैमिनिरुवाच ततःपार्थस्यतुरगोनिर्गतोदक्षिणामुखः ॥ नीलध्वजेनसहितःपार्थःपश्चाज्जगाम
सः ॥ १८ ॥ ज्वालाजगामकुपिताचोल्मुकस्यपुरंहिसा ॥ भ्रातुःपार्श्वेसमागत्यतस्मिन्देशेपटच्चरे ॥ रुदंतीतंनमस्कृत्यरोषादि
दमभाषत ॥ १९ ॥ ज्वालोवाच अर्जुनेनगृहंदग्धंमदीयंस्वेनतेजसा ॥ भर्त्ताजितोहताःपुत्रादेवराभासुरंवलम् ॥ २० ॥
विध्वस्तंचहयोनीतोराजाचाग्रेसरःकृतः ॥ तंचेत्पातयसेवीरमन्निमित्तंधनंजयम् ॥ २१ ॥ तदात्वंमेसुहृद्भ्रातानान्यथाश्रुप्रमा
र्जनम् ॥ जैमिनिरुवाच उल्मुकोदूतवाक्येनज्ञात्वाज्वालाविचेष्टितम् ॥ २२ ॥ प्रत्युवाचाथभगिनींशमयन्निवभारत ॥
अत्रतिष्ठपुरेभद्रेतावकंविद्धिमंडलम् ॥ २३ ॥ कालेनकियतामातःकरिष्येसुप्रियंतव ॥ कुपिताप्राहराजानंकथमद्यनगच्छसि
॥ २४ ॥ उल्मुकःकुपितस्तत्रज्वालांवचनमब्रवीत् ॥ यथास्वकीयंभवनंनाशितंममतत्समम् ॥ २५ ॥ कर्तुमिच्छसिदुष्टेत्वंगच्छ
शीघ्रंगृहादितः ॥ निर्गतातद्वचःश्रुत्वागंगातीरेसमागता ॥ २६ ॥ नौकांसमारुह्यतटेगच्छंतीवाक्यमब्रवीत् ॥ ज्वालोवाच
मदीयेवामचरणेलग्नंगंगाजलंत्विदम् ॥ २७ ॥ पातकंसांप्रतंजातमंबुस्पर्शान्नसंशयः ॥ तच्छ्रुत्वाभाषितंतस्याःसमीपस्थाःसु
कोपिताः ॥ २८ ॥ किमिदंभाषसेदुष्टेनौकामाश्रित्यदारुणम् ॥ सर्वपापक्षयकरंतोयंवेत्सिनमोहिता ॥ २९ ॥ यस्यांमज्जनमा
त्रेणमहापातकिनोऽपिये ॥ विहायपापसंघातंविष्णुलोकंव्रजंतिते ॥ ३० ॥ गंगेतिनाममात्रेणननरोनारकीभवेत् ॥ ततोगं ३४
गाजलात्तस्मादाविरासीत्सुमंगला ॥ ३१ ॥ उवाचवचनंतांहिकिमिदंगदितंत्वया ॥ ज्वालोवाच अपुत्रेश्रृणुमेवाक्यंत्वया

पुत्राजलेहताः ॥ ३२ ॥ सप्तपूर्वंशंतनुनाप्रार्थितःकामजित्सुतः ॥ सपार्थेनहतोबाणैःपुरस्कृत्यशिखंडिनम् ॥ ३३ ॥ तस्मात्पुत्र
विहीनायाजलमत्रप्रदूषितम् ॥ गंगाततोऽर्जुनंक्रुद्धाश्रुत्वातद्वचनंमहत् ॥ ३४ ॥ शशापषष्ठेमासेतंपततांपार्थमस्तकम् ॥ सा
दुष्टापतितावह्नौबाणोभूत्वाभयानकः ॥ ३५ ॥ बभ्रुवाहनतूणेहिविवेशार्जुनमृत्यवे ॥ ३६ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनी
येफाल्गुनशापोनामपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥
जैमिनिरुवाच नीलध्वजस्यनगरादग्रतःप्रययौहयः ॥ हरिर्हरिपदालंबीहरिमुद्वीक्षयन्मुदा ॥ १ ॥ अनेकार्जुनसंबाधंसहदेवं
धराभृतम् ॥ विवेशविंध्यंराजेंद्रसहयःपृष्ठतोऽर्जुनः ॥२॥ सैन्यंपश्चाद्ययौवृक्षांश्चूर्णयन्नर्जुनस्यतु ॥ विषमोऽपिसमोमार्गःसैन्या
गमनतोऽभवत् ॥ ३ ॥ वनस्थादेवतास्तत्रवनस्थंहरिसेवकम् ॥ ददृशुर्वनराज्यस्ताअर्जुनंचहयंशुभम् ॥ ४ ॥ ततोहयःशिलांदृष्ट्वा
महतींयोजनायतीम् ॥ स्वांगंघर्षितुमारेभेतस्यांदृषदिविस्मितः ॥ ५ ॥ पुराहरिःशिलामंघ्रिस्पर्शात्स्त्रीत्वमुपानयत् ॥ इतिम
त्वाहरिर्मंदःपस्पर्शदृषदंतदा ॥ ६ ॥ वज्रलेपत्वमापन्नश्चलितुंनशशाकह ॥ नामसाधर्म्यतःकेपिगच्छंतिसमतांहरेः ॥ ७ ॥
आराधनादृतेऽप्येवंभवंतिजडदेहिनः ॥ जडीभूतंसमालोक्यतंहरिंहरिसेवकाः ॥ ८ ॥ साट्टहासंजगर्जुस्तेजहसुःकेऽपिसैनिकाः
संघर्षणसुखाल्लीनःकिमश्वइतरेऽब्रुवन् ॥ ९ ॥ केऽपिगत्वाऽर्जुनस्यापिकथयंतिहयोमृतः ॥ शिलासंघट्टमासाद्यहयमेधोऽभवत्स्व
यम् ॥ १० ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतेषामर्जुनःकृष्णतामगात् ॥ प्रद्युम्नसहितस्तत्रहयंदृष्ट्वातथाविधम् ॥ ११ ॥ विसिस्मायततोवीरोमम्ले
पंकजवन्निशि ॥ उवाचभीमावरजोमोच्यतांमोच्यतामिति ॥ १२ ॥ प्रदुद्रुवुःकशाःस्थूलागृहीत्वाऽताडयन्बलात् ॥ मुष्टिभिर्जा
नुभिःक्रुद्धानराश्चार्जुननोदिताः ॥ १३ ॥ नाश्वःपृथग्बभूवाथवैष्णवोविष्णुसेवनात् ॥ तदातेप्रेरिताश्चाराअर्जुनेनमहात्मना
॥ १४ ॥ प्रष्टुंकेयंशिलाकिंस्विदितितेत्वरितामुनीन् ॥ ददृशुश्चाश्रमंरम्यंहरित्पत्रद्रुमाकुलम् ॥ १५ ॥ शालैस्तालैस्तमालैश्चक

र्णिकारैःसुशोभनैः ॥ रसालैर्बकुलैश्चैवनारिकेरैःसकेसरैः ॥ १६ ॥ सरसीभिर्विचित्राभिरनेकाभिरलंकृतम् ॥ निर्बाधाःपश
वोयत्रव्याघ्रागोभिःसमाकुलाः ॥ १७॥ मार्जारमुखदंष्ट्रासुकंडूयंत्याखवस्तनुम् ॥ सर्पाःसर्पारिभिर्युक्तानवैरंयत्रकुर्वते ॥ १८ ॥
मत्स्यानलंमहामत्स्यानवैभक्षंतिबालकान् ॥ उलूकाःकाकवृंदेनविक्रीडंत्यभयादिने ॥ १९ ॥ अन्येचपशवःक्रूराःसौम्यसत्वैः
समागताः ॥ ऋषेस्तस्यप्रभावेणसौभरेर्विश्रुतौजसः ॥ २० ॥ तमाश्रमंसमालोक्यदृग्भिस्तंसौभरिंमुनिम् ॥ अर्जुनायसमाच
ख्युश्चारास्नेहर्षनिर्भराः ॥ २१ ॥ जैमिनिरुवाच ततोऽर्जुनोमहाबाहुर्यौवनाश्वोवृषध्वजः ॥ सात्यकिःकृष्णपुत्रश्चपंचैते
तंमुनिंययुः ॥ २२ ॥ अद्राक्षुस्तेसौभरिंतंतपस्विनमुपस्थितम् ॥ अध्यापयंतंशिष्यांश्चऋक्सामयजुषीसदा ॥ २३ ॥ वेदांतादी
निशास्त्राणिपाठयंतमृषीन्बहून् ॥ अर्जुनस्तंनमस्कृत्यतान्मुनीनब्रवीद्वचः ॥ २४ ॥ अर्जुनउवाच तपस्विन्धर्मराजस्यभ्रा
ताऽहंहयमेधिकम् ॥ हरिरक्षन्समायातःसोऽश्वोदृषदितस्थिवान् ॥ २५ ॥ अस्माभिर्निहताःशूराबांधवाःकुरवोरणे ॥
तत्पापनाशनार्थंहिमखआरब्धएषनः ॥ २६ ॥ तस्मादपिवयंपापान्मुच्यामोदृषदोहयः ॥ तमुपायंवदविभोसौभरेऽस्याश्चकार
णम् ॥ २७॥ जैमिनिरुवाच ततोमुनिःसौभरिरस्यवाक्यंश्रुत्वाजहासाऽखिलशास्त्रकर्त्ता ॥ श्रृणमोऽर्जुनंकृष्णमुखेनगीतांवाचं
समग्रांहृदिधारयंतम् ॥ २८॥ निशम्यतांबंधुजनामयातेहताइतिव्यर्थमवीवदस्त्वम् ॥ वृथाऽश्वमेधश्रमएषवोऽयंसाक्षाद्धरिस्तिष्ठ
तितन्नवेत्सि ॥ २९ ॥ वृथाभ्रमोवरीवर्तिकुरवोयुधिपातिताः ॥ केनकोहन्यतेहंताकस्याहिंस्योऽपिकस्यकः ॥ ३० ॥ इतियोव
क्तिवक्ताकोयस्मादेतत्तमाश्रये ॥ अर्जुनउवाच तदश्राविमयाविप्रकुरुक्षेत्रेहरेर्वचः ॥ ३१ ॥ दूरंकृत्वाधर्मराजंतस्मान्नहृदि
संस्थितम् ॥ भ्रमोऽयंमेयथागच्छेत्तथाकुरुमहामते ॥ तावद्देहेनृणांमोहोयावन्नोसाधुसंगतिः ॥ ३२ ॥ सौभरिरुवाच संसा
रोऽयंहरेर्मायासमुद्राःसरितस्तथा ॥ पर्वतावृक्षगुल्मादिलताःसर्वंचराचरम् ॥ ३३ ॥ यद्दृश्यंतदनित्यंस्यात्सनित्योमधुसूदनः ॥ तं

ध्यायन्जगतांनाथमश्वमेधशतैर्यथा ॥ ३४ ॥ पृष्ठतस्त्वंहरिंकृत्वाप्राकृतंहरिमग्रतः ॥ कृत्वायदागतस्तस्माज्ज्ञानमूढःप्रशंससे
॥ ३५ ॥ कल्पवृक्षंसमुत्सृज्यएरंडंत्वकिलेच्छसि ॥ चिंतामणिंसमासाद्यकाचाख्यंपरिवांछसि ॥ ३६ ॥ संसारेऽस्मिन्नसारेहि
देहवान्जायतेनरः ॥ तस्मिन्देहेचकिंसारंपूयास्तृक्श्लेष्मगंधिनि ॥ ३७ ॥ पृथ्व्यप्तेजोवायुखानिगूढास्थित्वगसृग्दशः ॥ प्राणादि
दशकोशाश्वपंचभ्यःसंभवंतिहि ॥ ततोदेहश्वभवतिसव्यसाचिन्स्वरूपतः ॥ ३८ ॥ आख्यास्यतेदेहस्थितिंतुपार्थसुरूपतांप्राप्तम
प्यस्थिरंस्यात् ॥ तस्मिन्सुरूपःपुरुषःपुराणःप्रविश्यलीलांकुरुतेजनार्दनः ॥ ३९ ॥ तेनापिप्रेरितायूयमश्वमेधंप्रकुर्वते ॥ कुरुध्वं
तस्यविष्णोर्हिमायाकर्त्रीनिधर्मराट् ॥ ४० ॥ अर्जुनउवाच युष्मत्प्रसादान्मायानोगमिष्यतिनसंशयः ॥ शिलायाःकारणंब्रू
हिविस्तरेणाथसौभरे ॥ ४१ ॥ सौभरिरुवाच शृणुपार्थमहाबाहोशिलेयंब्राह्मणीपुरा ॥ आसीदुद्दालकमुनेर्भार्याचंडीतिवि
श्रुता ॥ ४२ ॥ विवाहसमयेविप्रैर्भर्तृवाक्यंसदाकुरु ॥ इत्थंसद्भिश्चचंडीसानियुक्तापावकांतिके ॥ ४३ ॥ साबालभावात्प्रोवा
चभर्तृवाक्यंकदाचन ॥ नकरिष्यामिभोविप्राःसत्यंसत्यंवदामिवः ॥ ४४ ॥ तस्यावचनमाकर्ण्यविप्राःप्रोचुर्महोत्सवे ॥ विप्रा
ऊचुः विस्मयोऽत्रनकर्त्तव्यःकन्यावक्तीदृशंवचः ॥ ४५ ॥ उद्दालकोऽपितांचंडीमानयत्स्वेनिवेशने ॥ बालत्वान्नप्रयुक्तासागृ
हकर्मणिमानद ॥ ४६ ॥ अग्निहोत्रस्यशुश्रूषांकुरुतेसस्वयंमुनिः ॥ दिनैःकतिपयैरेवप्रौढांतामवलोक्यसः ॥ ४७ ॥ प्रोवाचकुरु
भद्रेत्वंशुश्रूषांकृष्णवर्त्मनः ॥ पुत्रास्तवभविष्यंतिवीर्यवंतोबहुश्रुताः ॥ ४८ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यकोपादरुणलोचना ॥ नकरिष्येऽ
ग्निशुश्रूषांपुत्रैःकिंमेप्रयोजनम् ॥ ४९ ॥ सएवंब्राह्मणःक्षिप्रंकमंडलुमयाचत ॥ तंकमंडलुमादायकराभ्यांधरणीतले ॥ ५० ॥ आ
स्फोटयामासततोब्राह्मणोविस्मितोऽभवत् ॥ रात्रौसशयनेतिष्ठन्नेकाकीवाक्यमब्रवीत् ॥ ५१ ॥ उद्दालकउवाच त्वांनवक्ष्येकिं
चिदहंमाशेयादूरतोमम ॥ गृहाद्विनिष्क्रम्यबलाद्बहिश्चंडीस्थिताऽभवत् ॥ ५२ ॥ उद्दालकोब्राह्मणपुंगवोसौचंडयातयाविह्वलतांज

गाम ॥ किंचिन्नसंध्यादिककर्मकर्तुंशशाकपर्वस्वपितर्पणादि ॥ ५३ ॥ एकदातद्गृहंप्राप्तःकौंडिन्योमुनिसत्तमः ॥ तीर्थयात्राप्र
संगेनशिष्यैःपरिवृतःशुभैः ॥ ५४ ॥ उद्दालकोऽर्घदानेनपूजयामासतंमुनिम् ॥ पूजितःसुखमासीनःकौंडिन्योमुनिरब्रवीत्
॥ ५५ ॥ कौंडिन्यउवाच कस्मात्कृशोऽसिभोविप्रचिंतयाप्रवृतोऽसिकिं ॥ पुत्राःकियंतःकन्याश्चतवसंतितपोधन ॥५६॥ उद्दा
लकउवाच नमेपुत्रानमेकन्याजायामेदुष्टभाषिणी ॥ यद्यद्वदामितांदुष्टांतत्तन्नैवकरोतिसा ॥ तयामेनप्रकर्त्तव्यंवचनंक
ल्पकोटिभिः ॥ ५८ ॥ परंपित्र्यंश्राद्धमस्तिकरणीयंततोभृशम् ॥ कृशश्चिंतापरोब्रह्मन्शाधिमांस्त्रीवशंगतम् ॥ तदालपितमा
कर्ण्यप्रहसन्नब्रवीन्मुनिः ॥ ५९ ॥ कर्णेलगित्वाशनकैर्विपरीतंवचोवद ॥ माऽग्नेःशुश्रूषणंकार्षीर्मादामत्र्यंकमंडलुम् ॥ ६० ॥
इत्यादिवचनंब्रूयास्त्वमुद्दालकतांस्त्रियम् ॥ इतोद्वियोजनंतीर्थंगौतमेनाऽभिपालितम् ॥ ६१ ॥ तद्दृष्ट्वात्रागमिष्यामिश्राद्धमार
भ्यतामिति ॥ तद्वचोमृतमापीयचंडींवाक्यमथाब्रवीत् ॥ ६२ ॥ उद्दालकउवाच प्रातरेष्यतिकौंडिन्योगृहान्निष्कासयामि
तम् ॥ तस्मैभोजनवस्त्रादिनदास्येऽहंकदाचन ॥ ६३ ॥ चंड्युवाच तंभोजयेचार्चयेऽहंवस्त्रैःपुष्पैःसुशोभनैः ॥ यदाप्रोवाचसा
चंडीहर्षितोऽभून्मुनिस्तदा ॥ ६४ ॥ अनयैवपरंबुद्ध्याश्राद्धंकर्त्तापरेऽहनि ॥ इतिमत्वासमालोच्यरात्रौजायांततोऽब्रवीत् ॥ दू
राद्दूरेत्वयाचंडिशयनंकार्यमद्यवै ॥ ६५ ॥ इत्युक्तासातदाचंडीशय्यामेकामुवासस ॥ पुनःप्रोवाचविप्रोसौहर्षाविष्टमनास्तदा॥
भविताश्वःपितुःश्राद्धंकरिष्येऽहंनचंडिके ॥ चंड्युवाच प्रभातेतेपितुःश्राद्धंकरिष्येऽहंयथोचितम् ॥ श्वशुरस्ययथातृप्तिर्भवि
ष्यतिसुखान्विता ॥ ६६ ॥ उद्दालकउवाच नरात्रौब्राह्मणमहंगच्छाम्यामंत्रितुंक्वचित् ॥ काणंखंजंश्यामदंतंकुब्जंविप्रंनिमं
त्रये ॥ ६७ ॥ मूर्खंसूचकमप्रीतंवेदहीनमवैष्णवम् ॥ व्यंगंद्यूतरतंनष्टंसरोगंवृषलीपतिम् ॥६८ ॥ चंड्युवाच अहंद्विजोत्तमान्
विप्रान्वेदशास्त्रपरायणान् ॥ कुलीनान्संमतान्पुत्रपौत्रभार्यासमान्वितान् ॥६९ ॥ आमंत्रयित्वाऽद्यनिशिप्रभातेतान्समानये ॥

नत्वदीयंवचस्तथ्यंकरिष्यामिकदाचन ॥ ६९ ॥ उद्दालकउवाच यदिश्राद्धंहठादेवक्रियतेचंडिमंदिरे ॥ मदीयंवाक्यमु
ल्लंघ्यतन्नमेसुखदायकम् ॥ ७० ॥ अश्राद्धीयानिधान्यानितान्येवाहंसमानये ॥ श्रद्धयारहितंश्राद्धंकरिष्येचंडिनान्यथा
॥ ७१ ॥ चणकानाहरिष्यामिकोद्रवान्वर्तुलानपि ॥ मसूरान्राजमाषांश्चकुलित्थानाढकीःपुनः ॥ ७२ ॥ यावनालांश्चनि
ष्पावान्वरटांश्चमठानपि ॥ खर्जूरकांश्चित्रपत्रान्श्राद्धेशाकंचकुत्सितम् ॥ ७३ ॥ वृंताकंगृंजरंचैवचिल्लीकोशातकीफलम् ॥
कूष्मांडकंकलिंगंचपिंडींपिंडालकंतथा ॥ ७४ ॥ अलाबुवर्तुलंझिंटींतंदुलीयंचपल्लवम् ॥ चंडयुवाच ॥ गोधूमांस्तंडुलान्मुद्गा
न्माषांश्चैवमनोरमान् ॥ ७५ ॥ आनीयाहंकरिष्यामिपायसंमंडकानपि ॥ मोदकान्फेणिकारम्याभक्तंकुमुदसन्निभम् ॥ ७६ ॥
गव्यंघृतंतथाक्षीरंसितारंभाफलानिच ॥ सहकाररसंस्वादुप्रियांशिखरिणींगृहे ॥ ७७ ॥ कालेचकुतुपेश्राद्धंश्रद्धायुक्तंसवस्त्रकम् ॥
सदक्षिणंपूतशाकैर्धेनुदानेनसंयुतम् ॥ ७८ ॥ इतिचंडीवचःश्रुत्वामुनिःप्रोवाचतांप्रियाम् ॥ उद्दालकउवाच प्रसभंक्रियतेश्राद्धं
पितॄणांतत्रमेऽहितम् ॥ ७९ ॥ अहंनीलीमयंवस्त्रंपरिधास्येसुशोभने ॥ दुष्टतैलेनदीपांश्चकर्त्तास्म्यसुकृतेच्छया ॥ ८० ॥ चं
डयुवाच मनोरमंगृहंकुर्यांतिलतैलेनदीपकान् ॥ मयाकृतान्शुचीन्वस्त्रैस्तादृशैःपरिवर्जितम् ॥ ८१ ॥ जैमिनिरुवाच त
तोविप्रःप्रसन्नात्माचेतसानबहिःस्थितः ॥ तयाबुद्ध्यापितुःश्राद्धंसर्वंचक्रेनराधिप ॥ ८२ ॥ यावद्भुक्ताद्विजाःसर्वेयावद्दत्तंधनंत
था ॥ वस्त्रादिकंस्वयंभुक्तःसाचंडीचतथानृप ॥ तावद्राज्ञागमेमोहादिदंवचनमब्रवीत् ॥ ८३ ॥ उद्दालकउवाच गृहीत्वाचंडिपु
टकंपिंडानांजाह्नवीजले ॥ ८४ ॥ सुपूजितंपातयाशुश्रुत्वासागोमयावटे ॥ पिंडांश्चिक्षेपवेगेनसमुनिःकोपपूरितः ॥ ८५ ॥
तांशशापशिलादुष्टेभविष्यसिममाज्ञया ॥ चिरकालंहयस्यांगंस्पृष्ट्वामुक्ताभविष्यसि ॥ ८६ ॥ यज्ञार्थंभ्रममाणस्यसेयंपार्थम
हाशिला ॥ इमांमोचयभद्रंतेकरस्पर्शान्महाबल ॥ ८७ ॥ कृतंपार्थेनतत्सर्वंमुक्तःसतुरगोययौ ॥ चंडीशापभयान्मुक्ताअंगस्प

 शांतिदाहरेः ॥ ८८ ॥ तदाबभूवसाचंडीभर्तुर्वचनकारिणी ॥ उद्दालकोऋषिवरःपत्न्यासहमुमोदह ॥ ८९ ॥ इत्याश्वमेधिकेप
र्वणिजैमिनीयेशिलामोक्षोनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
 जैमिनिरुवाच मुक्तःसतुरगःशीघ्रंप्रययौचंपकांपुरीम् ॥ हंसध्वजेनवीरेणपालितांप्रमदामिव ॥ १ ॥ पृष्ठतोऽस्यजगामा
शुकुंतीपुत्रोधनंजयः ॥ वीरैःपरिवृतोघोरैःप्रद्युम्नप्रमुखैर्नरैः ॥ २ ॥ मुक्तामालावृतैर्दिव्यैर्वासोभिर्वेष्टितैःशुभैः ॥ ततोहंसध्वजो
राजाश्रुत्वादूतमुखाद्धयम् ॥३॥ प्राप्तंस्वविषयंवीरंपालयंतंतुरंगमम् ॥ चिंतयामाससचिवैःसार्धंबंधुभिरात्मजैः ॥ ४ ॥ हंसध्वज
उवाच किंपार्थतुरगंप्राप्तंगृह्णामिस्वबलाद्रणे ॥ व्यूह्यसैन्यंस्वविषयंपालयामिमहाबलात् ॥ ५ ॥ महालाभश्चभवितादृक्ष्यते
हरिसेवकः ॥ यत्रार्जुनस्तत्रहरिःस्वयंतिष्ठत्यसंशयम् ॥ ६ ॥ नमयावीक्षितःकृष्णोवृद्धेनापिस्वचक्षुषा ॥ तस्मान्निर्यांतुमेवीरायु
द्धार्थंयाम्यहंरणम् ॥ ७ ॥ जैमिनिरुवाच ततोहंसध्वजोराजाऽप्याजगाममुदान्वितः ॥ सप्ततिंनायकानांसगृहीत्वाप्रमुखे
स्थितः ॥८॥ नायकेनायकेसैन्यंयत्नेनपरिरक्षितम् ॥ तच्छृणुध्वमहीपालपुष्टंमानधनैःसदा ॥ ९ ॥ गजानांभूरिमत्तानांसहस्राण्ये
कसप्ततिः ॥ रथानामपिनद्धानांसहस्राण्येकसप्ततिः ॥ १० ॥ हयानामपिरूढानांलक्षंचैवातिभासुरम् ॥ पदातीनांसहस्राणियू
नांत्रिनवतिर्नव ॥ ११ ॥ सर्वेतेवैष्णवावीराःसदादानपरायणाः ॥ एकपत्नीव्रतयुताःसंमतास्तेप्रियंवदाः ॥ १२ ॥ समागतंजनं
क्वापिसेवितुंतंजनाधिपम् ॥ दूरदेशादपिप्राप्तंराजातंपरिपृच्छति ॥ १३ ॥ एकपत्नीव्रतंतातयदितेविद्यतेऽनघ ॥ ततस्त्वांधारयि
ष्यामिसत्यमेतद्ब्रवीमिते ॥ १४ ॥ नशौर्यंनकुलीनत्वंनचक्वापिपराक्रमः ॥ स्वदाररसिकंवीरंविष्णुभक्तिसमन्वितम् ॥ १५ ॥
वासयामिगृहेराष्ट्रेतथाऽन्येऽपिहिसैनिकाः ॥ अनंगवेगंस्वांतेयेधारयंतिमहाबलाः ॥ १६ ॥ जैमिनिरुवाच प्रददातिधनंभू
रिस्वभृत्येभ्योयथोचितम् ॥ सुमतिःसुगतिस्तुष्टःश्रद्धालुस्तस्यनायकाः ॥ १७॥ सचिवाःपांतितत्सैन्यंयथाभूतंनृपस्यतु ॥ भ्रातर

श्चापिबलिनोविदूरथमुखाहिते ॥ १८ ॥ चंद्रसेनश्चंद्रकेतुश्चंद्रदेवोमहाबलः ॥ न्यायवर्तीघनबलोधर्मवाहोतिसुंदरः ॥ १९ ॥ पुत्रास्तस्यापरंपंचसुबलःसुरथःसमः ॥ सुदर्शनःपंचमश्चसुधन्वाऽपिमहाबलः ॥ एवंविधेनसैन्येनस्थितःपार्थबलंप्रति ॥ २० ॥ हंसकेतुस्ततःसैन्यंव्यूहयामाससत्वरः ॥ दुंदुभिंताडयामासगजारूढोजगामसः ॥ २१ ॥ निर्गच्छंततोवीरास्तेनाज्ञप्ताःपुराद्बहिः ॥ कश्चित्कवचमादायपूजयामासमारिष ॥ २२ ॥ तानिशस्त्राणिचास्त्राणिहुत्वाचैवहुताशनम् ॥ तथाऽन्येनिर्गतावीराःसर्वेतेसमसाहसाः ॥ २३ ॥ भोजयित्वाद्विजगणान्पायसेनघृतेनच ॥ निर्ययुस्तेरथैरेवगजैर्मत्तैस्तथाऽपरे ॥ २४ ॥ हयैरन्येप्रार्थयंतस्तत्रयुद्धंभयानकम् ॥ चामरच्छत्रिणःसर्वेसिंहनादंप्रचक्रिरे ॥ २५ ॥ तेषांप्रियाःस्थिताःसर्वाःप्रासादमधिकौतुकम् ॥ प्रासादस्थाश्चपश्यंत्यःप्रब्रुवंत्यश्चशोभनम् ॥ २६ ॥ काचिज्जगादवाक्यंतुप्रियांतांसुंदरींप्रति ॥ सखियुद्धेप्रयात्येषभर्त्तातेकेशवार्जुनौ ॥ २७ ॥ अधरेतवकिंभद्रेकृष्णोयंदृश्यतेव्रणः ॥ तत्कथंलज्जसेनैवभवतीव्रणदर्शनात् ॥ २८ ॥ तामुवाचापरातत्रमाधवंनतवाधरः ॥ समुच्चरतिदुष्टेऽसौभर्तायुक्तंप्रशासति ॥ २९ ॥ एतज्ज्ञातंसुंदरंमेविकीर्णास्तेकथंकचाः ॥ पररंध्रेषुसर्वेषांदृष्टिर्गच्छत्यचेतसाम् ॥ ३० ॥ धीमतांसुकृतेयातिनात्रकार्याविचारणा ॥ वरंसाधुसमीपेहिकृच्छ्रेणवसतांनृणाम् ॥ ३१ ॥ नराज्यंत्वसतांपार्श्वेधिग्राज्यंहिसतोविना ॥ एतच्छ्रुत्वावचस्तस्यास्तदासागजगामिनी ॥ ३२ ॥ प्रत्युवाचहसंतीवमूढेकृष्णंनपश्यसि ॥ त्वयामयाऽत्रज्ञातव्यंकिमप्यस्तिमहारणे ॥ ३३ ॥ ललाटंसव्रणंपश्यहंसगद्गदभाषिणि ॥ सर्वत्रभावलाभार्थंनराःकुर्वंतिसुक्षतम् ॥ ३४ ॥ स्त्रीशरीरमिदंमूढेतत्त्वंवेत्सिनचात्मनः ॥ इमांपृच्छामिसुदतींपरंकौतूहलंहिमे ॥ ३५ ॥ चंदनंवरमाल्यानिवासांसिरुचिराणिच ॥ परिम्लानानिमंदायाःकिमेतत्कारणंवद ॥ ३६ ॥ सुंदर्युवाच ललाटंसव्रणंमन्येभद्रायाःसखिमंडितम् ॥ कृष्णेनात्रपदंदत्तंवदंतिकिलयोगिनः ॥ ३७ ॥ नवक्तव्यंपुनश्चैवंपांडवस्यतुरंगमं ॥ गृहीतुंयांतिकुशलामरालध्वजसैनि

जै० काः ॥ ३८ ॥ जैमिनिरुवाच ततोदुंदुभिनादेननिर्गताःक्षत्रियारणे ॥ नीतःकटाहस्तैलेनपूरितोराजशासनात् ॥ ३९ ॥ अ०
ननिर्गच्छतियःकश्चित्कटाहेतैलपूरिते ॥ पात्यतेज्वलितेघोरेनमापुत्रसहोदराः ॥ ४० ॥ आज्ञाभंगोनरेंद्राणांविप्राणांमानखं
३८ डनम् ॥ पृथकूशय्याचनारीणामशस्त्रवधउच्यते ॥ ४१ ॥ आज्ञाभंगंनरेंद्राणांनकरोतिनरःक्वचित् ॥ शंखंपुरोहितंचक्रेतेनायंतो
व्रशासनः ॥ ४२ ॥ राज्ञःपुरोहितश्चास्यनीतिशास्त्रविशारदः ॥ फलान्यपहृतान्यासन्भ्रातुस्तेनमहात्मना ॥ ४३ ॥ छिन्नंबाहु
युगंस्वंहिसतामाज्ञाविचिंत्यताम् ॥ पुरोहितवशाद्राजानीतिज्ञःसर्वदाधराम् ॥ ४४ ॥ सम्यक्पालयमानोऽसौरणेजेतापरान्स्थि
तान् ॥ एवंविधंकटाहंतंविलोक्यनृपशासनात् ॥ ४५ ॥ सुधन्वाप्रथमंपुत्रोनिर्ययौनृपतिंप्रति ॥ नमस्कृत्याथजननींगृहीत्वापर
मंधनुः ॥ ४६ ॥ अवदन्मातरंयुद्धेपार्थंगच्छामियोधितुम् ॥ हरिंतमानयिष्यामिरक्षितंपांडवेनहि ॥ ४७ ॥ मातोवाच ग
च्छपुत्रहरिंयुद्धेविजित्यममसन्निधौ ॥ हरिंचतुष्पदंत्यक्त्वातंसमानयमुक्तिदम् ॥ ४८ ॥ बहुधानारदःप्राहतस्यकृष्णस्यचेष्टितम् ॥
मद्भर्त्राविजितावीराबहवोऽपिरणांगणे ॥ ४९ ॥ नचैकःकंसहंताऽयंभुविदृष्टःस्वचक्षुषा ॥ रात्रिंदिवाहरिंब्रूतेतंपश्यामितथा
कुरु ॥ ५० ॥ बहुधाकुरुतत्कर्मयेनतुष्यतिकेशवः ॥ नत्वयंवशतामेतिदूराद्दूरंपलायते ॥ ५१ ॥ चक्षुर्विषयमापन्नःपश्यभाग्यं
महाबलः ॥ पार्थंधारयभद्रंतेवशगस्तेहरिर्भवेत् ॥ ५२ ॥ स्वभक्तंनत्यजत्येषमनाक्पुत्रमयाश्रुतम् ॥ यथावनगतंवत्संत्यक्त्वाना
यातिसौरभी ॥ ५३ ॥ तथाऽप्तसुनकृष्णोऽपिस्वजनंपरिमुंचति ॥ तदग्रेनभयंकार्यंकृष्णाद्भीतोनजीवति ॥ ५४ ॥ प्रहसिष्यंति
मांसर्वेलोकाःसंबंधिनस्तथा ॥ तवभद्रेसुतःकृष्णंनिरीक्ष्यविमुखोऽभवत् ॥ ५५ ॥ तथाविधंनकर्त्तव्यंपुत्रसूचकभाषितम् ॥ म ३८
याऽद्यहर्षःक्रियतेपतनेतवपुत्रक ॥ ५६ ॥ यत्तुलोकविरुद्धंचपुत्रंप्रतिभवेद्वचः ॥ नचेतसिमदीयेऽत्रजायतेलोकभाषितम् ॥ ५७ ॥
हरेःकिंसंमुखःपुत्रपतितःपतितोभवेत् ॥ तेनैवचोद्धृताःसर्वेआत्मनाचैकविंशतिः ॥ ५८ ॥ रोदनंपुत्रताःसर्वाःकुर्वंतुभुवि

योषितः ॥ यासांपुत्राश्चपौत्राश्चनव्रजंतिहरिंप्रति ॥ ५९ ॥ सुधन्वोवाच सर्वंतेभाषितंमातःकरिष्येहरिमानये ॥ पौरुषंहिमयाकार्यंजयोदैवेप्रतिष्ठितः ॥ ६० ॥ तवोदरेनसंजातस्तत्रचेत्केशवंप्रभुम् ॥ विलोक्यविमुखोभूयांगच्छेयंसद्गतिंनहि ॥ ६१ ॥ जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंयावद्गच्छतिवीर्यवान् ॥ तावन्नीराजितःसम्यक्कृतयाकुवलयानृप ॥ ६२ ॥ लाजैश्चसुमनोभिश्चगंधैश्चोच्चैःपुनःपुनः ॥ कंठेमालांपातयित्वाभगिनीवाक्यमब्रवीत् ॥ ६३ ॥ कुवलोवाच ॥ योद्धुंधनंजयंयासिसाधुयोधयबांधव ॥ दारुणोममवासोऽयंश्वशुरस्यगृहेसदा ॥ ६४ ॥ ज्येष्ठादयोहसंतीमेदेवराश्चप्रहासिनः ॥ मांतत्रनिवसंतींतुयज्जगुस्तत्परंशृणु ॥ ६५ ॥ कुवलेजनकस्तेयंमूर्खएवोपलक्ष्यते ॥ ब्रूतेकृष्णंप्रजेष्यामियथाकाशीश्वरोजितः ॥ ६६ ॥ स्वदेहेननशक्नोतिबलेनसहितःपुरीम् ॥ रम्यांद्वारवतींमंदोगंतुंजेतुंतमिच्छति ॥ ६७ ॥ सुधन्वोवाच कुवलेपित्वाक्यंतद्देवराणांचभाषितम् ॥ सर्वंसत्यंकरिष्यामिसत्येनायुधमालभे ॥ ६८ ॥ नमस्कृत्यात्रभवतींरणेयामिहरिंप्रति ॥ एतावदुक्त्वावचनंबाल्यांकक्ष्यामगात्तदा ॥ ६९ ॥ ततोददर्शतांदेवींचारुनेत्रपयोधराम् ॥ अग्रतश्चंदनयुतांसहितांचंद्रकेणतु ॥ ७० ॥ सांभोजैश्चंपकैःपात्रंकांचनस्यसदीपकम् ॥ गृहीत्वासंस्थितातन्वीछन्नंदूर्वाक्षतैरपि ॥ ७१ ॥ कर्पूरपुलकोद्भूतैर्दीपैःपंचशिखैर्नवैः ॥ सारणद्वलयाबालाचारुनूपुरमेखला ॥ ७२ ॥ कौशेयंबिभ्रतीशुभ्रंकंचुकींपुष्परागिणीम् ॥ मुक्तामालांसुकंठेचमुखरागंतथाऽरुणम् ॥ ७३ ॥ अर्चयामासतंवीरंपतिंपतिपरायणा ॥ निरीक्षंतीचभर्त्तारंतदादृष्ट्याऽतिवक्रया ॥ ७४ ॥ तथाविधेनपात्रेणपुनर्नीराजयत्यसौ ॥ नीराजयित्वास्वंकांतंप्रत्युवाचमनस्विनी ॥ ७५ ॥ प्रभावत्युवाच पश्यामिवदनंनाथकृष्णदर्शनलालसम् ॥ तावकंमांपरित्यज्यकुतोयास्यसिवीक्षणम् ॥ ७६ ॥ एकपत्नीव्रतंनष्टंतवपश्यामिसांप्रतम् ॥ ययात्वतोसियांयासिसानतुल्याभवेन्मम ॥ ७७ ॥ सासर्वगामिनीनाहंसद्भिःकस्मात्प्रवर्ण्यते ॥ पितागच्छतियामेवपुत्रस्तामेवगच्छति ॥ ७८ ॥ ईदृशीह

दयेमुक्तिस्तवजागर्तिसर्वदा ॥ तांप्रदास्यतिगोविंदोमत्वागच्छसिसत्वरम् ॥ ७९ ॥ पुंसांचित्तंक्षणंयातिसुरनारीनिषेवणे ॥
विवेकोनैवजनितःपुत्रस्तस्मात्किमाहवे ॥ ८० ॥ लौल्याद्गच्छसिकृष्णाग्रेहरिंवीक्ष्यनसाप्रिया ॥ भविनीतिमहाबाहोप्रियैकाहं
 पुनर्गृहे ॥ ८१ ॥ ममसंगात्त्वयालब्धोविवेकाख्योहिपुत्रकः ॥ विवेकस्त्वांतुगच्छंतंनवारयतिदेहजः ॥ ८२ ॥ यथानरोपरांया
तितथानारीनगच्छति ॥ गतेत्वयिगमिष्यामिमोक्षंचेन्नत्वसौपरः ॥ ८३ ॥ विवेकसुतसंपन्नांमांगृहीत्वाभविष्यसि ॥ संसारेऽ
स्मिन्महाघोरेकृतकृत्योनसंशयः॥८४॥विवेकोरक्षतेनित्यंममनाथकलेवरम्॥अन्यानार्योऽपिगच्छंतिविवेकरहिताःपरम्॥८५॥
बालत्वेजनितःपुत्रोविवेकस्तेनकश्मलम् ॥ विंदाम्यहंव्रजंतीतस्कैवल्यंप्रतिमारिष ॥ ८६ ॥ गतेत्वयिगमिष्यामिमोक्षंवीरत्वया
सह ॥ वक्रेवक्रंप्रकर्त्तव्यंधन्येधन्यंसमाचरेत् ॥ ८७ ॥ आदावेवगमिष्यामिचिंतयंतीतवाननम् ॥ मुक्तिस्त्वांतुहसंतीवभया
न्ममममहामते ॥ ८८ ॥ स्वनारींयःपरित्यज्यप्रार्थयत्येषमामिति ॥ साध्वींतथाविधांभूमौविवेकेनावृतांनृप ॥ ८९ ॥ नाथश्रद्धां
नपश्यामितवभावप्रवर्त्तिनीम् ॥ कथितासाययामुक्तिरर्चनान्माधवस्यतु ॥ ९० ॥ पादौतस्याःपातनीयौछित्वानूनंमयानृप॥
स्वमंदिरंयथाचेयंनगच्छतिपरंजनम् ॥ ९१ ॥ श्रेयोहिभाषितंतस्याविविधंचौषधंहितम् ॥ विनाकृष्णाश्रयादन्यंकथयिष्यति
कारणम् ९२ ॥ मुखमस्यावृतंविद्धिपांसुभिर्हरिसंभवैः ॥ एवंसंचिंत्यगच्छाशुयत्रगंतुंसमुद्यतः ॥ ९३ ॥ सुधन्वोवाच
प्राप्यतेसामयाभद्रेत्वत्संगान्नात्रसंशयः ॥ मत्पौरुषमतिक्रम्यवचःप्रोक्तमिदंत्वया ॥ ९४ ॥ वचसाऽनेनमेकामस्तिष्ठन्नपिवि
निर्गतः ॥ योद्धुंप्रयामितंकृष्णंमोक्षंप्राप्नुहिशोभने ॥ ९५ ॥ चंदनंवरवासांसिकांचनंरत्नसंचयम् ॥ शरीरंचापिमेचित्तंत्यक्त्वाग
च्छतुभामिनि ॥ ९६ ॥ यद्यहंत्वांपुरावेद्मिकैवल्यरसिकांगृहे ॥ विवेकोत्पादनेयत्नंनकर्त्तात्वादृशींप्रति ॥ ९७ ॥ प्रभावत्यु
वाच नाथगच्छसिसंग्रामेपार्थयोद्धुंमहाबलम् ॥ विवेकाख्योऽपितनयोहृदयेममतिष्ठति ॥ ९८ ॥ सचेन्मूर्त्तिंदर्शयतिस्वांतथा

कुरुमेप्रियम् ॥ जलदंनात्रपश्यामिसुस्नाताऽहंगतेत्वयि ॥९९॥ सुधन्वोवाच निरीक्ष्यकृष्णंपार्थंचपुनरायामितेंऽतिकम् ॥ वि
जित्यपंचभिर्बाणैःसर्वगौतौप्रभावति ॥ १०० ॥ प्रभावत्युवाच येप्राप्तामाधवंद्रष्टुंदृष्टोयैर्मधुसूदनः ॥ नयांतितेपुनरपिसंसारेऽ
स्मिन्कदाचन ॥ १ ॥ तत्प्रियावचनंश्रुत्वासुधन्वावाक्यमब्रवीत् ॥ यदिजानासिदेवित्वंकृष्णस्यकिलदर्शनात् ॥ २ ॥ पुनरागमनं
नास्तिजलदंयाचसेवृथा ॥ प्रभावत्युवाच प्राप्नुवंतिपदंविष्णोस्तएवसुतसंयुताः ॥३॥ सुतानुत्पाद्यसंप्राप्तौपदंतौशुकनारदौ ॥
सुताननंनपश्यंतिज्ञेयास्तेऋणिनोभुवि ॥ ४ ॥ पराशांसफलांकृत्वायेव्रजंतिहिसाधवः ॥ तेषांचिंतितकार्याणिजायंतेनात्रसंश
यः ॥ ५ ॥ पराशांविफलांकृत्वायेव्रजंतिधरातले ॥ तेषांचिंतितकार्याणिनसिद्ध्यंतिकदाचन ॥ ६ ॥ सुधन्वोवाच राजानंकिं
नजानासिभद्रेत्वंतीव्रशासनम् ॥ एषघोरःसभयदोरोरवीतिचदुंदुभिः ॥ ७॥ कटाहेतैलसंपूर्णेसुतसंबलनिर्गमे ॥ क्षेप्तव्यस्तत्रशी
घ्रंयोनायातिरणमंडले ॥ ८ ॥ रात्रौयद्दीयतेदेविऋतुदानंसुतप्रदम् ॥ साधवोनप्रशंसंतिदिवास्त्रीसंगमंक्वचित् ॥ ९ ॥ सर्वेविनि
र्गतावीरायोद्धुंपित्राज्ञयाऽर्जुनम् ॥ प्रभावत्युवाच सरागांमामजित्वाग्रेयदिगंतुंत्वमिच्छसि ॥ १० ॥ अनंगेनावृतामेकामंगै
र्बहुभिरावृताम् ॥ कथंसेनांभवान्जेतुंदिवाधीरोभविष्यति ॥ ११ ॥ कृष्णस्यपुरतोवीरैःकालांतकयमोपमैः ॥ गतिःकानागते
नूनंत्वयिनाथेऽद्यमामकी ॥ १२ ॥ सुधन्वोवाच मैवंवदविशालाक्षिदिवसाःसंतितेऽबले ॥ बहवोऽपिरणेपार्थोनायंपुनरवेक्षते
॥ १३ ॥ प्रभावत्युवाच षोडशोऽयंचदिवसोममनाथव्यवस्थितः ॥ ऋतुभंगात्तुयत्पापंतत्त्वयाज्ञायतेप्रभो ॥ १४ ॥ पितुःश्रा
द्धेषोडशेवैदिवसेऋतुपूरिते ॥ एकादशीव्रतंतद्वत्त्रिनयंसंगतंभवेत् ॥ १५ ॥ किंकर्त्तव्यंमहाबुद्धेसंशयेऽस्मिन्सदानृभिः ॥ धर्मःसू
क्ष्मोऽतिगहनःशक्यतेकेनवर्त्तितुम् ॥ १६ ॥ सुधन्वोवाच निर्णीतंविद्यतेदेविऋषिभिर्धर्मसंकटे ॥ सांवत्सरंतुतातस्यकर्त्तव्यं
भावसंयुतम् ॥ १७॥ आघ्रायान्नंनिशामध्येकुर्वीतव्रतमुत्तमम् ॥ प्रियायैऋतुदानंहिप्रदेयंधीमतागृहे ॥ १८ ॥ धर्मशास्त्रेषुनि

जै० णींतंपुराधर्मार्थकोविदैः॥ सांवत्सरंतुवैश्राद्धंकर्त्तव्यंपितृभक्तितः॥ १९॥ एकादशीव्रतंचापिकृष्णभक्तिसमन्वितैः॥ ऋतुदानंहि अ०
कर्त्तव्यमर्धरात्रात्परंनरैः॥ २०॥ एषएवपरोधर्मोगृहस्थानांवरानने॥ सुधन्वनोवचःश्रुत्वावाक्यमाहप्रभावती॥ २१॥ पितातवा
४० हवेभातिव्रतमद्यनविद्यते॥ ऋतुदानंततोनाथदत्त्वायाहिरणेहरिम्॥ २२॥ जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंप्राणनाथंमहाब
लम्॥ उभाभ्यामपिहस्ताभ्यांकोमलाभ्यांवरानना॥२३॥ तंकंठेधारयामासशालंवल्लीवकानने॥ नशशाकततोगंतुंप्रियाबाहुनि
यंत्रितः॥२४॥ विमुच्यकवचंभूमौकिरीटंचहसन्नपि॥ तयासहदिवारेमेशयनेरत्नमंडिते॥२५॥ गर्भंदधौविशालाक्षीसुस्नातोऽभू
त्सभारत॥ सुधन्वारथमारुह्ययावद्गच्छतिमंदिरात्॥२६॥ तावद्रणेहंसकेतुर्बलाध्यक्षमुवाचह॥ हंसध्वजउवाच सर्वेवीराइहा
याताःश्रुत्वानादंचदुंदुभेः॥ २७॥ सुधन्वानंनपश्यामिरणमध्येसमागतम्॥ ममाज्ञांकिंनजानातिकटाहोविस्मृतःकथम्॥ २८॥
प्रयाणदुंदुभिरयंलंघितःपुत्रकेणकिम्॥ हरयोमेहरिंप्राप्तागजामत्ताधनंजयम्॥२९॥ सुधन्वनापृष्ठतःकिंक्रियतेकर्मकुत्सितम्॥
तस्माद्गच्छंतुयवनाःसबलामुद्गरान्विताः॥३०॥ केशेष्वाकृष्यतंदुष्टंविकृष्यंतुधरातले॥ आनयंतुकटाहस्यपार्श्वेकृष्णपराङ्मुखम्
॥३१॥ जैमिनिरुवाच तेनाज्ञप्तास्ततोराजन्यवनाःशीघ्रकारिणः॥जग्मुस्तन्मंदिरंरम्यंरत्नचित्रंसुधन्वनः॥ददृशुस्तंसमायांतंभुक्तभो
गंनृपात्मजम्॥३२॥प्रोचुस्तच्छासनंभर्तुर्वज्रपातोपमंतदा॥ यवनाऊचुः वयंप्राप्तामहाबाहोग्रहणेतवमारिष॥३३॥आज्ञाभंगः
किमर्थंहिनृपतेस्तस्यकारितः॥स्थितोऽसिपृष्ठतोनूनंत्वयासर्वंहिवंचितम्॥३४॥पित्रातववयंसर्वेप्रेषिताःस्मबलादितः॥नेतुंत्वांसंग
रेमंदंविकृष्यचधरातले॥३५॥उत्तिष्ठयाहिनृपतिंपार्थसैन्यनिवारकम्॥पद्मव्यूहंसमाश्रित्ययुद्धशौंडैःसमावृतम्॥३६॥ जैमिनिरु
वाच कुपितंवचनात्तेषांज्ञात्वास्वजनकंविभुम्॥सहैवतैःप्रयातोग्रेरथमास्थायतद्बलम्॥३७॥समुद्रमिवपर्यातंसमंताद्योजनत्रयम् ४०
ददर्शपितरंवीरोधनंजयजयोत्सुकम्॥ ३८॥ कुपितंपितरंवीक्ष्यनमस्कृत्यपुरःस्थितः॥ सुधन्वानंततोराजाप्रत्युवाचरुषान्वितः

॥ ३९ ॥ हंसध्वजउवाच किमर्थंशासनंवीरमदीयंलंघितंत्वया ॥ सुधन्वोवाच जलदंतेवधूर्गेहेमत्तोयाचितुमुद्यता ॥ तस्मात्स्थि
रायितंराजन्प्रयाणेऽस्मिन्मयाविभो ॥ ४० ॥ हंसध्वजउवाच ध्रुवंमूर्खतरस्त्वंहियदिकृष्णोऽत्रसंमुखः ॥ नदृष्टःसंगरेसाक्षात्त्वया
नोवंचितंकुलम् ॥ ४१ ॥ स्वप्रियायैभवान्दत्त्वाजलदंनिर्गतःपुरात् ॥ नतेनपूर्वजानांतेतृप्तिःपूर्णाप्रजायते ॥ ४२ ॥ नत्वदीयाम
दीयात्रजलदेनहरिंविना ॥ नचतृप्तिमुपायांतिदुरात्मंस्तेकथंचन ॥ वरुणस्यापिनोशक्तिःपिपासापूरणेनृणाम् ॥ ४३ ॥ पुत्रि
णोयदिगच्छंतिस्वर्गंमोक्षंसुताधम ॥ तदाशुनांसूकराणांस्वर्गःस्यात्तुहरिंविना ॥ ४४ ॥ हयंपालयितुंप्राप्तःसव्यसाचीमहाबलः ॥
क्षणमेकंजगन्नाथोनमुंचतिरणेऽर्जुनम् ॥ ४५ ॥ धिक्तेबलंधिग्विचारोधिग्धर्मोऽयंत्वयाकृतः ॥ श्रुत्वाकृष्णंपुरंप्राप्तंकथंकामे
गतंमनः ॥ ४६ ॥ एवंविधंकृष्णपराङ्मुखंत्वांतप्तेकटाहेकिलनिक्षिपामि ॥ मलीमसंकामरतंकुपुत्रमाकंठमग्नंतिलतैलपूर्णे ॥ ४७ ॥
गच्छंतुदूतामुनिसन्निधौतुपुरोहितंमेलिखितंचशंखम् ॥ तयोःपुरःसर्वमिदंनिवेद्यपृच्छंतुतद्भाषितमेवकर्त्ता ॥ ४८ ॥ तयोर्वचोनै
वमयाविलंघ्यंस्वजीवितादाद्राज्यकरादवश्यम् ॥ कुर्वंतुतप्तंपुनरेवतैलंपश्यंतुपार्थप्रमुखाममाज्ञाम् ॥ ४९ ॥ जैमिनिरुवाच एवंते
नमहीपेनप्रेरिताःशब्दकारिणः ॥ जग्मुःप्रष्टुंमुनींद्रौतौभ्रातरौतत्पुरोहितौ ॥ ५० ॥ दूताऊचुः नृपःपृच्छतिवांकिंचित्संशयंधर्मसं
कटे ॥ सुधन्वनास्थितंपृष्ठेनृपाज्ञाचविलंघिता ॥ ५१ ॥ जलदंदातुकामेनतद्भूतंनःपुरोहितौ ॥ किंकर्त्तव्यंमयातस्यपापिष्ठस्यसु
धन्वनः ॥ ५२ ॥ कटाहस्यसमीपेतुबलादेवसुतंप्रभुः ॥ आनीयतंपातयिताभवद्भ्यांसनियोजितः ॥ ५३ ॥ तैलेतप्तेपरित्यज्यपुत्रस्ते
हंनसंशयः ॥ लिखितउवाच गच्छंतुदूतान्नृपतिंशंसंतुममभाषितम् ॥ ५४ ॥ स्ववचोयोनमंदात्मासत्यंकुर्याद्धरातले ॥ भयाल्लो
भाच्चनरकेचिरंतिष्ठतिदारुणे ॥ ५५ ॥ कौशिकायददौराज्यंहरिश्चंद्रोमहामतिः ॥ क्रीतौभार्यासुतौतेनस्वसत्यंप्रतिपालितम्
॥ ५६ ॥ हंतुंप्रियांस्थितोराजारम्येभागीरथीतटे ॥ वाराणस्यांपुत्रगात्रान्मृताद्वस्त्रंजहारसः ॥ ५७ ॥ रामंप्रव्राजयामासवनं

जै० दशरथःपुरा ॥ स्वकंवचःकृतंसत्यंकैकेय्यैयदुदाहृतम् ॥ ५८ ॥ अमुनायत्पुराप्रोक्तंपुत्रंपौत्रंसहोदरम् ॥ आज्ञाभंगकरंतैलेसुतप्ते अ०
पातयाम्यहम् ॥ ५९ ॥ तदन्यथाभवेदेवयावत्पुत्रोनपात्यते ॥ विमुखःकेशवंवीक्ष्यपार्थंचरथिनांवरम् ॥ ६० ॥ गृहेस्थितःस्व
४१ कामाद्यःसतेनपरिपाल्यते ॥ आवांगच्छावहेराष्ट्राद्भ्रातरौनृपतेर्बहिः ॥ ६१ ॥ तस्मिन्राष्ट्रेनवस्तव्यंयस्मिन्राजानसत्यवाक् ॥
तत्संसर्गाद्दुगान्नृणांवसतांसंभवंतिहि ॥ ६२ ॥ तत्समीपेनिवसतांपातकंहिभवेन्नृणाम् ॥ आसनाच्छयनाद्यानात्संपर्कात्सहभोज
नात् ॥ ६३ ॥ एतावदुक्त्वावचनंलिखितःशंखसंयुतः ॥ परित्यज्यगतःसोऽथदूतास्तेनृपतिंगताः ॥ ६४ ॥ ब्रुवंतिसर्वेतस्योक्तंराजानंप्र
तिमारिष ॥ गतोनृपमहाबुद्धिर्मुनिर्ग्रामाद्रुषान्वितः ॥ ६५ ॥ तमिहानयराजेंद्रमुनिंधर्मोपदेशकम् ॥ जैमिनिरुवाच हंसकेतुःसमा
दिश्यसचिवंपुत्रपातने ॥ ६६ ॥ सुतप्तेतिलतैलेचक्षिपदुष्टंममाज्ञया ॥ सुधन्वानंमयिगतेत्वंधीरसचिवैर्वृतः ॥ ६७ ॥ पार्थंपश्यरणे
वीरंयाम्यहंतंपुरोहितम् ॥ नमस्कर्तुंमहाबुद्धिंपुनरेष्यामियोधितुम् ॥ ६८ ॥ एवमुक्त्वावचोराजानमस्कृत्यपुरोहितौ ॥ आनयामा
सतौतत्रकटाहोयत्रतादृशः ॥ ६९ ॥ सुमतिःसचिवश्चक्रेसर्वंनृपतिभाषितम् ॥ सुधन्वानंमहावीरंप्रत्युवाचविशांपते ॥ ७० ॥
सुमतिरुवाच सुधन्वन्किंकरोम्यद्यत्वांसमीक्ष्यमहाबलम् ॥ हृदयेजायतेऽतीवकरुणामेमहाभुज ॥ ७१ ॥ शासनंचापिनृपतेर्लं
घितुंनैवशक्यते ॥ शासनंचापिराज्ञोमेदारुणंत्वयिविद्यते ॥ ७२ ॥ सुधन्वोवाच कर्तव्यंशासनंराज्ञस्त्वयापरवशेनहि ॥ पितृवाक्ये
नरामेणस्वजनन्याःशिरोहृतम् ॥ ७३ ॥ जामदग्न्येनपूर्वंतुतवकापरिदेवना ॥ प्रतीतोऽहंमहाबुद्धेकृतापुण्यक्रियाशुभा ॥ ७४ ॥
नभयंमरणान्मह्यंतप्तेतैलेऽद्यमांक्षिप ॥ जैमिनिरुवाच सुमतिस्तंतथाभूतंस्नातंदिव्यांबरावृतम् ॥ ७५ ॥ तुलसीदलजांमालांधार ४१
यंतंमहोरसि ॥ स्मरंतंवसुदेवस्यतनयंचापिकेशवम् ॥ ७६ ॥ उत्थाप्यतैलेचिक्षेपसुतप्तेभूपशासनात् ॥ सुधन्वाप्राहगोविंदंप्रथमं
यादृशंवचः ॥ ७७ ॥ तत्तेऽहंकथयिष्यामिशृणुष्वैकमनानृप ॥ ज्वालाकुलंवीक्ष्यतैलमावर्तशतसंकुलम् ॥ ७८ ॥ परोदयंसमालो

क्यदुर्जनस्येवमानसम् ॥ जायतेतादृशंजातंकटाहंजनमेजय ॥ ७९ ॥ सुधन्वोवाच त्राहित्राहीतिगोविंदमयायद्भाषितंवचः ॥
श्रुत्वात्वंनागतोयस्माद्विज्ञातंकारणंहरे ॥ ८० ॥ मामवज्ञायसंप्राप्तंसुधन्वाकामचारकः ॥ पश्चात्स्मरतिपापिष्ठःसंकटेऽद्यजगद्गु
रुम् ॥ ८१ ॥ स्मरंतिकृच्छ्रपतितास्त्वामेवभयविह्वलाः ॥ जनानसुखसंयुक्ताःसत्यमेतद्वदाम्यहम् ॥ ८२ ॥ धिङ्मेसौख्यंकृच्छ्ररूपंम
न्येहरिविवर्जितम् ॥ प्रह्लादोगजमुख्यश्चध्रुवःपृषतनंदिनी ॥ ८३ ॥ अन्येगोपादयोलोकेस्मरंत्यापत्सुकेशवम् ॥ पूर्वंस्मृतोऽसि
तैरेवत्रातास्तेकृच्छ्रतस्त्वया ॥ ८४ ॥ अंतकालेचिंतनंतेजायतेमुक्तिदंनृणाम् ॥ हृदयेचिंत्यमानेननाम्नातवजनार्दन ॥ ८५ ॥
ममामुक्तिर्नसंदेहःपरलोकेविगर्हितः ॥ सुधन्वामरणंदृष्ट्वाप्राप्तोवीरःकटाहजम् ॥ ८६ ॥ अद्यकृष्णार्जुनौवीरौतोषितौनामुनाबला
त् ॥ गांडीवमुक्तैर्नाराचैर्गात्रंनशकलीकृतम् ॥ ८७ ॥ सुधन्वनःसमर्थस्यचोरस्येवाऽभवद्गतिः ॥ मनसानधृतौकृष्णौसैन्यंननिहतं
बहु ॥ ८८ ॥ ईदृशैर्बहुभिर्वाक्यैःप्रहसिष्यंतिमांजनाः ॥ वह्निदाहादद्यहरेमांत्वंरक्षितुमर्हसि ॥ ८९ ॥ द्रौपदीवस्त्ररूपेणलज्जाब्धौ
पतिताधृता ॥ त्वयाकृष्णेनसदसिसमक्षंद्रोणभीष्मयोः ॥ ९० ॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवतिवीरेऽस्मिन्स्मरणान्माधवस्यतु ॥
तैलंसुशीतलंजातंसज्जनस्येवमानसम् ॥ ९१ ॥ सर्वेजनास्तंप्रसमीक्ष्यतैलेयथाजलेपंकजवत्प्रफुल्लम् ॥ सुधन्वनःकुंडलिनंसुने
त्रंविसिस्मयुश्चाननमस्यदुःखात् ॥ ९२ ॥ अश्रूणिमुंचंतिपतंतिभूमौवक्षःकराभ्यामभिताडयंति ॥ क्रोशंतिहाहेतिकिरीटकंचक्षि
पंतिबाहून्परिधूनयंति ॥ ९३ ॥ वदंतिराजाकिमसौनचास्मान्सुधन्वनोऽर्थेक्षिपतेऽग्निमध्ये ॥ गच्छेमदेवंयदुनंदनंतंधनंजयंकृ
ष्णपदंप्रपन्नम् ॥ ९४ ॥ जैमिनिरुवाच हंसध्वजःशंखयुतोददर्शपुत्रंकटाहेप्रतरंतमेनम् ॥ पुण्यानिनामानिहरेर्जपंतंगोविंददामो
दरमाधवेति ॥ ९५ ॥ शंखोऽब्रवीत्तंनृपतिंकिमेतत्तैलंनतमंज्वलताग्निनाऽपि ॥ किमौषधंमंत्रवरंसुलस्तेजानातिराजन्नथकैतवंवा
॥ ९६ ॥ कुतोज्वलत्तैलमिदंकुतोमुखंप्रफुल्लपद्माभमिवास्यराजते ॥ क्षिपंतुदूतानवनारिकेलंभवेत्ततस्तैलमिदंपरीक्षितम् ॥ ९७ ॥

जै० निशम्यतद्वाक्यमतोवतीव्रंदूतास्तदातैलसमानभूताः ॥ मुनेर्भयात्तेफलमाशुतैलेविचिक्षिपुःशंखदशाःपुरस्तात् ॥ १८ ॥ द्विधाभि अ०
न्नंत्यभवत्तत्कटाहाच्छंखस्यचैकंशकलंललाटे ॥ लग्नंद्वितीयंलिखितस्यचापितथोच्छलंत्यस्तिलतैलधाराः ॥ १९९ ॥ इत्याश्वमे
४२ धिकेपर्वणिजैमिनीयेसुधन्वनःसत्त्वकथनंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जनमेजयउवाच कथंकटाहात्समहाबलोऽपिजगामपार्थंसचमुक्तगात्रः ॥ तत्कौतुकंशंसतुजैमिनेमेनिरीक्ष्यशंखःकिमकारि
तत्र ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच विलोक्यतंतैलमध्येसुधन्वानंमहामुनिः ॥ भृत्यंपप्रच्छवीरेणपात्यमानेनकिंस्मृतम् ॥ २ ॥
औषधस्यचमूलंवाबद्धंगात्रेतथाऽमुना ॥ दूताऊचुः नान्यत्स्मृतंकिंचिदेवविनाकृष्णंमहामतिम् ॥ यस्यस्मरणमात्रेणमुच्यंते
योनिसंकटात् ॥ ३ ॥ प्राणिनोभूतलेब्रह्मन्संस्मृतोमाधवोऽमुना ॥ पश्यौष्ठौस्फुरमाणौत्वंशंखमाधवभाषिणौ ॥ ४ ॥ सुधन्व
नोऽतिसत्वस्यप्रियादृष्टौसमागमे ॥ शंखउवाच स्मृतोयद्यमुनाविष्णुःपात्यमानेनसाधुना ॥ ५ ॥ धिगहंकठिनोबालंपश्या
मिनिकटस्थितः ॥ प्रायश्चित्तंस्वदेहस्यकरिष्येमरणांतिकम् ॥ ६ ॥ एतावदुक्त्वावचनंतैलमध्येपपातसः ॥ समालिंग्यसुधन्वा
नमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ७ ॥ साधुक्षत्रियवीरस्त्वमसाधुरहमद्विजः ॥ येनतैलेपातितोऽसिमयापेशलचेतसा ॥ ८ ॥ भवंतिते
तापयुतायेनविंदंतिमाधवम् ॥ गतश्रीकाश्चमूढाश्चनित्यंदुःखसमन्विताः ॥ ९ ॥ येस्मरंतिचगोविंदंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ता
पत्रयविनिर्मुक्ताजायंतेदुःखवर्जिताः ॥ १० ॥ कथंत्वंवह्निनादग्धुंशक्यःपरमवैष्णवः ॥ मुनयोऽयंनपश्यंतिसुरासुरगुरुंहरिम्
॥ ११ ॥ चेतसाऽपित्वयावाचाप्राणांतेसंस्मृतोऽधुना ॥ प्रह्लादोरक्षितोयेनदग्धस्तस्माद्धुताशनात् ॥ १२ ॥ त्वच्छरीरस्यसंप
र्कात्पावनंमेवपुस्त्विदम् ॥ जातंपुरुषशार्दूलनोपायोऽन्योऽस्तिपावनः ॥ १३ ॥ राजानंराजपुत्रांश्चसैन्यंपावयसुव्रत ॥ उत्तिष्ठवत्स ४२
तैलात्त्वंमांसमुद्धरभूपज ॥ १४ ॥ कृष्णोऽयंपांडवस्यार्थेसारथ्यंप्रकरोतिच ॥ अर्जुनेनाद्यसंग्रामंकुरुवीरयथोचितम् ॥ १५ ॥

यशःस्थिरंस्वकंकृत्वापश्चात्त्रामुहिमंगलम् ॥ जैमिनिरुवाच गृहीत्वातंतैलमध्याद्रणेप्राप्तोमहामुनिः ॥ १६ ॥ राजानंप्र
त्युवाचेदंपुत्रंपश्यसनातनम् ॥ शंखउवाच अनेनविधृतंमूलंसद्विद्यायामुखेस्वके ॥ १७ ॥ मंत्रराजंनृसिंहाख्यंजपतारक्षि
तंवपुः ॥ यशोमयंपावितोऽहंत्वांतुपावयितुंस्थितः ॥ १८ ॥ ततोहंसध्वजःपुत्रंसमालिंग्याऽब्रवीद्वचः॥ हंसध्वजउवाच म
यापित्राभवांस्त्यक्तस्तैलेपावकदीपिते ॥ १९ ॥ नदग्धोसिहुताशेनप्रभावात्केशवस्यतु ॥ माहात्म्यंवासुदेवस्यत्वांनिपात
यिताऽधुना ॥ २० ॥ सम्यग्वत्सपरिज्ञातंमयेदानींनसंशयः ॥ उत्तिष्ठदेहिमेवत्सपरिरंभणमद्यवै ॥ २१ ॥ उत्तिष्ठपुत्रभद्रंतेरथ
मारुह्यसंगरे ॥ कृष्णंदर्शयपार्थस्यसारथिंचममातिथिम् ॥ २२ ॥ सुधन्वनावंदितौतौहृष्टेननृपभूसुरौ ॥ रथंरत्नविचित्रं
तंहेमबद्धंसुकूबरम् ॥ २३ ॥ दीर्घध्वजंचारुचक्रंगवाक्षैर्बहुभिर्वृतम् ॥ हेमवर्णैर्हयैर्युक्तंबद्धचामरमाशुगम् ॥ २४ ॥ सुवर्णमा
लापरिभूषितंबलीमाल्यस्रजाभिर्बहुलाभिरर्चितम् ॥ नियंत्रितंसूत्रवरेणकिंकिणीनादेननृत्यंतमिवारुरोहसः ॥ २५ ॥ जैमि
निरुवाच एतस्मिन्नेवकालेतुसैन्यंभूपस्यसंस्थितम् ॥ पार्थस्यप्रमुखंघोरंकालचक्रमिवापरम् ॥ २६ ॥ वीराननेभ्यस्तांबूलं
पतितंभूतलेबहु ॥ तेनभूःशुशुभेतत्रइंद्रगोपैरिवाऽऽवृता ॥ २७॥ यथानिशागमेराजन्द्यौरियंभास्करत्विषा ॥ वीरगात्राणिमुंचं
तिचंदनंसम्तृगोद्भवम् ॥ २८ ॥ परस्परस्यसंघर्षात्कंठेभ्योमौक्तिकस्रजः ॥ त्रुटिताश्चधरापृष्ठेदृश्यंतेजनमेजय॥ २९ ॥ कवचा
नांकिरीटानांविचित्राणांरणेप्रभाः ॥ द्योतयंतिजगत्तत्रनेत्राणिचमिमीलिरे ॥ ३० ॥ चंदनंपतितंवायुरनयद्दिविसर्वतः ॥ पुष्पा
णिभूतलान्नाकेगच्छंत्यूर्ध्वंनृशीर्षतः॥ ३१ ॥ विजेतुंसुरवृक्षाणांमाल्यानिसुरभीण्यपि ॥ नराणांमुखवासेनसुगंधेनपराजितः
॥ ३२ ॥ भ्रममाणोऽभवद्राजंस्तत्रायंमलयानिलः ॥ गजपुष्करतोयेनसमापिविषमामही ॥ ३३ ॥ कृताहयखुरक्षुण्णैरजो
भिःपूरितापुनः ॥ रथनादेनघोरेणमेघसागरगर्जितम् ॥ ३४ ॥ जातंमूकमहंमन्येवाचालमपिविश्रुतम ॥ पदातिपदविन्यासाद्भू

 रतीवप्रकंपिता ॥ ३५ ॥ हंसध्वजोऽब्रवीद्वीरान्गृह्णंतुतुरगंशुभम् ॥ तेतस्यवचनाच्छीघ्रंगृहीत्वाहयमागताः ॥ ३६ ॥ पूजितंच
र्चितंधूपत्रासेनबहुधूपितम् ॥ पद्मव्यूहंनृपस्तंहिस्थाप्यपुत्रैःसहोदरैः ॥ ३७ ॥ संयुतोभरतश्रेष्ठअर्जुनंयोद्धुमुद्यतः ॥ सुधन्वासु
 रथश्चैवसुमतिःसचिवस्तथा ॥ ३८ ॥ वीरकेतुस्तीव्ररथःशतधन्वामहारथः ॥ सुमतेरनुजास्त्वेतेतथाऽन्येबहवोनृपाः ॥ ३९ ॥ प्रययुः
पुरतःपार्थयोद्धुकामायथासुखम् ॥ ततोदुंदुभिनिःसाणाःपटहामर्दलास्तथा ॥ ४० ॥ तंत्रकीवेणुश्रृंगाणिमृदंगाश्चववादिरे ॥ डिं
डिमाःश्रृंगभेदाश्चपणवाश्चनथानकाः ॥ ४१ ॥ ढक्काढोलास्तथाभेर्योगोमुखाःकाहलास्तथा ॥ झर्झराजलजास्तालावंशामुर
लिकावराः ॥ ४२ ॥ ताडितावाद्यकुशलैस्तस्मिन्वीरसमागमे ॥ तेननादेनगिरयःसागराश्चापिचुक्रुशुः ॥ ४३ ॥ कातराणांतु
चेतांसिद्विधाभूतानिभारत ॥ जैमिनिरुवाच पार्थस्तदाऽब्रवीत्तत्रकृष्णपुत्रमिदंवचः ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिराश्वःप्रद्युम्ननीतोहंस
ध्वजेनहि ॥ तंतुमोचयितुंवीराःकेगमिष्यंतितद्वद ॥ ४५ ॥ भवान्सपुत्रोबलवान्यौवनाश्वोमहामतिः ॥ अनुशाल्वश्चवीरोऽयं
कृतवर्माचसात्यकिः ॥ ४६ ॥ वृषकेतुर्महातेजाअनिरुद्धश्चवीर्यवान् ॥ नीलध्वजोऽग्निर्जामातायस्यराष्ट्रेनिरीक्षितः ॥ ४७ ॥ ए
तेचान्येचसंत्यत्रतथाऽहमपिसंस्थितः ॥ परराष्ट्रेवयंप्राप्ताःसबलस्यविशेषतः ॥ ४८ ॥ त्वंतुनाथोऽसिसर्वेषामहमग्रेव्रजेऽधुना ॥
प्रद्युम्नउवाच मैवंवदमहाभागविस्मृतंकृष्णभाषितम् ॥ ४९ ॥ सर्वस्वंमत्करेदत्तंपांडवाख्यंमहात्मना ॥ पित्राकृष्णेनतदहंस
बलःकिंविनाशये ॥ ५० ॥ समक्षंधर्मराजस्यभीमस्यचमहात्मनः ॥ अद्यमेभुजयोःपश्यबलंपार्थरणांगणे ॥ ५१ ॥ हंसध्व
जंसुधन्वानंसुरथंसुमतिंतथा ॥ तोषयेनिशितैर्बाणैर्बलंचविनिपातये ॥ ५२ ॥ एनंनृपवरंविद्धिस्वदाररसिकंरणे ॥ जैमिनि
रुवाच प्रद्युम्नस्यवचःश्रुत्वावृषकेतुरुदारधीः ॥ ५३ ॥ नमस्कृत्याऽब्रवीद्वाग्मीनयुक्तंयुवयोर्वचः ॥ कियत्सैन्यंयुवांचात्रप्रलयो
त्पत्तिकारकौ ॥ ५४ ॥ मुखवातेनयोगच्छेत्तूलतुल्यबलःपुरः ॥ तदर्थंप्रेषयेत्कोत्रप्रज्वलद्वडवानलम् ॥ ५५ ॥ नेत्रपक्ष्मप्रहारे

णहन्यतेमशकोयदि ॥ तंहंतुंकश्चमंशात्मातार्क्ष्यंदिशतिनागहम् ॥ ५६ ॥ स्वल्पशीकरवर्षेणयद्रजःपरिशाम्यति ॥ तन्नाशायक
थंवर्षन्वरुणोयातिकोपतः ॥ ५७ ॥ तथाविधमिदंभातियुष्माकमितिमेमतिः ॥ भवद्भ्यामहमादिष्टोनानयेकिंतुरंगमम् ॥ ५८ ॥
यमदूतगणैर्बद्धंहरतेहरिकिंकरः ॥ यथासंसारिणंजीवमनंतपदसेवकम् ॥ ५९ ॥ तथाऽऽनयेऽद्यतुरगमाज्ञयाभवतोप्यहम् ॥ एष
गच्छामिसंग्रामेपार्थपश्यतवाहितान् ॥ जैमिनिरुवाच निर्ययौकर्णपुत्रोऽग्रेपांडवेननिवारितः ॥ ६० ॥ शंखंदध्मौमहा
तेजाहंसध्वजबलंप्रति ॥ रथेनातिविचित्रेणसुपताकेनगर्जता ॥ सारथिंप्राहधर्मात्मातुरंगांस्तित्तिरिप्रभान् ॥ ६१ ॥ ममनोद
यसूतेतिपद्मव्यूहेसुदारुणे ॥ सारथिस्तत्क्षणादेवकशामुद्यम्यवेगवान् ॥ ६२ ॥ प्रेरयामासतुरगान्जवनान्रणकोविदः ॥ वृष
केतुंविलोक्याथसुधन्वावाक्यमब्रवीत् ॥ ६३ ॥ सुधन्वोवाच पद्मव्यूहमदृष्ट्वैवकःसमायातिलीलया ॥ वृषोऽस्यदृश्यतेरम्यो
ध्वजस्थोनधनंजयः ॥ ६४ ॥ एकएवापरःकश्चिद्वीरःसत्त्वसमन्वितः ॥ धनंजयकणैःकीर्णैर्दत्यंतेकिन्नभूभृतः ॥ ६५ ॥ तस्मा
देकोबहून्प्राप्तोद्यनाहत्याधुनाहिनः ॥ अहमेनंव्रजाम्यद्यवीरंरणविशारदम् ॥ ६६ ॥ सूतमांनयभद्रंतेवीरस्यरथसंमुखम् ॥ तेन
सूतेननीतोऽसौसुधन्वारथिनांवरः ॥ ६७ ॥ उभौतौसंस्थितौयुद्धेतत्रतीव्रपराक्रमौ ॥ सुधन्वावृषकेतुंहिपप्रच्छमुदितोहसन्
॥ ६८ ॥ सुधन्वोवाच कस्त्वंकस्यात्मजश्चासिकिन्नामतवसुव्रत ॥ वृषकेतुरुवाच यंभेत्तुमुद्यतोसित्वंसचास्माकंपि
तामहः ॥ ६९ ॥ पुत्राणामवरस्तस्ययःकर्णश्चसुतोऽपरः ॥ दातृणामग्रणीर्वीरोनित्यंधीरःसमेपिता ॥ ७० ॥ कश्यपस्यकुलेजातं
विद्धिमांवृषकेतुकम् ॥ सुधन्वोवाच हंसध्वजस्यपुत्रोऽहंसुधन्वानाममेशुभम् ॥ ७१ ॥ मधुच्छंदाऋषिःपूर्वमस्माकंवंश
कारकः ॥ तिष्ठयुद्धेममपुरःपौरुषंत्वंप्रदर्शय ॥ ७२ ॥ तेजस्वीपूर्वजःसूर्योयथाध्वांतमपोहति ॥ तथाभवान्शत्रुबलंयुद्धेवारयि
ताभव ॥ स्वकुलंवर्णयंत्येवमंदाःपौरुषवर्जिताः ॥ ७३ ॥ वृषकेतुरुवाच अधुनादर्शयिष्यामिस्वबलंसायकेनहि ॥ एतेमदी

यानाराचास्तीक्ष्णधाराःसुतेजसः ॥ ७४ ॥ सहसातवसैन्येचगमिष्यंतिमहाहवे ॥ वचसायन्मयाप्रोक्तंनानृतंतत्प्रजायते ॥७५॥
जैमिनिरुवाच शराणांमहतीवृष्टिस्तेनमुक्ताबलंप्रति ॥ सुधन्वानंछादयित्वासिंहनादमथाऽकरोत् ॥ ७६ ॥ भित्त्वाशरीराणि

शरागजाश्वरथपत्तिनः ॥ चक्रुर्जीवितहीनानिवृषकेतोर्महात्मनः ॥ ७७ ॥ सर्वतस्तेनविद्धोसौसुधन्वारथयूथपः ॥ बलंनद्द
श्यतेसर्वंबाणैश्छन्नंनराधिप ॥ ७८ ॥ सुधन्वनोहयान्विद्ध्वासारथिंचमहाध्वजम् ॥ चिच्छेदतरसायुद्धेप्रहसन्पंचभिःशरैः
॥ ७९ ॥ पुनरेवाऽऽवृणोत्सैन्यंसर्वेषामेवपश्यताम् ॥ गार्ध्रपत्रैःसुनिशितैःशतधापातितंभुवि ॥ ८० ॥ छत्राणिचामराण्येवध्वजां
श्चविविधानपि ॥ तनुत्राणिचसंक्रुद्धोयुधिचिच्छेदकर्णजः ॥ ८१ ॥ हस्तिहस्तोपमान्बाहून्सायुधान्भूषणैर्वृतान् ॥ शिरांसिच
महाबाहुःसंदष्टौष्ठपुटानिच ॥ ८२ ॥ तत्प्रभिन्नंबलंवीक्ष्यरथमन्यंसमाश्रितः ॥ सुधन्वापौरुषंतस्यबहुधाहृद्यमन्यत ॥ ८३ ॥ ज
घानतुरगानस्यसारथिंचमहाध्वजम् ॥ तूलराशिनिभंकृत्वापंचभिस्तमताडयत् ॥८४॥ वृषकेतोर्धनुश्छिन्नंसतूणंपंचभिःशरैः॥
भ्रममाणंचतद्गात्रंगतंयत्रमहद्बलम् ॥ ८५ ॥ कर्णपुत्रस्यसंग्रामात्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ मूर्छांविहायधर्मात्मायावत्पश्यतिमा
निनम् ॥ ८६ ॥ तावद्ददर्शतंघोरंसैन्यमध्यस्थितंपुरः ॥ आत्मानंसैन्यमध्यस्थंबहुभिःपरिवारितम् ॥ ८७ ॥ विलोक्यरथहीनंच
क्रोधाज्जग्राहतद्धनुः ॥ दृढज्यंप्रमुमोचाथबाणान्हेमविभूषितान् ॥ ८८ ॥ सर्वांगंसायकैश्छिन्नमाच्छिन्नमिवधारयन् ॥ हंस
ध्वजस्यतत्सैन्यंचक्रेजीवितवर्जितम् ॥ ८९ ॥ ततःपरस्यसैन्येनवेष्टितःकर्णनंदनः ॥ शक्तिभिस्तोमरैर्भल्लैर्भिंदिपालैश्चसंगरैः ॥
॥ ९० ॥ मुद्गरैरसिभिर्घोरैःसमंताच्चविहन्यते ॥ नाराचैःकरपत्रैश्चभुशुंडीभिरयोमुखैः ॥ ९१ ॥ गदाभिःपरिघैश्चैवपट्टिशैश्चत्रि
शूलकैः ॥ शस्त्रास्त्रैरर्घमानंस्वंवपुःकर्णात्मजोबली ॥ ९२ ॥ निरीक्ष्यवासुदेवस्यनामानिसहसाजपन् ॥ ततोऽन्यंचरथंसूतोयो
जयित्वामहाध्वजम् ॥ ९३ ॥ कर्णात्मजस्यसान्निध्यंजगामरणमंडले ॥ तंसमारुह्यवेगेनवृषकेतुःपुनःपुनः ॥ ९४ ॥ विव्याध

सायकैस्तीक्ष्णैःसुधन्वानंहसन्निव ॥ सैन्यंचपीडयामाससमंताद्बाणवृष्टिभिः ॥ ९५ ॥ सुधन्वाकर्णपुत्रंतंहृदिविव्याधपंचभिः ॥
पुनःसमूर्छामगमद्वृषकेतुर्महाबलः ॥ ९६ ॥ मूर्छितंसारथिःशीघ्रंवृषकेतुंमहाबलम् ॥ रणमध्यादपोवाहतावत्कार्ष्णिःसमागतः
॥ ९७ ॥ प्रद्युम्नस्तिष्ठतिष्ठेतिसुधन्वानंसमाक्षिपत् ॥ पंचभिस्तंशरैर्घोरैःपीडयामाससंगरे ॥ ९८ ॥ सूतंसुधन्वनोरोषादनयद्य
मसादनम् ॥ हयानांशकलान्येकविंशतिंक्रोधमूर्छितः ॥ ९९ ॥ चकाररथयुक्तानांचतुर्णांनिशितैःशरैः ॥ युगेकृतेऽष्टधाबाणैस्त्रि
भिरेकेनकार्मुकम् ॥ १०० ॥ प्रद्युम्नेनत्रिशकलंकृतंचित्रंसुधन्वनः ॥ सुधन्वाऽपिरणेज्ञात्वाप्रद्युम्नस्यातिकौशलम् ॥ १ ॥ चका
रलीलयायुद्धेपौरुषंस्वंप्रदर्शयन् ॥ संधानमद्भुतंरोषाच्छराभ्यामष्टधाहयान् ॥ २ ॥ युगंत्रिवेणुकंरम्यंकृतंषोढासुधन्वना ॥ प्रद्यु
म्नस्यधनुश्छिन्नंबाणेनैकेनपंचधा ॥ ३ ॥ तेनापिसारथेःकायाच्छिन्नंशीर्षंतदद्भुतम् ॥ त्रिभिःकृष्णसुतंविद्धासिंहनादंचकारह
॥ ४ ॥ उभौतौबलिनौवीरौमहारणविशारदौ ॥ गगनेभूतलेयुद्धंचक्रतुःखेचराविव ॥ ५ ॥ मूर्छितौपतितौबाणैःपीडितौरुधिरो
क्षितौ ॥ सुधन्वाऽप्युत्थितःक्रुद्धोरथमन्यंसमाश्रितः ॥६॥ ताडयामासपार्थस्यवीरान्बाणैःसहस्रशः ॥ कृतवर्माणमासाद्यजघा
ननवभिःशरैः ॥ ७ ॥ कृतवर्मातेनमुक्तांस्त्रिधाचिच्छेदसायकान् ॥ पंचभिःपीडयामाससुधन्वानंमहोरसि ॥ ८ ॥ सुधन्वाचत
तोराजन्नवभिःसायकैःक्षणात् ॥ हार्दिक्यंविरथंचक्रेहयान्हत्वाचसारथिम् ॥९॥ सशरैरर्दितोवीरोरणंत्यक्त्वापलायितः ॥ अनु
शाल्वस्ततोवीरःसुधन्वानंमहारणे ॥१०॥ समाहूयाऽब्रवीद्वीरोगृहीत्वासशरंधनुः ॥ अनुशाल्वउवाच सुधन्वन्बहवोवीरास्त्वया
युद्धेऽद्यतोषिताः ॥११॥स्वबलेनसमक्षंमेपरमंकौतुकंहितत् ॥ सहस्वमच्छरंचैकंसर्वेषामेवपश्यताम् ॥१२॥ ततोमुमोचनाराचंव
डवानलसन्निभम् ॥ अनुशाल्वकरान्मुक्तंवीक्ष्यबाणंसुदारुणम् ॥ १३ ॥ छेत्तुंव्यवस्थितोबाणैस्तंशरंनशशाकसः ॥ प्रविष्टोहृ
दयेबाणस्तदातस्यसुधन्वनः ॥ १४ ॥ अनुशाल्वस्ततःसेनांद्रावयामाससायकैः ॥ सुधन्वानंमहाबाहुंनवभिःसायकैर्दृढैः ॥ १५ ॥

जै० विरथंत्वरितंकृत्वापातयित्वाधरातले ॥ जगर्जचतदावीरस्ततोदैत्याधिपोबली ॥ १६ ॥ अथमूर्छांविहायाशुसुधन्वारथिनांव अ०
रः ॥ विव्याधैकेनबाणेनरणेशाल्वानुजंबली ॥ १७ ॥ तेनबाणेनभिन्नोऽसौनिपपातधरातले ॥ सेनांपार्थस्यत्रिविधांनाराचैः
४५ शतधाऽभिनत् ॥१८॥ गजानीकंसबहुधाभित्वाचक्रेवसुंधराम् ॥ रुधिरौघवतींराजन्विषमांमांसकर्दमाम् ॥ १९ ॥ गजानने
षुभिन्नेषुहयशीर्षाणिसंगरे ॥ संगतानिस्मदृश्यंतेशतशोऽथसहस्रशः ॥ २० ॥ द्विधाभिन्नाहयाबाणैःसादिभिःसहितारणे ॥ पुरो
भागेनगच्छंतिपतिताअपिधन्विनः ॥ २१ ॥ नराश्वगजदासेरखराणांरुधिरंतदा ॥ शरैश्छिन्नैर्विभिन्नानांप्रावहत्सरितंप्रति
॥ २२ ॥ तेछिन्नबाहवोवीरारुधिरौघेणवाहिताः ॥ बाहुदांप्राप्यसकरागगनेचाभवन्क्षणात् ॥ इतस्ततोबलंभग्नंविमुखंपांडव
स्यतत् ॥ १२३ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेसुधन्वनोयुद्धवर्णनंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच जगर्जचसुधन्वातंसमेत्यासात्यकिंप्रभुम् ॥ नाराचानांनिर्बिभेदतस्मिन्युद्धेजनाधिप ॥ १ ॥ सात्यकिःपंचस
प्तत्याभल्लानांस्यंदनंहयान् ॥ सूतंध्वजंतथाछत्रंत्रिवेणुंतल्पमेवच ॥ २ ॥ नीडंचक्रेपार्श्वधारंचिच्छेदाशुसुधन्वनः ॥ सुधन्वा
सात्यकिंक्रुद्धश्चकारविरथंहसन् ॥ ३ ॥ उभौस्यंदनमारुह्यपुनरेवव्यवस्थितौ ॥ अंबरंबाणसाहस्रैश्छादयामासतूरणे ॥ ४ ॥
उभौशरविशीर्णांगौरुधिरौघप्रवर्षिणौ ॥ किंशुकाविवराजेतेवसंतेपुष्पितौनृप ॥ ५ ॥ शक्तिंमुमोचकुपितःसात्यकिंपरिपीडय
न् ॥ युयुधानःशक्तिघातात्कश्मलंप्रत्यपद्यत ॥ ६ ॥ शैनेयंमूर्छितंवीक्ष्यहाहाकारोमहानभूत् ॥ भयावृतंबलंसर्वमपोवाहतथा
कुलम् ॥ ७ ॥ ततःपार्थोमहाबाहुःसुधन्वानंसमागमत् ॥ तिष्ठतिष्ठेतिबहुधाकुतोयासीत्यवोचत ॥ ८ ॥ अर्जुनउवाच
जितामदीयाबहवस्त्वयायुद्धेमहाबल ॥ बलंतवाधिकंवीरशक्रस्येवमहात्मनः ॥ ९ ॥ मयायुद्धानिहिपुराकृतानिसुबहून्यपि ॥ ४५
द्रोणभीष्मकृपैःसार्धंकर्णेनचमहात्मना ॥ १० ॥ कालखंजैश्चबहुभिःशंकरेणाऽसुरैःसह ॥ नयानविस्मयोजातोयथात्वांवीक्ष्य

जायते ॥ ११ ॥ सुधन्वोवाच युद्धानियानिसंग्रामेत्वयापार्थकृतानिहि ॥ तत्रतेसारथिःकृष्णोहितकर्त्तायतःस्थितः ॥ १२ ॥
कृष्णहीनोऽसिसंग्रामेतेनतेविस्मयोभवत् ॥ त्वयात्यक्तोयदिहरिःकथंत्वंहरिणाऽधुना ॥ १३ ॥ संत्यक्तोऽसिमहाबुद्धेयुद्धएवममै
वतु ॥ युद्धंमयासमंपार्थकर्तुंशक्तोऽसिकिंनवा ॥ १४ ॥ तुरंगंतवयूपेऽद्यसन्निबद्ध्ययथोचितम् ॥ हंसध्वजोनृपश्रेष्ठोवाजिमेधं
करिष्यति ॥ १५ ॥ अद्यपश्यंतुतेदेवाःसंग्रामंकिलमामकम् ॥ संगरेत्वांविजेष्यामिसकृष्णमपिचार्जुन ॥ १६ ॥ जैमिनिरु
वाच ततःपार्थोबाणशतंसंदधेकोपपूरितः ॥ सुधन्वातान्शरान्दिव्यांश्चिच्छेदप्रहसन्निव ॥ १७ ॥ दशभिस्ताडयामासशरैः
कुंतीसुतंहसन् ॥ शतेनचसहस्रेणायुतेनप्रयुतेनच ॥ १८ ॥ बाणानांछादयामासरणेक्रुद्धंधनंजयम् ॥ अर्जुनोऽपिशरांस्तस्य
चिच्छेदतिलशस्तदा ॥१९॥ आग्नेयास्त्रंमुमोचाथसृक्किणीपरिलेलिहन् ॥ सुधन्वनेऽतिकुपितोबाणवृष्टिंससर्जह ॥२०॥ खेनग
च्छंतिखचराःपार्थसायकभेदिताः ॥ बाणांधकारेपतितंजगत्त्रयमभूत्तदा ॥२१॥ सैन्यंसुधन्वनोदग्धंपावकास्त्रेणभूतले ॥ ज्वालाा
कुलंवीक्ष्यवह्निंदाहयंतंनिजंबलम् ॥ २२ ॥ सुधन्वावारुणास्त्रंचजग्राहाग्निनिवारणम् ॥ संजातामहतीवृष्टिस्तेनमुक्तास्त्वका
र्मुकात् ॥ २३ ॥ जलदैर्भूतलंव्याप्तंगगनेविद्युतःस्थिताः ॥ निमग्नंपांडवबलंशिलावृष्टिभिराहतम् ॥ २४ ॥ बभ्रामसंयुगेचाथ
शीतेनाथविमोहितम् ॥ चातकानांमयूराणामानंदःसुमहानभूत् ॥ २५ ॥ वादित्राणिचनष्टानिचर्मनद्धानिभूतले ॥ सुवर्णचं
पकाभेषुलग्नानिसुसृदून्यपि ॥ २६ ॥ वीरांगेषुनदृश्यंतेवस्त्राणिविविधानिच ॥ चामराणिचवर्माणिगजकुंभस्थलानिच ॥२७॥
शोभाहीनानिजातानिजलपातेनसंगरे ॥ बाणाःपक्षविहीनास्तेनभिंदंतिरणेपरान् ॥ २८ ॥ अतिवृष्ट्यानपश्यंतिस्वंपरंपुरुषाहि
ते ॥ ततोऽर्जुनोमहावीरोवायव्यास्त्रंसमाददे ॥ २९ ॥ वायुनाजलदाभिन्नाध्वजाश्चपरिपातिताः ॥ भ्रामितावारणाघोटानरा
दासेरकाःखराः ॥ ३० ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरःसुधन्वापार्थकार्मुकम् ॥ अर्धचंद्रेणचिच्छेदज्यांहिसूतंत्रिभिःशरैः ॥ ३१ ॥ शरहीनं

पांडवंचचक्रेवीरोऽतिकोपितः ॥ उवाचपार्थंभगवान्सारथिस्तेनविद्यते ॥ ३२ ॥ शरैःक्षतोसिपार्थत्वंपौरुषंक्वगतंचते ॥ सर्वगं
सारथिंत्यक्त्वाप्राकृतःसारथिःकृतः ॥ ३३ ॥ स्मरस्वसूतंकृष्णाख्यंममाग्रेपतितोह्यसि ॥ जैमिनिरुवाच अर्जुनोऽपितुजग्राहतुर
 गान्स्वान्महाहवे ॥ ३४ ॥ वामहस्तेनधनुषासमंचयुयुधेपुनः ॥ यावत्स्मरतिगोविंदंतावद्दृष्टोरथेहरिः ॥ ३५ ॥ मुंचचाश्वानर्जुने
तिव्याजहारवचोहरिः ॥ अथार्जुनोनमस्कृत्यवासुदेवंसमागतम् ॥ ३६ ॥ अश्वानांप्रग्रहांस्त्यक्त्वासावधानेनचेतसा ॥ मुमो
चसायकान्घोरान्समंताच्चसुधन्वने ॥ ३७ ॥ वीक्ष्यकृष्णंरथेचास्यसुधन्वावाक्यमब्रवीत् ॥ सुधन्वोवाच दृष्टस्त्वमसिगोविंद
पांडवार्थेसमागतः ॥ ३८ ॥ सर्वगत्वंमयाज्ञातंत्वदीयंकिलकेशव ॥ पार्थसूतंहरिंप्राप्यप्रतिज्ञांकुरुमज्जये ॥ ३९ ॥ अहंतुतोष
यिष्यामिपौरुषेणरणेजगत् ॥ अर्जुनउवाच त्रिभिःशरैःशिरोरम्यंपातयिष्येऽद्यतावकम् ॥ ४० ॥ नपातयेयदिपुरःपतंतुममपूर्व
जाः ॥ निरयेपुण्यहीनास्तेसत्यंसत्यंनमेऽनृतम् ॥ ४१ ॥ आत्मानंपालयविभोस्वांप्रतिज्ञांवदाधुना ॥ सुधन्वोवाच त्वच्छरांश्छेद्मि
पुरतस्त्रीन्तत्रहरिसन्निधौ ॥ ४२ ॥ त्रिधाऽहंनकरोम्यद्यगतिंघोरामवाप्नुयाम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंशतेनमधुसूदनम् ॥ ४३ ॥ बाणा
नांहृदयेहर्षाद्बिभेदसमरेबली ॥ रथश्चोत्पाटितोबाणैःसहकृष्णेनमारिष ॥ ४४ ॥ साश्वःसपार्थस्तरसाबभ्रामघटचक्रवत् ॥ धनंजयं
चदशभिःसमंताच्चकिरञ्छरैः ॥ ४५ ॥ रथःपार्थस्यनीतोऽसौनल्वमात्रंमहीतले ॥ तत्क्षणात्पश्चिमंभागंहंसध्वजसुतेनहि ॥ ४६ ॥
श्रीकृष्णउवाच पश्यपांडववीरस्यपौरुषंत्वंसुधन्वनः ॥ वृथावधेप्रतिज्ञातंत्रिभिर्बाणैश्चतेऽर्जुन ॥ ४७ ॥ असंमंत्र्यमयासार्धंकृ
तंयत्साहसंपुनः ॥ जयद्रथवधेयानिकृच्छ्राणितवचाभवन् ॥ ४८ ॥ विस्मृतानिकथंपार्थनजानासिहिताहितम् ॥ रथःपद्भ्यांमयारो
षाद्धृतोऽपिहिनीयते ॥ ४९ ॥ सुधन्वनःशरेणाद्यनल्वमात्रंपरांदिशम् ॥ एकपत्नीव्रतयुतःसुधन्वाऽतीवदृश्यते ॥ ५० ॥ नत्वयानम
यातत्तुव्रतंकर्तुंप्रशक्यते ॥ महत्कष्टंव्यवसितंयुद्धेऽस्मिन्प्रतिभातिमे ॥ ५१ ॥ अर्जुनउवाच गोविंदपातयाम्येनंत्रिभिर्बाणैर्नसं

शयः ॥ अभविष्यन्महत्कृच्छ्रंनभवेद्यरत्नदागमः ॥५२॥ जैमिनिरुवाच शिलीमुखैस्ततःपार्थोव्याप्टणोत्सदिशोदश ॥ सुधन्वारो
षताम्राक्षोविधुन्वन्सशरंधनुः ॥ ५३ ॥ उवाचकेशवंभूयोयथागोवर्धनोगिरिः ॥ गवार्थंविधृतःकृष्णतथापालयपांडवम् ॥ ५४ ॥
ततःपार्थोमहाबाहुःसंदधेकार्मुकेशरम् ॥ कालानलनिभंरोषान्मुमोचास्मैप्रतापवान् ॥ ५५ ॥ तस्मिन्शरेचगोविंदःस्वंपुण्यंसम
योजयत् ॥ गोवर्धनश्चविधृतोरक्षिताधेनवःपुरा ॥ ५६ ॥ तेनपुण्येनबाणोऽस्यसन्नद्धस्तत्क्षणात्कृतः ॥ दिविदेवाश्चसंप्राप्तास्त
योर्युद्धदिदृक्षवः ॥ ५७ ॥ कौतुकार्थंचसंप्राप्तास्तदाप्यप्सरसांगणाः ॥ विमानमधिरूढास्तेदिव्यालंकारभूषिताः ॥ ५८ ॥ सुध
न्वासंगरेदेवंकृष्णंचहितकारकम् ॥ ज्ञात्वाप्रोवाचबलवानेतंछेत्स्यामिसायकम् ॥ ५९ ॥ बहुपुण्येनसंयुक्तंपातयेनशरंयदि ॥
सुकृतंमेवृथायातुभुक्तंराक्षसदस्युभिः ॥ ६० ॥ विज्ञापितोऽसिगोविंदपक्षपुण्यंमयाकृतम् ॥ अर्धचंद्रंमुमोचाथपार्थसायक
मागतम् ॥ ६१ ॥ तेनचिच्छेदतरसासच्छिन्नःसायकोऽपतत् ॥ विस्मितादेवताःसर्वास्त्रैलोक्यमपिविस्मितम् ॥ ६२ ॥ शीघ्र
संधानसंयुक्तंसुधन्वानंनिरीक्ष्यतम् ॥ द्वितीयंसायकंपार्थोयावद्योजयतेपुनः ॥ ६३ ॥ तावत्कृष्णेनसशरःश्रेयसाबहुलेनच ॥
सन्नद्धःक्षितिदानेनपांडवंप्रतिरक्षता ॥ ६४ ॥ सुधन्वोवाच अर्जुनार्थंस्वकंपुण्यंयदिगोविंदयोजितम् ॥ सायकेऽस्मिन्स
मक्षंतेपातयेऽर्जुनसायकम् ॥ ६५ ॥ प्रतिज्ञांशृणुवीराद्यधनंजयमहाबल ॥ द्विधाशरंकारयेनवसिष्ठोऽरुंधतीयुतः ॥ ६६ ॥
मयाहतोऽद्यभवतुरक्षबाणंस्वपौरुषात् ॥ धन्योऽसिपार्थवीरस्त्वंयन्निमित्तंस्वकंहरिः ॥ ६७ ॥ पुण्यंददातीहरणेनूनंश्रेयस्तवाधि
कम् ॥ ततोमुमोचबाणंससूर्यमंडलसन्निभम् ॥ ६८ ॥ पांडवःक्रोधनयनोयथास्वंकृपणोधनम् ॥ ब्रुवंतिगगनेदेवामानवाधर
णींगताः ॥ ६९ ॥ किंभविष्यतिकोजेताउभयोर्वीरयोरिह ॥ बाणात्समुत्थितोवह्निर्गगनेसायकोगतः ॥७० ॥ अर्जुनस्यकरान्मु
क्तःप्रलयंकिंकरिष्यति ॥ ततोमहाबलोवीरःसुधन्वाचातिपौरुषात् ॥ ७१ ॥ द्वितीयंपार्थबाणंतंमध्येचिच्छेदसत्वरः ॥ शंखंदध्मौ

जै० स्वकंसैन्यंहर्षयन्पितरंबलात् ॥ ७२ ॥ चकंपेवसुधादेवीबाणेछिन्नेविशांपते ॥ ततःकृष्णोऽर्जुनंप्राहमाशरंयोजयार्जुन ॥ ७३ ॥ अ०
पांचजन्यंपूरयिष्येदेवदत्तंधमस्वच ॥ त्वंमयासहितोवीरमेनंपश्यातिपौरुषम् ॥ ७४ ॥ जीवितंतद्भवेद्धन्यंनृणांकीर्तिसमन्वितम् ॥
४७ प्रतिज्ञांस्वमुखात्सत्यांकर्तॄणांस्वर्गकांक्षिणाम् ॥ ७५ ॥ मयायंपात्यमानस्तुदत्त्वापुण्यंपुरातनम् ॥ त्वयावीरेणचतथापतनंनास्य
जायते ॥ ७६ ॥ एतावदुक्त्वावचनंवादयामासवैहरिः ॥ पांचजन्यंदेवदत्तमर्जुनोऽपिमहाबलः ॥ ७७ ॥ सपांचजन्योऽच्युतव
क्त्रवायुनाजगत्सपातालवियद्दिगीश्वरम् ॥ भृशंसपूर्णोदरनिःसृतध्वनिःसुकंपयामासयुगात्ययेयथा ॥ ७८ ॥ पूरयित्वापुनःप्रा
हकृष्णःकमललोचनः ॥ गृहाणसायकंहस्तेशीघ्रंपार्थममाज्ञया ॥ ७९ ॥ जैमिनिरुवाच गृहीतःसायकोहस्तेपांडवेनमहा
त्मना ॥ वासुदेवस्तुतंबाणंसुदृढंदेवसंयुतम् ॥ ८० ॥ ब्रह्माणंपश्चिमेभागेयोजयित्वाशरस्यहि ॥ मध्येकालंफलेतस्थौस्वयमेव
जनार्दनः ॥ ८१ ॥ पुण्यंरामावतारेयत्कृतंतत्सायकेऽर्पितम् ॥ ततोहाहाकृतंसर्वंयदापार्थेनसंधितः ॥ सशरस्तादृशोराजन्सुध
न्वावाक्यमब्रवीत् ॥ ८२ ॥ सुधन्वोवाच जानामिगोविंदकृतंत्वदीयंरणेऽर्जुनार्थंसहसावचेमे ॥ शरास्थितंविश्वतनुंभवंतंपार्थ
प्रतिज्ञांकुरुसंस्मराद्य ॥ ८३ ॥ अर्जुनउवाच अनेनबाणेननपातयामिशिरस्त्वदीयंसकिरीटमद्य ॥ विभेदनाद्विष्णुगिरीशयोर्य
त्पापंसमग्रंममचास्तुवीर ॥ ८४ ॥ सुधन्वोवाच रात्रौशिवस्यापिगतश्चकाशींपूजांहरत्यंघ्रितलेनपापः ॥ स्नातश्चतीर्थेमणिक
र्णिकायांयःकोऽपिसोऽहंनभिदेशरंचेत् ॥ ८५ ॥ जैमिनिरुवाच ततोऽर्जुनःसंदधेसायकंतंसुदीपितंवह्निशिखावमंतम् ॥ निःसा ४७
रयंतंगगनेऽप्सरोगणान्देवान्भयान्मानवतांनयंतम् ॥ ८६ ॥ वादित्राणिचसर्वाणिविनष्टानिशरस्वनात् ॥ भ्रांतंमहीतलंबाणात्सु
धन्वानव्यमोहत ॥ ८७ ॥ उवाचपार्थंकुपितस्त्वन्निमित्तंमहाहवे ॥ सर्वेसुराःप्ररक्षंतुबाणंमत्तोहरादयः ॥ ८८ ॥ एषछेद्मिनसंदेहो
हाहतोस्मिधनंजय ॥ लज्जांहंसध्वजोराजाप्राप्नोतिजननोचसा ॥ ८९ ॥ भार्याचमेविशालाक्षीकुत्स्यतेसाप्रभावती ॥ नृसिंहं

त्वामहंवेद्मिपार्थस्यरथसारथिम् ॥ १० ॥ नपरित्यज्यगंतव्यमस्मिन्कालेजनार्दन ॥ तिष्ठगोविंदयुद्धस्वत्वंपार्थकुरुपौरुषम् ॥ ११ ॥एतावदुक्त्वाकृष्णंतुजघ्वाचिच्छेदसायकम् ॥ पपातसायकस्यार्धमध्येच्छिन्नंसुधन्वना ॥ १२॥ हाहाकारोमहानासीच्छिन्नेबाणेतथाविधे ॥ स्वबाहुंताडयामाससुधन्वारणमध्यगः ॥ १३ ॥ चंद्रमंडलमेवाथचक्रेबाणनाशनात् ॥ सजलःपूर्वजश्चंद्रोनिर्जलत्वंकिरीटिनः ॥ १४ ॥ प्राप्तवान्शरभंगेनतदद्भुतमिवाभवत् ॥ अर्धबाणस्यशीर्षंतद्रम्यंज्वलितकुंडलम् ॥ सुधन्वनोऽपिचिच्छेदनिधानंपौरुषस्यहि ॥ १५॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेसुधन्वनोवधोनामएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥छ॥ जैमिनिरुवाच तच्छिन्नंत्वरितंप्राप्तंशिरःकृष्णपदांबुजम् ॥ जपन्केशवरामेतिनृसिंहेतिमुदायुतम् ॥ १ ॥ अतिवेगेनबभ्रामकबंधःसमराजिरे ॥ करप्राप्तान्हयान्नागान्रथांश्चिक्षेपवेगवान् ॥ २ ॥ पार्थसैन्यंहतंभूरिकबंधेनसुधन्वनः ॥ गृहीतंतच्छिरोरम्यकेशवेनपदेस्थितम् ॥ ३ ॥ उभाभ्यामपिहस्ताभ्यांसुमुखंपश्यतातदा ॥ मुखाद्विनिर्गतंतेजःप्रविष्टंकेशवानने ॥ ४॥ सुधन्वनोऽतिसत्त्वस्यकृष्णोजानातिनेतरः ॥ ततःसकेशवस्तूर्णंचिक्षेपस्वकराद्रथे ॥ ५ ॥ हंसध्वजस्यतच्छीर्षंरम्यंज्वलितकुंडलम् ॥ हंसध्वजोऽविजग्राहपतितंपुत्रकंरणे ॥ ६ ॥ गृहीत्वासंमुखंवीक्ष्यवचनंचेदमब्रवीत् ॥ हंसध्वजउवाच सुधन्वन्किंकृतंपुत्रकथंतातनभाषसे ॥ ७॥ पिताऽहंतेनमांवेत्सिरुष्टोऽसिकिमुसुव्रत ॥ कटाहेतप्ततैलेत्वंमयाक्षिप्तोऽसिपुत्रक ॥ ८ ॥ पुत्रस्नेहंपरित्यज्यदंडेनपरिपीडितः ॥ प्रतिज्ञासफलायुद्धेकृताकृष्णौचतोषितौ ॥ ९ ॥ प्रभावतीमनसिजःशमितोधीमतात्वया ॥ जैमिनिरुवाच वदनंपुत्रकस्याथचुचुंबेप्रहसन्निव ॥ १०॥ स्वभालेतस्यतद्भालंयोजयित्वास्थितोरथे ॥ पुनरेवाहराजाऽसौपुत्रशोकेनपीडितः ॥ ११॥ उत्तिष्ठपुत्रपार्थस्यगृहाणतुरगंबलात् ॥ प्रद्युम्नप्रमुखैर्वीरैःसमंयुद्धंरणेकुरु ॥ १२ ॥ जनन्याभाषितंसत्यंकृतंकुवलयोदितम् ॥ शृण्वंतुभ्रातरःसर्वेत्वदीयाःसुरथादयः ॥ १३ ॥ मयाऽर्थितःसुधन्वाऽसौनब्रूतेनैवगच्छति ॥ तस्यतद्भाषितंश्रुत्वासुरथोवाक्यमब्र

जै० वीत् ॥ १४ ॥ सुरथउवाच किमर्थंरोदनंतातक्रियतेऽद्यत्वयारणे ॥ करेगृहीत्वापुत्रस्यशीर्षंयुद्धेहतस्यच ॥ ३५ ॥ हंसध्वजउ अ०
वाच रोदनेकारणंचैकंसंजातंपुत्रकस्यमे ॥ छिन्नंशिरोऽस्यपतितंमाधवस्यपदांबुजे ॥ १६ ॥ तत्पदंतुपरित्यक्तंकृष्णस्यशिर
४८ साऽमुना ॥ महतासुकृतेनापिप्राप्यनेहरिसन्निधिः ॥ १७ ॥ दुष्कृतेनातिघोरेणवियोगस्तस्यजायते ॥ किंचास्यदुष्कृतंघोरंमम
वापरितिष्ठति ॥ १८ ॥ कृष्णांघ्रिपंकजगतंचंचरीकनिभंशिरः ॥ क्षणमात्रंनस्थितंतद्रोदनंममजायते ॥ १९ ॥ त्यक्तंकृष्णेनसुर
थममोपरिसुधन्वनः ॥ आगतंपश्यतेभ्रातुःशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ २० ॥ एतत्त्यजामिकृष्णस्यरथेपुत्रशिरोमहत् ॥ जैमिनिरु
वाच हंसध्वजेनतच्छीर्षंत्यक्तंकृष्णरथेपुनः ॥ २१ ॥ कृष्णोगृहीत्वाचिक्षेपगगनेंऽतर्हितंचतत् ॥ हरोगृहीत्वातच्छीर्षंरम्यंज्वलित
कुंडलम् ॥ २२ ॥ संदधेरुंडमालायांभक्ताभयदशंकरः ॥ सुरथोऽपिस्वजनकंप्राहदुःखात्सवारयन् ॥ २३ ॥ पश्याद्यतातमेयुद्धंकृ
ष्णयोश्चमयासह ॥ क्रियमाणंसमक्षंतेसर्वेपश्यंतुसैनिकाः ॥ २४ ॥ कृष्णेनस्वमुखेक्षिप्तोममभ्राताम्हाबलः ॥ तमद्यकेशवंभे
त्स्येपार्थंचरथिनांवरम् ॥ २५ ॥ यद्ययंपुरतस्तिष्ठेद्देवकीनंदनोहरिः ॥ एतावदुक्त्वावचनंरथमारुह्यसत्वरः ॥ २६ ॥ सैन्येनमह
तायुक्तःपार्थंयोद्धुमुपाययौ ॥ स्वशंखंपूरयित्वाऽग्रेसिंहनादमथाकरोत् ॥ २७ ॥ रसातलंभिन्नमिवसंजातंजनमेजय ॥ गृही
त्वासधनुर्हस्तेसुरथःपार्थमब्रवीत् ॥ २८ ॥ तिष्ठपार्थाद्यसंग्रामेमयासहमहाबल ॥ सम्यक्कृष्णार्जुनंपाहिसुरथोऽस्मितवाहितः
॥ २९ ॥ सुधन्वामेहतोभ्रातास्वपुण्येनत्वयाहरे ॥ बालचेष्टाकृतादेवस्वहानिर्ननिरीक्षिता ॥ ३० ॥ यथाकश्चिच्छिशुःकृष्णमौक्ति
कानिप्रयच्छति ॥ गृह्णातिबदराण्येवतथापुण्यंत्वयाऽर्पितम् ॥ ३१ ॥ सुधन्वनोजीवितंतुगृहीत्वाबदरोपमम् ॥ मुक्ताफलंत्वया
दत्तंकःकेनपरिवंचितः ॥ ३२ ॥ गोपालोऽसिनसंदेहोनमांजानासिकेशव ॥ कुतोगतःसुधन्वामेनाहंपश्यामिबांधवम् ॥ ३३ ॥ ४८
अद्यपांडवमासाद्यपरोहर्षःप्रजायते ॥ जैमिनिरुवाच तंतथाविधमालोक्यपार्थंकृष्णोऽब्रवीद्वचः ॥ ३४ ॥ नचास्यपुरतःस्थेयं

त्वयापार्थमहाहवे ॥ भ्रातृदुःखेनसंतप्तःसुकृतीचमहाबलः ॥ ३५ ॥ अन्येगच्छंतुवैवीराःसुरथंयोधितुंरणे ॥ भवान्गंताऽद्यचे
द्वीरंमहानर्थोभविष्यति ॥ ३६ ॥ अर्जुनउवाच अशुभानांसहस्राणित्वयाभग्नानिमेहरे ॥ अनेनसुरथेनाद्यानर्थःकीदृग्भविष्य
ति ॥ ३७ ॥ श्रीकृष्णउवाच द्वितीयांस्त्वष्टिमारब्धुंवीक्ष्यचैनंरणेस्थितम् ॥ पितामहस्यमहतीचिंताजायेतसर्वदा ॥ ३८ ॥ सुर
थस्यबलंभूरिस्वल्पंतवधनंजय ॥ त्वयाममतंकार्यंकृतमस्तिपुरासदा ॥ ३९ ॥ प्रद्युम्नप्रमुखावीराःपातयंतुमहाहवे ॥ उपायोवि
द्यतेनास्यपातनेपांडवर्षभ ॥ ४० ॥ त्वदर्थंसुकृतंदत्तंसुधन्वाकृच्छ्रतोहतः ॥ किंचिद्यस्यभवेत्पार्थदुष्कृतंसुकृतंबहु ॥ ४१ ॥ विज
येतस्यजायंतेसिद्धयोऽत्रनसंशयः ॥ केवलंसुकृतंचास्यशरीरेपरितिष्ठति ॥ ४२ ॥ यस्मिन्क्षणेनपुंसोऽत्रसुकृतंविद्यतेऽनघ ॥
व्याघ्रतस्कराजन्यसर्पाग्नीनांभयंभवेत् ॥ ४३ ॥ तस्मिन्क्षणेनसंदेहःकुतःसुकृतकारिणाम् ॥ जैमिनिरुवाच समाहूयाऽब्रवीत्सु
त्रंमाधवोरुक्मिणीसुतम् ॥ ४४ ॥ सर्वथाबहुभिर्वीरैःपातनीयोमहाबलैः ॥ सुरथोरणमध्येतुगृहीत्वायामिपांडवम् ॥ ४५ ॥ कृ
ष्णस्यवचनात्सर्वेप्रद्युम्नाद्याविनिर्ययुः ॥ अर्जुनस्यरथंकृष्णःप्रेरयामाससंगरात् ॥ ४६ ॥ योजनानांत्रयंभूमिर्यत्रतिष्ठतिसत्वरः ॥
पश्चाद्युद्धंसमभवत्सुरथेनापरैःसह ॥ ४७ ॥ सुरथस्तत्रकोपेनभ्रातृहंतारमाहवे ॥ योद्धुमायात्ततस्तौतुनदृष्टौकृष्णपांडवौ ॥ ४८ ॥
सुरथस्तुततोवाक्यंरणेप्राहप्रतापवान् ॥ शत्रुंसुधन्वनोनात्रपश्यामीतिरणांगणे ॥ ४९ ॥ शिशुभिःसहयोद्धव्यंमयाशोच्यैःकथं
त्विह ॥ अपराधिनावुभावेतौकृष्णपार्थौनसंशयः ॥ ५० ॥ एतान्कृत्वातुपुरतःपलाय्यान्यत्रसंस्थितौ ॥ एतान्निवार्यपश्चात्तौह
न्मियुद्धेमहाबलौ ॥ पातालेचांतरिक्षेवाक्कयास्येतेममाग्रतः ॥ ५१ ॥ एतत्सर्वंविनिश्चित्यसुरथःप्राहसैनिकान् ॥ सैन्यमध्येनप
श्यामिक्कयातौकृष्णपांडवौ ॥ ५२ ॥ सैनिकाऊचुः किंवृथाजल्पसेवीरप्राकृतःकातरोयथा ॥ येस्थिताःपुरतोयुद्धेतैस्त्वंयुद्ध्यस्व
संगरे ॥ ५३ ॥ पश्चाद्द्रक्ष्यसितंकृष्णंपार्थंचतववैरिणम् ॥ एतावदुक्त्वातैःसर्वैःसुरथःपरिवारितः ॥ ५४ ॥ सुरथस्तान्महावीरान्ना

राचैःसमपोथयत् ॥ केचिन्निपतितावीराःकेचिन्मध्येविदारिताः ॥ ५५ ॥ गदयाछिन्नशिरसोहतवाहाःस्मशेरते ॥ हाहाभूतंबलं
सर्वंकृतंवीरेणतत्क्षणात् ॥ ५६ ॥ योजनानांत्रयंसैन्यंमध्येव्यूहस्ययत्स्थितम् ॥ भिन्नंतत्तेनराजेंद्रप्राप्तस्तत्रयतोहरिः ॥ ५७॥ द
दर्शकेशवंवीरंपार्थंचरथिनांवरम् ॥ वासुदेवंतुबाणौघैःसमंताद्यकिरत्तदा ॥ ५८॥ पार्थोऽपिविद्धोराजेंद्रसायकैःकंकपत्रिभिः॥
धनंजयस्तंसमरेतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत् ॥ ५९॥ ततोबाणसहस्रेणससूतंसहयंनृप ॥ ताडयामासवेगेनसुरथंशत्रुतापनम् ॥६०॥
धनुश्चिच्छेदसगुणंध्वजंचसपताकिनम् ॥ रथश्चतिलशस्तस्यसुरथस्याहवेकृतः ॥६१॥ हयान्निहत्यचबलात्तंविव्याधशतेनच॥
सुरथःपांडवंवीरंचकारशरपूरितम् ॥ ६२ ॥ नानाशस्त्रैस्तथास्त्रैश्चतयोर्युद्धमभून्नृप ॥ ततःसकेशवोराजन्पांडवंप्राहसंगरे ॥६३॥
पश्यवीरस्यधैर्यंत्वंयुद्धंचकुरुतेयथा ॥ सुधन्वनोवियोगेनमन्येसैन्यंवधिष्यति ॥ ६४॥ एनंत्यक्त्वागतश्चाहंनमांत्यजतिचार्जुन॥
अयमेवाग्रतोयोद्धादृश्यतेऽत्रत्वयामया ॥ ६५ ॥ पश्यबाणैर्जगद्व्याप्तंनास्यवीर्यंप्रलीयते ॥ कृष्णस्यवचनात्पार्थःकुपितोवाक्य
मब्रवीत् ॥६६॥ अर्जुनउवाच एनंदेवहनिष्यामिमहावीरंतवाग्रतः॥नासाध्यंविद्यतेकिंचित्प्रसादात्तवकेशव॥ ६७॥ जैमिनि
रुवाच ततोजघानसुरथंसायकानांशतेनच॥सुरथस्यरथोवेगाद्गगनेतत्क्षणंगतः ॥ ६८॥पार्थंविव्याधकृष्णंचशरैश्चित्रैःशिला
शितैः ॥ उवाचप्रहसन्वीरःपांडवंश्वेतवाहनम् ॥ ६९॥ रथंतेभेद्मिबाणौघैस्त्वंपार्थपरिपालय॥ शरप्रहाराभिहतोरथोबभ्रामभूत
ले॥७०॥ अर्जुनस्यसकृष्णस्यसरुद्रस्यमहारणे ॥ ततःपद्भ्यांरथंपीड्यवासुदेवःक्रुधान्वितः॥७१॥ धरांप्रवेशयित्वाऽग्रेतथाऽपिप
रिनीयते॥ नरथःस्थितएवात्रकृष्णोविस्मयमाययौ॥७२॥ शिलाशितैर्गार्ध्रपत्रैर्भिन्नौकृष्णार्जुनावुभौ॥पांचजन्यंपूरयित्वादेव
दत्तंधनंजयः ॥७३॥ कृष्णश्चतरसारोषात्पांडवंवाक्यमब्रवीत् ॥ श्रीकृष्णउवाच मयाधृतोऽपिहिरथःसुरथस्याशुगेनतु ॥ नीय
तेऽत्रबलादेवविरथंसुरथंकुरु॥७४॥ ततोऽर्जुनोरणेक्रुद्धस्तस्यदिव्यंमहारथम्॥ सहयंसध्वजंबाणैःससूतंशतधाच्छिनत् ॥ ७५॥

विरथःसुरथोराजन्पांडवेनरणेकृतः॥ तावत्पवनपुत्रेणस्वलांगूलेनवेष्टितः॥७६॥ रथःपार्थस्यभूमध्येसुबद्धस्तत्क्षणात्कृतः॥ संधा
रितश्चकृष्णेननजगामस्थितःपुनः॥७७॥ सुरथउवाच वेद्मिकेशवभारेणनद्धंपार्थरथंतव॥ उभाभ्यांनीयतेयोऽधस्तमहंचोद्धरेपु
नः॥७८॥ गृहीत्वास्यंदनस्येषांस्वबलेननृपात्मजः॥ मग्नंरथंसमुत्थाप्यपुनःप्रोवाचहर्षितः॥७९॥ वदपार्थकुतोयुद्धाच्चिक्षिपामिर
थंतव॥सागरेवाऽथमेरौवातस्मिन्वाहस्तिनापुरे॥८०॥रथस्थेनापिपार्थेनताडितःपंचभिःशरैः॥ सुरथोमूर्छितोराजन्मुक्तःसचरथः
करात्॥८१॥ मूर्छांविहायसुरथोरथमन्यंसमाश्रितः॥ तावुभौक्रूरनयनौपुनरेवाप्ययुध्यताम्॥८२॥ अर्धचंद्रैश्चनाराचैर्वत्सदंतैः
शिलीमुखैः॥ वाराहकर्णनालीकैःक्षुरप्रैःकंटकामुखैः॥८३॥ सुरथउवाच प्रतिज्ञांकुरुवीराद्यपार्थसत्यांतुकांचन॥ प्रतिज्ञातेना
नृतात्रसंजातेतिपुराश्रुतम्॥८४॥ अर्जुनउवाच त्वामहंपातयिष्यामिसमक्षंजनकस्यते॥ प्रतिज्ञातंमयावीरत्वंब्रूहिस्वांयथो
चिताम्॥८५॥ सुरथउवाच त्वामहंपातयिष्यामिरथाद्भूमाविहार्जुन॥ नकुर्यांचेद्वचःसत्यंसुकृतंमेप्रणश्यतु॥८६॥ जैमिनिरु
वाच एतस्मिन्नंतरेवीरःपार्थंचशरवृष्टिभिः॥ छादयामासराजेंद्रपांडवोऽपितथाऽकरोत्॥८७॥ शतमष्टोत्तरंपार्थोरथानांसुरथ
स्यच॥व्यधमच्छतधारोषाद्बलंचनिहतंबहु॥८८॥ अर्धचंद्रेणसुरथश्छिच्छेदास्यमहात्मनः॥कार्मुकज्यांसनाराचैःपांडवंप्रत्य
विध्यत॥८९॥पुनःकृत्वाऽर्जुनःस्वंहिकार्मुकंगुणसंयुतम्॥ विरथंराजपुत्रंतंशस्त्रास्त्रैश्चसमन्वितम्॥९०॥ अर्धचंद्रेणविव्याधबा
हुमूलेधनंजयः॥ छिन्नोऽस्यदक्षिणोहस्तोनानालंकारमंडितः॥९१॥ निपपातधरादेशेविस्फुरन्संमुखोऽर्जुनम्॥ सुरथोवामहस्ते
नगृहीत्वामहतींगदाम्॥९२॥ पार्थस्यतुरगान्क्रुद्धोजघानचजनार्दनम्॥ सहस्रंसगजानांचपातयामासभूतले॥९३॥ द्वेसहस्रेर
थानांचहयानामयुतंरणे॥इतस्ततोधावमानःसुरथोरथिनांवरः॥९४॥ तिष्ठपार्थहरेतिष्ठतिष्ठंतुबलिनोनृपाः॥ ब्रुवन्जघानतरसा
पत्तीनामयुतंबली॥९५॥ ततोर्जुनेनवामोऽस्यसगदःपातितःकरः॥ कराभ्यांवर्जितोवीरःसुरथःपार्थमब्रवीत्॥९६॥ आत्मानंर

जै० क्षपार्थांघरथंपालयमाधव ॥ धनंजयंनिजंमित्रंप्राप्तोऽस्मितवचाहितः ॥९७॥ जैमिनिरुवाच धावमानोमहावीरश्छिन्नहस्तोऽ अ०
र्जुनंप्रति ॥ तमायांतंतदापार्थश्चतुर्भिःसायकैर्नृप ॥ संधानमकरोच्चापेश्रृणुपार्थेनयत्कृतम् ॥ ९८ ॥ एकेनहृदयंभित्त्वाद्वाभ्यांपा
५० दौचचिच्छिदे ॥ छिन्नपादोऽपिसुरथोयावद्यातिरथंप्रति ॥ ९९ ॥ सर्वदेवमयेनाथबाणेनास्यमहच्छिरः ॥ सकुंडलंदीर्घनेत्रंतंता
वच्चिच्छेदपांडवः ॥ १०० ॥ छिन्नपादंकबंधंतद्धावमानमितस्ततः ॥ पातयामासबहुलंसैन्यंपार्थस्यकूटवत् ॥ १ ॥ शिरोलग्नं
पार्थभालेमूर्छितस्तेनपांडवः ॥ भूमौपपाततच्छीर्षंकृष्णस्यपद्मन्वगात् ॥ १०२ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेसुरथवधो
नामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच कृष्णोगृहीत्वातच्छीर्षंहस्ताभ्यामब्रवीत्ततः ॥ समुत्थाप्यार्जुनंभूम्याःसमारोप्यस्वकेरथे ॥ १ ॥ वेत्सिपार्थमहाबाहुं
सुरथंतथ्यवादिनम् ॥ प्रतिज्ञापालितायेनकृतासत्याममांतिके ॥ २ ॥ अर्जुनउवाच पातितोऽस्म्यमुनादेवत्वत्प्रसादात्पुनःस्थि
तः ॥ तन्नकौतुकमेवात्रधन्योऽयंनेतरोजनः ॥३॥ तद्देहिममहस्तेऽद्यवंदाम्येतच्छिरोमहत् ॥ यथाशूरत्वमायामिस्पर्शात्तुशिरसोह
रे ॥ ४ ॥ गृहीत्वातत्स्वयंपार्थोववंदेश्मश्रुलंरणे ॥ कृष्णःसस्मारगरुडंस्मृतमात्रःसमागतः ॥ ५ ॥ वैनतेयोनमस्कृत्यस्वनाथंचा
ग्रतःस्थितः ॥ श्रीकृष्णउवाच गृहीत्वैतद्विशालाक्षंशिरस्त्वंसुरथस्यच ॥ ६ ॥ प्रयागेपातयाशुत्वंनियोगान्ममकाश्यपे गरुडउ
वाच जलमात्रंतत्रगंगायमुनाचसरस्वती ॥७॥ पातितेनूनमेतस्यकिंकार्यंचभविष्यति ॥ माधवोऽत्रभवान्भातिकिमर्थंनीयतेम
या ॥ ८ ॥ गंगाजलेमनुष्यस्ययावदस्थिप्रतिष्ठते ॥ तावत्सदेहीस्वर्गस्थःकुरुतेऽमृतभोजनम् ॥ ९ ॥ तवाननेमहत्तेजःप्रविष्टंसुर ५०
थस्यहि ॥ तथाऽपितत्रयास्यामिसतामाज्ञागरीयसी ॥ १० ॥ तवदासोऽस्मिगोविंददीयतांमत्करेशिरः ॥ श्रीकृष्णउवाच पा
वनंतत्प्रयागंमेभविष्यत्यमुनाखग ॥ ११ ॥ कोशेमदीयेवीरस्यशिरोरत्नंप्रपातय ॥ जैमिनिरुवाच वैनतेयोगृहीत्वाथसुरथस्य

महाच्छिरः ॥ जगामगगनेयावत्तावत्तद्ददृशेहरः ॥१२॥ पार्वतीसहितोनाकेवृषारूढोगणैर्वृतः ॥ कैलासनाथोभगवान्वरदःशूल
धारकः ॥१३॥ चराचरगुरुःशंभुःसृष्टिकृल्लोकपालकः ॥ पितामहादिदेवानामाराध्यःसुरथस्यकम् ॥१४॥ नीयमानंकाश्यपिना
प्रयागंप्रतिमारिष ॥ उवाचभृंगिलोकेशोयाहित्वंगरुडंप्रति ॥१५॥ पार्वतीप्रत्युवाचाथकिमेतन्नीयतेऽमुना ॥ गरुडेनविरूपाक्षप
रंकौतूहलंहिमे ॥१६॥ श्रीशिवउवाच अर्जुनेनहतोवीरःशिरोऽस्यगरुडःशुभे ॥ आदिष्टःकिलकृष्णेनप्रयागेयातिपातितुम् ॥१७॥
मयाऽयंप्रेरितोभद्रेसमानेतुंममांतिकम् ॥ भृंगिस्तन्मुंडमालार्थंशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ १८ ॥ भ्रातुरस्याहृतंपूर्वंशिरःकमललो
चने ॥ सुरथस्यद्वितीयंमेभविष्यतिसुभूषणम् ॥१९॥ धर्मिष्ठानांवदान्यानांकृतज्ञानांसदामया ॥ शूराणांजितकामानांशिरसांमं
डनंमहत् ॥ २० ॥ ध्रियतेकिलवामोरुनेतरेषांकदाचन ॥ जैमिनिरुवाच महादेवस्यवचनंश्रुत्वाभृंगिःखगाधिपम् ॥ २१ ॥ प्रा
प्यवेगेनमहताचेदंवचनमब्रवीत् ॥ भृंगिरुवाच वैनतेयमहाभागदेहित्वंमत्करेशिरः ॥ २२ ॥ त्वत्तोबलाद्ग्रहीष्यामिनमांवेत्सि
खगाधिप ॥ नाहंसर्पोवैनतेयभयंकुर्वेनतावकम् ॥ मुंचमुंचनजानासिममतेजःसुदारुणम् ॥ २३ ॥ ततस्तंगरुडोभृंगिंपक्षाभ्या
मवधूयहि ॥ जगामतीर्थराजेहिभृंगिस्त्रिनयनंगतः ॥ २४ ॥ पक्षवातेनघोरेणतरसाशुष्कपर्णवत् ॥ पार्वतीतंसमीक्ष्याथप्रहसं
तीवचोऽब्रवीत् ॥ २५ ॥ पार्वत्युवाच शिवदूतनजानासिगरुडंहरिवाहनम् ॥ यस्यत्वंपक्षवातेनप्राप्तोऽसिहरसन्निधौ ॥ २६ ॥
शुष्कगात्रंकथंदूतंबलहीनंहिशंकर ॥ भवांस्तन्नोदयेद्वीरंगरुडंपन्नगाशनम् ॥ २७ ॥ वृषोवृद्धोयस्यपत्रंप्रियासागरगामिनी ॥ ग
जचर्मपरंवस्त्रंशस्त्रंखट्वांगमेवच ॥ २८ ॥ प्रियावचनमाकर्ण्यप्रसन्नःशंकरोऽब्रवीत् ॥ श्रीशंकरउवाच वृषगच्छमयाज्ञप्तोवैनते
यात्समानय ॥ २९ ॥ यथादूतबलंवेत्तिपार्वतीवरवर्णिनी ॥ नंदीहरसमादिष्टोजगामगरुडंप्रति ॥ ३० ॥ ग्रहीतुंतच्छिरोरम्यंको
पेनमहतायुतः ॥ वृषनासाप्रवातेनगरुडस्यकलेवरम् ॥ ३१ ॥ बभ्रामभूतलंसर्वंतस्मिन्कालेविशांपते ॥ नशशाकस्ववातेननी

यमानंखगाधिपम् ॥३२॥ तदाधारयितुंरोषात्तूलंगजइवांगणे ॥ वनानिसरितश्चैवगिरीन्यातिचसागरान् ॥३३॥ सत्यलोकंच
कैलासंवैकुंठमपिपावनम् ॥ ततोदैववशादेवप्रयागमगमत्खगः ॥ ३४ ॥ मुमोचतीर्थेतत्राशुकृष्णवाक्यमनुस्मरन् ॥ पातितंज
लमध्येतुगृहीतंनंदिनातदा ॥ ३५ ॥ गरुडोऽपिमहाविष्णुंपुनःप्राप्तोहसन्निव ॥ नंदीददौशंभुकरेशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ ३६ ॥
शंभुनामुंडमालायांमध्येरत्नंशिरःकृतम् ॥ हंसध्वजोऽपितंपुत्रंपतितंवीक्ष्यसत्वरः ॥ ३७॥ रथमारुह्यसबलःप्रायाद्योद्धुंधनंज
यम् ॥ कंपितापृथिवीदेवीशेषोपिचलितोऽभवत् ॥३८॥ तंवीक्ष्यकुपितंवीरंसबलंतरसाहरिः ॥ रथात्समुत्तीर्यतदाप्रसार्यस्वकरौ
स्थितः ॥ ३९ ॥ उवाचकेशवोवीरंहंसध्वजमकल्मषम् ॥ श्रीकृष्णउवाच आलिंगनंदेहिविभोप्रीतिश्चमहतीत्वयि ॥ रणा
त्कोपंपरित्यज्यपुत्रशोकंचमारिष ॥ ४० ॥ हंसध्वजोवीक्ष्यहरिंरथाद्भूमिमगात्तदा ॥ समालिंग्यहरिंतस्थौप्रहसन्वाक्यमब्रवीत्
॥४१॥ हंसध्वजउवाच प्राप्तोऽस्म्यनाथोनाथंत्वांपुत्रशोकश्चकीदृशः ॥ भवाद्भयंनमेदेवनान्यतोवानकालतः ॥४२॥ श्रीकृ
ष्णउवाच मुंचाश्वंपांडवंरक्षगमिष्यामियुधिष्ठिरम् ॥ यथाऽहंपांडवस्यार्थेसंत्यजामिकलेवरम् ॥ ४३ ॥ तथाभवानपिरणेपाल
यत्वेनमर्जुनम् ॥ पार्थपश्यसखायंमेरथोपरिसुसंस्थितम् ॥४४॥ ततोऽर्जुनंसमानीयकेशवःक्लेशनाशनः ॥ उभयोःसंगमंकृत्वा
मोचयित्वातुरंगमम् ॥ ४५ ॥ पंचरात्रंस्थितस्तस्मिन्नगरेकेशवोगतः ॥ युधिष्ठिरस्यनगरंप्राप्यसर्वंन्यवेदयत् ॥ ४६ ॥ तुरगोवं
धनान्मुक्तःपरिबभ्राममेदिनीम् ॥ तमनुप्रययौपार्थोमरालध्वजसंयुतः ॥ ४७ ॥ प्रद्युम्नप्रमुखैर्वीरैःपाल्यमानउदङ्मुखः ॥ मुक्त
मात्रःसतुरगःप्राप्तोदेशान्भयानकान् ॥ ४८ ॥ रथिभिःपंचभिःसार्धंपार्थस्तंनैवमुंचति ॥ हंसध्वजोविशालाक्षोरुक्मिणीतनय
स्तथा ॥ ४९ ॥ अनुशाल्वोमहाबाहुर्वृषकेतुर्महाबलः ॥ सुवेगःपंचमश्चैवसर्वेपश्यंतिपांडवम् ॥५०॥ तुरगोजलपानार्थंप्रविष्टो
नलिनीयुतम् ॥ महत्सरोऽभवत्तत्रतुरगीनिर्गताबहिः ॥ ५१ ॥ तांवीक्ष्यविस्मिताःसर्वेकिमिदंदैवकारितम् ॥ तुरगस्तुरगीजाता

वनंचैतत्सुदारुणम् ॥५२॥ पृष्ठतोऽनुययुःसर्वेततःप्राप्ताऽपरंसरः ॥ प्रविष्टाजलमध्येसाततोव्याघ्रोबभूवह ॥५३॥ अब्रुवन्पार्थमु
ख्यास्तेकिमिदंहिभविष्यति ॥ निर्ययौसोऽपितुरगस्तस्मात्तोयाज्जनाधिप ॥ ५४ ॥ जनमेजयउवाच आश्चर्यंभवताचोक्तंवनेत
स्मिन्महामुने ॥ किंकारणंजलेतास्मिन्प्रविष्टेतुरगेतदा ॥५५॥ तत्क्षणाद्वडवाजाताकारणंतत्रकिंद्विज ॥ किंतत्सरोवनंकिंतद्वडवा
केनहेतुना ॥५६॥ जातापुनर्व्याघ्रतांचसर्वंसंशयितंविभो ॥ सकथंतुरगोजातःपुनरेववदस्वतत् ॥ ५७॥ जैमिनिरुवाच शृणु
राजन्पुरावृत्तंवनेचास्मिन्सरोवरे ॥ उमावनंसरोरम्यंतयाततंमहत्तपः ॥५८॥ रुद्रःप्रसन्नःसततंममभूयादितीच्छया ॥ तपश्चरा
मिभोस्वामिन्विघ्ननाशंसदाकुरु ॥५९॥ इतिसंकल्प्यसादेवीचिरंतेपेमहत्तपः ॥ तत्रकश्चिद्दुराचारोदैत्योविघ्नार्थमागमत् ॥६०॥ स
प्राहदेवीतत्रस्थांकिमर्थंतप्यसेतपः ॥ वपुस्तेसुंदरंभद्रेकिमलभ्यंतवाधुना ॥६१॥ सर्वदास्याम्यहंतुभ्यंममभार्याभवानघे ॥ निश
म्यनीचवाक्यानिसादेवीकुपिताचतम् ॥६२॥ शशापरोषताम्राक्षीभस्मीभवसुदुर्मते ॥ ततस्तंभस्मसात्कृत्वाप्राहसावनदेवताः
॥६३॥ अद्यप्रभृतिमद्वाक्याद्वनेचास्मिन्सरोवरे ॥ आगमिष्यतियःकश्चिन्मामवज्ञायमूढधीः ॥ स्त्रीलिंगचिह्नितोनूनंभविष्यतिन
संशयः ॥६४॥ तदाप्रभृतिभोराजन्प्रविशेद्यःपुमान्कुधीः ॥ स्त्रीचिह्नंदृश्यतेसद्योदेव्याःशापेनपांडव ॥६५॥ अतोऽयंतुरगःसद्योजल
स्पर्शेनतत्क्षणात् ॥ वडवात्वंसमापन्नस्तत्सर्वंशापकारणम् ॥६६॥ यस्त्वयात्वपरःप्रश्नोहरिर्व्याघ्रोयथाऽभवत् ॥ तमाकर्णयराजेंद्र
पृच्छतःकथयामिते ॥६७॥ पुराकृतयुगेविप्रअकृतव्रणसंज्ञकः ॥ पर्यटन्सकलांपृथ्वींतीर्थयात्रार्थमादरात् ॥ ६८ ॥ तत्रतत्रतप
स्तप्त्वाकदाचित्कालपर्ययात् ॥ इमंदेशमनुप्राप्तोदृष्ट्वाचैतन्महत्सरः ॥ ६९॥ स्नातुंप्रविष्टःशुद्धात्माजपन्मंत्रांश्चवारुणान् ॥ पीत्वा
स्नात्वाचविधिवन्निर्गतःसजलाद्बहिः ॥ ७० ॥ जलग्राहस्तस्यपादेकश्चिल्लग्नःसुदारुणः ॥ दंतैस्तुदंतंतमृषिंकर्षयंतंमहाजले ॥ ७१ ॥
दृष्ट्वातंदारुणंग्राहंकर्षयंतंपुनःपुनः ॥ कोऽयंदुष्टतरःप्राप्तोजलेऽस्मिन्कर्षतेबलात् ॥७२॥ दैत्योवादानवश्चायंमत्स्योदुष्टतरोऽथवा ॥

 दुष्टेजलेप्रवेशोऽद्यकथमासीन्मतिर्मम ॥ ७३ ॥ इतिसंचिंत्यमनसाकोपाविष्टोऽभवन्मुनिः ॥ शशापतज्जलंदुष्टंजलस्थांतत्र
देवताम् ॥ ७४ ॥ अस्मिञ्जलेसुदुष्टेहियस्तुस्पर्शंकरिष्यति ॥ सतुव्याघ्रोभवेत्सद्योनानृतंममभाषितम् ॥ ७५ ॥ इत्युक्त्वाप्रय
 यौविप्रोमोचयित्वाग्रहंबलात् ॥ तदाप्रभृतिपानीयमेतद्दुष्टमभून्नृप ॥ ७६ ॥ इतिपृष्टंत्वयायत्तुतत्सर्वंकथितंमया ॥ भूयःकथंस
तुरगोजातस्तत्तुनिबोधमे ॥ ७७ ॥ अर्जुनस्तुरगंदृष्ट्वाव्याघ्ररूपंभयानकम् ॥ मनसाचिंतयामासविष्णुंसर्वभयापहम् ॥ ७८ ॥
यस्यप्रभावान्मुक्ताःस्मोदुर्योधनभयात्पुरा ॥ सदेवःपातुमांत्वत्रविषमेऽस्मिन्सुदारुणे ॥ ७९ ॥ सैनिकान्मोहयन्रात्रौदिवाच
यदुनंदनः ॥ यज्ञंयुधिष्ठिरस्याद्यसिद्धिंनयतुसोऽच्युतः ॥ ८० ॥ इतिध्यात्वाहरिंपार्थस्तस्थिवानकुतोभयः ॥ तस्मिन्क्षणेव्याघ्ररू
पंत्यक्त्वाचाश्वोऽभवत्पुनः ॥ ८१ ॥ पूर्वरूपंहयंदृष्ट्वाहर्षात्तेननृतुर्भृशम् ॥ नानाविधानिवाद्यानिवादयंतोमुदाययुः ॥ ८२ ॥ त
तोदैववशाज्जातःपुनःसतुरगोययौ ॥ नानाविधांस्ततोदेशांस्त्रीमयान्सुरसानपि ॥८३॥ स्त्रियश्चसंतिगहनाःसुरूपानवयौवनाः॥
राज्यंनारीचकुरुतेनपुमांस्तत्रजीवति ॥ ८४ ॥ यस्तासांसंगतिंकुर्याद्रूपलावण्यमोहितः ॥ मुखवासेनरम्येणनयनांचलताडितः
॥ ८५ ॥ गीतेनाथचनृत्येनहास्येनमृदुभाषितैः ॥ मासमात्रंस्त्रियंप्राप्यपश्चात्प्राप्नोतिवैशसम् ॥८६॥ रतंसमतरंकृत्वाविषमंदं
शनंपुनः ॥ नखप्रहारैर्विविधैर्हाहतास्मीतिभाषणैः ॥ ८७ ॥ ताडनैर्मुष्टिघातैश्चग्रहणैर्मुखचुंबनैः ॥ जिह्वाघातेनसमदंकूजितैःप
क्षिसन्निभैः ॥८८॥ वंदनैर्वीक्षणैर्वक्रैस्त्वदासीतिभाषणैः ॥ आगतोऽसिगतश्चासित्वयाकान्यास्मृताऽधुना ॥ ८९ ॥ जननीत
वकाप्राप्ताभगिनीगच्छमद्गृहात् ॥ भावलाभेनसहितःसंजातोवदसुव्रत ॥ ९० ॥ एवंविधैर्वचोभिस्ताःकुर्वंतिगतजीवितम् ॥ ते
नैवस्वेनलिंगेनप्रविशंतिहुताशनम् ॥ ९१ ॥ काचिज्जीवतिसागर्भंधत्तेकन्यांप्रसूयते ॥ प्रविष्टस्तुरगःपार्थोवीरैःपंचभिरावृतः
॥ ९२ ॥ उवाचतान्महावीरान्वयंस्त्रीमंडलेस्थिताः ॥ अत्रैताविषकन्याश्चतिष्ठंतिबलसंयुताः ॥ ९३ ॥ नयिष्यंतिहयंघोराःकष्टम

त्रभविष्यति ॥ एवंब्रुवतिपार्थेचस्त्रीणांवृंदंसमागतम् ॥ ९४ ॥ हयारूढंचंपकाभंमुक्तामालाविभूषितम् ॥ नानालंकारसंयुक्तंहा
वभावसमन्वितम् ॥ ९५ ॥ बद्धचामरमाकंठेसतूणंसधनुर्धरम् ॥ अर्जुनाश्वंगृहीत्वाऽथनारीकाचननिर्गता ॥ ९६ ॥ स्वामिनींप्र
तिगत्वासादर्शयामासवाजिनम् ॥ युधिष्ठिरस्यभ्रातात्रतुरंगंप्रतिरक्षति ॥ तवादेशान्मयानीतस्तुरगःकिंकरोम्यतः ॥ ९७ ॥
राज्ञ्युवाच वाजिशालांनयैनंत्वंयामिपार्थंचयोधितुम् ॥ साचकारततःसर्वंराज्ञीपांडवमन्वगात् ॥ ९८ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्व
णिजैमिनीयेस्त्रीराज्यगमनंनामएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच चंद्राननानांवीराणांलक्षेणपरिवारिता ॥ तुरगानधिरूढानांस्थितापार्थरथंप्रति ॥ १ ॥ पीनोन्नतकुचानांसा
श्यामानांचारुलोचना ॥ गजकुंभस्थितानांहिलक्षेणापिवृताबभौ ॥ २ ॥ रथमारुह्यनारीणांलक्षंचपुरतःस्थितम् ॥ लक्षत्रयं
पांडवंतंपरिवार्यस्थितंरणे ॥ ३ ॥ प्रमीलानामसाराज्ञीप्रत्युवाचधनंजयम् ॥ प्रमीलोवाच मयाधृतस्तेतुरगस्तंमोचयितुमि
च्छसि ॥ ४ ॥ कुरुयुद्धंमयासार्धंव्यपनेष्यामित्वद्बलम् ॥ सहस्वमत्प्रहारांस्त्वंधैर्येणमहताऽर्जुन ॥ ५ ॥ प्रथमंताडितःपार्थोनेत्रभावैः
प्रमाथिभिः ॥ ततोबाणेननिर्भिन्नोहृदयेगिरिदारिणा ॥ ६ ॥ सचूचुकनिभाग्रेणतयासस्मितयानृप ॥ ततोंऽतरेपंचवीराविद्धाः
सर्वाभिरेवते ॥ ७ ॥ कर्तव्यंविस्मृतंतेषांविनाकर्णसुतंतदा ॥ राज्ञीप्राहार्जुनंवीरंनमांजानासिचार्जुन ॥ ८ ॥ त्वांविजित्यकरि
ष्यामिस्वदासंविद्धिपांडव ॥ किंकरिष्यसियागेनमयासहमधुंपिब ॥ ९ ॥ दर्शयिष्यामितेसौख्यंयन्नदृष्टंत्वयापुरा ॥ अर्जुनउ
वाच तवसंगेनमरणंजायतेऽत्रमयाश्रुतम् ॥ १० ॥ यागार्थंपाल्यतेकेनतुरगःपांडवंविना ॥ प्रमीलोवाच अर्जुनोभयथानूनं
तवमृत्युरयंस्थितः ॥ ११ ॥ मच्छरैर्नयनैर्वापिताड्यमानोनजीवसि ॥ मत्संगमात्सुखावाप्तिर्निधनंहिमयासह ॥ १२ ॥ नाराचैः
पीड्यमानोऽपिमृतोव्यर्थंगमिष्यसि ॥ नवक्ष्यामिवृथावाचंतवपार्थरतानचेत् ॥ १३ ॥ शरैस्त्वांपातयिष्यामिविजेष्यामिरते

जै० नवा ॥ विनात्वांजीवितंत्यक्ष्येतत्सर्वमवधारय ॥१४॥ आवयोर्मरणंप्राप्तंदर्शनादेवमारिष ॥ तस्मान्मदीयंरुचिरंयौवनंभुंक्ष्व अ०
पांडव ॥ १५ ॥ अर्जुनस्तांतदावीक्ष्यनुवर्तींकामपीडिताम् ॥ लक्ष्मणंचिंतयित्वाऽथतथाशूर्पणखांहृदि ॥ १६ ॥ निजघानशरैःष
५३ ड्भिस्तयातेपंचधाकृताः ॥ धनंजयंशरैर्घोरैःसप्तभिःसमताडयत् ॥ १७ ॥ पुनःशरसहस्रैःसाऽदृश्यंचक्रेऽर्जुनंरणे ॥ मोहनास्त्रंपांड
वोऽपिसंदधेकार्मुकेस्वके ॥ १८ ॥ प्रमीलामोहनास्त्रंतत्सगुणंसायकैस्त्रिभिः ॥ छित्त्वाप्राहार्जुनंमूढमोहनास्त्रंनभातिते ॥ १९ ॥
अर्जुनःसगुणंकृत्वास्वधनुःकोपपूरितः ॥ यावत्पातयतेतांहिवाणीखेचाऽभवत्तदा ॥ २० ॥ मापार्थसाहसंकार्षीःसंग्रामेस्त्रीवधंप्र
ति ॥ नैवशक्यात्वयाजेतुंवर्षाणामयुतेनच ॥ २१ ॥ इमांवरयभद्रंतेयदिजीवितुमिच्छसि ॥ इमांप्रब्रूहिनगरंत्वांविनेष्यामिभा
मिनि ॥ २२ ॥ पार्थस्तद्भाषितंश्रुत्वासर्वंचक्रेयथोदितम् ॥ प्रमीलांवरयामासयुद्धभूमौविशांपते ॥ २३ ॥ उवाचतांविशाला
क्षींसंगमंहस्तिनापुरे ॥ तवदास्यामिभद्रेऽहंव्रतस्थोहयरक्षणे ॥ २४ ॥ कृष्णस्यदर्शनाद्दोषागमिष्यंतिहितावकाः ॥ एतासामपि
सर्वासांभर्त्तारोमत्पुरेशुभे ॥ २५ ॥ भविष्यंतिनसंदेहोहयंमुंचव्रजाम्यहम् ॥ सहितावात्वमायाहिव्रजवाहस्तिनापुरे ॥ २६ ॥ त
तोमुक्त्वातंतुरगंसाजगामयुधिष्ठिरम् ॥ हयोययौवृक्षदेशान्फलितान्मानुषैर्गजैः ॥ २७ ॥ स्त्रीभिर्गोभिश्चपशुभिरजाविकखरै
रपि ॥ प्रभातेचैवजायंतेमध्याह्नेयौवनान्विताः ॥२८॥ सायंकालेम्रियंतेहिवृक्षेषुविविधाजनाः ॥ ययौतत्रापिपार्थोऽसौविस्मयो
त्फुल्ललोचनः ॥ २९ ॥ ततोदेशान्सविविधांस्तुरंगेणसमन्वितः ॥ कर्णप्रावरणानेकवक्त्रानेकाक्षपादकान् ॥ ३० ॥ हयाननांस्त्रि
नेत्रांस्तान्दीर्घनासांस्त्रिपादकान् ॥ सशृंगानेकशृंगांश्चखरवक्त्रानुपाययौ ॥ ३१ ॥ भीषणस्यपुरंप्राप्तोराक्षसस्यतुरंगमः ॥ राक्ष
सास्तत्रबहवोवसंतिपुरुषादकाः ॥ ३२ ॥ पापाचाराःकोपयुक्तादीर्घकालप्रजीविनः ॥ कोटित्रितयमेतेषांराक्षसानांपुरःस्थितम् ५३
॥ ३३ ॥ भीषणस्यपुरोधास्तुमेदोहासतुरंगमम् ॥ ददर्शभ्रममाणंहिकाननेब्रह्मराक्षसः ॥ ३४ ॥ ज्ञात्वापार्थंहयंप्राप्तंभीषणस्यां

तिकंयर्यौ ॥ नरांत्रसूत्रसंभूतंकंठेयज्ञोपवीतकम् ॥३५॥ बिभ्रन्नरकपालानांजपमालांभयानकाम् ॥ गजवक्त्रस्यशुष्कस्यसज
लंहिकमंडलुम् ॥३६॥ नेत्रगोलकजांकंठेप्रोतांघोरांस्रजंतथा ॥ गजदासेरकौयुक्तौकर्णयोस्तस्यभूषणे ॥३७॥ गजपृष्ठभवस्या
स्थ्नोदंडंचसपलंकरे ॥ उवाचभीषणंगत्वापार्थःप्राप्तस्तवाहितः ॥ ३८ ॥ तुरंगंपालयानोऽत्रविद्धितंराक्षसाधिप ॥ पिताहितेबको
नामनिहतोस्याग्रजेनसः ॥३९॥ एनंभीमानुजंशीघ्रंगृहीत्वायज्ञमाचर ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तंनरमेधंममाज्ञया ॥ ४० ॥ आचा
र्योऽहंभविष्यामिसंत्यन्येब्रह्मराक्षसाः ॥ कुलीनाव्रतयुक्ताश्चचातुर्मास्यव्रतेस्थिताः ॥ ४१ ॥ येकुर्वंतिसुरापानंरुधिरेणापितोषि
ताः ॥ मासोपवासिनीनांतुमांसेनश्रावणेव्रतम् ॥४२॥ तथाभाद्रपदंप्राप्ययतीनामूर्ध्वरेतसाम् ॥ आहारेणैवजीवंतिआश्विनेच
जटावताम् ॥ ४३॥ कार्तिकेचकुमाराणांपलेनव्रतधारकाः ॥ तस्माद्धारयपार्थंहिससैन्यंहितुरंगमम् ॥४४ ॥ व्रतस्थाश्चिरकालं
हितिष्ठंतिब्रह्मराक्षसाः ॥ गजान्धनंजयस्याद्यभक्षयंतुतथाहयान् ॥ ४५ ॥ नराणांरुधिरेणैवकोष्णेनगलनालतः ॥ मांसेनचमु
दायुक्ताभवंत्वेतेऽद्यतापसाः ॥ ४६ ॥ रावणेनकृतोयज्ञोनरमेधोमहात्मना ॥ तस्मिन्यज्ञेसुतृप्तास्तुसर्वेतेब्रह्मराक्षसाः ॥ ४७ ॥
सांप्रतंत्वत्कृतेयज्ञेवयंतृप्ताभवामहे ॥ भीषणउवाच सर्वंतातकरिष्यामियथोक्तंभवतामम ॥ ४८ ॥ पितृशत्रुंपुरंप्राप्तंकथमद्य
नधारये ॥ भवादृशैर्व्रतश्लाघ्यसुविद्यैर्ब्रह्मराक्षसैः ॥ ४९ ॥ एकंपृच्छामितातत्वांयज्ञेकिंतवभोजनम् ॥ मयादेयंतवविभोपार्थसै
न्याद्यथोचितम् ॥ ५० स्वरुचिंशंसतुभवानिहयज्ञंसमाचरे ॥ मेदोहोवाच नराणामतिपुष्टानांमेदैःप्रीतिश्चलोचनैः ॥५१॥ ग
जानांचनराणांचहयानांनयनैर्मम ॥ मेदक्लिन्नैःपरातृप्तिस्त्वत्प्रसादाद्भविष्यति ॥५२॥ सहस्रमात्रंराजेंद्रपदातीनांचभोजनम् ॥
तवयज्ञेकरिष्यामिबह्वाशीर्नापरैःसमः ॥ ५३ ॥ तस्यभाषितमाकर्ण्यराक्षसोमुदितोऽभवत् ॥ चकारमंडपंरम्यंसपुरोहितऋ
त्विजैः ॥ ५४ ॥ यज्ञार्थंतरसायोद्धुंप्रायात्पार्थचमूंप्रति ॥ राक्षसानांचघोराणांवृतःकोटित्रयेणसः ॥ ५५ ॥ राक्षस्यःपर्वतारूढा

 दद्दशुःपार्थमागतम् ॥ हनूमंतंविलोक्यैकाराक्षसीवाक्यमब्रवीत् ॥ ५६ ॥ राक्षस्युवाच ॥ पलायध्वंपलायध्वंभवतीनांनजी
वितम् ॥ वानरंचात्रपश्यामिनिहतायेनराक्षसाः ॥ ५७॥ रावणस्यपुरेदृष्टोमयाऽयंयत्रजानकी॥ स्थिताऽशोकवनेदेवीतदाप्रभृ
 तिमेभयम् ॥५८॥ जैमिनिरुवाच ॥ राक्षसीवाक्यमाकर्ण्यप्राहलंबोदरापरा ॥ कृशहस्तपदादीर्घग्रीवानल्वसमुच्छ्रया॥५९॥
रावणंमावदनरान्मृत्युंप्राप्तंममाग्रतः ॥ वानरंभक्षयिष्यामिसभयंपुरतस्तव ॥ ६० ॥ तांतुचैवाऽपराप्राहाकिंत्वयागदितंकृशे ॥
पश्यमेत्वंस्तनौदीर्घौस्थूलौभूमौविलंबिनौ ॥ ६१ ॥ योजनंप्राप्यमत्पृष्ठेकृष्यंतौद्रुमनाशनौ ॥ कुचेनपांडवंहन्मिहनूमंतंचवानर
म् ॥ ६२ ॥ सैन्यंचभारतंवेगान्माभीतोराक्षसीगणः ॥ जयतांवानरान्मंदोनमांजानातिभीषणः ॥ ६३ ॥ तावत्तृतीयाकुपिता
पुष्टांतांयोजनस्तनीम् ॥ जगादकिंभयंत्वत्तोगमिष्यतिकुचेनकिम् ॥ ६४ ॥ स्तनौतेयोजनंप्राप्तौबिल्वमात्रौममाग्रतः॥ योजनं
कुचयोःप्राप्तंचूचुकंममपश्यत ॥ ६५ ॥ सर्वासांव्यपनेष्यामिभयंहत्वाकपीश्वरम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंपार्थसैन्यंनिरीक्ष्यसा
॥ ६६ ॥ उत्प्लुत्यगगनेतीव्राहाहाहाकृत्वाप्रधाविता ॥ कुचाभ्यांभ्रममाणाभ्यांस्थूलाभ्यांसंगरेनृप ॥ ६७॥ पातयंतीबलंभूरिचूर्ण
यंतीमहागजान् ॥ यत्रयत्रकुचौलग्नौतत्रतत्पातितंबलम् ॥ ६८ ॥ परमाणुनिभंसैन्यंकृतंकेवलयातया ॥ उत्क्षिपंतीगजानश्वा
न्नरानपिसुदारुणान् ॥ ६९ ॥ अन्याश्चबह्व्योराक्षस्यस्तथाचक्रुःक्षयंरणे ॥ राक्षसास्तेऽपितान्वीरान्पातयामासुराहवे ॥ ७० ॥
भीषणःपार्थमासाद्यचेदंवचनमब्रवीत् ॥ भीषणउवाच तिष्ठपार्थकुतोयासिदिष्ट्यादृष्टोऽसिसंगरे ॥ ७१ ॥ भीमेनमेहतस्तात
स्तदाहंनसमीपगः ॥ त्वामद्यसंगरेजित्वानरमेधंसमाचरे ॥ ७२ ॥ ततोभीमंवधिष्यामिपास्यामिरुधिरंबलात् ॥ ततोमुमोचबा
णौघान्मुद्गरान्पर्वतान्द्रुमान् ॥ ७३ ॥ पांडवंपीडयामासराक्षसैःसहितोबली ॥ अर्जुनस्तंतथाभूतंसगणंराक्षसंशरैः ॥ ७४ ॥
बिभेदशतसाहस्रैःसमंताल्लोमवाहिभिः ॥ हनूमान्राक्षसीनांहिचकारकदनंमहत् ॥७५॥ लांगूलवेष्टिताःसर्वास्ताडिताधरणीतले॥

गतप्राणाभिन्नगात्राःकीर्णकेस्योहताश्वताः ॥ ७६ ॥ भयात्पलायिताःकाश्चिद्याताःपर्वतसानुषु ॥ रक्षोग्रैःपांडवोमंत्रैःसंमंत्र्य
निशितान्शरान् ॥ ७७ ॥ मुमोचराक्षसबलेभीतास्तेदुद्रुवुर्वने ॥ भीषणःसस्रजेमायांराक्षसींक्रोधपूरितः ॥ ७८ ॥ सद्योऽभ
वन्पर्वताश्चसिंहाश्वशतशोगजाः ॥ शार्दूलाःशरभाव्याघ्रास्तरक्षाविद्युतस्तथा ॥ ७९ ॥ भीषणेनरणेराजन्पांडवंप्रतिमाय
या ॥ आश्रमेऋषिरेवासीद्लीनशांतमृगद्विजे ॥ ८० ॥ गंगातीरेस्वशिष्येभ्योनिगदन्ब्रह्मनिस्पृहः ॥ अर्जुनंप्राहतरसाराक्षसैस्त्रा
सितावयम् ॥ ८१ ॥ नलभामःसुखेनैवतपःकर्तुंधनंजय ॥ स्वागतंतेऽस्तुतिष्ठत्वंवसआघूर्णिकोभव ॥ ८२ ॥ ऋषीणामाश्रमे
भुक्त्वालभंतेक्षत्रियाबलम् ॥ कियंतमथकालंत्वंस्थित्वापार्थमयासह ॥ ८३ ॥ अभ्यस्यविद्यांरुचिरांमयादत्तांधनंजय ॥ तया
ह्येतेमरिष्यंतिराक्षसानात्रसंशयः ॥ ८४ ॥ ज्ञात्वामायांपांडवोऽथनिहत्यासुरभीषणम् ॥ गृहीत्वाकांचनंतस्यरत्नानिविविधा
नि च ॥ ८५ ॥ हयांस्तित्तिरिकल्माषान्छत्रंदिव्यंचकुंडले ॥ ततोजगामपुत्रस्यसहयःश्वेतवाहनः ॥ ८६ ॥ रम्यंमणिपुरंनामब
भ्रुवाहनपालितम् ॥ नराःसत्यव्रतायत्रनार्यश्चपतिसेवकाः ॥८७॥ वेदार्थशास्त्रनिपुणोभातियत्रमहाजनः ॥ चिंतनंवासुदेवस्य
नान्यांचिंतांप्रकुर्वते ॥ ८८ ॥ बंधनंकेशपुष्पाणांपशूनांसदयाइव ॥ प्रकुर्वंतिचसंघातंसारीणांकामिनीयुताः ॥ ८९ ॥ स्वप्नेऽपि
नानृतंयत्रप्रवदंतिजनाःक्वचित् ॥ मुक्ताश्वकामिनीनांहिहृदयेऽपिचमस्तके ॥ ९० ॥ नासाग्रेभांतिराजेंद्रसतोयावृत्तलोलकाः ॥
शूराश्चयत्रशतशोबभ्रुवाहनपूजिताः ॥ ९१ ॥ महाकालमपिप्राप्तंतोषयंतिबलेनतम् ॥ विमुखानरणेवीरानार्थिनांपुरतःक्वचित्
॥ ९२ ॥ जायंतेदेहदानेनवदान्याःप्रार्थिताःसदा ॥ प्राकृतस्यजनस्यापिमुखाद्वाणीसुसंस्कृता ॥ ९३ ॥ निर्यातिसर्वदायत्रप्राप्त
स्तत्रतुरंगमः ॥ तुष्टपुष्टजनाकीर्णंनित्योत्सवविभूषितम् ॥ ९४ ॥ रम्यंसुवर्णप्राकारंनगरंचार्जुनेश्वतत् ॥ रक्षितंचमहावीरैःसबलै
र्वीर्यशालिभिः ॥ ९५ ॥ सहस्रंशकटानांहिपूरितंकांचनेनच ॥ हंसध्वजादिभिर्दत्तःप्रत्यब्दंनृपतेःक ः ॥ ९६ ॥ सुवर्णरूप्यरत्नै

श्चबभ्रुवाहनकारितम् ॥ सुचित्रंगृहवीथीभिःप्रासादैर्गोपुरैर्मठैः ॥ १७ ॥ द्वितीयमिववैकुंठंस्थापितंविष्णुनाक्षितौ ॥ निरीक्ष्यत
त्तथारूपंनगरंचार्जुनोऽब्रवीत् ॥ १८ ॥ वयंकुतोऽत्रसंप्राप्तामरालध्वजशंसमे ॥ १९ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेमणिपु
रागमनंनामद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
जैमिनिरुवाच हंसध्वजःपार्थवचःसमाकर्ण्याऽब्रवीत्स्वयम् ॥ बभ्रुवाहननामात्रनृपतिर्वर्ततेऽर्जुन ॥ १ ॥ यस्मैसुवर्णसंपूर्णशक
टानांसहस्रकम् ॥ प्रत्यब्दंदीयतेपार्थमयान्यैःपार्थिवैःसदा ॥ २ ॥ रम्यंमणिपुरंतस्यसंगताःस्मोहयान्विताः ॥ तेजस्वीसबलःप्रा
ज्ञोवेदार्थमनुवर्तकः ॥ ३ ॥ वृद्धानुशासनेमग्नःपरस्त्रीविमुखःसदा ॥ दातॄणांप्रथमश्चैकोयथानारायणोहरिः ॥ ४ ॥ सुमतिश्चास्य
विख्यातोमहासत्वपराक्रमः ॥ सेनानाथोऽस्यधीरोऽत्रसकोपंशंकरंसहेत् ॥ ५ ॥ परस्यसुकृतंकर्मपरमाणुनिभंरणे ॥ राज्ञेनिवे
दयत्येवनस्मरत्यपकारकम् ॥ ६ ॥ हयंग्रहीष्यंतियदिसैनिकाश्चास्यभूपतेः ॥ क्लेशेनमहतामोक्तुंशक्तुमोवाजिनंपुनः ॥ ७ ॥ एवं
ब्रुवतिवीरेहिगृध्रःपरमदारुणः ॥ धनंजयकिरीटाग्रेस्थितोमृत्युप्रदर्शकः ॥ ८ ॥ तेनतेविस्मिताःसर्वेत्रासंजग्मुश्चकंपिरे ॥ जैमि
निरुवाच परंतुरंगंनगरेश्रुत्वाधावंतमागतम् ॥ ९ ॥ पाल्यमानंमहावीरैःसबलेनकिरीटिना ॥ ग्राहयामासराजाऽसौलीलयाब
भ्रुवाहनः ॥ १० ॥ वीराणांयुधिशूराणांसहस्रेणतुरंगमम् ॥ रात्रौसदसिचानीयददर्शहरिमुत्तमम् ॥ ११ ॥ पूजितंचर्चितंरम्यंमु
क्ताफलविभूषितम् ॥ सिंहासनेचोपविष्टोरत्नकांचननिर्मिते ॥ १२ ॥ सभातस्यविचित्रैवरत्नचित्राहिरण्मयी ॥ अयुतस्तंभसंयु
क्तानानाभावप्रदर्शका ॥ १३ ॥ हंसाश्चैवमयूराश्चशुकाःपारावतास्तथा ॥ सारिकाःकोकिलाःकेकारत्नकांचननिर्मिताः ॥ १४ ॥
सजीवाइवलक्ष्यंतेराज्ञःसदसिशोभनाः ॥ द्रुमैरत्नमयैर्दिव्यैर्गजैर्मत्तैःसमावृताः ॥ १५ ॥ ईहामृगैःकृत्रिमैश्चमीनैर्नक्रैःसुशोभि ५५
ताः ॥ रत्नप्रदीपाःशतशोयत्रकांचनदीपकाः ॥ १६ ॥ गंधतैलावसिक्ताश्चकर्पूरपुलकैस्तथा ॥ प्रदीपितासभाभातिदीपैर्नानावि

धैर्नृप ॥ १७ ॥ नृपभूषणकांत्याचशस्त्राणामपिभारत ॥ कर्पूराणामपिकणैःपतितैर्भूमिकंबलाः ॥ १८ ॥ अरुणासितवर्णास्तेद
श्यंतेजनमेजय ॥ धूपवासेनपुष्पाणांगंधेनागुरुणासह ॥ १९ ॥ कस्तूरीनिकरैस्तोयैर्गंधराजैःसुकेसरैः ॥ मूर्छयंतीसभालोकानु
पविष्टान्नृपांतिके ॥ २० ॥ चित्रांगदासुतोवीक्ष्यतुरंगंपत्रवाचनात् ॥ युधिष्ठिरस्यतंज्ञात्वाहयंपार्थेनपालितम् ॥ २१ ॥ सुबुद्धिंप
रिपप्रच्छमंत्रिणंमंत्रिसत्तमम् ॥ जननीमेपार्थपत्नीनृत्यंतीपितृसद्मनि ॥ २२ ॥ तालहीनायदाजाताशप्तापित्रामहात्मना ॥ न
क्रीभूताचिरंतिष्ठजलेविगततालिके ॥ २३ ॥ यदाऽर्जुनस्यचरणौप्राप्स्यसेदैवयोगतः ॥ सत्वांमोचयिताभर्ताभविष्यतिनसंश
यः ॥ २४ ॥ तथाजातंपुरापार्थात्संजातोऽहंपुरेशुभे ॥ जननीमेपरित्यज्यगतासातंयुधिष्ठिरम् ॥ २५ ॥ मयाराज्यंमहत्प्राप्तंपुत्रोऽहं
पांडवस्यहि ॥ किंकरोमिसुबुद्धेऽत्रमयाकार्यंविनाशितम् ॥ स्वपितुस्तुरगश्चायंसमानीतोऽविचारतः ॥ २६ ॥ सुबुद्धिरुवाच
एवमेतन्नसंदेहःप्रथमंनविचारितम् ॥ त्वयैवपालनीयोऽयंवर्षमात्रंतुरंगमः ॥ २७ ॥ स्वपितुःशासनंकार्यंहंतव्याहयहारिणः ॥ पु
त्राणांपरमोधर्मःक्रियतेपितृपूजनम् ॥ २८ ॥ अधुनाविविधंवित्तंराज्यंचनृपसत्तम ॥ समर्पयाऽर्जुनायाऽथप्रसादयनिजंगुरुम्
॥ २९ ॥ ब्राह्मणैःसंयुताःसर्वेनरनारीसमावृताः ॥ कुमारीणांगणाःपुष्टागजारूढाव्रजंतुतम् ॥ ३० ॥ नृत्यंत्योयांतुनर्तक्यःप्रगायं
तश्चगायकाः ॥ वयंसर्वेसैनिकास्तेनागरास्तेमहाजनाः ॥ ३१ ॥ संभावयित्वाजनकंतावकंहरिसेवकम् ॥ प्रयच्छामोहयंशीघ्र
मेवंमंत्रःसुखोदयः ॥ ३२ ॥ जैमिनिरुवाच श्रुत्वासुबुद्धेर्वचनंराजाऽसौबभ्रुवाहनः ॥ प्रययौसबलःशीघ्रंगृहीत्वाऽथतुरंगमम्
॥ ३३ ॥ ब्राह्मणैःसहितोवीरैर्नागरैश्चमहाजनैः ॥ चंदनानिचकस्तूरीकर्पूरनिकरान्बहून् ॥ ३४ ॥ वाहितैःशकटैःसाकंतथाऽन्यैरत्न
पूरितैः ॥ गजैर्मत्तैश्चंद्रगौरैरथैःकनकचित्रितैः ॥ ३५ ॥ श्यामकर्णैश्चतुरगैर्वेष्टितःपांडवंमुदा ॥ वादित्राणांचनादेनजयशब्दैःसु
मंगलैः ॥ ३६ ॥ गजारूढकुमारीणांकरमुक्तैःसुमौक्तिकैः ॥ अग्रतोधूपधूमैश्चलाजैर्दूर्वादलैर्वृतः ॥ ३७ ॥ यत्रऽयूत्यनिजंसैन्यं

जै० स्थितोवानरकेतनः ॥ प्रद्युम्नंपुरतःकृत्वायौवनाश्वंसपुत्रकम् ॥ ३८ ॥ अनुशाल्वंमहावीरंनीलकेतुंसुधार्मिकम् ॥ हंसध्वजंमहा अ०
राजंशैनेयंचमहाबलम् ॥३९॥ हार्दिक्यंयादवाध्यक्षंतथाऽन्यान्यादवान्विभुः ॥ गजादुत्तीर्यवीरोऽसौबलवान्बभ्रुवाहनः ॥४०॥
५६ नामंनाममाजगामपश्यतांसर्वभूभुजाम् ॥ पदातिश्चार्जुनसुतःप्रहृष्टःप्रत्ययात्स्वयम् ॥ ४१ ॥ संस्थाप्यवस्तुजातंतद्यदानीतंत
दग्रतः ॥ मुक्त्वाकेशान्क्षालनार्थंपादयोःपांडवस्यहि ॥ ४२ ॥ विरजस्कौकृतौपादौस्वकेशैःपरितोषितः ॥ ववर्षुःकन्यकाःसर्वाः
पुष्पमुक्ताफलानिच ॥ ४३ ॥ सबलःसपपातोर्व्यांदंडवद्बभ्रुवाहनः ॥ अर्जुनस्यांतिकेराजन्साश्रुकंठोमहामतिः ॥ ४४ ॥ पार्थ
स्यांघ्रिंसमासाद्यपुनरेवोत्थितोऽब्रवीत् ॥ बभ्रुवाहनउवाच तवाहंपुत्रकस्तातउलूप्यापरिवर्धितः ॥ ४५ ॥ चित्रांगदाप्रसूतंमां
त्वत्तस्तीर्थकरात्पुरा ॥ बभ्रुवाहननामाऽहंनजानेतुरगंतव ॥४६॥ गृहाणराज्यंनिखिलंशाधिमांत्वंधनंजय ॥ पुनरेवार्जुनपुरोनि
पपातविशांपते ॥ ४७ ॥ क्षमस्वेतिवदन्वाग्मीसभृत्योबलसंयुतः ॥ तंतथाभाषमाणंतेनिरीक्ष्याऽर्जुनसैनिकाः ॥४८॥ प्रद्युम्नप्रमु
खाःप्रोचुःपार्थंप्रतिमहीपते ॥ पुत्रंकथंनगृह्णासिब्रुवंतंपरमंहितम् ॥ ४९ ॥ मानीचपतितोभूमौतमुत्थापयपांडव ॥ पश्यश्रियंच
महतींस्वपुत्रस्यातितेजसः ॥ ५० ॥ जैमिनिरुवाच तेषांभाषितमाकर्ण्यपार्थःक्रोधसमन्वितः ॥ पदातंताडयित्वाऽथबभ्रुवाहन
मौरसम् ॥५१॥ मस्तकेभर्त्सयन्कोपात्कालकल्पंसुदारुणम् ॥ भाविनाचविनाशेननिगीर्णोवाक्यमब्रवीत् ॥५२॥ अर्जुनउ
वाच नत्वंममौरसःपुत्रोभयग्रस्तकलेवरः ॥ चित्रांगदाप्रसूतात्वांवैश्यान्मन्येनपांडवात् ॥ ५३ ॥ प्रथमंविधृतःकस्मात्तुरगोमेरव
दौरुषात् ॥ भयेनवैश्यवत्त्वंतुतुरगंदातुमिच्छसि ॥ ५४ ॥ नमयाजनितश्चान्यस्त्वादृशःक्लीबपौरुषः ॥ सुतःसजनितोयस्तुमहाबु
द्धिपराक्रमः ॥ ५५ ॥ कृष्णप्रियोधर्मपरोममचापिप्रियोगतः ॥ सुभद्रानंदनःपुत्रोममैकःक्षत्रियांतकृत् ॥ ५६ ॥ येनद्रोणमुखा ५६
वीराःसंग्रामेविमुखाःकृताः ॥ चक्रव्यूहंविनिर्भिद्यरक्षितोधर्मनंदनः ॥ ५७ ॥ कृजंबूकःकृपंचास्यःकृखंजःकृचशीघ्रगः ॥ त्वंजं

वृकः कुतः सिंहः सुभद्रानंदनो मम ॥ ५८॥ मूढसैन्यं न पतितं तावकं मच्छरैः क्षितौ ॥ न वाणा हृदि ते लग्नाः कथं भीतोऽसि दुर्मते ॥५९॥
गंधर्वराजदुहिता जननी तव नर्तकी ॥ त्वं नटो भव गच्छाद्य राज्यं त्यक्त्वा गृहे धनुः ॥ ६० ॥ त्यजैतद्विपुलं रम्यं रथं च कुलपांसन ॥ क्षा
त्रधर्मेण ते हीनं जीवितं न सुखप्रदम् ॥ ६१ ॥ मातृवंशं गृहाण त्वं बद्ध्वा कंठे तु मर्दलम् ॥ वालेयं पृष्ठतो बद्ध्वा रंगे नृत्यं प्रवर्तय ॥ ६२ ॥
जैमिनिरुवाच ततः स बुबुधे सर्वं यत्पित्राभाषितं तदा ॥ प्रत्युवाच हसन्वाग्मी सकोपस्तत्र पांडवम् ॥ ६३ ॥ बभ्रुवाहन उवाच
सर्वं ते क्षामितं पार्थ नत्वेकं क्षामये पुनः ॥ वैश्याज्जातं मन्यसे मां जननी मे प्रदूषिता ॥ ६४ ॥ त्वयाल्पबुद्धिना लोके समक्षं मेऽद्य संगरे ॥
क्षत्रियत्वं दर्शयामि तवाग्रे तु धनंजय ॥ ६५ ॥ गच्छंतु कन्यकाः सर्वाः पुरमध्ये महाजनाः ॥ सैनिकाश्चात्र तिष्ठंतु हयोऽयं च निबध्य
ताम् ॥ ६६ ॥ कथं मोचयिता पार्थो भविष्यति तुरंगमम् ॥ मया धृतः पौरुषेण व्यूह्य सेनां हि भासुराम् ॥ ६७ ॥ सुबुद्धिप्रमुखा वीरा
यत्ताः संतु रणे मम ॥ सर्वे ते तादृशं चक्रुर्गृहीत्वा तुरगं स्थिताः ॥ ६८ ॥ महत्सैन्यं स्थितं घोरं सशब्दं कालरूपधृक् ॥ चामरापीडसंयु
क्तं रुद्राक्षवलयं पृथु ॥ ६९ ॥ नानारत्नसुवर्णेन भूषितं चारुकुंडलम् ॥ नानावादित्रशंखानां नादेनैव विनादितम् ॥ ७० ॥ गजाना
मर्बुदं नद्धं घंटाकंबलधारिणाम् ॥ रथानामपि राजेंद्र स्थापितं कोटिसप्तकम् ॥ ७१ ॥ हयानामपि रूढानामर्बुदद्वितयं तथा ॥ पदातीनां
सुपुष्टानां त्रितयं चार्बुदस्य हि ॥ ७२ ॥ महावीराः सदा पुष्टाः संग्रामकुशला नृप ॥ अन्योन्यस्य हिते युक्ताः सत्यव्रतपरायणाः ॥ ७३ ॥
चित्रांगदात्मजेनैते योजितास्तत्क्षणान्नृप ॥ तैस्तदा वेष्टितं सैन्यं पांडवस्य महात्मनः ॥ ७४ ॥ नानाशस्त्रप्रहरणैर्मोहलोभैर्यथा ज
गत् ॥ घोरैः किलकिलाशब्दैः सिंहनादैश्च तर्जनैः ॥ ७५ ॥ तिष्ठ तिष्ठेति भाषद्भिः पातयद्भिः परान्रणे ॥ ततो रथं समारुह्य दिव्यं कन
कचित्रितम् ॥ ७६ ॥ त्रिभूमिकं सुशस्त्राढ्यं मुक्तामालाविभूषितम् ॥ प्रलंबचामरधरं मयूराश्वं पताकिनम् ॥ ७७ ॥ किंकिणीशत
संपूर्णं शक्रस्यंदनहासकम् ॥ उवाच कार्ष्णिः पितरं तिष्ठेति परुषं रणे ॥ ७८ ॥ बभ्रुवाहन उवाच गृहाणाऽर्जुन कोदंडं पौरुषं पश्य

 मामकम् ॥ पितृभावेनचानीतोमयाऽयंतुरगस्तव ॥ ७९ ॥ पुनःसमर्पितस्तुभ्यंसर्वंराज्यंनिवेदितम् ॥ शरणंचागतोऽहंत्वांतन्मा
न्यंनाभवत्तव ॥८०॥ संग्रामएवचेन्मान्यस्तवपार्थनसंधिता ॥ सन्नद्धंविद्धिमांरौद्रंकस्त्वांत्राताऽद्यविद्यते ॥८१॥ जैमिनिरुवाच
 एवंवदंतंसमरेबभ्रुवाहनमातुरम् ॥ समाह्वयंतंपार्थंहियुद्धार्थंदैत्यनायकः ॥ ८२ ॥ अनुशाल्वोरथारूढस्तमियायसुरोषितः ॥
शरैःसुपुंखैर्नवभिस्तंविव्याधहसन्निव ॥ ८३ ॥ कार्ष्णिःशतेनबाणानामनुशाल्वंसमाकिरत् ॥ दैत्याधिपस्तान्नाराचान्मध्येचि
च्छेदसत्वरः ॥ ८४ ॥ छिन्नान्शरान्वीक्ष्यरोषान्मुमोचाऽन्यान्शिलाशितान् ॥ कोटिशःशुकपत्रान्सरणेदैत्याधिपंप्रति ॥८५॥
उभौशरविभिन्नांगौरुधिरेणपरिप्लुतौ ॥ व्यराजेतांमहाराजपुष्पितौकिंशुकाविव ॥ ८६ ॥ पूरयामासतुर्बाणैर्गगनंगतदैवतम्॥
जलदाविवतोयौघैःपरस्परवधैषिणौ ॥ ८७॥ अनुशाल्वस्यतुरगान्बाणैर्निन्येयमक्षयम् ॥ चतुर्भिःपंचमेनापिसारथिंचहस
न्निव ॥ ८८ ॥ रथंचिच्छेदषष्ठेनतिलशःप्रहसन्निव ॥ सप्तमेनध्वजश्छिन्नोधनुश्चैवाष्टमेनतु ॥ ८९ ॥ सुवर्णपुंखैर्दशभिर्दैत्यरा
जंसमाकिरत् ॥ अन्यंरथंसमारुह्यगृहीत्वाऽन्यन्महद्धनुः ॥ ९० ॥ अनुशाल्वोऽपिविरथंचकाराऽर्जुनपुत्रकम् ॥ शरीरंबाणसाह
स्रैर्भिन्नंतस्यसुतेजसः ॥ ९१ ॥ सपुनःकार्ष्णिनाराजन्विरथस्तत्क्षणात्कृतः ॥ दैत्याधिपोगदांघोरांप्राहिणोद्बभ्रुवाहने ॥ ९२ ॥
गदाप्रहाराभिहतोमणिपूरपुराधिपः ॥ अनुशाल्वंशरैर्घोरैर्नवभिःसमताडयत् ॥ ९३ ॥ तैःशरैरर्दितोराजामूर्च्छितोनिपपात
सः ॥ तंविसंज्ञंसमीक्ष्याऽथप्रद्युम्नोयोद्धुमाययौ ॥९४॥ तिष्ठतिष्ठेतिचवदन्बभ्रुवाहनमार्दयत् ॥ प्रहरंस्तरसाबाणैस्तर्जयन्परुषो
क्तिभिः ॥ ९५ ॥ सुवर्णपुंखैर्दशभिःपुनर्विव्याधपांडविम् ॥ बभ्रुवाहस्ततःक्रुद्धोबाणानामयुतेनतम् ॥ ९६ ॥ प्रद्युम्नमपिसंग्रा
मेऽनंगंचक्रेयथोचितम् ॥ पूर्वजन्मन्यनंगोऽभूदस्मिन्नपितथाभवत् ॥९७॥ चित्तेयथामुनाविद्धःकार्याकार्येषुमूढधीः ॥ नगोत्रजां
नात्रसुतांनारींप्राप्यविमुंचति ॥ ९८ ॥ संगरेपीडितस्तद्वत्कार्ष्णिःसनृपसत्तम ॥ प्रद्युम्नःशरसंपर्कात्कर्तव्यंनान्वविंदत ॥ ९९॥

बभ्रुवाहोऽर्जुनस्यापिसेनांतांचतुरंगिणीम् ॥ मर्मंथवाणैर्बहुभिःसर्वकायविदारिभिः ॥ १०० ॥ तंवीक्ष्यकृष्णतनयःपुनर्विव्या
धसायकैः ॥ बभ्रुवाहंचसबलंसर्वंतेमोहितारणे ॥ १ ॥ मातंगामदसंयुक्ताःकामबाणप्रपीडिताः ॥ पतिताविस्मयःकोऽत्रभ्रम
माणारणांगणे ॥ २ ॥ विकीर्णकंवलास्तत्रभिन्नकुंभाविचेतसः ॥ यक्षांगनाश्चकुर्वंतिसहारंयौवनंनिजम् ॥ ३ ॥ गजकुंभो
त्थितैःसांद्रैरम्यंमुक्ताफलैर्मृधे ॥ नरशीर्षंमेदोहीनंकृत्वारुधिरपूरितम् ॥ ४ ॥ अन्योन्यंतेनशिरसाताडयंतिहसंतिच ॥ गजशीर्ष
सरुधिरंप्रक्षिपंतिपरस्परम् ॥ ५ ॥ गजदंतैश्चतुःषष्टियोगिन्यश्चारुविभ्रमम् ॥ नृत्यंत्योगायनंचक्रुस्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥६॥ शु
ष्कांगायत्रवेतालाःकुर्वंतिस्वांतनुंरणे ॥ पुष्टांमांसैश्चमेदोभिःप्रलिंपंतितथाबहिः ॥ ७ ॥ गजमस्तकमादायभैरवाह्यमस्तकम् ॥
नरस्यापिखरस्यापिकरभस्यमहाच्छिरः ॥ ८ ॥ नृत्यन्गोलकवद्युद्धेप्रक्षिपत्यूर्ध्वमूर्ध्वतः ॥ कंकालाभैरवायक्षाःपिशाचारुधिरंप
पुः ॥ ९ ॥ गजांत्ररज्जुभिर्नृत्यंचक्रिरेध्वनिनोमृधे ॥ वेतालाश्चपिशाचाश्चसम्मर्दंगामुदान्विताः ॥ १० ॥ नरशीर्षमथाबद्ध्यच
रणेक्षुद्रघंटिकाम् नृत्यंतिखलुगायंतितस्मिन्वीरसमागमे ॥ ११ ॥ कृतपानाःस्मदृश्यंतेकोटिशःशब्दवादकाः ॥ शुंडांगजस्यत्रु
टितांगृहीत्वामुखवायुना ॥ १२ ॥ पिशाचाःपूरयंतिस्मकाहलान्नृपसत्तम ॥ गजकर्णौगृहीत्वैकोझर्झरौवादयन्ययौ ॥ १३ ॥
आददेकरभग्रीवांमुक्तमांसांहिजंबुकैः ॥ नरांत्रतंत्रींवीणांचतामवादयतिस्मसः ॥ १४ ॥ ग्रीवापादविहीनानिगजांगानिचवा
जिनाम् ॥ भग्नानिमेदोनद्धानिवादयंतिस्मदंगवत् ॥ १५ ॥ ब्रह्मग्रहास्तत्रराजन्प्रद्युम्नेकिलयुध्यति ॥ शिरांसितत्रवीराणांछि
न्नान्यादायकौतुकात् ॥ १६ ॥ स्वक्रीडाकंदुकांश्चकुर्भैरवाःस्वगणैस्तदा ॥ यत्रयत्रहतंसैन्यंकृष्णपुत्रेणमारिष ॥ १७ ॥ शोणि
तौघानदीतत्रकेशशैवालशाद्वला ॥ निमग्नास्तत्रमातंगानदृश्यंतेकुतोनराः ॥ १८ ॥ यथावैतरणीघोराद्वितीयैषाप्रवर्तिता
॥ ११९ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेप्रद्युम्नयुद्धवर्णनंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

जै० जैमिनिरुवाच नदीतीरेश्वापदाश्वकर्षतःकुणपानिह ॥ आंत्राणिपतितान्याशुभक्षयंतोववाशिरे ॥ १ ॥ मांसकर्दमजंदुर्गन्त अ०
कपालोपलंतटे ॥ कृत्वाचभैरवास्तत्रचक्रिरेकलहंमुदा ॥ २ ॥ प्राकारस्थाःसाट्टहासंशिरोभिर्गजवाजिनाम् ॥ गजमेदोद्भवांरौ
५८ द्रामांत्रसूत्रपतंगिकाम् ॥ ३ ॥ कालखंडकलांगूलांकंकालागगनेक्षिपन् ॥ एतच्चान्यत्तदाचक्रुःप्रद्युम्नस्यरणेनृप ॥ ४ ॥ पुनःप्र
द्युम्नवीरोऽसौपीडयन्वाहिनींबलात् ॥ चकारकदनंघोरंपदातीनांनृपोत्तम ॥ ५ ॥ यथाप्रलयकालेचभूतानांशशिशेखरः ॥ निह
तास्तेनमातंगामदमत्ताःसहस्रशः ॥ ६ ॥ रथाश्चरथिभिःसाकंचूर्णितारणमूर्धनि ॥ हयाश्वसहयारोहाःप्रद्युम्नेनबलीयसा ॥ ७ ॥
पातिताभूतलेराजन्बाणैःशतसहस्रशः ॥ पौरुषंदर्शयामासबभ्रुवाहनसैनिकान् ॥ ८ ॥ तथातंवीक्ष्यकुपितंबभ्रुवाहोमहाबलः ॥
शरैःसंछाद्यतुरगान्सारथिंचझषध्वजम् ॥ ९ ॥ मूर्छितंतरसाभूमौपातयामासकोपितः ॥ रथानांविंशतिस्तस्यप्रद्युम्नस्यमहात्म
नः ॥ १० ॥ नाशेनाशेस्वीकृतानांछिन्नापार्थात्मजेनहि ॥ तथैवकृष्णपुत्रेणप्रद्युम्नेनमहारणे ॥ ११ ॥ चूर्णीकृताहिबहवोरथास्त
स्यबलीयसा ॥ अपातयद्रणेकार्ष्णिमूर्छितंतस्यसारथिम् ॥ १२ ॥ उत्थायभूमौकुपितःकृष्णपुत्रोऽथरोषतः ॥ तथाप्रद्युम्नमपिच
निष्पिपेषाऽर्जुनात्मजः ॥ १३ ॥ प्रहारैःकश्मलंतैस्तुरुक्मिणीनंदनोययौ ॥ उत्थितःपुनरेवासौगदांजग्राहदारुणाम् ॥ १४ ॥ मु
मोचाऽस्मैकृष्णपुत्रश्चिच्छेदैनांत्रिभिःशरैः ॥ बभ्रुवाहश्चतरसापंचभिस्तमपीडयत् ॥ १५ ॥ रुक्मिणीतनयेनापिबहुधाताडितःश
रैः ॥ उभौशस्त्रास्त्रकुशलौशूरौपरमधन्विनौ ॥ १६ ॥ उभौगगनगौराजन्नुभौभूतलचारिणौ ॥ तौचक्रतुस्तदाबाणपूर्णंगगनमं
डलम् ॥ १७ ॥ भूतलंचापिराजेंद्रयुद्धेवैलोमहर्षणे ॥ परस्परस्यसंघातान्मयूखान्भासुरानपि ॥ चक्रतुस्तौतदाबाणैर्यथामोहो
हरेःस्थितः ॥ १८ ॥ भिन्नाःसायकवर्षेणभूभृतःकटकैःसह ॥ पर्वताइवराजंतेधातुरागप्रवाहिनः ॥ १९ ॥ छिन्नशीर्षामानहीना ५८
गतश्रीकागतासवः ॥ शिरांसिपतितान्येवगृहीत्वामहदायुधम् ॥ २० ॥ कबंधाःशतसाहस्रास्तस्मिन्युद्धेसमुत्थिताः ॥ तरुणी

करजैर्भिन्नावीरास्तेरतिसंगरे ॥ २१ ॥ यथाव्यथांनजानंतितथायुद्धेशरव्यथाम् ॥ केचित्खड्गकरावीराःपतिताधरणीतले ॥ २२॥
करपत्रधराःकेचिद्गदाहस्तास्तथापरे ॥ त्रिशूलधारिणश्चान्येसमरेशक्तिसंयुताः ॥ २३ ॥ भुशुंडीपाशपरिघकुद्दालवरधारिणः ॥
भिंदिपालायुधाश्चैवमुसलैश्चापियोधिनः ॥ २४ ॥ सपट्टिशायष्टिधरास्तथैवांकुशयोधिनः ॥ कुंतायुधधराःकेचित्कुठारपरशूध
राः ॥ २५॥ सशस्त्रायेचसंप्राप्ताहताःपार्थसुतेनते ॥ वरान्गजान्शरैर्घोरैःसारोहान्सांकुशान्रणे ॥ २६॥ सघंटान्विदलीकृत्यन
नादाऽर्जुननंदनः ॥ तस्यबाणोरथंभित्त्वाहयंभित्त्वातथागजम् ॥२७॥ पदातिनंसकवचंयातिदूरेनतिष्ठति ॥ यत्रयत्रतृणंभूरितत्र
वह्निःप्रसर्पति ॥ २८ ॥ वनेप्रज्वलितेयद्वत्तद्वद्बाणःसगच्छति ॥ एवमेकेनतत्सैन्यंव्याप्तंपार्थस्यधीमता ॥ २९ ॥ अनुशाल्वःपुन
र्वीरंनदन्योद्धुमुपाययौ ॥ प्रद्युम्नोनीलकेतुश्चयौवनाश्वःसपुत्रकः ॥ ३० ॥ हंसध्वजःपुत्रयुतोमेघवर्णोबलाधिकः ॥ एतेसर्वैतमे
कंहित्वाऽभवन्योधितुंक्षमाः॥ ३१ ॥ पंचभिःपंचभिर्बाणैस्तान्सर्वान्गतचेतनान् ॥ विरथान्गजहीनांश्चगताश्वाञ्छत्रवर्जितान्
॥ ३२ ॥ महाबलान्कीर्णकेशान्भूषणैःपरिमोचितान् ॥ चकारसमरेकार्ष्णिःशुष्कास्यान्गतचामरान् ॥३३॥ रुधिरंस्वंपिबंतश्च
सोमपानमिवाध्वरे ॥ भ्रमंतश्चश्वसंतश्चधावंतश्चरणांगणे ॥३४॥ पलायंतश्चभिन्नास्तेशरैःकनकचित्रितैः ॥ कश्चित्प्रविष्टोना
गस्यगतांत्रस्यकलेवरम् ॥ ३५॥ सुखंसमन्यतेयावत्तावत्प्राप्तौमहावृकौ ॥ गजदेहात्समाकृष्यचक्रतुर्नेत्रवर्जितम् ॥ ३६ ॥ वि
भिद्यहृदयंतस्यवृकौमांसंप्रजक्षतुः ॥ तथापरःशत्रुहतःशिवाभिःपरिनीयते ॥ ३७॥ सरागंहृदयंतस्यघनकुंकुमचर्चितम् ॥ शि
वानखैःपरिच्छिन्नंददर्शभुविचाप्सराः ॥ ३८॥ तमारोप्यविमानेस्वेपतिंचक्रेसुरांगना ॥ प्रत्युवाचहसंतीचशिवानाथकलेवरम्
॥ ३९॥ पश्यभूमौदारयंतितावकंरणमंडले ॥ मयाऽधुनापीड्यतेतेस्तनाभ्यांकरुणानमे ॥ ४० ॥ तथैवान्योविशालाक्ष्याराज्ञौद
ष्टाधरोदिवा ॥ स्वेनैवचरणेकोपात्पुनर्नाकिसुरस्त्रिया ॥ ४१ ॥ व्यथांत्रिवारंसंप्राप्यदृष्टस्तत्कौतुकंमहत् ॥ गजदेहेप्रलंबंतंबाण

भिन्नंकलेवरम् ॥४२॥ एकंरणेद्वितीयंतुपश्यत्यन्योऽपिसंस्थितः ॥ दोलयाऽऽन्दोलितंनाकेदिव्यस्त्रीभिरलंकृतम् ॥ ४३॥ सुपेशल
स्वर्गरामाबाहुपाशेनयंत्रितः ॥ कश्चिद्रणगतान्पाशान्दारुणान्स्मरतिस्महि ॥ ४४॥ इतरस्तत्रसंग्रामेपतितेस्वेकलेवरे ॥ ददर्श

वृष्टिंमहतींपतंतींगजपुष्करात् ॥४५॥ विमानेऽपिप्रियावक्रमदगंडूषजांघनाम् ॥ एवंतेनतदायुद्धंकृतमर्जुनसूनुना ॥ ४६॥ सैन्यं
प्रहतमप्रीतंभग्नंचपरिपालितम् ॥ चतुर्विधंसैन्यमसौजग्राहस्वमिवाहवे॥४७॥ बाणैर्विमोहितान्वीरान्स्वपुरेहर्षितोऽनयत् ॥ नीयं
तेगजशालासुगजाःपार्थस्यवाजिनः ॥४८॥ मंदुरासुचपार्थस्यपुत्रेणचबलीयसा ॥ रथास्तुवस्तुजातंतत्पुरमध्येगतंनृप ॥ प्रद्यु
म्नप्रमुखावीरामोहिताःशरवृष्टिभिः॥ ४९ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेबभ्रुवाहनयुद्धवर्णनंनामचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥
जैमिनिरुवाच संग्रामस्त्वभवद्राजन्बभ्रुवाहनपार्थयोः ॥ यथाकुशस्यरामस्यवाजिमेधहयेधृते ॥ १ ॥ जनमेजयउवाच
कथंरामःकुशंपुत्रंशमयच्छरवृष्टिभिः ॥ कथंचतेनपुत्रेणजितोरामोरणाजिरे ॥ २ ॥ रामोनवेत्तिस्वंसूनुमेतन्मेविस्तराद्वद ॥ य
स्माद्रामकथाविप्रसर्वपातकनाशिनी ॥ ३ ॥ जैमिनिरुवाच शृणुराजन्महाबाहोरामस्यचरितंमहत् ॥ विस्तरेणयथापूर्वंवद
तोमेनिशामय ॥ ४ ॥ रामस्तंरावणंहत्वाकुंभकर्णंमहाबलम् ॥ तथाऽन्यान्राक्षसान्घोरान्मेघनादमुखान्रणे ॥ ५ ॥ सीताम
ग्निमुखाच्छुद्धामादायस्वपुरंययौ ॥ विभीषणेनवीरेणलक्ष्मणेनमहात्मना ॥ ६ ॥ तथाहनूमत्प्रमुखैर्वानरैःपरिवारितः ॥ अयो
ध्यांप्रविवेशाऽथवसिष्ठप्रमुखाद्विजाः ॥७॥ पठंतोमंगलंसूक्तंरामसम्मुखमाययुः ॥ वसिष्ठप्रमुखान्दृष्ट्वाततोदाशरथीरथात् ॥८॥
अवातरत्क्षणाद्रामोनमश्चक्रेचतान्मुनीन् ॥ पश्चाच्चलक्ष्मणःसीतानमस्कारंप्रचक्रतुः ॥ ९ ॥ ततःसतैर्नियुक्तोऽसौरामोराजीव
लोचनः ॥ कैकेयींचसुमित्रांचभरतंलक्ष्मणंतथा ॥ १० ॥ शत्रुघ्नंचपुरस्कृत्यववंदेरघुवंशजः ॥ कौसल्यांजननींपश्चान्नमस्कर्तु
मगाच्चसः ॥ ११ ॥ मलिनांपंकदिग्धांगींरामदर्शनलालसाम् ॥ भर्तृदुःखपरिक्लिन्नांहर्षितांरामदर्शनात् ॥ १२ ॥ दृष्ट्वापद्मपला

शाक्षंरामंहर्षसमन्विता ॥ परिरभ्यचिरंतस्थौधनंप्राप्याधनोयथा ॥ १३ ॥ स्नापयंतीदृगंभोभिःस्नेहेनबहुनासुतम् ॥ विशेषेण
जटावंतंचिरंस्नानमवर्तयत् ॥ १४ ॥ ततोरामंकराग्रेणपस्पर्शजननीतथा ॥ राक्षसास्त्रक्षतंदृष्ट्वाप्रोवाचवचनंशुभम् ॥ १५ ॥
वसिष्ठप्रमुखारामंवदंतिकिमिदंवचः ॥ अच्छेद्योऽयमभेद्योऽयमक्लेद्योऽयंसुतस्तव ॥ १६ ॥ तदिदानींवृथामन्येबाणैर्भिन्नोऽसि
राघव ॥ अथवाशिवभक्तंत्वामाहुःकेचिन्मुनीश्वराः ॥ १७ ॥ तस्माद्दत्तंत्वयास्थानंबाणानामितिमेमतिः ॥ स्पृष्ट्वातदंगंकौस
ल्यास्वपाणिभ्यांदयावती ॥ १८ ॥ आनंदंपरमंप्राप्ताज्ञानंलब्ध्वेवब्राह्मणः ॥ तत्करस्पर्शतोरामोमुक्तोदुःखैःसुदारुणैः ॥ १९ ॥
ततोरामोमहाबाहुर्जननींशिरसाचताम् ॥ नमस्कृत्यततोबंधूनपृच्छकुशलंचतान् ॥ २० ॥ हर्षितोभ्रातृभिःसर्वैरयोध्यायामुवा
सः ॥ पालयन्पृथिवींसर्वांसशैलवनकाननाम् ॥ २१ ॥ प्रजाःस्वस्थाव्यवर्तंतविप्रावेदपरायणाः ॥ आतृप्तेश्चपयःपीत्वावत्साय
त्रोपरेमिरे ॥ २२ ॥ गोपालादुदुहुस्तत्रघटोध्नीर्गाःशुभास्तदा ॥ फलंतिसततंवृक्षालताःपुष्पंतिसर्वदा ॥ २३ ॥ ओषध्यःफलवंत्य
स्तादुष्कालादेर्विनाशकाः ॥ सरयूतीरमासाद्ययज्ञान्कुर्वंतियाजकाः ॥ २४ ॥ यूपस्तंभाःसमंताच्चपशुभिरुपशोभिताः ॥ दृश्यंते
स्थाणुतांप्राप्ताअध्वरांतेसमुच्छ्रिताः ॥ २५ ॥ जैमिनिरुवाच एवंसरामःसुखितःपृथिव्यांत्रिभिश्चतैर्भ्रातृभिरग्निकल्पैः ॥ ररा
जराजीवपलाशनेत्रोगुणैस्त्रिभिःसत्वरजस्तमोभिः ॥ २६ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेऽयोध्याप्रवेशो
नामपंचविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
जैमिनिरुवाच दशवर्षसहस्राणिराज्यंचक्रेसराघवः ॥ प्रजांनलेभेसीतायांपालयन्पूर्वजस्थितिम् ॥ १ ॥ ततःकालेनमहताग
र्भमाधत्तमारिष ॥ नक्षत्रेवैष्णवेतुर्येपादेतद्देवताभिधे ॥ २ ॥ चरेलग्नेप्रवृत्तेचमातुर्देशांतरप्रदे ॥ ततःसचतुरोमासान्रेमेपत्न्या
सहेश्वरः ॥ ३ ॥ प्राप्तेतुपंचमेमासेरामःस्वप्नेददर्शसः ॥ सीतांभागीरथीतीरेविपलंतीमनाथवत् ॥ ४ ॥ लक्ष्मणेनपरित्यक्तामित्य

जै० होविस्मयान्वितः ॥ प्रातःकृताह्निकोरामोवसिष्ठमिदमब्रवीत् ॥ ५ ॥ रामउवाच स्वप्नेपश्यामिरुदतींसीतांभागीरथीतटे ॥ त अ०
द्गर्भविघ्नशांत्यर्थंतस्याःपुंसवनक्रिया ॥ ६ ॥ शीघ्रमादिश्यतांब्रह्मन्पुण्यनक्षत्रेदिनेशुभे ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वावसिष्ठोमुनिपुंगवः ॥ ७ ॥
६० वसिष्ठउवाच कर्तव्याशुक्लपक्षेतुकृष्णपक्षोऽप्यपोहतु ॥ पुष्यार्कयोगेपंचम्यांकार्यंपुंसवनंविभो ॥ ८ ॥ मुहूर्त्तस्यदिनंयावदाग
मिष्यतिराघव ॥ तावद्राममहाबाहोक्रियतांविप्रतर्पणम् ॥ ९ ॥ मुनेस्तद्वचनंश्रुत्वारामोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ सीतापुंसवनंभ्रातः
पंचम्यांचभविष्यति ॥ १० ॥ तावत्त्वंगच्छभद्रंतेजनकंचसमानय ॥ विश्वामित्रंमुनिश्रेष्ठंमुनिभिःपरिवारितम् ॥ ११ ॥ लक्ष्म
णोऽपिनमस्कृत्यरामस्योत्तरतोययौ ॥ ततोरामोमहाबाहुःशिल्पिभिर्मंडपंशुभम् ॥ १२ ॥ अकारयत्त्रिगव्यूतिमितमायामतःस
मम् ॥ तस्मिन्वसिष्ठोरुचिरंस्थंडिलंसमकल्पयत् ॥ १३ ॥ उदुंबरफलानांचस्रजंतत्रचकारसः ॥ शललंत्रिषुशुभ्रंचतथावैसूत्रवे
ष्टनम् ॥ १४ ॥ पीठमौदुंबरंतत्रचतुरस्रंचवल्लकीम् ॥ समकल्पयदेतानिक्रियांगानिमुनीश्वरः ॥ १५ ॥ तावत्सलक्ष्मणस्तूर्णंविश्वा
मित्रंमहामुनिम् ॥ जनकंचसमाहूयरामंनत्वेदमब्रवीत् ॥ १६ ॥ लक्ष्मणउवाच आगतोजनकोरामविश्वामित्रोमहातपाः ॥
अर्घ्यादिक्रिययाभ्रातःपूजयैतौसमागतौ ॥ १७ ॥ रामस्तद्वचनंश्रुत्वाविश्वामित्रनरेश्वरौ ॥ नमस्कारार्घ्यदानेनपूजयामासतौ
तदा ॥ १८ ॥ ततःप्राप्तेमुहूर्तेचवसिष्ठोव्याहरद्वचः ॥ रामत्वंसीतयासार्धंकुरुस्नानादिकाःक्रियाः ॥ १९ ॥ मंडपंचसमायाहिमा
तृभ्रातृसमावृतः ॥ अथदाशरथीरामःसुस्नातःसीतयासह ॥ २० ॥ आगतोमंडपंरम्यंब्राह्मणैःसमलंकृतम् ॥ वेदविद्भिःसदा
चारैःस्मृतिज्ञैःकर्मकोविदैः ॥ २१ ॥ ततोवसिष्ठोरामंतांचतुष्केसंन्यवेशयत् ॥ चरुंपूर्वमथोहोमंतिलाज्याहुतिभिःक्रमात् ॥ २२ ॥
चक्रेब्रह्मात्मजःसर्वंसलिलेनाभ्यषिंचनम् ॥ सीतायामूर्धजेष्वेवंसूत्रवेष्टंसमाक्षिपत् ॥ २३ ॥ विष्णुबीजकृतांमालांयज्ञांगफल ६०
संभवाम् ॥ वसिष्ठेनसमाक्षिप्तांबिभ्रतीजानकीतदा ॥ २४ ॥ ब्रह्मगोलकसंघातंबिभ्रतीवविराजते ॥ वीणांप्रवीणोभरतोवाद

यन्जानकींप्रति ॥ सशिक्षापयिषुर्गीतंगर्भस्यैवबभौविभुः ॥ २५॥ एवंकृतस्वस्त्ययनोरघूद्वहोमुनीश्वरान्यायसशर्कराज्यैः ॥ सं
तर्प्यवस्त्राणिसुवर्णभूषणंददौरथानश्वगणान्द्विजेभ्यः ॥ २६ ॥ जैमिनिरुवाच ॥ जनकेनापिरामायदत्तंराज्यमकंटकम् ॥ वि
श्वामित्रंपुरस्कृत्यवनवासंततोययौ ॥ २७॥ अयोध्यायांदाशरथिःशयानःकिलसीतया ॥ एकदारात्रिसमयेहृष्टःसीतांवचोऽ
ब्रवीत् ॥ २८ ॥ रामउवाच दोहदःकीदृशोभद्रेकस्मिन्वस्तुनितद्वद ॥ सीतातद्वचनंश्रुत्वाभर्तारमिदमब्रवीत् ॥ २९ ॥ सी
तोवाच तवप्रसादान्मेकामःपरिपूर्णःसदाऽनघ ॥ परंभागीरथीतीरेगंतुमिच्छामिराघव ॥ ३० ॥ ऋषिपत्न्यश्चयत्रासन्नृ
षयोऽजिनवाससः ॥ जहाससरामःकिमिदंनत्वन्नावनवासतः ॥ ३१ ॥ सीतेत्वंदंडकारण्येवर्षाणिनवपंचच ॥ अद्यवादोहदस्तेऽ
यंप्रथमोनिष्फलःकथम् ॥ ३२ ॥ प्रातर्भागीरथीतीरेगमनंतेऽस्तुजानकि ॥ इतितस्यैप्रतिश्रुत्यसुष्वापससुखंप्रभुः ॥ ३३ ॥
निशीथेतुव्यतिक्रांतेचाराःपुरचरानिशि ॥ रामंरहःसमागम्यवाक्यमूचुःपृथक्पृथक् ॥ ३४ ॥ तवकीर्तिःप्रतापश्चसर्वतोवर्ण्य
तेजनैः ॥ रामःपृच्छत्यतिदृढंलोकानांकीदृशीस्थितिः ॥ ३५ ॥ ममवाममभार्यायाभ्रातृणांदुष्कृतंकिल ॥ सुकृतंवात्व
याचारभ्रमतानिशियच्छ्रुतम् ॥ ३६॥ तत्सत्यंवदचारत्वंमाभीतिंकुरुदंडतः ॥ चारोऽपिरघुनाथंतंप्रत्युवाचहसन्निव ॥ ३७ ॥
चारउवाच रामत्वद्दर्शनादेवदुष्कृतंभस्मसाद्भवेत् ॥ तवापिदुष्कृतंमन्येविपरीतंरघूद्वह ॥ ३८ ॥ वयंस्थानानिपापानि
भ्रमामोरघुनंदन ॥ त्वांदृष्ट्वासर्वपापेभ्योमुच्येमभरताग्रज ॥ ३९ ॥ तथाऽपिलोकोदुर्वारःकिंचिद्दुष्टंवदत्यसौ ॥ निशार्धेभ्रम
ताराजन्दृष्टंचित्रतरंमया ॥४०॥ कस्यचिद्रजकस्यास्यांपुर्यांभार्यात्यगाद्गृहम् ॥ पितुर्वेश्मसमासाद्यतस्थौदिनचतुष्टयम् ॥४१॥
रजकस्याजनकश्चितामगमत्किंमयाकृतम् ॥ स्मृत्यागमविरुद्धंहिकन्यायत्पितृवेश्मनि ॥ ४२ ॥ तस्माद्दुहितरंचैतांनयिष्येभर्तृस
न्निधिम् ॥ यथांबरस्थंकलुषंशोधयेऽहंस्वकैःकरैः ॥४३॥ तथास्थितायांकन्यायांगृहेयत्तन्नशोध्यते ॥ इत्युक्त्वाभ्रातृभिःसर्वैरज

जै० कःपरिवेष्टितः ॥ ४४ ॥ जामातरंसमासाद्यकन्यांतस्मैन्यवेदयत् ॥ ततःक्रुद्धोऽब्रवीद्वाक्यंस्सृक्किणीपरिलेलिहन् ॥ ४५ ॥ जामा अ०
ताहस्त्वमुघम्यरामोहमितिवोमतिः ॥ राक्षसानांगृहेसीतांवसंतीमाजहारयः ॥ ४६ ॥ एतावदेवरघुनंदनसोऽब्रवीत्तद्वाक्यंपुनःपु
६१ नरिदंरजकोऽत्रकोपात् ॥ राज्ञासमर्थंपदवीमधितिष्ठतातद्रामेणचेत्कृतमहंनतथाकरोमि ॥ ४७ ॥ इत्थंवचांसिस्मवदत्यवश्यं
नान्योजनोवक्तुमलंबभूव ॥ ततोमयावाक्यमिदंविविक्तंसत्यंब्रवीत्येषकुतोहिरामः ॥ ४८ ॥ गंगातटद्वीपनिखातयूपःस्वधर्मनि
ष्ठःपितृवाक्यकर्त्ता ॥ जेतादृशास्यस्यजगच्छरण्यःसराघवःकेनसमोऽस्तिलोके ॥ ४९ ॥ आचारेषुनिषण्णोऽयंनगुणेषुचसस्पृ
हः ॥ मूढोनवेत्तितंरामंगुणिनंरजकोत्ययम् ॥ ५० ॥ मनसाचिंतयित्वैवंरामत्वामहमागमम् ॥ दूतंतंतुविसृज्याशुचिंतयामास
राघवः ॥ ५१ ॥ शुद्धाऽपिजानकीवह्नौलोकेऽस्मिन्परिगर्ह्यते ॥ तस्मात्त्यजेयंनोवेतिचिरंदध्यौसजानकीम् ॥ ५२ ॥ कथंतांमृग
शावाक्षींसीतांपद्मनिभाननाम् ॥ त्यजामिश्रोत्रियोमुख्यामाचारस्येवपद्धतिम् ॥ ५३ ॥ अथचेमांपरित्यक्ष्येकलौविप्रायथाश्रु
तिम् ॥ इतिचिंतयतस्तस्यप्रातःकालोभवत्तदा ॥ ५४ ॥ जैमिनिरुवाच ततोऽसौजानकीत्यागेमनःकृत्वारघूद्वहः ॥ आह्वयामा
सभरतंशत्रुघ्नंलक्ष्मणंतथा ॥ ५५ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोभरतोलक्ष्मणस्तथा ॥ शत्रुघ्नश्चमहाबाहुःसेवितुंरघुनंदनम् ॥ ५६ ॥ ददृ
शुस्तेततोरामंविषण्णंदीनचेतसम् ॥ प्रोचुस्तेऽन्योन्यमासीनंरामंशीघ्रंनचागताः ॥ ५७ ॥ तस्मात्किंकुपितोभ्राताह्यस्मान्दा
नवर्जितान् ॥ किमस्माभिर्द्विजश्रेष्ठाःप्रातर्नोपूजिताइति ॥ ५८ ॥ नप्रातर्जागृताःकिंवाकिंवाशीघ्रंनमस्कृताः ॥ इत्येतत्संवदंत
स्तेभ्रातरोवह्नितेजसः ॥ ५९ ॥ आयातारघुनाथंतंनमस्कृत्येदमब्रुवन् ॥ त्वन्मनस्कान्सदारामत्वत्समर्पितकर्मणः ॥ ६० ॥ त्वद्द
र्शनसमुत्कंठान्किमस्मान्नाभिनंदसे ॥ रामस्तेषांवचःश्रुत्वासशनैर्वाक्यमब्रवीत् ॥ ६१ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकु ६१
शलवोपाख्यानेरामवाक्यंनामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥२६॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

जैमिनिरुवाच रामस्तुकथयामासचारेणोक्तंयथानिशि ॥ सीताचगर्ह्यतेलोकैर्यथापाखंडिभिःश्रुतिः ॥ १ ॥ लोकापवादभीते नत्यज्यतेजानकीमया ॥ संसारभयभीतेनयोगिनाममतायथा ॥ २ ॥ तद्रामवाक्यमाकर्ण्यवज्रपातोपमंतदा ॥ भ्रातरस्तत्र योऽभूवन्रोमांचितवपुर्धराः ॥ ३ ॥ अब्रवीद्भरतस्तेषांरघुनाथमिदंवचः ॥ कृपालुत्वंरामचंद्रत्वय्येवपरिगीयते ॥ ४ ॥ अंत्यजे भ्योबलात्कश्चित्कपिलांगांसमानयेत् ॥ पश्चात्संसर्गदुष्टत्वात्त्यजेत्तांविपिनेतुकः ॥ ५ ॥ जानकींत्वंतथादायराक्षसात्त्यक्तुमिच्छ सि ॥ सीतातुभ्यंददौशुद्धिमात्मनोऽग्निमुखेपुरा ॥ तत्त्वयाविस्मृतंरामकिंवापित्रापुरोदितम् ॥ ६ ॥ वह्नौप्रदीप्तेज्वालाभिर्लिहंती भिरिवांबरम् ॥ सीतायांचप्रविष्टायांतदादशरथोब्रवीत् ॥ ७ ॥ विमानस्थोंऽबरेरामत्वांप्रतीदृग्वचःशुभम् ॥ इमांशुद्धांविद्धिपुत्र जानकींभर्तृतत्पराम् ॥ ८ ॥ अस्याश्चरित्रेणकुलंनःसर्वंविमलीकृतम् ॥ येमृताःपुत्रशोकेनतेषांगतिरनुत्तमा ॥ ९ ॥ जानकीनः स्नुषायेनतेनवासस्त्रिविष्टपे ॥ एतद्दशरथेनोक्तंवचनंविस्मृतोभवान् ॥ १० ॥ ब्रह्मादिभिर्देवगणैर्यत्प्रोक्तंतच्चसंस्मर ॥ वह्नौविशु द्धावैदेहीफुल्लासत्कलिकायथा ॥ ११ ॥ गुंफितावानरैर्दृष्टामालेवरघुसत्तम ॥ तथाऽपितेमनोरामकठिनंपरिलक्ष्यते ॥ १२ ॥ जैमि निरुवाच भरतेनेदृशैर्वाक्यैःप्रोक्तोरामोऽब्रवीद्वचः ॥ सत्यमुक्तंत्वयाभ्रातःशुद्धाजनकनंदिनी ॥ १३ ॥ लोकापवादोदुर्वारोरा ज्ञांकीर्तिविनाशनः ॥ कीर्तिहीनंजन्मयेषांजीवंतोऽपिमृताहिते ॥ १४ ॥ पुरूरवाहरिश्चंद्रोनहुषोवैन्यएवच ॥ वरिष्ठानृपमुख्यास्ते गीयंतेयशसाभुवि ॥ १५ ॥ मांधातासगरश्चैवत्वंबरीषोभगीरथः ॥ ऋतुपर्णोनलश्चैवयेचान्येपुण्यकीर्तयः ॥ १६ ॥ ख्यातिंप्रा प्ताहिराजानःसत्कीर्त्यैवरघूद्वह ॥ नकीर्तिसदृशंकिंचिन्नराणामिहविद्यते ॥ १७ ॥ पापत्राणंपुण्यदंचस्वर्गादिप्राप्तिकारकम् ॥ अ पकीर्तिस्तुयस्यैवगीयतेमानवैर्भुवि ॥ १८ ॥ तस्यजन्मवृथामन्येजीवितंचनिरर्थकम् ॥ मुहूर्तमपिजीवेतनरःशुद्धेनकर्मणा ॥ १९ ॥ युगांतमपिनैवेहनरःकीर्तिविनाक्वचित् ॥ किन्नजीवंतिहिचिरंकाकोलूकादिपक्षिणः ॥ २० ॥ तथातज्जीवितंमन्येनृणांकीर्तिविव

जितम् ॥ यैःपुत्रैर्बंधुभिर्दारैःपुंसामपयशोभवेत् ॥ २१ ॥ त्याज्याःपुत्राबांधवाश्चदाराःप्राणप्रियाअपि ॥ श्रूयतेहिपुराराज्ञाशि
बिनासत्यवादिना ॥ २२ ॥ कीर्त्यर्थंहिस्वदेहस्यदत्तंमांसंहिविष्णवे ॥ तथैवकवचंकर्णोवासवायददौपुरा ॥ २३ ॥ जीवनंवैनते
यायददौजीमूतवाहनः ॥ ददौदधीचिरस्थीनिकीर्त्यर्थंकीर्तिकृदृषिः ॥ २४ ॥ तस्मादिमांपरित्यक्ष्येजीर्णांत्वचमिवोरगः ॥ जीविते
ममचेदिच्छातवकैकेयिनंदन ॥ २५ ॥ पुनस्त्वयानवक्तव्यंतर्हीदंवचनंमयि ॥ तावत्सलक्ष्मणःक्रुद्धोधुन्वन्हस्तावथाब्रवीत् ॥ २६ ॥
निष्पिष्यपाणिनापाणिंनिःश्वसन्नुरगोयथा ॥ विसृजंश्चस्वनेत्राभ्यांकवोष्णंवारिदुःखजम् ॥ २७ ॥ लक्ष्मणउवाच आःकिं
लोकापवादेनत्याज्यासीतारघूद्वह ॥ भार्याकलहतःकश्चिन्मातरंत्यक्तुमर्हति ॥ २८ ॥ तथात्वंसर्वलोकस्यजननींहातुमिच्छसि ॥
पापिनस्तान्हनिष्यामियेसीतांदूषयंतिहि ॥ २९ ॥ म्लेच्छपूज्यैरधर्मुंडैर्यवनैर्दूष्यतेश्रुतिः ॥ साकिंत्याज्याद्विजवरैरितिरामविचा
रय ॥ ३० ॥ शत्रुघ्नःकुपितस्तावद्राघवंप्रत्यवोचत ॥ शत्रुघ्नउवाच रामत्वंयद्वचोब्रूषेत्यक्ष्येप्राणानहंयथा ॥ त्वयायेत्याजिताः
प्राणास्तेऽमरत्वंप्रपेदिरे ॥ ३१ ॥ यदित्वंहास्यसिप्राणानमरस्त्वंभविष्यसि ॥ तथायेत्वांसमाश्रित्यवर्तेयुःपापयोनयः ॥ ३२ ॥
निर्दुःखानीरुजास्तेस्युःकिंपुनर्जनकात्मजा ॥ अथवात्वांमृतंसीताजीवयेत्पतिलालसा ॥ ३३ ॥ त्वंचतांमृगशावाक्षींमृतांजीव
यसेकथम् ॥ शत्रुघ्नस्यवचःश्रुत्वाऽवोचद्रामःशनैःशनैः ॥ ३४ ॥ रामउवाच आत्मानमप्यहंजह्यांयुष्मांश्चपुरुषर्षभ ॥ अप
वादभयाद्भीतःकिंपुनर्जनकात्मजाम् ॥ ३५ ॥ जैमिनिरुवाच रामेब्रुवतिराजेंद्रसीतांत्यक्तुंकृतोद्यमे ॥ ततोभरतशत्रुघ्नौगृहं
स्वंस्वमगच्छताम् ॥ ३६ ॥ लक्ष्मणोनययौरामंत्यक्त्वादुःखाटवीगतम् ॥ लक्ष्मणंकेवलंदृष्ट्वारामोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ ३७ ॥
सौमित्रेछिंधिखड्गेनशिरोमेनविचारय ॥ सीतांभागीरथीतीरेत्यक्तुंवागच्छमाचिरम् ॥ ३८ ॥ सीतापरित्यागभवोदोषोममत
वास्तुन ॥ नौमितेचरणौभ्रातःसीतांमुंचसरित्तटे ॥ ३९ ॥ रामेणोक्तोलक्ष्मणस्तुलज्जयावनतःश्वसन् ॥ संशयाक्रांतचित्तःसन्

चिंतयामासचेतसि ॥ ४० ॥ श्रूयतेधर्मशास्त्रेषुगुरोराज्ञागरीयसी ॥ पुरापरशुरामेणस्वपितुर्वचनात्तथा ॥ ४१ ॥ परश्वधेनवै
छिन्नमाशुस्वजननीशिरः ॥ मनसानिश्चयंकृत्वाकर्तुंरामवचोनृप ॥ ४२ ॥ यंतारमब्रवीद्वीरोरथमानयसाश्वकम् ॥ तेनानीतंर
थवरंसमारुह्यजगामसः ॥ ४३ ॥ सीताभवनमुद्दिश्यततोऽश्वान्यपतन्भुवि ॥ अथयंत्राकशाघातैस्ताडितास्तेययुःशनैः ॥ ४४ ॥
संप्राप्यसीताभवनंलक्ष्मणोऽवतरद्रथात् ॥ प्रविश्यभवनंसीतांनमश्चक्रेप्यवाङ्मुखः ॥ ४५ ॥ सीतैवंविधमालोक्यलक्ष्मणंवा
क्यमब्रवीत् ॥ सीतोवाच मनोरथप्रदोभर्त्तामम राजीवलोचनः ॥ ४६ ॥ मयाहसंत्यायद्रात्रौयाचितंतद्दौरघुः ॥ दत्तेऽपिनि
ष्फलंदेवयावत्त्वंनैवदृश्यसे ॥४७॥ अधुनातद्रघोर्वाक्यंसत्यंकर्तुंत्वमागतः ॥ गृहीष्यामिविचित्राणिवासांस्यगुरुचंदनम् ॥४८॥
मुनिभ्योमुनिपत्नीभ्योदातुंश्रेयोभिवृद्धये ॥ तत्तस्यावचनंश्रुत्वालक्ष्मणोहृदिविव्यथे ॥ ४९ ॥ मुंचन्नश्रूणिशनकैरेवंकुर्विति
सोऽब्रवीत् ॥ भ्रातुर्वचनपाशेनबद्धःपरवशस्तदा ॥ ५० ॥ जैमिनिरुवाच ततःसीतादुकूलानिनिदधौस्यंदनोपरि ॥ अजिना
निविचित्राणिखाद्यानिविविधानिच ॥ ५१ ॥ पादुकेरामचंद्रस्यसौवर्णेमणिचित्रिते ॥ एवंसंस्थाप्यवस्तूनिश्वश्रूंप्रष्टुमथोययौ
॥ ५२ ॥ कौसल्यांरामजननींसीतानत्वेदमब्रवीत् ॥ दोहदोममसंजातोरंतुंभागीरथीतटे ॥ ५३ ॥ तंचपूरयितुंप्राप्तोलक्ष्मणोमम
देवरः ॥ अनुज्ञायुष्मदीयाचेत्ततोगच्छामितद्वनम् ॥५४॥ सीतावचनमाकर्ण्यकौसल्याप्राहजानकीम् ॥ कौसल्योवाच सी
तेकथंवनंयासिवृक्षकंटकसंयुतम् ॥ वराहव्याघ्रसिंहादिसत्त्वैर्व्याप्तंभयंकरम् ॥ ५५ ॥ शीतोष्णवातवर्षादिदुःखदंत्वमनिंदिते ॥
चिरात्प्राप्तंराज्यसुखंपरित्यज्यशुचिस्मिते ॥ ५६ ॥ कठोरहृदयैःसेव्यंवनंगंतुमिहेच्छसि ॥ त्वंतुरामंपरित्यज्यवनंगंतुंनचार्हसि
॥ ५७ ॥ मुखंप्रभातेमलिनंतवोष्ठौशुष्यतःश्रमात् ॥ सीतोवाच मद्भर्त्तावनवासीचसदाकंटकमर्दनः ॥ ५८ ॥ निर्मलोजीव
येद्यस्तुवानरान्कोटिशोरणे ॥ तंस्मरंतींतादृशींमांदुःखदंनवनंभवेत् ॥ ५९ ॥ रामनामजपंत्याश्चममोष्ठौशुष्यतःकथम् ॥ मनो

वाक्कर्मभिःसेवायुष्मदीयाकृतामया ॥ ६० ॥ ततोममवनेनार्तिर्भविष्यतिवनौमिवः ॥ इतिप्रदक्षिणीकृत्यश्वश्रूंसीताभिनंदिता
॥ ६१ ॥ कैकेयींचसुमित्रांचनत्वापृष्ट्वाजगामसा ॥ यत्रासौलक्ष्मणःशूरोरथमादायतस्थिवान् ॥६२॥ आरुरोहरथंसीताहर्ष
 निर्भरमानसा ॥ सगद्गदितकंठोऽसौसौमित्रिःप्राहसारथिम् ॥६३॥ चोदयाश्वान्कशाघातैर्यथाशीघ्रंप्रयांतिहि ॥ जैमिनिरुवाच
तस्यतद्वचनंश्रुत्वोवाचसूतोथलक्ष्मणम् ॥ ६४ ॥ अहमश्वमनोवेद्मियथावत्पुरुषर्षभ ॥ चलाचलप्रोथतयावक्तुकामाइमेहयाः
॥ ६५ ॥ शीघ्रंहियदिगच्छेमततोनश्वरणैर्मही ॥ दूयतसीतादुःखेनदुःखिताऽऽदौविशेषतः ॥ ६६ ॥ संग्रामेनोगतिःश्लाघ्यानेदृशे
कुत्सितेपथि ॥ इत्येवंत्वदिमन्यंतेवाजिनोभरतानुज ॥ तथाऽपिप्रेरयाम्यद्यपश्यमेहस्तलाघवम् ॥ ६७ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंस
सारथिःपाण्योस्तलेनाभिजघानकंधराम् ॥ रश्मीन्समादायकशामुदीरयन्प्राचोदयत्तीव्ररयान्हयांस्तदा ॥ ६८ ॥ इत्याश्वमे
धिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेलक्ष्मणप्रस्थानंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच गच्छंतींतांसमालोक्यसीतांपद्मनिभाननाम् ॥ अयोध्याऽतीवदुःखेनव्यथितावातचंचलैः ॥ १ ॥ ध्वजानांप
ल्लवैरेनांवारयंतीवदृश्यते ॥ ततस्तेनरथेनासौगच्छंतीजानकीपथि ॥ २ ॥ ददर्शदुर्निमित्तानिघोराणिसुबहून्यपि ॥ शिवासंमुख
मागत्यव्यरावीद्भैरवंयथा ॥३॥ हरिणामार्गमुल्लंघ्यप्रधावंतिस्मसर्वशः ॥ स्फुरतिस्मततोनेत्रंदक्षिणंपुरुषर्षभ ॥ ४ ॥ जैमिनिरु
वाच ततस्तुविपरीतानिदुश्चिह्नानिविलोक्यसा ॥ विस्मिताजानकीवीरंलक्ष्मणंप्रत्यवोचत ॥ ५ ॥ पश्यलक्ष्मणचिह्नानिशिवा
गोमायवोमृगाः ॥ मार्गमावृत्यतिष्ठंतिरुदंतिभयसूचकाः ॥ ६ ॥ परंस्वस्त्यस्तुरामायकौसल्याहर्षकारिणे ॥ तस्यबाह्वोर्बलंभूयादा
युष्यंपरिवर्धताम् ॥ ७ ॥ येनरामेणघोराणिरक्षोवृंदानिभूतले ॥ पातितानिशरैस्तीक्ष्णैःशुभंतस्यास्तुसर्वदा ॥ ८ ॥ खरश्चदूषणो
येनत्रिशिरायमसादनम् ॥ प्रापितावैजनस्थानेसराज्यंकुरुतांध्रुवम् ॥ ९ ॥ अगाधोगाधतांनीतोवानरैर्येनसागरः ॥ विभीषणो

भयात्त्रातःसोऽस्त्वयोध्यापतिःसुखी ॥ १० ॥ महाबलौरावणकुंभकर्णौलंकापतीतौप्रथितौपृथिव्याम् ॥ पापस्यसाक्षादिवमूर्ति
भाजौभिन्नौरणेयेनशरैःसुतीक्ष्णैः ॥ ११ ॥ मंदोदरीनेत्रजलैश्चलंकामभ्युक्ष्यवीरंहरिसूनुमग्रे ॥ यःप्रेरयामाससमदर्थमेवसराघ
वोविश्वसुखप्रदोऽस्तु ॥ १२ ॥ एवंवदंतीजनकात्मजाऽसौप्रायात्त्रिमार्गांजनपापहंत्रीम् ॥ कल्लोलजालंगगनेवितन्वतींपयोऽति
गौरंदधतींपवित्रम् ॥ १३ ॥ जंब्वाम्रचंपककुलिंदपटाश्मसारखर्जूरपूगकदलीपनसाढ्यतीराम् ॥ द्राक्षाफलस्तबकशोभितमं
डपालींसौवर्णकेतकवनावलिमुद्वहंतीम् ॥ १४ ॥ तांदेवलोकतटिनींप्रसमीक्ष्यसीताहृष्टाबभूवसफलंममजन्मचैतत् ॥ रामस्य
कीर्तिमिवशुभ्रतमांप्रवाहैःपापानिसर्वजगतःखलुनाशयंतीम् ॥ १५ ॥ जैमिनिरुवाच लक्ष्मणस्तुरथात्तस्मादवतीर्ययथा
भुवम् ॥ नावंनाविकसंयुक्तामारुरोहतयासह ॥ १६ ॥ गंगायास्तटमासाद्यपरंभयविवर्धनम् ॥ अवातरत्ततःसीतानावोलक्ष्म
णएवच ॥ १७ ॥ सौमित्रिर्जानकीचापिसस्नतुर्जाह्नवीजले ॥ परिधायततोवस्त्रेजग्मतुर्वनगह्वरम् ॥ १८ ॥ यस्मिन्धवाश्चखदि
राधात्र्योबदरिकास्तथा ॥ बकुलाःपिप्पलाःशुष्काःकोटरैश्चोपलक्षिताः ॥ १९ ॥ कुशानांकंटकास्तीक्ष्णास्तथागोक्षुरकादयः ॥ निं
बाश्चबहवःसंतिक्रूराःपक्षिगणास्तथा ॥ २० ॥ जीर्णबोधिद्रुमस्थाश्चकाकाःकेंकारकारिणः ॥ तेषांकोटरमध्यस्थाःसर्पाःफूत्कार
कारिणः ॥ २१ ॥ चित्तकारण्यमहिषाःसूकराःस्थूलदंष्ट्रिणः ॥ कृष्णांगाऊर्ध्वपुच्छाश्चवृश्चिकाबहवस्तथा ॥ २२ ॥ व्याघ्राम्मृगगणं
धर्तुंनिश्चलायोगिनोयथा ॥ बिडालामूषकबिलंसमाश्रित्यखनंतिवै ॥ २३ ॥ तथाविधंवनंदृष्ट्वासीतारोमांचिताबभौ ॥ यथा
रामस्यकीर्तिस्त्रीकंटकैःपरिवेष्टिता ॥ २४ ॥ सौमित्रिमब्रवीद्भीतादुर्निमित्तानिपश्यती ॥ सीतोवाच सौमित्रेनचपश्यामिमु
नीनामाश्रमानहम् ॥ पवित्रवेषास्ताःसाध्वीर्नपश्यामितपस्विनीः ॥ २५ ॥ मौंजीकृष्णाजिनभृतोद्वादशाब्दान्शिखाभृतः ॥ ऋ
षिपुत्रान्नपश्यामिमुनीन्वल्कलवाससः ॥ २६ ॥ नाग्निहोत्रोत्थितोधूमोदृश्यतेभरतानुज ॥ सर्वतोदृश्यतेचायंदावःकाष्ठतृणंदह

 न् ॥ २७ ॥ नवेदध्वनिरत्रास्तिश्रूयतेपक्षिणांरुतम् ॥ कथंवेदध्वनिःश्राव्यस्त्यजंत्यारघुनंदनम् ॥ २८ ॥ मयाऽसौरघुनाथश्चत्य
क्तोबुध्यात्ततोनहि ॥ दृश्यंतेमुनिपत्न्यस्तामुनिपुत्रामुनीश्वराः ॥ २९ ॥ पवित्रैरेवदृश्यंतेपवित्राश्रमवासिनः ॥ मयारामपराङ्मु
 ख्यापवित्राणिकुरूपया ॥ ३० ॥ कथंतान्यग्निहोत्राणिदृश्यंतेवनवासिनाम् ॥ जैमिनिरुवाच वचांसितानिसौमित्रिःश्रुण्व
न्नश्रूण्यमुंचत ॥ ३१ ॥ अधःपश्यन्नुवाचाऽसौलक्ष्मणोविह्वलोबद्धु ॥ लक्ष्मणउवाच सीतेसआश्रमोदूरेगम्यतांवैशनैःशनैः
॥ ३२ ॥ रामेणत्वंपरित्यक्तासत्यंलोकापवादतः ॥ तवापिदोहदोजातोद्रष्टुंभागीरथींनदीम् ॥ ३३ ॥ मामसौप्रेरयामासत्वांहा
तुंगहनेवने ॥ किंकरोम्यवशोमातर्भ्रातुस्तस्यवचोहरः ॥ ३४ ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वापपातधरणीतले ॥ मूर्छिताजानकीतस्मिन्नं
बराद्रोहिणीयथा ॥ ३५ ॥ छिन्नमूलायथावल्लीगृष्टिःशूलाभिपीडिता ॥ कुमारीसर्पदष्टेवतद्वत्साभूतलेऽपतत् ॥ ३६ ॥ ततस्तांल
क्ष्मणस्त्रस्तोवस्त्रांतेनाभ्यवीजयत् ॥ हस्तेनैकेनचच्छायांकुर्वंश्चमुखपंकजे ॥ ३७ ॥ उवाचयदिरामस्यसाक्षात्सेवाकृतामया ॥
तर्हीयंजानकीशीघ्रंसमुत्तिष्ठतुनादृशी ॥३८॥ इत्येवंवदतस्तस्यचेतनांलभतेस्मसा ॥ नेत्रेसमुन्मिलंतीवैलक्ष्मणंददृशेपुरः॥३९॥
अवोचतशनैरेवमांत्यक्त्वागहनेवने ॥ कथंयास्यसिसौमित्रेजनस्थानेयथापुरा ॥ ४० ॥ देवराणांदेवरस्त्वंममपूज्यतमोमतः ॥
त्वयाऽहंदंडकेत्राताविराधांकगतापुरा ॥ ४१ ॥ फलमूलांबुभिःशुद्धैःपरिचर्याकृतात्वया ॥ पर्णशालाविचित्रास्तामदर्थमुपक
ल्पिताः ॥ ४२ ॥ इदानींत्वदृतेतास्ताःकःकरिष्यतिलक्ष्मण ॥ अग्रतःपातिरामोमांपृष्ठतस्तुभवान्वने ॥ ४३ ॥ हादुःखंतुमयाप्राप्तं
रामोमांविजहौयतः ॥ अपराधादृतेवीरोराजाराजीवलोचनः ॥ ४४ ॥ मनसाकर्मणावाचानापराध्यामितंपतिम् ॥ सदातच्चर
णौचित्तेचिंतयामिमनोरमौ ॥४५॥ मुखंपद्मविशालाक्षंनिर्मलंचंद्रबिंबवत् ॥ चारुदंष्ट्रंश्मश्रुलंचकुंडलाभ्यांसुशोभितम् ॥४६॥
मुक्तामाणिक्ययुक्तेनकिरीटेनोपलक्षितम् ॥ द्रक्ष्यामिरामस्यकथंपतितागहनेवने ॥ ४७॥ काकपक्षधरःपूर्वंरामःकौशिकसंयुतः ॥

आगतोमिथिलांपूर्णस्त्वयासहमहामते ॥ ४८ ॥ त्र्यैयंबकंद्विधाचक्रेपरिणेतुंचमांधनुः ॥ मदर्थेवानरैःसार्धसख्यंयोव्यदधाद्रघुः
॥ ४९ ॥ मद्वियोगेसतिपुरावृक्षानालिंगतिस्मयः ॥ सरामोव्यजहात्सीतांदैवमेवहिकारणम् ॥५०॥ नदोषस्तस्यरामस्यममाऽय
मितिचिंतये ॥ अथवाप्राक्तनानांहिविपाकोममकर्मणाम् ॥ ५१ ॥ लक्ष्मणत्वंमहाबाहोनिर्दोषश्चैवराघवः ॥ अयोध्यांगच्छशी
घ्रंत्वंयतोहिपरवानसि ॥ ५२ ॥ योगभैरक्षितादेवोयोवैलंकाधिवासिनीम् ॥ मांसवैरक्षिताचाघ्नदुःखंकर्तुमर्हसि ॥ ५३ ॥ ल
क्ष्मणत्वंमहाबाहोश्वश्रूंविज्ञापनंकुरु ॥ युष्माकंचरणौनित्यंचिंतयामिवनेचरा ॥५४॥ ससत्वाहंवनेत्यक्तारामेणापिविजानता ॥
इत्येवंविलपंतीसाजानकीगहनेवने ॥ ५५ ॥ पुनरेवशुभाचारालक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ सीतोवाच व्यापारेऽस्मिन्कथंराम
स्त्वांकृपालुमयोजयत् ॥ ५६ ॥ प्रेरणीयःससुग्रीवःकठिनोभ्रातृघातकः ॥ विभीषणोवाबलवान्रावणद्रोहकारकः ॥ ५७ ॥
योयत्रविषयेदक्षःसतत्रविनियोज्यते ॥ वृथात्वांप्रेरयामासत्यागेममरघूद्वहः॥गच्छलक्ष्मणभद्रंतेस्वांपुरींरामपालिताम् ॥ ५८ ॥
मार्गेक्षेमंभवतुतेभ्रातातेकुप्यतेरघुः॥ इतितस्यावचःश्रुत्वासौमित्रिर्दुःखितोभृशम् ॥ ५९ ॥ प्रदक्षिणीकृत्यतदानमश्चक्रेऽप्यवा
ङ्मुखः ॥ गच्छन्नुवाचसौमित्रिस्त्वांमातर्वनदेवताः ॥ ६० ॥ रक्षंतुविपिनेचास्मिन्नेषगच्छामितद्वशः ॥ निर्ययौलक्ष्मणोवीरःप
श्यंस्तांजनकात्मजाम् ॥ ६१ ॥ पादौनचलतस्तस्यकृच्छ्रेणमहताययौ ॥ पश्यंतीजानकीमूर्तिंलक्ष्मणस्यापिनिश्चला ॥ ६२ ॥ न
ददर्शतदातंतुनिपपातधरातले ॥ मूर्छिताजानकीतत्रमुहूर्तंस्माऽवतिष्ठति ॥६३॥ अथैत्यवीरःसौमित्रिस्तीर्त्वाभागीरथींययौ ॥
एकाकिनीवनेबालाविललापमृगीयथा ॥ ६४ ॥ हापापंकिंमयाचीर्णयत्त्यक्तागहनेवने॥ जनकस्यकुलेजातादत्ताऽस्मैरघवेपु
रा ॥६५॥ दिशोऽवलोकयामासशून्याश्चविदिशस्तथा ॥ आगमिष्यतिचैवायंलक्ष्मणोऽपिहसेच्चकिम् ॥ ६६ ॥ पुनर्मूर्छामवा
प्यासौजानकीभयविह्वला ॥ तद्दुःखदुःखिताहंसारुदंतिक्रूरनिस्वनम् ॥ ६७॥ मृणालानिपरित्यज्यतदद्भुतमिवाभवत् ॥ तृणांकुरं

 विहायाऽऽशुसीतांपश्यंतिताहृशीम् ॥ ६८ ॥ एणशावाहरिण्यश्चकृष्णसाराविशेषतः ॥ मयूरान्नृत्यमुत्सृज्यतस्मिन्कालेप्रधाविताः
॥ ६९ ॥ शकुंताविजहुर्भक्ष्यंछायांपक्षैःस्मकुर्वते ॥ जलस्थाःपक्षिणश्चाभिसिषिचुर्जनकात्मजाम् ॥ ७० ॥ चमर्यःपुच्छचमरैर्वी
 जयंतिस्मजानकीम् ॥ अथभागीरथीतीरेस्नातःपुष्पाण्युपाहरन् ॥ ७१ ॥ अर्चयामासपवनःसीतांसौगंध्यसंयुतः ॥ तदास्थि
ताविशालाक्षीरामरामेतिभाषिणी ॥ ७२ ॥ विचेष्टंतोमुक्तकेशाभूमौपांसुभिरावृता ॥ यदिप्राणानिमान्हास्येभ्रूणहत्याभविष्य
ति ॥ ७३ ॥ किंकरोमिक्वगच्छामिकोमेत्राताभविष्यति ॥ इतस्ततोधावमानास्खलंतीचपदेपदे ॥ कुशानांकंटकास्तीक्ष्णाःपादयो
राचरन्व्यथाम् ॥ ७४ ॥ सुस्रुवेरुधिरंपद्भ्यांवैदेह्याभरतर्षभ ॥ एवंदुःखातुराबालावर्ततेस्मतदावने ॥ ७५ ॥ तावत्सधीमान्बहुभिः
समावृतोवाल्मीकिरुग्रैश्चतपोभिरीडितः ॥ यूपानथच्छेदयितुंमखार्थंसमागतस्तांददृशेविषण्णाम् ॥ ७६ ॥ इत्याश्वमेधिकेप
र्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेवाल्मीकिसमागमोनामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच वाल्मीकिस्तांततोदृष्ट्वाविषण्णांदीनचेतसम् ॥ तपःसिद्धिमिवक्लिन्नांस्वकीयामनवेक्षणात् ॥ १ ॥ उवाचका
त्वंकल्याणिपुत्रीकस्यपरिग्रहः ॥ कस्माद्स्मिन्वनेशून्येतिष्ठसेविस्तराद्वद ॥ २ ॥ ततःसीतानमस्कृत्यप्रोवाचाऽतीवदुःखिता ॥ सुता
वैजनकस्याहंस्नुषादशरथस्यच ॥ ३ ॥ रामस्यभार्याभूदेवसदापतिपरायणा ॥ त्यक्ताऽस्मितेनवीरेणनजानेकेनहेतुना ॥ ४ ॥ वा
ल्मीकिस्तांसमाश्वास्यप्रोवाचवचनंशुभम् ॥ वाल्मीकिरुवाच सीतेलभस्वपुत्रौद्वौमाशोकंकुरुसुव्रते ॥ वाल्मीकिरितिनामा
हंमुनिर्जनकपूजितः ॥ ५ ॥ प्राप्ताश्रमंमेरुचिरंपत्रपुष्पफलावृतम् ॥ पर्णशालांविधास्यामित्वदर्थंवरवर्णिनि ॥ ६ ॥ यत्रप्रसूतिर्भ
वितारुचिरातवजानकि ॥ मुनेस्तद्वचनंश्रुत्वाहर्षिताजनकात्मजा ॥ ७ ॥ निदाघार्तामयूरीवश्रुत्वावैघननिस्वनम् ॥ बाढमित्येव
मुक्त्वासाप्रययौपृष्ठतोमुनेः ॥ ८ ॥ तयासहमहाभागोवाल्मीकिःप्रापआश्रमम् ॥ यस्मिन्व्याघ्राश्चसिंहाश्चगोभिःक्रीडंतिहर्षि

ताः ॥ ९ ॥ बिडालास्येषुलीयंतेमूषकाःस्वविलेयथा ॥ नकुलाउरगाश्चैवमयूरायत्ररेमिरे ॥१०॥ रमंतेस्मन्मृगैःसार्धंचित्तकास्य
क्तमत्सराः ॥ सरसीषुविचित्रासुबकोमत्स्यान्नहंतिहि ॥ ११ ॥ साचैनमाश्रमंदृष्ट्वावाल्मीकेस्तांस्तपोधनान् ॥ ऋषिभार्याःशुभा
चाराऋषिपुत्रांश्चशोभनान् ॥ १२ ॥ हर्षेणमहताविष्टानमश्चक्रेपुनःपुनः ॥ ताभिस्तैश्चप्रयुक्ताशीर्जानकीशुभलक्षणा ॥ १३ ॥
कल्पितांमुनिपुत्रैश्चपर्णशालामुपाविशत् ॥ दत्तानिमुनिपत्नीभिःफलानिबुभुजेपयः ॥ १४ ॥ पीत्वासुनिर्मलंतस्यांशालायांसा
स्मतिष्ठति ॥ नौतिस्मचरणौनित्यंवाल्मीकेःश्रृणुतेकथाः ॥ १५ ॥ एवंतस्मिन्वसंत्याश्चसीतायात्यगमन्नव ॥ मासागर्भस्यवा
ल्मीकेराश्रमेफलितद्रुमे ॥ १६ ॥ अतीतेनवमेमासेजानकीसुषुवेयमौ ॥ निशीथेसुमुहूर्तेचमुनिपत्न्योविचक्षणाः ॥१७॥ तत्र
त्यमुपचारंतुकल्पयामासुरागताः ॥ गायंतिगीतंहर्षेणसीतेयंसुषुवेयमौ ॥ १८ ॥ अनयोःप्रभयावेश्मदीप्तमासीत्समंततः ॥ दि
शस्तुविमलाजाताववौवातोऽतिसौरभः ॥ १९ ॥ प्रदक्षिणार्चिस्तत्रासौव्यशोभतहुताशनः ॥ ततःशिष्याःप्रधावंतिवाल्मीकिंप्र
तिशंसितुम् ॥ २० ॥ असूतपुत्रौभोब्रह्मन्जानकीविस्मयोमहान् ॥ ततोमुनिःकुशान्रम्यांल्लवान्मुष्टिमितान्दधन् ॥ २१ ॥ आ
गतोयत्रतौबालौदृष्ट्वाहर्षसमन्वितः ॥ तावभ्यर्षिंचद्दर्भैश्चलवैःसार्धंमुनिस्तदा ॥ २२ ॥ तन्नामानौमुनिश्चक्रेकुशोलवइतिस्वय
म् ॥ दिनेदिनेवर्धमानौचंद्रसूर्याविवोदितौ ॥२३॥ जातकर्मादिकंसर्वंचक्रेसऋषिसत्तमः ॥ द्वादशाब्देततोमौंजीबंधनंव्यदधात्त
योः ॥ २४ ॥ प्रार्थयित्वाकामधेनुंवसिष्ठान्मुनिपुंगवः ॥ वाल्मीकिर्भोजयामासब्राह्मणान्वनवासिनः ॥ २५ ॥ कामधेनोःसका
शाद्धिभक्तःप्रादुरभूच्छुभः ॥ सूपंविचित्रंमुद्गानांशाकाश्चविविधाअपि ॥ २६ ॥ चंद्रबिंबसमाजाताःपूपाःशतसहस्रशः ॥ पूरिका
घृतपक्वाश्चशतच्छिद्राउदुंबराः ॥२७॥ फलान्यमृतकल्पानिप्रादुर्भूतानिधेनुतः ॥ करंजिकामोदकाश्चतथावैसूत्रकोद्भवाः ॥२८॥
निस्तुषाणांतिलानांचनारिकेलसमुद्भवाः ॥ चारवीजोद्भवावृक्षनिर्यासकृतबंधनाः ॥ २९ ॥ फेनिकाश्चंद्रबिंबाभाःसहस्रपुटसं

युनाः ॥ पर्पटामाषसंभूतास्तथातंडुलचूर्णजाः ॥ ३० ॥ एवंविधानिचान्नानिपक्कान्नानिददातिगौः ॥ तेनचान्नेनवाल्मीकिस्तर्प यामासताञ्जनान् ॥ ३१ ॥ ततःकृतोपनयनावागतौद्वौकुमारकौ ॥ अध्येषातांशिशूवेदंसांगंवाल्मीकिनोदितम् ॥ ३२ ॥ तस्मा द्रामचरित्रंतज्जगतुर्मधुरस्वनौ ॥ लवस्तालधरश्चासीद्वीणाहस्तःकुशोजगौ ॥ ३३ ॥ आलापैर्गगनंसर्वंव्याप्नुवन्शृण्वतांमनः॥ ततस्तेमुनयोहृष्टाःसाधुसाध्विवितिचाब्रुवन् ॥ ३४ ॥ धनुषीप्रददौधीमान्वाल्मीकिःसगुणेदृढे ॥ इषुधीचाक्षयौरैभ्यस्ताभ्यांतस्य मुनेःसखा ॥ ३५ ॥ तपोधनास्ततःसर्वेअस्त्रग्रामंतयोर्ददुः ॥ तपोबलेनतेसर्वेमुनयःप्रददुःशरान् ॥ ३६ ॥ किरीटकवचान्येकेददुः खड्गौचचर्मणी ॥ एवंधनुर्धरौवीरौतनुत्राणभृतौयमौ ॥ ३७ ॥ काकपक्षधरौतस्मिन्नाश्रमेचरतःस्मतौ ॥ सीतांशुश्रूषमाणौतौ कंदमूलफलैःशुभैः ॥ ३८ ॥ पादसंवाहनैश्चापिपरांप्रीतिंवितेनतुः ॥ जैमिनिरुवाच अयोध्यायांमहाबाहुःपालयन्रघुवंशजः ॥ ३९ ॥ नशर्मलेभेरामोऽसौब्रह्महत्याभिपीडितः ॥ अश्वमेधंक्रतुवरंकर्तुंकामोऽप्यभूद्रघुः ॥ ४० ॥ वसिष्ठंचसमाहूयविश्वामि त्रंचगालवम् ॥ वामदेवंसजाबालिमिदंवचनमब्रवीत् ॥ ४१ ॥ रामउवाच अश्वमेधंकरिष्यामिकथ्यतांतस्यवैविधिः ॥ अ श्वश्चकीदृशोभाव्योदानंकीदृग्विधीयते ॥ किंमयाचरणीयंस्याद्व्रतंतच्चनिरूप्यताम् ॥ ४२ ॥ ततोवसिष्ठःकथयांबभूवदुःखेनसा ध्यःकिलयज्ञएषः ॥ अश्वश्चभाव्यःकुमुदेंदुवर्णःपीतश्चपुच्छेमलिनश्चकर्णे ॥४३॥ सरक्षणीयोऽब्दमलंनृवीरैर्धृतःपरैश्चापिविमो क्षणीयः॥ आरंभएवास्यहिविप्रवर्याःपूज्याःसहस्रंश्रुतिपारगाश्च ॥ ४४ ॥ एकोरथोवारणएकएवदशाश्वमुख्याश्चसुवर्णभारः ॥ शतंगवांहेमविभुषितानांप्रस्थश्चदेयोवरमौक्तिकानाम् ॥ ४५ ॥ एकैकशोभृत्यचतुष्टयंचकार्येषुदक्षंकिलदेयमत्र ॥ ४६ ॥ असि पत्रव्रतंरामकथंत्वन्नुविधास्यसि ॥ यज्ञकर्मणिवैभार्याद्वितीयासहधर्मिणी ॥ ४७ ॥ तयाविरहितंरामविफलंपरिकथ्यते ॥ राम उवाच सौवर्णीप्रतिमाकार्याजानकीसदृशीप्रभो ॥ तादृश्यासीतयासार्धंकरिष्येव्रतमुत्तमम् ॥ ४८ ॥ अश्वमेधसभारंभःक्रिय

तांमुनिपुंगवैः ॥ अश्वशालासुरुचिरंशास्त्रोक्तैर्लक्षणैर्युतम् ॥ ४९ ॥ निरीक्ष्यवाजिनंमर्त्यंततोदीक्षाप्रदीयताम् ॥ तद्भाषितमुप
श्रुत्यवसिष्ठोमुनिभिर्वृतः ॥ ५० ॥ वाजिशालासुधवलमश्वमाहारयन्नरैः ॥ गोक्षीरवर्णमुखतःकुंकुमाभंसुकेसरम् ॥ ५१ ॥
एकतःश्यामकर्णंतंहयमालोक्यविस्मितः ॥ वसिष्ठोब्राह्मणान्सर्वान्सहसंपर्यपूजयत् ॥५२॥ वस्त्रालंकरणैर्दिव्यैर्वाजिभिश्चमनो
जवैः ॥ रथैश्चवारणैर्मत्तैःकलधौततरैःशुभैः ॥५३॥ दोग्ध्रीभिर्धेनुभिश्चैवपूजयामासतान्द्विजान् ॥ ततश्चदीक्षितोरामस्तादृश्या
सीतयासह ॥ ५४ ॥ हयंतंपूजयामासचंदनेनसुगंधिना ॥ पुष्पैःस्रग्भिश्चचमरैःशोभितंरघुनंदनः ॥ ५५ ॥ भालेबद्धाचसौवर्ण
पत्रंतस्यहरेःपुनः ॥ तस्मिन्पत्रेविलिखितंरामोदशरथात्मजः ॥ ५६ ॥ एकवीराचकौसल्यातस्याःपुत्रोमहाबलः ॥ तेनमुक्तंहरि
वरंगृह्णातुबलवान्नृपः ॥ ५७ ॥ इत्यभिप्रायसहितंपत्रंभालेव्यशोभत ॥ शत्रुघ्नंचादिदेशाथत्वयारक्ष्यस्तुरंगमः ॥५८॥ ततः
सतुरगोमुक्तःपृष्ठतोलक्ष्मणानुजः ॥ अक्षौहिणीभिस्तिस्रभिर्जगामसहितोबली ॥ ५९ ॥ नानादेशान्व्यतिक्रम्यनगरोपवनानि
च ॥ लीलयाविचचाराशुशत्रुघ्नसहितोहयः ॥ ६० ॥ राजानस्तंहयंदृष्ट्वानमश्चक्रुःपराङ्मुखाः ॥ येशूराबलवंतश्चतेगृह्णंति
हयोत्तमम् ॥ ६१ ॥ तान्जित्वाबलवान्वीरान्शत्रुघ्नोमोचयद्धयम् ॥ ततःसतुरगःप्राप्तोवाल्मीकेराश्रमेशुभे ॥ ६२ ॥ वा
ल्मीकिर्वरुणाहूतोमखार्थंतलमभ्यगात् ॥ आश्रमोपवनंरम्यंप्रविवेशतुरंगमः ॥ ६३ ॥ दाडिमाःफलितायत्रचूताःपल्लविनो
नवाः ॥ मुनिद्रुमाःपुष्पवंतोराज्यःकिंचंद्रिकांचिताः ॥ ६४ ॥ अनेकाःपुष्पजात्यश्चफुल्लितादेवताइव ॥ मृद्वीकामंडपारम्याघटयं
त्रैःसुशोभिताः ॥ ६५ ॥ रंभास्ताःफलितायत्रस्वर्लोकात्किंसमागताः ॥ तद्वक्षमाणोवीरोसौधनुःपाणिर्लवोबली ॥ ६६ ॥ दूर्वा
कुरांश्चरंतंतुवाजिनंददृशेपुरः ॥ ऋषिपुत्रान्समाहूयहयाभ्याशंजगामसः ॥ ६७ ॥ हरेर्भालगतंपत्रंवाचयामासबालकः ॥ एकवी
राचकौसल्यातस्याःपुत्रोरघूद्वहः ॥ ६८ ॥ तेनरामेणमुक्तोऽसौवाजीगृह्णात्विमंबली ॥ तत्पत्रस्थमभिप्रायंज्ञात्वाशीघ्रंलवोऽग्र

 वीत् ॥ ६९ ॥ अस्माकंजननीवंध्यात्वेकवीरानसाकिमु ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंलवोदध्रेतुरंगमम् ॥ ७० ॥ उत्तरीयंसमुत्क्षिप्यबबं
धकदलीतरौ ॥ वारयंतिस्मतंवीरंमुनिपुत्राभयान्विताः ॥ ७१ ॥ मुनिपुत्राऊचुः लवत्वयारामवाजीयथाऽयंबद्ध्यतेबलात् ॥
 अस्ययेरक्षकास्तेत्वांनेष्यंतित्यज्यतामयम् ॥ ७२ ॥ अनादृत्यवचस्तेषामब्रवीत्कुपितोलवः ॥ लवउवाच ऋषिस्त्रीकुक्षिजा
यूयमहंसीतोदरोद्भवः ॥ ७३ ॥ सीतायाश्चोदरेजातःक्रमिरेवनसंशयः ॥ यद्यमुंवाजिनंबद्ध्वामुच्येयंभयशंकया ॥ परंश्रेयस्तुम
रणंनलज्जामामुपाव्रजेत् ॥७४॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेतुरगग्रहणोनामएकोनत्रिंशोऽध्यायः॥२९॥
जैमिनिरुवाच ततःप्राप्तंमहत्सैन्यंरथवाजिसमाकुलम् ॥ मत्तद्विरदसंबाधंपत्तिभिश्चसमावृतम् ॥ १ ॥ कुतोऽश्वश्चकुतोऽश्वश्च
व्याहरंतोमहाबलाः ॥ रथिनःशतसाहस्राःप्राप्ताःशत्रुघ्नपालिताः ॥ २ ॥ ददृशुःकदलीवृक्षेबद्धमश्वंमहारथाः ॥ पप्रच्छुःकेनबद्धोऽ
यंलघूंस्तान्ब्रह्मचारिणः ॥ ३ ॥ तेऽब्रुवन्नाम्रवृक्षस्यमूलेतिष्ठतिनिर्भयः ॥ लवश्चनाम्नाविख्यातस्तेनायंविधृतोहयः ॥ ४ ॥ प्रहस्य
रथिनस्तेतुप्रोचुर्मूर्खोऽस्तिबालकः ॥ बलंहयंपालयन्नोनजानात्येषवैशिशुः ॥ ५ ॥ मुच्यतांमुच्यतांचाश्वोयथाशीघ्रंव्रजेद्धराम् ॥
तावत्प्राप्तोमहाबाहुर्धनुष्पाणिर्लवोबली ॥ ६ ॥ किमिदंगर्वितैर्वीरैःक्रियतेहयमोचनम् ॥ मांजित्वामुच्यतामश्वोमयितिष्ठतिनक
चित् ॥ ७ ॥ अशृण्वतांवचस्तेषांमोक्तृणांहयमुत्तमम् ॥ चिच्छेदहस्तान्सलवोबलेननिशितैःशरैः ॥ ८ ॥ तेछिन्नहस्तायोद्धारोब्रु
वंतिस्मनिपात्यताम् ॥ ततस्तंशरवर्षेणववृषुस्तेसमागताः ॥ ९ ॥ केचिच्छक्तीश्चपाशांश्चचिक्षिपुःशतशोबलात् ॥ आपतच्छरसं
घातोनपस्पर्शलवंतदा ॥ १० ॥ यथाहिगौतमीतोयेस्नातंपापचयोमहान् ॥ तच्छस्त्रसंघंचिच्छेदयोगीवभवबंधनम् ॥ ११ ॥ पं
चभिःपंचभिर्बाणैरेकैकंहृद्यताडयत् ॥ निषंगाभ्यामक्षयाभ्यांगृह्णन्बाणान्मुमोचसः ॥१२॥ गजाभिन्नाद्विधाबाणैःशुंडाश्छिन्ना
द्विधाद्विधा ॥ शिरांस्याधोरणानांचचिच्छेदनिशितैःशरैः ॥ १३ ॥ काश्मीरकंबलान्वीरोघंटाश्चिच्छेदलंबिताः ॥ हस्तिमंचान्प

ताकाश्चव्यलुनात्सलवोबली ॥ १४ ॥ रथान्कांचनसन्नाहानच्छिनद्बन्विनांवरः॥ चक्राणिचक्ररक्षांश्चत्रिवेणून्सारथींस्तथा ॥
॥ १५॥ अश्वांश्चव्यधमद्बाणैस्तथावैरथसारथीन् ॥ चामराणिध्वजस्तंभान्धनूंषिसुदृढानिच ॥ १६॥ तूणीरान्निशितैर्बाणैश्चि
च्छेदसकुशानुजः ॥ अवधीत्तुरगांश्चापिसाश्वारोहान्रघूत्तमः ॥ १७ ॥ पदातीन्सायुधान्प्रासान्चिच्छेदतिलशस्तदा ॥ एवंल
वोमहत्कर्मचक्रेसंग्राममूर्धनि ॥ जैमिनिरुवाच सदृष्ट्वानिहतंसैन्यंबालकेनपदातिना ॥१८॥ शत्रुघ्नःकुपितोवीरोरथमारुह्य
चागमत् ॥ विस्फारयन्धनुःश्रेष्ठंतिष्ठतिष्ठेतिचाब्रवीत्॥१९॥ एवंवदंतंशत्रुघ्नंविव्याधदशभिःशरैः॥ अयन्माहेश्वरंस्थानंलवोनिर्भ
यमानसः ॥ २० ॥ ध्वदिचैकेनविव्याधचतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ अच्छिनद्ध्वजमेकेनचतुर्भिश्चक्ररक्षकान् ॥ २१ ॥ ततश्चैकेन
बाणेनधनुर्ज्यामच्छिनल्लवः॥ आरोपयित्वाशत्रुघ्नोज्यांद्वितीयांशरासने ॥ २२ ॥ ततोनालीकनाराचांस्तीक्ष्णभल्लान्मुमोचसः॥
त्रिभिर्ललाटेविव्याधलवंतंलक्ष्मणानुजः ॥ २३ ॥ त्रिभिस्तैस्ताडितोबालःप्रहसन्वाक्यमब्रवीत् ॥ लवउवाच ललाटेममपु
ष्पाणिलग्नानिकमलानिकिम् ॥ २४ ॥ एतावत्तेबलंवीरसमग्रंपरिलक्ष्यते ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंचतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ २५ ॥
अनयन्निशितैर्बाणैर्यमस्यसदनंमहत् ॥ सारथेश्चशिरःकायाच्छरेणैकेनचाहरत् ॥ २६ ॥ द्वाभ्यांशराभ्यांचिच्छेदध्वजंचास्यस
मुच्छ्रितम् ॥ द्विधाचक्रेलवोबाणैःशत्रुघ्नस्यधनुर्दृढम् ॥ २७॥ सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः ॥ शत्रुघ्नःकुपितोवीरोध
नुरन्यत्समाददे ॥ २८ ॥ सगुणंधनुरादायशरंचैकंसमाददे ॥ पीतवर्णंसुनिशितंगार्ध्रपत्रैरलंकृतम् ॥ २९ ॥ ततोऽब्रवीत्सशत्रु
घ्नःपलायस्वशिशोऽधुना ॥ अन्यथामरणंतेस्यात्कृपामांबाधतेत्वयि ॥ ३० ॥ तदाकर्ण्यवचस्तस्यकुपितोबलवाँल्लवः॥ चिच्छेद
तंशरंदिव्यंसद्विधाव्यपतद्विभो ॥ ३१ ॥ यथाहिपूर्वजाःपापात्स्वर्गाद्वैनिपतंत्यधः ॥ कूटसाक्ष्यंचयेकुर्युर्व्यवहारच्युतास्तथा॥३२॥
शत्रुघ्नोविस्मयाविष्टोबाणंचान्यंसमाददे ॥ तंशरंकालसंकाशंयावद्धनुषिसंदधे ॥३३॥ तावत्सचापंसशरंचिच्छेदकुपितोलवः॥

ततोजग्राहशत्रुघ्नोलवणंयेनचावधीत् ॥ ३४ ॥ तद्धनुस्तंशरंदिव्यंसूर्यवैश्वानरप्रभम् ॥ मुमोचबाणंरुचिरंहतोऽसीतिवचस्तथा ॥ ३५ ॥ अमोघंसशरंज्ञात्वालवःसस्मारतंकुशम् ॥ अस्मिन्नवसरेभ्राताकुशोमेविद्यतेयदि ॥ ३६ ॥ तदाऽस्यबाणस्यभयंन स्यान्ममकदाचन ॥ अथतेजानकीसत्यात्पातिव्रत्यादमुंशरम् ॥ ३७॥ छेद्मिमेस्यात्ततःकीर्तिरितिबाणंमुमोचसः ॥ तेनबाणेन तंबाणंमध्येचिच्छेदबालकः ॥ ३८ ॥ जैमिनिरुवाच पूर्वार्धंन्यपतद्भूमावुत्तरार्धंचनापतत् ॥ तेनार्धेनधनुश्छिन्नंलवस्यहृदयं तथा ॥ ३९ ॥ सच्छिन्नधन्वाहृदिताडितोभृशंविभग्नचापोनिपपातभूतले ॥ शिखीसुवेषोरुधिरावलिप्तोमुमोहबालोनविवेदकिं चन ॥ ४० ॥ ततःशंखाश्चभेर्यश्चवादयंतःसुहर्षिताः ॥ योधाःशत्रुघ्नसैन्यस्याम्तशेषाजगर्जिरे ॥ ४१ ॥ मुमुचुस्तंहयंवीराभीतं दृष्ट्वाचतंलवम् ॥ मुक्तःसतुरगोयोधैर्बभ्रामोपवनेतदा ॥ ४२ ॥ कृपाविष्टश्चशत्रुघ्नोलवमुत्थाप्यपाणिना ॥ रामाकृतिरयंबालः सिच्यतांपयसाऽधुना ॥ ४३ ॥ ततस्तेसेवकाःशीघ्रमंभोभिःसिषिचुर्लवम् ॥ सजीवंरथमारोप्यपृष्ठतोऽश्वस्यतेययुः ॥ ४४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेलवमूर्छाप्राप्तिर्नामत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

जनमेजयउवाच लवेधृतेयथायुद्धंघोररूपंबभूवह ॥ जगामकुत्रचकुशःकथंसीतानवेदतत् ॥ १ ॥ जैमिनेसर्वमाचक्ष्वपवित्रां कुशसत्कथाम् ॥ जैमिनिरुवाच शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिकुशस्यचरितंमहत् ॥ २ ॥ यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेस्त्रीपुमानपि ॥ अश्वेप्रचलितेतस्मिँल्लवेनीतेमहारथैः ॥३॥ अश्रुपूर्णमुखाःसीतांमुनिपुत्रास्तदाययुः ॥ सीतेबद्धोलवेनाश्वःकस्यचिन्नृपतेर्बलात् ॥ ४ ॥ नृपतेस्तस्यसैन्येनपुत्रस्तेयुयुधेलवः ॥ निहत्यसैन्यंबालोऽसौश्रांतोवीरेणकेनचित् ॥ ५ ॥ धृतोहस्तगतंछित्त्वाधनुर्नीतःपुरं प्रति ॥ तद्वाक्यमाकर्ण्यबभूवजानकीचित्रास्थितादेववरांगनासती ॥ यथाहिविद्युद्ध्वनिनाकुमारिकाधनीनरोवस्त्वपहारतोयथा ॥६॥ सीतोवाच मनसाकर्मणावाचायद्यहंरामतत्परा ॥ तेनसत्येनमेपुत्रोलवोऽस्तुकुशलीरणे ॥ ७ ॥ तावज्जीव्याल्लवःपुत्रो

यावज्ज्येष्ठः समाव्रजेत् ॥ एकाकीनिहतोबालःपापिष्ठैस्तैर्महारथैः ॥ ८ ॥ रुरोदसाभृशंबालापुत्रशोकेनपीडिता ॥ मामनापृ
च्छ्ययातोऽसिशासनेनिरतोलवः ॥ ९ ॥ चंद्रबिंबसमानंतेमुखंबाणैरभिद्यत ॥ गात्रंचशकलीजातंलवस्यनिशितैःशरैः॥ १० ॥
कंदमूलफलाशीचद्वादशाब्दोविचक्षणः ॥ परंतुयुद्ध्यतांतेषांशूराणांतंचबालकम् ॥ ११ ॥ कराःकथंप्रवृत्तास्तेनिर्दयानांचपापि
नाम् ॥ अस्मिंश्चसमयेतातोवाल्मीकिर्नकुशोबली ॥ १२ ॥ कस्येदंपुरतोवक्ष्येदुःखंप्राप्तंसुदारुणम् ॥ जैमिनिरुवाच तावत्स
मित्कुशाहारीवनान्निववृतेकुशः ॥ आगच्छतःकुशस्याथदुर्निमित्तानिभारत ॥ १३ ॥ बहूनिपथिजातानिचित्तोद्वेगकराणिच ॥
अपसव्यंमृगायांतिनदंतोभैरवंरवम् ॥ १४ ॥ ततःसव्यथयाविष्टोरामपुत्रोरघूद्वहः ॥ चिंतयामासमनसाकेशवंविघ्नहारिणम्
॥ १५ ॥ चिंतयाविष्टमनसोबाहूतौस्फुरितौभृशम् ॥ नेत्राभ्यांस्वयमेवांभःसुस्रुवेविव्यथेमनः ॥ १६ ॥ एवंसआश्रमद्वारंकुशः
प्राप्तोव्यचिंतयत् ॥ लवोजवेनचायातिकथंमेसंमुखोनहि ॥ १७॥ आयांतंतंलवंप्रातर्निवारयितवानहम् ॥ तस्मात्किंकुपितोनै
तिकेनचासौधृतोलवः ॥ १८ ॥ इत्येवंचिंतयन्वीरोददर्शजननींस्वकाम् ॥ सीतांनमस्कृत्यकुशोजगादवचनंशुभम् ॥ १९ ॥ मा
तःकस्मात्प्रलापोऽयंक्रियतेक्वलवोगतः ॥ सीतोवाच वत्सत्वयिगतेरण्येफलान्याहर्तुमंजसा ॥ २० ॥ सहितोमुनिपुत्रैस्तुलवः
क्रीडापरायणः ॥ उद्यानंगतवांस्तत्रकस्यचिन्नृपतेर्हयः ॥ २१ ॥ विचरन्निच्छयाप्राप्तोव्यग्रहीत्तंबलाल्लवः ॥ यथाबलंयुद्ध्यमा
नोरणेमूर्छामुपागतः ॥२२॥ तैर्नीयतेपुरंबद्ध्वाजीवन्वामृतएववा ॥ कस्तंमोचयिताबालंत्वांविनाकुशपुत्रक ॥२३॥ यथाविष्णुः
स्मृतोभक्तंसंसारान्मोचयेद्द्रुतम् ॥ तत्तस्यावचनंश्रुत्वात्रिशाखांभ्रुकुटींदधन् ॥ २४ ॥ नेत्रेविलोहितेबिभ्रन्कुशोवचनमब्रवीत् ॥
कुशउवाच अद्यमद्बाणभिन्नानांवैरिणांरुधिरंधरा ॥ २५ ॥ पास्यतेरुचिरंकोष्णंशोषितंसूर्यभानुभिः ॥ इंद्रश्चवरुणोवापिकुबे
रोवामहाबलः ॥ २६ ॥ यमश्चयक्षगंधर्वास्तेषांसाहाय्यकारिणः ॥ भवंतुसर्वेदेवाश्चसाध्याश्चापिमरुद्गणाः ॥ २७ ॥ तथाऽपि

जै० तान्रणेजित्वालवंतंपरिमोचये ॥ एषगच्छामिभोमातर्निषंगौधनुरेवच ॥ २८ ॥ प्रदेहिचर्मखड्गंचकिरीटंकवचंतथा ॥ तत्पुत्रव अ०
चनंश्रुत्वासत्वरंजानकीतदा ॥ प्रविश्यशालांतांरम्यांप्रददाविषुधीधनुः ॥ २९ ॥ चर्मखड्गंकिरीटंचकवचंचकुशोऽग्रहीत् ॥ सन्न
६१ द्धःकवचीखड्गीचापबाणधरोयुवा ॥ ३० ॥ कुशोययौनमस्कृत्यजननींतांचजानकीम् ॥ सीतयासौप्रयुक्ताशीःकुशोवाद्यव्यताड
यत् ॥ ३१ ॥ विस्फारयन्धनुश्चोग्रंजगामत्वरितोबली ॥ यथामत्तद्विपान्सिंहीतनयोऽभ्येतिनिर्भयः ॥ ३२ ॥ गच्छतस्तांस्ततोदृ
ष्ट्वाशत्रून्दूरादथाह्वयत् ॥ तिष्ठंतुवैरिणःसर्वेयदिशक्तिर्हिविद्यते ॥ ३३ ॥ नोचेद्वंधुर्मदीयोऽसौमुच्यतांवाऽथयुध्यताम् ॥ अनिर्जि
त्यकुशंवीरंनोपसर्पितुमर्हथ ॥ ३४ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंघोरंयोधावाक्यमथाब्रुवन् ॥ कोऽयमायातिवीरोसौखड्गचर्मधरोयुवा
॥ ३५ ॥ शरचापयुतःशूरःकिरीटीकवचीमहान् ॥ कालोनूनंहिसर्वेषामयंनोभविताकिल ॥ ३६ ॥ इतिजल्पंतिवैसर्वेसैन्यका
भयविह्वलाः ॥ ध्वजाःकणकणायंतेद्रुमावातेरिताइव ॥ ३७ ॥ किरीटानिचवीराणांगृध्राःपस्पर्शुरंबरात् ॥ तस्मिन्कालेनिषंगे
भ्यःस्वयंनिर्यात्यलंशराः ॥ ३८ ॥ कोशेभ्यश्चपृथग्भूताःस्वयमेवासयोययुः ॥ चंडोवातःप्रववृतेद्रुमानुन्मूलयन्ध्वजान् ॥ ३९ ॥
रजसासंवृतंव्योमसूर्योऽतर्धानमागमत् ॥ क्षणात्प्रशांतेरजसिवीरास्तंददृशुःकुशम् ॥ ४० ॥ जैमिनिरुवाच आयांतंतंकुशंदृ
ष्ट्वाशत्रुघ्नोवाक्यमब्रवीत् ॥ गच्छसेनापतेशीघ्रंनिवारयशिशुंशरैः ॥ ४१ ॥ यावत्सैन्यंव्यूहयामस्तावद्युध्यस्वमारिष ॥ सेना
पतिरुवाच अहमेनंहनिष्यामिप्रसादात्तवसुव्रत ॥ इत्युक्त्वाप्रययौबालंसेनाध्यक्षस्तदाबली ॥ ४२ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिचोवाचवि
व्याधदशभिःशरैः ॥ कुशस्तान्छिनद्बाणान्सेनावाहमताडयत् ॥ ४३ ॥ चतुर्भिश्चतुरोऽस्याश्वान्जघानकुपितःकुशः ॥ सारथे
श्चशिरःकायाज्जहारप्रहसन्निव ॥ ४४ ॥ रथंचतिलशःकृत्वाताम्हत्वापार्ष्णिसारथीन् ॥ चिच्छेदचधनुस्तस्यकवचंचातिनिर्मलम् ६१
॥ ४५ ॥ द्वाभ्यांशराभ्यांचिच्छेदहस्तौतस्यदुरात्मनः ॥ चरणौव्यलुनात्तस्यजंघेतेमांसलेकुशः ॥ ४६ ॥ जहारश्मश्रुलंवक्रंकंठा

ज्वलितकुंडलम् ॥ सेनावाहेहतेतस्मिन्हाहाकारोमहानभूत् ॥ ४७ ॥ सेनावाहंहतंदृष्ट्वाभ्रातातस्यनगाह्वयः ॥ आजगामगजा
रूढःशक्त्यातमहनत्कुशम् ॥ ४८ ॥ तांशक्तिंवह्निकूटाभांज्वलंतीमशनीमिव ॥ चिच्छेदपंचभिर्बाणैःसीतासूनुर्महाबलः ॥ ४९ ॥
चरणांश्चतुरोऽप्यस्यगजस्यव्यलुनात्कुशः ॥ सच्छिन्नचरणात्तस्माद्गजादाप्लुत्यधारयन् ॥ ५० ॥ गदांविचित्रांमहतींनगोसौ
व्यगमत्कुशम् ॥ कुशस्तंगदिनंहस्तंचिच्छेदाशीविषोपमम् ॥ ५१ ॥ वामहस्तेनभूमिस्थंचक्रंजग्राहसत्वरः ॥ तमप्यपातयद्भूमौ
बाहुंचक्रधरंकुशः ॥ ५२ ॥ तथाऽपिधावमानस्यचरणावच्छिनद्द्रुतम् ॥ सच्छिन्नचरणोवीरश्छिन्नबाहुर्नगोबली ॥ ५३ ॥ धू
लिधूसरसर्वांगोरुधिरेणपरिप्लुतः ॥ आससादनगोबालंराहुःसूर्यमिवांबरे ॥ ५४ ॥ छिन्नाभ्यामथबाहुभ्यांगदांचिक्षेपतंप्रति ॥
सतयाताडितोवीरःपद्मान्नचलितःपदम् ॥ ५५ ॥ तुतोषास्यकुशोवीरःप्रतापेनचतादृशा ॥ ततःसुनिशितंबाणंवधायास्यमुमो
चसः ॥ ५६ ॥ शरेणतेनवैच्छिन्नंशिरःखेतद्व्यलीयत ॥ शंभुनामुंडमालार्थंगृहीतंतद्वरंशिरः ॥ ५७ ॥ एवंनगेविनिहतेकुशःकोपसम
न्वितः ॥ तत्सैन्यंव्यहनद्बाणैर्दंडपाणिरिवांतकः ॥ ५८ ॥ गजान्पर्वतसंकाशान्विददारवृषेवसः ॥ उच्छलद्रुधिरेणाथवीरास्तेरक्त
वाससः ॥ ५९ ॥ अजायंतभृशंविप्राःपुष्पिताइवकिंशुकाः ॥ बाणैःपतद्भिस्तुबलादग्निःप्रादुरभून्महान् ॥ ६० ॥ रथनागेंधनोव
ह्निर्ववृधेसचबालकः ॥ पतद्भिर्वारणैर्मत्तैर्म्रियंतेस्ममहारथाः ॥ ६१ ॥ स्वयमेवविदीर्यंतेरथाश्चक्राणितेध्वजाः ॥ जहुःप्राणान
श्वचराःशरैर्भिन्नकलेवराः ॥ ६२ ॥ हस्त्यश्वरथसंघाताःपदातान्यपतन्भुवि ॥ विष्णुभक्तिमकुर्वाणाःसंसृताविवचाधमाः ॥ ६३ ॥
कन्याविक्रेतनयोजीवेत्तदीयाःपितरोयथा ॥ एवंविनिहतंसैन्यंरथनागसमाकुलम् ॥ ६४ ॥ कुशेनतेनवीरेणस्वधर्मेणेवदुष्कृतम्
॥ ६५ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेकुशयुद्धवर्णनंनामएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ ६॥

१ इंद्रइवेत्यर्थः

जै० जैमिनिरुवाच ततःप्राप्तोमहाबाहुःशत्रुघ्नोधुनयन्धनुः ॥ विव्याधनवभिर्बाणैःकुशंतंकोपपूरितः ॥ १ ॥ ततःकुशोऽपिबलवान्र
थंसाश्वंव्यचूर्णयत् ॥ शत्रुघ्नंहृदिविव्याधशरेणानतपर्वणा ॥ २ ॥ पुनश्चषष्ट्याविव्याधनाराचानांस्तनांतरे ॥ सोऽतिविद्धस्तुश अ०
७० त्रुघ्नोरथोपस्थेपपातह ॥ ३ ॥ यथामत्तोहिमातंगःस्खलितःपर्वतेऽपतत् ॥ हतशेषाश्चयेयोधास्तेऽप्ययोध्यांययुर्द्रुतम् ॥ ४ ॥ अथ
मूर्च्छांविहायासौलवोऽपश्यत्स्वबांधवम् ॥ उत्थायपरिरभ्यैनंकुशंवीरंजहर्षच ॥ ५ ॥ उवाचचकुशंभ्रातर्धारयामितुरंगमम् ॥
तेनानुनीतःसलवोबबंधेतंतुरंगमम् ॥ ६ ॥ उभौतौभ्रातरौयुक्तौयथावायुविभावसू ॥ प्रतीक्षमाणौवीराणामागमंतस्थतुर्बलात्
॥ ७ ॥ जैमिनिरुवाच मृतशेषाश्चयेयोधास्तेगत्वाराममब्रुवन् ॥ समासीनंदीक्षितंचमृगशृंगपरिग्रहम् ॥ ८ ॥ त्वचंरुरोर्वसा
नंचदंडधारंसुमेखलम् ॥ भ्रातृभ्यांसहितंशूरंमुनिभिःपरिवारितम् ॥ ९ ॥ तिलाज्यहोमसंभूतधूमेनारुणलोचनम् ॥ सुवर्णसी
तयायुक्तंमंडपस्थमिदंवचः ॥ १० ॥ योधाऊचुः हेरामतेऽश्वःपृथिवींचचारवीरोऽपिकश्चिन्नदधारतंपुनः ॥ एकोऽग्रहीत्त्वादृशए
वबालकस्तेनास्मदीयंनिहतंबलंच ॥ ११ ॥ धृतःकथंचित्तवचानुजेनाच्छित्त्वाधनुःश्रांततनुर्हिबालः ॥ तस्यापरोबंधुरदीनसत्त्वः
प्राप्तःसचाशासिधरोबलीयान् ॥ १२ ॥ तेनापिशेषंनिहतंतवोग्रंसैन्यंचसेनापतिनासमेतम् ॥ तस्मिन्हतेकश्मलमाशुसैन्यंजगा
मसर्वाःप्रदिशोदिशश्च ॥ १३ ॥ जैमिनिरुवाच तेषांतद्वचनंश्रुत्वारामोविस्मयमागतः ॥ उवाचकिमयंजल्पोयुष्माकंकिमुत
भ्रमः ॥ १४ ॥ पैशाच्यंकिमुयुष्माकंशत्रुघ्नःकेनपात्यते ॥ योधाऊचुः नजल्पोऽस्मासुराजेंद्रनभ्रमोनपिशाचता ॥ १५ ॥ स्मृ
तोयैस्त्वंसरुद्रामनजल्पोनपिशाचता ॥ भ्रमोनविद्यतेतेषांजायतेज्ञानमुत्तमम् ॥ १६ ॥ साक्षाद्दृष्टेत्वयिविभोभ्रमोऽस्मासुकथं
भवेत् ॥ जल्पःपिशाचतावापिकुतःस्याद्रघुनंदन ॥ १७ ॥ रणेशेतेसशत्रुघ्नःशिशोर्बाणैःप्रपीडितः ॥ ततःसदुःखितोरामोविलप ७०
न्निदमब्रवीत् ॥ १८ ॥ रामउवाच विप्रद्विट्लवणोयेनघातितोनिशितैःशरैः ॥ मदीयंवचनंकर्तासशत्रुघ्नोऽर्भकैर्हतः ॥ १९ ॥ केन

दोषेणमेभ्रातात्ह्यवस्थांतादृशींगतः ॥ एहिलक्ष्मणभद्रंतेशृणुमेपरमंवचः ॥ २० ॥ अहंहिदीक्षितोभ्रातर्नमयायोद्धुमिष्यते ॥ सैन्येनमहतायुक्तोभ्रानातिष्ठतियत्रते ॥ २१ ॥ तत्रगत्वाप्रयोद्धव्यंमोच्योऽश्वःसचबांधवः ॥ तद्वाक्याल्लक्ष्मणस्तूर्णंप्रययौसैनिकैःसह ॥ २२ ॥ ततोमत्ताश्वमातंगारथाःकांचनभूषणाः ॥ सादिनोनगरात्तस्मात्पत्तयश्चविनिर्ययुः ॥ २३ ॥ सर्वैरक्तपताकाश्चसर्वैरक्तांबरध्वजाः ॥ चंदनेनावलिप्तांगारणत्कंकणमंडिताः ॥ २४ ॥ वीरश्रीपरिणेतारोमालाभिर्बद्धमूर्धजाः ॥ साक्षात्कालावताराःकिंयुद्धसंस्थामभीप्सवः ॥ २५ ॥ युवानःश्मश्रुलावीरायुद्धशौंडाःप्रहारिणः ॥ श्वेतांबरधराःसर्वेधीराःश्वेतपताकिनः ॥ २६ ॥ एकपत्नीव्रतयुताधर्मिष्ठाश्चजितेंद्रियाः ॥ निर्ययुर्नगरात्तस्माच्छतशोऽथसहस्रशः ॥ २७ ॥ तेषामधिपतिर्ह्यासील्लक्ष्मणोबलवत्तरः ॥ सेनानीःकालजिच्चासीद्धर्मिष्ठोब्राह्मणप्रियः ॥ २८ ॥ गच्छतातेनसैन्येनरुताःशुष्काःसमुद्रगाः ॥ सरितःपर्वताश्चूर्णीभूतावाजिखुरैर्दृढैः ॥ २९ ॥ विपिनानिस्थलान्यासंस्तृणंशत्रुमुखेस्थितम् ॥ तत्परिग्रहणैस्तैस्तुपयोनसरितामपि ॥ ३० ॥ चक्रैरथानामश्वानांखुरैःप्रादुरभूद्रजः ॥ मेघानामुपरिष्टात्तद्रजःपंकीबभूवह ॥ ३१ ॥ तेनपंकेनमेघेषुघनत्वमभवत्तदा ॥ उद्यानांवारणानांचशुंडादंडैर्भृशंहताः ॥ ३२ ॥ घनाःपलायंतशनैःपंकभारविनामिताः ॥ पुरस्ताद्दुद्रुवुवंतिस्मखड्गचर्मधरानराः ॥ ३३ ॥ अश्ववाहाःप्रधावंतिकुर्वंतोविविधागतीः ॥ मेघनिर्घोषगंभीरंगर्जतःप्रययूरथाः ॥ ३४ ॥ कंपयंतोधरांनागाःपर्वताइवनिर्ययुः ॥ जैमिनिरुवाच बबृंहिरेगजामत्ताहयायुद्धेजिहेषिरे ॥ ३५ ॥ जगर्जिरेरथाश्चक्रैःपत्तयश्चडिंडिंबिरे ॥ ततःप्राप्तमनीकंतल्लक्ष्मणस्यभयानकम् ॥ यत्रासौमूर्च्छितःशेतेशत्रुघ्नःसैनिकैःसह ॥ ३६ ॥ ततःसुमित्रातनयःपुरस्ताज्ज्येष्ठोययौकालजितासमेतः ॥ ददर्शवीरंविकलंसुकेशंशत्रुघ्नमात्यंतिकजीवशेषम् ॥ ३७ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेलक्ष्मणगमनंनामद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

 जैमिनिरुवाच तत्सैन्यंभीषणंदृष्ट्वातत्प्रभुंलक्ष्मणंतथा ॥ उवाचनिर्भयोवीरःशत्रूणामंकुशःकुशः ॥ १ ॥ किमिदानींचकर्तव्यंल
वसैन्यंसमागतम् ॥ वारणानांरथानांचसंख्यांकर्तुंनपार्यते ॥ २ ॥ लवउवाच युद्धमत्रप्रकर्तव्यंहंतव्याःसैनिकास्त्वमी ॥ कू
 ष्मांडफलवद्वेद्यारथाश्छेद्यारसालवत् ॥ ३ ॥ शिरांसिपक्वफलवत्पातनीयानिभूतले ॥ भ्रातःकुशमहाबाहोसमग्रस्यबलस्यते
॥ ४ ॥ नयोग्यमेतत्सैन्यंस्यादगस्त्यस्येवसागरः ॥ नचसिंहस्यपुरतोजंबूकालीप्रसर्पति ॥ ५ ॥ पुण्यांभागीरथींदृष्ट्वापापराशिःक्ष
यंव्रजेत् ॥ तथात्वांसमरेसेनादृष्ट्वाशीघ्रंविनश्यति ॥ ६ ॥ केवलंश्रोत्रियैरेवधार्यस्त्वंनचसैनिकैः ॥ अहंहिवाहिनीवेगान्नभग्नः
स्यांकथंचन ॥ ७ ॥ उत्तिष्ठधनुरुद्यम्यप्राणान्योजयमाचिरम् ॥ अहंसैन्यमिदंसर्वंरुणध्मिनिशितैःशरैः ॥ ८ ॥ किंकरोमिधनु
श्छिन्नंततःसूर्यमुदैक्षत ॥ लवोनिश्चलयादृष्ट्यामनसाप्रार्थयन्धनुः ॥ ९ ॥ लवउवाच नमःसवित्रेसूर्यायपूष्णेज्योतिष्मतेनमः ॥
नमःसप्ततुरंगायनित्यंव्योमचरायच ॥ १० ॥ मेषादीनामधीशायमासिमासिनमोनमः ॥ अयनद्वयकर्त्रेचप्रकाशायनमोऽस्तुते
॥ ११ ॥ मूकांधबधिराणांचवाङ्नेत्रश्रोत्रदायच ॥ शिरोर्तिशूलकुष्ठानांनाशकायनमोऽस्तुते ॥ १२ ॥ नमःसुवर्णवर्णायसहस्र
किरणायच ॥ जगतामेकनेत्रायभवतेभास्करायच ॥ १३ ॥ दिवाकरायपिंगायपयःस्रष्ट्रेघनायतु ॥ नमःपर्यायरूपायजन्मत्रा
णक्षयायते ॥ १४ ॥ ऋग्वेदरूपिणेतुभ्यंनमोब्राह्मणरूपिणे ॥ यजुःसामाथर्वकर्त्रेपुराणागमकारिणे ॥ १५ ॥ गाथेतिहासकर्त्रे
तेनमोब्रह्मस्वरूपिणे ॥ नमोविश्वस्वरूपायरुद्ररूपायतेनमः ॥ १६ ॥ विश्वस्यवांछितकरायमनोरमायविश्वेश्वरायपुरुषायस
दाऽमलाय ॥ हंसायचंडघृणयेमणिकुंडलायनौम्याहवेजयकरंधनुरद्यमेऽस्तु ॥ १७ ॥ जैमिनिरुवाच स्तोत्रेणानेनसंतुष्टोरवि
र्दिव्यंशरासनम् ॥ ददौलवायसौरंचपठतांश्रेयमुत्तमम् ॥ १८ ॥ सुवर्णपट्टैरुचिरैर्निबद्धंसगुणंदृढम् ॥ धनुःप्राप्यमहाबाहुर्लवः
कुशमथाब्रवीत् ॥ १९ ॥ लवउवाच उपदिष्टंहियत्स्तोत्रंमुनिनागुरुणामम ॥ सौरंतज्जपितंभ्रातस्तस्माल्लब्धंमयाधनुः ॥ २० ॥

यद्यदस्त्रमयंवस्तुतदहंप्राप्तवान्महत् ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंसंजग्मातेमहाबलौ ॥ २१ ॥ दग्धुंसैन्याटवींकिंतौप्राप्तौवायुविभावसू ॥ तौप्रविश्यौचमूंघोरांलक्ष्मणेनाभिपालिताम् ॥ २२ ॥ वर्षमाणौशरान्घोरान्जीमूताविवपर्वते ॥ आवर्तःसुमहानासीत्तयोःसैन्ये प्रविष्टयोः ॥ २३ ॥ मैनाकमंदाराभ्यांतुमथ्यमानेइवार्णवे ॥ सिंहनादात्तयोरेवयोजनार्धगतंबलम् ॥ २४ ॥ कालजिल्लक्ष्मणौ क्रुद्धौरुरुधातेशरैःकुशम् ॥ लक्ष्मणस्यचसैन्येनलवोरुद्धोऽतिपौरुषः ॥ २५ ॥ अम्योगजानांहिशतेनजातास्ततोधिकास्ताहिशतं शतेन ॥ गजेगजेनवरथादशासन्रथेरथेवाजिशतंबभूव ॥ २६ ॥ हरौहरौपत्तिशतंहितस्थावेवंअमीणांशतकेनरुद्धः ॥ ततोनि जघ्नुःशरवज्रमुद्गरैःप्रासैर्लवंतेशतशश्चयोधाः ॥ २७ ॥ गदासिशक्त्यर्ष्टिपरश्वधैश्चकुंतैस्तथासंभ्रमवाजियुक्ताः ॥ पाशैःकरग्राह करैश्चबालमेकाकिनंतेपरिवव्रुरेनम् ॥ २८ ॥ द्विषोनिजघ्नेनिशितैःक्षुरप्रैःशिरांसिभूमावपतन्स्फुरंति ॥ लवोलवेनाहवकर्मकुर्व न्ननादकल्पांतकरोयथायमः ॥ २९ ॥ शतंशतेनविव्याधद्विशतंद्विशतेनच ॥ सहस्रार्धंनदर्धेनसहस्रमयुतेनच ॥ ३० ॥ वीराणा महनन्क्रुद्धःप्रयुतंप्रयुतेनच ॥ जैमिनिरुवाच चत्वारिंशद्धमीर्हत्वागजानांसिंहविक्रमः ॥ ३१ ॥ शरैःसंभिन्नसर्वांगोदिशःस र्वाव्यलोकयत् ॥ इतःसैन्यंप्रचलितंरथवारणसंकुलम् ॥ ३२ ॥ लसत्खड्गप्रभाभिश्चश्यामीभूतंगजैरपि ॥ ददर्शघोरंसलवोनकु शंपृष्ठतस्तथा ॥ ३३ ॥ तदादध्यौचिरंबालोभ्राताभेकगतःकुशः ॥ इतिचिंतयतस्तस्यलवस्यधनुरुत्तमम् ॥ ३४ ॥ जहारराक्ष सःक्रुद्धोमातुलोलवणस्ययः ॥ रुधिराक्षइतिख्यातोरामंशरणमागतः ॥ ३५ ॥ लवोजवात्पलायंतंधनुरादायराक्षसम् ॥ तिष्ठ तिष्ठेतिचोवाचमत्तोजीवन्क्वयास्यसि ॥ ३६ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंचक्रंजग्राहपाणिना ॥ जनन्याश्चरणौचित्तेचिंतयित्वामहाभु जः ॥ ३७ ॥ सचक्रमादायखमुत्पपातश्येनोयथाभक्ष्यमिवप्रगृह्णन् ॥ शिखीवपुष्पान्क्षतजावलिप्तोरराजसाक्षादिवचक्रपा

१ हस्तिनः १०० अश्वसादिनः १०००० रथिनः १००० पादवारिणः १०००००००

णिः ॥ ३८ ॥ गगनस्थंलवंदृष्ट्वायोधाबिभ्युःपतेदिति ॥ ततश्चापेषुरुचिरांश्छरांस्तेयुयुजुर्भयात् ॥ केचिद्दधुश्चचर्माणिसुदृढानि
स्वमूर्धसु ॥ ३९ ॥ अस्मानुपरिवीरोऽसौपतिष्यतिनसंशयः ॥ इतिकृत्वामतिंकेचित्स्यंदनस्याधआगमन् ॥ ४० ॥ बाणनिर्भि
न्नवर्म्माणोवारणाभुविशेरते ॥ तेषामुदरमध्यस्थाःकेचिच्छन्नामहारथाः ॥ ४१ ॥ एवंस्मभीतावीरायेतेप्येवंचक्रिरेतदा ॥ अ
वशिष्टामहावीरानिर्यातास्तुदशैवहि ॥ ४२ ॥ राज्ञोदशरथस्यासीन्मंत्रीसुज्ञोहितत्सुताः ॥ जितश्रमोधार्मिकश्चसुकेतुःशत्रुसूद
नः ॥ ४३ ॥ चंद्रोमदःशलःकालोमल्लःसिंहश्चतेदश ॥ विव्यधुःसायकैस्तीक्ष्णैर्लवंखेचक्रपाणिनम् ॥ ४४ ॥ दशभिर्दशभिर्बाणै
श्चिच्छिदुश्चक्रमुज्झिताः ॥ छिन्नचक्रोलवःशीघ्रंजग्राहपरिघंभुवि ॥ ४५ ॥ जघानमंत्रिपुत्रांस्तान्परिघेणहसन्निव ॥ तेछिन्नच
र्मवर्माणोनिपेतुःशोणितोक्षिताः ॥ ४६ ॥ वेदबाह्याःकुशास्त्रज्ञाविष्णुभक्तिविवर्जिताः ॥ मातापित्रोर्भक्तिहीनानास्तिकारौरवे
यथा ॥ ४७ ॥ तावत्सराक्षसःप्राप्तोरुधिराक्षोगदांदधन् ॥ गदयाताडयामासमूर्ध्निनंलवमोजसा ॥ ४८ ॥ जगाममूर्च्छांबालोऽ
सौमुहूर्त्तंभूतलेऽपतत् ॥ मूर्च्छांविहायसलवस्तदातस्थौगजेंद्रवत् ॥ ४९ ॥ कुंतमादायभूमिस्थंप्रययौराक्षसंप्रति ॥ केशेष्वाक्षिप्य
तंदुष्टंकुंतेनाभ्यहरच्छिरः ॥ ५० ॥ स्वधनुर्जगृहेवीरःसूर्यदत्तंननादच ॥ मुमोचनिशितान्बाणान्सैन्यक्षयकरान्बहून् ॥ ५१ ॥ त
तःसैन्येनमहतावेष्टितःपुनरेवसः ॥ गर्भस्थोहियथाजंतुरज्ञानेनबहिःस्थितः ॥ ५२ ॥ वेष्ट्यतेतद्वदप्येषस्तेनसैन्येनवेष्टितः ॥ तृणै
रावेष्टितोवह्निस्तान्येवदहतिध्रुवम् ॥ ५३ ॥ तद्वत्सबालस्तत्सैन्यमदहत्कोपपूरितः ॥ ५४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुश
लवोपाख्यानेलवयुद्धविजयवर्णनोनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच कुशस्तंलक्ष्मणंदृष्ट्वाप्रययौसिंहविक्रमः ॥ आयांतंपंचभिर्बाणैर्लक्ष्मणोऽभिजघानतम् ॥ १ ॥ तैस्ताडितःकुशो ७२
वीरस्त्विदंवचनमब्रवीत् ॥ कुशउवाच स्थिरोभवमहावीरमापदंपृष्ठतःकुरु ॥ २ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंबाणंचैकंमुमोचसः ॥

तेनवाणेनसरथोबभ्रामघटिकाद्वयम् ॥ ३ ॥ अतिभ्रमेणचत्वारोवाजिनःपंचतांययुः ॥ ततोऽन्यंरथमारुह्यलक्ष्मणोमुमुचेशरा
न् ॥ ४ ॥ द्वाभ्यांशराभ्यांचिच्छेदकवचंचातिनिर्मलम् ॥ किरीटंचत्रिभिर्वाणैस्तदद्भुतमिवाभवत् ॥ ५ ॥ सभिन्नकवचोवीरोमुक्त
त्वक्सर्पराडिव ॥ तस्मिन्रणेरराजाऽथसीतासूनुर्गतक्लमः ॥ ६ ॥ अब्रवील्लक्ष्मणंवीरःकुशोविनयपूर्वकम् ॥ द्विषद्भावंपरित्यज्य
ममभारस्त्वयाहृतः ॥ ७ ॥ उपकारःकृतोनूनंत्वयाकर्तातथाऽप्यहम् ॥ सैन्यभारोमहानस्तितवलक्ष्मणसांप्रतम् ॥ ८ ॥ तंसर्वंनाश
यिष्यामिपश्यमेहस्तलाघवम् ॥ अथसूक्तंजपन्नुच्चैराथर्वश्रुतिविश्रुतम् ॥ आग्नेयमस्त्रंमुमुचेसीतासूनुर्महाबलः ॥ ९ ॥ आग्नेया
स्त्रात्ततोज्वालाःप्रादुर्भूताःसहस्रशः ॥ ताभिस्तस्यरथोदग्धोलक्ष्मणस्यमहात्मनः ॥ १० ॥ सैन्यंदग्धंपताकाश्चवासांस्याभरणा
निच ॥ ज्वलत्कंचुकिनोवीरादग्धश्मश्रुशिरोरुहाः ॥ ११ ॥ दह्यंतेस्मसटापुच्छंवाजिनांहंसवर्णिनाम् ॥ रथाश्चक्राणिदह्यंतेछ
त्राणिचामराणिच ॥ १२ ॥ आयुधानिचसर्वाणिदग्धान्यासन्हविर्भुजा ॥ दह्यमानंततोदृष्ट्वासैन्यंशत्रुनिबर्हणः ॥ १३ ॥ लक्ष्म
णःशमयामासतदस्त्रंवारुणास्त्रतः ॥ ततःकुशोमहावीरोवायव्यंसंदधेशरम् ॥ १४ ॥ वायव्यास्त्रेणतेसर्वेवीराविययतिउड्डिरे ॥ त
दारथगजामत्ताःपतंत्यनिलरंहसा ॥ १५ ॥ जैमिनिरुवाच सेनानीःकालजित्क्रुद्धोलक्ष्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥ संहरिष्याम्यहं
बालंवेलेवमकरालयम् ॥ १६ ॥ यावत्कनिष्ठोनायातितावत्कुर्वेपराक्रमम् ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंकुशंप्रायात्सकालजित् ॥ १७ ॥
सेनाध्यक्षउवाच त्वमद्यनूनंसंप्राप्तोरामचंद्रवलक्षयः ॥ जातोयद्यपिकुर्वेऽहंकुशस्योन्मूलनंध्रुवम् ॥ १८ ॥ कालजिद्भाषितंश्रु
त्वाकुशोवचनमब्रवीत् ॥ कुशउवाच अजागलस्तनस्येवव्यर्थंनामविभाव्यते ॥ वधिरस्ययथाकर्णौवृथाश्रवणवर्जितौ
॥ १९ ॥ बालानांहियथाब्रह्मतृणस्याग्निर्यथावृथा ॥ सेनाध्यक्षःकृतःकेनत्वादृशोबहुजल्पकः ॥ २० ॥ त्वयिपश्यतिरेमूढ
सैन्यंहंतिममानुजः ॥ बाणंछिंधिमयामुक्तंतवजिह्वाविदारकम् ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वाकालजिज्जिह्वामलुनादिषुणाकुशः ॥ मौनोत्वं

जै० सांप्रतंजातोवाहिन्यांसंस्थितंलवम् ॥ २२ ॥ आनयाशुचसंपूज्यत्वंमौनव्रतमाचर ॥ अत्यंतंकालजित्क्रुद्धःशरेणानतपर्वणा अ०
॥ २३ ॥ कुशंतंहृदयेविद्ध्वावामहस्तमताडयत् ॥ चिच्छेदतस्यापिकुशोबाणैर्हस्तंचदक्षिणम् ॥ २४ ॥ ततोऽर्धचंद्रेणशिरश्चिच्छे
७३ दास्यसकुंडलम् ॥ हतेकालजितिप्रौढेकुशंसौमित्रिरभ्यगात् ॥ २५ ॥ वर्षन्बाणगणान्घोरान्शालतालवटाच्छिदः ॥ कुशंजघान
हृदयेबाणैःषड्भिरथोदृढम् ॥ २६ ॥ शक्तिंचिक्षेपसौमित्रिःकुशंप्रतिगदामपि ॥ कुंतंखड्गंचपरशुंतोमरंचर्मचाऽक्षिपत् ॥ २७ ॥
कुशस्तुसप्तधातानिशस्त्राणिपरिचिच्छिदे ॥ ननर्दसिंहवद्वीरस्तिष्ठतिष्ठशरान्सह ॥ २८ ॥ इत्येवमुक्त्वानाराचान्पंचवाल्मीकि
नाऽर्पितान् ॥ गार्ध्रपत्रान्सुनिशितान्विषमान्पन्नगानिव ॥ २९ ॥ ज्वलदग्निकणान्वीरःकुशोधनुषिसंदधे ॥ अथमुक्ताःशराव्यो
म्निज्वलंतोमर्मभेदिनः ॥ ३० ॥ बिभिदुर्हृदयंतस्यलक्ष्मणस्यमहात्मनः ॥ सौमित्रिश्चपपातोर्व्यांसूर्यःखादिवनिष्प्रभः ॥ ३१ ॥
जैमिनिरुवाच ततःशुश्रावनिनदंलवस्यसकुशोरणे ॥ खड्गचर्मधरश्चायंपुप्लुवेपक्षिराडिव ॥ ३२ ॥ ददर्शतंलवंशूरंवेष्टितंगजपं
क्तिभिः ॥ खड्गेनाभ्यहनत्क्रुद्धोगजांश्चरथिनोबहून् ॥ ३३ ॥ भ्रमीर्जघानताःसर्वाःक्षणाल्लवममोचयत् ॥ वाल्मीकेराश्रमेता
भ्यांसैन्यंसर्वंनिपातितम् ॥ ३४ ॥ तस्थतुर्निर्भयौवीरौवीक्षमाणौस्वमाश्रमम् ॥ ३५ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुश
लवोपाख्यानेलक्ष्मणसेनापराजयोनामचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच गंगातीरेरामचंद्रोदीक्षितोयज्ञमंडपे ॥ भरतंप्रत्युवाचाथमुनिभिःपरिवारितः ॥ १ ॥ रामउवाच कथंनायाति
वीरोऽसौविजित्यहयहारिणौ ॥ याभ्यांपराजयंप्रापशत्रुघ्नःसतवानुजः ॥ २ ॥ सौमित्रिंवीक्ष्यसंग्रामेत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ स्व
प्नमध्येविलीयेतप्रत्यक्षंकःसहिष्यति ॥ ३ ॥ तमद्यबहुभिर्वीरैःसेवितंरोषपूरितम् ॥ पतनाद्नुजस्यापिमयाज्ञप्तंनतौक्षमौ ॥ ४ ॥ ७३
योधितुंवनजावज्ञौचपलौनाथवर्जितौ ॥ लक्ष्मणस्यभयात्रस्तौशरणंकंगमिष्यतः ॥ ५ ॥ आनयिष्यतिसौमित्रिःशत्रुघ्नंधर्मलो

कतः ॥ स्वप्रतापेनपतितंजनन्यैदर्शयिष्यति ॥ ६ ॥ लक्ष्मणंकुपितंश्रुत्वासंहरंतंस्वबालकौ ॥ प्रार्थयिष्यत्यनाथाकंरक्षणायतयोः
प्रसूः ॥ ७ ॥ कुतःप्राप्तौस्वनाशायदारकौविप्रकारकौ ॥ दिनद्वयंविहीनंमेवर्षमध्येतुरंगमः ॥ ८ ॥ शत्रुघ्नरक्षितःप्रापयाभ्यांपार्श्वे
निबंधनम् ॥ मामनादृत्यभरतंसुग्रीवंचविभीषणम् ॥ ९ ॥ अंगदंवालितनयंहनूमंतंमहाबलम् ॥ अन्यान्ममसुहृद्वंधूंस्तृणीकृ
त्यापहारकौ ॥ १० ॥ वाजिनंकरसंप्राप्तंपश्यतांबालचेष्टितम् ॥ भरतप्रेरयजनानृतंदेशंयत्रमेहयः ॥ ११ ॥ लक्ष्मणंप्रतिसंग्रामे
यथानयतिवाजिनम् ॥ वचनंकुरुतेक्रुद्धःसौमित्रिर्मामकंसदा ॥ १२ ॥ जैमिनिरुवाच भरतेनसमाहूताःपंचदूतामहाबलाः ॥
रामपार्श्वेक्षणादेत्यतानुवाचस्वयंप्रभुः ॥ १३ ॥ श्रीरामउवाच यातलक्ष्मणमानेतुंब्रूतमद्वाक्यमेवतम् ॥ जीवितेनयुतौयुद्धे
मोहनास्त्रेणमोहितौ ॥ १४ ॥ रक्षणीयौत्वयाबालौसागसावपिलक्ष्मण ॥ त्वंवीरोऽसिवृतश्चासिशूरैःसर्वास्त्रकोविदैः ॥ १५ ॥
रथस्थोऽसिसमर्थोऽसिविरथौतौनिराश्रयौ ॥ अत्रानयशिशूवेगान्मापातयरणेऽबलौ ॥ १६ ॥ परबालेदयायुक्तंचित्तंकुर्वंतिये
जनाः ॥ तेपुत्रपौत्रैःसहिताजायंतेभुविसाधवः ॥ १७ ॥ मयानपुत्रवदनंसीतावदनसन्निभम् ॥ वीक्षितुंभुविजातेनततस्तौमो
चयाम्यहम् ॥ १८ ॥ प्रष्टव्यौकस्यपुत्रौतौकिमर्थंवनचारिणौ ॥ पुत्रयोर्जननीकुत्रतत्पृष्ट्वातांसमानय ॥ १९ ॥ जैमिनिरुवाच
एवंदिशतिरामेतुदूतान्प्रतिविशांपते ॥ तावद्दूताःशरैर्भिन्नाःक्षतजौघप्रवाहिणः ॥ २० ॥ लक्ष्मणस्यमहावीरारामंशरणमाययुः ॥
रामरामेतिजल्पंतःशंसंतःसुमहद्भयम् ॥ २१ ॥ रामराममहाबाहोत्राह्यस्मान्महतोभयात् ॥ बहुलेनबलेनापिवृतःशूरःसल
क्ष्मणः ॥ २२ ॥ प्रापतत्काननंघोरंशत्रुघ्नोयत्रमूर्च्छितः ॥ ससैनिकःक्षतोबाणैःकुशस्यपरिशितिष्ठति ॥ २३ ॥ कुशसायकभिन्नां
गैरुधिरापीडवाहिभिः ॥ वीरैर्नज्ञायतेकिंचित्किंशुकैःपुष्पितैरिव ॥ २४ ॥ वज्रपातसहावीरानानाशस्त्रैःप्रपीडिताः ॥ नजानंति
व्यथांयेवैतेकुशेनविमूर्च्छिताः ॥ २५ ॥ लवेनैकेनशिशुनाकृतासावाहिनीघना ॥ विमुखाभूभ्रतंप्राप्तादृष्ट्वाबालस्यचेष्टितम् ॥ २६ ॥

 लक्ष्मणस्यबलाध्यक्षःपतितोभुविराघव ॥ कालजिद्दुंदुभिःसार्धंकुशबाणैःप्रपीडितः ॥ २७ ॥ लक्ष्मणेनकृतंयुद्धंभ्रातरौवी
क्षितौवने ॥ स्वमनःकृपयायुक्तंवैरंत्यक्त्वाऽनुजस्यतत् ॥२८॥ ततःकुशंप्रत्युवाचसौमित्रिःसतवानुजः ॥ गच्छबालकमुक्तोऽसिक
 निष्ठेनसमंगृहम् ॥ २९ ॥ जनन्यैब्रूहिमुक्तोऽस्मिसामयुक्तेनकेनचित् ॥ लक्ष्मणस्यवचःश्रुत्वाकुशोलक्ष्मणमब्रवीत् ॥ ३० ॥ त्वं
गच्छराममुक्तोऽसिदुःखितंत्वांनयोधये ॥ नक्षमाल्पाप्यहोरामेसांप्रतंहिविलोक्यते ॥ ३१ ॥ यःसानुजंभवंतंतुक्लेशयन्नागतःस्व
यम् ॥ भीतोऽवमानसंसर्गकारकाद्राघवादसि ॥ ३२ ॥ कृपाधृतात्वन्निमित्तमक्षतोयाहिलक्ष्मण ॥ प्रहराशुशरौघैर्मापौरुषंचे
द्विभातिते ॥ ३३ ॥ लक्ष्मणस्तंजघानाथहृदयेसप्तभिःशरैः ॥ तेशरास्तंतदाभित्त्वाबालंयुद्धेतथाविधे ॥ ३४ ॥ पतिताःकाननेती
क्ष्णाबिभिदुःपादपानपि ॥ ततःकुशस्यबाणौघैर्लक्ष्मणस्यकलेवरम् ॥३५॥ समाकीर्णंत्वग्विहीनंक्षणादेवरणेकृतम् ॥ कर्तुंकिं
लक्ष्मणोवेत्तिनवीनंस्वंकलेवरम् ॥ ३६ ॥ पूर्वाभ्यासेनकेनापितस्माद्बालंप्रयोधितः ॥ पश्चात्पपातधीरोऽसौकुंडलीसायकैःक्ष
तः ॥ ३७ ॥ भग्नंबलंतेपतितंगतंरामदिशोदश ॥ भ्रातरौतौमहावीरौक्षतौशत्रुघ्नलक्ष्मणौ ॥ ३८ ॥ ताभ्यांविहीनाहिवयंतुभ्यं
शंसितुमागताः ॥ त्यजदीक्षांरघुपतेकुरुयुद्धंवनेव्रज ॥ ३९ ॥ यावन्नायांतितेबाणाःकुशकार्मुकनिःसृताः ॥ नान्यस्यगणनात
स्यकुशस्यपुरतःप्रभो ॥ ४० ॥ जैमिनिरुवाच एवंविधानिवाक्यानिश्रुत्वातेषांसराघवः ॥ मूर्छितोनिपपातोर्व्यांभरतस्याग्रज
स्तदा ॥ ४१ ॥ गृहीतोभरतेनाथसिक्तश्चैवांभसारघुः ॥ परिमृज्यास्यनेत्रेचसमाश्वास्यपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ चेतनासहितंवीक्ष्यभ
रतोवाक्यमब्रवीत् ॥ भरतउवाच माविषादेमनःकार्षीर्लक्ष्मणंप्रतिराघव ॥ ४३ ॥ शत्रुघ्नेनसमंयुद्धेतवार्थेविनिपातितम् ॥
लक्ष्मणस्त्यक्तुकामोऽयंस्वदेहंदुःखितोभृशम् ॥ ४४ ॥ परित्यज्यागतोदेवींयदाप्रभृतिकानने ॥ सीतादुःखेननोजीवन्पुनरायाति
तेंऽतिकम् ॥ ४५ ॥ शंसितुंसपुराप्राप्तस्त्वादेशोमयाकृतः ॥ तथाऽपिनकृपाजाताजानक्यांनचलक्ष्मणे ॥ ४६ ॥ संस्मृत्यसमये

मृत्युमकरोल्लक्ष्मणोहृदि ॥ अथरामनिमित्तंहियज्ञकार्येसबांधवः ॥ ४७ ॥ स्मृत्वात्यागंहिसीतायायुद्धेतत्याजजीवितम् ॥ नि
रापराधांत्यक्त्वायांवनेसीतांसमागतः ॥ ४८ ॥ तत्रत्यंकिल्बिषंदेहेधारयन्संस्थितःसदा ॥ तस्याद्यकुशकोदंडप्रचंडशरगंगया
॥ ४९ ॥ क्षालितंकिल्बिषंगात्राद्रामपूतोऽद्यलक्ष्मणः ॥ भरतंमामपूतंहिनप्रेरयसिकिंचन ॥ ५० ॥ अद्यराघवयास्यामितत्कर्तुं
पावनंवपुः ॥ विचारःसकलोजातःसीतात्यागेचतेवने ॥ ५१ ॥ अयोध्यायांस्थितोजीवन्नतथाऽद्यकरोम्यहम् ॥ कथंहीनोऽत्रति
ष्ठामिसीताशत्रुघ्नलक्ष्मणैः ॥ ५२ ॥ एवंवदंतंभरतंजगादभरताग्रजः ॥ श्रीरामउवाच कोऽसौभरतजानीहिसबालोव्रजका
नने ॥ ५३ ॥ तमानयकुशंजित्वासानुजंममसन्निधौ ॥ समुत्थापयवीरौतौमूर्छितौममबांधवौ ॥ ५४ ॥ हनूमानपियात्वेषोजां
बवान्वानरैःसह ॥ तवानुवर्त्तिकुर्वाणःकुरुवाक्यंममोदितम् ॥ ५५ ॥ पितृवाक्यंमयाऽकारिव्रजताकाननंप्रति ॥ त्वयातुनकृतंत
स्यजनकस्यवचोमहत् ॥ ५६ ॥ नंदिग्रामेप्रवसताजटावल्कलधारिणा ॥ इदानींतस्यपापस्यनिष्कृतिंकुरुराघव ॥ ५७ ॥ मद्वा
क्यकरणादेवपूतोभवमहामते ॥ भरतस्त्वब्रवीद्वाक्यंकथयामिरघूद्वह ॥ ५८ ॥ द्वौश्रुतौबालकौवीरौतवसैन्यनिपातकौ ॥ नतौ
भवान्विजानातिहनूमान्वेत्तिवानवा ॥ ५९ ॥ अंगदोवाविजानातिनीतिज्ञःसचिवस्तव ॥ अंगदउवाच मन्येऽहंबालकौतौ
तुरामदुर्मंत्ररूपिणौ ॥ ६० ॥ सीतांलोकापवादेनयज्जहौरघुनंदनः ॥ जैमिनिरुवाच एवंरामसमादिष्टोहनुमत्प्रमुखैर्वृतः ॥ ६१ ॥
निर्ययौभरतःक्रोधाद्रथमारुह्यसत्वरः ॥ निर्गतंबहुलंसैन्यंगगनेभूतलेऽपिच ॥ ६२ ॥ राघवस्यपुराद्रम्यान्नरवानरसंकुलम् ॥
भरतःकाननंप्राप्यहनूमंतमुवाचह ॥ ६३ ॥ भरतउवाच हनूमन्पश्यसंग्रामेकुशबाणैर्निपातिताः ॥ रामस्यवीराबहवोविशि
रस्काविबाहवः ॥ ६४ ॥ गजान्रथान्हयान्वीरान्करभान्गतमस्तकान् ॥ धावमानान्पुरःपश्यगतस्वास्थ्यानितस्ततः ॥ ६५ ॥ कु
तस्त्वौपतितौवीरौरणेशत्रुघ्नलक्ष्मणौ ॥ शोणितेनात्रनीयंतेबहुलेनमहाबलाः ॥ ६६ ॥ भागीरथींप्रतिबलान्नीतौकिंममबांधवौ ॥

जै० क्वचित्कराःक्वचित्पादाःक्वचिद्दंतान्नृणामिह ॥ ६७ ॥ दृश्यंतेवाहनानांतुक्वचित्केशाःक्वचित्स्रजः ॥ नदीमिमांसमुल्लंघ्यव्रजपारंनि अ०
रीक्षय ॥ ६८ ॥ यथागतोऽसिलंकांत्वंतीर्त्वाजलनिधिंपुरा ॥ तत्रतौपश्यपतितौबांधवौमामकौभुवि ॥ ६९ ॥ विलोकनीयौतौ
७५ बालौत्वयाकुशलवौक्वचित् ॥ हनूमानुवाच तदातीर्णोऽस्मिभरतसागरंसीतयास्वयम् ॥७०॥ संमुखासापुराजाताविमुखाऽ
द्यविलोक्यते ॥ शोणितौघांनदींमन्येदुस्तरांलक्ष्मणाग्रज ॥ ७१ ॥ तथापितववाक्येनवीक्षितुंयामिबांधवौ ॥ इत्युक्त्वातांनदीं
तीर्त्वाददर्शपतितावुभौ ॥ ७२ ॥ शरनिर्भिन्नसर्वांगौरणेशत्रुघ्नलक्ष्मणौ ॥ प्रार्थयंताविवधरांसीतात्यागेनदुःखिताम् ॥ ७३ ॥
माकोपंव्रजनौस्थानंदेहिसीताद्रुहोरिति ॥ हनूमांस्तौगृहीत्वाथबाहुभ्यांपुनरागतः ॥ ७४ ॥ भरतस्यसमीपंहिमूर्छितौतरसान्नृप ॥
ददर्शभरतोभिन्नौकुशबाणैःसमंततः ॥ ७५ ॥ रथेसंस्थापयामासभ्रातरौविस्मयान्वितः ॥ रक्षणेचांगदंदत्वाहनूमंतमुवाचह
॥ ७६ ॥ क्वगतौबालकौवीरौरामसैन्यनिपातकौ ॥ हनूमन्पश्यकुत्रापिबालवेषधरौसुरौ ॥ ७७ ॥ गतौलक्ष्मणशत्रुघ्नौपातयि
त्वामहारणे ॥ हनूमानुवाच मेघनादशरैर्नायंमूर्छितोलक्ष्मणस्तथा ॥ ७८ ॥ यथाकुशशरैर्व्याप्तोनजहातिहिकश्मलम् ॥
मूर्छनामामुपैत्येषावीक्ष्यलक्ष्मणमातुरम् ॥ पश्यंतिसैनिकाःसर्वेबालाभ्यांनिहतंबलम् ॥ ७९ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमि
नीयेकुशलवोपाख्यानेहनूमद्वाक्यंनामपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोधनुर्विस्फारयन्कुशः ॥ खड्गचर्मधरोवीरोलवःसंग्राममागमत् ॥ १ ॥ प्रकाशयित्वापृथिवींकरैः
सागरमेखलाम् ॥ सूर्योऽतर्धानमापेदेध्वांतंचसमपद्यत ॥ २ ॥ आत्मनश्चपरेषांचवीरोनज्ञायतेतदा ॥ अन्योन्यंनामभिस्तेवै
क्रोशंतिरणकोविदाः ॥३॥ गजामत्ताश्चधावंतिचूर्णयंतोरथान्बहून् ॥ रथवेगेनाश्ववीराःपतंतिहयपृष्ठतः ॥ ४ ॥ हयवेगेनाश्ववी ७५
राःपत्तयोभुविशेरते ॥ दोधूयखड्गंसलवःप्रविवेशमहाचमूम् ॥ ५ ॥ शिरस्याधायचर्मांशुखड्गेनाश्वपदोऽच्छिनत् ॥ हस्तिहस्ता

न्विशालांश्चचिच्छेदसकुशानुजः ॥ ६ ॥ दीर्घहस्तौसमालंब्यव्रजन्नुपरिहस्तिनम् ॥ विदारयतिकुंभौसकाष्ठानीवकुठारकः ॥७॥
मुक्ताफलानिजगृहेमुष्टिभिर्भुविचाक्षिपत् ॥ हस्तिदंतेषुपतितैःखड्गैर्भृशभयानकाः ॥ ८ ॥ समुत्थिताश्चाग्निकणास्तेदहंतिस्मसै
निकान् ॥ तावत्क्रुद्धोमहाबाहुःकुशोबाणान्मुमोचसः ॥ ९ ॥ शिरांसिचिच्छिदेवीरोबाहूनंगदभूषितान् ॥ शिरांसिकरिणांबाणै
रनयद्दिवमोजसा ॥ १० ॥ आकाशेऽद्यापितेप्राप्ताएकीभावंव्यवस्थिताः॥ अतःपरंहिनक्षत्रंनभूतंनभविष्यति ॥ ११ ॥ तस्मान्न
क्षत्रतांप्राप्ताःखेहस्ताहस्तिनांतथा ॥ वर्षत्यद्यापिभूपृष्ठेहस्तादानोदकंबहु ॥ १२ ॥ सावित्रंतस्यपानीयंनिदानंमौक्तिकस्यच॥
एवंहिकरिशीर्षाणिच्छिन्नानिशतशोरणे॥१३॥कुशेनतेनवीरेणतदद्भुतमिवाभवत्॥ अथकोदंडटंकारबधिरीकृतदिग्गजः॥१४॥
ददर्शभरतःकिंतौकार्तिकेयगणेश्वरौ ॥ संहरंतौनिजंसैन्यंवनंवायुविभावसू॥ १५॥ मुमोचनिशितान्बाणांस्तोयधाराइवांबुदः॥
जैमिनिरुवाच बालकौकार्मुकयुतौघनश्यामौचसंगतौ ॥ १६॥ काकपक्षधरौवीक्ष्यहनूमानिदमब्रवीत् ॥ हनूमानुवाच ए
तौरामाकृतीबालौबलंरामस्यवीक्षकौ ॥ १७॥ सज्जास्तिष्ठंतुसर्वत्रभरताद्यामहाबलाः॥एवंब्रुवतिवीरेतुतदापवननंदने ॥१८॥
तावत्कुशःप्रत्युवाचलवंरणगतंतदा ॥ पश्यसैन्यंलवप्राप्तंतुरंगंनेतुमिच्छति ॥ १९ ॥ व्रजाम्येतद्बलंभ्रातस्तुरंगंत्वंहिपालय ॥ ततो
रामानुजंवीक्ष्यकुशोवचनमब्रवीत् ॥ २० ॥ कुशउवाच शत्रुघ्नोलक्ष्मणश्चोभौशयातेनिहतंबलम् ॥ किन्नाममेनजानासिश
त्रुंमांकुशमागतम् ॥ २१ ॥ भरतउवाच त्वांनयिष्याम्यहंयुद्धात्पराजित्यनिजांपुरीम् ॥ सानुजंत्वरितंबालंघोटंमुंचव्रजाऽधुना
॥ २२ ॥ जननींतेतापसींमेकरुणावीक्ष्यजायते ॥ जनन्यैब्रूहिमुक्तोऽस्मिसबंधुर्भरतेनच ॥ २३ ॥ क्षामितंस्वबलस्याद्यपातनंय
त्त्वयाकृतम् ॥ तच्छ्रुत्वावचनंतस्यकुशोबाणैरथार्दयत् ॥ २४ ॥ भरतंसप्तभिर्वीरंवानरान्पंचसप्तभिः ॥ हनूमंतंशतेनायंताडया
माससंगरे ॥ २५ ॥ बाणानांवालिपुत्रंचसहस्रेणहसन्निव ॥ नीलंपंचशतैर्विद्धासप्तत्याचनलंरणे ॥ २६ ॥ जांबवंतंत्रिसाह

सैर्वाणैर्विव्याधरोषितः ॥ यस्ययस्यशरोलग्नोनितरांहृदयेबलात् ॥ २७॥ मूर्च्छान्वितश्चपतितःसीतापुत्रेणताडितः ॥ बाणैःषड्भि
श्चराजेंद्रलवेनातिबलीयसा ॥ २८ ॥ भरतस्यधनुश्छिन्नंरथश्चशकलीकृतः ॥ कुशकोदंडनिर्मुक्तैर्मुमोहभरतःशरैः ॥ २९ ॥ गि

रिमुत्पाट्यहनुमान्भरतंवीक्ष्यमूर्च्छितम् ॥ चिक्षेपसीतासुतयोर्मूर्ध्नियोजनमायतम् ॥ ३० ॥ तंपर्वतंदीर्घनेत्रौबाणैश्चक्रतुरंबरे ॥
त्रसरेणुनिभंरुद्रगात्रभूतिसुखप्रदम् ॥ ३१ ॥ पंचभिस्तंहरिसुतंप्रभिन्नमपिमूर्च्छितम् ॥ शरैःकनकचित्रैश्चकुशश्चक्रेस्वपौरुषा
त् ॥ ३२ ॥ ततोभग्नंबलंभूयोरामायपतितंजनः ॥ कथयामासराजेंद्रश्रुत्वारामोविनिर्ययौ ॥ ३३ ॥ ससुग्रीवोमहाबाहुर्भ्रातृ
दुःखेनदुःखितः ॥ विभीषणयुतःश्रीमान्विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ३४ ॥ वनंप्राप्यरथारूढस्तौददर्शबलंचतत् ॥ हतप्रहतविध्वस्तं
रामेतिपरिभाषिच॥३५॥ जैमिनिरुवाच पप्रच्छरामस्तौबालौस्वाकृतीधन्विनांवरौ ॥ कुतोऽधीतोधनुर्वेदोभवद्भ्यांयद्धतंबलम्
॥३६॥ केनोपनीतौविधिवत्किंस्विद्वेदेकृतश्रमौ ॥ किंस्वित्कलासुकुशलौधर्मश्रवणतत्परौ ॥३७॥ कच्चिन्नपरदारेषुविरुद्धादृष्टिरी
र्यते ॥ कच्चित्तेषुचविप्रेषुप्रतिज्ञायाश्चपालनम्॥३८॥कस्तातःकाचजननीकुत्रवासोनिवेद्यताम् ॥ तद्भाषितमुपश्रुत्यकुशोवचनम
ब्रवीत् ॥ ३९ ॥ कुशउवाच किमस्मदीयकथयावंशजोद्भवयानृप ॥ क्षात्रंपौरुषमुत्सृज्यकथ्यतेत्वादृशैर्जनैः ॥४०॥ शीघ्रंयुध्य
स्वराजेंद्रविलंबःक्रियतेकथम् ॥ नतुरंगोह्यस्मदीयउच्यतांवाथयुध्यताम्॥४१॥इतिवाक्यंतयोःश्रुत्वारामोऽवोचद्विशांपते ॥ नक
रिष्याम्यहंयुद्धंभवान्कथयतांकुलम् ॥४२॥ कुशउवाच केवलंसुषुवेसीताक्षमाशीलौचनौवने ॥ आवयोःकृतवान्सर्वजातक
र्मादिकंमुनिः ॥ ४३ ॥ उपनिन्येचवाल्मीकिर्वेदंसम्यगपाठयत् ॥ तथारामस्यचरितंसन्मनोनिर्वृतिप्रदम् ॥ ४४ ॥ तत्तदभ्यासयो
गेनदृष्टिर्विमलतांव्रजेत् ॥ बुद्धिस्वास्थ्यंमनःस्वास्थ्यंप्रतापश्चापिवर्धते ॥ ४५ ॥ तस्माद्धतंबलंसर्वंयोधानांतवपश्यताम् ॥ मम
तानास्तितेरामपुत्रदारधनेषुच ॥ ४६ ॥ तस्माद्धतस्यसैन्यस्यगणनातेनविद्यते ॥ नशक्तिर्विद्यतेरामसात्यक्ताकिंत्वयावने ॥४७॥

शक्तिहीनोनरःकस्तुयुध्येतनिशितैःशरैः॥ जैमिनिरुवाच रामोऽमन्यतपुत्रौतौसीताततनयकीर्तनात् ॥ धिगस्तुखलुनोयुद्ध
मित्युक्त्वाधनुरुज्जहौ ॥ ४८ ॥ पपातरथनीडेऽथमूर्च्छितोजनमेजय ॥ जैमिनिरुवाच मूर्च्छांविहायधर्मात्माधीरःसत्यप
राक्रमः ॥ ४९ ॥ सुग्रीवंपरिपप्रच्छरामःपरपुरंजयः ॥ एतौकस्यात्मजौवीरौजानीहिकपिसत्तम ॥ ५० ॥ सुग्रीवउवाच पुरा
णपुरुषाज्ज्ञातावेतौमन्येऽत्रराघव ॥ प्रतिबिंबंतावकंहिवनमध्येविलोक्यते ॥ ५१ ॥ नापरंसंगरेमन्येजययुक्तंविनाप्रभुम् ॥ तवा
ग्रेयामिबालौहियुधियोधयितुंनृप ॥ ५२ ॥ गृहीत्वाशाखिनंराजन्मुमोचपुरतस्तयोः ॥ तौवृक्षंतिलशःकृत्वाचक्रतुर्मूर्छितंहरिम्
॥ ५३ ॥ शरैःसुनिशितैस्तावन्नीलोऽयुध्यतवानरः ॥ नीलंबाणेनविव्याधकुशःकोपसमन्वितः ॥ ५४ ॥ बभूवुर्बहवोनीलारुधिरा
त्तस्यचापरे ॥ तैश्चव्याप्तंरणंसर्वतस्प्रमाणैर्महाबलैः ॥ ५५ ॥ तावत्कुशेनवीरेणबुद्ध्यासम्यग्विचारितम् ॥ जलौकास्त्रेणतेसर्वेवि
द्धाःपेतुर्धरातले ॥ ५६ ॥ सचापिपतितोनीलःपरेभग्नाश्चसैनिकाः ॥ एकएवास्थितोरामोनाभवन्सैनिकाश्चते ॥ ५७ ॥ रामोमु
मोचनाराचांस्तीक्ष्णान्कालानलप्रभान् ॥ मार्गणानिष्फलाःपेतुःकृपणस्येवमंदिरे ॥ ५८ ॥ मनोरथानिर्धनस्यशरन्मेघाइवांबरे ॥
यंयंबाणंमुमोचाऽसौराघवःकुपितोमृधे ॥ ५९ ॥ तंतंद्विधाचक्रतुस्तौसचतुर्धाभवच्छरः ॥ एवंतदाऽभवद्युद्धंलोकविस्मयकारकम्
॥ ६० ॥ दृष्ट्वातुल्यंबलंसम्यग्बालयोरघुनंदनः ॥ सीतावदनवद्वक्त्रौदृष्ट्वाबाणैश्चताडितः ॥ ६१ ॥ पपातरथनीडेऽथमूर्च्छितो
जनमेजय ॥ ततःकुशलवौज्ञात्वामूर्च्छितंजानकीपतिम् ॥ ६२ ॥ समुत्तीर्यरथात्तस्माज्जगृहातेऽस्यकुंडले ॥ केयूरंकंठहारंचलक्ष्म
णस्यापिमंडनम् ॥ ६३ ॥ सर्वेषामपिवीराणांपतितानांरणांगणे ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्लवःकुशमथाब्रवीत् ॥ ६४ ॥ भ्रातःकुश
ग्रहीष्यामिहनूमंतंमहाबलम् ॥ सीतावीक्ष्यकपिंहृष्टाभविष्यतिनसंशयः ॥ ६५ ॥ रामस्यचरथंरम्यमध्यारोहसुदुर्जयम् ॥ लक्ष्मण
स्यरथंरम्यमधिरुह्यव्रजाम्यहम् ॥ ६६ ॥ जांबवत्प्रमुखान्वीरान्स्वरथेपरिपातय ॥ जैमिनिरुवाच हनूमज्जांबवंतौचमूर्च्छा

विरहितौभुवि ॥ ६७ ॥ वानरावूचतुस्तथ्यंमीलयावोऽत्रलोचने ॥ ६८ ॥ हनुमानुवाच पश्यरामादयोवीरामूर्च्छिताबा
लसायकैः ॥ जांबवन्मांचकुरुतेमूर्च्छितंरामसंभवः ॥ ६९ ॥ किंकरिष्यामियदिमांसनेष्यतिबलात्कुशः ॥ सीतासमीपेमरणंभ
विष्यतिनसंशयः ॥ ७० ॥ एवंब्रुवाणेवीरेतुप्राप्तोरणगतोलवः ॥ जग्राहवानरौतौहिमुदाकपटमूर्च्छितौ ॥ ७१ ॥ सीतास
मीपेगत्वाऽथसर्वंनिगदतुश्चतौ ॥ जितोरामःससैन्योहिसमानीतंचभूषणम् ॥ ७२ ॥ वानरौकौतुकार्थंतेमयाऽऽनीतौनिरी
क्षय ॥ मातर्भ्रात्राकृतंयुद्धंविजयीपुनरागतः ॥ ७३ ॥ सीतापुत्रौपरिष्वज्यवचनंचेदमब्रवीत् ॥ सीतोवाच मानिनौ
वानरौमुंचरणमध्येचपुत्रक ॥ ७४ ॥ मांनिरीक्ष्यमृतावेतौजीवहीनौभविष्यतः ॥ ततोलवोमुमोचैतौरणमध्येमहामतिः
॥ ७५ ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्वाल्मीकिर्वरुणालयात् ॥ आजगाममहातेजाऋषिभिःपरिवारितः॥७६॥ तौगत्वाऽथाऽकथयतां
सर्वंकृत्यमशेषतः ॥ ततोज्ञात्वामुनिवरःसर्वानुत्थाप्यवारिणा ॥ ७७ ॥ प्रोक्ष्यामृतमयेनैवमुवाचरघुनंदनम् ॥ वाल्मीकि
रुवाच तवपुत्रौमहाराजगृह्यतांरघुनंदन ॥ ७८ ॥ मन्यसेयदिसीतांचनिर्दोषांनेतुमर्हसि ॥ उत्थायरामोनगरींप्रविवेशससै
निकः ॥ ७९ ॥ विस्मयन्नेवचहयंमुक्तंवाल्मीकिनाचतम् ॥ पालयामासवीरैस्तैःपश्चाद्यज्ञोमहान्कृतः ॥ ८० ॥ यज्ञोत्सवेवर्तमा
नेवाल्मीकिर्मुनिपुंगवः ॥ सीतांनीत्वापुत्रयुतांसंस्थाप्यरघुसन्निधौ॥८१॥ रामःपुत्रयुतोजातःसीतयासहितःस्थित॥मुनीन्विसर्ज
यामासयज्ञांतेचपुरस्कृतान्॥८२॥रामःसीतागतंस्नेहंनिदधेतदपत्ययोः ॥ युद्धंतुपुत्रयोर्यद्वज्जातंरामेणवैपुरा ॥८३॥ तथापार्थस्य
पुत्रस्ययुद्धंप्रावर्ततार्द्भुतम् ॥ सूतउवाच पारीक्षितायसकलंकथयामासजैमिनिः ॥ ८४ ॥ तत्तुयुष्मभ्यमाख्यातंमयावैमुनिपुं
गवाः ॥ नाख्यातवानिदंयुद्धंवाल्मीकिःपितृपुत्रयोः ॥ यद्याख्यास्यदमज्जिष्यल्लोकोयंकरुणार्णवे ॥८५॥ इदमाख्यानकंरम्यंयेशृ
ण्वंतिनरोत्तमाः ॥ तेपुत्रपौत्रसहिताभुक्त्वाभोगान्मनोरमान् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताअंतेविष्णुमव्ययम् ॥ ८६ ॥ शृणोतीदंपु

ण्यशीलंश्रावयेच्चेदमुत्तमम्॥ नरःफलमवाप्नोतिराजसूयाश्वमेधयोः॥८७॥ कांचनेनविमानेनस्वर्गंयातिनरोत्तमः॥ पुनर्लक्ष्मी
रूपयुतोजायतेविमलेकुले॥८८॥ श्रुत्वाविदमुपाख्यानंश्राव्यमन्यन्नरोचते॥ पुंस्कोकिलरुतंश्रुत्वारूक्षाध्वांक्षस्यवागिव॥८९॥
इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुशलवोपाख्यानेरामाश्वमेधपरिसमाप्तौफलस्तुतिवर्णनंनामषट्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३६॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच हंसध्वजेनतुमुलंकृतंयुद्धंनराधिप॥ सबाणैर्बभ्रुवाहस्यच्छित्वारथसहस्रकम्॥१॥ सरथंपातयित्वाग्रेबिभेदा
स्यवपुःशरैः॥ अस्त्राणिपार्थपुत्रस्यविफलानिकृतानिवै॥२॥ अक्षौहिणीपंचकंतुविजितंजनमेजय॥स्मृत्वाकृष्णस्यवचनंपुत्रयोः
पतनंमृधे॥३॥ बभ्रुवाहस्तुपार्थायबाणंचपरिमुंचति॥ तेनवीरसहस्राणांबलंभवतिपातितम्॥४॥पार्थपुत्रस्यबाणौघैर्मरालध्व
जवाजिनः॥ रथोऽपिपरमाणुत्वंप्राप्तवान्समरेतदा॥५॥ सभिन्नहृदयोराजाहंसकेतुःक्षितिंययौ॥ पतितेचमहावीर्येहंसकेतौमहा
त्मनि॥६॥ सुवेगःसंगरेयोद्धुंबभ्रुवाहनमागतः॥ जघाननवभिर्बाणैःपार्थसूनुंसवक्षसि॥७॥ छत्रंध्वजंधनुश्चास्यत्रिभिर्बाणैर्द्वि
धाऽकरोत्॥ शतेनचसहस्राणांताडयामासवक्षसि॥८॥ पूनर्वीरसहस्रस्यकदनंकृतवानसौ॥ गजानांचंद्रशुभ्राणांशतानिचम
हाहवे॥९॥ निहत्यपृथिवींचक्रेमांसपंकांसुदारुणाम्॥ युद्धक्षेत्रंतुतत्सर्वंकर्षित्वागजमस्तकैः॥१०॥ अधश्चोर्ध्वंकरैर्वाजिगज
स्कंधनियंत्रितैः॥ अंत्रैस्त्रिगुणितैर्योक्त्रैर्गजमुक्ताफलानिच॥११॥ कृत्वाबीजंवपंतश्चतस्मिन्कालेविशांपते॥ शिरांसिमूलफ
लवत्प्रवपंतिचभैरवाः॥ १२॥ यक्षिण्योनागचरणैश्छिन्नैर्मुसलकंडनम्॥ नृशीर्षाणांस्मकुर्वंतिगायंत्यःशतशोभृशम्॥१३॥
यंत्रैर्गजाननमयैश्छिन्नैःपिष्यंतिचापराः॥ पुनःसुवेगःसंधायशरंकालानलोपमम्॥१४॥ मुमोचार्जुनपुत्रायमध्यतःसद्द्विधाऽ
करोत्॥ अग्रभागंतथाप्यस्यसंमुखंचागतंरणे॥१५॥ तंचापिद्विदलीकृत्ययावत्पश्यतिचार्जुनिः॥ शकलेपुनरायातेतेद्विधा
कारितेऽमुना॥१६॥ शकलानांचतुष्कंयत्तद्भूमौपतितंनृप॥ पंचमंबाणशकलमग्रभागगतंतुयत्॥ हृदयेऽस्यप्रविष्टंतन्मूर्च्छि

नोऽभूत्तदाऽऽर्जुनिः ॥ १७ ॥ विहायपुनरेवायंकश्मलंसहसोत्थितः ॥ ततःपरंप्रज्वलितःप्रलयेपावकोयथा ॥ १८ ॥ जघानपांड
वींसेनांस्थितांपार्थरथंप्रति ॥ तस्मिन्दिनेस्थितौद्वौतुपार्थकर्णसुतावुभौ ॥ १९ ॥ कायनाशेविलीयंतौयथाजीवौपरस्परम् ॥
 अन्येयेमूर्च्छितानीताजीवशेषारणात्पुरम् ॥ २० ॥ उलूपीपालयामासविशल्यैर्विविधौषधैः ॥ पुरासमुद्भुतायस्माद्गुरुशापात्सुमा
निनी ॥ २१ ॥ नागराजसुतादेवीदिष्ट्यापार्थेनसंगता ॥ तीर्थयात्राप्रसंगेनतथाचित्रांगदाचसा ॥ २२ ॥ उवाचपांडवस्तत्रवृ
षकेतुंमहाबलम् ॥ अर्जुनउवाच सैन्यंनष्टंकर्णपुत्रवस्तुजातंचमेऽद्भुतम् ॥ २३ ॥ हंसध्वजमुखावीराःपतितामममसन्निधौ ॥ प्र
द्युम्नःसहपुत्रेणनीतोमणिपुरंप्रति ॥ २४ ॥ मदर्थेयोधितौवीरौनिर्भिन्नौसायकैश्च्युतौ ॥ अनुशाल्वोऽपिसमरेपतितोनैवदृश्यते
॥ २५ ॥ सुवेगोनिहतश्चाद्यनीताश्वममवीरकाः ॥ छत्रैर्ध्वजैःकार्मुकैश्चचामरैश्चवरांशुकैः ॥ २६ ॥ एकस्त्वमसिपुत्रात्रनापरः
कोऽपिदृश्यते ॥ निर्गच्छत्वंतुनगरेयत्रतौधर्ममाधवौ ॥ २७ ॥ कुलपुत्रोऽसिभद्रंतेदातॄणांबीजमेवच ॥ एवंब्रुवतिपार्थेचयावत्त
स्याग्रतोनृप ॥ २८ ॥ तावत्पार्थकिरीटस्थोगृध्रस्तीव्रंववाशह ॥ ज्ञात्वागृध्रंमस्तकेस्वेशंसंतंवैशसंस्वकम् ॥ २९ ॥ तथाकपोतंनी
डेचरथस्यकिलशायिनम् ॥ शिरोहीनांनिजांछायांनासाविरहितंमुखम् ॥ स्फुलिंगवर्जितेनेत्रेप्रत्युवाचपुनर्वचः ॥ ३० ॥ पुत्र
प्रयाहिनगरंधर्मभीमजनार्दनान् ॥ शंसत्वंवैशसंघोरंदुर्निमित्तानिमेरणे ॥ ३१ ॥ भवान्यदिमयासार्धप्राप्नोतिमरणंरणे ॥ तवा
घनाशेनशास्तेभविष्यंतिपरंक्षितौ ॥ ३२ ॥ बहुधायोधितश्चासिभिन्नंबाणैर्वपुस्तव ॥ विनात्वांनपृथाजीवेत्तस्मान्मामुच्यगम्य
ताम् ॥ ३३ ॥ अकार्यंचमहज्जातंमत्तोराजाचदीक्षितः ॥ असिपत्रव्रतचरोकथंयज्ञक्रियाभवेत् ॥ ३४ ॥ युधिष्ठिरस्यनस्नानंय
ज्ञांतेऽवभृथादिकम् ॥ जलयात्राचतुःषष्टिदंपतीभिःकृतानच ॥ ३५ ॥ युधिष्ठिरमुखावीराभीमाद्याममबांधवाः ॥ छत्रंशतश
लाकंरद्याघ्रचर्मसमन्वितम् ॥ ३६ ॥ युधिष्ठिरस्यपुरतोयज्ञारंभेनधारितम् ॥ गौरीणांनैवनारीणांसहस्रंचामरान्वितम् ॥ ३७ ॥

अग्रतोधर्मराजस्यगतंलाजप्रवर्षणम् ॥ विप्राणांवेदनिर्घोषोनैवस्वर्मंडपंगतः ॥३८॥ नस्रुवाःकनकाबद्धानस्रुचोबहुसंस्कृताः ॥
वैकंकताश्चयज्ञेचचषालैर्मंडितानते ॥ ३९ ॥ यूपाबैल्वाबादराश्चपालाशाःखादिराःशुभाः ॥ नतत्पताकावेदीनांपूजनंमामकैः
कृतम् ॥ ४० ॥ वासुदेवंपुरस्कृत्यरुक्मिणीनैवतोषिता ॥ अनुसूयारुंधतीनांवृद्धानामृषियोषिताम् ॥ ४१ ॥ सभर्तकाणांयज्ञां
तेनमस्कृत्ययुधिष्ठिरः ॥ आशीर्भिरभियुक्तोनमयापार्थेनकारितः ॥ ४२ ॥ धिग्जीवितंममवृथामन्येयुद्धंकरोम्यतः ॥ वृषकेतुरु
वाच नव्रजामिभयान्मृत्योरणेत्यक्त्वाधनंजयम् ॥ ४३ ॥ सूर्यःपितामहोभ्रातिमद्वंगात्पतितोभवेत् ॥ अभग्नोभंगमायातित
स्मान्मृत्युस्तुकीदृशः ॥ ४४ ॥ त्वंप्रयाहिमहाबाहोगमनंकीदृशंमम ॥ एकपत्नीचसारम्यानमांप्राप्तंनिरीक्षते ॥ ४५ ॥ विमुखंत्वां
परित्यज्यसत्यमेतद्वदामिते ॥ पश्याद्यपौरुषंपार्थबभ्रुवाहनमागतम् ॥ ४६ ॥ योधयामिसमक्षंतेससैन्यमपिसंगरे ॥ मित्रार्थेय
स्त्यजेत्प्राणान्गवार्थेचद्विजन्मनाम् ॥ ४७ ॥ स्वामिकार्येचसमरेतस्यलोकाःसनातनाः ॥ जायंतेनात्रसंदेहःकैवल्यमपिचिंति
तम् ॥ ४८ ॥ यावत्पार्थोमहाबाहुःसंग्रामेपरितिष्ठति ॥ तावत्क्रतुरयंजातःकिंवृथामांप्रभाषसे ॥ ४९ ॥ एतावदुक्त्वावचनंनम
स्कृत्ययर्यौमुदा ॥ रथेनातिपताकेनबभ्रुवाहनमाह्वयत् ॥ ५० ॥ तिष्ठंतियेरणेधीराःपांडवस्यत्वयाहताः ॥ तेषामेवाद्यसर्वेषांकरि
ष्येशांतिकंमहत् ॥ ५१ ॥ एवंब्रुवंतंबलिनंकर्णसूनुंशरैस्त्रिभिः ॥ विव्याधहृदयेशीघ्रंतेभित्त्वाधरणींगताः ॥ ५२ ॥ तृषिताइवराजें
द्रपातुंभोगवतीजलम् ॥ वृषकेतुःशरैःषड्भिस्तंजघानस्तनांतरे ॥ ५३ ॥ सशरैरर्दितःकार्ष्णिर्भ्राम्यमाणःकथंचन ॥ संस्थाप्यात्मा
नमव्यग्रोयोधयामासकर्णजम् ॥ ५४ ॥ तिलशस्तद्रथंकृत्वानिपात्यरथसारथिम् ॥ हयान्हत्वाचसमरेशंखंदध्मौप्रतापवान्
॥ ५५ ॥ तस्यांगंपूरयित्वाऽथशरैःकनकचित्रितैः ॥ ततोजघाननाराचैःकर्णसूनुंमहाबलम् ॥ ५६ ॥ रथंतस्यसुचित्रंतंससूतंचयु
गैर्युतम् ॥ छित्त्वाशतसहस्रेणताडयामासपांडविः ॥ ५७ ॥ आग्नेयमस्त्रंतरसाप्रयुयोजनृपात्मजः ॥ वारुणंकर्णजेनापिबभ्रुवा

जै० हिप्रयोजितम् ॥ ५८ ॥ स्वयमेवाथतेनापिवायव्यास्त्रंसुरोपितम् ॥ पार्वतास्त्रंचशाक्रंचकौबेरमतिदारुणम् ॥ ५९ ॥ त्वाष्ट्रंचाति अ०
बलःश्रीमान्प्रेरयामासवैरिणम् ॥ सौरंचशांभवंचास्त्रंसर्वशस्त्रविदारणम् ॥ ६० ॥ कार्तिकेयकृतंचास्त्रंयाम्यंशस्त्रंस्वमाहवे ॥ एवं
७९ शस्त्रास्त्रसंपातैःकदनंचाभवद्भृशम् ॥ ६१ ॥ बहवोनिहतावीरास्तस्मिन्युद्धेमहात्मनोः ॥ संवर्तकालेराजेंद्रयमेनेवनिपातिताः
॥ ६२ ॥ रुद्राक्रीडनकंजातंभूततुष्टिकरंमहत् ॥ निधनंरथनागानांपदातीनांचकर्णजात् ॥ ६३ ॥ तस्यास्त्रैर्वेष्टितःकार्ष्णिःश्रित
यित्वाऽथवैष्णवम् ॥ सर्वाण्यस्त्राणितेनायंबभ्रुवाहोमहाबलः ॥ ६४ ॥ शमयित्वाशरैर्घोरैर्वाडवास्त्रंसमाददे ॥ उवाचकर्णपुत्रं
तंबहवोनिहतामया ॥ ६५ ॥ नाहंवैतादृशोव्याप्तोयथाकर्णात्मजेनच ॥ एनमत्रहनिष्यामित्वत्रेनमुचिहायथा ॥ ६६ ॥ एवंतमु
द्दिश्यरणेचिक्षेपाशुगमाहवे ॥ हृदयेऽस्यशरोलग्नोवृषकेतोर्महात्मनः ॥ ६७ ॥ बाणोगृहीत्वागगनेभ्रामयामासकर्णजम् ॥ दि
शश्चप्रदिशःसर्वाःसरितःसागरानपि ॥ ६८ ॥ नपपातधरादेशेतदद्भुतमिवाभवत् ॥ अनेनैवस्वगात्रेणभिनत्त्येषपितामहम्
॥६९॥ त्रिमुहूर्तंपरंसंख्येयत्रयत्रशरोगतः ॥ तत्रतत्ररणेप्राप्तौपितापुत्रावुभावपि ॥७०॥ निरीक्षंतौकर्णपुत्रंनीयमानंशरेणच ॥
मुहूर्तत्रितयादूर्ध्वंनिपपातधरातले ॥ ७१ ॥ तस्मिन्मणिपुरेराजन्पार्थस्यपुरतस्तदा ॥ ततःकर्णात्मजःक्रुद्धःपुनरेवोत्थितोऽक्षिप
त् ॥ ७२ ॥ शरान्पंचरथेतस्ययुक्तस्यसहसाहसन् ॥ तेशरास्तंरथंसाश्वंससूतंसपताकिनम् ॥ ७३ ॥ आनयन्सहितास्तेननाक
लोकंमनोरमम् ॥ रविमंडलमत्युग्रंप्रविशंतंरथंस्वकम् ॥ ७४ ॥ बाणनिर्भिन्नकायोऽपिवीक्ष्यात्मानंमुमोचसः ॥ सरथोभानु
नादग्धोयथासंपातिरंडजः ॥ ७५ ॥ पतंतंबभ्रुवाहंचवृषकेतुःशरैःपुनः ॥ प्रेषयामासगगनेस्वपितामहमंडले ॥ ७६ ॥ हंसध्वजो
मदीयोऽत्रजितोवीरस्त्वयापुरा ॥ तदर्थंबभ्रुवाहत्वांप्रेरयामिसुरालये ॥ ७७ ॥ ईदृशंकुपितोवाक्यंप्रत्युवाचविशांपते ॥ तावच्छ ७९
रांस्त्रिधाकृत्वास्वगात्राद्बभ्रुवाहनः ॥ ७८ ॥ पपातकुपितोऽतीवतस्योपरियथाचलः ॥ घर्षयामासचकरौचकंपेकंधरांचह ॥ ७९ ॥

पंचभिःसायकैस्तत्रविव्याधरविपौत्रकः ॥ एवंकर्णात्मजोवीरोबभ्रुवाहश्चभूतले ॥ ८० ॥ युध्यमानौशरैर्घोरैःपार्थःपश्यतिकौतुकम् ॥ ऊचेपार्थंकर्णसुतोयुद्धेतस्मिंस्तथाविधे ॥ ८१ ॥ रथचक्रंहिकर्णस्यनिमग्नंपुरुषर्षभ ॥ कथंतेनतदाप्रोक्तंतिष्ठेतिवचनंप्रभो ॥८२॥ कर्णेनचमहायुद्धेनायंतद्वत्प्रभाषते॥ मयाभिन्नशरीरोपिपरंयुद्धंनमुंचति ॥८३॥ एवंब्रुवाणेवीरेतुपार्थस्यपुरतःपुनः॥ पपातकार्ष्णिःकुपितोमूर्ध्निकर्णसुतस्यहि ॥ ८४ ॥ भिद्यमानौरणेबाणैःशस्त्रैर्नानाविधैरपि ॥ उभौतौस्यंदनारूढौक्षणेनविरथौदिवि ॥ ८५ ॥ उत्पतंतौपातयंतौरथस्थौददृशुर्जनाः ॥ अन्योन्यंस्वशरैर्घोरैर्नीयमानौसुरालये ॥ ८६ ॥ उभयोर्गात्रजंमांसंछिन्नंबाणैःसहस्रधा ॥ नीयतेगगनेगृध्रैस्तथाऽन्यैःश्येनपत्रिभिः ॥ ८७ ॥ एकःक्षितौद्वितीयःखेपुनरेवक्षितौचखे ॥ तावेतौतादृशौराजन्दिनानांपंचकंरणे ॥ ८८ ॥ पंचमेदिवसेकार्ष्णिःकर्णपुत्रंतथाविधम् ॥ बहुभिःसायकैस्तीक्ष्णैःसमंताद्व्यकिरत्पुनः॥८९॥ उवाचक्रोधनयनोधन्यस्त्वमसिनाऽपरः॥ वृषकेतोनमेयुद्धंकृतंकेनापिमानिना ॥ ९० ॥ इदानींस्मरवीरत्वंतथादेवंजनार्दनम् ॥ अथबाणैर्जीवितंतेपातयिष्यामिसंगरे ॥ ९१ ॥ जैमिनिरुवाच अर्धचंद्रंमुमोचाऽस्मैकर्णपुत्रायमारिष ॥ तमायांतंत्रिधाकृत्वायावन्नदतिकर्णजः ॥ ९२ ॥ तावत्तेनापरोबाणोमुक्तःकनकचित्रितः ॥ सकंठनालात्तच्छीर्षंजहारगगनेगतः ॥ ९३ ॥ छिन्नंशिरःखात्पपतत्सलग्नंहृदयेतदा ॥ बभ्रुवाहस्यराजेंद्रपातयित्वाकलेवरम् ॥ पश्चात्कंदुकवत्प्राप्तंपार्थस्यपदयोःशुभम् ॥ ९४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेबभ्रुवाहनविजयेवृषकेतुवधोनामसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

जैमिनिरुवाच वृषकेतोस्तदाराजन्संग्रामेतुमहाद्भिरः ॥ जपत्केशवरामेतिनृसिंहेतिमुदायुतम् ॥ १ ॥ अग्रहीत्तरसापार्थःकराभ्यांकुंडलान्वितम् ॥ कबंधोधावमानःसन्निपपातरणेरिपून् ॥ २ ॥ पातयित्वापिसुमुखंरिपुंनृत्यतिसंगरे ॥ तत्सुरूपंसमालोक्यविललापार्जुनस्तदा ॥ ३ ॥ हाकष्टंसुमहत्प्राप्तंविनात्वांपुत्रसंगरे ॥ कथयिष्यामिकिंगत्वाधर्मात्मानंयुधिष्ठिरम् ॥४॥ त्वांवि

नापुरुषव्याघ्रकुंतींदेवींचपार्षतीम् ॥ मात्राहंशिक्षितश्चास्मिरक्षणीयस्त्वयाशिशुः ॥ ५ ॥ किमुत्तरंनुतांवक्ष्येभीमसेनंचसांप्रत
म् ॥ नकुलंसहदेवंचकृष्णदेवंचमेप्रियम् ॥ ६ ॥ यौवनाश्वस्यतुरगःसमानीतःस्वपौरुषात् ॥ कथंत्वंयासुतप्राणास्त्यक्ताःकृष्णंवि
८० नाग्रतः ॥ ७ ॥ तवप्राणश्चकिंकृष्णोयथाप्राणाहरेर्वयम् ॥ शरीरंतावकंपुत्रभक्षितंगगनेखगैः ॥ ८॥ स्वगात्रंहिसमुत्कृत्यपिता
शक्रायतेददौ ॥ शक्रपुत्रस्यकार्येऽत्रविहंगेभ्यस्त्वयाऽर्पितम् ॥ ९ ॥ बहुवारंभीमसेनोगच्छत्येकोमहारणे ॥ द्वितीयोननरःकश्चि
त्तस्ययातिसहायताम् ॥ १० ॥ त्वयाशत्रुशिरांस्येवपंकजानिकरेणच ॥ गृहीत्वारुधिराक्तानिमौक्तिकानिरणांगणे ॥११॥ पि
तामहायसूर्यायदत्तोऽर्घःप्रत्यहंमुदा ॥ प्रथितौद्वौस्थितौवीरौदिवाकरधनंजयौ ॥१२॥ आवयोःपतनंभाव्यंत्वयिवीरेऽद्यपातिते ॥
भास्करःसत्कृतोनाकेयशसातावकेनच ॥ १३ ॥ अहंतुशिरसाऽनेनकृष्णगोविंदवादिना ॥ एतत्कृतंमहद्वैरंमयासार्धंहिपुत्रक
॥ १४ ॥ पितामेनिहतःकर्णःपार्थेनचरणांगणे ॥ कृत्वादुःखातुरंपार्थंततोऽसिप्रथमंगतः ॥ १५ ॥ यथारथस्यचक्रंहिग्रस्तंभूम्या
पितुश्चते ॥ शापितातेनवीरेणकृतामातंगसंगिनी ॥ १६ ॥ उपकारकरंश्रीमन्नान्यंपश्यामिसांप्रतम् ॥ अद्यमेनिहतंसैन्यम
द्यमेनिहतःसुतः ॥ १७ ॥ सुभद्रानंदनःशूरोनष्टमद्यकुलंमम ॥ कृष्णेनापिपरित्यक्तोवृषकेतौचपातिते ॥ १८॥ यथासूर्यंविनाभू
मिर्गृहंदीपविवर्जितम् ॥ लिंगहीनायथापिंडीजयश्रीस्त्वांविनातथा ॥१९॥ इत्युक्त्वामुक्तकंठस्तंसंस्मरन्नर्जुनोऽरुदत् ॥ क्वगतोऽ
सिहृषीकेशदुःखितंमांनविंदसे ॥ २० ॥ नायासिस्मृतमात्रस्त्वंमन्येत्यक्तोऽस्मिसांप्रतम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंमूर्च्छितोऽन्यपत
द्भुवि ॥ २१ ॥हृदयेतच्छिरःकृत्वातस्मिन्महतिसंगरे ॥ ततश्चित्रांगदासूनुःपतितंधरणीतले ॥ २२ ॥ धनुष्कोट्याप्रताड्यैनं
प्रहसन्वाक्यमब्रवीत् ॥ कथंवैश्यभवाःपार्थतुलनार्थंसमागताः ॥ २३ ॥ रणार्णवेयशःपोतमारूढोऽस्म्यधुनारणे ॥ धनानिका ८०
निवीराणांशिरांस्यल्पानिकानिच ॥ २४ ॥ सर्वेषामेवसार्धंहितुलितंतद्धनंजय ॥ वृषकेतोःशिरश्चित्रंशिवपूजनलिंगके ॥२५॥

उत्तिष्ठार्पयदेवायशंकरायधनंजय ॥ तुष्टःप्रदास्यतिहरःशस्त्रंपाशुपतंचते ॥ २६ ॥ स्मारयिष्यतियुद्धार्थैक्षयंत्वंचगमिष्यसि ॥
जैमिनिरुवाच ततःप्रबुद्धोबलवान्पार्थःकोपसमन्वितः ॥ तच्छिरोरथमादायस्थापयित्वादधद्धनुः ॥ २७ ॥ उवाचपुत्रंतरसा
शूरंतंबभ्रुवाहनम् ॥ संहाररूपिणंवीक्ष्यकृयास्यसिममाग्रतः ॥ २८ ॥ सर्वेवीरामदीयाहिपातिताश्चापरेधृताः ॥ त्वांहत्वामोच
याम्येतान्कुपितोऽहंमहाहवे ॥ २९ ॥ गृहाणसायकंवीरवृषकेतुंचमामकम् ॥ पातयित्वास्ववीर्येणकीदृशंजीवितंतव ॥ ३० ॥
सहस्वमत्प्रहारंहिभिनद्मिगिरिमप्यहम् ॥ जैमिनिरुवाच ततोमुमोचबाणौघान्तोयौघानिवतोयदः ॥ ३१ ॥ चित्रांगदा
त्मजस्याग्रेतैर्भिन्नंप्रबलंबलम् ॥ शरीरंतस्यवीरस्यभित्त्वापार्थोमहाबलः ॥३२॥ ननादभैरवंनादंघनस्तनितवद्भृशम् ॥ अर्जुन
स्यशरैर्नागानीयमानारथाश्चते ॥ ३३ ॥ हयाःपदातयोराजन्दिविचक्रीकृताहृढम् ॥ पार्थबाणैर्जगद्व्याप्तंदुर्गप्राकारभंजकैः
॥ ३४ ॥ यथाप्रवर्धितोवायुःशुष्कपत्राणिभूतलात् ॥ तृणान्यावर्तयत्याशुगगनेपांडवःशरैः ॥ ३५ ॥ शरवृष्ट्याशरीराणि
पतितानिमृतानिच ॥ दृश्यंतेतेजसायुद्धेपांडवस्यविशांपते ॥ ३६ ॥ शरपुंखभवेनाथवायुनानीयतेरजः ॥ सेनाजुषापांडवेन
हतानांनरवाजिनाम् ॥ ३७ ॥ वडवानलवत्तीव्रमदहत्सधनंजयः ॥ यैर्दृष्टःसंगरेपार्थस्तेऽभवन्मोक्षसंयुताः ॥ ३८ ॥ यथाका
श्यामंतकालेभवभीतैर्जनैर्हरः ॥ तथापार्थोऽपिदेहांतेतेऽपिजातास्तथाविधाः ॥ ३९ ॥ बभ्रुवाहंशरैर्घोरैःसंछाद्यव्यनदद्बली ॥
नादानंनचसंधानंनमोक्षंपांडवस्यते ॥ ४० ॥ रणमध्येचददृशुःप्रलयंमेनिरेजनाः ॥ निर्वापयंतिसहसातेजसापांडवस्यतु
॥ ४१ ॥ बभ्रुवाहस्ततःक्रुधोविव्याधचधनंजयम् ॥ चतुर्भिःसायकैस्तीक्ष्णैस्तुरंगान्सारथिंत्रिभिः ॥ ४२ ॥ छत्रंचैकेनबाणेनस
प्तभिःपवनात्मजम् ॥ प्रकुर्वाणौमहद्युद्धमन्योन्यजयकांक्षिणौ ॥४३॥ बभ्रुवाहनउवाच पार्थद्रोणाच्चदेवेभ्यस्त्वयाऽस्त्राणिपुरा
विभो ॥ शिक्षितान्यधुनातानिविफलानिकथंतव ॥ ४४ ॥ नायातिसारथिःकस्मात्तन्नजानासिदुर्मते ॥ पतिव्रतामेजननीदृ

षितागतबुद्धिना ॥ ४५ ॥ त्वयाममसमक्षंहिसतांदोषोभयावहः ॥ यावद्भवांश्चसमरेयत्रकुत्रापिसंस्थितः ॥ ४६ ॥ तावत्स मागतःकृष्णःस्मृतःपूर्वंत्वयार्जुन ॥ स्मरणंविस्मृतंचासीत्तस्यविष्णोर्महात्मनः ॥ ४७ ॥ क्षणंप्रतीक्षामिरणेयावत्स्मरसिकेश वम् ॥ नयुद्धंप्रकरिष्यामित्वयापूर्वंधनंजय ॥ ४८ ॥ कृष्णविस्मृतियुक्तानांमहाहानिःपदेपदे ॥ स्मरत्वंनाथवत्त्वात्तुमागर्वंचव थाकुरु ॥ ४९ ॥ कर्णस्यसुतेनसतांसंमतंशक्रनंदन ॥ यथापुराकृतंयुद्धंमयासार्धंमहात्मना ॥ ५० ॥ तथाकुरुनिजंशौर्यंप्रद र्शयममार्जुन ॥ कर्णपुत्रोरणेधीरःसोऽपिस्वर्गगतोऽधुना ॥५१॥ जैमिनिरुवाच एवंतेनतदाप्रोक्तःसव्यसाचीरुषान्वितः ॥ ववर्षमोहंसंत्यज्यभल्लान्कनकभूषितान् ॥ ५२ ॥ रथस्थंबलिनंपुत्रंविव्याधप्रहसन्निव ॥ तैःशरैरग्निसंकाशैःसविद्धोनरणंज हौ ॥ ५३ ॥ गगनंपूरयामासस्वबाणैर्बभ्रुवाहनः ॥ सव्यसाचिनमत्युग्रोबिभेदनिशितैःशरैः ॥ ५४ ॥ कर्तव्यंविस्मृतःपार्थो गंगाशापेनमोहितः ॥ यंयंशरंससंधत्तेयच्छस्त्रंशापमोहितः ॥ ५५ ॥ तंतंशरंचतच्छस्त्रंयुधिचिच्छेदपुत्रकः ॥ एतस्मिन्नंतरेराज न्कुपितोबभ्रुवाहनः ॥ ५६ ॥ अर्धचंद्रंस्वकोदंडेसंदधेपरवीरहा ॥ ज्वालायुक्तंकालकल्पंवडवानलसन्निभम् ॥ ५७ ॥ ततश्चक पिरेदेवाःशक्राद्याःपितरस्तथा ॥ सूर्यादयोग्रहाःसर्वेभुजंगाश्चभयावृताः ॥ ५८ ॥ द्विधाभिन्नाधरादेवीउल्कानांपतनंततः ॥ ववौसशर्करोवायूरुधिरंववृषुर्घनाः ॥ ५९ ॥ प्रसमीक्ष्यार्जुनोबाणंप्रलयानलरूपिणम् ॥ स्वबाणैरपिभीमैस्तंनशशाकव्यपो हितुम् ॥ ६० ॥ चिंतयामासगोविंदंयावत्पार्थोमहाबलः ॥ तावद्बाणेनतीव्रेणशिरोज्वलितकुंडलम् ॥ ६१ ॥ छिन्नंपार्थस्यत रसानिपपातधरातले ॥ पश्चात्कबंधःपतितोवृषकेतोरणांतिके ॥ ६२ ॥ पार्थस्यकुंतीपुत्रस्यदेहोराजन्रणाजिरे ॥ अनेकरत्नसं युक्तएकादश्यांनिशामुखे ॥६३॥ कार्तिकेमासिसौम्येचऋक्षेचैवोत्तराभिधे ॥ मुखंपार्थस्यतच्छिन्नंवासुदेवेतिजल्पकम् ॥६४॥ क्षणमासीदभिनवंछिन्नालंकारवर्जितम् ॥ द्वौसूर्यौपतितौभूमौमेनिरेशिरसीतयोः ॥६५॥ जनाःसकरुणास्तत्रवृषकेतुधनंजयौ ॥

चित्रांगदातदाप्रागामणिपूरंपुरोत्तमम् ॥ ६६ ॥ श्रुत्वायुद्धंचशापंचह्यर्जुनस्यैवनारदात् ॥ रथारूढाचाल्पजनाविनाधर्माज्ञया
नृप ॥ ६७ ॥ हाहाकारोमहानासीत्तस्मिन्कालेसुदारुणः ॥ बभ्रुवाहस्यचबलेहर्षश्चसुमहानभूत् ॥ ६८॥ वादित्राणिचसंजघ्नुः
पुष्पवर्षंचकन्यकाः ॥ चक्रुर्मुदायुताःसर्वाःस्वनाथविजयेतदा ॥ ६९ ॥ स्तुवंतोवंदिनःप्रागाबभ्रुवाहनपौरुषम् ॥ राजापिसबलः
प्रीतोरणेविस्मृतसौहृदः ॥ ७० ॥ प्रविवेशपुरंरम्यंपताकाभिःसुशोभितम् ॥ पुष्पप्रकरसंयुक्तंसिक्तंचंदनवारिणा ॥७१॥ नृत्यंती
भिःस्मनारीभिःपरितःपरिवारितम् ॥ सपुत्रादीपसंयुक्तादूर्वादलधराःस्त्रियः ॥ ७२ ॥ गोरोचनंकुंकुमंचदधिदिव्यांबरान्विताः ॥
नीराजयंत्योराजानमुलूप्यासहमारिष ॥७३॥ कथयंतिवचांसीहतदाचित्रांगदांप्रति ॥ धन्याऽसिदेविवीरंत्वंप्रसूताऽसिमहाबल
म् ॥ ७४ ॥ येनायंनिहतःपार्थोविजयीयःसदाक्षितौ ॥ तासांवचनमाकर्ण्यवरालंकारमंडिता ॥ ७५ ॥ नीराजनार्थंपुत्रस्य
आयातासापपातह ॥ महानंदेविषादोऽभूद्बभ्रुवाहनमंदिरे ॥ ७६ ॥ सर्वाश्चनार्यःसहसापरिवार्यस्थितागृहे ॥ रुदंत्यःसिषिचुस्तो
यैःशीतलैश्चंदनान्वितैः ॥ ७७॥ वीजयंत्यस्ताडयंत्योत्हृद्यंनिजमुष्टिभिः ॥ स्वामिनींपतितांवीक्ष्यराजानंचापरागता ॥ ७८ ॥
कथयामासपतितांपार्थपुत्रायमारिष ॥ नजानीमोनरश्रेष्ठजननीपतिताऽद्यते ॥ ७९ ॥ तामुत्थापयभद्रंतेउलूपीमपिमाचिरम् ॥
बभ्रुवाहःसमुत्तीर्यरथात्तस्माद्ददर्शताम् ॥ ८० ॥ कंठसूत्रेणरहितांताटंकद्वयवर्जिताम् ॥ श्वसंतींपन्नगसुतांद्वितीयांजननींच
ताम् ॥८१॥ समुत्थाप्यतदातेननेत्राणिमृजितानिच ॥ ततस्तेजीवितयुतेवीक्ष्यहृष्टोऽब्रवीदिदम् ॥ ८२ ॥ आनंदकालेपतितेज
नन्यौमेकथंक्षितौ ॥ शृणुतांमातरौयुद्धंहयहेतोर्मयाकृतम् ॥ ८३ ॥ पार्थोह्यर्जुननामाऽत्रकश्चित्प्राप्तोऽश्वरक्षणे ॥ महावीरैर्वृतो
धीरैःप्रद्युम्नप्रमुखैर्हितैः ॥ ८४ ॥ तेसर्वेनिर्जितामातःपार्थःसनिहतोयुधि ॥ वीराणामपिसर्वेषांगुरुर्बालोप्यसौहतः ॥ ८५ ॥ वृष
केतुरितिख्यातःकर्णपुत्रोमहाबलः ॥ तेनाहंमोहितोभूरिवीरेणैवरणांगणे ॥ ८६ ॥ महताचैवकृच्छ्रेणसंग्रामेनिहतःशुचिः ॥ गृहा

णकंठसूत्रंत्वंताटंककर्णभूषणे ॥ ८७॥ अमंगलंतेरूपंहिदृश्यतेमंडनंविना ॥ चित्रांगदोवाच किंकृतंपापरूपेणत्वयापुत्रेणसां
प्रतम् ॥ ८८ ॥ पितरंस्वंपातयित्वापार्थंधर्मानुजंनरम् ॥ नारायणसखायंतंकुंत्यैनागेंद्रदायकम् ॥ ८९ ॥ मंडनंमेत्वयाभग्नंकंठ
सूत्रंतथाहृतम् ॥ तालपत्रंतथानष्टंवदन्मूढनलज्जसे ॥ ९० ॥ धिकृतेप्रतिबलंतेजोयत्पार्थःपातितोरणे ॥ अद्यधर्मात्मजोराजा
कामवस्थांगमिष्यति ॥ ९१ ॥ यज्ञेनष्टेदीक्षितश्चब्राह्मणैःपरिवारितः ॥ कुंतीपार्थविहीनाद्यत्वयापौत्रेणसाकृता ॥ ९२ ॥ कथं
कृपायुतंचित्तंनकृतंजनकंप्रति ॥ यस्माज्जातोऽसिपापत्वंपार्थाद्विनयकोविदात् ॥ ९३॥ सचात्रनिहतःशूरोममभर्तावृथात्वया ॥
असंमंत्र्यमयासार्धंकथंयुद्धंकृतंरणे ॥ ९४॥ शस्त्राणांसंग्रहोनूनंतावकोदेहदारकः ॥ कथंनभिद्यतेवक्षस्तावकंपितृघातक ॥ ९५॥
कर्णभूषांत्वमामुंचकिंमांवदसिदुर्मते ॥ कंठेमेखादिरांगारतप्तांघोरांचशृंखलाम् ॥ ९६ ॥ क्षिप्रंपातयकर्णेमेलोहशंकुंचपुत्रक ॥
कपातितःसमेभर्तास्थानंदर्शयमाचिरम् ॥ ९७॥ यथाऽनेनसमंयामीत्युक्त्वापुत्रंचनिर्गता ॥ भूषणानिपरित्यज्ययत्रास्तिपां
डवः ॥ ९८॥ उलूपीवारयामासक्षणेतस्मिन्विशांपते ॥ चित्रांगदांप्रत्युवाचउलूपीभरतर्षभ ॥ ९९ ॥ पार्थस्यमरणेदेविसंशयो
वर्ततेमम ॥ यक्षराजसुतेपश्यप्रविशामिस्वकंवनम् ॥ १०० ॥ यत्रपार्थेनकथितंममाग्रेमरणंपुरा ॥ दाडिमीपंचकंदेवियदादग्धं
भविष्यति ॥ १ ॥ स्वयमेवतदाज्ञेयंभवत्यामरणंमम ॥ आयाहियत्रपश्यामिसंकेतंतादृशंवने ॥ २ ॥ गृहीत्वातांतदादेवीनागेंद्र
तनयावने ॥ ददर्शपंचकंदग्धंहाडिमीनांविनाऽग्निना ॥ ३ ॥ ततोनागेंद्रदुहिताहाहानाथेतिभाषिणी ॥ चित्रांगदान्विताप्राप्तापा
र्थस्यशिरसोंऽतिके ॥ ४ ॥ तावदेवससैन्यासासपुत्रादीपभासिता ॥ मुक्तकेशाददर्शाथपतितंश्वेतवाहनम् ॥ ५ ॥ छिन्नंचत
च्छिरोदृष्ट्वासमीपेवैष्णवस्यहि ॥ पार्थस्यपादयोर्देहंकृत्वावचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥ ममदेहोगतोनाथपादस्पर्शोस्तुतेऽनघ ॥ सार्धं ८२
त्वयापदंप्राप्स्येस्पृशंतीदेहसंयुता ॥ ७ ॥ इहत्वंयदिरुष्टोऽसिममपुत्रापमानतः ॥ तवदास्यंकरिष्यामिक्षमस्वाद्यधनंजय ॥ ८ ॥

उत्तिष्ठनाथगावोऽद्यविराटस्यमहीपतेः ॥ नीयंतेकौरवैर्भूयोनिवर्तयितुमर्हसि ॥ ९ ॥ द्रोणंद्रुपदराजेनपुरावीरापमानितम् ॥ ब
द्धातंपार्थतांतस्मैकिन्नदर्शयसेऽर्जुन ॥ १० ॥ द्रौपदीवरणेवीराःसंतिनाथसमागताः ॥ मत्स्ययंत्रंपरंभित्त्वातांत्वंपार्थसमानय ॥
॥ ११ ॥ नाहंसापत्नजंभावंकरिष्येपुरतस्तव ॥ एषप्राप्तोहुताशस्त्वांप्रार्थितुंखांडवंवनम् ॥ १२ ॥ आच्छादितंकुरुविभोबाणैःपं
जरकंपुनः ॥ किरातवेषप्रच्छन्नःसूकरंवनगंहरः ॥ १३ ॥ नयत्येषमहाकोलंत्वदीयंशरणागतम् ॥ एवंब्रुवतिसाबालातथाचित्रां
गदाचसा ॥ १४ ॥ गृहीत्वापार्थशीर्षंतत्तथाऽन्यंकुंडलान्वितम् ॥ वृषकेतोरुभेदेव्यौरुरुदातेघनस्वनम् ॥ १५ ॥ कर्णपुत्रमहाबा
होपितातेपांडवेनहि ॥ संग्रामेनिहतःपुत्रपितृवैरंनचस्थितम् ॥ १६ ॥ हाहताऽस्मिविनष्टाऽस्मिकर्णपुत्रेनिपातिते ॥ बभ्रुवाहनभ
द्रंतेकुरुमेत्वंमनोगतम् ॥ १७ ॥ खड्गेनमामकंछिंधिशिरोरामाधिकोभव ॥ रामेणनिहतामातारेणुकाकेवलापुरा ॥ १८ ॥ त्वं
निजंजनकंहत्वाजननीयुगुलंबलात् ॥ पातयस्वनतेरामःसमतांतुगमिष्यति ॥ १९ ॥ काष्ठान्याहरपुत्रात्रकुरुदीप्तंचपावकम् ॥
उलूपीसहितांमांत्वंदग्धुमर्हसिसुव्रत ॥ २० ॥ एकंकष्टतरंकार्यंकृतंदुःखविवर्धनम् ॥ अर्थिनांसुरवृक्षाख्यंवृषकेतुंघ्नतात्वया ॥ २१ ॥
आशामयाकृतापुत्रप्राप्स्येऽहंहस्तिनापुरम् ॥ तत्रयज्ञक्रियारंभेपार्थेनसहितानृपम् ॥ २२ ॥ कृष्णंचरुक्मिणींसत्यांद्रौपदींसा
त्वतीमपि ॥ उत्तरांचविशालाक्षीमूषांबाणसुतामपि ॥ २३ ॥ तन्मातरंस्त्रीयुताहंप्रदास्येबहुलंधनम् ॥ विलोक्यनिखिलंलोकंह
ताशाहंत्वयाकृता ॥ २४ ॥ बभ्रुवाहनउवाच ज्ञातोमयापितामातर्गतोऽहंतस्यसन्निधौ ॥ तुरंगंतंपुरस्कृत्यनमस्कर्तुंधनंज
यम् ॥ २५ ॥ मामुवाचपरंदुष्टंगदितुंतन्नशक्यते ॥ अतःपरंनसंदेहोभूमौकीर्तिविवर्जितम् ॥ २६ ॥ पितृहंतारमालोक्यजनो
मांत्यजतुस्फुटम् ॥ नतीर्थंपावनंकर्तुंपितृघ्नंमांधरातले ॥ २७ ॥ नदानंनव्रतंयज्ञोनापिज्ञानंभविष्यति ॥ सचक्रपाणिर्मित्रस्य
पातनात्पावनस्तथा ॥ २८ ॥ रोषेणमहतायुक्तोनिरयेपातयिष्यति ॥ सर्वाणियांतिकृष्णस्यस्मरणात्पातकानिच ॥ २९ ॥ नवै

जै० ष्णवस्यपार्थस्यमयाविनिहतस्यच ॥ कुत्सितंमामकंज्ञात्वास्वमित्रस्यातिदुःखितः ॥ ३० ॥ प्रत्यक्षमपिकृष्णोऽत्रप्राप्तःकिल्बिष अ०
नाशकृत् ॥ धनंजयवधस्यांहोनाशयिष्यतिकेशवः ॥ ३१ ॥ तस्माद्वह्निप्रवेशेमेमतिर्जाताऽद्यशोभना ॥ एकंहिविस्मृतामाताउ
८३ लूपीपन्नगीपुरा ॥ ३२ ॥ जातमात्रंहिमांदुष्टंपितृघ्नंज्ञानसंयुता ॥ ज्ञात्वाप्रसूतिसमयेनहतोबालसर्पवत् ॥ ३३ ॥ ततोऽहंनाभवं
दुष्टोजननीशोकदायकः ॥ वैधव्यदानदीक्षायामरिस्त्रीणामहंगुरुः ॥ ३४ ॥ यःपुरासांप्रतंजातोमातृवैधव्यदायकः ॥ वह्नितस्मा
द्विशाम्यद्यनान्यथाशुद्धिरस्तिमे ॥ ३५ ॥ जैमिनिरुवाच ततःप्रेष्यानुवाचासौकाष्ठानांसंचयोमहान् ॥ क्रियतांक्रियतांतूर्णंप्र
वेक्ष्येजातवेदसम् ॥ ३६ ॥ चित्रांगदोवाच क्षणंप्रतीक्षवैपुत्रपितृघातकदुर्मते ॥ उपायःकरणीयोऽत्रयदिजीवेद्धनंजयः ॥ ३७ ॥
उलूप्युवाच उपायोऽस्तिमयादृष्टःपार्थसंजीवनायवै ॥ पातालेविद्यतेपुत्रमृतसंजीवकोमणिः ॥ ३८ ॥ शेषराजस्यकोशस्थोर
क्ष्यतेचमहाविषैः ॥ मृतान्मृतान्पन्नगान्हिपुनःसंजीवयंतिते ॥ ३९ ॥ दृष्ट्याचदाहयंत्येतेपर्वतान्सतृणान्द्रुमान् ॥ कर्कोटकश्चकु
लिकोवासुकिस्तक्षकस्तथा ॥ ४० ॥ शंखकोदीर्घजिह्वश्चमूषकादश्वभासुरः ॥ फणानांशतसंयुक्ताद्विशतास्त्रिशताःपरे ॥ ४१ ॥
चतुःशताःपंचशताःषट्शताःसुविषोल्बणाः ॥ केचित्सप्तशताःसर्पाःफणैर्मणिविदीपितैः ॥ ४२ ॥ फणैर्नवशताअष्टशतास्त्वास
न्फणैःस्थिताः ॥ शेषंचवेत्सिबलिनंधरापर्वतधारिणम् ॥ ४३ ॥ शयनंवासुदेवस्यसश्रीकस्ययथासुखम् ॥ निर्भयंजायतेयस्मा
त्तस्मात्कश्चानयेन्मणिम् ॥ ४४ ॥ दृष्टोप्युपायोविफलःपितुस्तेजीवनेऽद्यकिम् ॥ वैधव्यंबाधतेपुत्रसहयास्यामिमाचिरम् ॥ ४५ ॥
यावन्नकुंतीचायातिमांनपश्यतिपन्नगीम् ॥ पतिघ्नींतावदेवाहंहंतव्यापुत्रकत्वया ॥ ४६ ॥ तथाचित्रांगदाचेयंसखीमेजननी
चते ॥ संजीवकंमणिंशंभुःपन्नगेभ्योददौपुरा ॥ ४७ ॥ भीतेभ्योवैनतेयाच्चतंमणिंजीवरूपिणम् ॥ नतेदास्यंतिपार्थायतस्मा ८३
च्छोचामिपुत्रक ॥ ४८ ॥ बभ्रुवाहनउवाच केसर्पाःप्राकृतामातःक्रुद्धेमय्यर्जुनांतके ॥ नदास्यंतिमणिंधैर्यात्स्वबलाद्विषगर्ज

नात् ॥ ४९ ॥ भित्त्विसप्तपातालानाहरिष्यामिचामृतम् ॥ मणिंचविफणान्कृत्वापन्नगांस्तान्महाविषान् ॥५०॥ तोषितःशंकरो
येनवासवाद्यास्तथासुराः ॥ तोषिताआमुनापित्रासमयायुधिघातितः ॥ ५१ ॥ मातामहवधोपायेकीदृशंमेभविष्यति ॥ प्रथमं
पातयिष्यामिसर्वान्सर्पान्समागतान् ॥५२॥ ततःपार्थेनसहितान्मणिनाजीवयेपरान् ॥ वृषकेतुमुखान्वीरान्क्षणंमातःप्रतीक्षताम्
॥५३॥ तेसर्पाजीवितयुतागमिष्यंतियथासुखम् ॥ मयासंजीविताःसर्वेगृहीत्वाजीवदंमणिम् ॥ ५४ ॥ पालयाद्यार्जुनंनाथंमम
वीरैःसमन्विता ॥ अद्यपश्यंतुमेवीर्यंत्रयोलोकाःसदेवताः ॥५५॥ उलूप्युवाच किमिदंभाषसेमूढपौरुषंमणिसंग्रहे ॥ महाविषा
न्पन्नगेंद्रान्कथंतानवमन्यसे ॥५६॥ शेषराट्सुमहाकायोमहामायोमनोजवः ॥ दुर्बलोबलिनासार्धंवैरंकुर्वन्नलज्जसे ॥ ५७॥
बभ्रुवाहनउवाच उक्तंवचोनानृतंमेभविष्यतिकथंचन ॥ हरोऽपियदितान्सर्पान्पालयिष्यतिरोषितः ॥५८॥ कुबेरवासवयमैःस
हितःसन्नमेभयम् ॥ चित्रार्पितानिवबलैःकरिष्याम्यसुरानहीन् ॥५९॥ अर्जुनस्यसुतोयोऽहंपौत्रःपांडोश्चनिर्भयः ॥ उलूप्युवाच
मापुत्रसाहसंकार्षीरुपायंप्रदिशामिते ॥६०॥ सखामेपुंडरीकोऽत्रमंत्रीमंत्रविदांवरः ॥ पातालेप्रेरयिष्येतंप्रथमंपितरंप्रति ॥६१॥
यथातेषांमनोवीरकृपायुक्तंकरिष्यति ॥ बुद्ध्याभवेद्वैयत्कार्यंतद्बलेननजायते ॥६२॥ बुद्ध्याशमेनचेत्कार्यंप्राणिनामिहजायते ॥
पौरुषंक्लेशसंयुक्तंकःकुर्याद्बुद्धिसंयुतः ॥६३॥ जैमिनिरुवाच एवंपुत्रंवारयित्वासमाहूयाशुपन्नगम् ॥ पुंडरीकंपांडवस्यजीव
नार्थंसमादिशत् ॥६४॥ गच्छपन्नगनागेंद्रंगृहीत्वाकंठभूषणम् ॥ मदीयेकर्णपत्रेचशेषंगच्छममाज्ञया ॥६५॥ पार्थस्यकर्णपुत्र
स्यवृत्तांतंपुत्रकारितम् ॥ समयेवर्तमानायकथनीयंमहात्मने ॥६६॥ महद्भिरनुयुक्तायदुष्टसंगच्युतायच ॥ यथामणिंतवकरेप्रय
च्छतितथाकुरु ॥६७॥ शिवास्तेसंतुपंथानोमत्प्रियार्थंहिगच्छतः ॥ जैमिनिरुवाच ततःसमंत्रसहितंवचनंप्राहपन्नगः ॥ ६८ ॥
उलूपींशोकसंयुक्तांसांत्वयन्निवभारत ॥ देवियामित्वयाज्ञप्तःसर्पराजनिवेशनम् ॥६९॥ दिव्यंमणिंसमाहर्तुंसपुत्रापालयार्जुनम् ॥

अर्जुनस्यशरीरंहिचिरकालंनतिष्ठति॥७०॥मृतानामिहजंतूनांगात्रंनश्यतिभूतले॥नशीघ्रंजायतेकार्यंनृणांराजसभासुच॥७१॥
बहुकार्याहिराजानोनस्मरंतिहिसौहृदम्॥ दशामिपांडवस्यांगंमद्विषान्नविनंक्ष्यति॥७२॥ भवत्यारक्षितव्यंहिरत्याऽनंगस्यरक्षि
तम्॥ बभ्रुवाहनउवाच वृषकेतोःशरीरंत्वंप्रथमंदशपन्नग॥ ७३॥ योधितोयोमयासार्धंसंग्रामेचनिपातितः॥ यथा
पार्थसखाचायंप्राप्स्यतेजीवितंस्वकम्॥ ७४॥ नजीवितंधारयतिमत्पिताअमुनाविना॥ वृषकेतुयुतंपार्थंकृत्वात्वंसक्षतंव्रज
॥७५॥शरीरंपांडवस्याद्यपालयामिनसंशयः॥ जैमिनिरुवाच पुंडरीकस्तदातस्यवाक्यात्पार्थंतदाऽदशत्॥ ७६॥ वृषकेतो
श्वतरसानागराजपुरंययौ॥ ददर्शचातलंघोरंमहासर्पविभूषितम्॥७७॥ सर्वंतत्कांचनमयंरम्यंविपुलकाननम्॥ अयुतंयोजना
नांहिगणितंशास्त्रकोविदैः॥७८॥ दिव्याभिर्नागकन्याभिर्वृतंतदतिशोभनम्॥ वितलंचप्रविष्टोऽसौदिव्यंचंपकशोभितम्॥ ७९॥
सुतलंचशमीवृक्षैःकांचनैःफलितैःशुभैः॥ महातलंचाम्रवृक्षैर्नानापत्रिविचित्रितैः॥८०॥ वृतंमरकतैरन्यैर्दिव्यैश्चंदनकाननैः॥ र
सातलंतथाभूतंवीक्ष्यविस्मयमागमत्॥ ८१॥ दोलारूढाभिरधिकंपन्नगीभिर्विराजितम्॥ पातालेपरमंलिंगंसंवीक्ष्यहाटके
श्वरम्॥ ८२॥ स्थितंभोगावतीतीरेदिव्यचंपकपूजितम्॥ सर्पैर्मनोरमैस्तत्रनागस्त्रीभिर्निरंतरम्॥ ८३॥ स्तूयमानंचरम्याभि
र्मंडिताभिःकुचैर्घनैः॥ संतुष्टोभून्नमस्कृत्यस्नात्वाभोगवतीजले॥ ८४॥ विमलैःपद्मगंधैश्चमहापातकनाशनैः॥ दिव्यैर्वृक्षैर्ल
ताभिश्चशोभितंचामृतेनच॥ ८५॥ नवकुंडैःसुधापूर्णैर्महानागैःसुरक्षितम्॥ मंदिरंशेषराजस्यप्रविवेशमहत्तरम्॥ ८६॥ ना
नाभावैर्विचित्रंहिसर्वतश्चसुशोभनम्॥ नानारत्नमयंदिव्यंनानासद्मविराजितम्॥ ८७॥ मंडितंशेषराजेनसहस्रफणशोभि
ना॥ उपविष्टंददर्शैनंप्रभयापरयायुतम्॥ ८८॥ वृतंकर्कोटकाद्यैस्तैःशेषंतक्षकपन्नगैः॥ जपंतंवासुदेवेतिवाङ्मनःकायकर्म
भिः॥ ८९॥ पुंडरीकःप्रणम्यैनंकंसूठत्रंप्रदर्शयत्॥ ताटंकपत्रेदुहितुर्नागराजस्यसंसदि॥ ९०॥ पुरतःस्थितएवास्यप्रत्युवाच

धराधरम् ॥ पुंडरीकउवाच नाथाहंशरणंप्राप्ताभवंतपन्नगेश्वरम् ॥ ९१ ॥ उलूप्याप्रेषितःपार्श्वेत्वदीयमिहकाम्यया ॥ दौ
हित्रेणकृतंकर्मस्वपिताचार्जुनोहतः ॥ ९२ ॥ संजीवनार्थंपार्थस्यदीयतांमणिसत्तमः ॥ शेषउवाच तस्याःपतिर्महाबाहुःक
न्यायाममपांडवः ॥ ९३ ॥ सव्यसाचीकृष्णसूतःसंग्रामेहरतोषकः ॥ हरदत्तवरश्चायमजेयःससुरासुरैः ॥ ९४ ॥ तच्चवाक्यंशं
करस्यशक्यतेनव्यपोहितुम् ॥ जानामिपौरुषंतस्यवैष्णवस्यधनुष्मतः ॥ ९५ ॥ केनाऽसौपातितःपार्थोमुक्तःकिंतेनकेशवः ॥ केश
वेनविनातंचकःसमर्थःसुरक्षितुम् ॥ ९६ ॥ किमर्थंदुहितोलूपीमत्समीपंहितार्थिनी ॥ त्वांवैसंप्रेषितवतीसर्वंतत्कारणंवद ॥ ९७ ॥
परमोविस्मयोमेऽद्यश्रुत्वापार्थस्यपातनम् ॥ पुंडरीकउवाच भीष्मद्रोणप्रभृतयःसंग्रामेधर्मसूनुना ॥ ९८ ॥ गोत्रजानिहताः
सर्वेतेषांदुःखेनदुःखितः ॥ युधिष्ठिरःक्रतुवरंकर्तुकामोमहीतले ॥ ९९ ॥ यंहयंमोचयामासतंनिजग्राहपांडविः ॥ अर्जुनेनावितं
तंचबभ्रुवाहोमहाबलः ॥ २०० ॥ जातंमणिपुरेयुद्धंबभ्रुवाहनपार्थयोः ॥ पुत्रेणसहतोयुद्धेगंगाशापेनमोहितः ॥ १ ॥ विद्यते
पांडवोभूमौदुहितुस्तेपतिःप्रियः ॥ संजीवनायपार्थस्यसन्निधौतेमहामते ॥ २ ॥ उलूपीमांनिजंदूतंव्यादिशत्परमाशया ॥ त
थाकुरुष्वमांनागयथातेवैयशोभवेत् ॥ ३ ॥ धर्मानुजंकृष्णरतंकारयंतंमहाक्रतुम् ॥ जामातरंनिजंयुद्धेप्रहतंजीवयप्रभो ॥ ४ ॥
महतांवैभवंलोकेपरोपकृतयेसदा ॥ जायतेत्वसतांवित्तंपरनाशायकेवलम् ॥ ५ ॥ किंपुनःकृष्णशरणोवैष्णवस्तेसुतापतिः ॥
महद्भिःपतिताःपाल्याःस्ववृत्तेनधनेनच ॥ ६ ॥ जैमिनिरुवाच एवंशेषस्तदातेनपुंडरीकेणयाचितः ॥ प्रत्युवाचमहासर्पा
न्पश्यंतुविधिकारितम् ॥ ७ ॥ पांडवार्थंप्रदास्यामिमणिंजीवितदायकम् ॥ किंवित्तेनशरीरेणकिंराज्येनेहपन्नगाः ॥ ८ ॥ नजी
वतिपुनःपार्थोविधृतेनमयाखिलाः ॥ मृतंपार्थंहिसुधयामणिनावाऽद्यजीवये ॥ ९ ॥ वैष्णवार्थमदत्तौद्वावारनालकपर्दकौ ॥ मया
लोभेनविधृतौभविष्येतेसुधामणी ॥ १० ॥ शास्तापनयकर्तॄणांविद्यतेकिलकेशवः ॥ येनायंदंडितःपार्थोहयमेधप्रकारकः ॥ ११ ॥

जै० तस्मादयंपुंडरीकोमणिंयातुममाज्ञया ॥ गृहीत्वावैष्णवंपार्थंपुनःसंजीवयत्वयम् ॥ १२ ॥ एवंविधंशेषवचस्तेनिशम्यपरस्प अ०
रम् ॥ दुःखिताःपन्नागाश्चासन्नशुभंमेनिरेहृदि ॥ १३ ॥ तेषांमध्येमहाबुद्धिर्धृतराष्ट्रोऽपिपन्नगः ॥ प्रत्युवाचधराधारंविस्तरं
८५ तुकथानकम् ॥ १४ ॥ धृतराष्ट्रउवाच वदान्यानामदेयंहिकिंचिन्नास्तिधरातले ॥ तथाऽपिनाथवक्ष्येहमात्मनःसदृशंव
चः ॥ १५ ॥ मर्त्यलोकेकथंराजन्मणिंजीवितदायकम् ॥ मानुषस्यमृतस्यार्थेत्वमेनंमोक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥ गुरुघ्नस्यकृतघ्न
स्यनौषधिर्नमणिर्नृप ॥ नमंत्रादेवताश्चैवजायंतेचार्थसाधकाः ॥ १७ ॥ असत्यामानवामृत्युंप्राप्यजीवंतिनैवते ॥ मूलंस्वकंन
वृक्षाश्चदर्शयंतिफलप्रदाः ॥ १८ ॥ भवान्पन्नगसर्वस्वंमणिंयच्छतिजीवदम् ॥ सततंवैनतेयेनविग्रहोनाथविद्यते ॥ १९ ॥ मतं
गमुनिशापेनपातालंनविशत्यसौ ॥ भूतलस्थंमणिंप्राप्यगरुडःकिंननेष्यति ॥ २० ॥ कृतघ्नामानुषाःसर्वेमणिगर्वेणगर्विताः ॥
सुधामपिनयिष्यंतित्यक्त्वानोविषजंभयम् ॥ २१ ॥ सुधामणिविहीनानांपन्नगानांफणास्थितान् ॥ ग्रहीष्यंतिमणींस्तत्रस्त्रियोऽ
पिमृगलोचनाः ॥ २२ ॥ ततोराजिलतांप्राप्यसर्पाणांजीवितंतथा ॥ स्थानंचसुंदरंवीक्ष्यकथंहास्यतिपांडवः ॥ २३ ॥ निर्वि
षान्गतसंस्थानान्गतश्रीकान्गृहेगृहे ॥ पन्नगान्भ्रामयिष्यंतिभिक्षुकाःस्वोदरंभराः ॥ २४ ॥ हितंयज्जायतेकार्यंनृपाणांमंत्रिभिश्च
तत् ॥ प्रवक्तव्यंयथाबुद्धिनृपाःकुर्वंतुवानवा ॥ २५ ॥ जैमिनिरुवाच शेषस्तद्वचनंश्रुत्वाप्राहैनंधृतराष्ट्रकम् ॥ महातापयुतंवा
ग्मीप्रहसन्धरणीधरः ॥ २६ ॥ शेषउवाच तववाक्येनविधृतःकथंसंजीवकोमणिः ॥ नदीयतेमयातस्मैपांडवायमहात्मने ॥ २७ ॥
मूर्खेणसहवासोऽपिदेशेग्रामेपुरेगृहे ॥ अनर्थएवसंभाष्योव्यवहारंविनैवहि ॥ २८ ॥ वरंजलधिपातालज्वलनावटपातनम् ॥
नविवेकविहीनेनमूर्खेणसहसंगतम् ॥ २९ ॥ कीर्तिःपराभवित्रीमेदत्तेसंजीवकेमणौ ॥ नास्माभिश्चेन्मणिर्दत्तःपार्थःकिंनसजी ८५
वति ॥ ३० ॥ तत्रकृष्णेनमणिनाजीवितंप्राप्स्यतेऽर्जुनः ॥ नूनंकृष्णमणेर्मूढप्राप्स्यतेसचराचरम् ॥ ३१ ॥ प्राप्नोतिजीवसंभार

युक्ताःस्मचिरजीविनः ॥ वत्सान्हृत्वापुराकृष्णात्सगोपान्सत्यलोकधृक् ॥ ३२ ॥ अनयत्स्वपदंसर्पजिज्ञासुर्मधुसूदनम् ॥ सत्य
लोकगतागोपानापश्यन्गोपबालकम् ॥ ३३ ॥ निनिंदुस्तेविधातारंजगदुर्बालमध्रुवम् ॥ धिक्सत्यलोकोविफलोयत्रकृष्णोनवि
द्यते ॥ ३४ ॥ यशोदानंदनेनाद्यकिमर्थंवंचितावयम् ॥ कमलाद्ब्रह्मणोजन्मश्रुतंतदनृतंध्रुवम् ॥ ३५ ॥ पंकजंहरिनाभौतज्जातं
पातकभस्मजम् ॥ नोचेत्कृष्णप्रियानस्मान्कुर्यात्किमंजडान्कथम् ॥ ३६ ॥ तेषांवचनमाकर्ण्यसत्यंमेनेतथाविधिः ॥ नवीनार
चितागोपाःसवत्सायेनविष्णुना ॥ ३७ ॥ सपुत्रास्ताःस्त्रियोगावस्तोषिताबालकेनच ॥ किंपृथांमृतपुत्रांतांविशोकांनकरिष्यति
॥ ३८ ॥ तृणंवज्रायतेकृष्णाद्वज्रंवाजायतेतृणम् ॥ तस्माद्दास्येमणिंसर्पानमेऽत्रास्तिविचारणा ॥ ३९ ॥ परोपकृतयेजन्मसा
धूनामिहजायते ॥ दधीचिनादर्शितंतद्देवकार्यंप्रकुर्वता ॥ ४० ॥ धृतराष्ट्रउवाच तंचकृष्णमणिंप्राप्ययदिजीवेतपांडवः ॥
वृथामणिंप्रेरयसेयेनजीवामहेवयम् ॥ ४१ ॥ शोचतेपन्नगानांतेविनाशोगरुडाद्यदि ॥ प्रदेहित्वंमणिंनाथनब्रूमोऽत्रपुनर्वचः ॥ ४२ ॥
इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेबभ्रुवाहनविजयोनामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
जैमिनिरुवाच एवंविधंवचःश्रुत्वापुंडरीकंफणाभृतम् ॥ शेषस्तंप्रत्युवाचाथनकुलंनःप्रयच्छति ॥ १ ॥ संजीवकमणिंनागगच्छ
त्वंबभ्रुवाहनम् ॥ मयाप्रोक्तमिदंब्रूहिमन्यंतेहिनमेवचः ॥ २ ॥ दुष्टानांप्राणिनांजन्मनोपकारायजायते ॥ किमर्थंकेशवंत्यक्त्वाया
चितुंमांवृथागतः ॥ ३ ॥ प्रार्थयिष्यंतिमनुजामत्वापातालवासिनः ॥ वयंस्थिताभयान्नूनंसदाकरपदच्युताः ॥ ४ ॥ ततोजगामभ
ग्नाशःपुंडरीकोरणांगणे ॥ यत्रपार्थःप्रावृतस्तैर्बभ्रुवाहनसैनिकैः ॥ ५ ॥ कर्पूरदीपैःशतशोभासितेवीणकान्विते ॥ दीपाश्वंदनतै
लेनकेचित्सिक्ताःप्रभान्विताः ॥ ६ ॥ यत्रास्तेरुदतीसातुपार्थपार्थेतिभाषिणी ॥ उलूपीह्यपराराजन्यत्रचित्रांगदाचसा ॥ ७ ॥ आ
शयापुंडरीकस्यचिंतयंतीसमागमम् ॥ ददर्शाथततोनागंविफलंतंसमागतम् ॥ ८ ॥ पुंडरीकउवाच नप्रयच्छंतिमानांधामणिसं

पा॑:सुरोषिताः ॥ पावकेपुत्रदत्तेतस्मविशत्वंयथासुखम् ॥ ९ ॥ जैमिनिरुवाच ततस्तद्वचनंश्रुत्वाकार्ष्णिःकोपसमन्वितः ॥ आ
दिदेशबलंसर्वंस्वयमेवययौनृप ॥ १० ॥ रक्षांविधायपार्थस्यगृहीत्वास्वशरान्बहून् ॥ कोपादश्रूणिमुंचन्हिश्रोत्राभ्यांपावका
र्चिषः ॥ ११ ॥ क्वशेषोवासुकिःक्वास्तेक्वचतेतक्षकादयः ॥ कर्कोटशंखकुलिकाधृतराष्ट्रःक्वपन्नगः ॥ १२ ॥ मणिंतेभ्योहराम्यद्यसु
धामपिधनानिच ॥ पार्थःपितामेपतितोधर्मराजस्यचानुजः ॥ १३ ॥ कृष्णस्यसेवकोभूमौकथंस्थास्यतिमत्पुरः ॥ अद्यसर्पान
सत्तुल्यान्पश्यंतुममसैनिकाः ॥ १४ ॥ निर्दग्धवपुषःसर्वैपांडवार्थैरसातले ॥ अद्यभोगावतीतोयंभिन्नंमत्सायकैःक्षितिम् ॥ १५ ॥ प्र
यातुपांडवस्यांगंक्षालयत्परितिष्ठतु ॥ अद्यसर्पमणीन्सर्वान्स्त्रियोगृह्णंतुलीलया ॥ १६ ॥ अद्यजीवंतुतेसर्वेमयायेसंगरेहताः ॥
अद्यशेषनिमित्तंचेच्छंकरःपुरतोभवेत् ॥ १७ ॥ शिरसास्वेनतंदेवंवारयिष्येनसंशयः ॥ शरैश्वराचरंव्याप्तंपश्यंतुस्थापितंजनाः
॥ १८ ॥ जैमिनिरुवाच वरदत्तप्रभावेणपातालंनिर्ययौबली ॥ महासैन्यपरीतोऽसौपांडविर्निर्भयोऽपिसन् ॥ १९ ॥ पाताल
मुखमासाद्यरचयामासतद्वम् ॥ विज्ञातःसर्पराजेनक्रुद्धःपार्थसुतोबली ॥ २० ॥ शेषःप्रोवाचतान्सर्वान्स्वभृत्यान्नयवर्जिता
न् ॥ धृतराष्ट्रेणमंदेनरोषितोबभ्रुवाहनः ॥ २१ ॥ यथायुद्धेहताःसर्वेसुताविगतबुद्धिना ॥ नरेणधृतराष्ट्रेणपन्नगेनतथावयम्
॥ २२ ॥ कःकृष्णभृत्यंसंग्रामेविजेष्यतिसतिष्ठतु ॥ अद्यकालानलज्वालामालाजालैरसातलम् ॥ २३ ॥ भस्मसात्पन्नगान्सर्वान्क
रिष्यतिमतिर्मम ॥ धृतराष्ट्रेणवीरोऽसौयोधनीयोमहाबलः ॥ २४ ॥ येनयद्वापितंबीजंतत्फलंतेनभुज्यते ॥ कर्कोटकस्तक्षकस्तुत
थाऽन्येयांतुयोधितुम् ॥ २५ ॥ ततोनृपाज्ञयासैन्यंनिर्गतंस्वपुराद्बहिः ॥ वमंतश्चधमंतश्चविषपूरप्रवर्षिणः ॥ २६ ॥ तदाद्विशतशी
र्षायेक्रुद्धास्त्रिशतशीर्षकाः ॥ चतुःशतफणाश्चान्येसैन्येनचतुरंगिणा ॥ २७ ॥ निर्ययुस्तेमहावीरादिव्यरूपवपुर्धराः ॥ धन्विनोदि
व्यकवचामत्तमातंगसंस्थिताः ॥ २८ ॥ हयैरथैस्तथैवान्येपदाताश्चसहस्रशः ॥ हारकुंडलकेयूरकिरीटघनमौक्तिकैः ॥ २९ ॥

मस्तकाभास्वरायेषांमणिभिर्विभूषिताः ॥ सुविचित्राःसुवर्णस्यनानालंकारमंडिताः ॥ ३० ॥ विराजमानाराजेंद्रपार्थपुत्रमथाऽप
तन् ॥ योजनानांपंचकंहिभूमिंव्याप्यस्थितारणे ॥ ३१ ॥ तेषांमुखेभ्योनिष्पेतुर्घोरास्ताविषवृष्टयः ॥ विस्फुलिंगसहस्रैस्तुदह्य
मानंतुतद्बलम् ॥३२॥ निजंवीक्ष्यार्जुनसुतोररक्षाऽथस्वपौरुषात् ॥ सेनेतेसर्पनरयोर्मिलितेतत्क्षणाद्युधि ॥ ३३ ॥ भुवाविवविरा
जेतेरुद्रस्यप्रलयागमे ॥ ततःप्रववृतेयुद्धंसेनयोरुभयोस्तदा ॥ ३४ ॥ बाणखड्गगदापातैर्मुसलैःप्रासकुंतकैः ॥ पातितैःपात्यमा
नैश्चरणंतद्दारुणंबभौ ॥ ३५ ॥ ब्रह्मेंद्रचंद्रैःससुरैर्व्योमंखंपरिदृश्यते ॥ जयंनागपतेःकेचित्केचित्कार्ष्णेःशशंसिरे ॥ ३६ ॥ युद्धेप्र
वर्तमानेतुमानवाविषमोहिताः ॥ सर्पैर्दष्टाविनाशंतेजग्मुस्तत्रसहस्रशः ॥ ३७॥ धृतराष्ट्रेणतत्सैन्यंपार्थपुत्रस्यपातितम् ॥ शस्त्रा
स्त्रैर्विविधैर्घोरैःसहस्राण्येकविंशतिः ॥३८॥ क्रुद्धस्ततोमहाबाहुर्बभ्रुवाहोऽपितादृशम् ॥ धृतराष्ट्रंरणेचक्रेविरथंहतवाहनम् ॥३९॥
सेनामसंख्यांतत्राजौविष्णोरमिततेजसः ॥ स्मरणाद्बाणजालेनकार्ष्णिश्चक्रेमहाक्षयम् ॥४०॥ पतंतिमणयोभिन्नाःशरैःसर्पफणा
च्युताः ॥ प्रलयेगगनाद्भुमौनक्षत्राणीवभारत ॥ ४१ ॥ ततःप्रुरुद्धोबहुभिःसमंतात्तैर्महाविषैः ॥ रराजरौद्ररूपोऽयंपार्वतीशोरणे
यथा ॥ ४२॥ शुशुभेयमुनावारिगतोनंदात्मजोयथा ॥ सैन्यंभस्मनिभंवीक्ष्यजातंसर्वत्रफूत्कृतैः ॥४३॥ तेषांफणावायुजवैर्बभ्रु
वाहोऽपिसंदधे ॥ मयूरास्त्रंमहद्भीमंसर्वनागनिषूदनम् ॥ ४४॥ मधुवर्षंततश्चक्रेलिप्तांगाःपवनाशनाः ॥ मधुनातेततोजाताबाणै
र्भिन्नकलेवराः ॥ ४५ ॥ पिपीलिकास्त्रंवीरेणमुक्तंपार्थसुतेनच ॥ ताभिर्विलिप्तगात्रास्तेसंग्रामंविजहुस्तदा ॥ ४६ ॥ धृतराष्ट्रस्य
सर्वांगंजातंपलविवर्जितम् ॥ भित्वाऽस्थीनिपुनर्मज्जांपन्नगस्यपिपीलिकाः ॥४७॥ अस्थीनिचिंचाफलवत्कोटराणिप्रकुर्वते ॥ द
ष्टस्तथात्येषपिपीलिकाभिर्यथाभिगंतुंनशशाकवीरः ॥ बाणैर्मयूरैर्नकुलैश्चघोरैःपिपीलिकाभिर्मधुनाचसर्पाः ॥ ४८ ॥ वित्रास्य
मानारणमंडलेतेगतानिकेतंधरणीधरस्य ॥ ४९ ॥ राजातान्भिन्नसर्वांगान्प्रत्युवाचहसन्निव ॥ शेषउवाच पलायनंकथं

तस्मान्मानुषाद्युद्धकोविदैः ॥ ५० ॥ कृतंभवद्भिःसकलैःसाधुमंत्रविशारदैः ॥ प्रदीयमानोधर्मार्थेवारितोयैर्महामणिः ॥ ५१ ॥
कथंनतंवारयतेमंत्रीशोहितकोविदः ॥ ईदृशंतंमणिंकस्मात्परिरक्षतिनोसुधाम् ॥५२॥ समर्थेचधनंदेयंशरीरमपिवल्लभम् ॥ अ
दत्तमुभयंशोच्यंश्मशानेस्रगिवस्थिता ॥ ५३ ॥ शीघ्रंमणिंचार्पयततक्षकाद्यामहाविषाः ॥ छत्रंशतशलाकंचकुंडलेचमहाधने
॥ ५४ ॥ दिव्यरत्नमयीस्रक्चप्रदेयापार्थसूनवे ॥ यावन्नधूमकल्लोलैःपूरितंतेनभूतलम् ॥ ५५ ॥ तावद्गच्छामहेसर्वेयत्रास्तेकेशव
प्रियः ॥ शोच्येनानेनमणिनाकिंकार्यंपांडवस्यहि ॥ ५६ ॥ भविष्यतिसमीपस्थेकृष्णेत्रैलोक्यपालके ॥ यथाक्षीरार्णवेनीतमजा
क्षीरंनगण्यते ॥ ५७ ॥ कामधेनुःसुरतरुःकल्पवल्लीतथाहरौ ॥ भवंतःपन्नगाःसर्वेमानुषेणपराजिताः ॥५८॥ प्रायश्चित्तंप्रकुर्वंतु
मणिदानप्रभंजकाः ॥ मयासहहरिंप्राप्तंपांडवार्थंमहापुरे ॥ ५९ ॥ पश्यंतुगरुडारूढमभयाम्रत्युनाशनम् ॥ विलोक्यतेयदिहरि
र्नयनैर्भक्तिसंयुतैः ॥ ६० ॥ जीवैर्नतान्वैनतेयोबाधितुंनक्षमोऽतकः ॥ ततःपातालविवरान्निर्गतःपन्नगेश्वरः ॥ ६१ ॥ मणिमा
दायरत्नानिविविधानिबहूनिच ॥ वस्त्रालंकरणाद्यंचवस्तुजातंतथाबहु ॥ ६२ ॥ पार्थपुत्रायतद्दातुमाययौचस्वयंप्रभुः ॥ जैमि
निरुवाच गृहीत्वातंमणिंराजावित्तंचविविधंतदा ॥ ६३ ॥ प्रायान्मणिपुरेरम्येपार्थपुत्रोमुदान्वितः ॥ धृतराष्ट्रस्ततोदुःखंप्राप
वान्यादृशंनृप ॥६४॥ कथयिष्यामितेवीरसम्यगाकर्णयाधुना ॥ पुत्राभ्यांसहितोगेहेस्वकेमंत्रमथाकरोत् ॥६५॥ दुःखभावंच
दुर्बुद्धिंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ अनर्थःसुमहान्जातःपुत्रौप्रज्ञाप्रकारितः ॥ ६६ ॥ पार्थेनजीवितंप्राप्तंतन्नमेसुखदायकम् ॥ धर्मा
नुजश्चभविताविजयीबभ्रुवाहनः ॥६७॥ भविष्यत्यश्वमेधश्चचिरंवैराहिपांडवाः ॥ किमत्रानंतरंकार्यंब्रुवतांपुत्रकावुभौ ॥६८॥
मयानिवारितोराजाहितार्थंदीर्घदर्शिना ॥ दुर्बुद्धिरुवाच शोकंजहिमहाबाहोकुतोदुर्बुद्धिनाक्रतुः ॥ ६९ ॥ यत्राहंतत्रपुण्यस्य
कथाक्वापिनजायते ॥ जनितोऽस्मित्वयातातदुःखभावश्चमेऽनुजः ॥ ७० ॥ आवाभ्यांतातपुत्राभ्यांसहितःशोचसेकथम् ॥ अ

हंभ्रात्रायुतोयेषांगृहेतिष्ठामिवैक्षणम् ॥ ७१ ॥ जयंतत्रनपश्यामिकुतोवैयाज्ञिकोविधिः ॥ शत्रूणांपतनंतेषांनरकेनक्षेमतिः
॥ ७२ ॥ त्वंप्रयाहियतोराजायातिजीवयितुंनरम् ॥ अहमग्रेगमिष्यामिहर्तुंपार्थशिरोमहत् ॥ ७३ ॥ पातयिष्येवनेघोरेमहागरु
डवर्जिते ॥ कथंसंजीवयिष्यंतिनीतेशिरसिसंगरात् ॥ ७४ ॥ एतावदुक्त्वावचनंदुःस्वभावेनसंयुतः ॥ जगामचशिरोहर्तुंपार्थस्य
हिसकुंडलम् ॥ ७५ ॥ अनयद्बकदाल्भ्यस्यवनेशून्येस्थितश्वसः ॥ चित्रांगदातथोलूपीनापश्येतांमहच्छिरः ॥ ७६ ॥ प्रोचतुःकि
मिदंजातंहाहतःपांडवोमुहुः ॥ केननीतंशिरोरम्यंसुचारुहरिजल्पकम् ॥ ७७ ॥ जैमिनिरुवाच पतितेधर्मपत्न्यौतेपार्थपादांति
केतदा ॥ ततःकलकलश्चासीद्रणमध्येविशांपते ॥ ७८ ॥ बभ्रुवाहोपिशमितस्तैःसर्वैःसहितोमुदा ॥ शेषंपुरस्कृत्यपुरंप्रविवेशम
हाबलः ॥ ७९ ॥ सतुलब्ध्वामणिंयावत्प्रविश्यरणमंडलम् ॥ तत्रपश्यतितंपार्थंतावच्छुश्रावतंध्वनिम् ॥ ८० ॥ शिरोनीतंशिरो
नीतंकेनापिस्वपितुश्छलात् ॥ पतितेमातरौवीक्ष्यपार्थंगात्रंविशीर्षकम् ॥ ८१ ॥ निपपातधरायांतुमृतकल्पोमहीपते ॥ यस्मि
न्कालेकिरीटीहिपतितोरणमंडले ॥ ८२ ॥ तस्मिन्दिनेनिशामध्येस्वप्नंकुंतीददर्शह ॥ पार्थायधर्मराजायसकृष्णायचसत्वरा ॥ ८३ ॥
प्रबुद्धाकथयामासस्वप्नंरात्रौसमीक्षितम् ॥ मयाधनंजयोदृष्टस्तैलवाप्यंतरेगतः ॥ ८४ ॥ दासेरकंसमारूढोगतोऽसौदक्षिणांदि
शम् ॥ गोमयेनानुलिप्तांगोजपाकुसुममंडितः ॥ ८५ ॥ नूनंनविद्यतेपार्थोवेद्मिकृष्णसखातव ॥ हृदयंभिद्यतेमेऽद्यसुभद्राकंकणं
गतम् ॥ ८६ ॥ कृष्णस्तस्यावचःश्रुत्वासस्मारगरुडंप्रभुः ॥ आजगामाथगरुडस्तमारूढोजगत्पतिः ॥ ८७ ॥ कुंतींचमातरंभीमं
देवकींगोपकन्यकाम् ॥ समारोप्यययौतत्रयत्रास्तेपतितोऽर्जुनः ॥ ८८ ॥ अयुतस्तंभसंयुक्तेवीणकेस्त्रीभिरन्विते ॥ ददर्शचरणं
घोरंबभ्रुवाहेनकारितम् ॥ ८९ ॥ रात्रौरत्नप्रदीपैश्चभासितंहेमकुंडलैः ॥ बाहुभिश्चंदनादिग्धैःकिरीटैःटककैर्वृतम् ॥ ९० ॥ नारी
णांचसहस्रैस्तंपार्थंवीक्ष्यावृतंहरिः ॥ नारीवदनचंद्रैश्चपार्थस्यमुखपंकजम् ॥ ९१ ॥ विम्लानतामिदंनीतंक्वापिक्वापीत्यवोचत ॥

जै० भीमःकृष्णंप्रत्युवाचकृष्णसूर्योदयेऽधुना ॥ ९२ ॥ प्रकाशितंमुखांभोजंभ्रातुर्मेसंभविष्यति ॥ जैमिनिरुवाच ततःसमुत्तीर्यख अ०
गाद्वासुदेवोमहायशाः ॥ ९३ ॥ भीमेनसहताभिश्चपार्थंवीक्ष्याब्रवीद्वचः ॥ किंजातंकेनवीरेणपातितोऽसिधनंजय ॥ ९४ ॥ इयं
८८ चदेवकीमातायशोदाजननीचमे ॥ कुंतीपितृष्वसाभीमोरणेत्वांवीक्षतेमुहुः ॥ ९५ ॥ तंतथात्रादिनंकृष्णंभीमोवचनमब्रवीत् ॥
त्वमेवयदिगोविंदपतितंपरिपृच्छसि ॥ ९६ ॥ किमंधकारजनितंभयंवेत्तिदिवाकरः ॥ सकोमदीयंसंग्रामेगृहीत्वात्रतुरंगमम्
॥ ९७ ॥ पातयित्वागतःकोपिमांहिजानातुसंगतम् ॥ कोऽसौपार्थसमोवीरःपतितोऽर्जुनसन्निधौ ॥ ९८ ॥ एतंद्वितीयंजानामिकर्ण
पुत्रंचपातितम् ॥ एवमुक्त्वातत्रगत्वाभीमसेनोऽतिविह्वलः ॥ ९९ ॥ विललापमहाबाहुरर्जुनेतिमुहुर्मुहुः ॥ जैमिनिरुवाच ततः
प्रबुद्धोवीरोऽसौबभ्रुवाहोमहाबलः ॥ १०० ॥ जनन्यौतस्यतेबुद्धेददृशातेजनार्दनम् ॥ कुंतींयशोदासंयुक्तांदेवकींचवृकोदरम्
॥ १ ॥ प्रद्युम्नेनानिरुद्धेनयुयुधानेनचान्वितम् ॥ ज्ञात्वाऽर्जुनसुतोभीमंप्रत्युवाचातिदुःखितः ॥ २ ॥ मयापुत्रेणजनकोनिहतोभी
मपापिना ॥ सैन्यंचपातितंकर्णपुत्रश्चनिहतोरणे ॥ ३ ॥ एवंविधंसागसंमांगदयापरिपोथय ॥ स्वजीवितविनाशार्थंकृतोनामैष
विग्रहः ॥ ४ ॥ शेषमुख्याश्चसंप्राप्तागृहीत्वाजीवदंमणिम् ॥ मध्येकेनापिदुष्टेनशिरोनीतंपितुश्चमे ॥ ५ ॥ नमस्करोमिगोविंदच
रणौतेकृपांकुरु ॥ सुदर्शनेनचक्रेणशिरोमेछिंधिमाचिरम् ॥ ६ ॥ यथापुराराहुकंठोमधुसूदनपातितः ॥ यस्मिन्कालेनजननीन
पितानचबांधवः ॥ ७ ॥ जनस्तिष्ठतितत्रत्वंसर्वदापरिरक्षसि ॥ पितृहंतागमिष्यामिदेवाहंनरकार्णवान् ॥ ८ ॥ नपीडयिष्यंति
चमांदृष्टस्त्वमसिचक्षुषा ॥ तवागमेनमृत्युर्मेभाव्यश्चनरकोहतः ॥ ९ ॥ मृत्युःप्रियोमेपरमोजीवितंदुःखदंमहत् ॥ तववैष्णवसर्व
स्वंमयाचोरेणमोषितम् ॥ १० ॥ ईश्वराज्ञालंघिताहित्रिशूलेशांकरेक्षिप ॥ अथवाद्यजगन्नाथछिंधिचक्रेणमेशिरः ॥ ११ ॥ पिता ८८
महींनपश्यामिजनन्याननमस्कृता ॥ अब्रुवाणाकथंकुंतीनाशीर्वादंप्रयच्छति ॥ १२ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकृष्णागमो

नामैकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥९॥ ॥९॥ ॥९॥ ॥ ॥९॥ ॥९॥ ॥९॥
जनमेजयउवाच कथंधनंजयोवीरोजीवितस्तत्रसुव्रत ॥ मणिस्पर्शेनकृष्णेनजीवितंतस्यतद्वद ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच त
तःकुंतींप्रत्युवाचनागराजस्यकन्यका ॥ नमस्कृतासिदेवित्वंसर्पिण्याविषदंष्ट्रया ॥ २ ॥ संलग्नयापार्थकरेभवतीगोमतीनुकिम्॥
तयासपन्नगस्यक्तःपुत्रहंतायथापुरा ॥ ३ ॥ तथाऽहंसांप्रतंत्यक्तात्वयावैराजकन्यया ॥ शापदंडेनलपनंमदीयंपरिपोथय ॥४॥
जैमिनिरुवाच ततःप्ररुरुदुःसर्वाःसहकुंत्यामहास्वनम् ॥ हापांडवेतिपतिताःसर्वेषांपश्यतामपि ॥ ५ ॥ अथशेषःप्रत्युवाचनम
स्कृत्यजनार्दनम् ॥ हृषीकेशजगन्नाथकिमिदंवीक्ष्यतेत्वया ॥ ६ ॥ धर्मराजस्यनिखिलंकुलंमग्नंरसातले ॥ नदुद्धरकृपासिंधोमणि
नाऽनेनमाचिरम् ॥ ७॥ यतःपाषाणजातीयोमज्जयेन्नैवतारयेत् ॥ सुधापिसुलभाचेयंजनार्दनतवेच्छया ॥८॥ मग्नंकुलंमज्जयसे
पांडवस्यमहात्मनः॥ रोदनेनजनानांहिनपश्यामोवयंशिरः॥ ९॥ क्वगतंकेननीतंवापार्थस्यधरणीतलात्॥ यदत्रानंतरंकार्यंविष्णु
नाक्रियतामिह ॥ १० ॥ श्रीवासुदेवउवाच शृण्वंतुसर्वेवचनंमदीयंमंत्रसंयुतम् ॥ यद्यहंब्रह्मचर्येणनभग्नोभूतलेसदा॥११॥
तेनमेसुकृतेनाद्यपार्थस्यायातुतच्छिरः ॥ यैर्नीतंतेपतंत्वद्यभिन्नशीर्षाममाज्ञया॥ १२॥ जैमिनिरुवाच एवंब्रुवतिदेवेशेविन
ष्टौधृतराष्ट्रजौ ॥ पांडवस्यशिरःप्राप्तंतदामणिपुरेनृप ॥ १३ ॥ गृहीत्वाकेशवोदिव्यंमणिंशेषात्स्वयंप्रभुः ॥ प्रत्युवाचहरस्याज्ञा
नहंतव्याहिमादृशैः ॥ १४ ॥ पार्थःशंभुप्रसादेनमणिनाजीवितंपुनः ॥ प्राप्नोतुयत्तास्तिष्ठंतुयोजयेऽस्यमणिंहृदि ॥१५॥ प्रथमं
कर्णपुत्रस्यपश्चात्पार्थस्यधन्विनः ॥ उत्तिष्ठकर्णपुत्राद्यमणिस्तेहृदयेधृतः ॥ १६ ॥ जैमिनिरुवाच धृतेमणौकर्णपुत्रस्यशीर्षंबा
णैर्भिन्नंबभ्रुवाहस्ययुद्धे ॥ तयालग्नंचायसंचुंबकेनयथापुराघनघातैर्विशीर्णम् ॥ १७॥ समुत्थितःकर्णपुत्रोमनीषीबाणान्पुनः
संदधानोहिचापे ॥ कृष्णकृष्णकेशवेतिब्रुवाणंरणेपुनस्तिष्ठतिष्ठेतिवीरम् ॥ १८॥ चुचुंबतत्केशवोऽतिप्रहर्षान्नमस्कृतःकर्णपुत्रेण

कृष्णः ॥ समुत्थितेकर्णपुत्रेऽथपार्थस्तथावृद्धोविधिनातेनकृष्णात् ॥ १९ ॥ यथादेहीमाययाभिन्नभावःसंप्राप्यासौनिर्विकारंसु
योगात् ॥ तैर्वीक्षितःपन्नगैःसव्यसाचीत्रिभिर्वीरैःकृष्णबाहुप्रगुप्तः ॥ तेपुष्पवर्षंमुमुचुःसुराःकेपार्थस्यदध्मुर्विविधांश्चशंखान्
॥ २० ॥ आनंदितास्तदासर्वेसैनिकाःपांडवस्यते ॥ ववंदिरेऽथसंप्राप्तान्कृष्णकुंतीमुखान्प्रभून् ॥ २१ ॥ वृषकेतुस्तदावीरोनम
स्कृत्याखिलान्मुदा ॥ ददर्शभीमंकुंतींचप्रहृष्टांपुत्रदर्शनात् ॥ २२ ॥ सर्वेतेसंगतावीराःप्रद्युम्नप्रमुखाःपुनः॥ प्रविष्टाबभ्रुवाहस्य
पुरंकृष्णानुगान्नृप ॥ २३ ॥ सर्वैःपुरस्थैःसुजनैःपूजितावित्तसंचयैः ॥ सप्तषष्टिर्वरानार्योनृत्यंत्योभावसंयुताः ॥ २४ ॥ कुबेरइव
वित्ताढ्याद्दष्टास्तैःशतशःपुरे ॥ पताकिनंनादयुक्तंगजाश्वरथमंडितम् ॥ २५॥ कुबेरनगराभासंवीक्ष्यतेविस्मिताभृशम् ॥ मुक्ताफ
लचतुष्केऽथसकृष्णंसव्यसाचिनम् ॥ २६ ॥ सभायांबभ्रुवाहस्यस्थापयंतोऽब्रुवन्वचः ॥ तेवीरानागसहितामात्रपांकुरुपांडव
॥ २७॥ पुत्रेणजीवितश्चास्मिहतसैन्योऽस्म्यहंकृतः ॥ सर्वत्रजयमन्विच्छेत्पुत्रादेकात्पराजयम् ॥ २८॥ गंगाशापेनसंजातंपत
नंतेधनंजय ॥ पुनःकृष्णप्रसादेनजीवितोऽसिधनंजय ॥ २९ ॥ भीमेनसहितोवीरपश्यपुत्रस्यवैभवम् ॥ चित्रांगदांप्रियांपार्थद्वि
तीयांनागकन्यकाम् ॥ ३० ॥ संभावयमहाभागपुत्रंवीरंचलज्जितम् ॥ गृहाणसकलंराज्यंपुत्रेणयदुपार्जितम् ॥ ३१ ॥ वासुदे
वमहाबुद्धेप्रबोधयधनंजयम् ॥ संगमश्चैतयोःकार्यःकुंत्यापुत्रकपौत्रयोः ॥ ३२ ॥ देवक्याभीमसेनेनजनन्यातेयशोदया ॥ अ
धोमुखश्चवीरोसौनार्जुनंपरिपश्यति ॥ ३३ ॥ त्यक्तुकामोनिजंदेहंकलुषंस्वपितुर्वधात् ॥ जैमिनिरुवाच ततःकृष्णेनसंयुक्तंस्था
पयित्वानिजासने ॥ ३४॥ पितरंप्राहपुत्रोऽसौबभ्रुवाहोमहायशाः ॥ हिमाचलंगमिष्यामिपातयिष्येकलेवरम् ॥ ३५॥ नान्यथा
पातकंघोरंगमिष्यतिकलेवरात् ॥ कृष्णभक्तस्यचगुरोर्धर्मकार्यप्रकारिणः ॥ ३६ ॥ वधोनसुखदोमह्यंतस्मात्त्यक्ष्येकलेवरम् ॥ ८९
भीमसेनउवाच यदितेपातकंगात्रेभवेद्वीरमहीतले ॥ ३७ ॥ नतिष्ठतिसमीपेतेदेवकीनंदनोहरिः ॥ यथावयंतेपितरःपातयित्वा

पितामहम् ॥ ३८ ॥ गुरुंद्रोणंभानुपुत्रंस्थिताःकृष्णेनवीक्षिताः ॥ तथात्वंजीवत्पितृकोहरिणापावनीकृतः ॥ ३९ ॥ तुरंगंधर्मरा
जस्यत्यक्त्वाशोकंचपालय ॥ तवकागणनापुत्रकृष्णाग्रेपापकर्मणाम् ॥ ४० ॥ पंचपातककर्त्तारःकिन्नाम्नाऽस्यनतारिताः ॥
तुर्येयुगेचसंप्राप्तेमानवान्पापपूरितान् ॥ ४१ ॥ पावयिष्यतिनामाऽस्यविष्णोरमिततेजसः॥ कुतोदुःखंकुतोदैन्यंकुतःपापभयंनृ
णाम् ॥ ४२ ॥ येषांसद्भावसंयुक्ताजिह्वास्यात्कृष्णवादिनी ॥ जैमिनिरुवाच तेकृष्णेनकृताःसर्वेवैरशोकविवर्जिताः ॥ ४३ ॥
प्रमोदिताश्चसंतुष्टास्तदामणिपुरेनृप ॥ वादित्राणिचसंजघ्नुर्दर्दुर्दानानिभूरिशः ॥ ४४ ॥ विस्मयंतस्ययुद्धस्यचरितंबहुमेनिरे ॥
वृषकेतुंचकृष्णंचशशंसुःशेषसंयुताः ॥ ४५॥ मुमोचतुरगंकृष्णःपंचमेदिवसेततः ॥ कुंतीवधूभिःसहितामुमुदेपौत्रमंदिरे ॥४६॥
गायंतिगायकास्तत्रनृत्यंतिस्मनटादयः ॥ मुदितोमाधवोराजन्पार्थपुत्रसमन्वितम् ॥ ४७ ॥ वरासनेचोपविष्टमिदंवचनमब्र
वीत् ॥ श्रीवासुदेवउवाच वयंसुखोषिताःसर्वेबभ्रुवाहस्यमंदिरे ॥ ४८ ॥ सुखेनपंचरात्रंनोगतंपश्यधनंजय ॥ इदानींभीम
सेनोऽयंसहकुंत्यायशोदया ॥ ४९ ॥ उलूप्यासहितोराज्यंधर्मराजस्यगच्छतु ॥ चित्रांगदातथायातुगृहीत्वाविविधंधनम् ॥ ५० ॥
प्रारंभंकारयंत्वेतेयज्ञस्येतिमतिर्मम ॥ चिंतांसुमहतींराजाकरिष्यतिगतेमयि ॥ ५१ ॥ भवान्पुत्रयुतश्चाहंवृषकेतुस्तथापरः ॥
हंसध्वजश्चवीरोऽसौतथाऽन्येसंतुरक्षणे ॥ ५२ ॥ अग्रेसंतिमहाबाहोराजानोवैष्णवाःपरे ॥ अजेयास्तेमयाप्याशुतेनाहं
त्वांत्यजेकथम् ॥ ५३ ॥ जैमिनिरुवाच एवंहिमंत्रंकृत्वाऽथप्रेरयामासपांडवम् ॥ वासुदेवोमहाभागोवित्तंचबहुलंस्त्रियः ॥ ५४ ॥
रक्षणार्थंस्थितोराष्ट्रेतुरंगस्यातिकौतुकात् ॥ शेषादयस्ततःसर्पाःकृष्णंविज्ञाप्यतेमुदा ॥ ५५ ॥ पातालमभिजग्मुर्वैबभ्रुवाहेनपू
जिताः ॥ यइदंवासुदेवस्यचरितंसार्जुनस्यच ॥ ५६ ॥ शृणुयात्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ संजीवनंचार्जुनस्यसहकर्णा
त्मजेनच ॥ ५७ ॥ कथानकंपुण्यकरंयःकृष्णस्यशृणोतिसः ॥ दुर्मृत्युनानबाध्येतकदाचिदपिवैनरः ॥ ५८ ॥ इत्याश्वमेधिके

 पर्वणिजैमिनीयेबभ्रुवाहनविजयोनामचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥
जनमेजयउवाच ततःपरंकिमभवत्कथंकृष्णेनसंयुतः ॥ वीरैर्वृतःसव्यसाचीररक्षतुरगंमुने ॥ १ ॥ परमंजायतेसौख्यंशृण्वान
१० स्यतवाननात् ॥ हृदिमेवासुदेवस्यपिबतःसुकथामृतम् ॥ २ ॥ संतापनुत्क्षीरनिधिरेकएवसदोच्यते ॥ किंपुनश्चंद्रकिरणैर्मलया
निलसंयुतैः ॥ ३ ॥ सुशीतलत्वंगमितःसुमनोभिरलंकृतः ॥ चरितंवासुदेवस्यगहनंरससंयुतम् ॥ ४ ॥ तथाभूतमहंमन्येवदतस्तेम
हामते ॥ भीमेगतेनागपुरंकिंचकारजनार्दनः ॥ ५ ॥ तत्सर्वंकथयाद्यत्वंमयापृष्टोऽसिसत्तम ॥ विलानितानिमन्येऽहंमुखानिज
गतांपते ॥ ६ ॥ प्रवदंतिनमाहात्म्यंयेषांपूर्णानिकीटकैः ॥ बभ्रुवाहपुरान्मुक्तोवाजिराजोमहामुने ॥ ७ ॥ कानिराष्ट्राणितुरगः
परिबभ्रामतद्वद ॥ जैमिनिरुवाच पुरात्समुक्तोराजेंद्रतैःसकृष्णैर्महाबलैः ॥ ८ ॥ यावत्प्रयातितुरगस्तावत्ताम्रध्वजेनसः ॥ वी
क्षितोरक्षतास्त्वंहिवाजिमेधतुरंगमम् ॥ ९ ॥ प्रमुक्तंरत्ननगरात्स्वपित्राबर्हिकेतुना ॥ ताम्रध्वजस्यहंसंतमर्जुनस्यहयोययौ ॥ १० ॥
आघ्रायवदनंतस्यस्तब्धकर्णोऽरिरासह ॥ चरणेनोद्धृतेनैनंताडयामासभारत ॥ ११ ॥ प्रोथंमुक्ताफलमयंदशनैश्चादशत्क्रुधा ॥
पश्चामेनंद्वितीयोऽपिताडयामासवक्षसि ॥ १२ ॥ स्कंधकंडूयनंपश्चाच्चक्रतुस्तौतुवाजिनौ ॥ ताम्रध्वजःप्रधानंस्वंपप्रच्छबहु
लध्वजम् ॥ १३ ॥ कस्ययज्ञनिमित्तंहिमुक्तःपत्रंप्रवाचय ॥ बहुलध्वजस्ततःपत्रंधृत्वावाजिनमुत्तमम् ॥ १४ ॥ पपाठपत्रजंभावंरा
ज्ञेसर्वंन्यवेदयत् ॥ राजाश्रुत्वाप्रधानस्यवचनंकोपपूरितः ॥ १५ ॥ जग्राहपांडवहयंकृष्णाभ्यामपिरक्षितम् ॥ प्रद्युम्नेनानिरुद्धेन
तथाहंसध्वजेनच ॥ १६ ॥ अनुशाल्वेनवीरेणकर्णपुत्रेणधीमता ॥ पाल्यमानंगतभयस्तथावीरैःसमान्वितम् ॥ १७ ॥ स्वांसेनां ९०
सर्वशस्त्राढ्यांरचयन्वाक्यमब्रवीत् ॥ ताम्रध्वजउवाच ममपित्रादीक्षितेनकृतायज्ञास्तुसप्तवै ॥ १८ ॥ पुनश्चायंनरपतिःप्रकर्ता
चाष्टमंक्रतुम् ॥ अष्टमेनतुरंगेणपितुश्चैवाष्टमःक्रतुः ॥ १९ ॥ भविष्यतिसकृष्णोयमन्येतेकृष्णवर्जिताः ॥ संजातायेकृताःपूर्वंतिष्ठं

तुहरिसंमुखाः॥ २० ॥ भवंतश्चमहाबुद्धेमहद्युद्धंभविष्यति ॥ वहुलध्वजउवाच तवसैन्येनपार्थस्यवहुलेनाल्पकंभुवि ॥ २१ ॥
संछादितंवलंराजन्यथाक्वापिनदृश्यते ॥ जानातिराष्ट्रंराजेंद्रोवभ्रुवाहोऽथवानवा॥२२॥ प्रददातिकरंभारंमुक्तानांयःपितुश्चते ॥
मुक्ताफलानिगच्छंतिमयूरध्वजमंदिरे ॥ २३ ॥ नित्यंपुष्पांजलौकार्येनर्त्तकीनांरजांसिवत् ॥ अस्मिन्ग्रामेमहावीरैरणोऽयंदृ
श्यतेकृतः ॥ २४ ॥ अशक्ताःपतिताःकेचित्केचिन्मृत्युमुपागताः ॥ निर्धनानामपुष्टानामल्पपौरुषकारिणाम् ॥२५॥ एतेषांकीदृशं
युद्धंभविष्यतिहयेधृते ॥ ताम्रध्वजउवाच अन्येषामत्रवीराणांगणनाकाममाग्रतः॥ २६ ॥ वीरावत्ररणेधीरौवभ्रुवाहनक
र्णजौः ॥ नारदात्पौरुषंराज्ञावेतयोःसंश्रुतंमया ॥ २७॥ नरनारायणौतेनकथितौपार्थमाधवौ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चयुयुधान
स्तथापरः ॥ २८ ॥ एतेकृष्णसमावीरास्ततोयुद्धंभविष्यति ॥ अर्धचंद्रेणव्यूहेनवाहिनींरचितांकुरु ॥ २९ ॥ पांचजन्यस्वनंघोरं
प्रकरोतिजनार्दनः ॥ देवदत्तंपांडवश्चशंखंवादयतेभृशम् ॥ तुरगार्थंसमायांतिरथिनःशस्त्रपाणयः॥ ३० ॥ जैमिनिरुवाच ए
वंविधायतरसाराजायुद्धेस्थितस्तदा ॥ सकृत्वानिश्चयंधैर्यात्कृष्णेनाऽथनिरीक्षितः ॥ ३१ ॥ वासुदेवस्तुतान्दृष्ट्वायोद्धुंयोधानव
स्थितान् ॥ उवाचवाक्यंप्रहसन्पार्थंसंस्पृश्यपाणिना ॥ ३२ ॥ श्रीवासुदेवउवाच पार्थताम्रध्वजंपश्यमयूरध्वजनंदनम् ॥ अ
नेनविधृतःसोश्वस्त्वदीयःस्वंप्ररक्षता ॥ ३३ ॥ अत्रयुद्धंव्यवसितंसुमहद्वीरपातनम् ॥ मोचयाऽश्वंमहावीराच्छंखाद्वेदंयथाहरिः
॥ ३४ ॥ प्रद्युम्नाद्याश्चयेवीरावभ्रुवाहनपालिताः ॥ सर्वेयुद्धंकरिष्यंतित्वंमयासहितोऽनघ ॥ ३५ ॥ रणभूमिंपरित्यज्यसमाया
हियतोव्रजे ॥ पिताऽस्यदीक्षितःपार्थविद्यतेनर्मदातटे ॥ ३६॥ शूरोऽयंजितकामस्तुसत्यवागनसूयकः ॥ नयोधनीयःपार्थेनस
त्यमेतद्ददामिते ॥ ३७ ॥ गृध्रव्यूहंहिरचययथास्थानंधनंजय ॥ एतान्वीरान्महाकायांस्ताम्रध्वजबलेस्थितान् ॥३८॥ जानामि
कालरूपांस्तान्सर्वेयुध्यंतुमामकाः ॥ अहंस्वरथमारुह्यदारुकेणनियंत्रितम् ॥३९॥ योत्स्यामिसहितःपुत्रैःपौत्रैःश्रांतोसिपांडव ॥

 विनाशंसर्ववीराणामद्यमन्येसमागतम् ॥ ४० ॥ जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंमाधवःस्वरथंगतः ॥ गृध्रव्यूहेनसहितस्तुरं
गंप्रतिमारिष ॥ ४१ ॥ वासुदेवंरथस्थंतेददृशुःसर्वपार्थिवाः ॥ गृध्रस्यचमुखेराजाग्रीवायामनुशाल्वकः ॥ ४२ ॥ हंसध्वजोनेत्र
 संस्थःपक्षयोर्यदुनंदनौ ॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चसात्यकिर्भोजवर्धनः ॥ ४३ ॥ पादयोरुभयोर्मध्येगृध्रस्यकिलसंस्थितौ ॥ यौव
नाश्वोमेघवर्णौव्यूहरक्षाविधायिनौ ॥ ४४ ॥ अर्जुनंत्वद्ययेवीरंबहुभिःपरिवारितम् ॥ चंचुस्थितावुभौवीरौबभ्रुवाहनकर्णजौ
॥ ४५ ॥ एतान्वीक्ष्यबहून्वीरान्बहूनन्यांश्चपार्थिवान् ॥ ताम्रध्वजोमुदायुक्तआजुहावजनार्दनम् ॥४६॥ मयागृहीतंतुरगंपार्थ
स्यमहतोरणात् ॥ यदिमोचयितुंकृष्णस्वयंप्राप्तोऽसिसंगरे ॥ ४७ ॥ धैर्यंरणेप्रकर्तव्यंपार्थंपालयकेशव ॥ मदीयंवाजिनंयांतं
किंनधारयसेविभो ॥ ४८ ॥ नान्येषांविद्यतेशक्तिस्त्वांविनादेवकीसुत ॥ मयासमंमहारंगेसम्यग्योधयितुंहरे ॥ ४९ ॥ सुदर्शनं
हिशार्ङ्गंचशस्त्राण्यन्यानिधारय ॥ नविद्यतेभयंमेऽत्रदृष्टस्त्वमसिचेद्रणे ॥ ५० ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकृष्णताम्रध्वज
भाषणंनामैकचत्वारिंशोऽध्याय ॥ ४१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंपार्थसैन्यंतथाविधम् ॥ नाराचैरर्धचंद्रैश्चसमंताद्व्यकिरद्बली ॥ १ ॥ पार्थंजघानसप्तत्याश
राणांकेशवंत्रिभिः ॥ बाणैर्बिभेदतरसासिंहनादमथाऽकरोत् ॥ २ ॥ दारुकंपंचभिर्बाणैश्चतुर्भिश्चतुरोहयान् ॥ विव्याधकुपितो
वीरस्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ ३ ॥ नवभिःसात्यकिंवीरंकृतवर्माणमष्टभिः ॥ प्रद्युम्नंचसहस्रेणानिरुद्धमयुतेनच ॥४॥ अनिरुद्धस्त
तोवीरःसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ तिष्ठताम्रध्वजरणेपश्यत्वंममपौरुषम् ॥ ५ ॥ सहस्वमेप्रहारंहिमुंचमुंचतुरंगमम् ॥ कस्त्वांत्रातार
णान्मंदपुरतोममतद्वद ॥ ६ ॥ ताम्रध्वजउवाच मदनात्तावकंजन्मपुष्पबाणाद्विशेषतः ॥ बाणकन्यापतिस्त्वंतुकिंयुद्धंप्रकरि
ष्यसि ॥ ७ ॥ बाणेनरक्षितःपूर्वमुषास्नेहेनसाधुना ॥ नाहंतथाविधंकार्यंकरिष्यामिमहारणे ॥ ८ ॥ अद्यकृष्णस्यपुरतःपातयिष्ये

महाशरैः ॥ आत्मानंपालयविभोनभवेज्जीवितंतव ॥ ९ ॥ अनिरुद्धउवाच बाणंमुंचामितिष्ठत्वंबहुधाकिंप्रभाषसे ॥ आ
त्मानंस्वयमेवेहवर्णयंतिनपंडिताः ॥ १० ॥ जैमिनिरुवाच बाणंमुमोचानिरुद्धःप्रलयानलसन्निभम् ॥ ११ ॥ बिभेदहृद
यंतस्यसुचित्रस्यधनुष्मतः ॥ सुचित्रोपिशराणांहिनवत्यायदुनंदनम् ॥ १२ ॥ विव्याधसमरेतूर्णंशरांस्तान्पंचधापरः ॥ अनिरु
द्धःक्षणाच्चक्रेवीरंशिखिनिभंरणे ॥ १३ ॥ चतुर्भिर्निहतावाहाःपंचमेनाथसारथिम् ॥ जघानचततस्तस्यवीरानन्यांश्चदारुणान्
॥ १४ ॥ अनिरुद्धशरैर्भिन्नादृश्यंतेसर्वसैनिकाः ॥ चित्रांगावनमध्यस्थाःस्फुरंतस्तेतथाऽभवन् ॥ १५ ॥ बाहूंश्चिच्छेदवीराणा
मंगुलीश्चनखांस्तथा ॥ मणिबंधंपृथक्चक्रेहस्तदंडंचमारिष ॥ १६ ॥ वक्षस्थलानिचास्थीनिकटिदेशान्सुमांसलान् ॥ शिरांसिच
पृथक्चक्रेनेत्राणिचहसन्निव ॥ १७ ॥ दंतान्भ्रुवस्तथाश्मश्रूःक्रुद्धश्चिच्छेदयादवः ॥ परमाणूपमांनीतास्तस्यवीरस्यसैनिकाः
॥ १८ ॥ वायुनातद्रजोनीतंसागरेहिमहात्मना ॥ अनिरुद्धप्रयुक्तेनतस्मिन्कालेविशांपते ॥ १९ ॥ चतुर्विधंबलंहत्वाविधूमोऽग्नि
रिवज्वलन् ॥ अक्षौहिणीनांत्रितयंपातितंबलिनाऽमुना ॥ २० ॥ कृष्णपौत्रेणवीरेणसुचित्रस्यरणांगणे ॥ पुनरन्यंमहत्सैन्यंपो
थयामाससायकैः ॥ २१ ॥ पतंगाइवतेसर्वेदग्धाःकार्मुकधारिणः ॥ रथाविभिन्नास्तिलशोगजास्त्रस्तावनंगताः ॥ २२ ॥ हयाह
ताःसाश्ववीराबाणैस्तेविदलीकृताः ॥ सुचित्रोऽपिमहाबाहुःप्रद्युम्नतनयंरणे ॥ २३ ॥ बाणैर्विव्याधनिशितैर्विरथंतंचकारसः ॥
तंरथंभग्नचक्राक्षंत्यक्त्वाकार्मुकमाददे ॥ २४ ॥ जघानबाणजानाथःसुचित्रंबहुभिःशरैः ॥ विरथंताघकेतुंहिचक्रेक्रोधसमन्वि
तः ॥ २५ ॥ उभौतौविरथौवीरौक्षितिस्थौचक्रतूरणम् ॥ ततोऽनिरुद्धंकृत्वाऽसौमूर्च्छितंस्वरथंस्थितः ॥ २६ ॥ पातयामाससंप्रा
प्तान्वीरान्पांडवसैनिकान् ॥ प्रद्युम्नंपंचभिर्बाणैःक्षिप्त्वाऽसौवाक्यमब्रवीत् ॥ २७ ॥ कामःसुयोद्धापिमयायदियुद्धेपराजितः ॥ क
थंनयुद्धंकुरुतेदेवकीनंदनोहरिः ॥ २८ ॥ आयातुयातुगोविंदःकार्यंजातंतुमामकम् ॥ जैमिनिरुवाच ततःप्राप्तोमहाबाहुःकर्ण

पुत्रोमहायशाः ॥ २९ ॥ वृषकेतुःसमाहूयपंचभिर्निशितैःशरैः ॥ जघानताम्रकेतुंहिविरथंतमथाऽकरोत् ॥ ३० ॥ततोऽन्यरथमा
स्थाययावत्पातयतेशिशुम् ॥ तावद्रथोद्वितीयोऽपिकर्णपुत्रेणचूर्णितः ॥ ३१ ॥ यंयंरथंप्रयात्येषसुचित्रःसिंहलीलया ॥ तंतंचि
च्छेदसमरेवृषकेतुरुदारधीः ॥ ३२ ॥ एवंशतत्रयंतेनरथानांतस्यपातितम् ॥ अन्यंरथंगतोराजाबाणैःकर्णात्मजंरणे ॥ ३३ ॥मू
र्च्छितंपातयामासदेहंव्याधिगणोयथा ॥ एवंभित्त्वाऽनुशाल्वंतंचक्रेपौरुषवर्जितम् ॥३४॥ यौवनाश्वंशरेणैवरथाद्भूमौव्यपातय
त् ॥ सात्यकिस्तस्यतुरगान्हत्वाबाणैश्चसप्तभिः ॥३५॥ करोतिनादंशंखस्ययावत्तेनाऽथपातितः ॥कृतवर्माशराभ्यांहिपीडितोनिप
पातह ॥ ३६ ॥ सुचित्रस्याग्रतोराज्ञस्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ विरेजुस्तेनराभूमौपतिताश्चास्यसायकैः ॥३७ ॥ क्षीणपुण्याइवज
नागगनाद्भूतलेयथा ॥ बभ्रुवाहनमायांतंसुचित्रोवीक्ष्यसंगरे ॥ ३८ ॥ प्रत्युवाचहसन्वीरस्त्वमेवपरियुद्ध्यसि ॥ क्षणंतिष्ठसियुद्धे
मेपुरतोबाणपंचकम् ॥३९॥ त्वंविमोचयसेधैर्यात्त्यजेहंमौक्तिकंकरम् ॥ जैमिनिरुवाच कार्ष्णिर्मुमोचनाराचान्पंचताम्रध्वजं
प्रति ॥ तेबाणाःसप्तधातेनसुचित्रेणविभेदिताः ॥ ४० ॥ रथःसंचूर्णितश्चास्यबभ्रुवाहस्यतत्क्षणात् ॥ पतितोभूतलेकार्ष्णिःखि
लीभूतोमहारणे ॥ ४१ ॥ पततस्तस्यवीरस्यशरीराद्भूषणानिच ॥ विभिन्नानिविकीर्णानिनक्षत्राणीवसंक्षये ॥ ४२ ॥ तादृशं
पार्थतनयंपातालतलभेदिनम् ॥ खिलीकृत्यययौरोषात्तिष्ठकृष्णेतिवादकः ॥ ४३ ॥ तंवीक्ष्यवीरानेत्राणिनिमील्यगतजीविताः ॥
तत्राऽभवन्महाराजरुद्रंवीक्ष्येवजंतवः ॥ ४४॥ वाहनानिपरित्यज्यपलायंतेस्मसैनिकाः ॥ हंसध्वजंसमाकीर्णंबाणैस्तस्यमहात्मनः
॥ ४५॥ परित्यज्यप्रगच्छंतितस्मिन्युद्धेऽतिभास्वरे ॥ त्यक्त्वाऽथयुद्धेचास्त्राणितथाशस्त्राणिचापरे ॥ ४६ ॥ रुधिरौघेविलीयंतेमी
नाइवविशांपते ॥ नात्मानंतेप्रजानंतिशरजालेनमोहिताः ॥ ४७॥ माभैष्टवीरामाभैष्टेत्युक्त्वावीरोधनंजयः ॥ आजगामाऽथस
मरेधनुर्विस्फारयन्स्वकम् ॥ ४८ ॥ अब्रुवंस्तेहिकिंपार्थतुरंगेणकरिष्यसि ॥ गोत्रवध्याभयेनाऽसौकुरुतेयज्ञमुत्तमम् ॥४९॥ अस्य

हस्तेननिखिलानस्मान्हत्वाधनंजय ॥ किंकरिष्यसिपुण्यंहियेनपूतोभविष्यसि ॥५०॥ एवंविधांस्तदाशब्दान्ब्रुवाणाःसंगरेमुहुः॥ ततःपार्थेनवीरेणस्तंभितंताद्दशंबलम्॥५१॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेताम्रध्वजविजयोनामद्विचत्वारिंशोऽध्यायः॥४२॥ जैमिनिरुवाच पार्थःसुचित्रमासाद्यनवभिःसायकैर्नृप ॥ विव्याधवक्षसिक्रुद्धस्तैःशरैःपातितोरथात्॥१॥ अन्यंस्यंदनमारुह्यसु चित्रोरथिनांवरः॥व्यकिरत्पांडवंबाणैःसमंताद्घनवद्गिरिम्॥२॥ पार्थोऽपितमदृश्यंहिकृत्वायुद्धेशिलीमुखैः॥स्वशंखंपूरयामास तिष्ठेतिप्राहमारिष ॥ ३ ॥ रथंचिच्छेदतिलशःसहयंसूतसंयुतम् ॥ अन्यंरथंप्रयातोयंसुचित्रोरोषपूरितः ॥ ४ ॥ पार्थस्यतुरगान्सू तंपातयित्वाऽब्रवीद्वचः ॥ हयास्तेनिहताःसूतोमयायंपातितोरथात् ॥ ५ ॥ क्वगमिष्यसिनेष्यामिस्वपुरंहंससंयुतम ॥ तस्यवाक्येन भिन्नोऽसौविव्याधाऽर्जुनआहवे ॥६॥ तंवीरंरथसंयुक्तंचक्रेभग्नकलेवरम्॥ रथानांतस्यवीरस्यसहस्रंपरिपातितम्॥७॥ किरीटि नातदायुद्धेनायंतिष्ठतिसंगरात् ॥ पार्थविव्याधनाराचैःसुचित्रोऽन्यरथंगतः॥८॥अर्जुनंमूर्च्छितंचक्रेकृष्णस्यपुरतस्तदा ॥ मूर्च्छां त्यक्त्वाजघानाऽथसुचित्रंपांडवःशरैः॥९॥ततस्ताम्रध्वजःपार्थंसरथंदक्षिणांदिशम्॥बाणैःसुनिशितैर्निन्येयोजनंधरणीपथम् ॥१०॥समागतंरथंवीक्ष्यपुनरेवमहाशरैः॥बिभेदसकलंतस्यपांडवस्यातिपौरुषात्॥११॥अर्जुनस्तंहिसरथंगगनेसायकैस्त्रिभिः॥ प्रेरयामासवेगेनसिंहनादमथाऽकरोत्॥१२॥सारथिंचरथंचैवप्राप्यपार्थोऽपरंरणे॥सुचित्रस्यघनांसेनांनिन्येयमपुरंप्रति॥१३॥ अर्जुनंव्यधमद्राजाशरैःकनकचित्रितैः ॥ उभौचित्रास्त्रविद्वांसौचित्रमंडलकारिणौ ॥ १४ ॥ वीरश्रियावृतौधीरौनमुंचेतांमहार णम् ॥ उभौयुद्धंपरित्यज्यनगतौतद्धिकौतुकम् ॥१५॥ अक्षौहिणीनांद्विशतंपार्थेनविनिपातितम्॥ सुचित्रेणापिपार्थस्यप्रयुतंनि हतंबलम् ॥ १६ ॥ चक्रतुर्दारुणंयुद्धमन्योन्यजयकांक्षिणौ ॥ धनुश्चिच्छेदपार्थस्यध्वजंचकनकावृतम् ॥ १७॥ पताकांचक्रगो प्तारौसर्वोपकरणानिच ॥ छत्रंरथंचतुरगान्संरंभात्सूतमेवच ॥ १८ ॥ यंयंरथंनृपोयातितंतंचिच्छेदशक्रजः ॥ सहस्रंपुनरेवा

 स्य द्वितीयं जनमेजय ॥ १९ ॥ रथानां तत्र भग्नं हि सुचित्रस्यातिधन्विनः ॥ पार्थबाणैः पीडितांगः पौरुषं न विमुंचति ॥ २० ॥
तस्य मांसकणाश्छिन्नाः पतंति पवनाहताः ॥ कृष्णस्य मस्तके राजन् धरण्यां खे च संस्थिताः ॥ २१ ॥ एवं विधं तदा जातं युद्धं त्रैलोक्यमो
 हनम् ॥ वीरयोरुभयोर्घोरं दिनानां सप्तकं नृप ॥ २२ ॥ दिवारात्रं प्रकुर्वाणौ युद्धं वीक्ष्य भियावृताः ॥ सर्वे वीरास्तदा राजन्विस्मयं तं
स्य मेनिरे ॥ २३ ॥ सुचित्रः पांडवरथं गृहीत्वा गगने गतः ॥ श्येनवद्यच्चरद्राजन्नामिषं क्रोधमूर्च्छितः ॥ २४ ॥ चिक्षेप भूतले दूरात्सा
श्वध्वजपताकिनम् ॥ तं निरीक्ष्याऽथ गोविंदः स्वकरेण दधौ हरिः ॥ २५ ॥ ताम्रध्वज उवाच मयायं पोथितः पार्थः सरथो गगनाद्भुवि ॥
त्वया यदि धृतो हस्ते पौरुषं मामकं शुभम् ॥ २६ ॥ तं तथा भाषमाणं तु राजानं मधुसूदनः ॥ जघान गदया मूर्ध्नि पदा च हृदये तथा ॥ २७ ॥
स भिन्नहृदयो भूपः प्रापतत्कृष्णसंमुखः ॥ स्वरथं समवस्थाय कृष्णं विव्याध सायकैः ॥ २८ ॥ श्रीकृष्ण उवाच पार्थ त्वमेव संग्रामे
युद्ध्यस्वाहं च योधये ॥ आवयोः संगमेनायं विचेतव्यो मतिर्मम ॥ २९ ॥ माशंकां कुरु वीरेऽस्मिन्महासत्वे धनंजय ॥ पश्य द्रवंतीं
पृतनां सुचित्रशरपीडिताम् ॥ ३० ॥ बभ्रुवाहनमुख्या ये तेऽमुना हेलया जिताः ॥ गांडीवमुक्तैर्नाराचैस्त्वं प्रपातय माचिरम् ॥ ३१ ॥
शार्ङ्गिणधनुषा चैनं पातये नात्र चिंतनम् ॥ ततो मुमोच गोविंदः कार्मुकात्स्वान्महाशरान् ॥ ३२ ॥ अर्जुनः संमुखो वीरं विव्याध हरि
णोदितः ॥ तथापि केशवस्तं हि व्याकिरद्रथसंस्थितम् ॥ ३३ ॥ नरनारायणौ तेन विद्धौ बाणैः सुतेजनैः ॥ उभयोर्धनुषी चक्रे गुणही
ने स्वसायकैः ॥ ३४ ॥ उवाच केशवं राजा हर्षेणोत्फुल्ललोचनः ॥ जनेन द्वौ पृथग्भूतौ संयोज्यौ भूतिमिच्छता ॥ ३५ ॥ अर्जुनस्य
रथं त्यक्त्वा सूतत्वं तच्चे केशव ॥ महारथोऽपरो भूत्वा युद्ध्यसे यत्नमास्थितः ॥ ३६ ॥ त्वया विहीनः पार्थोऽसौ पतत्येव न संशयः ॥
सारथिर्भव गोविंद मा पातय धनंजयम् ॥ ३७ ॥ ततः कृष्णो रथं त्यक्त्वा पार्थसूतोऽभवत्पुनः ॥ प्रेरयामास तुरगान् जवनान्किंकिणी
युतान् ॥ ३८ ॥ तं रथं चावसंघट्य कशाघातेन सारथिः ॥ ताडयामास वेगेन कोपादरुणलोचनः ॥ ३९ ॥ सुचित्रोपि शरैस्तीक्ष्णै

दर्शभिर्मधुसूदनम् ॥ विव्याधपांडवंषष्ट्याशराणांपृथिवीपते ॥ ४० ॥ छत्रंपार्थस्यचिच्छेदपुनःकृष्णंशतेनच ॥ अर्जुनस्तस्यवी
रस्यरथंचक्रेविचूर्णितम् ॥ ४१ ॥ गात्रंबिभेदनाराचैःसमंताल्लोमवाहिभिः ॥ यत्रयत्रार्जुनशरैर्नीयतेतत्कलेबरम् ॥ ४२ ॥ पुनरा
यातिपार्थस्यसमीपेशस्त्रसंयुतम् ॥ पदात्पदंतमायांतंसुचित्रंमाधवोऽक्षिपत् ॥ ४३ ॥ पदप्रहाराभिहतःपपातधरणीतले ॥ पुनरु
त्थायवीरोऽसौगजंमत्तंसमाश्रितः ॥ ४४ ॥ तत्रसंस्थःशरैस्तीक्ष्णैर्व्यधमत्कृष्णपांडवौ ॥ रथंसकृष्णंसाश्वंतंचक्रेभ्रमसमाकुलम् ॥
॥ ४५ ॥ मूर्च्छांत्यक्त्वाचयेवीराबभ्रुवाहनसन्निभाः ॥ योद्धुंप्राप्तास्ताम्रकेतुंतेभिन्नाःपतिताःशरैः ॥ ४६ ॥ एवंविधंप्रयुध्यंतंसुचि
त्रंमाधवःक्रुधा ॥ गृहीत्वादारुणंदिव्यंकरेचक्रंसुदर्शनम् ॥ ४७ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिराजानंसमरेऽपाद्रवद्द्रथात् ॥ धराचकंपितातत्रदेवा
नांभयमाविशत् ॥ ४८ ॥ समुद्राश्चुक्षुभुःसूर्यश्चकंपेभ्रमितादिशः ॥ शेषाद्याःपन्नगाःसर्वेभयात्कुंडलिनोऽभवन् ॥ ४९ ॥ ताम्र
ध्वजोगजंत्यक्त्वासंमुखःकृष्णमागमत् ॥ तेनचक्रेणदेवेशश्चकारकदनंमहत् ॥ शतमक्षौहिणीनांतुक्रुद्धेनहरिणाहतम् ॥ ५० ॥
इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेताम्रध्वजयुद्धेश्रीकृष्णकोपोनामत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ ६९ ॥
जैमिनिरुवाच पतितांवीक्ष्यतांसेनांसुचित्रोहर्षपूरितः ॥ प्रोवाचकृष्णंकुपितंचक्रपाणिंमहाहवे ॥ १ ॥ सेनाहताकृतंकार्यंमध्येचां
तरदायिनी ॥ इदानींत्वांहिपश्यामियथारूपमवस्थितम् ॥ २ ॥ सुदर्शनंचतेरूपंकथंत्यक्ष्येहमद्यवै ॥ पित्रानियुक्तोयज्ञार्थंतिष्ठेतिमधु
सूदन ॥ ३ ॥ स्वमश्वंरक्षतादेवमयाकस्माद्विलोकितः ॥ यथाकाचंविचिन्वन्हिलभेद्दिव्यंमणिंतथा ॥ ४ ॥ अर्जुनार्थंत्वयापुण्यंयु
द्धेपूर्वंसमर्पितम् ॥ अधुनास्वशरीरंहिनियोजयसिकेशव ॥ ५ ॥ चक्रहस्तंधारयामिपार्थंचरथिनांवरम् ॥ ममतातस्ययज्ञेऽस्मिन्य
थाजायेतदैवतम् ॥ ६ ॥ एतावदुक्त्वावचनंचक्रहस्तंपरामृशत् ॥ दक्षिणेनकरेणैवकरंकृष्णस्यसंगरे ॥ ७ ॥ वामहस्तेनदेवस्यपदं
जग्राहवेगतः ॥ ललाटेस्वेपदंस्थाप्यसंमुखोऽर्जुनमाद्रवत् ॥ ८ ॥ तमायांतंसकृष्णंहिपार्थोऽपिव्यचरत्तदा ॥ कृष्णाज्ञयाशराणांस्वे

कार्मुकेसंदधेशतम् ॥ ९ ॥ समाकिरत्तथाभूतंसुचित्रंजनमेजय ॥ पार्थंपदाताडयित्वाताम्रकेतुर्महाबलः ॥ १० ॥ जग्राहकृष्णसंयु
क्तंबाहुभ्यांसंगरेमुदा ॥ ततःकृष्णेनचाक्षिप्तःपपातधरणीतले ॥ ११ ॥ पततातेनतौकृष्णावाकृष्टौहस्तवेगतः ॥ पतितौतावपितदा
पृथ्व्यांमोहसमन्वितौ ॥ १२ ॥ उत्थितःस्वयमेवाऽसौयावत्पश्यतिभूतले ॥ तावद्ददर्शतौयातौतुरंगौस्वपुरंप्रति ॥ १३ ॥ हतावशेषान्वी
रांस्तान्गृहीत्वाप्रययौनृप ॥ मयूरकेतुंसंप्राप्यकालेनकियतातदा ॥ १४ ॥ स्थितोबहिःपुराभ्याशेरम्येवैयज्ञमंडपे ॥ पुत्रंवीक्ष्या
गतंराजाहयौचपरमंबलम् ॥ १५ ॥ प्रत्युवाचहसन्वीरःपुत्रंस्वंतंशिखिध्वजः ॥ मयूरध्वजउवाच पुनरेवहयोवत्ससंप्राप्तोवर्षव
र्जितः ॥ १६ ॥ द्वितीयःकस्यतुरगोनृपतेर्धारितस्त्वया ॥ तंपुत्रःप्रत्युवाचेदंनमस्कृत्याग्रतःस्थितः ॥ दीक्षितंशृंगहस्तंहिमृगाजिन
परिग्रहम् ॥ १७ ॥ ताम्रध्वजउवाच यज्ञार्थंधर्मराजेनसकृष्णोहयरक्षणे ॥ नियुक्तःसव्यसाचीहिधनुर्विद्याविशारदः ॥ १८ ॥
वीरैःपरिवृतोधीरैःसमयावीक्षितःपुरि ॥ बभ्रुवाहस्यनृपतेस्तुरंगंपरिरक्षतः ॥ १९ ॥ तत्रयुद्धंव्यवसितंयादृशंपृच्छमानिनम् ॥ नि
जंप्रधानंबलिनंवक्तारंबहुलध्वजम् ॥ इतिपुत्रवचःश्रुत्वाऽमात्यंपप्रच्छसादरम् ॥ २० ॥ बहुलध्वजउवाच प्रद्युम्नप्रमुखावी
राःपांडवार्थेमहाबलाः ॥ पातितास्तवपुत्रेणपश्चात्कृष्णौहियोधितौ ॥ २१ ॥ ताभ्यांयुद्धंमहत्कृत्वागृहीत्वाकृष्णमाधवौ ॥ तस्मि
न्रणेपातितौतौमूर्छितौतवसूनुना ॥ २२ ॥ ततःपरंद्वौतुरगौनिर्गतौस्वेच्छयारणात् ॥ एतयोःपृष्ठतःप्राप्तस्ताम्रकेतुर्निजंपुरम्
॥ २३ ॥ मूर्छांत्यक्त्वाकृष्णपार्थौकिंकर्तारौनवेद्मितत् ॥ वयंकुशलिनःप्राप्ताःसहयाःसंस्थितंत्विदम् ॥ २४ ॥ मयूरध्वजउ
वाच अकार्यंतुमहत्कृत्वापुत्रःप्राप्तोममांतिकम् ॥ गृहीत्वातुरगौमंदोहाकष्टंवंचितोऽस्म्यहम् ॥ २५ ॥ परित्यज्यवशंप्राप्तौहृषीकेश
धनंजयौ ॥ हयाभ्यांनैवमेयज्ञोभविष्यतिमतिर्मम ॥ २६ ॥ पुत्रकःशत्रुरूपेणप्राप्तोमांबाधितुंगृहे ॥ यदिदेवस्त्वयादृष्टोभगवा
न्मधुसूदनः ॥ २७ ॥ सोऽर्जुनोयुद्धसमयेविनातंकथमागतः ॥ यथाहिदुर्भगानारीपतिंप्राप्यनिशामुखे ॥ २८ ॥ कदाचिद्दैवयो

गेननिद्रांप्रकुरुतेतथा ॥ त्वयाकृतंहरिंत्यज्यगच्छदूरेहिमद्गृहात् ॥ २९ ॥ वेत्सित्वमात्मनोबुद्धिंधन्यांतुरगसंग्रहात् ॥ तुलसी
काननंत्यक्त्वाविजयाहिसमाश्रिता ॥३०॥ वरांचंपकजांमालामधःकृत्वासुमोहितः ॥ कस्तुगृह्णातिसरसोधत्तूरकुसुमस्रजम् ॥
॥ ३१ ॥ यज्ञंत्यक्त्वागमिष्यामिहयौदूरेक्षिपाम्यहम् ॥ स्थानंशंससुदुर्बुद्धेयत्रतौकृष्णपांडवौ ॥ ३२ ॥ जैमिनिरुवाच एवंविनि
श्चयंकृत्वास्थितःसनृपतिर्गृहे ॥ सपत्नीकःकृष्णकांक्षीपुत्रंगर्हन्पुनःपुनः ॥ ३३ ॥ कृष्णोमणिपुरेयुद्धःप्रबुद्धाश्चेतरेजनाः ॥ ततःकृ
ष्णंसव्यसाचीप्राहेदंवचनंनृप ॥ ३४ ॥ अर्जुनउवाच क्वगतौतुरगौनाथक्वचायंभूपतिर्गतः ॥ तत्रमांनयदेवेशयत्रयुद्धंप्रजाय
ते ॥ ३५ ॥ श्रीवासुदेवउवाच हयौरत्नपुरंपार्थगतौमन्येमहाहवात् ॥ तत्रगच्छामहेसर्वेमयूरध्वजपालिते ॥ ३६ ॥ त्वंमयास
हितश्चाग्रेयांतुवीराश्चपृष्ठतः ॥ अग्रेतेदर्शयिष्यामिमयूरध्वजसाहसम् ॥३७॥ गृहीत्वापांडवंहस्तेप्रययौतंनृपंप्रति ॥ पृष्ठतोनि
र्गतंसैन्यंपांडवस्यमहात्मनः ॥ ३८ ॥ वासुदेवस्ततः पार्थमिदंवचनमब्रवीत् ॥ श्रीवासुदेवउवाच दीक्षितस्यपुरंरम्यंदिव्यप्रा
कारतोरणम् ॥३९॥ पार्थपश्यनृपस्यास्यचरितंमानसंतथा ॥ प्रतारयितुमायातेमयिसत्यंनमोक्ष्यति ॥ ४० ॥ वृद्धोहंब्राह्मणो
भूत्वाप्रार्थयेयादृशंनृपम् ॥ त्वांबालकंकरिष्यामिहितार्थंतयसुव्रत ॥४१॥ एह्यागच्छमयासार्धंप्रविशामिपुरंमहत् ॥ निशामध्ये
चरिष्यामिरक्षितंबहुभिर्जनैः ॥४२॥ जैमिनिरुवाच प्रविश्यतौतथाभूतौनिशामध्येत्वपश्यताम् ॥ निद्रितानांजनानांहिस्त्रीयुता
नांचचेष्टितम् ॥ ४३ ॥ दृष्टाःकृष्णेनतेलोकावरमंचकशायिनः ॥ परस्परंप्रब्रुवाणाःकौतुकेनजनाधिप ॥४४॥ कश्चित्पुमान्निजां
कांतांचंद्रदीपेनभासिताम् ॥ गृहीत्वावदनंतस्याःस्वकरेणाब्रवीद्वचः ॥ ४५ ॥ सर्वांगानिचतेवीक्ष्यभद्रेकुवलयाक्षिमे ॥ नतथा
जायतेतृप्तिर्यथाकृष्णविलोकने ॥ ४६ ॥ नार्युवाच सकृष्णाऽस्मिध्रुवंनाथरतिकालेहिपश्यसि ॥ मल्लोचनस्थंकृष्णंतेमोक्षंमन्येस
मागतम् ॥४७॥ प्रियउवाच गृहीताःकुटिलाभद्रेमदीयाःशिरसिस्थिताः ॥ त्वयाकरेणवामेनभिन्नकेशोनकिंभवे ॥ ४८ ॥ नार्यु

वाच मुंचाधरपुटंधीरमाॱस्रिंधिकुचमंडलम् ॥ सुवृत्तयोःकृतोभेदःखलनायोपजायते ॥४९॥ पुरुषउवाच सुवृत्तानांमौक्तिका
नांत्यक्तसंगाविमौकुचौ ॥ तावत्संपीडयिष्यामिभवेतांकृष्णचूचुकौ ॥ ५० ॥ जैमिनिरुवाच एवंविधानिवाक्यानिश्रृण्वन्नृरा
त्रौजनार्दनः ॥ ततःप्रभातसमयेवर्त्तमानेऽर्जुनान्वितः ॥ ५१ ॥ प्रययौनृपतिंद्रष्टुमुपविष्टंवरासने ॥ विविधैःपार्थिवैर्गुप्तंमंडपेभूसु
रैर्वृते ॥ ५२ ॥ कस्तूरीनिकरैश्चंद्रकलाभिश्चैवसंयुते ॥ नानारत्नचतुष्केऽथतंददर्शजनार्दनः ॥ ५३ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजै
मिनीयेताम्रध्वजविजयोनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥
जैमिनिरुवाच दीक्षितंजाययायुक्तंतुरंगद्वयसंयुतम् ॥ तमब्रवीत्तदाविप्रःस्वस्तीतिप्रथमंवचः ॥ १ ॥ द्विजउवाच स्वस्तिते
नृपशार्दूलविद्धिमांसंगतंद्विजम् ॥ सशिष्यंपश्यसंप्राप्तंमंडपेयज्ञकारिते ॥ २ ॥ मयूरध्वजउवाच समुत्थितोऽस्म्यहंविप्रनम
स्कर्तुंसशिष्यकम् ॥ भवंतंयावदेवात्रतावत्स्वस्तिप्रभाषसे ॥ ३ ॥ नमस्कारंविनाविप्रस्वस्तिब्रूतेजनाययः ॥ शापेनकिंततःका
र्यंतस्माद्युक्तंनतेकृतम् ॥ ४ ॥ जैमिनिरुवाच पपातदंडवत्पश्चाद्वासुदेवस्यचाग्रतः ॥ समुत्थापितएवासौकृष्णेनामितबुद्धि
ना ॥ ५ ॥ पप्रच्छनृपतिर्भूयोहरिंप्रच्छन्नभूसुरम् ॥ कस्मात्प्राप्तंपूज्यपादैःसशिष्यैर्ममम्मंडपम् ॥६॥ किंप्रियंभवतांकार्यंप्रब्रुवंतु
मयाऽधुना ॥ धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मिनादेयंममविद्यते ॥ ७ ॥ विप्रउवाच नमस्कारंविनाविप्रैःस्वस्तिवाच्योनराधिपः ॥ वि
ज्ञप्तिकालेत्वपरैर्नमस्कार्योमहीपतिः ॥ ८ ॥ राजोवाच आदेशोदीयतांमत्यमार्यैरद्याविशंकया ॥ कुर्वेऽहंसकलंकार्यंजीवि
तेनधनेनच ॥ ९ ॥ ब्राह्मणउवाच शृणुराजन्प्रवक्ष्यामियदर्थमहमागतः ॥ रम्याद्धर्मपुरात्कर्तुंविवाहंस्वसुतस्यहि ॥ १० ॥ कृ
ष्णशर्माद्विजस्तेऽत्रकन्यायुक्तःपुरोहितः ॥ विद्यतेमान्यशीलोयंमत्वादास्यतिकन्यकाम् ॥ ११ ॥ आयामिपुत्रसहितोयावत्तेनगरं
प्रति ॥ तावन्मार्गेवनेघोरेसिंहःकोपसमन्वितः ॥ १२ ॥ जग्राहपुत्रंतरुणंपश्यतोममपार्थिव ॥ ततोमयास्वपुत्रस्यमोक्षणेचोद्य

मःकृतः ॥ १३ ॥ स्मृतोनृसिंहस्तत्राशुनागतःस्मरणान्मम ॥ दुःखितंमांसवैसिंहःप्रत्युवाचहसन्निव ॥ १४ ॥ मनुष्यवाक्पीडय
न्मेपुत्रगात्रंतदानखैः ॥ दंष्ट्राभिर्भीषणाभिश्चतर्जयन्लांगुलेनमाम् ॥ १५ ॥ सिंहउवाच वृथाश्रमंहिविप्रेंद्रपुत्रंप्रतिकरिष्य
सि ॥ मयाग्रस्तंहिकालेननान्यस्तारयितुंक्षमः ॥ १६ ॥ गच्छशिष्येणसहितःस्वगृहंमाविचारय ॥ हिंस्राणांपुरतोवासोनसुखा
योपजायते ॥१७॥ अन्यंजनयपुत्रंत्वंयस्तेलोकप्रदोभवेत् ॥ अपुत्रस्यपरोलोकोनास्तिवेदेनभाषितम् ॥ १८ ॥ ब्राह्मणउवाच
मांभक्षयित्वासिंहत्वंमुंचपुत्रंहिलोकदम् ॥ वृद्धस्याल्पायुषोव्यर्थंजीवितंपुत्रवर्जितम् ॥ १९ ॥ सिंहउवाच वयंतुमृत्युनाग्रस्तं
घातयामोजनंक्वचित् ॥ साहाय्यकारकाःसर्वेसर्पाहिंस्रजलादिकाः ॥ २० ॥ तवायुष्यंहिबहुलंगतायुस्तवपुत्रकः ॥ तस्माद्गच्छम
याऽऽज्ञप्तःकिमिदंक्रियतेत्वया ॥ २१ ॥ ब्राह्मणउवाच केनोपायेनदानेनतपसावाप्रमुंचसि ॥ तदाप्रोक्तंकेसरिणात्वत्तःकिंप्रा
र्थ्यतेनृप ॥ २२ ॥ मयूरध्वजउवाच विप्रेंद्रमामकेराष्ट्रेक्षुद्रःसिंहोनविद्यते ॥ नारसिंहंविनाकोऽन्यस्तवपुत्रंप्रधारयेत् ॥ २३ ॥
ब्राह्मणउवाच सिंहेनप्रार्थितंकिंचित्त्वत्तोयन्नृपसत्तम ॥ भविष्यतिहितद्देयंयत्त्वांयाचतिकेसरी ॥ २४ ॥ राजोवाच किंप्रा
र्थितंकेसरिणामत्तोदास्यामितेऽनघ ॥ तद्ब्रूहिशीघ्रंविप्रेंद्रनानृतंममभाषितम् ॥ २५ ॥ ब्राह्मणउवाच प्रदास्यसिकथंतत्तुमया
यत्प्रार्थ्यतेकिमु ॥ अपुत्रत्वंदारुणंहिकःप्राणान्दयितान्नृप ॥ २६ ॥ सिंहेनप्रार्थितंदाताभवांश्चेच्छृणुदारुणम् ॥ तेनोक्तोऽहंमहा
रण्येशरीरार्धसमानय ॥ २७ ॥ मयूरकेतोःपुत्रंतेततोमुंचाभिभूसुर ॥ त्वदीयंतपसादग्धंवृद्धंगात्रंनरोचते ॥२८॥ नानाविधफ
लैःपुष्टंदिव्यदुग्धरसैर्वपुः ॥ मयूरकेततोर्निर्भिन्नंसुप्रियंममदीयताम् ॥२९॥ यावच्चनानयेर्गात्रंतादृशंतावदेवहि ॥ पुत्रंनतेभक्षये
हंसत्यमेतद्ददामिते ॥३०॥ ब्राह्मणउवाच किमर्थंस्वशरीरंहिराजाभेत्स्यतिसुंदरम् ॥ परार्थेनैवगच्छामिमृगाधिपनराधिपम्
॥ ३१ ॥ सिंहेनोक्तंपुनरपिगच्छविप्रनृपंप्रति ॥ ददौदधीचिरस्थीनिकवचंभानुजोयथा ॥ ३२ ॥ तथाप्रदास्यतिवपुर्विप्रार्थेना

न्यथाभवेत् ॥ यशस्विनांशरीरेस्वेप्रीतिर्नमहतीक्वचित् ॥ ३३ ॥ रणमध्येपातनीयंद्विजार्थैवाहुजैर्वपुः ॥ त्वंविप्रसुतहीनोऽसितता
याहितदंतिकम् ॥ ३४ ॥ तंप्रार्थयमहीपालंगत्वाशोकविनाशनम् ॥ बहवोजनितास्तेनपुत्राराज्यंचिरंकृतम् ॥ ३५ ॥ त्वांवीक्ष्य
 कृपयायुक्तोभविष्यतिनसंशयः ॥ अर्थिनाप्रार्थ्यतेसर्वंजनोयच्छतुवानवा ॥ ३६ ॥ ब्राह्मणउवाच इत्थंतेनवनेप्रोक्तंसिंहे
नाहंप्रचोदितः ॥ सशिष्यस्त्वद्गृहंप्राप्तःपुत्रशोकातुरोनृप ॥ ३७ ॥ केनाप्युपायेनवनेसिंहात्पुत्रंसमानय ॥ अदृष्टःकेसरीजातःक
थयन्दारुणंवचः ॥ ३८ ॥ शरीरार्धंविनातस्यनागंतव्यंमहीपतेः ॥ आगतस्यनतेपुत्रंविनागात्रंप्रमोचये ॥ ३९ ॥ इतितेनयदा
प्रोक्तंतदात्वामहमागतः ॥ निवेद्यदुःखंभूपालेस्थातव्यंदुर्बलैर्जनैः ॥ ४० ॥ रामचंद्रेणवीरेणब्राह्मणस्यमृतःसुतः ॥ ब्रह्मचर्यंव्रत
करःपुरानीतःस्वपौरुषात् ॥ ४१ ॥ नृपाशयाहंपुत्रार्थीभवंतंसमुपागतः ॥ रामतुल्यंहिसत्वेनमत्वाधैर्येणपार्थिव ॥ ४२ ॥ नृप
उवाच तिष्ठविप्रेंद्रदास्यामिमंडपेस्वंकलेवरम् ॥ सर्वेषामत्रविप्राणामग्रेसाधूदितंमया ॥४३॥ जैमिनिरुवाच एवमुक्त्वाव
चोराजापुत्रंराज्येन्यवेशयत् ॥ सुस्नातोजाह्नवीतोयैःशालग्रामशिलाजलैः ॥ ४४ ॥ तुलसीदलजांमालांकंठेकृत्वाहसन्निव ॥
शंखचक्रांकितंगात्रंकृत्वाराजामुदान्वितः ॥ ४५ ॥ सभामंडपमागत्यसर्वान्विप्रानुवाचसः ॥ मयूरध्वजउवाच एनंकृष्णंविप्र
रूपंपुत्रार्थंमांसमागतम् ॥ ४६ ॥ अर्चयामिस्वदेहार्धाद्यथापुत्रयुतोभवेत् ॥ पश्यंतुकौतुकंसर्वेब्राह्मणायज्ञवाटके ॥४७॥ वार्ध
कीकाःसमायांतुकरपत्रसमन्विताः ॥ द्वौस्तंभौरोपयंत्वत्रभिंदंतुममस्तकम् ॥ येषांप्रियोऽहंसततंतैर्नवाच्यंहिदूषणम् ॥४८॥
इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेमयूरध्वजदेहार्धदाननिश्चयोनामपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच तस्यवाक्यंहितेश्रुत्वाप्रधानाश्चद्विजास्तदा ॥ कंपिताश्चभियायुक्ताबभूवुर्नृपसत्तम ॥ १ ॥ प्रब्रुवंतःसकरुणंकुतः
कालनिभोद्विजः ॥ आगतःप्राणहरणोराज्ञोस्माकंहिनिर्दयः ॥ २ ॥ बहवोयाचकादृष्टास्त्वीदृशोनकदाचन ॥ राज्ञोदेहंयाचये

त्कोनिर्दयोनिरपत्रपः ॥ ३ ॥ सिंहोहिघातुकोलोकेप्रसिद्धोमांसभक्षकः ॥ अयंचमानुषोजात्याब्राह्मणोज्ञानवांस्तथा ॥ ४ ॥
स्वार्थनिष्ठःकथंजातोभूत्वाब्राह्मणजातिजः ॥ अस्माकंकउपायोऽत्रभावियत्तद्भविष्यति ॥ ५ ॥ अवश्यंभाविभावानांप्रतीका
रोनविद्यते ॥ सत्यवादीप्रियातिथ्यःकथंवार्योमहीपतिः ॥६॥ किमयंविप्ररूपेणपुराप्राप्तोयथाबलिम् ॥ वामनोयज्ञसमयेतथा
विघ्नोहरिंद्विजम् ॥ ७ ॥ एवंवदंतस्तेसर्वेतदाराज्ञानिवारिताः ॥ ततोनृपोहर्षितोभूद्द्रव्यादानान्यनेकशः॥ ८॥ तदायातावार्धकी
काःस्तंभौद्वौरोपितौहितैः ॥ तिर्यक्काष्ठंकृतंचैकंदृढंबद्धंचरज्जुभिः ॥ ९ ॥ आदिदेशतदाराजाकरपत्रंस्वमस्तके ॥ धर्त्तुस्वयंहर्षयुतः
सर्वेषामेवपश्यताम् ॥ १० ॥ क्षालयित्वाविप्रपादौराजावचनमब्रवीत् ॥ शरीरार्द्धेनगोविंदःप्रीयतांयज्ञनायकः ॥११॥ अस्म
त्कुलप्रसूतानांनराणांशुभमिच्छताम् ॥ सभायांविप्रकार्येहिददतांयौवनंधनम् ॥ १२ ॥ गृहाणविप्रभिन्नंमेशरीरार्द्धंनृकेसरी॥
संतोषंपरमंयातुभिनद्मिस्वंकलेवरम् ॥ १३ ॥ रेरेमल्लामयाज्ञप्ताःकर्षंतुस्वबलान्मम ॥गात्रंबद्धंपट्टगुणैर्माचिरंयातुभूसुरः॥१४॥
धन्योऽस्मिन्भूतलेजातोब्राह्मणेनामुनाकृतः ॥ शृण्वंतुलोकाःसकलाभाषितंममसादरम् ॥१५॥ परोपकृतयेयेषांशरीरंवित्तसंग्र
हः ॥ यातियत्तस्थितंशोच्यमुभयंदानवर्जितम् ॥ १६ ॥ तस्मात्प्रहर्षःकर्तव्योमांनिरीक्ष्यसभासदः ॥ जैमिनिरुवाच हाहाभूतंत
दाराष्ट्रंवीक्ष्यराजानमेवच ॥१७॥ क्रंदमानंहिसंजातंकुररीगणसन्निभम् ॥ महिषीतस्यनृपतेःसमागत्याऽब्रवीन्नृपम् ॥१८॥ वि
प्रस्यपुरतोहृष्टारम्याराजन्कुमुद्वती ॥ कुमुद्वत्युवाच राजन्विप्रायदेहार्धंत्वयादेयंमयाश्रुतम् ॥१९॥तवार्धगात्रंभार्यास्मिमांदत्त्वा
सत्यवाग्भव ॥ सजीवंदीयतेदानंभिन्नंतेगतजीवितम् ॥२०॥ परेणभिन्नंपंचास्योनगृह्णातिमतिर्मम ॥ तुर्यांशोयदिदेयोहिभवेद्ध
ग्नंहितेवपुः ॥ २१ ॥ अर्धंप्रार्थयतेसिंहःस्त्रीरूपंविद्धिमारिष ॥ प्राणनाथस्यपुरतोयानारीम्रत्युमाव्रजेत् ॥ २२ ॥ उत्तमांगतिमा
प्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वाविप्रःप्रोवाचसत्वरः ॥ २३ ॥ एकाग्रमनसंज्ञात्वाराजानंवाक्यकोविदः ॥

विप्रउवाच सिंहेनकथितंराजन्वामांगंस्त्रीमहीपते: ॥ २४ ॥ दक्षिणांगंप्रदेयंमेवामांगंनीयतेकथम् ॥ शरीरदक्षिणांगंमेदातुं सिंहायचार्हसि ॥२५॥ नदास्यसिकदाचित्त्वंनिराशोयामितंप्रति ॥ तेनैवप्रेषितोराजन्सामीप्यंतवसुव्रत ॥ २६ ॥ गत्वातंकथयिष्यामिपुत्रंभक्षयथासुखम् ॥ एवंविप्रेप्रवदतिश्रृण्वतांवैसभासदाम् ॥२७॥ पश्यतांकौतुकंचैवराजपुत्रोऽतिहर्षितः ॥ तंब्राह्मणंशिष्ययुतंगिराकोमलयातदा ॥२८॥ संपादयन्पितुःकीर्तिमुवाचपरयामुदा ॥ ताम्रध्वजउवाच योवैपितासपुत्रोहिश्रुतिरेषासनातनी ॥२९ ॥ ब्राह्मणार्थेहिमत्पित्राशरीरार्धंसमर्पितम् ॥ शरीरार्धंसमग्रंहिपितुर्भवतिपुत्रकः ॥३०॥ प्रसन्नस्तरुणंवीक्ष्यमांसपुष्टंमृगाधिपः ॥ भविष्यतिमहाबुद्धेपुत्रस्यचमहद्यशः ॥ ३१ ॥ भीष्मरामादिभिर्लब्धंपितृवाक्यकरैर्यशः ॥ ब्राह्मणउवाच सत्यत्वंभाषसेपुत्रवचःकेसरिणःश्रृणु ॥३२ ॥ पुत्रेणभार्ययाभिन्नंमयूरध्वजमस्तकम् ॥ द्विधाजातंशरीराद्धिदक्षिणांगंत्वमानय॥३३॥ कथंतदन्यथाकर्तुंशक्यतेमद्विधेनतु ॥ जैमिनिरुवाच ततःसनृपशार्दूलोवारयित्वाप्रियांसुतम् ॥३४॥ तयोःकरेददौराजाकरपत्रंमुदान्वितः ॥ स्त्रीपुत्रयोःपुरस्तस्यब्राह्मणस्यमहात्मनः ॥ ३५ ॥ जपन्केशवरामेतिनृसिंहेतिचधैर्यतः ॥ ददृशुस्तंतथाभूतंसर्वेदेवाःसवासवाः ॥३६ ॥ यदाधृतंमस्तकेस्वेकरपत्रंमहात्मना ॥ महतांचाऽभवद्ग्लानिर्दुःखिताःपौरजाजनाः ॥ ३७॥ भार्याजग्राहतद्वाक्यात्करपत्रंचपुत्रकः ॥ गायंतीरामरामेतिब्राह्मणंवाक्यमब्रवीत् ॥३८॥ सर्वेषांश्रृण्वतांतत्रभिनद्मिस्वपतिंद्विज ॥ नृसिंहेनपुराभिन्नःस्तंभोयद्वत्सुकोपिना ॥३९॥ विदारितोदैत्यनाथस्तद्वन्नाथंमहामतिम् ॥ नृपउवाचकरपत्रंकरस्थंतेप्रियेपश्यामितादृशम् ॥ ४० ॥ केतक्याःकोमलंपत्रंशरीरेसुखदंयथा ॥ त्वंभिंधिकंमेनिःशंकंकरजैरिवसंगमे ॥ ४१ ॥ यथातत्रनमेपीडाजायतेचनखैःप्रिये ॥ तथाद्यकंरपत्रस्यदंतैःकमलकोमलैः ॥ ४२ ॥ ततःसातस्यभूपस्यमस्तकंपुत्रसंयुता ॥ बिभेदकरपत्रेणसमक्षंकृष्णपार्थयोः ॥ ४३ ॥ हाहाकारोमहानासीद्भिन्नेकेजनमेजय ॥ वामनेत्रेजलंप्राप्तंतदाविप्रोदुरासदः॥ ४४ ॥ प्रत्युवाचमहीपा

लभिन्नंभ्रमिततारकम् ॥ नग्रहीष्यामितेगात्रंरुदन्यच्छसिमारिष ॥ ४५ ॥ अभावोपहृतंदानंनगृह्णंतिविपश्चितः ॥ विनापुत्रेण
मेस्वर्गोरुद्धस्तिष्ठतितिष्ठतु ॥४६॥ सिंहोयातुयथास्थानंगृहीत्वाममबालकम् ॥ रुदित्वावामनेत्रेणराजादेहार्धमप्ययम् ॥४७॥
ददातितदहंविप्रःकथंगृह्णामिसत्तमः ॥ एतावदुक्त्वावचनंपरित्यज्यमहीपतिम् ॥४८॥ प्रययौपश्यतांतेषांपार्थयुक्तोजनार्दनः ॥
गच्छंतंब्राह्मणंवीक्ष्यपतिंप्राहकुमुद्वती ॥४९॥ गृहीत्वामस्तकंभिन्नंकराभ्यांसुमुखीसती ॥ कुमुद्वत्युवाच ॥ सत्यव्रतमहाबुद्धेवदा
न्यानांशिरोमणे ॥ ५० ॥ ब्राह्मणस्त्वांमयाभिन्नंपरित्यज्याद्यगच्छति ॥ नाथवारयगच्छंतंविप्रंदेहार्धयाचकम् ॥ ५१ ॥ गतेऽ
गृहीत्वाविफलातवकीर्तिर्भविष्यति ॥ नृपउवाच भिन्नंत्वयाधृतंभद्रेमस्तकंमामकंपुनः ॥ ५२ ॥ ततोऽब्रवीमिविप्रेंद्रंव्रजंतंका
ननेगृहान् ॥ मागच्छमुनिशार्दूलश्रुत्वायाहिवचोमम ॥ ५३ ॥ वामांगलोचनेप्राप्तंयस्मात्तोयंद्विजोत्तम ॥ दक्षिणांगंब्राह्मणार्थे
मदीयंसाधुसंगतम् ॥ ५४ ॥ वामांगंपतितंभूमौवृथायातीतिरोदितम् ॥ नव्यथाकरपत्रान्मेतीक्ष्णाद्भवतितादृशी ॥ ५५ ॥ या
दृशीविप्रविमुखाद्वामांगादिहजायते ॥ इतितस्यवचःश्रुत्वाप्रसन्नःपरमेश्वरः ॥ ५६॥ आत्मनोदर्शयामासस्वरूपंभूपसन्निधौ ॥
समालिंग्याऽब्रवीद्वीरंकृष्णःकमललोचनः ॥५७ ॥ धन्योऽसिनृपशार्दूलमयूरध्वजसुव्रत ॥ परीक्षितोऽसिबहुधामयात्वंपांडवेन
च ॥५८॥ यज्ञंकुरुमहाबाहोसपत्नीकःसपुत्रकः ॥ ताम्रध्वजेनसंग्रामेतोषितौतवसूनुना ॥५९॥ मूर्च्छितौसैन्यसहितौकृतौवीर
प्रमाथिनौ ॥ मांनिरीक्ष्यकुतोदुःखंजायतेप्राणिनामिह ॥ ६० ॥ देहार्धंहित्वयादत्तंमद्वाक्येनमहात्मना ॥ तवयज्ञेभविष्यामिक
र्मकर्तामहामते ॥ ६१ ॥ यस्माद्भक्तपराधीनोजितोऽस्मितवसूनुना ॥ युधिष्ठिरस्यतुरगंगृहाणत्वमपिस्फुटम्॥६२॥ द्वौहयौसम
येद्दत्वाकीर्तिंप्राप्नुहिशोभनाम् ॥ कीदृशस्तवगात्रस्यभेदोऽयंममपश्यतः ॥ ६३ ॥ मयूरध्वजउवाच धामतेपरमंविष्णोपदंच
बहुलंप्रभो ॥ भिन्नंकृत्वाशरीरंमेप्रविष्टंयद्वहिःस्थितम् ॥ ६४ ॥ श्रीपतेवासुदेवाद्यधन्योहंतेकृतःप्रभो ॥ किंमेयज्ञेनगोविंदयदितु

शेसिकेशव ॥ ६५ ॥ दृष्टेत्वयिजगन्नाथैकीर्तितेनमितेश्रुते ॥ यज्ञकोटिकृतंपुण्यंभवतीतिनसंशयः ॥ ६६ ॥ त्वयाप्रोक्तंकर्मक
र्तातथाकुरुजनार्दन ॥ तुरंगौमांचमत्पुत्रान्मस्त्रियंचमहाजनम् ॥ ६७ ॥ गृहीत्वायज्ञकर्तॄंश्चयज्ञोपकरणानिच ॥ स्वकरेणमहा
 विष्णोत्वदयंस्वंनिवेशय ॥ ६८ ॥ भवंतंप्राप्यगोविंदंमयाचेत्क्रियतेक्रतुः ॥ प्रहसिष्यंतिमांविप्रावेदवेदांगपारगाः ॥ ६९ ॥ म
हांतमग्निमुत्सृज्यहिमेनपरिपीडितः ॥ कःसेवेतनरोमूढोविस्फुलिंगान्जनार्दन ॥ ७० ॥ तृषितोजाह्नवीतोयंहित्वानीहारमाव्र
जेत् ॥ मूढधीर्वाजिनौप्राप्यत्वामवज्ञायमाधवम् ॥७१॥ यजतेहयमेधाभ्यांसदंद्योरविसूनुना ॥ पुत्रकामेकृष्णपार्थौत्यक्त्वायु
द्धेसमागतः ॥ ७२ ॥ भाग्योदयान्मयादृष्टौनरनारायणाविमौ ॥ नमस्तेपुंडरीकाक्षब्रह्मणेगुरवेनमः ॥ ७३ ॥ ब्रह्मगोलोकसा
हस्रैःफलितायनमोनमः ॥ हंसेगोप्त्रेनमस्तेऽस्तुस्तृष्टिकर्त्रेप्रमीढुषे ॥ ७४ ॥ अनंतायसुपूर्णायवेदनिःश्वासकारिणे ॥ श्रीधराय
नमोनाथशेषमंचकशायिने ॥ ७५ ॥ लवणग्रायशांतायनमस्तेकलितायच ॥ ज्ञानायज्ञानगम्यायनमःकालजितायच ॥७६॥
नमोदृश्यायवेद्यायनमःपारंपरायच जैमिनिरुवाच एवंस्तुतस्तदातेनविश्वात्मामधुसूदनः ॥ ७७ ॥ प्रसन्नात्माऽभवत्कृष्णो
भक्तिपार्थायदर्शयन् ॥ त्रिरात्रंचस्थितस्तत्रभक्त्यातुष्टोजगत्प्रभुः ॥ ७८ ॥ केशवेनसमंपश्चात्प्रययौवाजिपालने ॥ दत्त्वाकृ
ष्णकरेसर्वंवित्तंजीवितमेवच ॥ सुहृद्भिःसहितोराजापार्थमालिंग्यचाग्रतः ॥ ७९ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेमयूरध्वज
विजयवर्णनंनामषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच तुरंगमौगतौराजन्पुरेवैवीरवर्मणः ॥ सर्वसैन्ययुतःकृष्णःपालयन्नन्वगान्मुदा ॥१॥ धर्मश्चतुष्पदोयत्रतेनभूपति
नाकृतः ॥ जामातायस्यशमनोराष्ट्रेतिष्ठतिमूर्तिमान् ॥ २ ॥ सारस्वतपुरेरम्येनिवसंतिहिधार्मिकाः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांपार
गायत्रमानवाः ॥ ३ ॥ स्वप्नेऽपिकुत्सितेमार्गेनगच्छंतिकदाचन ॥ अर्जुनंकृष्णसहितंरक्षंतंवरवाजिनौ ॥४॥ शुश्राववीरवर्माऽ

सौराष्ट्रेयद्दुलसेवके ॥ आदिदेशततोराजाग्रहणार्थंमहाबलान् ॥ ५॥ तुरगौमामकेराष्ट्रेपांडवस्यमहात्मनः ॥ व्यचरेतांचिरंरम्ये
पौरुषेणाहरंतुतौ ॥ ६ ॥ नृपस्यवचनंश्रुत्वानिर्गतंविविधंबलम् ॥ महावीराःपंचधीराग्रहणार्थंविनिर्गताः ॥ ७ ॥ सुभालःसुर
भोलीलःकुवलःसरलश्चते ॥ पुत्रादिव्यरथारूढाधन्विनोवीरवर्मणः ॥८॥ तेप्राप्ताःपांडवबलंतृणीकृत्यरणस्थितान् ॥ गृहीत्वा
वाजिनौरोषात्प्रयाताभूपसन्निधौ ॥ ९॥ यावद्गच्छंतितेवीरानृपंप्रतिमहाबलाः ॥ बभ्रुवाहेनराजेंद्रआहूतास्तावदेवहि ॥ १० ॥
शंखनादेनवीरांस्तान्कृत्वाबधिरकर्णकान् ॥ पार्थपुत्रस्तदारोषाद्यधमच्छत्रुवाहिनीम् ॥ ११ ॥ बभ्रुवाहोमहातेजाःशरैःकनक
चित्रितैः ॥ ततोयुद्धंसमभवत्तुमुलंभूपदारुणम् ॥ १२ ॥ केशाकेशिरणेऽतीवमुष्टीमुष्टिनखानखि ॥ पदातिगणमेवाग्रेजग्मुर्वी
रामदोत्कटाः ॥ १३ ॥ रथागजैःसंगतास्तेगजाःकुत्रापिवाजिभिः ॥ विपरीतमिदंजातंरुद्रक्रीडनसन्निभम् ॥ १४ ॥ बभ्रुवाहेन
वीरेणहन्यमानंबलंमहत् ॥ संचुकोचतथाभूतमग्नौचर्माहितंयथा ॥ १५ ॥ संयमिन्याःपतिस्तावत्समागत्यनराधिपम् ॥ समु
त्कृष्टंपार्थबलंघातयामासरोषितः ॥ १६ ॥ धर्मराजेनपार्थस्यपातितंविविधंबलम् ॥ हतप्रवीरमत्युग्रंश्वशुरार्थेनराधिप ॥ १७॥
पार्थोवीक्ष्यहतंसैन्यंजामात्रावीरवर्मणः ॥ उवाचकेशवंदेवंविस्मयन्निवभारत॥१८॥ कोऽसौदेवोहृषीकेशनररूपेणमेबलम्॥
तीक्ष्णैःशरैःपातयतेसमक्षंतवमाधव ॥ १९ ॥ वासुदेवउवाच यमंविद्धिमहाबाहोपुरतःस्थितमाहवे ॥ प्रार्थितंचैवकन्यार्थे
स्वपुरेवीरवर्मणा ॥ २० ॥ अर्जुनउवाच किमेतत्कृष्णकथितंयमोनृपसुतापतिः ॥ कथमेतत्संगतंहितत्सर्वंवदकेशव ॥ २१ ॥
कृष्णउवाच मालिनीनामकन्यास्यसंजातावीरवर्मणः ॥ मानुषंनवरंपार्थवृणुतेभुविमानिनी ॥ २२ ॥ यदापृष्टापुरागेहेपित्रा
सामालिनीशुभा ॥ कस्तेवरोमयाकार्योमानुषंनेच्छसेयदि ॥ २३ ॥ मालिन्युवाच धर्मराजायमंतातदेहित्वंनापरोवरः ॥ अ
न्येमृतानरायांतियमस्यसदनंप्रति ॥ २४ ॥ धर्मराजशरीरंहिप्राप्याहंकीर्तिमाप्नुयाम् ॥ कृष्णप्राप्तान्जनान्यास्येस्वगुणैःपति

तोषकैः ॥ २५ ॥ नरस्यपाणिग्रहणंप्रथमंक्रियतेमया ॥ पश्चाद्वह्नौशरीरंमेयदिस्पृष्टंभविष्यति ॥ २६ ॥ द्वितीयस्यजनस्याहंना
नुयांसंगतिंयथा ॥ तथाताततविधातव्योधर्मराजोहिमेवरः ॥ २७॥ यानारीपुरुषंप्राप्यपितृदत्तंभुविस्थिता ॥ वंचयित्वानिजंकां
तमपरंयातिमोहिता ॥ २८ ॥ तांतुवैवस्वतोराजानरकेपातयत्यसौ ॥ तमेवादौवरंकृत्वानिदेशोस्थीयतेमया ॥ २९ ॥ तत्रमांध
र्मराजोऽयंपालयिष्यतिपापतः ॥ सुगुप्तंसर्वदाताततवपुण्यंभविष्यति॥३०॥ प्राकृतायसुतादत्ताभवेत्पुण्यप्रदायिनी ॥ किंतुधर्मा
यमूर्तायदत्ताऽहंतुशिवप्रदा ॥३१॥ एवंविधंमयाताततकर्त्तव्यंहृदिचिंतितम् ॥ नानाविधानिकार्याणिधर्मगुप्तानियानिमे ॥ तदाम
नोरथोरम्योभविष्यतिहिमामकः ॥३२॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेवीरवर्मयुद्धवर्णनंनामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४७॥
जैमिनिरुवाच एवंविधंसुतावाक्यंवीरवर्मानिशम्यतत् ॥ यमसूक्तैर्दिवारात्रंसयमंस्तौतिनित्यशः ॥ १ ॥ मालिनीविधिवद्देवस
माराधनतत्परा ॥ बभूवयौवनंप्राप्यध्यानभावंनसाजहौ ॥ २ ॥ नारदेनतदाज्ञातंचिंतितंनृपतेःसुता ॥ ईदृशंकुरुतेभावंनैनां
वेत्तियमःस्वयम् ॥३॥ तंगत्वाकथयिष्यामिभावमस्याःसुशोभनम् ॥ धर्मकार्यंप्रकुर्वाणायमप्रीत्यैदिनेदिने ॥ ४ ॥ हृदिस्थितंम
नुष्याणांविंदत्येवसुचेष्टितम् ॥ समवर्तीकथंमंदोमालिन्याःफलदूषकः ॥ ५ ॥ जैमिनिरुवाच ततोजगामदेवर्षिर्यमस्यसदनं
प्रति॥न्यवेदयत्प्रियांतस्मैमालिनींराजकन्यकाम् ॥६॥ धर्मराजनजानासिमालिनींत्वामनुव्रतांम्॥सत्यव्रताधर्मरतापुण्यसर्वस्व
दायिनी ॥ ७ ॥ त्वामेवप्रत्यहंवेत्तितांत्वंवरयमाचिरम् ॥ पराशांसफलांसंतःकुर्वंत्येवहिनेतरे ॥ ८ ॥ मनुष्यवेषमास्थायस्वभृत्यैः
सहितोव्रज ॥ सारस्वतेपुरेरम्येपालितेवीरवर्मणा ॥ ९ ॥ चतुष्पदोयत्रवृषोगतातंकाश्चमानवाः ॥ पुरीचसात्वयाधन्याभविष्य
तिमतिर्मम ॥ १० ॥ श्रीवासुदेवउवाच नारदंप्रेरयामासपुरेसारस्वतेयमः ॥ वैशाखेमासिशुक्लेवैपक्षेतांवरयाम्यहम् ॥ ११ ॥ इ
त्युक्तोनारदस्तेनप्रययौवीरवर्मकम् ॥ कथयामासवृत्तांतंयमेनोक्तंसुमंगलम् ॥ १२ ॥ राजाकन्याविवाहंतुकार्त्तुकमोव्यवस्थितः ॥

यमोऽपिनायकानांतुशतमष्टोत्तरंमुदा ॥ १३ ॥ आदिदेशमहाकायान्महाबलपराक्रमान् ॥ महावीरंनिजंचैवतेषांमध्येपु
रस्कृतम् ॥ १४ ॥ क्षयंप्रधानंरोगाणांनायकंवाक्यमब्रवीत् ॥ शेषंहिब्रह्महत्यायाःस्वरधातुविनाशकम् ॥ १५ ॥ यमउवाच य
क्ष्मन्विवाहेरम्येमेस्वभृत्यैःपरिवारितः ॥ आमंत्रितःसमायाहिभुविचित्रपुरंप्रति ॥१६ ॥ यक्ष्मोवाच कथंसमागमोनाथतस्मि
न्राष्ट्रेभविष्यति ॥ विप्रप्रियाश्चतेलोकाराजापिद्विजसेवकः ॥१७॥ विप्राणांपठतांचोग्रोध्वनिर्धूमश्चहोमजः ॥ मन्नेत्रश्रोत्रयो
र्दुःखंकरिष्यतिनसंशयः ॥ १८ ॥ प्रमेहंपुत्रकंसूक्ष्मंघृताक्षंमूत्रनाशकम् ॥ बहुकालेनजंतूनांमद्गुणैःसंमितंभुवि ॥ १९ ॥ विषूचि
कायास्त्वधिकोमहिमाकेनलभ्यते ॥ क्षणेनमानुषंहंतिदासीतेरविनंदन ॥२०॥ भ्रातुःस्थानंनपश्यामिपांडोरमिततेजसः ॥ भ्रा
तुर्भार्याविशालाक्षीशोफाहर्त्रीपरंजनम् ॥ २१ ॥ तयासहसुतस्तेनपांडुनासजलोदरः ॥ जनितःस्वगुणैस्तुल्यस्तंकुत्रविनिवेश
ये ॥ २२ ॥ राजाधर्मपरोनित्यंशुचिश्चैवमहाजनः ॥ यत्रजातोभानुपुत्रतत्राहंकिंशरीरवान् ॥ २३ ॥ कोहंशोच्यतरोनाथव्र
णानांपुरतःस्थितः ॥ त्वयासुमानितानांहिपरमाणुनिभःप्रभो ॥ २४ ॥ एतेषांपरमंतेजोभूपतीन्हंतिपौरुषात् ॥ गुरुस्त्रीसंगमरता
न्विप्रघ्नान्शिशुघातकान् ॥ २५ ॥ व्रणस्यबहुरूपाणिशतमष्टोत्तरंविभो ॥ विचर्चिकाप्रियायस्यपुत्रश्चास्यभगंदरः ॥ २६ ॥ गु
रुस्त्रीगामिनांशिश्नमूलेकिलभगोभवेत् ॥ गुरूणांस्वप्रशास्तॄणांछायांकापिनमानवाः ॥ २७॥ स्पृशंतिधर्मनिरतावीरवर्मापिता
दृशः ॥ एतस्यस्फोटराजस्यनिवासस्तत्रनेष्यते ॥ २८ ॥ त्रयोदशविधश्चायंज्वरराट्सान्निपातिकः ॥ गुरुस्तुशंभुजनितःकुतः
स्थास्यतितद्वद ॥ २९ ॥ अतिसारश्चवीरोऽसौनायकस्तेमहाबलः ॥ प्रियासंग्रहणीयस्यपुत्रोध्मानश्चभासुरः ॥ ३० ॥ अरोचकः
क्रोधनश्चपुत्रःपरमपातकः ॥ एतैर्वर्ततोनिवासंक्वप्राप्स्यतेनाथतद्वद ॥३१॥ शतानित्रीणिशूलानांतानियानिमहात्मनाम् ॥ गमिष्यं
तिलयंतत्रस्थानहीनानिमारिष ॥३२॥ हिक्काश्वासादयश्चैतेकासकुष्ठामहाबलाः ॥ उपरिस्थावायुभूताभ्रमितुंनक्षमाःपुरे ॥३३॥

धनुर्वातादयोवाताःकर्णशूलोऽपिभासुरः ॥ नेत्ररोगामहाकायामुखरोगाश्चपातकाः ॥ ३४ ॥ वल्मीकंगंडमालाचतथाऽपस्मा
रएवच ॥ बलाकोडमरूरौद्रौविस्तीर्णाचशिरोव्यथा ॥ ३५ ॥ एतेमुख्यतमारोगास्तथाऽन्येबहवोयम ॥ त्वयाज्ञप्तानगच्छंतिपुरे
 कस्मान्महीपतेः ॥ ३६ ॥ यमउवाच भवंतोविविधाकारामहारोगामहाबलाः ॥ स्वरूपेणनृपंयांतुदिव्यालंकारमंडिताः ॥ ३७ ॥ य
थाममपुरेवासःक्रियतेवचनंतथा ॥ सर्वैरपिनृपस्यास्यकर्तव्यंवीरवर्मणः ॥ ३८ ॥ येजीवाःपापसंयुक्तास्तेपश्यंतुनिपातनान् ॥ रो
गान्भयानकान्भूमौशुभान्सुकृतकारिणः ॥ ३९ ॥ मांचपश्यंतिधर्मिष्ठाधर्मरूपंनचेतरे ॥ कालानलशरीरंहिवीक्षंतेपापकारिणः
॥ ४० ॥ ब्रह्महत्याकृतायेनप्राणिनागतबुद्धिना ॥ ननिस्तीर्णाब्रह्महत्यागलत्कुष्ठविशेषतः ॥ ४१ ॥ तस्यगात्रेरोगराजस्थानंते
नात्रसंशयः ॥ त्वयाग्रस्तोजनःकुर्याद्यदिजाप्यंहिशांकरम् ॥ ४२ ॥ महारुद्रंसहोमंचदानंविप्राययच्छति ॥ सुवर्णपुरुषंनिष्कैश्च
तुर्विंशतिभिःकृतम् ॥ ४३ ॥ ततःपरंतस्यगात्रंत्यज्यतांसर्वदात्वया ॥ कृतपुण्यस्यपुरतोभृत्यवद्वर्तनंतव ॥ ४४ ॥ क्षयीतुवित्तहीं
नश्चसोमवारेसमाश्रयेत् ॥ गौतमींसागरस्थांचेत्स्नानार्थंमासमात्रम् ॥ ४५ ॥ स्नातमात्रंजनंयक्ष्मन्मापीडयपतिष्यसि ॥ इयं
चतेप्रियादेवीपातनीतत्क्षणान्नृणाम् ॥ ४६ ॥ विषूचिकानरंयेनपातकेनप्रगच्छति ॥ देवतार्थंदीयमानंवित्तंहरतिमंदधीः ॥ ४७ ॥
ब्राह्मणान्भोजनस्थान्हिवियोजयतिपातकी ॥ अन्नमेकःस्वयंभुंक्तेवंचयित्वासुतान्द्विजान् ॥ ४८ ॥ तंप्रियातेमहाभागबाधते
साविषूचिका ॥ अन्नदंसुरसेवांहिकुर्वंतंनतुपीडयेत् ॥ ४९ ॥ पितृगोत्रभवांनारींकामयंतिविमोहिताः ॥ नराश्चनार्योऽपितथा
पुरुषेषुचसंयुताः ॥ ५० ॥ तेपीड्यंतेप्रमेहेनपुत्रकेणतवप्रभो ॥ सुवर्णतस्कराश्चान्येमूत्रकृच्छ्रेणसर्वदा ॥ ५१ ॥ सुवर्णसिकतां
दत्त्वासौवर्णंदेवभूषणम् ॥ पलप्रमाणंतुलितंप्रमेहान्मुच्यतेजनः ॥ ५२ ॥ सुवर्णकमलंदानंकृत्वापूर्णपलेनतु ॥ द्विजायश्रोत्रिया

१ चतुर्भिर्व्रीहिभिर्गुंजागुंजाःपंचपणःपणान् अष्टौधरणमष्टौचकर्षंतांश्चतुरःपलं तुलांपलशतंप्राहुर्भारःस्याद्विंशतिस्तुलाः ॥

यात्रमूत्रकृच्छ्रात्प्रमुच्यते ॥ ५३ ॥ लिंगपीडाशिवस्वंचयेहरंतिविलोभतः ॥ परप्रभांसमालोक्यमुखंस्फुरितकारिणः ॥ ५४ ॥
कुंभीपाकादिनरकेपतंतिहेमहारिणः ॥ कुनखाश्चप्रजायंतेमांसपिंडोपमाःपरम् ॥ ५५॥ शरीरंपांडुसंकाशंपांडुनासहिपीड्यते ॥
ददातिदानंविप्रायमाहिषंशास्त्रसंमतम् ॥ ५६ ॥ पिण्याकसर्षपोपेतंजपाकुसुमपूजितम् ॥ तीर्थेरम्येमुद्गलाख्येवैष्णवंकुरुतेजप
म् ॥ ५७ ॥ त्रिपंचाशत्सहस्राणियोनरस्तंप्रमुंचतु ॥ पांडुनामातवभ्रातानचेत्सोऽपिमरिष्यति ॥ ५८ ॥ अजांप्रयच्छतिनरः
श्रद्धयाकांचनावृताम् ॥ विप्रायवेदविदुषेशोफामुंचतितंनरम् ॥५९॥ नस्थातव्यंत्वयातस्यगात्रेपुंसःकथंचन ॥ जलोदरोयातु
जनंगर्भपातिनमादरात् ॥ ६० ॥ पश्चात्स्यजतुतंभूतंप्रपापुण्येनभूषितम् ॥ शतमष्टोत्तरंघोरंव्रणानांममानिनाम् ॥ ६१ ॥ तु
लापुरुषदानेनसमग्रंतत्प्रशाम्यति ॥ अर्धप्रसूतांसुरभींयथोक्तांयःप्रयच्छति ॥ ६२ ॥ तस्यगात्रेचतैःसर्वैर्व्रणैःस्थेयंनकर्हिचित्॥
विचर्चिकानरंदुष्टंरसतस्करिणंचिरम् ॥ ६३ ॥ परिपीडयतेतावद्यावद्दत्तंनकांचनम् ॥ भगंदरोजनंत्यक्त्वासौवर्णकदलीफलम्
॥ ६४ ॥ दातारंपलमात्रंहिब्राह्मणायप्रगच्छतु ॥ सन्निपातोनरंचैवशिवप्रासादभंजकम् ॥ ६५ ॥ समाश्रयतिभूलोकेयाति
विश्वासघातकम् ॥ परापवादवक्तारमतीसारोव्रजत्वसौ ॥ ६६ ॥ जीर्णपूर्तप्रकर्त्तारंसमाश्रयतुतेसखा ॥ धर्मद्रव्यंगृहीतारंया
तुसंग्रहणीजनम् ॥ ६७॥ मेषीप्रदानात्सायातुअतिसारप्रियासती ॥ भुंजतोब्राह्मणान्द्वेष्टितमरोचकआव्रजेत्॥ ६८ ॥ भोज
येद्विविधान्नेनतंचजह्यादरोचकः ॥ धिक्शब्दंसुहृदोयश्चप्रहारंकुरुतेजनः ॥ ६९ ॥ संपीडयंतियेलोकान्पथिभल्लैःप्रहस्यतु ॥
आशाभंगंविदधतेयांतुशूलगणाश्चतान् ॥ ७० ॥ कारागृहनिबद्धान्नॄन्पंजरस्थांश्चपक्षिणः ॥ पथिचोरैर्हन्यमानान्मोचयंतिम
हाभयात् ॥ ७१ ॥ सदाशिवेतुयेभक्तानतान्शूलशतत्रयम् ॥ हिक्काप्रियातुयात्वेनंसहतेनपरोदयम् ॥ ७२ ॥ लक्षहोमप्रकर्त्ता
रंमाव्रजेदनघंजनम् ॥ निरीक्ष्ययक्षवित्तंचधनुर्वातःप्रयातुतम् ॥ ७३ ॥ माषमेरुंतैलवापींप्रदातारंविमुंचतु ॥ हरेःकथांनश्रृण्वं

तियेनसाधुजनस्यच ॥ ७४ ॥ तान्नरान्कर्णशूलोयंव्याप्नुयान्नेतरानृजून् ॥ कपिलाधेनुदातृंश्चश्रृण्वंतोवैष्णवींकथाम् ॥७५ ॥
परस्वेजायतेदृष्टिर्नेत्ररुक्तंनरंव्रजेत् ॥ हारिणंपरदाराणामन्नंयानेनभुंजताम् ॥ ७६ ॥ सुवर्णकमलस्यात्रप्रदातारंविमुंचति ॥
शैलेशंसोमनाथंचकाशीनाथंचवीक्षकम् ॥७७॥ यदिपश्यतिसंसारंविनाशयतितत्क्षणात् ॥ किंतुनेत्ररुजांवृंदंनदाहयतिताद्द
शान् ॥ ७८ ॥ पितृहाचेतनाहीनोमातृहांधश्चजायते ॥ नरकांतंप्रकुर्वीतप्रायश्चित्तैर्यथाविधि ॥ ७९ ॥ वाणीयस्यनसंजाताक
दाचित्साधुवर्णने ॥ परापवादिनीनित्यंमुखसंतापकारिणी ॥ ८० ॥ मुखरोगस्तमालोक्यसकुटुंबःप्रहृष्यति ॥ यःस्तौतिसाधुसं
युक्तंशिवंभक्त्यासदाजनः ॥ ८१ ॥ ददातिवृषभंश्वेतंब्राह्मणाययथोचितम् ॥ मुखरुक्तंजनंवीक्ष्यदूराद्दूरंपलायते ॥ ८२ ॥ त्वं
रक्षेतिधनंप्रोक्तःस्वयंलोभेनमोहितः ॥ स्थापितंनददात्यस्मैवित्तेशायोरुपातकी ॥ ८३ ॥ वल्मीकंतत्पदंप्राप्यस्थूलंजायेतरो
पितम् ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंभूरिप्रयच्छतिजनस्तुयः ॥८४॥ तंनवल्मीककोयातिपीडितुंहरिसेवकम् ॥ परस्याननसंस्थंयोग्रासंहर
तिमंदधीः ॥ ८५ ॥ देवोपकरणान्येवगंडमालातमीहते ॥ नानारत्नप्रदानेनगंडमालाविलीयते ॥ ८६ ॥ गुरुपत्नींगच्छतीहस
कंडूकुष्ठवान्भवेत् ॥ कंडूकुष्ठंप्रयात्येवशिवघंटाप्रदानतः ॥ ८७ ॥ वदान्यंलाभसंतुष्टंपरंवीक्ष्यविमूर्च्छति ॥ तमपस्माररोगोऽयं
श्चामयन्परितिष्ठति ॥ ८८ ॥ कृष्णधेनुप्रदानेनहेमपुष्करतोव्रजेत् ॥ दंभेनाचरतेधर्मंगजचर्मप्रयातुतम् ॥ ८९ ॥ हंसतीर्थोदक
स्नानकारकंनसमाश्रयेत् ॥ शिरोर्तिप्रमुखारोगायांतिविश्वासघातकम् ॥९०॥ सूर्यपूजादिकैःपुण्यैःप्रणश्यंतिनसंशयः ॥ धर्म
सूत्रंपरस्याथयेछिंदंतिनराधमाः ॥ ९१ ॥ डमरुर्वालुकंगाढंमुंचतस्तान्नपादतः ॥ स्वर्णसूत्रस्यदेवेभ्योब्राह्मणेभ्यःप्रदानतः ॥
॥ ९२ ॥ जायंतेवालुकैर्मुक्तावाधतेतान्नवालुकम् ॥ कर्मणामनसावाचापरद्रोहंकरोतियः ॥९३॥ संप्रेत्यापुत्रतांगच्छेन्नात्रका १०१
र्याविचारणा ॥ शृणुयाद्धरिवंशंवैवारत्रितयमेवच ॥ ९४ ॥ समुक्तस्तेनपापेनपुत्रवान्धनवान्भवेत् ॥ जैमिनिरुवाच एवं

यमेनयत्प्रोक्तंशृण्वंतिभुविमानवाः ॥ तेषांनरोगजापीडाभविष्यतिकदाचन ॥ ९५ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकर्मवि
पाकवर्णनंनामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच ततोयमस्तुतैर्भृत्यैःकामरूपैःसमन्वितः ॥ परिणेतुंनृपसुतांनारदोयत्रविद्यते ॥ १ ॥ तत्राप्यरम्यंनगरंवीक्ष्यसा
रस्वतंयमः ॥ वरयामासधर्मिष्ठांमालिनींतत्परांविभुः ॥ २ ॥ होमशालांस्थितांदेवींतर्पयंतींहुताशनम् ॥ अर्चयंतींनारदादीनृ
षीन्मृगयतींपतिम् ॥ ३ ॥ तांप्राप्यकामिनींधर्मोराजानंवाक्यमब्रवीत् ॥ प्रसन्नोऽस्मिवरंब्रूहिकंप्रयच्छामितेऽनघ ॥ ४ ॥ स्वल्पे
नकिलकालेनतवमृत्युर्विलोक्यते ॥ वीरवर्मोवाच जामातस्तेवरंनैववांछाम्यत्रात्मजीवदम् ॥ ५ ॥ कन्याविक्तेनजीवंतिते
नरानिरयंगताः ॥ धर्मराजउवाच भवान्दाताप्रतिग्राहीधर्मोऽहंतोषितस्त्वया ॥ ६ ॥ आशीर्भिरभिनंदामिदातारंकोऽत्रवि
स्मयः ॥ नृपउवाच यस्मिन्दिनेमेमरणंभविष्यतिहिभानुज ॥ ७ ॥ त्वद्द्वारेणहृषीकेशंतस्मिन्नहनिकामये ॥ यमउवाच ता
वत्त्वांनविमुंचामियावत्कृष्णसमागमः ॥ ८ ॥ त्वन्निमित्तंपरबलंधारयिष्यामिमेवरः ॥ वासुदेवउवाच एषपार्थयमोभातित
वसैन्यंप्रतापयन् ॥ ९ ॥ वीरवर्माणमायांतंपश्यमद्दर्शनोत्सुकम् ॥ वृतंमहारथैर्वीरैःसन्नद्धोभवपांडव ॥ १० ॥ मयूरकेतुप्रमुखा
बभ्रुवाहनकर्णजौ ॥ प्रद्युम्नाद्याश्चयुद्ध्यंतुकौतुकंत्वंविलोकय ॥ ११ ॥ भविष्यतिमहद्युद्धमनेकगजपातनम् ॥ जैमिनिरुवाच
एवंब्रुवतिदेवेशेकृष्णेपार्थरथस्थिते ॥ १२ ॥ वीरवर्माऽर्जुनंप्राहप्राप्ययुद्धेतथाविधे ॥ एतेमयाजितावीरास्त्वदीयाःपार्थसंगरे
॥ १३ ॥ परंनमामिकाकंडूस्त्वांविनापरिशाम्यति ॥ गोविंदभववीरस्त्वंपार्थोभवतुवानवा ॥ १४ ॥ सहस्वमत्प्रहारंत्वंतिष्ठमामुं
चसंगरम् ॥ एतावदुक्त्वावचनंशरैःसप्तभिरर्जुनम् ॥ १५ ॥ ताडयामासहृदयेबाणषष्ट्याजनार्दनम् ॥ बाणैस्तेपंचभिर्वीरामू
र्च्छिताःपतिताःक्षितौ ॥ १६ ॥ मयूरकेतुप्रमुखास्तदद्भुतमिवाऽभवत् ॥ अर्जुनोऽपिनृपंबाणैःसमंताद्व्यकिरद्रणे ॥ १७ ॥ मुंचाश्वौ

 मामकौक्रोधाद्ब्रुवाणोऽपिपुनःपुनः ॥ नृपउवाच उभौगृहीतौतुरगौयथायुद्धेमयाऽर्जुन ॥ १८ ॥ तथाऽत्रधारयेवीरौसंमुखौ
माधवार्जुनौ ॥ जैमिनिरुवाच पार्थबाणसहस्रैस्तुसकृष्णंवीरवर्मकः ॥ १९ ॥ संछादयित्वाव्यनदत्सतोयइवतोयदः ॥ तस्य
 बाणान्सव्यसाचीचकारतिलशःक्षणात् ॥ २० ॥ सुमंत्रइवशत्रूणांदेशान्प्राज्ञैरधिष्ठितः ॥ जघानसत्तभिर्बाणैर्वीरवर्माणमाहवे
॥ २१ ॥ पार्थंजघानषष्ट्याऽसौशराणांतिग्मतेजसाम् ॥ वासुदेवंशतेनापिहनूमंतंशतेनच ॥ २२ ॥ हयाभिन्नाःशरैर्घोरैर्धृताःकृ
ष्णेनयेकरे ॥ तस्माद्गच्छंतितेभूमौविषमायांनराधिप ॥ २३ ॥ अन्येवीराःशरैश्छिन्नानदृश्यंतेचभूतले ॥ भ्रमितंपांडवबलंमोहे
नेवययाजगत् ॥ २४ ॥ वीरवर्माणमालोक्यकृष्णःप्रोवाचपांडवम् ॥ श्रीवासुदेवउवाच वेत्सिपार्थमहाबाहोयथान्येक्षत्रि
याजिताः ॥ २५ ॥ तथाविजेष्यामिरणेवीरवर्माणमत्रवै ॥ नासौशक्योमयाजेतुमुपायैस्तेनिपातिताः ॥ २६ ॥ यथाकर्णस्यत
च्चक्रंग्रस्तंभूम्यामहारणे ॥ नास्यचक्रंग्रसेद्देवीसमर्थोजायतेपुनः ॥ २७ ॥ सुदर्शनेनताच्छिन्नंशिशुपालशिरोमहत् ॥ नास्यकंठा
त्पातयितुंक्षमंचक्रंहिमामकम् ॥ २८ ॥ सिंधुराजस्यविशिखैर्नीतंशीर्षंरणाद्बहिः ॥ यैस्तावकैर्नतैरस्यवीक्ष्यतेदाहृदंमुखम् ॥ २९ ॥
हनूमानेवसंग्रामेरथंलांगूलबंधनैः ॥ निबध्नातुहिवीरस्यसंग्रामेवीरवर्मणः ॥ ३० ॥ भ्रामयित्वाशतगुणंप्रमुंचतुमहार्णवे ॥
हनुमानुवाच नेदंवनंरावणस्यजंबुमालीनराक्षसः ॥ ३१ ॥ जानकीत्रासकारिण्योराक्षस्योनपुरःस्थिताः ॥ श्रीवासुदेवउ
वाच मयादिष्टोरथंचास्यप्रक्षिपत्वंहिवायुज ॥ ३२ ॥ अप्याकार्यशतंकार्यंधर्मार्थेहित्वयामया ॥ जैमिनिरुवाच प्रेरितोवा
सुदेवेनगृहीत्वास्यरथंहरिः ॥ ३३ ॥ साश्वंससूतंसनृपंप्रस्थितोगगनंप्रति ॥ परित्यज्यरथंराजातत्क्षणात्पांडवस्यहि ॥ ३४ ॥
गृहीत्वारथमाकाशेप्रपेदेपवनात्मजम् ॥ प्रत्युवाचहनूमंतंत्वयामेनीयतेरथः ॥ ३५ ॥ शून्योहिविपुलःकृष्णरथंपश्यमयाहृतम् ॥
नयिष्यसिरथंयत्रतत्रमाधवपांडवौ ॥ ३६ ॥ नयिष्यामिनमुंचामिदैवात्यक्तौत्वयारणे ॥ क्षीराब्धौकृष्णनाथस्यशयनंशेषमं

चके ॥ ३७॥ रमाविरहिणीनित्यंयाचिंतयतिमाधवम् ॥ पार्थभक्त्याद्यतंकांतंसाप्राप्नोतुमयार्पितम् ॥ ३८॥ नयथातेभातिसूर्योनचंद्रंवीक्षतेतथा ॥ यन्निमित्तंगतश्चंद्रस्तंजानंतुविचक्षणाः ॥३९॥ त्वत्तोऽधिकंकृतंकर्महृदिजानातितत्त्वतः॥ हनुमानुवाच महिमातेमयादृष्टोवर्णितोनुत्वयाऽनघ ॥ ४० ॥ तनोतिपौरुषंस्वंयःसाधुभिर्वर्ण्यतेनसः॥ वीरवर्मोवाच रथंगृहीत्वामेवीरनगंतुंपार्यतेत्वया ॥ ४१ ॥ सहस्त्रमस्त्रप्रहारंहिमयाकृष्णौयथाधृतौ ॥ ततोजघानसरथंहनूमंतंस्वमुष्टिना ॥ ४२ ॥ तस्यमुष्टिप्रहारेणनयर्योपवनात्मजः ॥ एवमेकेनतेवीरास्त्रयोयुद्धेतथाधृताः ॥ ४३ ॥ तंनृपंहृदयेकृष्णोजघानस्वपदात्वरन् ॥ मूर्च्छितःसपपातोर्व्यांगृहीत्वाचरणौहृदि ॥ मुहूर्त्तार्धेनतांहित्वापुनरेवोत्थितोऽब्रवीत् ॥ ४४ ॥ मयात्रयोधृतायूयंनैकोऽहंविधृतस्त्रिभिः ॥ यमेनमरणंप्रोक्तंमदीयंतद्रुतंकुतः ॥ ४५ ॥ नीतौपार्थस्यतुरगौमयावीराःप्रतोषिताः ॥ कृष्णांघ्रिस्पर्शतोनूनंमृत्युर्मेऽद्यपलायितः ॥ ४६ ॥ ततोवीक्ष्यनृपंकृष्णःस्वेरथेसमवस्थितम् ॥ उवाचपांडवंयुद्धेशृणुफाल्गुनमेवचः ॥ ४७ ॥ नायंवर्षसहस्रेणविजेतव्यस्त्वयामया ॥ सर्वास्त्रसंग्रहंवेत्तिलघुहस्तोमहाबलः ॥ ४८ ॥ सर्वैजितारणेवीरास्तथाऽहमपितोषितः ॥ अर्जुनउवाच येनत्वंतोषितोनाथविजयीसप्रजायते ॥ ४९ ॥ पौरुषेणमदीयेननैवाप्नोतिपराजयम् ॥ एवंब्रुवाणंवीरोऽसौपार्थंप्रोवाचसत्वरः॥५०॥ वीरवर्माप्रसन्नस्त्वंमैवंवदधनंजय ॥ वीरवर्मोवाच चराचरंत्वयापार्थशक्यतेजेतुमाहवे ॥ ५१ ॥ त्वद्वाक्येनामुनावीरप्रसन्नंजायतेमनः ॥ इत्युक्त्वाधनुरुत्सृज्यपतितःकृष्णपादयोः ॥ ५२ ॥ निपपाततदाराजापार्थमालिंग्यसत्वरः ॥ तुरगाभ्यांसमंस्वंहिराज्यंदेहंस्वकंददौ ॥ ५३ ॥ श्रीकृष्णनाथस्यकरेकृत्वावीरैश्चसौहृदम् ॥ तोषयन्कृष्णनाथस्यभक्त्याचित्तंपुरःस्थितः ॥ ५४ ॥ षष्ठेऽथदिवसेराजादर्शयामाससत्वरम् ॥ सारस्वतंपुरंस्वंहिवित्तंपार्थायधीमते ॥ मौक्तिकान्यर्घधायानिधनानिचबहूनिच ॥५५॥ रत्नजातंतुसकलंयन्नेतुंनैवशक्यते ॥ गजानांचंद्रशुभ्राणांसहस्राण्येकसप्ततिम् ॥५६॥ एकतःश्यामकर्णान्हितुरगान्सुबहूनपि ॥

सुंदरीणांसहस्राणिनवपार्थकरेददौ ॥ ५७॥ स्वयंपुरःसरोभूत्वापालयामासवाजिनौ ॥ ततःपार्थमुखावीराददृशुर्भासुरंनदम्
॥ ५८ ॥ नानाचक्राकुलजलमावर्त्तशतसंकुलम् ॥ नयंतिहिगजान्यत्रमीनास्तानितरेझषाः॥ ५९॥ महद्भिर्जनकल्लोलैर्हसंतमि
वसागरम् ॥ पार्थोऽब्रवीन्महाभागंवीरवर्माणमादरात् ॥ ६० ॥ प्रतियामिनदंयातौहयौवारितरौमम ॥ पोतैस्तारयमत्सैन्यंवी
रवर्मातथाऽकरोत् ॥ ६१ ॥ तीर्णसैन्यंसमग्रंहिपार्थस्यजनमेजय ॥ ६२ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेवीरवर्मविजयक
थनंनामैकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच सारस्वतपुरान्मुक्तौवाजिनौनिर्गतौनृप ॥ लंबोदरंनमस्कृत्यवक्ष्येहंयत्रतौगतौ ॥१ ॥ वायुवेगसमौदांतौचंद्रदी
प्तिमुखौहरी ॥ चंद्रहासपुरंप्राप्तौततःकौंतलकंशुभम् ॥ २॥ पृष्ठतोऽनुययुःसर्वेकृष्णप्रद्युम्नजिष्णवः ॥ हंसध्वजस्ताम्रकेतुःप्रवीरः
फाल्गुनिर्वृषः ॥ ३ ॥ वीक्षमाणास्तुरंगौतौव्यामोहाविष्टचेतसः ॥ वाजिनौनःकुतःप्राप्तौकेननीतौतलंगतौ ॥ ४॥ आकाशमुत्प्लु
तौकिंतुवियद्वीवाःस्मतेऽभवन् ॥ तावद्ददृशुराकाशेपुरुषंदीप्ततेजसम् ॥ ५ ॥ भ्राजमानंश्रियातीवद्वितीयमिवभास्करम् ॥ मुनी
नांप्रवरंचैववेदवेदांगपारगम् ॥ ६ ॥ नारदंकलहप्रेप्सुंवैष्णवानांगरीयसम् ॥ कृष्णमाधवगोविंदनृसिंहमधुसूदन ॥ ७ ॥ जपं
तंमनसानित्यंभक्त्याकेवलयायुतम् ॥ पृथक्पृथग्नमश्चक्रुर्मुनिंतंफाल्गुनादयः॥८॥ कुतःप्राप्तंपूज्यपादैर्दृष्टौनःकिंतुरंगमौ ॥ इत्य
मुंपरिपप्रच्छफाल्गुनःस्वामिगौरवात् ॥ ९ ॥ नारदस्त्वब्रवीदश्वौगतौकौंतलकंपुरम् ॥ यत्रराजाचंद्रहासोवैष्णवःपालितांपुरी
म् ॥ १० ॥ यस्मैकुंतलकोराजाराज्यंदत्त्वावनंययौ ॥ धृष्टबुद्धेःप्रधानस्यकन्यांयःपरिणीतवात् ॥ ११ ॥ केरलाधिपतेःपुत्रःकुलिं
देनानुपालितः ॥ लक्ष्मीपतेःप्रसादात्सप्राप्यकौंतलकंपुरम् ॥ १२ ॥ चंद्रहासोमहाबाहुर्योद्धातादृङ्नविद्यते ॥ अमीनृपतयस्तस्य १०३
कलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ १३ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाबीभत्सुर्विस्मयान्वितः ॥ प्रत्युवाचकआहोस्विच्चंद्रहासोमहाबलः ॥ १४ ॥

शंसनारदमेसर्वंचरित्रंविस्मयान्वितम् ॥ चंद्रहासस्यनृपतेर्विस्तरेणयथातथम् ॥ १५॥ योभक्तोहरिमेधस्यवासुदेवस्यभूपतिः॥
नारदउवाच समयःकीदृशःपार्थहयौमार्गच्युतौतव ॥ १६ ॥ चिंतातुरोधर्मराजोविद्यतेहस्तिनापुरे ॥ अर्जुनउवाच उभयोः
सेनयोर्मध्येकथंकृष्णमुखादहम् ॥ १७ ॥ अश्रौषंस्वस्थचित्तःसन्कुरुक्षेत्रेकथानकम् ॥ सत्कथाश्रवणेयेषांपुंसांनसमयोभवेत्
॥ १८ ॥ वंचितास्तेहिकालेननरात्र्यल्पायुषोभुवि ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनकथयस्वकथामिमाम् ॥ १९॥ अश्वोमेयातुविप्रेंद्रयज्ञो
भवतुवानवा ॥ श्रेयोर्थिभिर्नरैःसम्यक्श्रोतव्यावैष्णवीकथा ॥ २० ॥ एतद्यज्ञशतंचाश्वमेधादीनांप्रकीर्तितम् ॥ नारदउवाच
केरलाधिपतिःपूर्वमासीद्राजासुधार्मिकः ॥ २१ ॥ राज्यंचकारमेधावीविधिवत्पालयन्महीम् ॥ तस्यपुत्रोऽभवन्मूलनक्षत्रेबहु
भाग्यवान् ॥ २२ ॥ तस्मात्कतिपयैरेवदिवसैर्वेष्टितंपुरम् ॥ वैरिभिस्तस्यनृपतेरंतेश्लेष्मादिभिर्यथा ॥ २३ ॥ युद्धंकृत्वासनृपति
र्जहौप्राणान्सुधार्मिकः ॥ परलोकगतंश्रुत्वापतिंपत्न्यन्वगान्मुदा ॥ २४ ॥ पितृभ्यांरहितंबालंधात्रीकौंतलकंपुरम् ॥ निन्येपुरः
श्रियस्तस्याभविष्यत्पतिमूर्जितम् ॥ २५ ॥ वर्षाणित्रीणिचतथापालितोयत्नतःशिशुः ॥ धात्र्याकंडनपेषादिकर्मभिःकौंतलेपुरे
॥२६॥ ध्यायंतीस्वनृपंधात्रीसंतप्यतिदिनेदिने ॥ ततःपंचत्वमगमद्धात्रीबालंविनासती ॥२७॥ सोऽर्भकस्त्र्यब्दिकोगौरोलक्षणैर
भिलक्षितः ॥ वामपादेलघुंषष्ठीमंगुलिंबिभ्रदेवहि ॥२८॥ तदास्नेहेनबहुनाकाभिश्चित्स्यतिपालितः ॥ स्त्रीभिःपंचाब्दिकोजातस्ततः
स्वैरंचचारसः ॥२९॥ वीथ्यांतथाऽर्भकैःसार्धंरेमेभुंक्तेचतैःसह ॥ भोजयंतिचतंकाश्चित्स्नापयंतिपुरस्त्रियः ॥ लेपयंतिसुगंधैश्चचंद
नैर्वरयोषितः ॥३०॥ स्वपित्यपिचताभिश्चबालस्तस्मिन्पुरेऽर्जुन ॥ कंचुकादिप्रयच्छंतिवरोष्णीषंचकाश्चन ॥३१॥ उपानहौपट्टसू
त्ररज्जुबिभ्रच्छुचिःशुचिः॥ धृष्टबुद्धेःप्रधानस्यमंदिरंस्वेच्छयाऽगमत् ॥३२॥ विप्रैर्योगीश्वरैःशांतैर्मुनिभिःसमलंकृतम् ॥ तंशिशुंमु
नयःसर्वेदृष्ट्वाविस्मयमागताः ॥ ३३ ॥ पश्चाच्चबुभुजुस्तेनशिशुनापांडुनंदन ॥ धृष्टबुद्धिर्विनीतःसन्तान्मुनीन्पर्यपूजयत् ॥ ३४ ॥

अर्घ्यादिक्रियया सम्यग्भोजयामास पायसम् ॥ विविधान्नमपूपांश्च मोदकान्वटकानपि ॥३५॥ तृप्तास्ते मुनयो बालः स्वाचांताधौ तपाणयः ॥ धृष्टबुद्धिप्रदत्तेन चंदनेन सुगंधिना ॥ ३६ ॥ वस्त्रालंकरणै रम्यैस्तोषितास्तेऽब्रुवन्वचः ॥ धृष्टबुद्धेऽभिनंदाम श्चिरंजीव सुखी भव ॥ ३७ ॥ यस्त्वया वीक्षितो बालः पुरस्तात्पंचवार्षिकः ॥ कोऽयं कस्य सुतः प्राप्तः कस्माद्देशाच्च तद्वद ॥ ३८ ॥ इति पृष्टो धृष्टबुद्धिः प्रत्युवाच स्मयन्निव ॥ कति बाला न संत्यस्मिन्ननाथाः पुटभेदने ॥ राजकार्यगरीयस्त्वान्नाहं जानामि बालकम् ॥ ३९ ॥ मुनय ऊचुः मनोहरो लक्षणलक्षितांगो बालो ध्रुवं राज्यधरो विभाति ॥ त्वं धृष्टबुद्धे प्रतिपालयैनं त्वत्संपदां पालयिताऽर्भकोऽग्रे ॥ ४० ॥ ततो विसृष्टा मुनयः सरोषं बुद्ध्याऽमुनाचिंतयताकिमीदृक् ॥ यथागतं ते मुनयोऽभिजग्मुः स राजमंत्री भृशमन्वतप्यत् ॥ ४१ ॥ किमेभिरीड्यैरुदितं वचो मां यत्संपदां तेऽधिपतिर्भविष्यति ॥ बालः कथं तद्विपरीतकर्ता तेषां मुनीनामहमस्मि वाक्यम् ॥ ४२ ॥ विचार्य मंत्री नृपतेः शिशोर्वधं समाह्वयत्सोंऽत्यजवृंदमातुरः ॥ रे रे पशुघ्ना वनगह्वरं महद्विनीय बालं प्रतिहंतुमर्हथ ॥ ४३ ॥ चिह्नं शरीरस्य किमप्यवश्यमानाय्यमस्मत्परितुष्टिकारि ॥ ततो भवद्भ्यो विविधा महिष्यो मया प्रदेया घटदुग्धभाजः ॥ ४४ ॥ नारद उवाच तस्य वाक्यं समाकर्ण्य चांडाला हर्षिताः शिशुम् ॥ प्रतार्य जगृहुर्मत्ता निन्युस्तं वनगह्वरम् ॥ ४५ ॥ भयानकैः पक्षिसंघैः सेवितं कंटकैर्युतम् ॥ सुधार्मिकस्य तनयं हसंतमवधार्य तम् ॥ ४६ ॥ शस्त्राणि शितधाराणि कोशेभ्यो जगृहुस्तदा ॥ भ्रमता तेन शिशुना याऽदृष्टा प्रतिमा हरेः ॥ ४७ ॥ शालग्रामशिला रम्या तां मुखे सोऽर्भकोऽक्षिपत् ॥ संक्रीड्यमानः शिशुभिर्यष्टिपाषाणगोलकैः ॥ ४८ ॥ उच्यमानो वयस्यैः किं सुखेन क्रीडसेऽमुना ॥ वर्तुलेनोपलेनाऽद्य सोऽब्रवीत्तान् शिशून्प्रति ॥ ४९ ॥ सखायः संति बहुधा चित्रपाषाणगोलकाः ॥ ईदृशोऽनुपमः स्निग्धो नापरो वीक्षितो मया ॥ ५० ॥ क्रीडाम्येभिरहं पूर्वं वर्तुलैरश्मगोलकैः ॥ भग्नेषु तेषु चांते हं रमिष्याम्यधुना ध्रुवम् ॥ ५१ ॥ स बालस्तां शिलां रम्यां धारयन्वदनेऽरमत् ॥ ५२ ॥ नारद उवाच अनुग्रहान्मम पुरा ध्रुवो विष्णुमतोषयत् ॥ तथै

वपार्थदेवेशंदध्यौनारायणंस्वयम् ॥ ५३ ॥ कृष्णकृष्णजगन्नाथवासुदेवजनार्दन ॥ चांडालाःशितधारैश्चखड्गैर्घ्नंतिजगत्पते ॥ ५४ ॥ पाहिमांपरमानंदसर्वव्यापिन्नमोस्तुते ॥ ध्रुवश्चरक्षितोयेनप्रह्लादोगजराट्तथा ॥ ५५ ॥ निर्नाथनीचदीनानांत्वंनाथःपरिगीयसे ॥ नमातानपिताबंधुरस्माकंनचगोत्रजाः ॥ ५६ ॥ नत्रातायदिगोविंदःकोमेत्राताभविष्यति ॥ पाहिव्यसनतोमाऽद्यसर्वव्यापिन्नमोस्तुते ॥ ततोदेवःसभगवान्चांडालांस्तानमूमुहत् ॥ ५७ ॥ मोहितास्त्वंत्यजावाक्यमब्रुवन्कीदृशःशिशुः ॥ सुकुमारोविशालाक्षोदीर्घबाहुर्मनोहरः ॥ ५८ ॥ किंधृष्टबुद्धिनाप्रोक्तंहंतव्योबालकोवने ॥ यच्चांत्यजावयंपूर्वंनानापापेनकर्मणा ॥ ५९ ॥ बालकस्यवधाद्घोराभविष्यामोऽत्रकीदृशाः ॥ अथवाकेनदोषेणपितृभ्यांरहितोऽभवत् ॥ ६० ॥ इत्युदीर्यशिशोर्देहंनिरीक्षंतोंऽत्यजास्तदा ॥ वामपादेकृशांषष्ठीमंगुलिंददृशुस्तदा ॥ ६१ ॥ छित्त्वानयामश्चिह्नार्थंधृष्टबुद्धेर्दुरात्मनः ॥ इत्युक्त्वाचिच्छिदुःषष्ठीमंगुलींतंविमुच्यच ॥ ६२ ॥ त्वरितास्तेपुरंजग्मुश्चिह्नमादायहर्षिताः ॥ धृष्टबुद्धिंनमस्कृत्यदर्शयामासुरंगुलिम् ॥ ६३ ॥ जहर्षहृदिदुर्बुद्धिर्मयाकारिवचोद्यथा ॥ मुनीनामथचांडालान्महिषीभिरतोषयत् ॥ ६४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासोपाख्यानेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

नारदउवाच श्रृणुपार्थमहाबाहोसबालोगहनेवने ॥ स्मरणात्तवमित्रस्यचांडालैर्नहतस्तदा ॥ १ ॥ बालोवातरुणोवृद्धःस्त्रीपुमान्देवकीसुतम् ॥ स्मरत्यहर्निशंपार्थकृच्छ्रान्मुक्तोनसंशयः ॥ २ ॥ छिन्नषष्ठांगुलिर्बालःक्षरद्रुधिरलेपवान् ॥ भृशंरुरोददुःखार्तोमोहयन्हरिणीगणम् ॥ ३ ॥ पाहिमांदेवदेवेशकृष्णनाथकृपानिधे ॥ कृच्छ्रान्मोचयमांकांतसर्वव्यापिन्नमोऽस्तुते ॥ ४ ॥ ताहरिण्यःसमागम्यलिलिहुश्चरणंशनैः ॥ अस्मत्पतिःस्वभर्त्तारंविहायवनगह्वरम् ॥ ५ ॥ प्रविष्टःकामुकोऽस्माकंतस्मात्तेनविवर्जितः ॥ मुखरूपेणचंद्रोऽयंस्रवदश्रुलवःस्फुटम् ॥ ६ ॥ वाहनेनविनास्वामीनभसःस्खलितोभुवि ॥ प्रसादयंत्यइवतालिलिहुर्विजनेवने ॥ ७ ॥

पक्षिणोदुःखिताःसर्वेछायांपक्षैःस्मकुर्वते ॥ उलूकावृंदशश्चैवस्थितादुःखान्ननिर्गताः॥ ८ ॥ पारावतास्तुतद्दुःखात्कृत्वातुकठिनं स्वरम् ॥ पूरयंतिस्मपाषाणैरुदरंशोकविह्वलाः ॥९॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोदेशाध्यक्षःकुलिंदकः ॥ तद्देशरक्षणार्थायआगतोवनगह्वरे ॥ १० ॥ अथोददर्शतंबालंस्रवदश्रुलवाननम् ॥ जपंतंहरिनामानिरामगोविंदमापते ॥११॥ त्राहिमांकरुणासिंधोद्रौपदीचयथापुरा ॥ किमुपेक्षसिमांबालंवनेमात्रावविर्जितम् ॥१२॥ यद्युपेक्षसिमांनाथतवैवहितदात्रपा ॥ त्वद्भक्तानावसीदंतिश्रुतमेतन्मयाविभो ॥१३॥ श्रुत्वावाक्यंसनृपतिःकुलिंदोविस्मयान्वितः॥ अवतीर्यहयात्क्षिप्रंबालंचपरिसांत्वयन् ॥१४॥ उवाचवाक्यंमेधावीसोऽश्रुणिपरिमार्जयन्॥ कःपितातवकामाताक्वचतेसुहृदांगणः॥ किमर्थंनिर्जनेऽरण्येस्थितःप्रब्रूहिमांशिशो ॥ १५॥ बालकउवाच ममभातापिताकृष्णस्तेनाहंपरिपालितः ॥ तमपश्यन्महाराजरोदनंक्रियतेमया ॥ १६ ॥ श्रुत्वैतच्चिंतयामाससराजाजनमेजय ॥ ममापुत्रस्यजायेतपुत्रोऽसौवैष्णवःशिशुः ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वातंसमालिंग्यवाजिपृष्ठेत्वरोपयत् ॥ स्वयंचारुह्यनगरींचंदनाह्वांकुलिंदकः ॥ १८॥ ययौपरिजनैःसार्धंहर्षोद्रेकात्स्फुरद्भुजः॥ गच्छन्पथ्यब्रवीत्सामेपापार्द्धिःपुण्यदाभवत्॥१९॥ इत्थंब्रुवन्सनगरींसंप्राप्तश्चंदनावतीम् ॥ प्रविवेशकुलिंदःस्वंभवनंपुत्रसंयुतः ॥ २० ॥ मेधाविन्यैस्वराज्ञ्यैतंपुत्रंलब्धंन्यवेदयत् साहर्षिताऽब्रवीद्वाक्यमशोच्याहंतुकेवलम् ॥ २१ ॥ जातामनोरथाःसर्वेपाविताऽहंनसंशयः ॥ नारदउवाच ततःकुलिंदोमेधावीउत्सवंसमचीकरत् ॥ ब्राह्मणान्स्नातकान्वेदविदुषःपर्यपूजयत् ॥ २२ ॥ गणकाअब्रुवन्हृष्टाहेकुलिंदतवार्भकः॥ अयंमहाश्रवाःश्रीमान्विष्णुभक्तोमहायशाः ॥ चंद्रःशुद्धमुखाद्रम्याद्धसतोऽस्यपतिष्यति ॥ २३॥ चंद्रहासेतिनाम्नाऽयंभविष्यतिधरापतिः॥ ततःप्रभृतिभोपार्थचंद्रहासोदिनेदिने॥ २४॥ कुलिंदस्याशयासार्धंव्यवर्धतयथाशशी ॥ अकृष्टपच्यापृथिवीप्रजाआनंदनिर्भराः ॥ २५ ॥ गावश्चघटदोहिन्योदेशआसन्मनोरमाः ॥ सप्ताब्दिकश्चंद्रहासोनानाक्षरविनिर्णयम् ॥ २६॥ विचार्यसम्यग्ज्ञन

साहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ सजजापसदाक्रुद्धस्तदासोऽक्षरपाठकः ॥ २७ ॥ अहर्निशंचंद्रहासहरिरित्यक्षरद्वयम् ॥ उदाहरसिनान्यां
स्त्वंवर्णान्पठसिचार्भक ॥ २८ ॥ चंद्रहासउवाच सिद्धोवर्णसमाम्नायःसमग्रोऽप्युच्यतेमया ॥ हरिरित्यक्षराल्लापान्नान्यंनिः
सरतेमुखात् ॥ २९ ॥ मदीयात्किंकरोम्यद्यकिंकरोभवतामहम् ॥ ततोगुरुश्चुकोपास्मैवंशंभिन्नंकरेदधत् ॥ ३० ॥ कक्केतिभण
भोशिष्ययथैवंपरिवर्त्तते ॥ चंद्रहासोऽब्रवीद्वाक्यंभीतवत्तंशनैःशनैः ॥ ३१ ॥ नभणामिकदाचिन्मेनजिह्वापरिवर्त्तते ॥ हरिनाम
जपिष्यामिनान्यैःशास्त्रैःप्रयोजनम् ॥ ३२ ॥ यत्रनामहरेर्नास्तितानिशास्त्राणिकिंप्रभो ॥ यस्मिन्शास्त्रेपुराणेचहरिनामनदृश्य
ते ॥ ३३ ॥ श्रोतव्यंनैवतच्छास्त्रंयदिब्रह्मास्वयंवदेत् ॥ नारदउवाच शृणुपार्थमहाबाहोवैष्णवस्यशिशोःपुनः ॥ ३४ ॥ चरितंचं
द्रहासस्यसर्वपापप्रणाशनम् ॥ एतस्मिन्नंतरेक्रुद्धःकुलिंदभवनंययौ ॥ ३५ ॥ चंद्रहासगुरुर्गत्वाकुलिंदंवाक्यमब्रवीत् ॥
महद्भूतस्यसंचारात्करस्यचित्तवपुत्रकः ॥ अहर्निशंहरिरितिप्रजल्पन्परितिष्ठति ॥ ३६ ॥ पाठितोऽपिमयाशास्त्रंकुबुद्धिर्नपठत्यसौ ॥
यद्याज्ञाममराजेंद्रतर्हिशास्मिनसंशयः ॥ ३७ ॥ कुलिंदउवाच दैवाल्लब्धोमयापुत्रःसकथंताड्यतेऽधुना ॥ ईदृशोऽपिपिशाचोऽ
यंमूर्खःपालयिताध्रुवम् ॥ ३८ ॥ नाश्राविगुरुभिश्चित्रंशिशोराचरितंमहत् ॥ एकादशीदिनेप्राप्तेनान्नंभुक्तेनचामृतम् ॥ ३९ ॥
अमुंविनाकथंभुंक्षेतस्येयंस्थितिरीदृशी ॥ तस्माद्याहिगृहंविप्रचंद्रहासोयथासुखम् ॥ ४० ॥ वर्त्ततामष्टमेऽब्देऽस्यमेखलाबंधन
क्रियाम् ॥ करिष्यामिततश्चायंवेदाभ्यासंकरिष्यति ॥ ४१ ॥ यथागतंगतोविप्रोहर्षितोऽभूत्कुलिंदकः ॥ गाढमालिंग्यतंपुत्रंचं
द्रहासंमनोरमम् ॥ ४२ ॥ अनेनैकेनपुत्रेणपाविताविषयाःमम ॥ विष्णुभक्तेनदक्षेणकिमन्यैर्बहुभिःसुतैः ॥ ४३ ॥ सर्पिण्याबहवः
पुत्राजायंतेहरिभक्षकाः ॥ अयंहरिपदध्यानगतचित्तःसुतोमम ॥ ४४ ॥ किंमयाचरितंपूर्वंतपपंचाग्निसाधनम् ॥ येनाहंप्राप्तवा
न्पुत्रंवैष्णवंजनवल्लभम् ॥ ४५ ॥ नारदउवाच अथाष्टमेऽब्देसंप्राप्तेमेखलाबंधनक्रियाम् ॥ चंद्रहासस्यसकलांव्यदधात्सकु

जै० लिंदकः ॥ ४६ ॥ ततोवेदाहुतीर्हुत्वासांगंवेदमपाठयत् ॥ अपीपठच्चंद्रहासोवेदंध्यायन्हरिंहृदि ॥ ४७ ॥ पठित्वानिखिलंवेदं अ०
सोऽब्रवीत्प्रीयतांहरिः वेदेषुस्मृतिशास्त्रेषुगीयतेमेप्रभुर्हरिः ॥ ४८ ॥ तन्नपश्याम्यहंवस्तुयत्रनायंहरिःस्थितः ॥ इत्थंवेदार्थमालो
१०६ क्यधनुर्वेदमथाभ्यसत् ॥ ४९ ॥ हृदंगणेहरिंलक्ष्यंस्थाप्यबाणानमूमुचत् ॥ सद्भक्तिचापेवर्त्ततंदृढंतंसात्विकंगुणम् ॥ ५० ॥
परात्मस्यचसंयोज्यचित्तमेकंशरःकृतः ॥ येनापिऋजुनाबालःप्रापलक्ष्यंजनार्दनम् ॥ ५१ ॥ अमुनातुप्रकारेणयेतुलक्ष्यंनजा
नते ॥ तान्जनानर्दयत्येवतल्लक्ष्यंपांडुनंदन ॥ ५२ ॥ नारदउवाच शरीरतूणात्स्वयमेवपंचबाणाययुस्तस्यकुलिंदसूनोः ॥ एकी
भवंस्तस्यह्यनुप्रविष्टाजनार्दनंलक्ष्यमतीवचित्रम् ॥ ५३ ॥ एवंधनुर्वेदमथाभ्यसत्सततोगुरूंस्तानपिपर्यपूजयत् ॥ वाजीगणंशत्रु
गणंसमग्रमपीपलद्देशमजीजयत्तम् ॥ ५४ ॥ हंसाधिरूढश्चलकुंडलोऽसौखलीनमाक्रम्यचकारनम्रम् ॥ गुरुभ्यआहस्मनमेभ्र
मोऽस्तीत्यूचेहरिंप्राप्यकथंविमूढः ॥ ५५ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासोपाख्यानेचंद्रहासविद्याभ्यासवर्णनंनामैकपं
चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥ ॥ ❀ ॥
अर्जुनउवाच धन्यास्तेविषयायेषुनादृशोवैष्णवःस्थितः अभ्यासमीदृशंचक्रेधनुर्वेदस्यनारद ॥ १ ॥ हरिभक्तंकदावीक्ष्येइतीहामेस
दाभवत् ॥ आवयोःशब्दसान्निध्यंवर्त्ततेनेतरेष्विदम् ॥ २ ॥ औत्तानचरणोव्योम्निपातालेसबलिःस्थितः ॥ विभीषणस्तुलंका
यांसस्वर्गेनःपितामहः ॥ ३ ॥ इतस्ततस्त्वंभ्रमसिकुतस्त्वद्दर्शनंमम ॥ अधुनाभाग्यसंयोगाज्जातोनौसंगमोमुने ॥ ४ ॥ अधुना
चंद्रहासंतंदृष्ट्वाप्रप्स्येमहत्फलम् ॥ कथयस्वकथामेतांसुधारूपांमनोरमाम् ॥ ५ ॥ तारुण्यंविषमंप्राप्यकिमाचारितवान्मुने ॥ चं
द्रहासोनृपवरस्तन्ममाचक्ष्वतत्त्वतः ॥ ६ ॥ नारदउवाच अथोनषोडशाब्दोऽसौजनकंवाक्यमब्रवीत् ॥ विभोददासिचेन्मह्य १०६
माज्ञांदिग्विजयायतान् ॥ ७ ॥ याम्यहंसकलान्भूपान्जित्वातवबलाद्दरीन् ॥ धनंसमानयिष्यामिनरराजैःसमंनृप ॥ ८ ॥ कु

लिंदःप्रत्युवाचेदंकथमेकःप्रयास्यसि ॥ राजानःसंतिदुर्जेयाःसैन्येनमहतावृताः ॥ ९ ॥ अथवावासुदेवंतंसंस्मृत्यगच्छसेहठा
त् ॥ अस्मत्स्वामीधृष्टबुद्धिर्मंत्रीकौंतलपस्यसः ॥ १० ॥ शतग्रामकएवायंदेशस्तेनार्पितोमम ॥ इतस्तस्यैवनृपतेर्वैरिणोबलवत्त
राः ॥ ११ ॥ पीडयंतिस्ममद्देशंत्वामाकर्ण्योपरेमिरे ॥ इत्थंपितुर्वचःश्रुत्वाचंद्रहासोययौमुदा ॥ १२ ॥ रथिभिःपंचभिःसार्धंदेशां
स्तान्वीरपूरितान् ॥ तान्सर्वानजयद्धन्वीचंद्रहासोनृपान्हसन् ॥ १३ ॥ वृथाराज्यमदेनामीमत्तानाराधयन्हरिम् ॥ परिभूतान्मयाम
त्तान्रथिनःसादिनोनरान् ॥ १४ ॥ नरक्षितामयाग्रस्तान्कृतेदेवंजनार्दनम् ॥ चंद्रहासभयाद्भीतावैरिणस्तेविलिल्यिरे ॥ १५ ॥ वा
सुदेवकथालापात्कलिङ्गोषायथोल्कटाः ॥ नारदउवाच विजित्यनृपतीन्सर्वान्गजानश्वान्सहस्रशः ॥ सुवर्णरत्नमुक्ताभिःपूरिता
न्शकटान्बहून् ॥ १६ ॥ चंद्रहासःसमादायस्वांपुरींचंदनावतीम् ॥ आविवेशकुलिंदेनसंमुखेनाभिनंदितः ॥ १७ ॥ दीपदीपितपा
त्रेणमात्रानीराजितस्तस्था ॥ पितरौचनमस्कृत्यशिबिकायामरोपयत् ॥ १८ ॥ नरवाहैर्गृहीतायांपदातिःप्रययौपुरः ॥ वहन्नुपा
नहौपित्रोश्चंद्रहासोऽब्रवीद्वचः ॥ १९ ॥ पित्रोर्भक्त्याविनाकिंचिल्लभ्यतेभुविनोनरैः ॥ लक्ष्मीनारायणावेतौपितरौचिंतयाम्य
हम् ॥ २० ॥ नारदउवाच चतुष्पथेसमायांतंददृशुःपौरयोषितः ॥ चंद्रहासंविशालाक्षंहसंतंमदनंश्रिया ॥ २१ ॥ चंद्रहासइहआ
गतःसखींप्राहकाचिदबलाचसास्मितम् ॥ चंद्रहासइहयावदंचितोहंतिपातकचमूंविलोकनैः ॥ २२ ॥ तामथालपतकाचिदहोस्वि
लुज्जसेनगदतीकिमवद्यम् ॥ यःसदाहसतिकामुकवृंदमत्रिजोविकलमेतदवद्यम् ॥ २३ ॥ एवमादिवचःशृण्वन्चंद्रहासःस्वमा
लयम् ॥ प्रविवेशसुहृन्मित्रपितृव्यादीन्प्रतोषयन् ॥ २४ ॥ अथाभ्यषिंचत्तंपुत्रंचंद्रहासंस्वकेपदे ॥ वेदविद्भिर्द्विजैःसार्धंकुलिंदः
पंचमीदिने ॥ २५ ॥ महोत्सवंतदाचक्रुःपौराःसर्वेयथाक्रमम् ॥ प्रक्षाल्यतोयैःप्रथमंस्वानिस्वान्यंगनानिच ॥ २६ ॥ प्रमार्जुश्चं
दनैःशुभ्रैश्चार्द्रैःसंचूर्णकैर्व्यधुः ॥ चतुष्काणिपताकाश्चवितेनुर्हर्षिताजनाः ॥ २७ ॥ उच्चैर्जगुर्नामहरेःपदैर्ललितवर्त्तनैः ॥ एकीभू

जै० यततःपौराश्चंद्रहासमपूजयन् ॥ २८ ॥ चंदनेनसुगंधेनकेसरेणसुचंद्रिणा ॥ तथाचंपकमालाभिर्धूपैरगुरुजैःशुभैः ॥ २९ ॥ नी अ०
राजयंतिस्मतदातंचकर्पूरदीपकैः ॥ एवंसंपूजितःपौरैश्चंद्रहासोब्रवीच्चतान् ॥ ३० ॥ अतःप्रभृतिभोपौराःप्राप्तेयाम्येदिनेशुभे ॥
१०७ उत्सवंचैकभक्तंयोनकरोतिसमेरिपुः ॥ ३१ ॥ तथाविष्णोस्तिथौचान्नंयोभुंक्तेसमहानरिः ॥ पातकानांगणःसर्वःप्राप्तेचैकादशी
दिने ॥ ३२ ॥ भीतोविलीयतेचान्नेनभोक्तव्यंततोनरैः ॥ घटिकाःषट्तुपंचाशद्दृश्यतेदशमीयदा ॥ ३३ ॥ रिक्तातिथिःसामंतव्या
दशमीत्वपरेहनि ॥ अविद्धाचैवकर्तव्यावैष्णवैर्विष्णुवल्लभा ॥३४॥पापाद्भीताधर्मरताविष्णोर्भक्तिसमन्विताः॥ उभयोःपक्षयोरा
त्रौयेजाग्रतिहरेर्दिने ॥३५॥ तेषामहंसदादासोभविष्यामिनसंशयः॥ आयुष्यंचपलंतादृक्जलवुद्बुदसन्निभम् ॥ ३६ ॥ चिंतयध्वं
जनामूढामाधवंत्वर्ष्मसुस्थिरम् ॥ अस्थिस्तंभंस्नायुवद्धंमांसक्षतजलेपनम् ॥३७॥शतच्छिद्रंग्रहैर्व्याप्तंलोभक्रोधादिवैरिभिः॥एता
दृशंशरीरंचव्रतमेकादशीसमम् ॥३८॥यद्विचार्यक्षमंबुद्ध्यातद्यूयंकर्तुमर्हथ ॥ एकादशीसमंकिंचित्पावनंभुवनत्रये॥३९॥नश्रुतंन
मयादृष्टंतस्याःस्वामीहरिर्यतः॥इत्यादिष्टास्तेनपौराहृष्टास्तदनुमेनिरे॥४०॥सुवर्णरत्नवासोभिःपौरानन्यांश्चदुर्बलान्॥चंद्रहासोद्वि
जान्सर्वान्समलंकृतवान्मुदा॥४१॥मंदिराणिविचित्राणिसद्विजार्थमकारयत् ॥ वापीकूपतडागादिपूर्तंविष्णवालयानिच॥४२॥
शिवालयानिसत्राणिबहून्योगेश्वराश्रमान् ॥ प्रपाश्चकारविविधाःफलपत्रपयोधिकाः॥४३॥नारदउवाच देशाद्देशात्तदालोका
आजग्मुश्चंदनावतीम् ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्रप्रभृतयःप्रजाः॥४४॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृताधनधान्यसमन्विताः॥ संस्थापया
मासमुदाप्रजाःसर्वाःकुलिंदजः ॥४५॥ प्रजाभिरष्टादशभिर्हृष्टाभिश्चसमन्वितः॥ चंद्रहासोहरौभक्तिंव्यवर्धयततांपुरीम् ॥४६॥
यस्यांसमागतश्चार्थीकुबेरंहसतिश्रिया ॥ दत्तयाचंद्रहासेनप्रीयतामित्यधोक्षजः ॥ ४७ ॥ तांचंदनाह्वांपरिपालयंतंतंचंद्रहासंज १०७
नकःकुलिंदः ॥ उवाचहेपुत्रमयाप्रदेयंनिष्कायुतंकुंतलपायराज्ञे ॥ ४८ ॥ तदर्धमस्मत्प्रभवेप्रदेयंतदर्धमप्यर्धममुष्यपत्न्यै ॥ तस्मै

षयाशुत्वमुदारसत्वप्रीतिंयथामंत्रिनृपौलभेताम् ॥ ४९ ॥ इतःषड्योजनंवत्सविद्यतेकौंतलंपुरम् ॥ यस्मिन्कौंतलपोराजागालवे
नपुरोधसा ॥ ५० ॥ राज्यंचकुरुतेसम्यक्मंत्रिणाधृष्टबुद्धिना ॥ चंद्रहासःसमाकर्ण्यपितुर्वाक्यंप्रहर्षितः ॥ ५१ ॥ यन्मंत्रिणेच
राज्ञेचपत्न्यैयस्मैर्यतेवसु ॥ तत्सर्वंगालवायाशुदीयतेतातसत्वरम् ॥ इत्युक्त्वावस्तुजातंतत्प्रेषयामासलीलया ॥ ५२ ॥ वामीभि
रुष्ट्रैःशकटैर्दुकूलानिचकांचनम् ॥ शुद्धंचमलयंचारुकर्पूरंमृगसंभवम् ॥ ५३ ॥ गजाःसंप्रेषितास्तेनवाजिनश्चमनोरमाः ॥ तस्मै
कुंतलपायासौमंत्रिणेधृष्टबुद्धये ॥ ५४ ॥ चारुविज्ञप्तिसहितंपत्रंप्रेषितवान्पुनः ॥ पत्रंचतद्धनंसर्वंसमादायप्रतस्थिरे ॥ ५५ ॥
सेवकाश्चंद्रहासस्यप्रापुःकौंतलकंपुरम् ॥ एकादशीदिनेप्राप्तेसायाह्नेतस्यसेवकाः ॥५६॥ पुरोपकंठेसुजलांनदींदृष्ट्वाऽब्रुवन्वचः ॥
स्नात्वासंपूज्यचहरिंप्रविशामततःपुरम् ॥ ५७ ॥ हरेःसंपूजनात्सद्योभद्रंनोहिभविष्यति ॥ नारदउवाच सस्नुःप्रणेमुर्जेपुस्तेद
ध्युर्नारायणंतदा ॥ ५८ ॥ दधुःशिरसितांदेवींतुलसींहरिवल्लभाम् ॥ एवंनियममास्थायविविशुस्तस्यमंदिरम् ॥ ५९ ॥ सेवका
श्चंद्रहासस्यमंत्रिणोधृष्टबुद्धिनः ॥ तानार्द्रवाससोदृष्ट्वाधृष्टबुद्धिरदूषयत् ॥ ६० ॥ मनसीत्थंकुलिंदोऽसौमृतस्तेनेदृशाअमी ॥ अ
थाब्रवीत्संप्रणतान्सकुलिंदस्यसेवकान् ॥ ६१ ॥ कदापंचत्वमापन्नःकुलिंदोदेशरक्षकः ॥ दिनानिकतिजातानितच्चानिष्टमभून्म
हत् ॥ ६२ ॥ सेवकाऊचुः अनिष्टंवैरिणांभूयान्माकुलिंदस्यजातुचित् ॥ कुलिंदस्यसुपुत्रेणचंद्रहासेनधीमता ॥६३॥ कृत्वा
दिग्विजयंयुष्मत्प्रदेयंप्रेषितंवसु ॥ अमीहिरण्यकलशैःकर्पूरागुरुचंदनैः ॥ ६४ ॥ दुकूलैःशकटाःपूर्णाआयांतितवमंदिरे ॥ एषां
सप्तगुणाःप्राप्ताःकुंतलाधिपतेर्गृहम् ॥ ६५ ॥ विस्मितोधृष्टबुद्धिस्तद्धनंजग्राहहर्षितः ॥ उवाचसूदान्देवान्नमेभ्योदेयंसुशोभनम्
॥ ६६ ॥ आहूतावहुशस्तैस्तेसूदैर्जग्मुर्नसेवकाः ॥ सूदास्तदाधृष्टबुद्धेःकथयामासुरादरात् ॥ ६७ ॥ आकार्योवाचतान्मंत्रीकु
पितोरक्तलोचनः ॥ धृष्टबुद्धिरुवाच दत्तान्नमपियेगर्वादभीक्ष्णंनोपभुंजते ॥६८॥ कुलिंदंनिगडैर्बध्वाकुर्वेहंधनवर्जितम् ॥ तन्मं

त्रिणोवचःश्रुत्वासेवकास्त्यब्रुवन्प्रभो ॥६९॥ नगर्वितावयंस्वामिन्नभुंजामोहरेर्दिने ॥ कृतघ्नानांचसंपर्कोमार्गेनःसमपद्यत॥७०॥
तस्माद्विशेषतोनान्नंस्वीकुर्मोमंत्रिसत्तम ॥ अथप्रेष्यवचःश्रुत्वाप्रीतःप्रातरभोजयत् ॥ ७१ ॥ तान्स्वयंबुभुजेपश्चादामंत्र्यनृ
पतिंययौ ॥ आलोचितुंधृष्टबुद्धिःपुरींतांचंदनावतीम् ॥ ७२ ॥ संदिश्यमदनंपुत्रंव्यापारेनृपतेरथ ॥ संप्राप्ताविषयाकन्यापि
तरंतमभाषत ॥ ७३ ॥ प्रत्यहंयोमयासिक्तःसरसालःफलोद्गमी ॥ वर्ततेताततस्याद्यपालनंहृदिचिंतय ॥ वैयग्र्यंराजकार्यत्वात्त
वनित्यंप्रजायते ॥ ७४ ॥ इत्युक्त्वोपरताकन्यायौवनोद्भिन्नशैशवा ॥ तामाश्वास्यययौमंत्रीहर्षितःसेवकैःसह ॥ ७५ ॥ द्वाभ्यां
दिनाभ्यांनगरींप्रापतांचंदनावतीम् ॥ महारण्यमिदंचादावद्याहोस्विन्महापुरी ॥७६॥ इतिविस्मयमापन्नंमंत्रिणंसंमुखागतः॥
कुलिंदःसहपुत्रेणनमस्कृत्यानयद्गृहम् ॥ ७७॥ पूजयामासविधिवत्सपुत्रःप्रणतःस्थितः ॥ तंमंत्रीपरिपप्रच्छपुत्रस्तेऽयंकदाभवत्
॥ ७८ ॥ नाख्यातवान्पुत्रजन्मभवान्नःपुरतःकथम् ॥ कुलिंदउवाच औरसोनहिपुत्रोमेस्वयंप्राप्तोमनोरमः ॥ ७९ ॥ एकदा
मृगयाविष्टचित्तोहंवनगह्वरम् ॥ प्रविष्टःकौंतलपुराद्योजनद्वयसंमितम् ॥ ८० ॥ तत्राद्राक्षमहंबालंछिन्नषष्ठांगुलिंसुतम् ॥ पंचा
ब्दमधिकंपुत्रादौरसाद्धरिसेवकम् ॥ ८१ ॥ चंद्रहासंविष्णुभक्तंजानीहित्वंमहामते ॥ नारदउवाच अंतर्दृष्टिरभूत्पार्थयोगिव
द्दृष्टधीःक्षणम् ॥ ८२ ॥ नजानन्विष्णुभक्तंतंचंद्रहासंविमूढधीः ॥ अंतर्विवृणुतेस्मायंकिंचित्सत्यंमुनेर्वचः ॥ ८३ ॥ सएवायंम
याघालोज्ज्ञायतेषोडशाब्दिकः ॥ चांडालैर्वंचितश्चाहमंगुलीदर्शकैर्ध्रुवम् ॥ ८४ ॥ द्वौपुत्रौममविद्येतेयुवानौमदनामलौ ॥ तौकिं
करिष्यतश्चेत्स्यादयंमेसंपदांप्रभुः ॥ ८५ ॥ अतिक्रांतंहियत्कार्यंपश्चाच्चिंतयेबुधः ॥ तच्चास्यनभवेत्कार्यंचिंतयानोविनश्यति
॥ ८६ ॥ यद्गतंगतमेवास्तुकरिष्याम्यनृतंवचः ॥ मुनीनामथनिश्चित्यमनसाथाब्रवीद्गिरम् ॥ ८७॥ धारयन्हर्षचिन्हानिबाह्यांत
र्मलिनस्तथा ॥ यथापाखंडजाबुद्धिर्मनुष्यस्यमहीपते ॥ ८८॥ धृष्टबुद्धिरुवाच सफलंतवजन्माद्ययेनप्राप्तःसुतःशुभः ॥ मम

पिहृदयेहर्षःसंजातस्तुमहानहो ॥ तवपुत्रंसमालोक्यसत्ववक्तुंनशक्यते ॥ ८९ ॥ इत्थंवचःप्राहनिगूढभावंक्षुरंप्रलिप्तंमधुनेवतीक्ष्णम् ॥ यथातृणैश्छादितगर्तमेवयथान्नमाविष्टविषंविचित्रम् ॥ ९० ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासोपाख्यानेधृष्टबुद्धेश्चंदनावतींप्रतिगमनंनामद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

नारदउवाच पुनर्दध्यौधृष्टबुद्धिःकुबुद्धीनांमहार्णवः ॥ कथंमुनिवचोसत्यंकथंपंचत्वमेत्ययम् ॥ १ ॥ प्रत्यक्षंहन्मिचेदत्रकुलिंदतनयंरिपुम् ॥ तदामांविविधैःशस्त्रैर्हिंस्युरेतेनसंशयः ॥२॥ ततोभवेतांनूनंमेदुःखितौमदनामलौ ॥ स्वयमेववधंकुर्यामुतराजभटैरहम् ॥ ३ ॥ नामुनातुप्रकारेणहंतुंशक्योमयारिपुः ॥ शंभुनायद्धृतंकंठेतद्दानाद्धन्मितंरिपुम् ॥ ४ ॥ चंद्रहासमितिध्यात्वाहर्षितःसोऽब्रवीद्वचः ॥ चंद्रहासविचित्रंत्वंपत्रमानयलेखनीम् ॥५॥मषींयथालिखित्वैकंपत्रंत्वांप्रेषयेपुरम्॥तेनार्पितमुपादायपत्रमेकांतसंस्थितः ॥ ६ ॥ धृष्टधीरर्पयामासतास्मिन्वर्णान्यथाक्रमम् ॥ स्वस्तिश्रीरस्तुमदनवक्तुंकारणमीदृशम् ॥ ७ ॥ चंद्रहासोऽहितोऽतीवममायंसंपदांपदम् ॥ ज्ञातव्योनात्रसंदेहःपुत्रकार्यंत्वयेदृशम् ॥ ८ ॥ मारूपंमावयोद्राक्षीःकुलंशीलंपराक्रमम् ॥ विद्यांवित्तंविलंबंमाऽमित्रस्यास्यकुरुध्रुवम्॥९॥विषमस्मैप्रदातव्यंत्वयामदनशत्रवे ॥पार्वतीशमितिध्यात्वाकृतार्थाःस्यामयद्वयम् ॥ १० ॥ चंद्रहासंविशालाक्षमूचिवान्मद्वचःशृणु ॥ महत्कौंतलकेकार्यंविद्यतेमदनंप्रति ॥ ११ ॥ त्वंयाहिपत्रंहिमयामुद्रितंमाविमोचय ॥ भूयाद्गूढंतवहितंपत्रेदत्तेसुतायमे ॥ १२॥ त्वंभेत्सियदिमुद्रांमेभविष्यतिमलंतव ॥ उभयोःशिवयोर्भेदाद्यथावत्तवजायते ॥ १३ ॥ शीघ्रंवाजिनमारुह्यचतुर्भिःसेवकैर्वृतः ॥ याहिकौंतलकंपुत्रधर्म्यंद्रष्टाऽसिपुत्रकम्॥१४॥ नारदउवाच सतत्पत्रमुपादायवेगमास्थायशोभनम् ॥ मंत्रिणंतंनमस्कृत्यकुलिंदंपितरंततः ॥ १५ ॥ मेधावतीमगात्स्रष्टुंनमस्कर्तुंकुलिंदवत् ॥ तयानीराजितश्चाथआशीर्भिरभिनंदितः ॥१६॥ दधिदूर्वाक्षतोन्मिश्रंतिलकंकुर्वतीप्रसूः ॥ अब्रवीत्सातुपंथानःशिवास्तेसंतुसर्वदा

॥ १७ ॥ मुखंनारायणःपातुबाहूपातुजनार्दनः ॥ वक्षःपातुहृषीकेशउदरंपातुमाधवः ॥ १८ ॥ पद्मनाभःसदापातुनाभिंकुक्षिं
नृकेसरी ॥ कटिंकमलपत्राक्षोजंघेद्वेमधुसूदनः ॥ १९ ॥ जानुनीयज्ञभोक्तातेगुल्फौदामोदरोवतु॥ सहस्रपादंघ्रियुगंसहस्राक्ष
स्तवाक्षिणी ॥ २० ॥ त्रिविक्रमःपातुसर्वशरीरंतवपुत्रक ॥ समयाहिपुनःशीघ्रंपत्न्यात्वमनुरूपया ॥ २१ ॥ यथात्वंनृपतेःकुक्षिं
प्राप्तःसहजयाश्रिया ॥ चंद्रहासोऽथजननींनमस्कृत्यपरीत्यच ॥ २२ ॥ प्रायादश्वाधिरूढस्तैःप्रेष्यैःप्रियहितेरतैः ॥ ग्रामांतरात्स
मायांतंसददर्शवधूवरम् ॥ २३ ॥ हरिद्राकुंकुमोद्रेकरंजितारंमनोरमम् ॥ नववत्सामथाद्राक्षीद्दृष्टिंसपुरतःस्थिताम् ॥२४ ॥ त
स्मैपथिवनाध्यक्षाःप्रददुर्दाडिमीफलम् ॥ केचिच्चंपकमालाभिरर्चयंतिस्मतंपथि ॥२५ ॥ बबंधुर्मुकुटंभालेनानापुष्पमयंमुदा ॥
नवोवरइवाभातिचंद्रहासःससुंदरः ॥ २६ ॥ प्राप्यकौंतलकाभ्याशेरम्यंक्रीडावनेसरः ॥ वरटाभिःसमंहंसायत्रगार्हस्थ्यमास्थि
ताः ॥ कमलोदयेनमहताधवलाब्रह्मपत्रजाः ॥ २७ ॥ तस्यामलांभःसरसःसमीपेवनंददर्शाम्रतमालनीलम् ॥ सचंद्रहासोऽद्भु
तमेवमेनेसाक्षाद्वसंतंचवसंतमत्र ॥ २८ ॥ फुल्लंपलाशंनवकुंकुमाभंतमेववक्त्रंकिलविभ्रतंतम् ॥ वनश्रियासंगमकज्जलांकंतत्प
त्रवल्लीधरमद्भुताभम् ॥ २९ ॥ ततःपल्लविताआसन्द्रुमास्तस्मिन्मधौसति ॥ मंजर्यःपल्लवारम्याभांतिचूततरौतदा ॥ ३० ॥
तस्मिन्पल्लवितेऽत्यंतंकोकिलामधुरस्वरम् ॥ चुकूजकामिनांचित्तमाकर्षंतीवदूतिका ॥ ३१ ॥ पुन्नागबकुलाशोकचंपकाःपुष्पि
ताबभुः ॥ मालतीयूथिकाजात्यः पुष्पस्तनभरानताः ॥ ३२ ॥ केतक्यःपुष्पगंधाढ्यालीनभ्रमरलोचनाः ॥ पुष्पवर्षैरर्चयंत्यःस्व
भर्तारंचमाधवम् ॥ ३३ ॥ नारदउवाच मधोरुत्सवमालोक्यकुलिंदतनयोमुदम् ॥ परांप्रापहरेरेवचरित्रंत्दृदयेदधत् ॥ ३४॥
स्नात्वासंपूज्यचहरिंतैःपुष्पैर्मधुसंभवैः ॥ संकल्पयित्वाहरयेपाथेयंबुभुजेशनैः ॥ ३५ ॥ सेवकैःक्षिप्तदूर्वादिंपुरस्ताद्वाजिनंतरौ ॥
रसालेसन्नियम्याथअशेतप्रहरद्वयम् ॥ ३६ ॥ अथकौंतलपस्यैकाकन्याचंपकमालिनी ॥ धृष्टबुद्धेश्चविषयार्तिंहसतियाश्रि

या ॥ ३७॥ कन्यकेजग्मतुःकन्याशतेनपरिवारिते ॥ वसंतागमपुष्पाढ्यंपुरोपवनमुत्तमम् ॥३८॥ पुष्पावचयमिच्छंत्यःकर्तुंसर्वा
श्चकन्यकाः ॥ सार्धत्रयोदशाब्दास्तायौवनोद्भेदचंचलाः ॥ ३९ ॥ कौसुंभांबरधरिण्यःस्फुरत्कंचुकपल्लवाः ॥ नवबिल्वफलाभा
भ्यांस्तनाभ्यांसमलंकृताः ॥ ४० ॥ रम्यमौक्तिकहारैश्चमंडिताभ्यांशनैर्ययुः ॥ नृत्यंत्योनूपुररवैस्तालिकाशब्दकैःपथि ॥ ४१ ॥
गायंत्यःस्महसंत्यःस्मक्षरत्तांबूलचंद्रकाः ॥ प्रापुःक्रीडावनंरम्यंकोकिलालापनादितम् ॥४२॥ हस्तिनीपुरतःकाचिद्ययौपुष्पौघवी
क्षया ॥ तांचैवभीतोवाचैकाकन्याबिल्वफलस्तनी ॥ ४३ ॥ मागाहस्तिनिकुजंत्वमेकापुष्पाभिलाषिणी ॥ दारयिष्यतिमुक्ताढ्यौ
स्तनकुंभौनृकेसरी ॥ ४४ ॥ परस्परंहसंत्यस्ताःप्राकुर्वन्पुष्पसंचयम् ॥ मालतीयूथिकाजातीमोगरादिकवीरुधाम् ॥४५॥ कन्याः
सुमनसांमालाश्चक्रुःकंठेषुतादधुः ॥ सपुष्पांदाडिमींवीक्ष्यप्राहचंपकमालिनी ॥ ४६ ॥ विषयेसुभगेपश्यमहदद्भुतमग्रतः ॥ आ
दौपुष्पोद्गमःपश्चाद्दृश्यतेस्मफलोद्गमः ॥ ४७ ॥ विपरीतंत्वयिकथंजातंबिल्वफलस्तनि ॥ वनस्पतीनांधर्मोऽयंविषयाप्राहभूपजा
म् ॥ ४८ ॥ अथपुष्पाण्युपादायशिरस्याधायनिद्रिताम् ॥ पुष्पावचयखिन्नांगींविषयाप्राहभूपजाम् ॥ ४९ ॥ शिरस्याधायपु
ष्पाणिमाशेथास्त्वंवरानने ॥ कश्चिदंतर्वनेभोगीकुंडलीत्वांसमेष्यति ॥ ५० ॥ राजकन्योवाच विषयेतेमुखेशोभावरीवर्तिसु
धांशुजित् ॥ स्तनौवक्षसिवर्त्तेतेरत्याकिंमन्मथःसह ॥ ५१ ॥ भक्त्याप्रादुरभूतांतौस्वप्नंदत्त्वातवाशये ॥ कंचित्संप्रार्थयपूजार्थमन
योर्लिंगयोःसखि ॥ ५२ ॥ चंदनेनसुगंधेनकेसरेणसुचंद्रिणा ॥ पत्रालिभिर्विचित्राभिर्यएतावर्चितुंक्षमः ॥ ५३ ॥ सायंप्रातर्द्व्य
नलसोदक्षस्तंप्रार्थयाधुना ॥ प्राणानपिस्वकान्दत्त्वापूजकंत्वंवशीकुरु ॥ ५४ ॥ चक्षुःस्फुरतितेवामंकाकोरौत्याम्रमास्थितः ॥
शंसतीवप्रियंप्राप्तंपूजकंतवदेवयोः ॥ ५५ ॥ इत्थंचंपकमालिन्यावचःश्रुत्वाजहाससा ॥ उवाचवचनंरम्यंलज्जतीवप्रधानजा ॥
॥ ५६ ॥ विषयोवाच अलंपुष्पचयेनाद्यसंतप्तारविणावयम् ॥ यामःशीतजलंतस्मात्तत्सरःकमलाकरम् ॥५७॥ तच्छ्रुत्वावच

नंतस्याःकन्यकानिर्ययुर्वनात् ॥ केचिद्दोलाधिरूढैतेगायंत्यौमधुरस्वरम् ॥ ५८ ॥ प्रहरंत्यौतदाऽन्यौऽन्यंकन्यकेकुचमंडले ॥ त्रुट
न्मौक्तिकहारेतेदोलायाअवतेरतुः ॥ ५९ ॥ काचित्पुष्पचयंकृत्वाराजकन्यांप्रधाविता ॥ विषयामपिहर्षेणपुष्पवर्षमथाक्षिपत्
॥ ६० ॥ एवंतास्तत्सरःप्रापुःपद्मिनीषंडमंडितम् ॥ हंसाभीताःपलायंतेसिंजितश्रवणाद्घनात् ॥ ६१ ॥ अस्माकंमनसोल्लासिसरः
कलुषितंभवेत् ॥ पुष्पवंत्योविशेषेणकन्याआयांतिकामुकाः ॥ ६२ ॥ नारदउवाच सरस्तीरेदुकूलानिरम्यकार्पासकानिच ॥ क
न्याभिस्त्यज्यमानानिमर्मरेतिविचुक्रुशुः ॥ ६३ ॥ सूक्ष्माण्यपिदुकूलानिनेतुंनक्षमतेनिलः ॥ तासांगुणमयैःपाशैर्बद्धोनिश्चलतां
ययौ ॥ ६४ ॥ ताश्चंपकांग्योविविशुस्तत्सरःशिवलीलया ॥ अगाधंनिर्मलंगाधंकलुषंतत्सरोभवत् ॥ ६५ ॥ कन्याभिर्निष्ककं
ठीभिस्तादृशीभिरधिष्ठितम् ॥ परस्परंहाससूक्तीश्चक्रुस्ताअभितःसरः ॥ ६६ ॥ क्रीडालोलकरास्फालत्रुटन्मौक्तिकपूरितम् ॥ म
णिबंधस्खलद्रम्यप्रवालमणिचित्रितम् ॥ ६७ ॥ अनंतश्रीधरंतासांमुखचंद्रैरलंकृतम् ॥ तत्सरःशुशुभेतीवरत्नाकरनिभंस्फुट
म् ॥ ६८ ॥ परस्परंताःसिषिचुर्जलेनातिसुगंधिना ॥ स्तनकुंकुमकस्तूरीचंदनागुरुगंधिना ॥ ६९ ॥ उच्छलज्जलबिंदूनांमिषेण
जलदेवताः ॥ क्रीडंतेमौक्तिकैश्चैताः कन्यकाःशुशुभुर्वने ॥ ७० ॥ बिंदुवर्षंसमालोक्यचातकाघनशंकया ॥ मुखंव्यादायपश्यंति
घनपंक्तीःपिपासया ॥ ७१ ॥ रम्यैःकनकनालैस्तुबबंधुःकाश्चकांचन ॥ जहसुर्बभ्रमुःकन्याडिंडिमंचुक्रुशुर्जगुः ॥ ७२ ॥ एवंस्मताःस
रसिकुंकुमनीरभाजिस्नात्वाऽबलाःपरिदधुःस्मदुकूलवृंदम् ॥ ताटंकपत्रवरमौक्तिकहारनिष्कैःपूर्णोडुपाभतिलकैर्व्यधुरंगभूषाम्
॥ ७३ ॥ तांविहायजलकेलिमुत्तमांधृष्टबुद्धितनयातटस्थिता ॥ अन्ववैक्षतहरिंयथारमाचंद्रहासमथसासरतीरे ॥ ७४ ॥ षोडशाब्दव
यसंसुकुमारंश्मश्रुलंविमलदीर्घललाटम् ॥ पट्टबद्धहयमल्पजनंतंसिंहशावमिवबाढममंस्त ॥ ७५ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजै०
चंद्रहासोपाख्यानेत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ६ ॥ जैमिनिरुवाच जलक्रीडारुणाक्ष्यस्तानिर्ययुःस्वान्गृहान्प्रति ॥ वि

षयानययौपार्थचंद्रहासगुणैर्वृता ॥ १ ॥ गच्छत्सुमानुषेष्वेकोनिधिंपश्यत्पुरस्थितम् ॥ सयथानिश्चलस्तत्रतथासाविषयास्थि
ता ॥ २ ॥ किंनयाम्यथवायामिसुंदरंपुरुषंवने ॥ अमुंविवेकंमदनस्तदीयंव्यलुनाच्छरैः ॥ ३ ॥ सैरंध्रींसासमाहूयनूपुरौप्रददौ
निजौ ॥ ततःपदंपदेकृत्वादुकूलेऽपिविशंकिता ॥ ४ ॥ हंसीवसायथाहंसंययौदृष्टस्तुरंगमः ॥ चरन्दूर्वांकुरान्श्यामान्श्यामया
सनमस्कृतः ॥५॥ ममप्राणान्प्रियेसक्तान्माशब्देनवियोजय ॥ इतिब्रुवंतीशनकैःप्राप्ताकुंडलिनंजनम् ॥६॥ पतिवत्तंहिविषयाद
त्तदृष्टिरवैक्षत ॥ ततोददर्शरुचिरंपत्रंकंचुकनिःसृतम् ॥ ७ ॥ गृहीत्वातत्करेणाशुमुद्रामुन्मुच्यविस्मिता ॥ वाचयामासत्पत्रं
पितुरत्यंतहर्षिता ॥ ८ ॥ स्वस्तिश्रीरस्तुमदनवक्तुंकारणमीदृशम् ॥ चंद्रहासोऽहितोतीवममायंसंपदांप्रभुः ॥ ९ ॥ ज्ञात
व्योनात्रसंदेहःपुत्रकार्यंत्वयेदृशम् ॥ मारूपंमावयोद्राक्षीःकुलंशीलंपराक्रमम् ॥ १० ॥ विद्यांबलंविलंबंमामित्रस्यास्यकुरुध्रुव
म् ॥ विषमस्मैप्रदातव्यंत्वयामदनशत्रवे ॥११॥ पार्वतीशमितिध्यात्वाकृतार्थाःस्यामयद्वयम् ॥ दध्यौसाविषयापश्चादभिप्रायं
विद्रूपवती ॥ १२ ॥ संपदांमेप्रभुर्नित्यंहितोमदनसन्निभः ॥ एवमादिमयापत्रेरुचिरंवीक्ष्यतेयथा ॥ १३ ॥ वरंमनोरमंवीक्ष्यम
द्रूपंहर्षनिर्भरः ॥ विषमस्मैप्रदाव्यमत्रचस्खालमेपिता ॥ १४ ॥ पितुर्वैपत्रमालोक्यमदनोऽपिहनिष्यति ॥ कनिष्ठिकानखेनाथ
तीक्ष्णेनादायसुंदरी ॥ १५ ॥ रसालद्रुमनिर्यासंलिलेखविषयातदा ॥ विषयाऽस्मैप्रदातव्येत्येवंवर्णान्समालिखत् ॥१६॥ पत्रं
रसालनिर्यासकृतमुद्रंविधायसा ॥ कंचुकाभ्यंतरेन्यस्यविषयाऽगान्निवेशनम् ॥ १७ ॥ पुनःपुनश्चपश्यंतीपृष्ठतःप्राणवल्लभम् ॥ त
तोदृष्टाव्रजंतीसासखीभिर्विषयातदा ॥ १८ ॥ सख्यऊचुः कस्माद्विलंबितंभद्रेकस्माद्धर्षोमहान्त्वयि ॥ कस्माद्देवीक्ष्यतेपृष्ठेक
च्चिद्दृष्टोनृकेसरी ॥ १९ ॥ सिंहोदृष्टःकथंत्यक्तःसुमनोनूनंत्वयेक्षितः ॥ मन्येतदीयंसर्वस्वंमुष्णासित्वंनिगूहसे ॥ २० ॥ क्रीडंत्योहा
स्यवचनैःसर्वाःस्वंस्वंगृहंययुः ॥ प्रहस्यविषयाकन्याशुश्रावपुटभेदने ॥ २१ ॥ विवाहोत्सवकार्याणांपणवानांतुनिःस्वनम् ॥ गायं

तीनांपुरंध्रीणांसंगीतध्वनिमिश्रितम् ॥ २२ ॥ सूर्यंदृग्भ्यांत्वपश्यंतीप्रार्थयंतीपतिंप्रियम् ॥ विषयागृहमागत्यदृष्टासाप्रियदर्शना
त् ॥ २३ ॥ सप्तभूमिकमास्थायमंदिरंसाव्यलोकयत् ॥ चंद्रहासोऽपिसायाह्नेप्रबुद्धःसिंहविक्रमः ॥ २४ ॥ प्रक्षालितास्यःकृतव
क्त्रशुद्धिःपल्याणयुक्तंहयमारुरोह ॥ चतुर्भिरेवानुगतःस्वभृत्यैःपुरंविवेशाप्रतिमप्रभावः ॥ २५ ॥ यस्मिन्पुरेधर्ममतिःसुमंत्रीरा
जापरंध्यानपरःसयोगी ॥ आस्तेपरंगालवसूक्तिमुक्ताफलानिगृह्णन्ननिशंविचिंतयन् ॥ २६ ॥ चंद्रहासोधृष्टबुद्धिभवनंप्रापसत्व
रः ॥ अवतीर्यहयात्तस्माद्द्वाःस्थंवचनमब्रवीत् ॥ २७ ॥ अंतःकथयरेद्वाःस्थमदनंप्रतिमेवचः ॥ श्रीमद्धृष्टमतेर्वाक्यकारकश्चंद्रहास
कः ॥ २८ ॥ प्राप्तोवचनसंदेशकथापत्रधरोबहिः ॥ शिरआनम्यसद्वाःस्थःस्वामिनंमदनंययौ ॥ २९ ॥ शंसितुंचंद्रहासंतंपार्थाकर्णय
विस्मयम् ॥ सद्वाःस्थोऽन्यपरंद्वाःस्थंगत्वावचनमब्रवीत् ॥ ३० ॥ चंद्रहासमनुप्राप्तंमदनायनिवेदय ॥ द्वितीयोद्वाःस्थमागम्यतृती
यंवाक्यमब्रवीत् ॥ ३१ ॥ तृतीयस्तुचतुर्थंचचतुर्थःपंचमंतथा ॥ पंचमश्चागमत्षष्ठंषष्ठःसप्तममाव्रजत् ॥ ३२ ॥ द्वाःस्थंविवे
कनामानंमदनस्यप्रियंसदा ॥ श्रद्धायष्टिधरंषष्ठश्चंद्रहासंन्यवेदयत् ॥ ३३ ॥ नारदउवाच विवेकनामाद्वाःस्थोयंश्रद्धाय
ष्टिंकरेदधत् ॥ प्रययौमदनायाशुचंद्रहासंनिवेदितुं ॥ ३४ ॥ सिंहासनेचोपविष्टंमदनंशंकरप्रियम् ॥ ददर्शदक्षिणेपार्श्वेवेद
शास्त्रविदोजनान् ॥ ३५ ॥ कवीन्सदुक्तिकर्तॄंश्चवक्तॄन्कृष्णगुणान्बहून् ॥ कृष्णवेषनटान्कृष्णगीतनृत्यप्रगायकान् ॥ ३६ ॥
कृष्णस्यकृष्णभक्तानांबंदिनोगुणवर्णकान् ॥ वामपार्श्वेक्षत्रियांश्चकृष्णभक्तिपरायणान् ॥ ३७ ॥ नानादेशसमायातान्दूतान्
शास्त्रविशारदान् ॥ चामरैर्वीज्यमानंचमदनंधृष्टबुद्धिजम् ॥ विवेकनामाद्वाःस्थस्तंनमस्कृत्यालपद्गिरम् ॥ ३८ ॥ विवेकउवाच
केवलंतवभृत्योऽहंप्रियश्चनपितुस्तव ॥ पितुस्तेऽन्यःक्रोधनामाहिंसायष्टिधरःप्रियः ॥ ३९ ॥ सस्वामिभक्तोमदनयावन्नायातिते
सद्मः ॥ तावन्मदीयंवचनंशृणुसभ्यैःसमन्वितः ॥ ४० ॥ यश्चिंत्यतेसदाशांतैर्योगिभिर्मधुसूदनः ॥ तस्यभक्तश्चंद्रहासःप्राप्तोद्वारंमहा

मते ॥४१॥ अहंतवपितुर्भीतःक्रोधस्यानुचरस्यच ॥ नयामिशंसितुंकिंचिस्मार्त्तंत्वांप्रतिनब्रुवे ॥४२॥ जनस्तवपितुःप्रेष्यःस्वयंवामां
हनिष्यति ॥ इत्थंमनोरमंतस्यवचनंशास्त्रसंमितम् ॥४३॥ उत्तस्थौचसमाकर्ण्यमदनस्तैःसभाजनैः ॥ स्खलद्दुकूलाभरणःप्रांचलंच
समुत्क्षिपन् ॥ ४४ ॥ क्षणाद्ददर्शमदनश्चंद्रहासंहरेःप्रियम् ॥ नमस्कृत्याभिलिंग्याथसभांरम्यांसमानयत् ॥४५॥ वरासनेसन्नि
वेश्यसंपूज्यमदनोऽब्रवीत् ॥ कच्चित्कुलिंदःकुशलीकच्चित्कुशलिनीप्रिया ॥ ४६ ॥ कच्चित्तेविषयेविप्रावेदाभ्यासंप्रकुर्वते ॥ कच्चि
त्क्षत्रियविट्शूद्राःपूजयंतिद्विजान्धनैः ॥ ४७ ॥ कच्चित्प्रजानोपिशुनैर्बाध्यंतेदुःखदैःकरैः ॥ अपित्वंकुशलीप्राप्तश्चिंतयन्मनसाह
रिम् ॥ ४८ ॥ किमत्रागमनेकार्यंतदाचक्ष्वजनप्रियम् ॥ चंद्रहासउवाच युष्मादृशांसतांसंगाद्विपदोयांतिसंक्षयम् ॥ ४९ ॥
कृष्णेतुभक्तिःसुदृढाजायतेमुक्तिदानृणाम् ॥ संदेशात्तेपितुःप्राप्तःपत्रंगृह्णीष्ववाचय ॥ ५० ॥ एकांतेगूढमस्यत्रमहत्कार्यंनवेद्मि
तत् ॥ करेगृहीत्वामदनःपत्रंप्रोवाचविस्मितः ॥ ५१ ॥ शृण्वंतुनिखिलाःपत्रमेकांतेकरवाणिकिम् ॥ अथपत्रंसभामध्येवाचयि
ष्यामिनान्यथा ॥ ५२ ॥ शृण्वतांसर्वलोकानांवाचयामाससमंत्रिजः ॥ स्वस्त्यस्तुमदनायाशुविषयाऽस्मैप्रदीयताम् ॥५३॥ नरू
पंनकुलंशौर्यमाविद्यांचावलोकय ॥ इतिपत्रेस्थितंवीक्ष्यहृषितोमदनोब्रवीत् ॥५४॥ अद्यमेपावितोवंशःपित्रासर्वेचबांधवाः॥
मयायच्चिंत्यतेनित्यंस्वयमेवाभवच्चतत् ॥ ५५ ॥ नारदउवाच हर्म्यस्यसप्तमेपृष्ठेविषयाकाममोहिता ॥ सखीभिःसवयोभि
स्तंचंद्रहासमवैक्षत ॥ ५६ ॥ ध्यायंतीमनसादेवींपार्वतींशंकरप्रियाम् ॥ भर्त्तारंदेहिमेदेविदाक्षायणिनमोऽस्तुते ॥ ५७॥ त्वत्प्रि
यार्थंकरिष्यामिव्रतंनभसिचागते ॥ कृष्णपक्षेतृतीयायांरात्रौकृत्वातुपूजनम् ॥५८॥ गंधैश्चविविधैर्धूपैःपक्वान्नैर्मोदकादिभिः ॥
पुष्पमंडपिकांकृत्वामूर्तिंचित्रमयींशुभाम् ॥ ५९ ॥ तोषयिष्यामिनक्तेनतथाजागरणेनच ॥ मदनस्यमुखाद्वाणीसत्यानिर्यातुवे
दवत् ॥६०॥ इतिसंचिंतयंतींतांवयस्याकाचिदब्रवीत् ॥ मनोरथस्तेकिंजातःकिंचिंतयसिभामिनि ॥६१॥ तयाचंपकमालिन्या

हसंत्यायदुदाहृतम् ॥ वक्षोभित्वानिर्गतौतौभक्त्यार्कितेरतिस्मरौ ॥ ६२॥ प्रियंप्रार्थयपूजार्थमनयोस्तापसंक्षचित् ॥ दृष्टःसताप
सःप्राणानस्मैसात्वंप्रयच्छच ॥ ६३॥ इत्थंसखीनांवचनेनबालाप्रहर्षिताधोवदनालिलेख ॥ भूमिंपदांगुष्ठनखेनभर्तुर्गुणानिवा
ग्र्यान्विषयाऽतिनम्रा ॥६४॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासमदनसंभाषणंनामचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥
अर्जुनउवाच अतःपरंकिमभवन्मदनोधृष्टबुद्धिजः ॥ कथंविवाहमकरोद्विषयाचंद्रहासयोः ॥ १ ॥ कथंचचंदनावत्याःप्राप्तोमं
त्रीस्वकंपुरम् ॥ किमब्रवीत्समदनंतन्ममाचक्ष्वनारद ॥ २ ॥ नारदउवाच अथविप्रान्समाहूयज्योतिःशास्त्रविशारदान् ॥ प
प्रच्छमदनोलग्नंविषयाचंद्रहासयोः ॥ ३ ॥ गणकास्त्वब्रुवन्वाक्यंमदनंप्रतिहर्षिताः ॥ शुक्रजीवावधिपतीतृतीयैकादशंशुभम्
॥ ४ ॥ अनयोस्तवभाग्याच्चगोरजोध्रियतेपुनः ॥ पताकाइवकुर्वंत्यःपुच्छैरूर्ध्वमुखैःपुरम् ॥ ५ ॥ लक्षयित्वाऽभिधावंत्योगावोव
त्सदिदृक्षवः ॥ त्रिगुणोद्भूतयारज्ज्वावद्धंगोष्ठेहिचातुरम् ॥ ६ ॥ पश्यभाग्योदयंवत्सवैष्णवस्यसमागमात् ॥ अद्यैवरुचिरंलग्नं
सर्वदोषविवर्जितम् ॥ ७ ॥ गोधूलिकंवराहाद्यैरुदितंफलदंनृणाम् ॥ तेषामाकर्ण्यवचनंमदनोहर्षनिर्भरः ॥ ८ ॥ आदिदेशपुरं
ध्रीस्ताःपातिव्रत्योपशोभिताः ॥ स्नापयंत्वद्यविषयांचंद्रहासंपृथक्पृथक् ॥ ९ ॥ सजलैःकलशैरार्द्रपल्लवैस्तंतुभिर्युतैः ॥ परिधाप्य
चवासांसिसमानयितुमर्हथ ॥ १० ॥ रक्तचंदनवर्णाढ्योमदनस्तमुपाययौ ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठभद्रंतेचंद्रहासमहामते ॥ ११ ॥ पति
व्रताकरधृतैःकलशैःस्नाहिवारुणैः ॥ नारदउवाच सुस्नातंचंद्रहासंतंगृहेरम्येन्यवेशयत् ॥ १२ ॥ मदनःसाधुशब्दादिमधुपर्कम
चीकरत् ॥ जाययातारकाख्याचपादप्रक्षालनंकृतम् ॥ १३ ॥ तंचंद्रहासंरमणीयवेषमंतर्गृहेसोऽप्यनयत्स्मराढ्यः ॥ स्वांकन्यकां
तांविषयामथांतराचित्रांपटीमंत्रयुतेरधारयत् ॥ १४ ॥ पप्रच्छगोत्रंमदनस्तदीयंपितुःपितुस्तत्पितुराशुनाम ॥ सचंद्रहासोप्यव
दत्स्वगोत्रंहरिःस्वयंमेजनकःसएव ॥ १५ ॥ पितामहःसप्रपितामहश्चहरेर्नचान्योऽस्तिसुहृद्द्वितीयः ॥ कृतेकुलिंदाच्चगुरोर्मदीया

दाधारशक्तेर्नचतस्यपत्न्याः ॥ १६ ॥ तच्चंद्रहासीयमनन्यभावंवचोनिशम्यार्यपतिःस्वकामात् ॥ स्वसारमुच्चैःप्रददाद्गिराऽस्मै
लक्ष्मीपतिस्तृप्तिमुपैतुदानात् ॥ १७ ॥ बद्धांजलीकुंकुमचर्चितांगौतौदंपतीप्रापतुराशुवेदीम् ॥ हुताशनंतर्पितमाज्यपूरैःपरीयतुः
सप्तपदान्ययाताम् ॥ १८ ॥ द्विजान्नमश्चक्रतुराशिषस्ताःस्वीचक्रतुःकांतिमवापतुस्तौ ॥ पतिव्रतानांतिलकानिभालेसंदधतुःपत्र
फलानिपाणौ ॥ १९ ॥ ततोऽसौमदनोहृष्टःप्रददौमंडनंबहु ॥ गावश्चघटदोहिन्योमहिष्यःक्षीरसिंधवः ॥ २० ॥ मुक्ताफलानिर
त्नानिस्वच्छानिविविधानिच ॥ वासांस्यगुरुकर्पूरचंदनानिचवीर्यवान् ॥ २१ ॥ दत्वातुमदनोदध्यौकिमस्मैदीयतेमया ॥ चंद्रहा
सायचात्मानमर्पयामीतिमेमतिः ॥ २२ ॥ मिषतांसर्वलोकानांमदनोवाक्यमब्रवीत् ॥ इदंशिरःसरोजंचकालायास्मैगमिष्यते
॥ २३ ॥ यदाकदाचिद्दास्यामिक्रीडनार्थंकरांबुजे ॥ यथायंचंद्रहासोमेजामाताविषयान्वितः ॥ २४ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतश्चिर
कालंप्रशास्त्विमाम् ॥ तथाभूयाच्चमेपुण्याद्विष्णोराराधनात्मकात् ॥ नानालंकरणैर्वस्त्रैःपूजयित्वाऽथगालवम् ॥ २५ ॥ मदनः
प्रत्युवाचाथद्विजानन्यांश्चयाचकान् ॥ प्रातःसर्वैरलंकार्यंगृहंपूज्यतमैर्मम ॥ २६ ॥ यथाशक्त्यांकिंकरोऽहंपूजयिष्यामिचाखि
लान्॥ तान्विसृज्यद्विजान्सर्वान्चंद्रहासमभोजयत् ॥२७॥ विषयासहितंकामोबुभुजेस्वजनान्वितः॥ सुष्वापमदनःकिंचिद्ब्राह्मे
जातेसमुत्थितः॥२८॥ कृत्वाऽऽत्मचिंतनंपश्चादादिदेशवचोहरान् ॥ मंडपंरचयंत्वेकेचित्रयंत्वपरमंदिरम्॥२९॥ संमार्जयंतुकेचि
च्चचंदनोदकसेचनैः ॥ उच्चैःक्रियंतांविपुलाःपताकादंडमंडिताः ॥ ३० ॥ नारदउवाच तैस्तदाकारिवीभत्सोसेवकैरथनिर्मलाः॥
दिशःकुर्वन्समुदितोविनतातनयोविपात् ॥ ३१ ॥ कथयन्निवलोकानांस्वामिनंसमुपागतम् ॥ उत्थीयंतांतुभोलोकाःक्रियतांवै
दिकोविधिः ॥ ३२ ॥ उदयाचलकूटस्थोरविःसन्निहितोभवत् ॥ चंद्रहासःसमालोक्यज्ञात्वासम्यगथोज्वलम् ॥ ३३ ॥ रात्रिजं
प्राणिनांचित्तमोहध्वांतमपोथयत् ॥ विषयाचंद्रहासौतौस्नापितौविमलैर्जलैः ॥३४॥ हरिद्राचंपकस्नेहैरुद्वर्त्यचपुरंध्रिभिः ॥ परि

धाप्यचवासांसिमुकुटाभ्यामलंकृतौ ॥३५॥ तौदंपतीततोवेदीमागतौस्त्रीपुरस्कृतौ ॥ कृतस्वस्त्ययनौविप्रैरुपविष्टौवरासने ॥३६॥
अथप्राप्ताद्विजाःपूज्यावेदशास्त्रविशारदाः ॥ नराश्वगजदेहानांसम्यग्रक्षाचिकित्सकाः ॥ ३७ ॥ मागधानर्त्तकागीतशिक्षकावंश
 धारिणः ॥ मृदंगवादकावेश्याःशैलूषाजलचित्रकाः ॥ ३८ ॥ उर्ध्ववंशंसमारुह्ययेक्रीडंतिनराःक्षितौ ॥ मुखाद्वह्नेर्महाज्वालामु
त्सृजंतितथाचये ॥ ३९ ॥ ढक्काडमरुजीवाश्चकिन्नरामधुरस्वराः ॥ सूतायेचपुराणस्थानुच्चरंतिनृपान्सदा ॥ ४० ॥ प्रेतलोकग
तान्शूरान्वर्णयंतिचमागधाः ॥ वर्तमानान्नृपान्सम्यग्येतुसंग्रामकारिणः ॥ ४१ ॥ वर्णयंतिप्रबंधैर्येबंदिनस्तेसमाययुः ॥ नाना
बंधेषुकुशलामल्लास्तेब्रह्मचारिणः ॥ ४२ ॥ एवंनानाविधैर्लोकैःसंकीर्णतस्यमंदिरम् ॥ मदनस्याभवत्पार्थतूष्णीकानसमागता
॥ ४३ ॥ अन्येसर्वजनाःप्राप्तालाभकौतुकवीक्षया ॥ तेभ्योरत्नानिवासांसिकांचनंप्रददौबहु ॥ ४४ ॥ अनुक्रमात्समदनोविन
याद्यैर्वचोमृतैः ॥ सुहृत्संबंधिनःसर्वान्तोषयामासभारत ॥ ४५ ॥ हृष्टपुष्टजनाकीर्णतदभूत्कौंतलंपुरम् ॥ वैष्णवागमनात्पार्थ
विष्णुभक्तेःफलंशृणु ॥ ४६ ॥ अकैतवंहृषीकेशंध्यायंतिमनसासदा ॥ तेषांविघ्नगणाःपार्थकिंकरिष्यंतिनिर्बलाः ॥ ४७ ॥ विष
मस्मैप्रदातव्यमितिहेतोश्चमंत्रिणा ॥ प्रेरितश्चंद्रहासोऽयंविषयांप्रापकन्यकाम् ॥ ४८ ॥ भूमौपरवशोजंतुरभिमानीभवेद्वृथा ॥
हठाद्यःकुरुतेजंतुस्तन्नसिद्ध्यतिकर्हिचित् ॥ ४९ ॥ विवाहस्त्वभवज्जिष्णोविषयाचंद्रहासयोः ॥ अतःपरंयदभवत्तदाकर्णयनि
श्चलः ॥ अभक्तिभक्त्योर्माहात्म्यंपुंसांविस्मयकारकम् ॥ ५० ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासविवाहोनामपंच
पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
नारदउवाच तस्यांतुचंदनावत्यांकुलिंदंनिगडैर्दृढैः ॥ धृष्टबुद्धिर्बबंधासौदंडयामासताःप्रजाः ॥ १ ॥ कंठेबद्ध्वाशिलांतोयेनिम
ज्यार्थमयाचत ॥ ज्वलदग्नेरुपरिताःप्रजाद्रध्येऽर्थलिप्सया ॥२॥ अतूतुदत्समांसानिशस्त्रैश्चपुरवासिनाम् ॥ अपाययच्चूर्णतोयंना

सारंध्रेणकांश्चन ॥३॥ दंडयित्वाप्रजाश्चैवंधृष्टबुद्धिरथोब्रवीत् ॥ कुलिंदत्वंहिरेमूढमांनजानासिदारुणम् ॥४॥ चंद्रहासाश्रयेणत्वं
गर्वितोसिधनागमात् ॥ द्रव्यंतत्प्रेषितंमत्यंतेनसार्धंभवान्कथम् ॥ ५ ॥ नागतोसिविमूढात्मन्सेवकाःप्रेषितास्त्वया ॥ तेपिम
त्तामयादत्तमन्नमादन्नबालिशाः ॥ ६ ॥ सांप्रतंत्वंव्रतंदानंकरोषिधनगर्वतः ॥ मदीयंनाशितंद्रव्यंनिश्चलंतुत्वयाव्ययात् ॥ ७॥
आशैशवात्कदाचिन्मेनास्यांपुरिशिवालयम् ॥ विष्णवालयंतडागानिवापीकूपमठाःप्रपाः ॥ ८ ॥ ब्राह्मणानांगृहाश्चेहपुराणप
ठनंतथा ॥ नबभूवुरिदानींतुसर्वतस्तन्मयीपुरी ॥ ९ ॥ कृतात्वयामदीयेनवित्तेननिखिलेनच ॥ कुत्रवेश्मविदःसंतिकुत्रतेशिल्पि
नोगताः ॥ १० ॥ यैर्भक्षितंमदीयंतद्वसुसर्वंदुरात्मभिः ॥ क्वगताब्राह्मणास्तेवैसर्वैपुर्यधिकारिणः ॥ ११ ॥ इत्थंनिर्भर्त्सयामास
कुलिंदंधृष्टधीस्तदा ॥ लोभमाहूयसचिवंसेवकंवाक्यमब्रवीत् ॥१२॥तृष्णयाजाययासार्धंत्राहीमांचंदनावतीम् ॥ इतिसंदिश्यतं
पश्चाद्ययौकौंतलकंपुरम् ॥ १३ ॥ हर्षेणमहतायुक्तआदायविपुलंधनम् ॥ पुत्रंमनसिसंचिंत्यचंद्रहासंतथैवच ॥ १४ ॥ मदी
योमदनःपुत्रोविषंतस्मैप्रदास्यति ॥ तृतीयोदिवसोत्पद्यचंद्रहासेगतेसति ॥ १५ ॥ एकेनावापनगरंद्वितीयेवासरेरिपुः ॥ प्राप्तो
नूनंसमदनःसायाह्नेतत्करिष्यति ॥१६॥ यामेनैकेनयास्यामिकृतकार्यःपुरंप्रति ॥ इतिसंचिंत्यमनसाशिबिकामारुरोहसः ॥१७॥
ऊढांचत्रिशतैःपुंभिर्मत्स्यभुग्भिर्महाबलैः ॥ पार्थगच्छन्धृष्टबुद्धिःपापात्मादंडमाददे ॥ १८ ॥ वैणवंग्रंथिलंदीर्घंताडयामासधी
वरान् ॥ शीघ्रंगच्छतरेदुष्टाधीवरामत्स्यभक्षकाः ॥ १९ ॥ तेऽब्रुवन्नुपगच्छामोमंत्रिन्शीघ्रतरंप्रभो ॥ माताडयभृशंदंडप्रहारै
र्गच्छतोहिनः ॥२०॥ नहुषस्यकुलेजातोभवान्किंनमुनीश्वराः ॥ वयंस्मभूपमन्युत्वाद्भोगिराजंनकुर्महे ॥ २१ ॥ सुवातेपोतव
ज्जग्मुर्धीवराधीवराश्चते ॥ उपर्युपरिडीयंतेकाकाःस्मशिबिकांहठात् ॥ २२ ॥ चंच्वाभिघातंकुर्वंतिपक्षतुंडनखैश्चतम् ॥ एवं
पार्थाभवत्तत्रविद्धिपापस्यचेष्टितम् ॥२३॥ तावत्पुरःप्रादुरभूद्विशालःफणाभिराकाशमिवालिहन्वै ॥ पुच्छंनिवेश्यक्षितिपृष्ठएव

प्रोवाचसर्पोनृगिराविषाढ्यः ॥ २४ ॥ त्वदीयसौवर्णघटेषुनित्यंवसामिरक्षंस्तवसूनुनातत् ॥ स्थानंमदीयंकिलनाशितंहिग
च्छामितेस्वस्तिअलंविषादात् ॥ २५ ॥ इत्येवमुक्त्वावचनंसर्पःपातालमाविशत् ॥ विसिस्मायसमूढात्मानाजानाद्गूढपाद्वचः
॥ २६ ॥ धृष्टबुद्धिःपुनर्दंडप्रहारैर्धीवरान्दृढम् ॥ उत्तिष्ठंश्चर्वयन्नोष्ठौदंतैर्दंतांश्चपीडयन् ॥२७॥ युष्माकंचरणान्ग्रामंगत्वाछेत्स्या
मिमाचिरम् ॥ इत्थंसपीडयन्प्रामोधीवरान्कौंतलंपुरम् ॥ २८ ॥ यामेनैकेनशुश्रावधृष्टधीस्तूर्यनिःस्वनम् ॥ चिंतयामाससमनसा
कार्यंपुत्रेणतत्कृतम् ॥ २९ ॥ नारदउवाच तस्माद्विमानादवरुह्यमूढःपदातिरेकःप्रययौपुरस्तात् ॥ ददर्शसूतानथमागधान्बहू
न्स्वलंकृतान्बंदिनएववस्त्रैः ॥३०॥ बंदिनऊचुः आगच्छशीघ्रंधृष्टबुद्धेसुतेनकृतंकार्यंसूरिणातत्तुसर्वम् ॥ ब्रह्मायुस्तेचंद्रहासस्य
भूयात्तथासूनोर्मदनस्यातिदातुः ॥ ३१ ॥ धृष्टबुद्धिरुवाच आःपापारेबंदिनश्चंद्रहासःकोसौदूरात्सर्पतहन्मिदंडैः ॥ इत्यूचिवा
न्धृष्टबुद्धिःपुरस्तात्पूज्यान्विप्रान्पूजितांश्चंदनेन ॥ ३२ ॥ नानाक्षौमैर्भूषितान्भूषणैश्चगृहान्स्वीयानागतानन्वपश्यन् ॥ वि
प्राऊचुः भूयादेवंस्वस्तितेधृष्टबुद्धेकुतोलब्धश्चंद्रहासोऽररोयम् ॥ भाग्योदयस्तवरम्योविभातियेनेदृशीकीर्तिरापूर्यतेते ॥ ३३ ॥
निशम्यतेषांवचनंदुरात्माजज्वालमंत्रीकिलवाडवोऽब्धौ ॥ दंडंसमुद्यम्यकुतःपुरस्ताद्भमिष्यथेत्यादिजजल्पविप्रान् ॥ ३४ ॥ वि
प्राःपलायंतिविसृज्यवासोकृष्णाजिनंतेतुततःस्खलंतः ॥ विमुक्तकेशाःस्खलदुत्तरीययज्ञोपवीताःपथिनिःश्वसंतः ॥ ३५ ॥ ततो
दृष्टागायकामंत्रिणंतेप्रोचूराज्यंचंद्रहासोविधत्ताम् ॥ सतान्चक्रेभिन्नकपालवीणामृदंगढक्कानकभेरिवंशान् ॥ ३६ ॥ पश्यं
श्चित्रंद्वारिवर्णैर्विचित्रंप्रायाद्द्वाराभ्यंतरंधृष्टबुद्धिः ॥ नीराजितुंचंपकांग्योभिजग्मुर्दीपान्विताःकुंकुमचर्चिताश्च ॥ ३७ ॥ आह
स्मताधृष्टधीरुत्सवोऽयंकस्मात्कृतःकिंचलब्धंसुतेन ॥ ऊचुर्मृगाक्ष्यस्तवसूनुनाद्यलब्धोहितश्चंद्रहासःकुलस्य ॥३८॥ दुष्टोमूढोधृ
ष्टधीराहतस्मैधनंदत्तंचंद्रहासायतेन ॥ ३९ ॥ स्त्रियऊचुः मैवंब्रूहिचंद्रहासायतस्मैदत्ताकन्याविषयापुत्रकेण ॥ तासांवचःशल्य

विभिन्नगात्रोविभ्रच्छोणेलोचनेक्रोधयुक्तः ॥ ४० ॥ ततःप्रायात्सप्तमद्वारमध्यंयत्रास्तेऽयंद्वारपालोविवेकः॥ श्रद्धायष्टिस्तंवद
स्वासससारप्राप्तेक्रोधेकाविवेकस्यवार्त्ता ॥ ४१ ॥ अथापश्यद्धृष्टधीर्वेदिकायांतंचंद्रहासंविषयांचकन्याम् ॥ बद्धांचलांचंद्रहासां
चलेनपुष्पोद्गुंफमुकुटंविभ्रतींच ॥ ४२ ॥ स्वेदोमहान्वेपथुश्चास्यगात्रेप्रादुर्बभूवाप्रतिमःशुष्कमास्यम्॥ क्रुद्धोदध्यौकिंकृतंमत्सु
तेनयन्नापश्यद्गूढपत्रंमदीयम् ॥ ४३ ॥ जामाताथोश्वशुरंवीक्ष्यपत्न्यासहोत्थितःकुरुतेस्मप्रणामम् ॥ यथाव्याघ्रंबालमृगोवि
लोक्यतथाचामुंनाभ्यनंदद्द्विराऽपि ॥ ४४ ॥ अथमदनमुपागतंप्रनघंचरणयुगेवदतिस्मधृष्टबुद्धिः॥ वदसुतकिमकारिरेदुरात्म
न्ममचमनोनहितोषमाजगाम ॥४५॥ आहस्मतंमदनस्तातपत्त्रंविक्ष्यार्हदत्तवान्स्वांस्वसारम्॥ वरायास्मैचंद्रहासायधेनूर्वासो
हिरण्यंमहिषीःकोटिशोऽद्य ॥ ४६ ॥ कस्मात्तातःक्रुध्यतिमांविलोक्यकोशागारंपश्यरिक्तंकृतंतत् ॥ नानादेशादागतेभ्योद्विजे
भ्योदत्तंद्रव्यंयाचकेभ्योऽखिलेभ्यः ॥ ४७ ॥ नारदउवाच आःपापोयोधुनयन्स्वंकपालंहस्तेहस्तंपेषयन्निःश्वसन्सः ॥ प्रोवा
चेदंधृष्टधीर्याहिघोरंवनंभिक्षामटकृष्णाजिनीत्वम् ॥४८॥ मदनउवाच नैतच्चित्रंतातरामोवनंकिंपितुर्वाक्यान्निरगात्पुण्यकी
र्तिः ॥ तथावनंतववाक्यात्प्रयास्येपरंन्यूनंकिंकृतंमेविवाहे ॥ ४९ ॥ नाहूतोयद्देशपालःकुलिंदःपत्नीतदीयाकिंकरोम्यल्पकाले ॥
समायातस्तत्सुतोलेखिपत्त्रंशीघ्रंबलंनमुहूर्तस्त्वथेत्थम् ॥ ५० ॥ किंवाऽधुनायामिकुलिंदमेकःसमाहूयात्रानयिष्येनमस्ये ॥ न्यू
नंनान्यद्विषयायाविवाहेसर्वंदत्तावाजिनोहास्तिनश्च ॥ बाहूशिरोदायिमयावरायपूज्यायकृष्णानुचरायतात ॥ ५१ ॥ धृष्टबुद्धि
रुवाच दूरंप्रसर्पनमुखंममदर्शयाद्यपत्त्रंसमानयनिरीक्षयतत्रकिंस्वित् ॥ तेनाहृतंपत्रमपश्यदेषमंत्रीविधातुर्लिपिमन्वमंस्त ॥
॥ ५२ ॥ क्षणंदध्यौसांत्वयामासपुत्रंसत्यंत्वदीयंकिलवीक्षितंच ॥ मयात्वसौचंद्रहासोविसृष्टस्तथापत्त्रंलिखितंगूढभावम् ॥५३॥
जातोदैवाद्विषयायाविवाहोनाहंकर्त्तानभवान्नापरोऽपि ॥ इत्थंसमाश्वास्यसुतंदुरात्मातंचंद्रहासंपरिपूज्यदंभात् ॥ ५४ ॥ जाते

चतुर्थेदिवसेचतुर्थीकर्मव्यधात्कैतवाद्धृष्टबुद्धिः ॥ ततःपरंदूयमानःसराजन्कर्ताकिमत्राद्यविपक्षपक्षे ॥ ५५ ॥ कृतंमयात्येकम
होद्वितीयमग्रेकथंकार्यममुष्यशत्रोः ॥ इत्थंनिमग्नःसतुशोकसिंधौकर्तव्यनौकारहितेऽल्पबुद्धिः ॥ ५६ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजै
मिनीयेधृष्टबुद्धिसंतापोनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५६ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
नारदउवाच धृष्टधीश्चिंतयामासविपरीतमभून्मम ॥ दत्तातुविषयाकन्यावध्यायास्मदरातये ॥ १ ॥ अतःपरंतयाकार्यंकिंकंग
च्छामिबांधवम् ॥ पुत्रोयंमद्दृशेनैववर्त्ततेमदनोमलः ॥ २ ॥ आभ्यांमदीयंहिकुलंपुत्राभ्यांनाशितंध्रुवम् ॥ चंद्रहासोविशेषे
णनाशयिष्यतिमत्कुलम् ॥ ३ ॥ विषयाविधवाभूयात्करिष्याम्यनृतंवचः ॥ मुनीनामितिसंचिंत्यचांडालांस्तानथाह्वयत् ॥ ४ ॥
एकांतेसंस्थितःपाप्मासंदिदेशशनैःशनैः ॥ चंडिकायतनंबाह्येपुराद्रुपवनेशुभे ॥५॥ करवालकराःसर्वेतत्रगच्छथमौनिनः ॥ गूढं
तस्यास्थिताःकोणद्वयेनिश्चलमानसाः॥६॥जातेपितृप्रसूकालेयःकश्चिदपियास्यति॥भवद्भिःसहिहंतव्योमाविचारयतध्रुवम् ॥७॥
पूर्वंयथावंचितोऽहंतथामाकुरुताधुना ॥ युष्माकंसंपदामर्धंप्रदास्येमदनांशकम् ॥ ८ ॥ तस्यवाक्यंसमाकर्ण्यतेंऽत्यजाश्चंडिका
लयम् ॥ जग्मुःप्रच्छन्नवेषाश्चतृतीयप्रहरेसति ॥ ९ ॥ धृष्टबुद्धिश्चंद्रहासंविनयाद्वाक्यमब्रवीत् ॥ चंद्रहासमहाप्राज्ञश्शृणुमेवच
नंहितम् ॥ १० ॥ अस्माकंहिकुलेदेवोचंडिकापूज्यतेकिल ॥ कृतोद्वाहोभवानद्यतांनमस्कुरुमातरम् ॥ ११ ॥ सायंसंध्यांविधा
याशुपुष्पाण्यादायचंदनम् ॥ एकःप्रयाहितांदेवींपुरबाह्यकृतालयाम् ॥ १२ ॥ पूजितुंचनमस्कर्त्तुमित्यादिश्यकुधीःस्थितः ॥
ओमित्युक्त्वाततोवाक्यंचंद्रहासोह्यकैतवात् ॥ १३ ॥ ससंध्यावंदनंकृत्वागंतुकामोबभूवह ॥ अंबिकालयमेवासौचंद्रहासोम
हायशाः ॥ १४ ॥ नारदउवाच एतस्मिन्नंतरेपार्थराजाकौंतलपःसुधीः ॥ गालवंतंसमाहूयदेहचेष्टामथाब्रवीत् ॥ १५ ॥
स्वामिन्गालवभूलोकेराज्यंमेकुर्वतोनहि ॥ सुखमस्तितनुच्छायामशिरस्कांविलोकये ॥ १६ ॥ उत्क्रांतिसमयोमेऽद्यसमायातो

नसंशयः ॥ अरिष्टाध्यायमाख्याहियंश्रुत्वानिर्वृतिंलभे ॥१७॥ गालवउवाच अरिष्टानिमहाराजश्शृणुवक्ष्यामितानिते ॥ दत्ता
त्रेयोत्थलर्कायथान्याचख्यौमहात्मने ॥ १८ ॥ अरिष्टानिसमालोक्यमृत्युंजानातियोगवित् ॥ देवमार्गेध्रुवंशुक्रंसोमच्छाया
मरुंधतीम् ॥ १९ ॥ योनपश्येन्नजीवेत्सनरःसंवत्सरात्परम् ॥ अरश्मिबिंबंसूर्यस्यवह्निंचैवांशुमालिनम् ॥ २० ॥ दृष्ट्वैकादश
मासाच्चनरस्तूर्ध्वंनजीवति ॥ सुवर्णवर्णान्वृक्षांश्चनवमासान्सजीवति ॥ २१ ॥ स्थूलःकृशःकृशःस्थूलोयोऽकस्मादेवजायते ॥
प्रकृतिश्चविवर्त्तेततस्यायुश्चाष्टमासिकम् ॥ २२ ॥ खंडंयस्यपदंपार्ष्ण्योःपादस्याग्रेतथाभवेत् ॥ पांसुकर्दमयोर्मध्येसप्तमासा
न्सजीवति ॥ २३ ॥ कपोतगृध्रोलूकाश्चवायसोवापिमूर्धनि ॥ क्रव्यादोवाखगोलीनःषण्मासायुःप्रदर्शकाः ॥ हन्यतेकाकपंक्ती
भिःपांसुवर्षेणयोनरः ॥ २४ ॥ स्फुरेच्चयस्यवैचर्मस्तनादूर्ध्वमुरस्थलम् ॥ तस्यापिपंचभिर्मासैर्विद्यान्मृत्युमुपस्थितम् ॥ २५ ॥
स्वांछायांचान्यथादृष्ट्वाचतुर्मासान्सजीवति ॥ अनभ्रेविद्युतंदृष्ट्वादक्षिणांदिशमाश्रिताम् ॥ २६ ॥ योनिशींद्रधनुर्वापिजीवितं
द्वित्रिमासिकम् ॥ घृतेतैलेऽथवादर्शेतोयेवाप्यात्मनस्तनुम् ॥ २७ ॥ यःपश्येदशिरस्कांचमासार्धंनसजीवति ॥ यस्यत्वस्थिस
मोगंधोगात्रेशवसमोऽपिवा ॥ २८ ॥ तस्यार्धमासिकंज्ञेयंनरस्यनृपजीवितम् ॥ यस्यवैस्नातमात्रस्यहृत्पद्ममवशुष्यति॥२९॥
पिबतश्चजलंशोषोदशाहंसोऽपिजीवति ॥ ऋक्षवानरयुग्मस्थोगायन्योदक्षिणांदिशम् ॥ ३० ॥ स्वप्नेप्रयातितस्यापिमृत्युस्त
त्कालमृच्छति ॥ रक्तकृष्णांबरधरागायंतीहसतीचया ॥ ३१ ॥ दक्षिणाशांनयेन्नारीस्वप्नेसोऽपिनजीवति ॥ नग्नंक्षपणिकंस्वप्ने
हसमानंप्रपश्यति ॥ ३२ ॥ यएवंतस्यचक्षिप्रंविद्यान्मृत्युमुपस्थितम् ॥ आमस्तकतलाद्यस्तुनिमग्नःपंकसागरे ॥ ३३ ॥ स्वप्नेप
श्यत्यथात्मानंनरःसद्योम्रियेतसः ॥ कोशागारंरथागारंधक्ष्यंतंस्वकंशिरः ॥ ३४ ॥ दृष्ट्वास्वप्नेदशाहेनमृत्युरेवनसंशयः ॥ करा
लैर्विकटैःकृष्णैःपुरुषैरुद्यतायुधैः॥३५॥ पाषाणैस्ताडितःस्वप्नेसद्योमृत्युमवाप्नुयात् ॥ नात्मानंपरनेत्रस्थंवीक्षतेनसजीवति॥३६॥

पिधायकर्णौनिर्घोषंनशृणोत्यात्मसंभवम् ॥स्वभाववैपरीत्येनवर्ततेनसजीवति ॥ ३७ ॥ देवान्नार्चयतेविप्रान्गुरून्वृद्धांश्चनिंद
ति ॥ मातापित्रोरसत्कारंजामातॄणांकरोतियः॥ ३८ ॥ योगिनांज्ञानविदुषामन्येषांचमहात्मनाम् ॥ प्राप्तकालःसपुरुषानतुजो
वतिवैक्षणम् ॥ ३९ ॥ योगिनासततंयत्नादरिष्टान्यवनीपते ॥ विलोक्यस्वासनेस्थित्वाध्यातव्यंपरमंपदम् ॥ ४० ॥ सारभूत
मुपासीतज्ज्ञानंयत्कार्यसाधनम् ॥ इदंज्ञेयमिदंज्ञेयमितियस्तृषितश्चरेत् ॥ ४१ ॥ अपिकल्पसहस्रायुर्नसज्ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ त्य
क्तसंगोनिराहारोजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ ४२ ॥ विषयेभ्योनिवर्त्याशुमनोध्यानेननिवेशयेत् ॥ नारदउवाच योगसारंसमाक
र्ण्यगालवान्मुनिपुंगवात् ॥ ४३ ॥ राज्यंत्यक्तुमनाःसोथजीर्णांत्वचमिवोरगः ॥ तत्रोपविष्टंमदनंसमाहूयेदमब्रवीत् ॥ ४४ ॥ रा
जाकौंतलपस्तस्यकर्णेजामातरंस्वकम् ॥ समानयाशुमदनकरिष्येत्यात्मनोहितम् ॥ ४५ ॥ बाढमित्यालपित्वासप्रायाज्जामा
तरंप्रति ॥ सूर्येजपाप्रसूनाभेत्यस्तंगिरिमुपाश्रिते ॥ ४६ ॥ ददर्शचंद्रहासंतंकृतसंध्याविधिंशुचिम् ॥ पुष्पकर्पूरकस्तूरीचंदनांब
रधारिणम् ॥ ४७ ॥ हरिद्राकुंकुमोन्मर्दगौरांगंमुकुटावृतम् ॥ एकाकिनंसमायांतंपथिदृष्ट्वाऽब्रवीत्स्मरः ॥ ४८ ॥ अयित्वंचंद्र
हासाशुकुतोव्रजसितद्वद ॥ चंद्रहासोब्रवीद्वाक्यंपित्राऽहंप्रेरितस्तव ॥४९॥ चंडिकांचनमस्कर्तुंमहिषघ्नींबहिःस्थिताम् ॥ वारया
मासमदनस्त्वंयाहिनृपमंदिरम् ॥ ५० ॥ देहिचंदनपुष्पाणित्वंनृपंत्वरितंव्रज ॥ इत्युक्त्वापुष्पमालाढ्यंपात्रमाच्छिद्यतत्करात् ॥
॥ ५१ ॥ ययौसमदनश्चैकश्चंडिकाभवनंतदा ॥ अवतीर्यहयात्तस्मात्सेवकान्विनिवार्यच ॥ ५२ ॥ व्रतभंगभयात्पार्थच्छत्रचा
मरवर्जितः ॥ चंद्रहासस्तमारुह्यवाजिनंचप्रयत्नतः ॥ ५३ ॥ तैरेवसेवकैःसार्धंछत्रचामरवीजितः ॥ प्रापकौंतलपंवेगान्नमस्कृ
त्यपुरःस्थितः ॥ ५४ ॥ चंद्रहासंसमालोक्यराजाकौंतलपोऽब्रवीत् ॥ स्वामिन्गालवयास्यामिवनंत्यक्त्वापरिच्छदम् ॥ ५५ ॥
सर्वसंगपरित्यागंपात्रेकुर्वेऽद्यवैष्णवे ॥ ओमित्युक्तःसमुनिनाददौचंपकमालिनीम् ॥ ५६ ॥ चंद्रहासायनिखिलंराज्यंप्राददादवा

ङ्मुखः ॥ परित्यज्यचवस्त्राणिनग्नऊर्ध्वभुजोनृपः ॥ ५७ ॥ वनंजगामसंत्यक्तवासमलोष्टाश्मकांचनः ॥ प्राप्ययोगर्द्धिमतुलां
परांनिर्वाणलक्षणाम् ॥ ५८ ॥ पश्यंस्तुच्छमिदंसर्वंसदेवासुरमानुषम् ॥ पाशैर्गुणमयैर्बद्धंबध्यमानंचनित्यशः ॥ ५९ ॥ पुत्र
स्वभ्रातृपौत्रादिस्वपारक्यादिभावितैः ॥ आकृष्यमाणंकरुणैर्दुःखार्तंभिन्नदर्शनम् ॥ ६० ॥ अज्ञानपंकगर्तस्थमनुबुद्ध्वामहीप
तिः ॥ आत्मानंचसमुत्तीर्णंगाथामेतामगायत ॥ ६१ ॥ अहोकष्टंयदस्माभिःपूर्वंराज्यमनुष्ठितम् ॥ अपिपश्चान्मयाज्ञातंयोगा
न्नास्तिपरंसुखम् ॥ ६२ ॥ नारदउवाच इत्थंसंसारपाशेभ्योमुक्तःकौंतलपोनृपः ॥ सिंहासनेचंद्रहासंगालवःसोभ्यषेचयत् ॥
॥ ६३ ॥ गांधर्वेणविवाहेनतदाचंपकमालिनीम् ॥ परिणिन्येचंद्रहासःसूर्येऽस्तंयातिपाटले ॥ ६४ ॥ नारदउवाच पुष्पाणिचस
मादायगच्छन्समदनःपथि ॥ ददर्शयुध्यत्पुरतोबिडालद्वयमातुरम् ॥ ६५ ॥ हस्ताच्चंदनपुष्पाणांपात्रंभूमावथापतत् ॥ रुधिरंप्र
स्रवन्नेत्रान्मदनस्यमुखात्तथा ॥ ६६ ॥ उलूकःसचवैमूर्ध्निस्थितवान्भीमनिःस्वनः ॥ तथाप्यगणयन्पार्थमदनोवाक्यमब्रवीत् ॥
॥ ६७ ॥ अपिस्वस्तिभवेत्तस्मैचंद्रहासायधीमते ॥ वैष्णवायचधीरायजामात्रेममसांप्रतम् ॥ ६८ ॥ इत्येवंचिंतयन्प्रापमदन
श्चंडिकालयम् ॥ ६९ ॥ अवाङ्मुखःसन्सविवेशधीमान्कपाटयुग्मंप्रहरन्करेण ॥ शब्दंसमाकर्ण्यचतेपशुघ्नाःशस्त्राणियत्नाज्ज
गृहुःप्रमत्ताः ॥ ७० ॥ कर्णेलगित्वाशनकैरवोचन्द्विजघ्नधेनुघ्नशिशुघ्नकश्चित् ॥ प्राप्तोमुमूर्षुस्तदिहात्रजंतुःस्वनामवैयर्थ्यमहोन
कार्यम् ॥ ७१ ॥ नलंघनीयःकुलधर्मएषनीतिस्ततोहिंस्युरमुंचशूलैः ॥ अथप्रविष्टंमदनंसुवेषंदक्षंपितुर्वाक्यकरंपशुघ्नाः ॥ ७२ ॥
शूलैश्चखड्गैर्निशितैश्चपट्टिशैर्जघ्नुस्तदाप्राहसुतःसुमंत्रिणः ॥ हेचंडिकेवैष्णविनोलुलायोदैत्योनिशुंभोऽपिनशुंभएव ॥ नरक्तबी
जोहमिहागतस्त्वांकस्माच्चशूलैरभिहंसिमातः ॥ ७३ ॥ नप्रार्थयाम्यद्यचजीवितार्थंत्वंसाक्षिणीमेवचनस्यभूयाः ॥ यच्चंद्रहासा
र्थमभाणिवाहूशिरःप्रदास्येद्यतृणोहमासम् ॥ ७४ ॥ इत्यूचिवान्मंत्रिपुत्रस्तदानींजहौप्राणानुच्चरन्माधवेति ॥ चांडालास्ते

प्रस्फुरद्वास्यभीताजग्मुस्तेवैकोहतोऽस्माभिरेव ॥ ७५ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकुंतलपुरराज्यप्राप्तिर्नामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥ ॥ ६ ॥

नारदउवाच राज्यंलब्ध्वाचंद्रहासःपत्नींचंपकमालिनीम् ॥ शुभेगजेतयासार्धमारुरोहनिशागमे ॥ १ ॥ नमस्कर्तुंधृष्टबुद्धिंमृदंगध्वनिशोभितः ॥ आजगामत्वरायुक्तोदिदृक्षुःश्वशुरंनृप ॥ २ ॥ शंसंतिस्मवचस्तस्मैमंत्रिणेचवचोहराः ॥ मंत्रिन्समागतंपश्यचंद्रहासंनृपंनवम् ॥ ३ ॥ जामातरंतवविभोराज्ञःकौंतलपस्यच ॥ तेषांवचनमाकर्ण्यक्रोधान्मंत्रीवचोऽब्रवीत् ॥ ४ ॥ युष्माकंरसनांछेत्स्येमूलमारभ्यपापिनाम् ॥ कोऽन्यःकौंतलपाद्राजाभविष्यतिधरातले ॥ ५ ॥ वचोहराब्रुवंतिस्मस्वामिन्दृष्ट्वावलोकय ॥ तावत्प्राप्तश्चंद्रहासोजायवासहितःपुरः ॥ ६॥ ददर्शधृष्टबुद्धिस्तंनेत्रेस्वेपरिमार्जयन् ॥ उताहोस्वित्सुतःप्राप्तोमदनोऽयंभविष्यति ॥ ७॥ पुरतोविद्यतेकन्यायथाचंपकमालिनी ॥ उवाचोच्चैस्तदामंत्रीरेरेमदनकिंकृतम् ॥ ८ ॥ इतिचिंतयतस्तस्यचंद्रहासःपुरःस्थितः ॥ अवतीर्यगजात्तस्मात्पादौजग्राहमंत्रिणः ॥ ९ ॥ चुबुकेधृष्टबुद्धिस्तंदधारनभवान्गतः ॥ चंडिकाभवनंरम्यंगोत्रस्थितिविनाशकृत् ॥ १० ॥ चंद्रहासउवाच यावद्गच्छाम्यहंस्वामिन्पुष्पचंदनपात्रभृत् ॥ तावत्कौंतलपादेशकारकोमदनश्चमाम् ॥११॥ वारयामासपश्चाच्चस्वयंदेवींजगामसः ॥तत्तस्यवचनंश्रुत्वाकठोरंमर्मभेदिच॥१२॥ऊर्ध्वबाहुर्मुक्तकेशोमंत्रीसविलपन्ययौ ॥ परार्थयोवटंकर्तातास्मिन्सपततिध्रुवम् ॥ १३ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनप्राणिनांहितमाचरेत् ॥ उत्तिष्ठन्निपतन्भूमौध्वांतेघोरेस्थितःपथि ॥ १४॥ धृष्टबुद्धिर्जगामाशुपश्यन्प्रेतस्थलींबहिः ॥ प्रज्वलंतिचितायत्रभस्मवातेननीयते ॥ १५॥ तंदृष्ट्वाभूतवेतालकंकालावाक्यमब्रुवन् ॥ अस्मत्तोऽभ्यधिकःकोऽपिसमायातिचपश्यताम् ॥१६ ॥ तत्रापरोऽब्रवीत्प्रेतःकोस्मत्तोऽभ्यधिकोभवेत् ॥ मयाप्रेष्येणयुष्माकंघातितंब्राह्मणत्रयम् ॥१७॥ विश्वासधनहर्तारंपरनिंदापरायणम् ॥ वित्तमांसर्वदाभूतजंतुग्रंभयदं

सताम् ॥१८॥ तथाब्राह्मणहंतारंभ्रातरंमेऽघपश्यत ॥ ममपुत्राद्भ्यधिकस्तस्मात्पथिकघातकात् ॥१९॥तावद्ब्रह्मग्रहस्त्वेकःप्रहस
न्वाक्यमब्रवीत् ॥ अधिकस्तेसुतोभ्रातात्वंततोब्रह्मघातकी ॥ २० ॥ अयमायातिचान्योऽस्तित्वादृशोनचमादृशः ॥ तस्मात्पला
यनंकार्यंयुष्माभिर्नचदर्शनम् ॥ २१ ॥ कर्तव्यंतस्यपापस्यदुष्टस्यातिविरोधिनः ॥ मित्रद्रोहीकृतघ्नोऽयंविश्वासस्यैवघातकः
॥ २२ ॥ अयमायातिपापिष्ठस्तस्माद्दूरंपलायते ॥ इत्यालोच्यपलायंतेतंदृष्ट्वाभूतभैरवाः ॥ २३ ॥ धृष्टधीःपुत्रशोकार्तश्चिताका
ष्ठानिसंदधत् ॥ ज्वलंतिपाणौप्रययौचंडिकाभवनंप्रति ॥ २४ ॥ ददर्शपुत्रंमदनंखड्गशूलविदारितम् ॥ चंडिकापुरतोनूनंपशुंद्वा
त्रिंशतागुणैः ॥ २५॥ अन्वितंतंसुचारित्रंयोगिनांतपतांवरम् ॥ ज्ञातार्थसमयंशांतंमनोवाक्कायदंडकम् ॥ २६ ॥ विभिन्नकल
शंदिव्यंप्रासादमिवभूतले ॥ काश्मीरमिवसंभिन्नंलिंगंपाखंडिभिर्नरैः ॥ २७॥ दृष्ट्वातंमदनंपुत्रंतथाछिन्नमनोरथः ॥ स्वकीय
स्यैववंशस्यच्छिन्नंमूलंसधृष्टधीः ॥ २८॥ परित्यज्यचिताकाष्ठंपश्यन्ससुतमातुरः ॥ आलिलिंगतथाभूतंसमुत्थाप्यचपाणिना
॥२९॥ धृष्टबुद्धिरुवाच उत्तिष्ठोत्तिष्ठरेपुत्रचंद्रहासःसमागतः ॥ तस्मैत्वंविषयांकन्यांप्रदेहिविपुलंधनम् ॥ ३० ॥ मयात्वंकंठि
नैर्वाक्यैःपीडितोऽसिप्रकोपितः ॥ सांप्रतंवैष्णवद्रोहफलंप्राप्तंमयासुत ॥ ३१ ॥ वैष्णवद्रोहिणांसत्यंहृदयंतुविदीर्यते ॥ तस्मान्म
दीयंहृदयंविदीर्णमधुनाऽभवत् ॥ ३२॥ अयंसमदनोयस्यरतिःकृष्णेसदास्थिता ॥ नायंशिवद्रोहकरोनयोगीजनतापनः॥३३॥
इत्थंविलप्यबहुधाधृष्टधीःस्वशिरस्तदा ॥ आस्फालयामासभृशंस्तंभेधातुविभूषिते॥ ३४॥ सभिन्नमस्तकोभूमौस्फुटितांडमिवा
पतत् ॥ तस्मिन्निपतितेपार्थधृष्टबुद्धौचतत्सुते ॥ ३५ ॥ प्रभातसमयेजातेतापसःपुष्पतोयभृत् ॥ चंडिकाभवनंप्रायात्स्नापितुंपू
जितुंचताम् ॥ ३६ ॥ प्राविशद्भवनंदेव्याःसलिंगीपुरतोमृतौ ॥ धृष्टधीमदनौशांतौदीपाविवददर्शह ॥ ३७॥ आहोस्वित्किंबभू
वात्रनवराज्यफलंस्फुटम् ॥ मंत्रिपुत्रावपिहतौनृपकौंतलपप्रियौ ॥३८॥ आगतश्चंद्रहासायतापसःशंसितुंतदा ॥ तापसउवाच

केनापिनिहतौराजन्धृष्टधीमदनौवहिः ॥ ३९ ॥ चंडिकाभवनेरात्रौतच्छीघ्रमवधार्यताम् ॥ तस्यवाक्यंसमाकर्ण्यपद्भ्यामेवाग
तोनृपः ॥ ४० ॥ चंद्रहासःसुदुःखार्तोदेव्याभवनमातुरः ॥ ददर्शपुरतोदेव्याःपितापुत्रौचतादृशौ ॥ ४१ ॥ चंद्रहासोऽब्रवीद्वाक्यंहे
मातश्चंडिकेमयि ॥ क्रुद्धाऽसिचेन्मांगृहाणत्वयाएतौवृथाहतौ ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वापुरतोदेव्याःपितापुत्रौचतादृशौ ॥ दृष्ट्वास्नात्वा
शुचिर्भूत्वास्वस्तिवाच्यततोनृपः ॥४३॥ कुंडंखनित्वारुचिरंचतुरस्रंसुलक्षणम् ॥ तस्मिन्पावकमारोप्यवलिदीपपुरःसरम् ॥४४॥
जुहावाज्यतिलान्रम्यान्पायसंसितयासह ॥ स्वदेहमांसमुद्धृत्यसूक्तंजप्त्वाजुहावसः ॥ ४५ ॥ सर्वमांसंचंद्रहासोहुत्वापादशिरो
धरान् ॥ अस्थीनिधारयन्शीर्षंप्राहस्मजगदंबिकाम् ॥ ४६ ॥ चराचरगुरोर्विष्णोश्चिच्छक्तिस्त्वमुदाहृता ॥ सर्वेषांकर्मणांमातः
साक्षिणीत्वंपृथक्स्थिता ॥ ४७ ॥ अधुनाछेद्मिखड्गेनशिरस्तेनजगत्पतिः ॥ प्रीयतांसहृषीकेशस्त्वद्रूपःकालिकेंऽबिके ॥ ४८ ॥
इत्येवमुक्त्वातंखड्गंयावत्कंठेदधारसः ॥ तावत्प्रादुर्बभूवैषाचंडिकाप्राहतंनृपम् ॥४९॥ मैवमात्मवधंकार्षीरेषपाप्माकुकर्मणा ॥
पंचत्वमगमन्मंत्रीतत्सुतोप्यददाद्रणम् ॥ ५० ॥ त्वदीयंयत्पुराप्रोक्तंविवाहसमयेस्वसुः ॥ प्रसन्नाहंहरेर्भक्तचंद्रहासतवाधुना ॥
वरौप्रार्थयभद्रंतेस्वेच्छयामानसौध्रुवम् ॥ ५१ ॥ चंद्रहासउवाच हरौभक्तिःसदाभूयान्ममजन्मनिजन्मनि ॥ वरोऽयंप्रथमो
मातर्द्वितीयेनमृतौत्विमौ ॥ ५२ ॥ पितापुत्रौप्रजीवेतांजगत्पावनितेनमः ॥ श्रीदेव्युवाच अचलातेहरौभक्तिर्भविष्यतिचसा
त्विकी ॥ ५३ ॥ पुत्रोऽपिभविताशूरस्तोषयिष्यतियोहरिम् ॥ आशैशवाच्चरित्रंतेचंद्रहासकलौयुगे ॥ ५४ ॥ नरानार्यश्चसततं
श्रोष्यंतिपरमादरात् ॥ पठिष्यंतिचयेभक्त्याहृदिकृत्वाजनार्दनम् ॥५५॥ तेषांभक्तिर्हिसुदृढाभविष्यतिरमापतौ ॥ चंद्रहासमहा
प्राज्ञआयाहिपुरतोमम ॥ स्थिरोभवमुहूर्तार्धंपिधायनयनेस्वके ॥ ५६ ॥ नारदउवाच तथाचक्रेसनृपतिर्वैष्णवीशक्तिरुत्थि
ता ॥ खड्गशक्तिगदाब्जाद्यैरायुधैःपरिवारिता ॥ ५७ ॥ दध्रेनृपस्यशिरसिहस्तंज्ञानोपदेशकम् ॥ ततस्तावेवसोपश्यद्धृष्टधीमदनौ

नृप ॥५८॥ तादृग्रूपवयोवेषौयथासुप्तोत्थितौहितौ ॥ आत्मानंपूर्ववच्चापिनिर्व्रणंचंदनार्चितम् ॥ ५९ ॥ नतांददर्शजननींजगदं
बांहरेस्तनुम् ॥ खात्पुष्पवृष्टिंपतितांसुरमुक्तांविलोक्यच ॥ ६० ॥ नमश्चक्रेधृष्टबुद्धिंचंद्रहासःस्मरंतथा ॥ समालिंग्यसुसंपूज्यश्व
शुरंवाक्यमब्रवीत् ॥ ६१ ॥ चंद्रहासउवाच हरेर्मायात्वियंसर्वाकश्चजीवतिकोमृतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनभजामस्तमधोक्ष
जम् ॥ ६२ ॥ नारदउवाच एवंसवैष्णवःपार्थव्यसनेननपीडितः ॥ प्रविवेशपरंताभ्यांचंद्रहासःपुरंनिजम् ॥ ६३ ॥ अर्जुनउ
वाच दैवात्प्रापमहद्राज्यंचंद्रहासोमहामुने ॥ कुलिंदेनतुपश्चाच्चदुःखितेनतुकिंकृतम् ॥ ६४ ॥ नारदउवाच शृणुपार्थमहाबा
होकुलिंदस्यचचेष्टितम् ॥ गतेऽथचंद्रहासेसपीडितोधृष्टबुद्धिना ॥ ६५ ॥ विचार्यमनसादेवंहरिंबंधविमोक्षकम् ॥ धनंतद्ब्राह्मणे
भ्यस्तुदत्वानिर्वेदमागमत् ॥ ६६ ॥ पुत्रंमेचंद्रहासाख्यंत्वद्भक्तंत्वत्परायणम् ॥ त्वयादत्तंहृषीकेशरक्षास्मात्पापचेष्टितात् ॥ ६७ ॥
इत्युक्त्वास्वगृहेतस्मिन्सपत्नीकःसबांधवः ॥ प्रविवेशहुताशंवैनिर्विण्णोध्यानतत्परः ॥ ६८ ॥ एतस्मिन्नंतरेलोकाधृष्टबुद्धौन्यवेद
यन् ॥ स्वामिन्कुलिंदोनृपतिःसर्वदाहितकृत्तव ॥ ६९ ॥ दुःखात्सपरिवारोऽसौविशतिस्महुताशनम् ॥ इतितेषांवचःश्रुत्वाप्रेरितो
हरिणाययौ ॥ ७० ॥ विचार्यमनसासम्यक्पुत्रोऽस्यनिहतोमया ॥ किमर्थंघातयाम्येनंवृद्धंधनविवर्जितम् ॥ ७१ ॥ पुत्रहीनो
मृतोह्येषदैवेनहिनिपातितः ॥ एवंविमृश्यमनसाशीघ्रंगत्वान्यवारयत् ॥ ७२ ॥ माकुलिंदविषादंत्वंकुरुद्रव्यापहारजम् ॥ पुनर्दा
स्यामितेवित्तंदेशंचविविधंवसु ॥ ७३ ॥ इतिनानाविधैर्वाक्यैराश्वस्तःसकुलिंदकः ॥ पुत्राशांपरमांकृत्वाउत्थितःप्रणनामतम्
॥ ७४ ॥ धृष्टबुद्धिस्त्वाजगामतंनिवार्यस्वमंदिरम् ॥ कुलिंदेनश्रुतंसर्वंचंद्रहासेनयत्कृतम् ॥ ७५ ॥ तच्छ्रुत्वाहर्षसंपन्नोहरिंनत्वा
द्विजान्धनैः ॥ पूजयामासधर्मात्मायाचकानथसर्वशः ॥ ७६ ॥ चंद्रहासोऽपितद्राज्यंलब्ध्वातानर्चयद्द्विजान् ॥ स्वयंतुबंधुभिःसार्धं
मदनेनद्विजातिभिः ॥ ७७ ॥ आनयामासपितरंमातरंपुत्रवत्सलाम् ॥ ततःकौंतलकेराज्यंचकाराब्दशतत्रयम् ॥ ७८ ॥ विष

याऽसूततनयंमकरध्वजमूर्जितम् ॥ असूतशूरंपद्माक्षंसुतंचंपकमालिनी ॥ ७९ ॥ इत्थंपार्थमहाबाहोचंद्रहासःपुराशिशुः ॥
शालिग्रामशिलासंगान्निस्ततारभवार्णवम् ॥ ८० ॥ तस्मात्संपूजयेन्नित्यंशालिग्रामशिलांनरः ॥ शालिग्रामशिलाचक्रंद्वार
कायाःसमुद्भवम् ॥ ८१ ॥ कलिकालेविभुःपार्थनजहातिजनार्दनः ॥ सर्वलोकोपकाराययतिरूपेणतिष्ठति ॥ ८२ ॥ तस्मात्स
र्वप्रयत्नेनयतिःपूज्योहिकेशवः ॥ द्वेरूपेदेवदेवस्यचरंचाचरमेवच ॥ ८३ ॥ चरंसंन्यासिनंप्राहुरचरंचक्रचिह्नितम् ॥ यदीच्छसि
हिदुष्पारंतर्तुंसंसारसागरम् ॥ ८४ ॥ शालिग्राममयंशैलंभक्त्यार्चयमहामते ॥ शालिग्रामशिलाचक्रंयेयच्छंतिमहीपते ॥ ८५ ॥
विष्णुभक्तायविप्रायतस्यमुक्तिर्नदुर्लभा ॥ अर्चितःपूजितोध्यातःसंस्तुतःशैलनायकः ॥ ८६ ॥ पापिनामुपकारायकिंपुनर्धर्मशी
लिनाम् ॥ नैमिषाच्चप्रयागाच्चगंगासागरसंगमात् ॥ ८७ ॥ कुरुक्षेत्राच्छतगुणंशालिग्रामशिलार्चनम् ॥ यदियुक्तामहापापैर्ज
न्मकोटिसमुद्भवैः ॥ ८८ ॥ मुच्यंतेनात्रसंदेहःशालिग्रामशिलार्चनात् ॥ शालिग्रामशिलात्यक्तंचंदनंवाथकुंकुमम् ॥ ८९ ॥ दे
हेधारयतेनित्यंसमुक्तोनात्रसंशयः ॥ शालिग्रामशिलात्यक्तंनिर्माल्यंशिरसावहेत् ॥ ९० ॥ हरिरेवसमंतव्योब्रह्मणाकथितंस्व
यम् ॥ शालिग्रामशिलादत्तंनैवेद्यंयस्तुभक्षयेत् ॥ ९१ ॥ सिक्थेसिक्थेभवेत्पुण्यंकपिलागोसमुद्भवम् ॥ शालिग्रामशिलास्पर्शं
येकुर्वंतिदिनेदिने ॥ ९२ ॥ तैःकृतंपूजनंभूपपितृविप्रदिवौकसाम् ॥ शालिग्रामसमीपेतुयःश्राद्धंकुरुतेनरः ॥ ९३ ॥ नित्यंनैमित्ति
कंवापिगयाश्राद्धसमंभवेत् ॥ शालिग्रामसमीपेतुभक्त्यापुस्तकवाचनम् ॥ ९४ ॥ भारतंहरिवंशंवापुत्रदंधनदंभवेत् ॥ श्रीमद्भा
गवतंपुण्यंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥ ९५ ॥ शृणोतिहृष्टमनसासपुनातिजनान्बहून् ॥ शालिग्रामशिलायस्यनित्यंतिष्ठतिवेश्मनि
॥ ९६ ॥ तत्रसर्वाणितीर्थानिसंतिसर्वेसुरामखाः ॥ अंतकालेऽपियस्यास्येशालिग्रामशिलोदकम् ॥ ९७ ॥ क्षिप्यतेपापिनो
पीहसयातिपरमांगतिम् ॥ नारायणसमोबंधुर्नतिथिर्द्वादशीसमा ॥ ९८ ॥ विष्णुपादोदकैस्तीर्थंनतुल्यंभुवनत्रये ॥ दर्शनात्पा

तकंहंतितुलसीनवपल्लवा ॥ ९९ ॥ तस्यास्तुदीर्घमंजर्यांनित्यंवसतिकेशवः ॥ तत्पत्रैःकेशवःपूज्योगलितैरपिचार्जुन ॥ १०० ॥
तस्ययज्ञकृतंपुण्यंभवतीतिनसंशयः ॥ नारदउवाच शालिग्रामशिलायास्तुमहिमावर्णितुंमया ॥ १ ॥ नशक्यतेबहुत्वाच्चग
मिष्यामिसुरालयम् ॥ इत्युक्त्वानारदःप्रायादर्जुनोविस्मयंययौ ॥ २ ॥ सतांसंगाद्विनालोकेलभ्यतेनसुखंनरैः ॥ इतिब्रुवन्सव्य
साचीसर्वैर्भूपतिभिर्वृतः ॥ ३ ॥ जगामचंद्रहासस्यपुरंकौंतलकंमुदा ॥ जैमिनिरुवाच इतिहासमिमंभक्त्यायःशृणोतिपठ
त्यपि ॥ सभुक्त्वाविविधान्भोगान्विष्णुलोकेमहीयते ॥ १०४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासोपाख्यानेशालिग्रा
ममहिमावर्णनोनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
जनमेजयउवाच दधारचंद्रहासःकिंवाजिनौतौनवामुने ॥ एतत्सर्वंसमाख्याहिमयापृष्टोऽसिजैमिने ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच
प्रातःकालेतुवाह्यस्थौतस्मिन्कौंतलकेपुरे ॥ ददर्शतुर्हरीप्राप्तौपद्माक्षमकरध्वजौ ॥ २ ॥ विस्मयंपरमंप्राप्तौदधतुस्तौतुरंगमौ ॥
पत्राभिप्रायमालोक्यजग्मतुःपितरंतदा ॥ ३ ॥ चंद्रहासोऽपिविज्ञायप्राप्तौपार्थतुरंगमौ ॥ प्रहर्षमतुलंलेभेजातःकृष्णसमागमः
॥ ४ ॥ आशैशवान्मयादेवोनित्यंयश्चिंत्यतेहरिः ॥ सकेशवःपार्थयुतोनूनमत्रागमिष्यति ॥ ५ ॥ विषयातनयंप्राहचंद्रहासःशु
भंवचः ॥ साक्षाद्धर्मस्यसंप्राप्तौवाजिनौपुत्रसांप्रतम् ॥ ६ ॥ रक्षितौवर्षमात्रंतैःक्लेशेनेतिमयाश्रुतम् ॥ धारयिष्यसिचेदेतौपूर्णो
ब्देविफलःक्रतुः ॥ ७ ॥ त्वंरक्षवाजिनौपुत्रमासमात्रंप्रयत्नतः ॥ बध्वेमौवाजिनौपश्चाद्धर्मराजायचार्पय ॥ ८ ॥ सुकृतेनैवनः
कार्यंवाजिभ्यांकिंप्रयोजनम् ॥ सुकृतंवासुदेवस्यदर्शनान्नोभविष्यति ॥ ९ ॥ अहंयोत्स्येऽद्यपार्थेनयथातुष्येदयंहरिः ॥ जैमि
निरुवाच विषयातनयःप्रायाद्वाजिनौपरिपालयन् ॥ १० ॥ चंद्रहासोऽपिनगराद्बहिस्तस्थौससैनिकः ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तःस
पार्थःकृष्णसारथिः ॥ ११ ॥ ददर्शचंद्रहासंतंगरीयांसंतुवैष्णवम् ॥ शंखचक्रांकिततनुंबिभ्राणंचोर्ध्वपुंड्रकम् ॥ १२ ॥ श्रीमत्कृ

ष्णपदांभोजतुलसीपूतमस्तकम् ॥ वयोवृद्धंतपोवृद्धंज्ञानवृद्धंनवंयुधि ॥ १३ ॥ पार्थोऽब्रवीन्मेसफलंजन्मचास्मत्कुलंतथा ॥
यच्चंद्रहासोदृष्टोऽयंबाल्यादारभ्यवैष्णवः ॥ १४ ॥ अथकृष्णोऽपिसंतस्थौरथोपस्थेचतुर्भुजः ॥ शंखचक्रगदांभोजैरायुधैःसम
 लंकृतः ॥ १५ ॥ तंदृष्ट्वापुंडरीकाक्षंचंद्रहासोरथात्तदा ॥ अवतीर्यनमश्चक्रेपार्थस्यपुरतस्तदा ॥ १६ ॥ आलिलिंगहरिर्दोर्भिश्चं
द्रहासंविशांपते॥ वासुदेवउवाच उत्तिष्ठालिंग्यभोपार्थमद्भक्तंध्रुवसन्निभम् ॥ १७ ॥ चंद्रहासंमहाबाहुंवृद्धंसद्धर्मकारकम् ॥
पार्थउवाच श्रेयान्स्वधर्मोविगुणःपरधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥ १८ ॥ इत्थंहिशिक्षितंकृष्णत्वयाभीष्मसमागमे ॥ विपरीतंकथंब्रूषे
सांप्रतंदेवकीसुत ॥ १९ ॥ युद्धमत्रप्रकर्तव्यंकथमालिंगनंददे ॥ नमस्करोमिचरणौवृद्धत्वादस्यभूपतेः ॥ २० ॥ श्रीकृष्णउवा
च मद्भक्तश्चनमस्कार्यःसमालिंग्योविशेषतः ॥ कपिलागोशतेदत्तेयत्फलंजायतेनृणाम् ॥ २१ ॥ तत्फलंलभतेपार्थवैष्णवालिं
गनान्नरः ॥ मद्भक्तेषुचयाप्रीतिःसधर्मःपरिकीर्तितः ॥ परिष्वजैनंचंद्रहासंवैष्णवंविष्णुवल्लभम् ॥ २२ ॥ जैमिनिरुवाच
अथार्जुनोगाढमालिंग्यतस्थौतंचंद्रहासंकृष्णवाक्येनतुष्टः ॥ तदाब्रवीच्चंद्रहासोऽपिवाक्यंयुद्धायाहंसंस्थितःपांडुसूनो ॥ २३ ॥ म
खोविनश्येत्तवनूनंविसृष्टःपुत्रोमयावाजिनोरक्षणार्थम् ॥ जातंसख्यंनौहरेःसद्वचोभिस्तस्माद्मुकेशवंसंश्रयावः ॥ २४ ॥ एवंचो
भौभाषमाणौतुरंगौसमायातौयत्रकृष्णार्जुनौस्तः ॥ तयोःपृष्ठेविषयासूनुरागान्नमश्चक्रेपितरंतौचकृष्णौ ॥ २५ ॥ प्रद्युम्नाद्यैःपूजि
तश्चंद्रहासस्तस्थौकृष्णंसंस्तुवन्वाग्विलासैः ॥ २६ ॥ जैमिनिरुवाच महोत्सवेनतौकृष्णौप्रवेश्यनगरंमुदा ॥ चंद्रहासःकृष्णयुतः
सचभौभूपुरंदरः ॥ २७ ॥ चंद्रहासाश्रयात्सर्वेजनाःकृष्णपरायणाः ॥ धृष्टबुद्धिःपुत्रयुतःकृतार्थःसमपद्यत ॥ २८ ॥ तत्पदंवासु
देवस्यवैष्णवानुग्रहान्नृप ॥ ततोगालवमाहूयहरेःपूजांव्यधान्नृपः ॥ २९ ॥ गालवंतंसमालोक्यआगच्छंतंतदाहरिः ॥ नमश्च
क्रेयोगिराजंपरमानंदनिर्भरम् ॥ ३० ॥ गालवोपिनमश्चक्रेपरमात्मानमव्ययम् ॥ मनसातत्पदंध्यायन्मुहूर्तंतन्मयोऽभ्यभूत् ॥ ३१ ॥

पूजांप्रापहरिस्तत्रचंद्रहासेनतोषितः ॥ स्थित्वात्रिरात्रंनगरेअनुज्ञाप्यचगालवम् ॥ ३२ ॥ निर्ययौनगरात्तस्मात्कृष्णःकमललो
चनः ॥ चंद्रहासोऽपितद्राज्यंददौकृष्णकरेमुदा ॥ ३३ ॥ कृष्णोपिप्रददौसर्वंतत्पुत्रायार्जुनाज्ञया ॥ अर्जुनःपरमानंदमवापनृपद
र्शनात् ॥ ३४ ॥ इदंचरित्रंचंद्रहासस्यभक्त्यानरःपठेच्छृणुयाद्यःसमग्रम् ॥ सचाप्नुयाद्बलमायुश्चपुत्रान्सदाचारान्विष्णुभक्तां
श्चदातॄन् ॥ कृष्णेभक्तिःसुदृढात्यंतकालेसंसाराब्धेस्तारयेद्वासुदेवः ॥ ३५ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेचंद्रहासोपा
ख्यानसमाप्तिर्नामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच चंद्रहासःपुराध्यक्षंविषयातनयंव्यधात् ॥ अब्रवीच्चमयापुत्रवार्धकत्वाद्वनंमहत् ॥ १ ॥ गंतव्यंमोक्षलाभायस
मोक्षःसुलभोऽधुना ॥ कृष्णस्यदर्शनाज्जातोनमुंचामिततोहरिम् ॥ २ ॥ इतिसंदिश्यतनयंकृष्णेनसहितोययौ ॥ पालयन्वाजि
नौतस्यपार्थस्यामिततेजसः ॥३॥ येषुयेषुचदेशेषुतौप्राप्तौवाजिनौनृप ॥ तत्रत्यैराजभिर्मुक्तौनमस्कृत्यमहाभयात् ॥४॥ केचिद्ध
रीतुहरिणापालितौवीक्ष्यसादरम् ॥ दक्षिणीकृत्यसंपूज्यभक्त्यानत्वाग्रतःस्थिताः ॥५॥ अथोत्तरस्यामंभोधिंदिशिप्राप्तौतुरंगमौ ॥
प्रविष्टौसरितांपत्युर्जलेगाधेविशांपते ॥६ ॥ दुःखंप्राप्ताःपार्थमुख्यायोधाःप्रोचुर्हरिंप्रति ॥ किमिदानींप्रकर्तव्यंतयोःप्राप्तिःकथंभवे
त् ॥७॥ श्रीभगवानुवाच पंचानांकेवलात्यश्वाःसंतिवारिचराःशुभाः ॥ हंसध्वजस्यजिष्णोश्चबभ्रुवाहस्यमद्भुवः ॥ ८ ॥ मयूरके
तोःपंचैतेरथाःसर्वत्रगामिनः ॥ इत्युक्त्वाप्रविवेशाब्धिंकृष्णस्तेचमहारथाः ॥९॥ ददर्शफाल्गुनोवृद्धंमुनिंमध्येसरित्पतेः ॥ द्वीपस्थं
धारयंतंकेवटपत्रंकरेणच ॥१०॥ जीर्णंशुष्कंशतच्छिद्रंलूतामंदिरमंडितम् ॥ बकदाल्भ्यंमहाभागंनिमीलयनयनेस्थितम् ॥११॥
अवतेरूरथेभ्यश्चनमश्चक्रुश्चतेमुदा ॥ उन्मीलयनयनेदीप्तेकृष्णादीन्स्तान्विलोक्यच ॥ १२ ॥ हर्षादुत्फुल्लनयनोगाथामेतामगाय
त ॥ अहोपंचभिरानीतोहृषीकेशोऽतिचंचलैः ॥ १३ ॥ अतःपरंहिनोवासोमंडलेऽस्मिन्नसौख्यकृत् ॥ इतिब्रुवंतंतमृषिंपार्थःप्रा

हसविस्मितः ॥ १४ ॥ युष्माभिर्ध्रियतेपत्त्रंशुष्कंनक्रियतेगृहम् ॥ युष्माकंजानुनीभित्त्वाकिंशुकौनिर्गताविमौ ॥ १५ ॥ ययोः
कृतंनीडशतंपक्षिभिर्गृहिणीयुतैः ॥ वल्मीकानिविराजंतेपुरस्तात्पृष्ठतश्चवः ॥ १६ ॥ येभ्योनिर्यांत्यमीसर्पायुष्मत्स्कंधस्थिताः
सुखम् ॥ पिबंतिवायुमास्यैर्वःकुर्वंत्यासनमुच्छ्रितम् ॥ १७ ॥ कंडूयंतिमृगाःस्वांगमहोनिस्पृहताद्दृढा ॥ प्रहस्यबकदाल्भ्योसौश्रुत्वा
पार्थस्यभाषितम् ॥ १८ ॥ उवाचहर्षयन्चित्तंतदीयंशुभयागिरा ॥ १९ ॥ बकदाल्भ्यउवाच क्लेशावहोदारपरिग्रहोयंपा
पस्यमूलंहिभवेदधोगतिः ॥ तत्पोषणेकार्यमकार्यमेतद्विचारएषोऽतितरांविनश्येत् ॥ २० ॥ नष्टेविचारेकुतएवमोक्षस्तृष्णावरी
वर्तिनृणामतीव ॥ एतेमदीयाःखलुवत्ससंघावृद्धिंगताःक्षेत्रवहाभवेयुः ॥ २१ ॥ पुत्राःकथंस्युश्चतथैवपौत्रावेदांश्चशास्त्राणिक
थंपठेयुः ॥ विवाहएषांभविताकथंस्वित्प्रेक्षाम्यहंपुत्रमुखंकदास्वित् ॥ २२ ॥ एवंसदाचिंतयतेगृहस्थःस्त्रीपाशबद्धोनतुधर्ममार्गम् ॥
अतोमयाकारिनदारसंग्रहोनपर्णशालाविहिताऽल्पमायुः ॥ २३ ॥ पार्थोऽब्रवीत्कियदायुर्गतंवःशुष्कंपर्णंमस्तकेबिभ्रतांच ॥
प्राहस्मायुर्बकदाल्भ्योऽर्जुनंनःकियान्यातःकालइहस्थितानाम् ॥ २४ ॥ मार्कंडेयालोमशाःकत्यभूवन्तेषांसंख्यांकर्तुमलंमया
पि ॥ अस्तंगताब्रह्मणांविंशतिर्मेस्थितस्यात्रप्रायआयुष्यमल्पम् ॥ २५ ॥ तस्माद्दहंनकरोम्यत्रजिष्णोवारंवारंनाशमायात्य
पारः ॥ यदायदाब्रह्मणोत्यंतकालस्तदातदावारिमयंजगत्स्यात् ॥ २६ ॥ वटश्चैकःस्निग्धपत्त्रोविभातिशाखाशतैर्व्याप्नुवन्रोद
सींच ॥ तच्छाखायांवटपत्त्रेशयानंपश्यामिबालंहसमानंरुदंतम् ॥ २७ ॥ पादांगुष्ठंवदनेसन्निवेश्यगौरंधयंतंसुनसंचारुव
क्त्रम् ॥ तद्दर्शनात्सागरेमज्जितोऽहंनतादृशःसंप्रतिकान्यवार्ता ॥ २८ ॥ सएवायंकृष्णरूपोहिजातःपंचानांवःसंगवशान्मयात्तः
॥ २९ ॥ बकदाल्भ्यउवाच कस्माद्दूरंदूरमस्मत्सकाशात्प्रयासिविष्णोमांजलेऽस्मिन्विहाय ॥ बालोभूस्त्वंवटपत्त्रेशयानोदृ
ष्टोयदाप्रार्थितोनैवकिंचित् ॥ ३० ॥ युवाद्यलक्ष्मीमधिगम्यधर्मपुत्रंकथंदर्शयतेनमांत्वम् ॥ आलिंगनंदेहिजगन्निवासधर्मं

स्वयंदर्शयतत्पुरंच ॥ ३१ ॥ जैमिनिरुवाच इत्यूचिवान्समुनिस्तंचकृष्णंसमालिंग्यप्राहतंफाल्गुनंच ॥ मद्दासार्थंगृहमेत
त्स्फुटंस्यान्मुक्तिर्ध्रुवागृहिणीयत्रभाति ॥ ३२ ॥ करोमिकिंनगृहंनापिपत्नींनतादृशीमधिगच्छामिपार्थ ॥ तस्मात्कालोगमितः
शुष्कपत्रैःपश्चाधुनागृहदारानवाप्तान् ॥ ३३ ॥ एवंब्रुवंतंबकदाल्भ्यंसकृष्णःसंभावयामासवचोभिरीड्यैः ॥ त्वमेवसाक्षात्पु
रुषःपुराणस्त्वयादृष्टाब्रह्मणांविंशतिश्च ॥ ३४ ॥ सर्वेषांनःपूज्यतमस्त्वमेवजातोयज्ञःसफलोधर्मसूनोः ॥ प्रहस्यैषन्मुनिराहस्म
विष्णुंत्वयाभारोमयिगर्वस्यमुक्तः ॥ ३५ ॥ परंगर्वोव्यगलन्मेसमग्रस्तथास्यपंकेरुहजन्मनश्च ॥ तत्त्वंसमाकर्णयपार्थयत्नात्कृ
ष्णःसर्ववेदवेदस्यमूलम् ॥ ३६ ॥ महाकल्पेवेदसंज्ञोविरिंचिश्चत्वारिंशद्वार्षिकोमामियाय ॥ पठन्वेदान्मानसौकोधिरूपःप्रोवा
चेदंगर्वभारेणवाक्यम् ॥ ३७ ॥ कस्त्वंकिमर्थंध्रियतेपर्णमेतत्त्वयाघोरंतप्यतेवेघ्निकामात् ॥ प्रसन्नोहंप्रार्थयवांछितंचब्रह्माह
मित्येवमवेहिविप्र ॥ ३८ ॥ तच्छ्रुत्वाहंचाब्रुवंगर्वभाराद्ब्रह्माणंतंगच्छदूरंदुरात्मन् ॥ मयादृष्टास्त्वादृशाविंशतिश्चत्वंमर्त्यंकिंदा
स्यसेयाहियाहि ॥ ३९ ॥ एवंमयिब्रुवतिप्रादुरासीद्वात्याघोरादारयंतीवपृथ्वीम् ॥ आवर्तैनद्रुमभंगंविधत्यानीतौतदाद्वावपिखं
विशालम् ॥ ४० ॥ औदुंबरादन्यमौदुंबरंहिविशंत्यमीजंतवःकर्मनुन्नाः ॥ तथाप्रविष्टौदेवदेवस्यविष्णोर्ब्रह्मांडैस्तैःफलितस्यद्वि
तीयम् ॥ ४१ ॥ अस्माद्रम्यंब्रह्मलोकंविरिंचिःप्रविश्याहंविस्मयंचाप्तवान्सः ॥ ततःप्रोवाचाष्टमुखोविरिंचिःसमाह्वयन्नौपरिपप्र
च्छपार्थ ॥ ४२ ॥ कस्माद्युवांप्राप्तवंतावपूर्वौकिन्नामानौशंसतंमत्पुरस्तात् ॥ चतुर्मुखोथावदत्सत्यलोकात्समागतंविद्धिमांप
द्मयोनिम् ॥ ४३ ॥ शिष्यंयोमेपरिचर्यार्थमागान्नाम्नास्फुटंबकदाल्भ्यःप्रसिद्धः ॥ निशम्योच्चैरष्टमुखोजहासभवान्ब्रह्माशिष्य
एवद्वितीयः ॥ ४४ ॥ तावत्तद्दैयावदहंनदृष्टौब्रह्माशिष्यौसंप्रतिमेभवंतौ ॥ शौचार्थमत्रापिजलंमृदंचसमानयेतांस्वस्थचित्तौम
दर्थम् ॥ ४५ ॥ एवंब्रुवत्यष्टमुखेविरिंचौवात्याघोरामांचतावप्यनैषीत् ॥ मयासार्धंखेभ्रमंतौविरिंचीविष्णोःप्रविष्टौब्रह्मगोलं

तृतीयम् ॥ ४६ ॥ यस्मिंल्लोकाःपुण्यशीलावदान्याहृष्ट्वाऽस्मांस्तेजहसुःकेभवंतः ॥ कस्माद्देशादागतानामकिंवस्तत्सर्वंवैब्रूतल
ज्जांविहाय ॥ ४७ ॥ आहस्माथोवसुवक्त्रोविरिंचिरहंप्राप्तोब्रह्मलोकान्मनोज्ञात् ॥ प्रोचुर्लोकास्तेतदाब्रूतमैवंकलावक्त्रःश्रोष्य
तिवैविरिंचिः ॥ ४८ ॥ आयातपश्यतविहायविरिंचिगर्वंमौनंसमाश्रयतदेवमजंप्रणम्य ॥ ततोवयंभीतभीताःप्रयाताविलोकि
तुंषोडशतुंडकंच ॥ ४९ ॥जहासोच्चैःषोडशास्योविरिंचिर्दृष्ट्वाचतुर्वक्त्रमथाष्टवक्त्रम् ॥ ५० ॥ अहोचित्रमहोचित्रंब्रह्मण्यपिम
यिस्थिते ॥ इतिगर्वायतेतस्मिन्विरंचौषोडशानने ॥ ५१ ॥ वात्याप्रादुरभूद्घोरातयाभ्रांतावयंविभो ॥ अधोवक्त्राऊर्ध्वपादाःप्रा
प्ताब्रह्मालयंपरम् ॥ ५२ ॥ द्वात्रिंशद्वदनोब्रह्मायत्रलोकस्तुसुंदरः ॥ नापृच्छत्कश्चिदेवास्मान्नामतत्रभवोजनः ॥ ५३ ॥ ततोव
यंस्मचत्वारोदृष्टादैवाद्विरिंचिना ॥ आहूताःकृपयापश्चात्परिपप्रच्छनामसः ॥ ५४ ॥ द्वात्रिंशद्वदनउवाच प्रहस्यपूर्वंगर्वितोऽती
वसत्यंब्रह्माब्रवीदहमेवास्मिनान्यः ॥ खद्योतालिर्द्योत्यतेतावदेवयावत्सूर्योध्वांतहानाभ्युदेति ॥ ५५ ॥ द्वात्रिंशद्वदनोप्येवंब्रुव
न्वात्यापरिप्लुतः ॥ खेभ्रमात्सहितोऽस्माभिश्चतुःषष्ट्याननंस्थितम् ॥ ५६ ॥ ददृशेगोलोकेन्यस्मिन्सगर्वंकृतवान्यद्धु ॥ एवंद्विगु
णयावृद्ध्यागर्वितास्तेविरिंचयः ॥ ५७ ॥ प्राप्ताःसहस्रनयनंसहस्रवदनंविभुम् ॥ स्तूयमानंचमुनिभिःसनकाद्यैस्तथासुरैः॥५८॥
अथतानागतान्दृष्ट्वासहस्रवदनोऽब्रवीत् ॥ कुतःप्राप्तंपूज्यपादैर्ब्रह्मभिःस्वागतंहिवः ॥ ५९ ॥ युष्मत्प्रसादाल्लोकेऽस्मिन्ख्यातिंप्रा
प्स्याम्यनुत्तमाम् ॥ इतिब्रुवाणंपुरुषंप्रणम्यधरणींगताः ॥ ६० ॥ विहायगर्वंब्रह्माणस्तुष्टुवुस्तमधोक्षजम् ॥ ततःप्रसन्नोभगवा
न्यथास्थानंन्यवेशयत् ॥ ६१ ॥ तान्विरिंचीनहंपार्थविहायास्मान्स्थितौबुधौ ॥ तस्माद्गर्वोनकर्त्तव्यःपुंभिःसच्छास्त्रकोविदैः
॥ ६२ ॥ मुनेर्भाषितमाकर्ण्यहर्षितौकृष्णपांडवौ ॥ ददर्शतुस्तुरंगौतौकथांश्रुत्वाविनिर्गतौ ॥ ६३ ॥ प्रार्थयित्वामुनिंकृष्णःशिबि
कायामरोपयत् ॥ ६४ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेबकदाल्भ्यसंवादोनामषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ ६५ ॥ ६५ ॥

जैमिनिरुवाच व्यावृत्यवाजिनौशीघ्रंपुरंजायद्रथंशुभम् ॥ प्रापतुर्यत्रनृपतिर्दौःशलेयःशिशुःस्थितः ॥ १ ॥ सिंहासनस्थःस
चिवैःसेव्यमानःसभास्थितैः ॥ श्रुत्वाचफाल्गुनंप्राप्तंसजयद्रथघातिनम् ॥ २ ॥ उच्चैःप्रकंपेप्रस्विन्नोरोमांचितवपुर्धरः ॥ जहौ
प्राणान्दौःशलेयःसिंहासनगतोभयात् ॥ ३ ॥ विलपंतीततःप्रागाद्दुःशलाफाल्गुनंप्रति ॥ दृष्ट्वाकृष्णंनमस्कृत्यप्राहोच्चैस्त्राहिमामि
ति ॥४॥ जिष्णुनानिहतोभर्तासांप्रतंचसुतोमम ॥ त्वामहंशरणंप्राप्ताकृष्णकृष्णजगत्पते ॥५॥ अथोत्थितोरथात्पार्थःस्वसारंसं
प्रणम्यच ॥ अब्रवीन्नकृतंकिंचित्तवपुत्रस्यवैशसम् ॥ ६ ॥ तथाऽपिक्षम्यतांसर्वंमयायच्चपुराकृतम् ॥ गृह्णीष्वहस्तिनोमत्तान्स
हस्रंलक्षमेववा ॥ ७ ॥ जित्वाचवैरिणःसर्वंराज्यंदास्यामितेऽनघे ॥ अर्जुनस्यवचःश्रुत्वादुःशलादुःखिताभृशम् ॥ ८ ॥ कृष्णंन
त्वापुनर्वाक्यमुवाचक्लेशसंयुता ॥ दुःखहंतात्वमेवात्रप्राणिनांहृदिसंस्थितः ॥ ९ ॥ द्रौपद्यासंस्मृतःपूर्वंदुःखंतस्याव्यपोहयत् ॥
अन्येषामपिजंतूनांस्मरणाद्दुःखहानिदः ॥ १० ॥ कृतार्थादर्शनेनाद्यजातास्मितववैप्रभो ॥ पतिहीनापुत्रहीनापार्थेनास्मिकृता
विभो ॥ ११ ॥ नत्रपाजायतेतस्यसंबंधद्योतनेनच ॥ सांप्रतंपुत्रहीनाचराज्यहीनातथाकृता ॥ १२ ॥ कथमश्वगजानांचसह
स्रंदातुमिच्छसि ॥ ब्रुवंत्येवंबहुविधंलुठंतीकृष्णपादयोः ॥ १३ ॥ नेत्रांबुनाक्षालयंतीपादाब्जंसुरदुर्लभम् ॥ एवंसुदुःखितांदृ
ष्ट्वाआर्तत्राणपरोहरिः ॥ १४ ॥ आश्वासयामासचतांभवमायाप्रपीडिताम् ॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठभद्रंतेगच्छपुत्रस्यसन्निधौ ॥१५॥
इत्युक्तासहपार्थेनप्रविवेशपुरंतदा ॥ हर्म्यैसभायांपतितंददर्शतनयंशुभम् ॥ १६ ॥ उत्तिष्ठभोवत्सभयंमाकृथाममसन्निधौ ॥
इत्युक्त्वापाणिनाबालंपस्पर्शमधुसूदनः ॥ उत्थितस्तत्क्षणादेवप्रणनामहरिंमुदा ॥ १७ ॥ वंदितौतुजनैःसर्वैःकृष्णपार्थौमुदान्वि
तैः ॥ भेरीमृदंगपटहगीतनृत्यमहोत्सवैः ॥ १८ ॥ मांगल्यंपरमंचक्रुर्नागराःकृष्णसन्निधौ ॥ अर्जुनःशमयामासदुःशलांपुत्रसं
युताम् ॥ १९ ॥ अब्दःपूर्णोऽद्यसंजातोगंतव्यंतुगजाह्वये ॥ निमंत्रितासमायाहिकुंतींद्रष्टुंचपार्षतीम् ॥ २० ॥ सातथेत्यब्रवी

त्पार्थोदृष्टश्चासीद्दिशांपते ॥ जैमिनिरुवाच हर्षितासाहृषीकेशंदुःशलावाक्यमब्रवीत् ॥ २१ ॥ एवमेवत्वयाकार्यंभक्तानांजी
वनंसदा ॥ प्रसादात्तवराज्यंमेप्राप्तंगच्छामिधर्मजम् ॥ २२ ॥ इत्युक्त्वापुत्रसहितानिर्गताचगजाह्वयम् ॥ आनयत्तत्पुरंसर्वंय
ज्ञार्थंपांडवोऽर्जुनः ॥ २३ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेजयद्रथपुरेदुःशलासांत्वनंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥
जैमिनिरुवाच पूर्णेब्देदेवकीपुत्रःपार्थस्यतुरगौमुदा ॥ दधौस्वयंवनेरम्यौभ्रममाणौस्वलीलया ॥ १ ॥ प्रत्युवाचकथंपार्थवीरै
र्भूपतिभिर्वृताम् ॥ दिष्ट्याभूमिंपार्थहयौभ्रमितौनिखिलामपि ॥ २ ॥ चिरकालंधर्मराजःक्लिश्यतेविविधैर्यमैः ॥ वर्षमात्रंहिसं
जातंकुर्मःकर्माग्निसन्निधौ ॥३॥ अद्यसर्वेमहीपालाःपांडवंधर्मनंदनम् ॥ वीक्षितुंत्वरितायांतुत्वयासहगजाह्वयम् ॥४॥ पुरस्कृत्य
हयावग्रेनानावादित्रवादकाः ॥ नर्त्तक्योविविधैस्तालैर्हस्तकैःकरणैस्तथा ॥५॥ प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्चवृषकेतुर्महाबलः ॥ बभ्रुवाहोपि
शैनेयोवीरवर्मानुशाल्वकः ॥६॥ बर्हिकेतुर्हंसकेतुस्तथानीलध्वजोबली ॥ ताम्रध्वजोमहावीरःप्रवीरश्चमहारथः ॥७॥ यौवनाश्व
श्चंद्रहासस्तथाऽन्येबहवोनृपाः ॥ भूषिताविविधैर्हारैःकटकैरंगदैस्तथा ॥८॥ कुंडलैश्चामरैर्धूपवासैःपुष्पैर्विलासिताः ॥ नानाकुसुम
मालाभिर्वरचंपकमंडिताः ॥९॥ रात्रौपुरंप्रयांत्वेतेदीपिकाभिःप्रकाशिताः ॥ गंधतैलावसिक्ताभिःप्रस्तुतावंदिभिर्भृशम् ॥१०॥ अह
मग्रेप्रयास्यामिधर्मराजपुरंप्रति ॥ जैमिनिरुवाच एतावदुक्त्वावचनंकृष्णोनागपुरंययौ ॥ यत्रास्तेधर्मतनयोमहर्षिपरिवारितः
॥११॥ गंगातीरेवरक्षेत्रेदिव्यमंडपमंडिते ॥ देवकीप्रमुखायत्रस्त्रियःसंतिमनोरमाः ॥१२॥ धर्मराजगृहंप्राप्यराजानंवीक्ष्यमाध
वः ॥ नमस्कृत्याग्रतस्तस्थौनृपेणाप्यभिनंदितः ॥ १३ ॥ शशंसपार्थसंप्राप्तंहयंराजन्यमंडलम् ॥ प्राप्तोनीलध्वजोराजाहंसकेतुर्म
हाबलः ॥१४॥ मयूरकेतुर्बलवान्बहुधायःपरीक्षितः ॥ धर्मराजतवभ्रात्रात्वत्पुण्येनजितान्नृपाः ॥ १५ ॥ सुधन्वायोधितोवीरो
राजन्कृच्छ्रेणसंयुगे ॥ सुरथेनापिसभयाःकृतावीरेणतेविभो ॥ १६ ॥ ततोमणिपुरंप्राप्तःसव्यसाचीहयान्वितः ॥ बभ्रुवाहेणसं

ग्रामेपुत्रेणनिहतोऽर्जुनः ॥ १७ ॥ उलूपीमणिनापार्थंजीवयामासभामिनी ॥ प्रथमंकर्णपुत्रंतंसर्ववीरप्रतोषकम् ॥ १८ ॥ सं
जीवयित्वात्वरितातस्मिन्कालेपतिव्रता ॥ पुत्रेणसहितःपार्थोययौसारस्वतंपुरम् ॥ १९॥ वीरवर्मावशीयत्रसंजातःस्वयमेवसः॥
ततःकौंतलकंवाजीप्राप्तस्तेधर्मनंदन ॥ २० ॥ चंद्रहासोधिपोयत्रदुर्जयःससुरासुरैः ॥ ततःसतुरगोयातोमध्येनदनदीपते॥ २१॥
शुष्कंपत्रंयत्रकृत्वामस्तकेबकदाल्भ्यकः॥ चिरंस्थितोमहातेजास्तपस्तमुंचसुव्रतः॥ २२॥ ददृशुःपार्थमुख्यास्तेपंचवीरामयासह॥
तंमुनिंहिपुरस्कृत्यसमानयतितेऽनुजः ॥ २३ ॥ वित्तंबहुसमानीतंरत्नानिविविधानिच ॥ स्तोकाहिपृथिवीपार्थप्रतापस्तेऽधिकःप्र
भो ॥ २४ ॥ एवंकुशलिनःसर्वेपुनःप्राप्ताःस्वमंदिरम् ॥ यथामांवीक्षसेराजंस्तथासर्वान्विलोकय ॥२५॥ एहिभीममहाबाहोदेहि
मेपरिरंभणम् ॥ ततोभीमादिभिर्वीरैर्वासुदेवोनमस्कृतः ॥ २६ ॥ नमस्कृत्यहरिःकुंतींमातृस्ताःपुरतःस्थिताः ॥ ववंदेमुदितस्तत्र
कथयन्कुशलंस्वकम् ॥ २७ ॥ द्रौपदीचसुभद्राचनमस्कृत्यजनार्दनम् ॥ स्थितासमीपंकृष्णस्यहर्षव्याकुललोचना ॥ २८ ॥ गां
धारींधृतराष्ट्रंचविदुरंसंजयान्वितम् ॥ ददर्शकृष्णोभगवान्परिष्वज्ययथासुखम् ॥ २९ ॥ ततोभीमेनसहितोविवेशस्वंनिवेशन
म् ॥ यत्रसारुक्मिणीदेवीसत्यभामाचलक्ष्मणा ॥ ३० ॥ तथाजांबवतीरम्याकृष्णदर्शनलालसा ॥ एताश्चान्याश्चतावह्व्योवी
क्षंतेहरिमागतम् ॥ ३१ ॥ उवाचसत्यभामाथस्वनाथंसुसमागतम् ॥ पालितःपांडवोनाथसहयःसबलोवने ॥३२॥ काचित्प्राप्ता
त्वयानोवानारीकुब्जाऽथवामना ॥ प्रमीलांहियथापार्थःप्रयाणेऽस्मिन्प्रलब्धवान् ॥ ३३ ॥ जैमिनिरुवाच तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वा
प्रहस्यमधुसूदनः ॥ प्रत्युवाचसमीपस्थंभीमसेनंमहामतिः॥ ३४ ॥ अस्याःश्रुतंभीमवचोवक्रंयन्मांप्रभाषितम् ॥ बहुपुत्रोऽस्मि
संजातःपौत्रैरपिसमन्वितः ॥ ३५ ॥ युधिष्ठिरस्यनगरेबहुवृद्धसमागमे ॥ यस्यमेऽत्रस्थितिर्जातात्रपाहिस्त्रीपरिग्रहे ॥ ३६ ॥ ए
वमेवनजानातिसत्यावक्तुंचगोपने ॥ बालत्वेयत्कृतंकिंचित्सांप्रतंतन्नमेप्रियम् ॥ ३७॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तःप्रतीहारोमहीपतेः ॥

 कृष्णंविलोक्यभीमंचविनीतवदुवाचह ॥ ३८ ॥ उत्तिष्ठंतुजनाःसर्वेकृष्णमुख्यान्नृपालये ॥ सर्वैस्तुसहितःकृष्णकुरुयज्ञंमनोर
मम् ॥ ३९ ॥ जैमिनिरुवाच ततोदेवोनृपंप्राप्यप्रत्युवाचमहाबलः ॥ त्वयाऽत्रराजन्स्थातव्यंयज्ञवाटेमनोरमे ॥ ४० ॥ अहंचधृ
 तराष्ट्रेणवृद्धैश्चपरिवारितः ॥ ऋषिभिःसहितोयास्येभ्रातृभिःसहितोग्रतः॥ ४१ ॥ अर्जुनोयत्रतंदिव्यंपरिवार्यमहाबलः॥ बकदा
ल्भ्यंसुचरितंसहयःसंस्थितःपथि ॥ ४२ ॥ कुंतीचसंमुखायातुतथैवममयोषितः ॥ संभावयंतुसंप्राप्तंमुनिस्त्रीगणसंयुताः ॥ ४३॥
ब्राह्मणाद्याश्चयेवर्णावेदध्वनिसमन्विताः ॥ लाजवर्षंप्रकुर्वाणागजस्थाश्चकुमारिकाः ॥ ४४ ॥ पताकाभिर्विचित्राभिर्नगरंस
मलंकृतम् ॥ नरैश्चनृत्यसंयुक्तैर्नानाकौतुकमिश्रितैः ॥४५॥ पुष्पोत्करैःसमाकीर्णंचंदनोदकशीतलैः ॥ कुर्वंतुराजपुरुषाःपार्थस्या
घसमागमे ॥ ४६ ॥ एवंकृष्णेनतेसर्वेसंदिष्टास्तैस्तथाकृतम् ॥ पुरस्कृत्यहृषीकेशंनिर्गताःपुरवासिनः ॥ ४७॥ प्राप्तःपार्थोहयौ
प्राप्तौदिष्ट्यादिष्ट्येतिवादिनः ॥ रुक्मिणीस्ववधूवृंदैःसहिताशिबिकांययौ ॥ ४८ ॥ उषास्त्रीणांसहस्राणिपुरस्कृत्यययौपथि ॥ त
थासत्यास्वकंवृंदंनारीणांसमलंकृतम् ॥ ४९ ॥ कुसुमैःपारिजातस्यदुकूलैःक्षीरहासकैः ॥ कौसुंभरंगयुक्तैश्चरम्यकार्पासकैर्य
यौ ॥ ५० ॥ ततोजांबवतीदेवीनिरगान्मानिनीगणैः ॥ मुक्तामालावृतैःकांतैर्युवभावसमन्वितैः ॥ ५१ ॥ वेष्टितैर्दिव्यवसनैस्त
मालनिभकंचुकैः ॥ हर्षादतीवनिर्यातिसमूहःस्त्रीमयःपथि ॥ ५२ ॥ परस्परस्यसंघर्षात्क्षरत्कुंकुमपंकिलाम् ॥ छिन्नमौक्तिक
हारणांतोयेनधरणींस्त्रियः॥५३॥ चक्रुःकर्पूरदानेनच्युतेनचकरात्करैः॥ गजस्थादेवकीदेवीयशोदारुक्मिणीस्थिता॥ ५४॥ कुंती
चैवगजेमत्तेप्रास्थितापांडवंप्रति ॥ धृतातपत्रासर्वास्तायोषितश्चलचामराः ॥ ५५ ॥ हर्षेणमार्गेसंयांतिवीक्षितुंचारुलोचनाः ॥
धनंजयंचिरात्प्राप्तंवासुदेवेननोदिताः ॥ ५६ ॥ एवंमहाजनयुतःप्रातःस्नानंमलापहम् ॥ कृत्वाकुसुमगंधेनवासितोहिसमस्थले
॥ ५७ ॥ व्यूह्यसेनांस्वयंरम्यामर्धचंद्रनिभांहरिः ॥ अग्रतोब्राह्मणाःसर्वेवेदध्वनिकृतःस्थिताः ॥ ५८ ॥तेषांपत्न्योययुश्चाग्रेदधि

दूर्वाक्षतैर्युताः ॥ क्षत्रियाःस्वर्णपात्रेषुधृतकर्पूरदीपिकाः ॥ ५९ ॥ गोरोचनंकुंकुमचंदनानिसुवर्णपात्रेषुनिधायवेश्याः ॥ कौसुंभ
वस्त्रैश्चविकासितांग्यस्तस्थुःप्रभासन्मुकुटाःकृशांग्यः ॥ ६० ॥ महाजनानांपुरतश्चवेश्यानृत्यंतिमुक्ताफललोलहाराः ॥ प्रमाथि
भिर्नेत्रकटाक्षवीक्षणैर्विकाशयंत्याशुमनांसियूनाम् ॥ ६१ ॥ नृत्येनताःपथिहरिंपरितोषयंतिसद्भावहावरसतालयुगेनरामाः ॥
मुग्धंचतत्स्वमुखपद्मरसाधिरूढंतस्थुःकरैरलिकुलंविनिवारयंत्यः ॥ ६२ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेअर्जुनागमोनामद्विष
ष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
जैमिनिरुवाच पार्थःप्राप्तोवृतोभूपैःकालेनकियतानृप ॥ यत्रतिष्ठतिकृष्णोसौमहाजनयुतःपथि ॥ १ ॥ अर्जुनेनस्वकंसैन्यंरचि
तंराजभिर्युतम् ॥ समुत्तीर्यस्वयंयानात्पुरस्कृत्यतुरंगमौ ॥ २ ॥ नृपतीन्पुरतःकृत्वाकर्षिचशिबिकांस्थितम् ॥ त्यक्त्वायानानिभू
पालाःप्रयांतिहरिसंमुखम् ॥ ३ ॥ ददृशुःपार्थसैन्यंतेलीनंकृष्णकलेवरे ॥ धर्मराजनिमित्तंहिसैन्यरूपःस्वयंहरिः ॥ ४ ॥ गजाम
त्ताहयाःशुभ्रारथाश्चैवपदातयः ॥ राजानोराजपुत्राश्चबभूवुःकृष्णरूपिणः ॥ ५ ॥ सर्वेसुंदररूपाणिकृत्वायत्राग्रतःस्थिताः ॥ रा
जानःप्रसमीक्ष्याथप्रोचुस्तेवैपरस्परम् ॥ ६ ॥ दृष्टावैबहवोऽस्माभिर्देशाःपार्थहयानुगैः ॥ देशानांवैभवेनापितुष्टानिविदुषामपि
॥ ७ ॥ मनांसियानितान्यत्रवीक्ष्ययौधिष्ठिरंपुरम् ॥ गर्हयंतिनिजंचारुवैभवंदेशसंभवम् ॥ पुण्यंधनंसुखंधर्मोदेवोद्यानस्यकौतु
कम् ॥ ८ ॥ संपदोबहुलायत्रहसंतिभुवनत्रयम् ॥ जनाःपुण्यप्रियायस्मिन्नानामंडनभूषिताः ॥ ९ ॥ रतिरूपास्तुकामिन्योनरा
मन्मथरूपिणः ॥ सूर्येंद्रवाहनैर्मान्यारत्नालंकारभूषिताः ॥ १० ॥ विलोक्यंतेगजायत्रकिंप्रसूताहरेर्गजात् ॥ नानारत्नैःकिरीटैश्चभूषि
तारत्नकंबलैः ॥ ११ ॥ धाराभिःपंचभिर्युक्तायत्रसंतितुरंगमाः ॥ विजेतारःसुरहयान्स्ववेगेनसमर्धिताः ॥ १२ ॥ किमत्रवर्ण्यते
चारुपांडवस्यपुरेहरिः ॥ सर्वव्याप्यास्थितोऽनंतःस्वभाभिर्भासयन्दिशः ॥ १३ ॥ कन्यकाकरनिर्मुक्तैर्मौक्तिकैरत्नमिश्रितैः ॥ पार्था

गमेभूभृतोऽत्रक्रियंतेहारसंयुताः॥१४॥ एतेराजप्रभृतयोविराजंतेऽत्रचामरैः॥ उद्यताश्चलितैर्वीराःकिमूर्ध्वकरभास्कराः ॥१५॥
अत्रायांतिहिवृंदानिऋषीणामूर्ध्वरेतसाम् ॥ याचितुंदीक्षिताद्धर्मादसिपत्रव्रतस्थितात् ॥ १६ ॥ धूपधूमेनगगनंसमांसलमिवा
भवत् ॥ कृष्णस्योपरिभूलोकेवादित्रभयशंकितम् ॥ १७ ॥ एषासेनात्रविरजाधर्मराजस्यवीक्ष्यते ॥ चलितापिधृताधीरैःस्वयं
कृष्णेनरक्षिता ॥ १८॥ एवंब्रुवंतस्तेसर्वेराजानःसंगताहरिम् ॥ तत्रपार्थोमहाबुद्धिःकृष्णमुख्यान्महाजनान् ॥ १९ ॥ नमस्कृत्य
मुदालिंग्यदर्शयामासभूपतीन् ॥ सौबलेयींचकुंतींचदेवकींचपितृव्यकम् ॥ २० ॥ धृतराष्ट्रंचविदुरंप्रत्युवाचधनंजयः॥ एनंपश्य
तुमेपूज्यंराजानंचंद्रहासकम् ॥ २१ ॥ विषयाभिरतंवीरंविष्णुभक्तंसमागतम् ॥ वीरवर्मानृपश्रेष्ठोनानावीरगणाग्रणीः ॥ २२ ॥
नमस्करोतिपुरतोधृतराष्ट्रमहीपते ॥ २३ ॥ मयूरकेतुःसमुपैतिचायंविभेदितोयोहरिणानभिन्नः ॥ स्वधर्मतोवीरजनंतृणंखेन्यवे
शयद्बाणसमीरणेन ॥ २४ ॥ एनंविभावयनृपंसुधियांवरिष्ठंत्वत्पादसेवनरतंसहसाभिपन्नम ॥ यस्यप्रतापरविणारिपुवक्त्रपद्मं
संकोचितंगतबलंस्वकरैर्दिवापि ॥ २५ ॥ यःशेषराजभवनान्मणिमाजहारयोनागभोगविलसद्विषमादधार ॥ योजान्हवीगहन
शापदवाग्निदग्धंमांबांधवैर्युतमचीकरदेतिसोयम् ॥ २६ ॥ हंसध्वजंपश्यपुरःपादयोःप्रणतंनृपः ॥ यस्यपुत्रौमहावीरौशंकरंपार्व
तीपतिम् ॥ २७॥ स्वशिरोभ्यांप्रभायुक्तंचक्रतुर्मुदितंदिवि ॥ येनसर्वेरणेवीराःस्वप्रतापेनमोचिताः ॥ २८ ॥ तंकर्णपुत्रंप्रणतंपरि
ष्वजजनाधिप ॥ नीलध्वजंचबलिनंसमुत्थापयमारिष ॥ २९ ॥ वन्हिनायेनतत्सैन्यंदग्धंसंशयितावयम् ॥ जैमिनिरुवाच
ततःसर्वेनृपास्तेनधृतराष्ट्रेणपूजिताः ॥ समागत्यमहात्मानंधर्मराजंववंदिरे ॥ ३० ॥ नमस्कृत्यार्जुनस्तंवैसमालिंग्याग्रतःस्थितः॥
भीमसेनंचवृद्धांस्तानभिवंद्यप्रहर्षितः ॥ ३१ ॥ कुंतीवीक्ष्यसुतंप्राप्तंशरतोमरदारितम् ॥ परिष्वज्यस्थितावीरंमुंचतीहर्षजंजलम्
॥ ३२ ॥ कर्णपुत्रंसमाघ्रायमूर्ध्निवैप्रियबालकम् ॥ प्रत्युवाचत्वयासर्वंरक्षितंवृषकेतुना ॥ ३३ ॥ तथाप्रहर्षिताकुंतीस्थिताधर्मनि

वेशने ॥ युधिष्ठिरोऽथऋषिभिःसहितःकर्षितुंययौ॥३४॥क्षेत्रंगृहीत्वावृषभौद्रौपदींचसुमध्यमाम् ॥ ओषधीःसमुपादायदीक्षितो
वसुमेवच ॥ ३५॥ कृष्णाद्याःसर्वभूपालाःपश्यंतःपृष्ठगामिनः॥ कुंतीचदेवकीदेवीयशोदावरवर्णिनी ॥ ३६ ॥ सिषिचुश्चंदनज
लैःसकर्पूरैर्युधिष्ठिरम् ॥ मंत्रपाठंप्रकुर्वंतिब्राह्मणाःस्त्रीभिरन्विताः ॥ ३७ ॥ कृषित्वातत्तदाक्षेत्रमिष्टिकाचयनंततः॥ चकारस्वरि
तोमंत्रैरिष्टिकानांचतुःशतैः ॥ ३८॥ चतुर्वेदैश्वविधिवद्व्यासमुख्यैःप्रचोदितः॥ बकदाल्भ्येनमुनिनासमस्तैर्वंदितेनच ॥३९॥ सु
पर्णाचितिरेकाहिप्रथमातत्रसाकृता ॥ सुपर्णाख्याचहंसाख्याइष्टिकानांचतुःशतैः ॥ ४० ॥ दक्षिणस्तस्यपक्षस्तुविहितोयज्ञवेदि
भिः ॥ चतुश्चत्वारिंशताचशतेनैकेनचैवहि ॥ ४१ ॥ अनेनैवान्यपक्षोहिपुच्छंमध्येशतेनच ॥ एकविंशतियुक्तेनतस्यवैरचितंमु
खम् ॥ ४२ ॥ द्वितीयाद्विगुणाभिर्हिकृताश्येनैवसाचितिः ॥ इष्टिकाभिस्तृतीयातुतस्मिन्वैद्विगुणातथा ॥ ४३ ॥ चतुर्थीपंचमीया
वत्सुपर्णानांचपंचकम् ॥ संजातंपरिशिष्टैश्चवेष्टितंबहुभिस्तथा ॥ ४४ ॥ अष्टद्वारयुतंरम्यंमंडपंचक्रिरेबुधाः ॥ सुपताकंसुकुंडाना
मष्टकंयाज्ञिकैःकृतम् ॥ ४५ ॥ षट्खादिराःकृतायूपाःसप्तपालाशजाःकृताः ॥ पंचबैल्वाश्चरचिताःपंचश्लेष्मातकस्यते ॥ ४६ ॥
चषालैर्भूषितास्तत्रवेदिकात्रितयंकृतम्॥ स्रुवाश्चस्थापितारम्याजुहूनांशतमेवच ॥ ४७॥ वैकंकतीनांराजेंद्रस्रुचीनांषष्टिरेवच॥
गोचर्मलोहितंसोमवल्लीमुसलमेवच ॥ ४८ ॥ मंडपेविहितंसर्वंतथारम्यमुलूखलम् ॥ संभाराणिचभूरीणिवस्तुजातंसमाहृतम्
॥ ४९ ॥ आचार्यस्तुकृतोव्यासोबकदाल्भ्यःपितामहः ॥ ऋत्विजश्चकृतादिव्याऋषयोदीप्ततेजसः ॥ ५० ॥ वामदेवोवसिष्ठश्च
गौतमोऽत्रिःपराशरः ॥ भारद्वाजोजामदग्न्यःकहोडोभागुरिस्तथा ॥ ५१ ॥ रैभ्यःसुमंतुःकौंडिन्योजातूकर्ण्योऽथगालवः ॥ सौभ
रिर्लोमशाद्याश्चकृतास्तेऋत्विजःक्रमात् ॥ ५२ ॥ रक्षांविधायसन्मंत्रैरक्षोघ्नैर्द्वारपालकाः॥ वृतास्तेधर्मराजेनतस्मिन्यज्ञेमनोरमे
॥ ५३ ॥ विश्वामित्रश्चपुलहोधौम्यश्चारुणिरेवच ॥ उपमन्युर्वायुभक्षोमधुच्छंदाविभांडकः ॥ ५४ ॥ एतेकृताद्वारपालास्तस्मि

न्यज्ञेऽतिसुंदरे ॥ एतेचान्येचबहवोव्रतास्तेपूजिताःक्रमात् ॥ ५५॥ दीक्षितेनतदाराजन्मृगाजिनविधारिणा ॥ नवनीतानुलिप्तेन
द्रौपदीसहचारिणा ॥५६॥ व्यासस्ततःप्रत्युवाचदीक्षितंधर्मनंदनम् ॥ उपविष्टांश्चभूपालान्दिव्यसिंहासनेषुच ॥ ५७॥ दंपतीनां
 चतुःषष्टिर्यातुगंगातटंशुभम् ॥ आहर्तुंजाह्नवीतोयंमयादिष्टंयथोचितम् ॥ ५८॥ अत्रिस्तुपत्नीसहितोवसिष्ठोरुंधतीयुतः॥ रुक्मि
णीसहितःकृष्णःसुभद्रासहितोऽर्जुनः ॥ मायावतीयुतोवीरःप्रद्युम्नोयातुसत्वरः ॥ ५९॥ उषागृहीतकरकाअनिरुद्धान्वितासती ॥
हिडिंबयाभीमसेनोवृषकेतुःप्रभद्रया ॥ ६० ॥ मयूरकेतुःप्रिययालीलावत्याऽग्रगच्छतु ॥ प्रभावत्यायौवनाश्वोनीलकेतुःसुनंद
या ॥ ६१ ॥ गृह्णातुकलशंशीघ्रमनुशाल्वोधमिल्लया ॥ एतेमयाहिनिर्दिष्टास्तथाऽन्येजाह्नवीजलम् ॥ ६२ ॥ आनयंतुनृपस्यार्थे
सदाराःकलशैःशुभम् ॥ जैमिनिरुवाच एवंव्याससमादिष्टाःस्वपत्नीसहितामुदा ॥ ६३ ॥ आनेतुंजाह्नवीतोयंप्रस्थितावद्धप
ल्लवाः ॥ वादित्राणांस्वनोरम्यःप्रावर्ततजलागमे ॥ ६४ ॥ ब्राह्मणाद्याश्चयेलोकागजस्थाश्चकुमारिकाः ॥ मुक्ताफलानिवर्षंत्यः
शृण्वत्यःशंखगर्जितम् ॥ ६५॥ पठंतस्तत्रमुनयोगायंतोगीतकोविदाः ॥ तत्रनृत्यंप्रकुर्वाणास्तेलोकाःप्रस्थिताःपुरः ॥ ६६॥ ना
नाशृंगारसहितोनिर्ययौसमहाजनः ॥ देवकींचैवकुंतींचपुरस्कृत्यजनार्दनः ॥ ६७ ॥ तदाकुंतीचकृष्णस्यगृहीत्वावस्त्रपल्लवम् ॥
बबंधरुक्मिणीपट्टकूलप्रांतेमनस्विनी ॥ ६८ ॥ तत्कौतुकंसमालोक्यनारदोमुनिसत्तमः ॥ जगामसत्याभवनंशंसितुंकृष्णनिर्ग
मम् ॥ ६९ ॥ नारदउवाच सत्यभामेशृणुवचोमदीयंकृष्णवल्लभे ॥ यज्ञारंभेसतांपार्श्वेनानानृपसमागमे ॥ ७० ॥ रुक्मिणी
बहुलंमानंप्रपेदेहरिसंयुता ॥ निर्यातिजलमानेतुंकृष्णेनैवसुसंयुता ॥ ७१ ॥ धृतातपत्रासायातिसधूपाचलचामरा ॥ लभतेरा
जसन्मानंसैवनान्याःस्त्रियोहरेः ॥ ७२ ॥ समर्थःकामपुत्रोऽसौपौत्रोयस्यानिरुद्धकः ॥ कस्माद्धिशयितंगेहेत्वयासत्येचतद्वद
॥७३॥ समीपेत्वांसमालोक्यमुखदाक्ष्येणकेशवः ॥ तत्रानेष्यत्सत्यभामेयद्यसिष्यत्समीपगा ॥ ७४॥ सत्यभामोवाच अत्र

तिष्ठतिगोविंदोमद्गृहेमुनिसत्तम ॥ अनेनसहितायास्येतत्त्वंपश्यसमागमम् ॥ ७५॥ जैमिनिरुवाच नारदोददृशेसत्याःकेतने
तार्क्ष्यकेतनम् ॥ उवाचकेशवंविप्रस्त्वंदृष्टोऽसीतिसंसदि ॥ ७६॥ सत्यागृहेचपश्यामिविस्मयोमेप्रजायते॥ युधिष्ठिरस्यपुरतोम
यादृष्टोऽसिमंत्रदः ॥ ७७॥ सत्यायुक्तःप्रयास्येवंगच्छगच्छजगत्पते ॥ निर्जगामगृहात्तस्मान्निर्गतंवीक्ष्यमाधवम् ॥ ७८॥ नार
दोमुनिरन्यत्रययौजांबवतीगृहम् ॥ प्रविश्यमंदिरंतस्याःप्राहजांबवतीमिदम् ॥ ७९॥ नारदउवाच स्थितासिकिंगृहेमातर्नग
तासिनृपालयम् ॥ आहर्तुंजान्हवीतोयंयत्रयातिस्वयंहरिः ॥ ८० ॥ रुक्मिणींसत्यभामांचसहनेष्यतिमाधवः ॥ जांबवत्युवाच
सर्वास्तेनयुताःसंतिमहिष्यःकेशवस्यताः ॥ ८१ ॥ यांपरित्यज्यगंतासौसानजीवतिमानिनी ॥ अस्मिन्समागमेरम्येसाधूनामप
मानिता ॥ ८२॥ जैमिनिरुवाच तत्रापिनारदोवीक्ष्यमाधवंबद्धपल्लवम् ॥ मंदिराणिसगोपीनांबभ्राममुनिसत्तमः ॥ ८३ ॥
सर्वाणितानिसद्मानिसकृष्णानीत्यमन्यत ॥ पुनरागत्यदेवर्षिर्मंडपेपांडवस्यहि ॥ ८४॥ ऋत्विग्भिःसहितस्तस्थौस्तुवन्कृष्णंसना
तनम् ॥ वसिष्ठेनसमंसर्वैराजानोजाह्नवीतटे ॥ ८५ ॥ जग्मुःसकृष्णाःसानंदामहावीरैःसुरक्षिताः ॥ व्यासेनमंत्रितंतोयंपूजिता
जलदेवताः ॥ ८६ ॥ पूरयित्वाततोव्यासःकलशंचसपुष्पकम् ॥ ददौकरेनुसूयायास्तस्मिन्कालेनराधिप ॥ ८७॥ सुवर्णकलशं
चैकंपरिपूर्णमरुंधती ॥ जग्राहपुरतस्तेषांमुनीनांभावितात्मनाम् ॥ ८८ ॥ रुक्मिणीमस्तकेस्वेतुकलशंतोयपूरितम् ॥ अरुंधत्या
र्पितंस्नेहाद्गंगातीरेदधौमुदा ॥ ८९ ॥ रुक्मिणींप्रत्युवाचाथवसिष्ठस्यप्रियासती ॥ दूयतेतवभद्रेकंपुष्पभारेणयद्गृहे ॥ ९० ॥ त
स्मिन्मयाऽर्पितेनात्रकलशेननदूयसे ॥ अरुंधतीवचःश्रुत्वासुभद्रावाक्यमब्रवीत् ॥ ९१॥ एषाभारसहामातर्येनगोवर्धनोगिरिः॥
धृतःकरेगवार्थंचसप्ताहंचस्वलीलया ॥ ९२ ॥ रुक्मिणीतंदिवारात्रौहृदिधृत्वानदूयते ॥ पतिव्रतानांधर्मोऽयंकृतःकेवलयाऽनया
॥ ९३॥ रुक्मिण्युवाच ममव्रतंसमालोक्यसुभद्रातंधनंजयम् ॥ धारयंतीहृदिसदासौख्यमाप्नोतिनित्यशः ॥ ९४॥ जैमि

निरुवाच एवंब्रुवंत्यस्ताःसर्वाजगृहुःकलशान्बहून् ॥ स्वेस्वेशिरसिपुष्पाढ्येधृतमौक्तिकपुंजके ॥ १५ ॥ सभर्तृकाश्चसंप्राप्तायज्ञ
वाटेतथाविधे ॥ मृदंगायत्रवाद्यंतेशंखाश्चपटहैःसह ॥ १६ ॥ वीणाश्चविविधाभेर्यःशंखाश्चकाहलाःशुभाः ॥ तत्रानीयजलंपु
 ण्यंपावितःसतुरंगमः ॥ द्रौपद्याधर्मराजेनयूपेबद्धःसुपूजितः ॥ १७ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेजलयात्रावर्णनंनाम
त्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
जैमिनिरुवाच ततःप्रववृतेयज्ञोधर्मराजस्यशासनात् ॥ यज्ञविद्याविधानेनस्नातोयंमंत्रितैर्जलैः ॥ १ ॥ भीमार्जुनादयःसर्वे
सकृष्णाःकर्मकारकाः ॥ पादप्रक्षालनंकृत्वामुनीनांभावितात्मनाम् ॥ २ ॥ स्वयमेवहृषीकेशःस्थापयामासतानृषीन् ॥ ततोप
विष्टावासांसिपरिधायद्विजोत्तमाः ॥ ३ ॥ चंदनेनानुलिप्तांगादिव्यालंकारभूषिताः ॥ स्रग्विणोदत्तमाल्याश्चदत्तकर्पूरवीटिकाः
॥ ४ ॥ सुवर्णपीठेष्वासीनाःसंस्तुताःकृष्णपांडवैः ॥ दीयतांदीयतामन्नंशब्दोभून्नृपतेर्गृहे ॥ ५ ॥ युधिष्ठिरस्ययज्ञेतुनानाद्विजस
मागमे ॥ सुवर्णंचैवरत्नानिवासांसिरुचिराणिच ॥ ६ ॥ गजाश्वरथयानानिगोसहस्राणिचंदनम् ॥ छत्राणिचामराण्येवदा
सीदासगणान्महीम् ॥ ७ ॥ अर्थिभ्यश्चेतरेभ्यश्चमंदिराणिधनानिच ॥ यस्ययस्यप्रियंयत्तुतत्तस्मैदीयतामिति ॥ ८ ॥ युधिष्ठि
रःकृतस्नानोयज्ञकर्मणिदीक्षितः ॥ सुवर्णचयमासाद्यसमानीयतुरंगमम् ॥ ९ ॥ प्रोवाचाग्रेपशुरभूच्छ्रुतिमेतांपठन्पुरः ॥ पिब
भोस्त्वमपोघोटतवलोकोभविष्यति ॥ १० ॥ युधिष्ठिरस्यतद्वाक्यमाकर्ण्यतुरगःस्वयम् ॥ धुनयामासवदनमपश्यत्केशवंमुदा ॥
॥ ११ ॥ प्रोथाभ्यांस्वमभिप्रायंशशंसनकुलायसः ॥ ज्ञात्वाभावंतुरंगस्यनकुलःप्राहधर्मजम् ॥ १२ ॥ वाजीशंसतिराजेंद्रना
हंयास्येत्रिविष्टपम् ॥ अन्येषुकिंतुयज्ञेषुस्वर्गकामेषुयेहयाः ॥ १३ ॥ त्रिविष्टपंगतावीरतेषुकृष्णोनकर्मकृत् ॥ अनीश्वरेषुयज्ञेषु
स्वर्गस्तुपरमंफलम् ॥ १४ ॥ जायतेभुविकर्तृणामस्मिन्यज्ञेफलंहरिः ॥ ममापिकृष्णवदनेस्थितंपश्यंतुयाज्ञिकाः ॥ १५ ॥ नकु

लउवाच एवंब्रूतेधर्मराजतुरंगस्तेमहाकृतौ ॥ अथैनंमुनयःसर्वेयूपपार्श्वेसुमंत्रितम् ॥ १६ ॥ राजानःस्त्रीसमूहोऽपियांतंपश्यंतु
माधवम् ॥ नकुलस्यवचःश्रुत्वायूपेनीतस्तुरंगमः ॥ १७ ॥ यूपेबद्धोहयोविप्रैःसकृष्णैरभिमंत्रितः ॥ धौम्यउवाच भीमखड्गंस
मादायतिष्ठत्वंनिश्चलःक्षणम् ॥ १८ ॥ यावत्परीक्षांकुर्वेऽहंवाजिनोऽस्यमहामते ॥ ततोधौम्योहयस्याशुवामकर्णंन्यपीडयत् ॥
॥ १९ ॥ तावत्क्षीरस्यधारातुनिर्गताजनमेजय ॥ विस्मितासकलालोकाःशोणितंनैवदृश्यते ॥ २० ॥ धौम्योऽब्रवीद्भीमसेनं
छिंधिकिंवाजिनोधुना ॥ यथातुष्येज्जगन्नाथःपुराणपुरुषोत्तमः ॥ २१ ॥ वादित्रनादेमहतिप्रवर्तितेभीमोलुनात्तस्यहयस्यशी
षम् ॥ ऊर्ध्वंगतंतच्चशिरोनचाधःसूर्येप्रविष्टंकिलवह्निरूपम् ॥ २२ ॥ शुद्धंज्ञात्वाहृषीकेशस्तुतोदैनमुरस्थले ॥ वैल्वेनकंटकेनापि
भिन्नःकृष्णेनपावनः ॥ २३ ॥ निर्गताक्षीरधारातुतुरगस्यकलेवरात् ॥ धारांविनिर्गतांवीक्ष्यऋषयोधर्ममब्रुवन् ॥ २४ ॥ एवं
विधोनकस्यापिशुद्धःपूर्वंतुरंगमः ॥ शुद्धंज्ञात्वाहृषीकेशोधर्मपुत्रंतुसोऽब्रवीत् ॥ २५ ॥ तथाब्रुवंस्तेऋषयोदृष्ट्वाशुद्धंतुरंगमम् ॥
दिष्ट्यातेसफलोयज्ञोजायतेऽद्ययुधिष्ठिर ॥ २६ ॥ तेषांसंवदतामेवंतुरंगमकलेवरात् ॥ निर्गतंसुमहत्तेजःप्रविष्टंकेशवानने ॥ २७ ॥
पश्चाच्छरीरंपतितंभूत्वाकर्पूरमेवतत् ॥ विभूतिरिवरुद्रस्यच्युतागात्रादशोभत ॥ २८ ॥ विस्मितामुनयस्तंतुकर्पूरंवीक्ष्यतेभवन् ॥
कर्पूरंजुहुवुस्तेतुहोमकुंडेतुतत्क्षणात् ॥ २९ ॥ यत्रोपविष्टोराजासौसपत्नीकःसमाधवः ॥ व्यासोगृहीत्वाकर्पूरंस्रुवेणेदमथाब्रवी
त् ॥ ३० ॥ व्यासउवाच गृहाणेंद्रमहायज्ञेघनसाराहुतिंविभो ॥ एहिराज्ञार्पितामेनांदुर्लभामग्रतःकलौ ॥ ३१ ॥ शक्रःसमा
गतःसाक्षात्प्रत्युवाचमहामुनिम् ॥ देहिपावकवक्त्रेणयावत्तृप्तिर्ममाक्षया ॥ ३२ ॥ यांवीक्ष्यतृप्तिंप्राप्तोऽस्मिभुक्ताशंचभविष्य
ति ॥ व्यासस्ततोजुहावाग्नौवसंतेदशमीदिने ॥ ३३ ॥ शुक्लपक्षेहिचैत्रस्यसार्पर्क्षेगुरुवासरे ॥ स्वाहेतींद्रायविधिवत्परमामाहु
तिंददौ ॥ ३४ ॥ चंद्रादिदेवताभ्यश्चतत्तन्मंत्रैर्यथाक्रमम् ॥ ततोदिग्देवताभ्यश्चमंत्रैर्दत्वायथाविधि ॥ ३५ ॥ घनसारंजुहावा

जै० ग्नौदेवतानांपुरस्तदा ॥ हवनेनजगत्प्रीतंवभूवसचराचरम् ॥ ३६ ॥ होमधूमेनराजासौपूतःप्रीतोयुधिष्ठिरः ॥ समालिंग्याब्रवी अ०
द्गीमंदिष्ट्याजातश्चमेक्रतुः ॥ ३७ ॥ यज्ञांतेऽवभृथस्नानंकुर्वेऽहंनात्रसंशयः ॥ जैमिनिरुवाच ऋषिभिःसहितःकृष्णःस्नापया
१२८ मासपार्थिवम् ॥ ३८ ॥ सदारंभीमसेनाद्यैर्वृतंभूपतिभिस्तथा ॥ सोमपानंकारयित्वाप्राशयित्वायथाक्रमम् ॥ ३९ ॥ पुरोडा
शंतुसर्वेभ्योदत्वाशेषंतदात्यदत् ॥ जयशब्दैर्वंदिनस्तेतथावादित्रनिःस्वनैः ॥ ४० ॥ तुष्टुवुर्धर्मराजानंगुणगीतैश्चगायकाः ॥ नी
राजनंततश्चक्रुर्देवकीप्रमुखाःस्त्रियः ॥ ४१ ॥ कुंतीवधूभिःसहितामुदिताप्रापतत्सुखम् ॥ कृत्वापूर्णाहुतिंराजाउपविष्टोयुधिष्ठि
रः ॥ ४२ ॥ अलंकृतश्चकृष्णेनतत्रराजामहात्मना ॥ शुशुभेमघवानेवयथास्वर्गेसुरोत्तमैः ॥ ४३ ॥ पूर्वंहरिंपूजयित्वावस्त्राल
कारचंदनैः ॥ व्यासायपृथिवींसर्वांददौराजामुदान्वितः ॥ ४४ ॥ संकल्पपूर्वंविधिवत्पुनर्व्यासःक्रमाद्ददौ ॥ तद्द्रव्यंब्राह्मणेभ्यश्च
दीनेभ्यश्चददौऋषिः ॥ ४५ ॥ रत्नाद्रिशिखरस्थंतुचरंतंकनकंवृषम् ॥ बकदाल्भ्यायचददौतदाराजायुधिष्ठिरः ॥ ४६ ॥
एकोरथोवारणएकएवदशाश्वमुख्याश्चसुवर्णभारः ॥ शतंगवांहेमविभूषितानांप्रस्थश्चदत्तोवरमौक्तिकानाम् ॥ एकैकशोभृत्य
चतुष्टयंचकार्येषुदक्षंसददौनरेंद्रः ॥ ४७ ॥ ऋत्विग्भ्योद्वारपालेभ्योददौपूर्णमनोरथः ॥ तदर्धार्धक्रमेणैवइच्छादानान्यनेकशः ॥
॥ ४८ ॥ ददौयुधिष्ठिरोराजानृपतीनप्यतोषयत् ॥ तुरंगाणांसहस्रंचगजानांचशतंशतम् ॥ ४९ ॥ अलंकारान्सुवर्णस्यकोटिं
चप्रददौनृपः ॥ प्रत्येकंनृपतीन्पूज्यद्विगुणेनैवयादवान् ॥ ५० ॥ रुक्मिण्याद्यास्त्रियःसर्वाअलंकारैश्चतोषिताः ॥ उपवेश्यासनेकृ
ष्णमलंकारशतैर्युतम् ॥ ५१ ॥ यज्ञजंसुकृतंसर्वंहृषीकेशकरेददौ ॥ वादित्रनादःसंजज्ञेपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ ५२ ॥ भीमाद्याः १२८
पांडवाःसर्वेयज्ञःकृष्णेनकारितः ॥ इतिब्रुवंतःसततंहर्षिताश्चाभवन्नृप ॥ ५३ ॥ मोचिताःपशवःसर्वेयेचयूपेनियंत्रिताः ॥ तुष्टुवु
स्तेजनाःसर्वेयज्ञःकृष्णेनकारितः ॥ ५४ ॥ यज्ञप्रकरणंश्रुत्वामुच्यंतेसर्वपातकैः ॥ सर्वैश्चपूजितास्तेवैसंतिष्ठंतिधरातले ॥ ५५ ॥

इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेयुधिष्ठिराभिषेकोनामचतुःषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥ ॥ छ॥
जैमिनिरुवाच यज्ञस्यांतेभीमसेनःप्रार्थयित्वामुनीन्नृपान् ॥ सकृष्णान्भोजयामासविविधान्नेनमारिष ॥ १ ॥ जनमेजयउवाच कथंतेभोजिताविप्राःसकृष्णाश्चमहीभुजः ॥ ययारीत्यास्त्रियोवालाभीमेनरसकारिणा ॥ २ ॥ अन्नानिकानिजातानिसर्वंशंसमहामुने ॥ कौतुकंजायतेऽतीवशृण्वतोमेतवाननात् ॥ ३ ॥ जैमिनिरुवाच शृणुराजेंद्रवक्ष्यामिभीमसेनेनयत्कृतम् ॥ मंडपेनवरत्नाढ्येरम्येकांचनभूषिते ॥ ४ ॥ तत्रचंदनजातेषुपीठास्तरणकंबलाः ॥ सरत्नाःस्थापिताभांतिपुष्पप्रकरपूरिताः ॥ ५ ॥ कचोलानांचतुःषष्टिर्हैमस्थालोनियंत्रिताः ॥ प्रतिविप्रंधृतास्थालीरत्नदीपद्वयान्विता ॥ ६ ॥ तिरस्करिण्यःपुष्पाणांचंद्रिकालंबिताःशुभाः ॥ कृष्णागुरुकृतैर्धूपैर्वासितेमंडपेऽमले ॥ ७ ॥ सुगंधेनजलेनाथपात्रप्रक्षालनंकृतम् ॥ प्रतिपात्रंसुवर्णस्यधृतोरत्नकमंडलुः ॥ ८ ॥ ततोभीमेनसरसंपायसंतुप्रवेशितम् ॥ ददृशुर्ब्राह्मणास्थाल्यांचंद्रबिंबमिवोदितम् ॥ भक्तंसूपान्वितंचैवयूथिकाकुड्मलप्रभम् ॥ ९ ॥ पुष्पपत्रफलमूलदारुभिर्वल्कलैर्व्यंजनपत्रकृतानि ॥ व्यंजनानिकटुतिक्तकखंडैर्निर्मितानिपवनात्मजयत्नात् ॥ १० ॥ कश्चिद्द्विजस्तदापूपान्वीक्ष्यपप्रच्छचापरम् ॥ नवनस्थेनचमयादृष्टमेतद्विकिंवद ॥ ११ ॥ पृच्छंतंप्राहविप्रोसौमत्वाऽत्मानमतोऽधिकम् ॥ चंद्रस्यशकलंविद्धिपतितंशतधाभुवि ॥ १२ ॥ एवंवदतिविप्रेऽस्मिन्ततःप्राप्ताःस्मफेनिकाः ॥ स्थालेस्वस्मिन्समीक्ष्यैकोब्राह्मणोविस्मयंगतः ॥ १३ ॥ मरालोधर्मराजस्यसितपत्रयुतोमहान् ॥ समुत्पन्नइतिप्राहवायुभक्षोमहातपाः ॥ १४ ॥ दंतोलूखलिनाप्रोक्तंमोदकान्वीक्ष्ययद्वचः ॥ औदुंबराणिचामूनिविषयेस्मिन्मयोच्यते ॥ १५ ॥ भक्तंमेनेद्विजःकश्चित्पुष्पाणिकुटजस्यतु ॥ करंजिकांमुनिवरोकर्णिकांमन्यतेपरः ॥ १६ ॥ वटकंकनकाभंतुमेनेकश्चिद्द्विजस्तदा ॥ पतितंभानवीयंकिंरथचक्रंमयाग्रतः ॥ १७ ॥ द्राक्षारसंपिबंत्येकेकेचिच्चूतरसंमुदा ॥ लुठंतिहिसितामध्येघृताक्तंकदलीफलम् ॥ १८ ॥ मुखेचिक्षेपसकलंमु

निशिष्योगतत्वचम् ॥ सिताज्यैर्मंडकंविप्रोवेष्टयित्वाततोऽपरः ॥ १९ ॥ चिक्षेपमुखमध्येतुसंप्राप्तःसुखमुत्तमम् ॥ मेनेमोक्षसुखं
तुच्छंभक्षयन्खंडलड्डुकान् ॥ २० ॥ इत्थंभीमेनतेविप्रास्तथाऽन्येक्षत्रियादयः ॥ लोकाःसंभोजिताःसर्वेतस्मिन्यज्ञमहोत्सवे ॥ २१ ॥
संतर्पिताहितेविप्रादिव्यचंदनचर्चिताः ॥ तांबूलंचंद्रसंयुक्तंदत्त्वाविस्मयमागताः ॥ २२ ॥ शुष्कपत्राणिसंचूर्ण्यभक्षयामोवनेव
यम् ॥ तेकृतावरतांबूलरसज्ञाधर्मसूनुना ॥ २३ ॥ जैमिनिरुवाच ब्राह्मणैःसहितोराजाक्षत्रियैश्चमहाबलैः ॥ उपविष्टःसयज्ञां
तेसकृष्णोयज्ञमंडपे ॥ २४ ॥ ततःप्राप्तौविप्रवरौविवदंतौहिसंसदि ॥ धर्मराजंसमागत्यप्रोचतुर्वचनंनृप ॥ २५ ॥ धर्मराजावयो
र्वादंसम्यक्छिंधिमहामते ॥ राजोवाच बकदाल्भ्यमुखाःसंतिवसिष्ठात्रिपुरोगमाः ॥ २६ ॥ यत्रसभ्याःसुमनसस्तत्रवादक
थाहिका ॥ निरूपयस्वविप्रेंद्रकारणंस्वंपृथक्पृथक् ॥ २७ ॥ ब्राह्मणउवाच एभिस्तुमत्करेदत्तंक्षेत्रंस्वीयंयथाक्रमम् ॥ तत्पुनः
कर्षितंतस्मान्निधानंनिर्गतंनृप ॥ २८ ॥ धान्यमेवमयाग्राह्यंयत्क्षेत्रेजायतेपुनः ॥ निधानंनग्रहीष्येऽहंनमदीयंहितध्रुवम् ॥ २९ ॥
एभिरेवतुतद्ग्राह्यंमयात्यक्तंनृपाधुना ॥ पश्यमांपीडयंत्येतेनिधानेनगतत्रपाः ॥ ३० ॥ युधिष्ठिरउवाच सत्यंवदमहाबुद्धेकिमर्थं
पीड्यसेद्विजम् ॥ भवान्गृह्णातुतद्द्रव्यंयन्नदत्तंत्वयापुरा ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणउवाच मयासमर्पितंक्षेत्रंपुरास्मैधर्मनंदन ॥ यत्किंचि
ज्जायतेतस्मिन्ब्राह्मणस्यनतन्मम ॥ ३२ ॥ तच्छ्रुत्वावचनंकृष्णःप्रत्युवाचहसन्निव ॥ मासत्रयंतुविप्रेंद्रौस्थिरौभवितुमर्हथः
॥ ३३ ॥ कृष्णवाक्येनतुष्टौतौक्षिप्त्वावित्तंनृपालये ॥ जग्मतुश्चगृहंराजन्प्रतीक्षंतौचतद्दिनम् ॥ ३४ ॥ राजोवाच अधुना
माधवकथंनिर्णयोनत्वयाकृतः ॥ सर्वेषांपश्यतामेवविस्मयोमेमहान्विभो ॥ ३५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ऋषयःसंतिराजानःसु
खेनतवसन्निधौ ॥ यज्ञांतेमुदितालोकामध्येवादकथाकथम् ॥ ३६ ॥ मासेतृतीयेघोरस्तुभविष्यतिकलिर्नृप ॥ द्रव्यार्थंविवदं
तौहिताडयंतौपरस्परम् ॥ ३७ ॥ मुष्टामुष्टिसंप्रहारंकेशाकेशिनखानखि ॥ आगंतारौचतेपार्श्वेकलिनामथितौनृप ॥ ३८ ॥ त्वं

तद्धनंद्विधाकृत्वाताभ्यांदास्यसिमेमतिः ॥ भविष्यंतिकलौविप्राआचारश्रुतिवर्जिताः ॥ ३९ ॥ राजानोधर्महीनाश्चपीडयिष्यंति
तेप्रजाः ॥ अधर्मवल्लभोलोकोधर्मद्वेषीचमत्सरी ॥ ४० ॥ द्यूतमद्यरतानित्यंसर्वैर्व्यसनिनःसदा ॥ देवकार्यैपितॄणांवासाधुस्त्रीभ
रणेतथा ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणार्थैधनंस्वल्पंदत्वातेदुःखभाजिनः ॥ भविष्यंतिकलौराजन्मुदितागणिकागृहे ॥ ४२ ॥ नेष्यंतिचधनंभू
रिद्यूतादिव्यसनेष्वपि ॥ जननींजीर्णवस्त्रेणवेष्टयिष्यंतितेकलौ ॥ ४३ ॥ वेश्यांवापुंश्चलींवापिदुकूलैर्विविधैःस्वयम् ॥ धत्तूरक
स्यपुष्पाणिकरवीरभवानिच ॥ ४४ ॥ सकंटकानिपुष्पाणिनयिष्यंतिशिवालये ॥ वरपंकजजांमालांकर्पूरंचंदनंतथा ॥ ४५ ॥
नेष्यंतिकुमुदंचारुवेश्यास्त्रीकुलटागृहे ॥ मातरंपितरंचैवत्यजंतिहिजनाःकलौ ॥ ४६ ॥ स्त्रीसेवकाभविष्यंतिपरिचारकवत्सदा ॥
जननींताडयिष्यंतिलालयिष्यंतिस्वांस्त्रियम् ॥ ४७ ॥ श्वश्रूश्वशुरयोश्चैवस्नुषाःकलियुगेनृप ॥ वदिष्यंत्यप्रियंवाक्यंहृदयेशल्य
कारकम् ॥ ४८ ॥ नविश्वासंकरिष्यंतिदेवेषुब्राह्मणेषुच ॥ कर्मभ्रष्टाभविष्यंतिचतुर्वर्णाःकलौयुगे ॥ ४९ ॥ स्वीयंकर्मपरित्य
ज्यपरकीयंप्रकुर्वते ॥ जैमिनिरुवाच एवंकृष्णेनकथिता कलिधर्माभयावहाः ॥ ततोवीराःकथाश्चक्रुर्यज्ञांतेकृष्णपांडवाः ॥
॥ ५० ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेकलिधर्मवर्णनोनामपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
जैमिनिरुवाच श्रूयतांराजशार्दूलमहदाश्चर्यमुत्तमम् ॥ अश्वमेधमहायज्ञेनिवृत्तेयदभूद्विभो ॥ १ ॥ तर्पितेषुद्विजाग्र्येषुज्ञाति
संबंधिबंधुषु ॥ दीनांधकृपणेचापितदाभरतसत्तम ॥ २ ॥ जायमानेमहानादेदिक्षुसर्वासुभारत ॥ पतत्सुपुष्पवर्षेषुधर्मराजस्य
मूर्धनि ॥ ३ ॥ गर्वितोऽभूत्तदाराजाधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः ॥ बिलान्निष्क्रम्यनकुलोरुक्मपार्श्वस्तदानृप ॥ ४ ॥ वज्राशनिसमंनाद
ममुंचतविशांपते ॥ सकृदुत्सृज्यतंनादंत्रासयानोद्विजान्नृपान् ॥ ५ ॥ मानुषंवचनंप्राहधृष्टोबिलशयोमहान् ॥ सक्तुप्रस्थेनवो
नायंयज्ञस्तुल्योनराधिप ॥ ६ ॥ उंछवृत्तेर्वदान्यस्यकुरुक्षेत्रनिवासिनः ॥ तस्यतद्वचनंश्रुत्वानकुलस्यविशांपते ॥ ७ ॥ विस्मयंप

 रमंजग्मुःसर्वेतेब्राह्मणर्षभाः ॥ ततःसमेत्यनकुलंपर्यपृच्छंततेद्विजाः ॥ ८॥ कुतस्त्वंसमनुप्राप्तअस्मिन्यज्ञसमागमे ॥ किंबलंपर
मंतुभ्यंकिंश्रुतंकिंपरायणम् ॥ ९॥ कथंभवंतंविद्यामोयोनोयज्ञंविगर्हसे ॥ अविलुप्यागमंकृत्स्नंविविधैर्याज्ञिकैःकृतम् ॥ १० ॥
 यथागमंयथान्यायंकर्तव्यंचतथाकृतम् ॥ पूजार्हाःपूजितायत्रविधिवच्छास्त्रचक्षुषा ॥ ११ ॥ मंत्रपूर्वंहुतश्चाग्निर्दानंदत्तममत्स
रम् ॥ तुष्टाद्विजर्षभाश्चात्रदानैर्बहुविधैरपि ॥ १२ ॥ क्षत्रियाश्चसुयुद्धेनश्राद्धैरपिपितामहाः ॥ पालनेनविशस्तुष्टाःकामैःशूद्राश्च
योषितः ॥ १३ ॥ अनुक्रोशैस्तथादानैराशीर्भिश्चपृथग्जनाः ॥ ज्ञातिसंबंधिनस्तुष्टाःशौचेनचनृपस्यनः ॥ १४ ॥ देवाहविर्भिःपु
ण्यैश्चरक्षणैःशरणार्थिनः ॥ यदत्रन्यूनंतद्ब्रूहिसभायांब्राह्मणस्यहि ॥ १५ ॥ श्रद्धेयवाक्यःप्राज्ञस्त्वंदिव्यरूपंबिभर्षिच ॥ सभाग
तैश्चपृष्टस्त्वंतत्त्वतोवक्तुमर्हसि ॥ १६ ॥ इतिपृष्टोद्विजैस्तैश्चप्रहस्यनकुलोऽब्रवीत् ॥ नैषानृतामयावाणीप्रोक्तागर्वेणवाद्विजाः
॥ १७॥ यन्मयोक्तमिदंसर्वंयुष्माभिश्चाप्युपश्रुतम् ॥ सक्तुप्रस्थेनवोनायंयज्ञस्तुल्योनराधिप ॥ १८ ॥ उंछवृत्तेर्वदान्यस्यकुरुक्षे
त्रनिवासिनः ॥ शृणुताव्यग्रमनसःशंसतोमेद्विजर्षभाः ॥ १९ ॥ अनुभूतंचदृष्टंचयन्मयाद्भुतमुत्तमम् ॥ धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेधर्म
ज्ञैर्बहुभिर्वृते ॥ २० ॥ उंछवृत्तिर्द्विजःकश्चित्कापोतींवृत्तिमास्थितः ॥ सभार्यःसहपुत्रेणसस्नुषस्तपसिस्थितः ॥ २१ ॥ वधूचतुर्थो
वृद्धःसधर्मात्मानियतेंद्रियः ॥ षष्ठेकालेसदाविप्रोभुंक्तेतैःसहसुव्रतः ॥ २२ ॥ कपोतधर्मिणस्तस्यदुर्भिक्षेसतिदारुणे ॥ नाभवि
ष्यत्तदाविप्राःसंचयस्तन्निबोधमे ॥ २३ ॥ क्षीणौषधिसमावेशेद्रव्यहीनोभवत्तदा ॥ कालेकालेसुसंप्राप्तेनैवाविंदतभोजनम्
॥ २४ ॥ क्षुधापरिगताःसर्वेप्रातिष्ठंततदातुते ॥ उंछस्तदाशुक्लपक्षेमध्येतपतिभास्करे ॥ २५॥ तृषार्तश्चक्षुधार्तश्चसविप्रस्तपसि
स्थितः ॥ उंछंनप्राप्तवानेवसार्धंपरिजनैस्ततः ॥ २६ ॥ सतथैवक्षुधाविष्टःस्पृष्ट्वातोयंयथाविधि ॥ क्षपयामासतंकालंसार्धंपरि
जनेनवै ॥ २७॥ अथषष्ठेगतेकालेसयवप्रस्थमर्जयत् ॥ यवप्रस्थेनतेसक्तूनकुर्वंस्तुतपस्विनः ॥ २८ ॥ कृतजप्याह्निकास्तेतुहुत्वा

ग्निंचयथाविधि॥कुडवंकुडवंसर्वेव्यभजंततपस्विनः॥ २९॥अथागमद्द्विजःकश्चिदतिथिर्भुंजतांतदा ॥ तंपूजयित्वाविधिवत्सवि
प्रःप्रीतमानसः॥ ३० ॥ प्रोवाचमधुरंवाक्यंमनःप्रह्लादकारकम् ॥ विप्रउवाच धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मिपावितोस्मियतोभवान्॥
प्राप्तोस्यतिथिवेलायांघर्मार्तस्येवतोयदः ॥ ३१ ॥ स्वागतंतेद्विजश्रेष्ठभूयःसुस्वागतंतव॥ सनाथःक्रियतांब्रह्मन्नुटजोयंप्रविश्य
ताम् ॥ ३२ ॥ तेगृहागृहिणःसत्यायेषुमार्गश्रमातुराः॥ स्वगृहेष्विवविश्रांताभवंतिचभवादृशाः ॥ ३३ ॥ अहोतीवसभाग्यास्ते
निःस्वापिगृहमेधिनः॥ येषामशून्यादिवसागच्छंत्यतिथिपूजनैः ॥ ३४ ॥ तृणानिभूमिरुदकंवाक्चतुर्थीचसूनृता ॥ एतान्यपिस
तांगेहेनोच्छिद्यंतेकदाचन॥ ३५॥ देयमार्तस्यशरणंपथिश्रांतस्यचासनम् ॥ तृषितस्यतुपानीयंक्षुधितस्यापिभोजनम् ॥ ३६॥
चक्षुर्दद्यान्मनोदद्याद्वाचंदद्यात्सुकेवलाम् ॥ अभ्युत्थानानुव्रजनंकुर्यान्न्यायेनचार्चनम्॥ ३७॥ नकुलउवाच एवमुक्त्वास
धर्मात्मातमभ्यर्च्ययथाविधि ॥ स्वभागंप्रददौहृष्टोनचतृप्यतितेनसः॥ ३८ ॥ ततोऽस्यभार्याक्षुत्क्षामावृद्धाम्लानातपस्विनी ॥
त्वगस्थिभूतावेपंतीभर्तारमिदमब्रवीत्॥ ३९॥ भार्योवाच ममापिभागोभोस्वामिन्दीयतांमाविचारय ॥ अर्थिनामन्नदाने
नकृतार्थाःस्यामहंध्रुवम् ॥ ४० ॥ ब्राह्मणउवाच अपिकीटपतंगानांमृगादीनांचशोभने॥ स्त्रियोरक्ष्याश्चपोष्याश्चनचैवंवक्तुम
र्हसि ॥ ४१ ॥ धर्मकामार्थकार्याणिशुश्रूषाकुलसंततिः॥ दारेष्वधीनःस्वर्गश्चपितॄणामात्मनस्तथा ॥ ४२ ॥ भुंक्ष्वतस्मात्त्वसक्तूं
श्चनतेकश्चिदतिक्रमः ॥ अनुज्ञातामयाभद्रेकुरुवाक्यंमयेरितम् ॥ ४३ ॥ योनानुकंपतेभार्यांनपुष्णातिनराधमः॥ नयशोमह
दाप्नोतिनरकंचाधिगच्छति ॥ ४४॥ ब्राह्मण्युवाच सहधर्मचरौधात्रासृष्टौभार्यापतीद्विज ॥ तस्मान्महतिधर्मेत्वंनबाधांकर्तु
मर्हसि ॥ ४५ ॥ पतिर्नार्याःपरोधर्मःपतिरेवहिदैवतम् ॥ पतिरेवपरोबंधुःपतिरेवपरागतिः ॥ धर्ममर्थंचकामंचयशःस्वर्गतिरेवच
॥ ४६॥ पत्यौप्रसन्नेस्त्रीसर्वमेतत्प्राप्नोत्यसंशयम् ॥ कर्मणामनसावाचायास्त्रीपतिमनुव्रता ॥ ४७॥ इहचैवमहाभागासादेवैर

 पिपूज्यते ॥ नमयात्वय्यभुक्तेतुभुक्तपूर्वंकदाचन ॥ ४८ ॥ व्रतमेतद्धिदित्वातुत्वंसक्तून्दातुमर्हसि ॥ नकुलउवाच एवमुक्तोगृही
त्वातान्सक्तून्सोतिथयेददौ ॥ ४९ ॥ भक्षयित्वातिथिस्तांश्चनैवतृप्तोभवत्तदा ॥ ततःपुत्रोविनीतात्मापितरंप्राहधर्मवित् ॥ ५० ॥
 पुत्रउवाच तृप्त्यर्थमतिथेस्तातमद्भागोपिप्रदीयताम् ॥ किंतस्यजीवितफलंप्राप्नोयस्याशयाऽतिथिः ॥ ५१ ॥ शून्यादिवगृहाद्दीनो
निराशःप्रतिगच्छति ॥ विष्णुमुद्दिश्ययेचान्नमात्मानंपीडयंत्यपि ॥ ५२ ॥ ददतितेहरेर्लोकेपूज्यंतेदैवतैरपि ॥ तेनार्जितेनवित्तेन
किंतेषांदुष्टचेतसाम् ॥ ५३ ॥ अतिथिर्यस्यभग्नाशोगृहात्प्रतिनिगच्छति ॥ अतएवमयाचैवभागोदेयोद्विजन्मने ॥ ५४ ॥ कुटुंबं
पीडयित्वातुत्यक्त्वालोभंविमत्सरः ॥ ददातियोतिथेरन्नंसयातिपरमांगतिम् ॥ ५५ ॥ पितोवाच अपिवर्षशतायुस्त्वंबालए
वमतोमम ॥ बालानांक्षुद्बलवतीतस्मात्त्वंभुंक्ष्वपुत्रक ॥ ५६ ॥ जयंतिलोकान्पुत्रेणश्रुतिरेषासनातनी ॥ त्वयातुजीवतापुत्रलो
काःसर्वेहितामम ॥ ५७ ॥ तस्माज्जिगीषतालोकान्रक्ष्यस्त्वंसर्वथामया ॥ यस्मान्ममासिपुत्रस्त्वंनाहंमृत्योर्बिभेम्यतः ॥ ५८ ॥
प्रायशःपापकारित्वान्मृत्योरुद्विजतेजनः ॥ कृतकृत्याःप्रतीक्षंतेमृत्युंप्रियमिवातिथिम् ॥ ५९ ॥ पुत्रउवाच पूर्वेवयसिपुष्णाति
पितापुत्रमितिश्रुतिः ॥ उत्तरेपितरंपुत्रस्तस्मात्सक्तून्प्रयच्छमे ॥ ६० ॥ नकुलउवाच इत्युक्तःसगृहीत्वातुसक्तून्सोतिथयेददौ ॥
भुक्त्वातानपिसर्वांस्तुनैवतृप्तिमवाप्तवान् ॥ ६१ ॥ ततःप्रीतास्नुषाप्राहश्वशुरंविनयान्विता ॥ मद्भागोऽपिमहाभागविप्रस्यास्यप्र
दीयताम् ॥ ६२ ॥ श्वशुरउवाच योषिद्बालास्नुषासाध्वीनियमव्रतकर्शिता ॥ कुलसंततिहेतुश्चरक्ष्यात्वंसर्वदामया ॥ ६३ ॥ गुरु
शुश्रूषणेसक्तांनियमस्थांपतिव्रताम् ॥ त्वांदृष्ट्वाम्लानवदनांपीड्यतेचमनोमम ॥ ६४ ॥ स्नुषोवाच ममत्वंस्वामिनःस्वामीदेव
तायाश्चदेवता ॥ गुरोर्गुरुर्गरीयांश्चनैवंत्वंवक्तुमर्हसि ॥ ६५ ॥ अनुकंप्येतिसंचिंत्यदृढभक्तेतिवापुनः ॥ प्रयच्छभगवन्सक्तून्दीना
मनुगृहाणमाम् ॥ ६६ ॥ नकुलउवाच ततस्तानपिसक्तून्सगृहीत्वातिथयेददौ ॥ बुभुजेचातिथिःसर्वान्नचासौचुक्षुभेद्विजः

॥ ६७ ॥ अनुग्रहंमन्यमानःसकुटुंबोमहातपाः ॥ धर्मवर्त्मनियुक्तात्मानचचालाचलोपमः ॥ ६८ ॥ तंशुद्धभावंविज्ञायप्रीतःप्रो
वाचसोतिथिः ॥ धर्मोहंद्विजरूपेणजिज्ञासुस्त्वामिहागतः ॥ ६९ ॥ दमस्तपोदयादानंशौचमिंद्रियनिग्रहः ॥ सत्यंक्षमार्जवंज्ञान
मित्येतेसूनवोमम ॥ ७० ॥ तस्मान्नित्यमिमान्यस्तुभक्त्यामेभजतेनरः ॥ तस्यभक्तिमतस्तुश्रेष्ठांगतिमिष्टांददाम्यहम् ॥ ७१ ॥ य
स्मात्तुशुद्धभावेनदत्तमुंछार्जितंत्वया ॥ कृच्छ्रंप्राप्तेनसर्वस्वंब्रह्मलोकंततोव्रज ॥ ७२ ॥ स्वर्गस्थास्त्रिदशाःसर्वेदिव्याब्रह्मर्षयस्त
था ॥ स्तुवंतुदानमेतत्तेविस्मयाविष्टमानसाः ॥ ७३ ॥ सक्तुप्रस्थपरित्यागंश्रद्धयासमचीकरत् ॥ तेनाशुभवतोनूनंपप्रथेहियशो
भुवि ॥ ७४ ॥ अग्नयःसफलास्तेऽद्यवेदायज्ञास्तपांसिच ॥ येनेदृशोत्यनुप्राप्तोभावोभूतेषुदुर्लभः ॥ ७५ ॥ इत्थंतस्मिन्महाराजब्रुवा
णेमुनिपुंगवे ॥ गगनात्पुष्पवृष्टिश्चपतितातस्यमूर्धनि ॥ ७६ ॥ तेजःप्रज्ञांबलंधैर्यंक्षुन्नाशयतिदेहिनाम् ॥ दुर्जयांतांयोजयतितेनस्व
र्गोजितोभवेत् ॥ ७७ ॥ भार्यापुत्रःस्नुषासाध्वीतथैवात्मासुदुस्त्यजः ॥ सर्वाण्येतानिधर्मार्थेत्यक्तानितृणवत्त्वया ॥ ७८ ॥ नतथाप्री
यतेधर्मोदानैर्दत्तैर्महाधनैः ॥ न्यायलब्धैर्यथाल्पैःश्रद्धापूतैःसतुष्यति ॥ ७९ ॥ अश्रद्धापरमंपापंश्रद्धापापविनाशिनी ॥ जहातिपा
पंश्रद्धावान्जीर्णांत्वचमिवोरगः ॥ ८० ॥ बहुश्रद्धाविरहितंनष्टमाहुर्मनीषिणः ॥ वार्यपिश्रद्धयादत्तमक्षय्यमुपजायते ॥ ८१ ॥ रंतिदे
वस्तुधर्मात्मापुरानिष्किंचनोभवत् ॥ श्रद्धापूतःसधर्मात्मानाकपृष्ठमितोगतः ॥ ८२ ॥ आत्ममांसप्रदानेनशिबिरौशीनरोयथा ॥
सर्वदुःखविनिर्मुक्तोमुमुदेदेववच्चिरम् ॥ ८३ ॥ पश्यदेवविमानंखेतवप्राप्तमिदंद्विज ॥ स्वर्गंगच्छसमारुह्यसभार्यःससुतस्नुषः ॥ ८४ ॥
नकुलउवाच इत्युक्तःपरितुष्टेनसाक्षाद्धर्मेणसद्विजः ॥ दिव्यंविमानमारुह्यसकुटुंबोययौदिवम् ॥ ८५ ॥ ततोहंतेषुयातेषुबिलान्निः
सृत्यसत्वरम् ॥ दिव्यपुष्पसमाकीर्णेसक्तुतोयेव्यचेष्टयम् ॥ ८६ ॥ अथधर्मप्रसादान्मेमुनेस्तस्यचतेजसा ॥ दिव्यपुष्पविमर्दाच्चहैमं
पार्श्वमभूदिदम् ॥ ८७ ॥ द्वितीयंतुकथंपार्श्वंहैमंस्यादितिचिंतयन् ॥ तपोवनानितीर्थानियज्ञांश्चाप्यगमंस्तथा ॥ ८८ ॥ ततोयज्ञमिमं

श्रुत्याधर्मराजस्यधीमतः ॥ आशयापरयाप्राप्तोनतुकांचनतांगतः ॥ ८९ ॥ जैमिनिरुवाच इत्येवंकथयित्वातुद्विजानांनकु
लस्तदा ॥ ययौयथागतंराजन्विप्राणांतत्रपश्यताम् ॥ ९० ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंयन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ अश्वमेधेमहायज्ञेयदा
 श्चर्यमभूत्तदा ॥ ९१ ॥ तस्मान्नविस्मयःकार्यस्त्वयायज्ञेषुपार्थिव ॥ विनैवयज्ञैर्मुनयःश्रद्धापूतादिवंगताः ॥ ९२ ॥ अद्रोहःसर्व
भूतेषुसंतोषःसत्यमार्जवम् ॥ सर्वेंद्रियजयःशांतिस्तपश्चस्वर्गसाधनम् ॥ ९३ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेनकुलो
पाख्यानेसकुटुंबब्राह्मणस्वर्गप्राप्तिर्नामषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
जनमेजयउवाच कोसौनकुलरूपेणशिरसाकांचनेनच ॥ प्राहमानुषवद्वाचमेतत्पृष्टोब्रवीहिमे ॥ १ ॥ जैमिनिरुवाच श्रूयतां
नकुलोयोसौयथावागस्यमानुषी ॥ इहार्थेयत्पुरावृत्तंतदिहैकमनाःशृणु ॥ २ ॥ श्राद्धंसंकल्पयामासजमदग्निःपुराकिल ॥ होमधे
नुस्तमागाद्वैस्वर्गलोकादरिंदम ॥ ३ ॥ तत्क्षीरंस्थापयामासनवेभांडेदृढशुभे ॥ तच्चक्रोधःस्वरूपेणसर्पस्यपर्यधर्षयत् ॥ ४ ॥ जि
ज्ञासुस्तमृषिश्रेष्ठंकिंकुर्याद्विविषीकृते ॥ इतिसंचिंत्यदुर्मेधाधर्षयामासतत्पयः ॥ ५ ॥ तमाज्ञायमुनिःकोपंनचास्यचुकुपेतदा ॥
सतुक्रोधस्तमाहेदंप्रांजलिर्मूर्तिमान्स्थितः ॥ ६ ॥ जितोऽस्मीतिभृगुश्रेष्ठभृगवोह्यतिरोषिणः ॥ लोकेमिथ्यापवादोयंयत्त्वयाऽ
स्मिपराजितः ॥ ७ ॥ सोहंत्वयिस्थितोह्यद्यक्षमावतिमहात्मनि ॥ बिभेमितपसःसाक्षात्प्रसादंकुरुमेप्रभो ॥ ८ ॥ जमदग्निरु
वाच साक्षाद्दृष्टोसिमेक्रोधगच्छत्वंविगतज्वरः ॥ नममापकृतंतेऽद्यनमन्युर्विद्यतेमम ॥ ९ ॥ यानुद्दिश्येतिसंकल्पःपयस्यस्मि
न्कृतोमया ॥ पितरस्तेमहाभागास्तेभ्योबुद्ध्यस्वगम्यताम् ॥ १० ॥ इत्युक्तोजातसंत्रासस्तत्रैवांतरधीयत ॥ पितॄणामभिषंगा
त्तुनकुलत्वमुपागतः ॥ ११ ॥ सतान्प्रसादयामासशापस्यांतोभवेदिति ॥ तैश्चाप्युक्तोयदाधर्मसभायांकृष्णसन्निधौ ॥ १२ ॥
उंछवृत्तेःकथांब्रूषेतदामुक्तोभविष्यसि ॥ इत्युक्तोयाज्ञिकान्देशान्धर्मारण्यानिचैवहि ॥ १३ ॥ कृष्णस्यदर्शनाकांक्षीतंयज्ञंसमु

पागतः ॥ धर्मपुत्रमथाक्षिप्य सक्तुप्रस्थेनतेनसः ॥ १४ ॥ मुक्तःशापात्तथावृत्तंतवतस्यमहात्मनः ॥ पश्यतामेवनस्तत्रनकुलोऽ
तरधीयत ॥ १५ ॥ सचापिभगवान्कृष्णःशंखचक्रगदाधरः ॥ आसमाप्तेर्जगन्नाथोयज्ञंरक्षितवान्हरिः ॥ १६ ॥ रक्षित्वासमहा
बाहुःपांडवैःपूजितश्चिरम् ॥ रममाणःपुरेतस्मिन्नुवासदिवसान्बहून् ॥ १७ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेनकुलोपाख्या
नसमाप्तिर्नामसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥
जैमिनिरुवाच ततःकृष्णादयःसर्वेधर्मराजेनधीमता ॥ पूजितायादवास्तत्रनृपाश्चबहुमानिताः ॥ १ ॥ नरनारीमहीपालाःस्वा
निसौख्यानिभेजिरे ॥ हर्षप्रमुदितालोकाव्यासन्धर्मेणपालिताः ॥ २ ॥ आश्वमेधिकमेतच्चपर्वतुभ्यंप्रकीर्तितम् ॥ शृण्वथास्य
फलंराजन्सत्यंहिगदतोमम ॥ ३ ॥ धेनूनांहिसहस्रेचदत्तेभवतियत्फलम् ॥ तत्प्राप्नोतिसमग्रंयःशृणुयादाश्वमेधिकम् ॥ ४ ॥ फ
लंशतगुणंतस्माद्ग्रंथदःसमवाप्नुयात् ॥ योदद्यात्पुस्तकंगांचब्राह्मणायगृहंश्रियम् ॥ ५ ॥ गौरींवरयतेकन्यांनीलंवावृषमुत्सृजेत्॥
आश्वमेधिकमध्यायंशृणुयाद्यःसमाचतौ ॥ ६ ॥ यौवनाश्वमुखानांचनृपाणांचशुभाःकथाः ॥ शृणुयाच्छ्रावयेत्सोऽपिकलिदोषैर्न
लिप्यते ॥ ७ ॥ ब्राह्मणोलभतेविद्यांधनार्थीप्राप्नुयाद्धनम् ॥ क्षत्रियोजायतेशूरःप्राप्नुयान्नपराजयम् ॥ ८ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंरोगीरो
गैर्विमुच्यते ॥ अष्टादशपुराणानांपठनाद्यत्फलंभवेत् ॥ ९ ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिभारतश्रवणान्नरः ॥ समग्रंभारतंतेनश्रुतंभवतिभा
रत ॥ १० ॥ यश्चाश्वमेधिकंसर्वंशृणुयाद्भावपूर्वकम् ॥ अस्मिन्पर्वणिराजेंद्रसमाप्तेपूजनंशृणु ॥ ११ ॥ ब्राह्मणान्भक्ष्यभोज्यैश्चसंपू
ज्यवस्त्रभूषणैः ॥ अश्वोदेयःसुवर्णस्यदशकर्षविनिर्मितः ॥ १२ ॥ प्रत्यक्षोवृषभोदेयस्तस्यपर्वफलंमहत् ॥ यथाशक्त्यथवाकार्योवि
धिःपर्वणियःस्मृतः ॥ १३ ॥ दानंदत्वानृपश्रेष्ठसंपूर्णफलभाग्भवेत् ॥ चतुर्दशचपर्वाणिकथितानिविशांपते ॥ १४ ॥ अतश्चाश्रमवा
साख्यंपर्वराजन्शृणुष्वतत् ॥ १५ ॥ ॥ इत्याश्वमेधिकेपर्वणिजैमिनीयेअश्वमेधश्रवणफलवर्णनोनामाष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥

अयंजैमिनीयाश्वमेधोमुंबय्याख्यराजधान्यांगणपतकृष्णाजीत्यभिधानांमुद्रायंत्रालयेमुद्रितः ॥ शकाब्दाः १८१४

॥ इति जैमिनिकृताश्वमेधः समाप्तः ॥